n.V.

V

10 $\frac{l}{2}$

Ea 52

n.v.

# ENCHIRIDION

# THEOLOGIAE MORALIS.

AUCTORE

Dre CAROLO WERNER

CANONICO THEOLOGO ECCLESIAE CATHEDRALIS AD S. HIPPOLYTUM, THEOLOGIAE MORALIS IN EPISCOPALI SEMINARIO IBIDEM PROFESSORE.

KÖNIGLICHE STUDIEN BIBLIOTHEK PASSAU

VINDOBONAE 1863.

SUMTIBUS GUILELMI BRAUMÜLLER

BIBLIOPOLAE C. R. AULAE.

031420095

Universität Bibliothek Passau

# PRAEFATIO.

In concinnando hoc enchiridio satagere studui potissimum indigentiis illorum, qui Theologiam Moralem vel primitus addiscunt, vel ubi in ejusdem studio jam amplius profecerunt, integram hujus disciplinae theologicae materiam brevi conspectu recolligere tentant. Res in hoc libro contentae eaedem sunt, quae apud catholicos probati nominis scriptores antiquiores et recentiores fusius expositae reperiuntur. Quod ex meis accessit, solam tractandi methodum concernit, cujus respectu sequendam duxi regulam, auctoritate Concilii Viennensis ante paucos annos habiti commendatam, ut scil. in adornanda pro scholis theologia morali nec systematis ratio negligatur, nec dum methodi perfectioni studetur, casuisticae quidquam derogetur.

Faxit Deus, ut enchiridion hoc incipientibus in Theologia Morali prosit, illisque viam planam in libros morales majoris ambitus et ampliori disquisitionum copia refertos paret.

# ISAGOGE.

Pagina

a. Notio theologiae moralis.
1. Generalis notio ethicae §. 1 . . . . . . . . . . . . . . . . . 1
2. Notiones ethicae religiosae §. 2 . . . . . . . . . . . . . . —
— christianae §. 3 . . . . . . . . . . . . —
— ecclesiasticae §. 4 . . . . . . . . . . . 2
3. Notio ethicae catholicae, ejusque theologicae ac positivae §. 5 —
b. Fontes ac subsidia theologiae moralis.
1. Fontes communes ecclesiasticae doctrinae §. 6 . . . . . . 3
2. Fontes speciales ethicae christianae theologicae §. 7 seqq. . 4
3. Fontes scientificae adornationis ethicae christianae theologicae §. 12 . . . . . . . . . . . . . . . . . . . . . 7
c. Partitio theologiae moralis §. 13 . . . . . . . . . . . . . . . —

# PARS PRIMA.

## De regno morali ejusque ordinatione divina.

### CAPUT PRIMUM.

#### De ordine morali.

a. Notio ac subjectum ordinis moralis §. 14 . . . . . . . . . . . 9
b. Finis ordinis moralis §. 15 . . . . . . . . . . . . . . . . . . —
c. Integritas ordinis moralis §. 16 . . . . . . . . . . . . . . . . 10

### CAPUT SECUNDUM.

#### De bono morali.

a. Notio boni moralis §. 16 . . . . . . . . . . . . . . . . . . . 10
b. Divisio bonorum moralium §. 18 . . . . . . . . . . . . . . . . 11
c. Ordo bonorum moralium §. 19 . . . . . . . . . . . . . . . . . —

### CAPUT TERTIUM.

#### De conditionibus ac requisitis bonitatis moralis.

Notio bonitatis moralis §. 12 . . . . . . . . . . . . . . . . . . 12

A. De naturali pollentia hominis ad honeste pieque vivendum.

Pagina

a. De naturali appetitu humanae naturae.
   1. De viribus ac stimulis humanae naturae §. 21 . . . . . . . 12
   2. De affectionibus ac passionibus appetitus humani §. 22 . . . 14
   3. De actibus appetitus humani §. 23 . . . . . . . . . . . 15
b. De facultate liberi arbitrii §. 24 . . . . . . . . . . . . . . . . 17
c. De libertate morali §. 25 . . . . . . . . . . . . . . . . . . 19

B. De directivis normis ac suprema lege christianae honestatis.

a. Auctoritas divinae voluntatis ceu supremae et absolutae normae ordinis moralis §. 26 . . . . . . . . . . . . . . . . . . . . . 21
b. Tenor voluntatis divinae ceu supremae legis ordinis moralis §. 27 . 22
c. Modus imperii divinae voluntatis sive attemperatio supremae legis ad indolem humanae naturae.
   1. Rationes cognoscitivae supremae legis. De titulis debendi:
      α) Notio tituli debendi §. 28 . . . . . . . . . . . . . 22
      β) Diversificatio obligationum moralium §. 29 . . . . . . 23
      γ) Ordo legum moraliter obligantium:
         αα) lex naturalis §. 30 . . . . . . . . . . . . 24
         ββ) lex humana §. 31 . . . . . . . . . . . . . 25
         γγ) lex divina §. 32 . . . . . . . . . . . . . . 27
   2. Rationes dispositivae humanarum voluntatum ad obsequium voluntatis divinae. De motivis agendi:
      α) Notio motivi.
      β) Appretiatio motivorum homini connaturalium §. 33 . . 29
      γ) Ordo motivorum §. 34 . . . . . . . . . . . . . . 31
         αα) Motiva a temporali hominis sorte desumta.
         ββ) Motiva ab aeterna retributione petita.
         γγ) Motivum charitatis §. 35 . . . . . . . . . . 34
   3. Modi obligationis humanarum voluntatum per voluntatem divinam:
      α) Officia stricti juris.
         αα) Notio juris §. 36 . . . . . . . . . . . . . 36
         ββ) Diversificatio jurium §. 37 . . . . . . . . 38
         γγ) Essentialis character officiorum juris §. 38 . . 39
      β) Obsequia piae benignitatis §. 39 . . . . . . . . . . 39
         αα) Notio obsequiorum hujus generis.
         ββ) Moralis eorundem necessitas.
         γγ) Principium naturale obligationum pii obsequii.
      γ) Studium sanctitatis.
         αα) Praeceptum fundamentale studii sanctitatis §. 40 40
         ββ) Ambitus hujus praecepti §. 41 . . . . . . . 41
         γγ) Discrimen inter praecepta moralia et consilia moralia §. 42 . . . . . . . . . . . . . . . —

C. De criteriis honestatis christianae ac sanctione legis moralis per actus retributivos divinae justitiae.


Pagina

Notio criteriorum moralitatis §. 43 . . . . . . . . . . . . . . . . . 44
a. De conscientia ceu proximo et immediato honestatis criterio.
1. Notio conscientiae moralis §. 44 . . . . . . . . . . . . . —
2. De moralibus conscientiae habitibus §. 45 . . . . . . . . . 45
3. Actus et functiones conscientiae §. 46 . . . . . . . . . . . 47
α) Ratiocinativae functiones conscientiae antecedentis:
αα) De morali certitudine §. 47 . . . . . . . . 48
ββ) De morali probabilitate §. 48 . . . . . . . . 50
γγ) De collisione officiorum §. 49 . . . . . . 51
β) Ratiocinativae functiones conscientiae consequentis §. 50 53
γ) Principia et regulae imputationis moralis:
αα) Quoad imputabilitatem actuum humanorum §§. 51 seqq. . . . . . . . . . . . . . . . . 53
ββ) Quoad ambitum et gradum auctoritatis moralis §§. 54 seqq. . . . . . . . . . . . . . . . 56
γγ) Ratione meriti demeritive moralis §. 57 . . . 60
b. De Ecclesia ceu objectivo honestatis criterio §. 58 . . . . . . . 61
1. De moribus ecclesiasticis.
2. De legibus ecclesiasticis.
3. De poenis ecclesiasticis.
c. De effectibus actuum humanorum divinitus ordinatis ceu finali et absoluto honestatis criterio:
1. Effectus naturaliter consequentes §. 59 . . . . . . . . . 62
2. Effectus positivi divinitus ordinati §. 60 . . . . . . . . . 63
3. Effectus finales actuum humanorum.
De finali Dei judicio.
α) De modo ac tempore divini judicii §. 61 . . . . . . 64
β) De causis disparitatis et incongruitatis sortium humanarum in tempore:
αα) Causae cur bonis mala accidant §. 62 . . . . —
ββ) Causae cur malis bona eveniant §. 63 . . . 67
γ) De aeterna retributione §. 64 . . . . . . . . . . . 68


---

# PARS SECUNDA.

## De virtutibus et vitiis, simulac de mediis atque subsidiis formandorum ac reformandorum morum.

## CAPUT PRIMUM.

### De virtute christiana.


a. Notio virtutis christianae.
1. Notio virtutis in genere §. 65 . . . . . . . . . . . . . . 69

Pagina

2. Notio virtutis christianae §. 66 . . . . . . . . . . . . . . 70
3. Discrimen virtutis christianae a virtute naturali §. 67 . . . 71
b. Efformatio virtutis christianae.
1. Fundamentum christiani virtutum studii §. 68 . . . . . . . —
2. Finis et stadia christiani virtutum studii §. 69 . . . . . . 72
3. Conditiones ac media hujus studii:
α) Recta sui ipsius cognitio §. 70 . . . . . . . . . . . . —
β) Justa sui aestimatio §§. 71 seqq. . . . . . . . . . . 74
γ) Diligens usus mediorum ac subsidiorum serii virtutum studii §. 73 . . . . . . . . . . . . . . . . . . . . 77
αα) Notio subsidiorum virtutis.
ββ) Finis et usus subsidiorum virtutis.
γγ) Diversificatio subsidiorum virtutis §. 74 . . —
א Quotidianum conscientiae examen §§. 75 seqq. 78
ב Electio ducis spiritualis §. 78 . . . . . . 81
ג Mortificationes animae et corporis §. 79 . 82
ד Sacra solitudo et annua exercitia spiritualia §. 80 . . . . . . . . . . . . . . . . 83
ה Pia lectio, meditatio et oratio §§. 81 seqq. 84
ו Frequentatio sacramentalis confessionis et frequens visitatio et susceptio SS. Altaris Sacramenti §. 84 seq. . . . . . . . . . 87
ז Pia memoria, veneratio et invocatio Sanctorum §. 86 . . . . . . . . . . . . . . . 89
c. Ordo virtutum christianae vitae §. 87 . . . . . . . . . . . . . 90
1. Abnegatio saeculi: Virtutes purgativae.
α) Humilitas.
Notio et rationes obligativae humilitatis §. 88 . . —
Essentia humilitatis §. 89 . . . . . . . . . . . 93
Christianus character humilitatis §. 90 . . . . . . —
Necessitas humilitatis §. 91 . . . . . . . . . . . 94
Difficultas et subsidia humilitatis §. 92 . . . . . 96
Gradus humilitatis §. 93 . . . . . . . . . . . . —
β) Continentia §. 94 . . . . . . . . . . . . . . . . . . 97
γ) Mansuetudo et patientia §§. 95 seqq. . . . . . . . . 98
Habitus vitiosi virtutibus christianae abnegationis oppositi: Superbia, turpis sui abjectio, incontinentia, mollities, acedia, impatientia, ira §. 98 . . . . . . 103
2. Motus animi in Deum resque divinas: Virtutes theologicae, earundem notio ac relatio ad invicem §§. 99 seq. . . . . . 107
α) Virtus christianae fidei.
αα) De habitu fidei interno.
א Notio virtutis fidei §. 101 . . . . . . . 108
ב Necessariae dotes fidei §. 102 . . . . . . 110
ג Media ad perficiendam hanc virtutem §. 103 111
ββ) Professio fidei ac martyrium §. 104 . . . . . 112

Pagina

γγ) De habitibus fidei oppositis:
א Habitus veritati fidei contrarii §§. 105 seq. 113
ב Habitus firmitati fidei contrarii §. 107 . . 114
ג Habitus zelo et fervori fidei contrarii §. 108 115
β) Virtus christianae spei.
αα) De habitu spei christianae
א Notio spei christianae §. 109 . . . . . . 116
ב Proprium objectum et rationes motivae spei christianae §§. 110 seq. . . . . . . . . 117
ג Debitae dotes spei christianae §. 112 . . . 119
ββ) Fructus spei christianae §. 113 . . . . . . . 121
γγ) Media conservandae et augendae spei §. 114 . —
Habitus vitiosi spei christianae oppositi §. 115 . . 122
γ) Virtus charitatis divinae.
αα) De habitu charitatis theologicae.
א Notio charitatis theologicae §. 116 . . . . 123
ב Essentiales affectus charitatis theologicae §. 117 . . . . . . . . . . . . . 124
ג Essentiales dispositiones charitatis theologicae §. 118 . . . . . . . . . . . . . . —
ββ) Essentiales exhibitiones charitatis in Deum §. 119 125
γγ) Media et subsidia ad conservandam et augendam charitatem divinam §. 120 . . . . . . . . . 126
Habitus charitati divinae contrarii §. 121 . . . . . 127
3. Charitas proximi.
α) De habitu charitatis proximi.
αα) Notio et gravitas hujus virtutis §. 122 . . . —
ββ) Rationes obligativae charitatis proximi §. 123 . 128
γγ) Essentiales dotes charitatis proximi §. 124 . . 129
β) Essentiales exhibitiones charitatis in proximum:
αα) communes et generales §. 125 . . . . . . . —
ββ) quoad speciales vitae relationes:
א Amor gratitudinis §. 126 . . . . . . . . 130
ב Studium concordiae §. 127 . . . . . . . 131
ג Dilectio inimicorum §. 128 . . . . . . . 132
γ) Debitae restrictiones harum exhibitionum §. 120 . . . 135
Habitus debitae in proximum charitati contrarii §. 130 . —

## CAPUT SECUNDUM.

### De peccatis ac vitiis.

a. De actu peccati
1. Notio peccati §. 131 . . . . . . . . . . . . . . . . . 138
2. Reatus peccati §. 132 seqq. . . . . . . . . . . . . . . —
3. Diversificatio peccatorum;

Pagina

α) Quoad objectivam peccati rationem:
αα) Distinctio peccatorum gravium a levibus §. 135 . . . 142
ββ) Distinctio mortalium culparum a venialibus §§. 136 seqq. . . . . . . . . . . . . . 144
γγ) Juridico-canonica distinguendi ratio §. 140 . . . 147
β) Quoad subjectivum peccantis habitum §. 141 . . . . —
γ) Quoad speciem et numerum §§. 142 seq. . . . . . . 148
b. De habitu peccati.
1. Ortus et completio peccati actualis §. 144 . . . . . . . . . 149
α) Peccata cordis §. 145 . . . . . . . . . . . . . . 150
β) Peccata oris §. 146 . . . . . . . . . . . . . 151
γ) Peccata operis.
2. Progressus et grandescentia peccati §. 147 . . . . . . . . —
3. Habitualitas peccati.
α) Ortus et incrementa habituum peccaminosorum §. 148 . . . 152
αα) Habitus infirmitatis.
ββ) Habitus vitiositatis.
γγ) Habitus malitiae.
β) De septem capitibus habituum vitiosorum §. 149 . . 153
γ) De servitute peccati.
αα) De consuetudinariis ac relapsis §. 150 . . . . 155
ββ) De procrastinatione poenitentiae §. 151 . . . . 156
γγ) Obstinatio et finalis impoenitentia §. 152 . . . 157
c. De miseria peccati.
α) Miseria peccati interna §. 153 . . . . . . . . . . . 158
β) Miseria peccati in relationes vitae exteriores redundans §. 154 . . . . . . . . . . . . . . . . . . 160
γ) Miseria peccati aeterna §. 155 . . . . . . . . . . . 161

## CAPUT TERTIUM.

### De conversione.

a. Notio conversionis §. 156 . . . . . . . . . . . . . . . . . . 162
b. Processus conversionis §. 157 . . . . . . . . . . . . . . . . —
c. Sacramentalis obsignatio et moralis firmatio conversionis.
1. Actus praeparatorii §. 158 . . . . . . . . . . . . . . . 163
2. De actu reconciliationis cum Deo:
α) Actus sacramentalis expiationis.
αα) Contritio §§. 159 seq. . . . . . . . . . . . 164
ββ) Confessio §§. 161 seq. . . . . . . . . . . . 166
γγ) Satisfactio.
א Restitutio §. 163 . . . . . . . . . . . . . 169
ב Emendatio §. 164 . . . . . . . . . . . . 172
ג Expiatio §. 165 . . . . . . . . . . . . . 173
β) De indulgentiis §. 166 . . . . . . . . . . . . . . . —
γ) Expiatio venialium peccatorum §. 167 . . . . . . . 174

Pagina

3. Emendatio vitae.
α) De disciplina morali neoconversorum ad cavendos relapsus §. 168 . . . . . . . . . . . . . . . . . . 175
β) De fugiendis occasionibus peccandi §§. 169 seqq . . . 177
γ) De pugna adversus tentationes §§. 172 seqq. . . . . 180

---

# PARS TERTIA.

## De officiis vitae christianae.

## SECTIO PRIMA.

### De officiis religionis.

Notio religionis.
Officium religionis.
Diversificatio actuum religionis §. 175 . . . . . . . . . . . . . . 183
a. De oratione.
1. De oratione in genere.
α) Notio orationis §. 176 . . . . . . . . . . . . . . —
β) Necessitas orationis §. 177 . . . . . . . . . . . . 184
γ) Dotes orationis §. 178 . . . . . . . . . . . . . . 185
2. De speciebus orationis.
α) Adoratio et laudes §. 179 . . . . . . . . . . . . . 186
β) Piae petitiones §§. 180 seqq. . . . . . . . . . . . —
γ) Gratiarum actio §. 184 . . . . . . . . . . . . . . 191
3. De modis orandi §. 185 . . . . . . . . . . . . . . . . —
b. De cultu Dei communi ac publico.
1. De necessitate cultus communis ac publici §. 186 . . . . . 193
2. De finibus cultus communis ac publici §. 187 . . . . . . . 194
3. De actibus hujus cultus:
α) De sacrificio ceu actu centrali totius cultus divini.
αα) Idea sacrificii Missae §. 188 . . . . . . . . —
ββ) De oblatione hujus sacrificii §. 189 . . . . . 196
γγ) De communione fidelium ac necessariis ad piam et salubrem Sacramenti susceptionem conditionibus §. 190 . . . . . . . . . . . . . . . . 197
β) De specialibus actibus in actu centrali cultus divini contentis eidemve adjunctis:
αα) Glorificatio Christi §. 191 . . . . . . . . . 198
ββ) Cultus Sanctorum §. 192 . . . . . . . . . . 199
γγ) Intercessiones ac suffragia §. 193 . . . . . . 201
γ) De externo apparatu cultus divini §. 194 . . . . . . —
c. De specialibus quibusdam actibus religionis.
1. De confessione sacramentali qua actu religionis.
α) Necessitas hujus actus religionis §. 195 . . . . . . . . 202

Pagina

β) Conditiones ad valorem confessionis sacramentalis requisitae §. 196 . . . . . . . . . . . . . . . 204
γ) Conditiones ad salubritatem hujus actus requisitae §. 197 —
2. De voto.
α) Notio voti §. 198 . . . . . . . . . . . . . . . . 205
β) Obligatio votorum §. 199 . . . . . . . . . . . . 206
γ) Cessatio et solutio votorum §. 200 . . . . . . . . . 207
3. De jurejurando.
α) Notio juramenti §. 201 . . . . . . . . . . . . 209
β) Debitae qualitates morales juramenti §. 202 . . . . . 211
γ) Obligativa vis juramenti §. 203 . . . . . . . . . . 212
Peccata officiis religionis opposita:
Spiritualis acedia §. 204 . . . . . . . . . . . . . . . . 213
Superstitio §. 205 . . . . . . . . . . . . . . . . . . . . 214
Blasphemia §. 206 . . . . . . . . . . . . . . . . . . . 215
Sacrilegium §. 207 . . . . . . . . . . . . . . . . . . . 216
Simonia §. 208 . . . . . . . . . . . . . . . . . . . . . 217

## SECTIO SECUNDA.

De communibus officiis moralibus.

Partitio horum officiorum §. 209 . . . . . . . . . . . . . . . . . 219

## TITULUS PRIMUS.

**Obligationes morales circa bona, τὸ esse hominis terreni constituentia.**

### CAPUT PRIMUM.

**Officia quoad bonum spiritualis existentiae.**

a. Quoad propriam personam:
1. Studium culturae intellectualis §§. 210 seqq. . . . . . . . 220
2. Disciplina et cultura mentis §. 213 . . . . . . . . . . . . 222
3. Perfectio voluntatis moralis §. 214 . . . . . . . . . . . . 223
b. Quoad spirituale cum aliis commercium:
1. Veracitas et fidelitas §§. 215 seqq. . . . . . . . . . . . . 224
2. Candida sinceritas et pia fiducia §. 218 . . . . . . . . . . 228
3. Casta reticentia et prudens taciturnitas §. 219 . . . . . . . 229
c. Quoad curam bono spirituali aliorum debitam: Officium piae aedificationis.
1. Debiti actus piae aedificationis proximi:
α) De officio boni exempli §. 220 . . . . . . . . . . . 230
β) De pia benignitate erga alios quoad spirituales eorundem necessitates et indigentias.
αα) Officium docendi et instituendi §. 221 . . . . 231
ββ) Officium consolandi.
γγ) Officium exhortandi §. 222 . . . . . . . . . 232
γ) De correctione fraterna §. 223 . . . . . . . . . . . . 234

Pagina

2. De peccatis contra officium piae aedificationis proximi.
   α) Scandalum §§. 224 seq. . . . . . . . . . . . . . 235
   β) Seductio.
   γ) Cooperatio ad peccata aliena §. 226 . . . . . . . . 237
3. De debitis actibus restitutionis et reintegrationis moralis per praedicta peccata causatis.
   α) Solidaritas culpae e peccatis alienis oriunda.
      αα) Varietas peccatorum alienorum §. 227 . . . . . . 238
      ββ) Diversitas titulorum conreitatis moralis §. 228 . . 242
      γγ) Diversitas modorum solidaritatis ad recompensandas noxas obligantis §. 229 . . . . . . . . . . . . 243
   β) De satisfactione seductori incumbente §. 230 . . . . 244
   γ) De reparatione scandali §. 231 . . . . . . . . . . 245

## CAPUT SECUNDUM.

### De officiis integritatem et salutem humani corporis attinentibus.

De cura humano corpori debita in genere §. 232 . . . . . . . . . . 246
a. De officio servandi corporis.
   1. De prohibitione voluntariae occisionis §. 233 . . . . . . . —
      α) De autochiria aliisque noxis propriae vitae et proprio corpori voluntarie illatis.
         αα) Nefarietas autochiriae §§. 234 seqq. . . . . . 247
         ββ) De desiderio moriendi §. 237 . . . . . . . . . 250
         γγ) De ceteris, quibus corpori et vitae voluntarie nocetur §. 238 . . . . . . . . . . . . . . . —
      β) De homicidio aliisque vitae et corpori proximi infestis actionibus.
         αα) Atrocitas homicidii §. 239 . . . . . . . . . . 251
         De procuratione abortus §. 240 . . . . . . . . —
         ββ) De aliis damnosis actionibus in corpus et vitam proximi §. 241 . . . . . . . . . . . . . . 253
         γγ) De obligationibus restitutivae justitiae exinde enatis §. 242 . . . . . . . . . . . . . . . —
      γ) Quando et in quem usque gradum aliis vim inferre liceat §. 243 254
   2. De debita cura vitae et sanitatis §§. 244 seqq. . . . . . . 255
   3. De moralibus restrictionibus curae quoad corpus et vitam §. 247 258
b. De debita cura quoad necessaria vitae.
   1. De officiis quoad victum et potum §§. 248 seq. . . . . . —
   2. De officiis quoad habitum et vestitum §. 250 . . . . . . . 260
   3. De luxu §. 251 . . . . . . . . . . . . . . . . . . . . —
c. De officio castitatis.
   1. De virtute et praestantia castitatis.
      α) Notio castitatis
      β) Rationes obligativae castitatis §§. 252 seq. . . . . . 261
      γ) Praestantia virginitatis §. 254 . . . . . . . . . . . 263

Pagina

2. De peccatis contra castitatem.
α) De reatu luxuriae in genere §. 255 . . . . . . . . 264
β) De causis et incentivis vitiorum contra castitatem §. 256 265
γ) De modis ac speciebus horum peccatorum §§. 257 seq. 265
3. De officiis moralibus relate ad pericula et lapsus castorum morum.
α) Media ac subsidia servandae ac restituendae castitatis §. 259 . . . . . . . . . . . . . . . . . . . . 269
β) Obligationes restitutivae justitiae e peccatis contra castitatem enascentes §. 260 . . . . . . . . . . . . —
γ) Expiatio culpae moralis laesione castorum morum contractae §. 261 . . . . . . . . . . . . . . . . 271

## CAPUT TERTIUM.

**Officia moralia quoad peculium proprium et possessionem temporalem.**

a. De ordine morali quoad possessionem temporalem.
1. De jure et justitia quoad bona temporalia.
α) Notio possessionis temporalis §. 262 . . . . . . . . 271
β) Modi acquirendi res et jura temporalia.
αα) Modi acquisitionis immediatae §. 263 . . . . . 272
ββ) Modi mediatae acquisitionis, in specie de acquisitione per haereditatem §§. 264 seqq. . . . . 274
γγ) De praescriptione et usucapione §. 268 . . . . 280
γ) De actibus commutativae justitiae sive de pactis.
αα) Notio et legitima requisita pacti §§. 269 seq. . —
ββ) De diversis pactorum speciebus §. 271 . . . . 281
א Contractus gratuiti §§. 272 seqq. . . . . 282
ב Contractus onerosi, et in specie de contractibus censualibus §§. 275 seqq. . . . . . 286
ג Contractus aleatorii §. 278 . . . . . . . 290
γγ) De firmatione, mutatione, cessatione contractuum §. 279 . . . . . . . . . . . . . . . . —
2. De officiis moralibus acquirentium §§. 282 seqq. . . . . . . 292
3. De officiis moralibus possidentium §§. 285 seqq. . . . . . . 295
b. De peccatis contra jura possidentium:
1. Fraus §. 288 . . . . . . . . . . . . . . . . . . . . 298
2. Rapina.
3. Furtum §§. 289 seqq. . . . . . . . . . . . . . . . . 299
c. De actibus justitiae restitutivae quoad bona temporalia §§. 292 seq. 303
1. Tituli restitutionis.
2. Obligationes restitutivae justitiae ex his titulis resultantes.
3. Adjuncta praestandae restitutionis §§. 294 seq. . . . . . . 305

## TITULUS SECUNDUS.

Obligationes morales circa bona concernentia τὸ bene esse hominis terreni.

### CAPUT PRIMUM.

Officia quoad bonum libertatis socialis.

Pagina

a. Notio libertatis socialis.
b. Jura libertatis socialis §. 296 . . . . . . . . . . . . . . . . . . . 306
c. Debitus usus libertatis socialis:
1. Officium eligendi certum in societate statum, debitaeque praeparationis ad illum adeundum §. 297 . . . . . . . . . . . 307
2. Officium sedulitatis in explendis muneris officiis §. 299 . . . 309
3. De studio sphaeram activitatis ampliandi §. 300 . . . . . . —

### CAPUT SECUNDUM.

Officia quoad honorem et bonam famam.

a. De debita cura existimationis et bonae famae.
1. Rationes obligativae curae bonae famae impendendae §. 301 310
2. Modus debitus acquirendae et tuendae bonae famae §. 302 . 311
3. De justo ac debito modo defensionis ac recuperationis laesi honoris §. 303 . . . . . . . . . . . . . . . . . . . . . . . 312
b. De debita proximi honorificatione §§. 304 seqq. . . . . . . . . . 313
c. De debita cura bonae famae proximi ac debitis actibus justitiae restitutivae quoad peccata detractionis ac calumniae §§. 307 seqq. . . 315

### CAPUT TERTIUM.

Officia moralia quoad bonum amicitiae.

a. Dignitas amicitiae.
b. Pretium amicitiae.
c. Officia amicitiae §. 310 . . . . . . . . . . . . . . . . . . . . . . 319

## SECTIO TERTIA.

De specialibus vitae socialis officiis.

### CAPUT PRIMUM.

De officiis vitae domesticae.

a. De officiis vitae conjugalis.
1. Natura et essentia foederis maritalis.
α) Notio matrimonii §. 311 . . . . . . . . . . . . . 321

Pagina

β) Debita matrimonii honesti requisita §§. 312 seqq. . . 323
γ) Dignitas et necessitas matrimonii §. 315 . . . . . . 327
2. Functiones et officia conjugum christianorum :
α) Relate ad sexualem conjugii indolem §§. 316 seq. . . 328
β) Relate ad domesticam conjugum societatem §. 318 . . 330
γ) Relate ad sanctam eorundem in Deo unionem.
3. Debitae qualitates utriusque conjugis §. 318 . . . . . . . . 331
b. De mutuis officiis parentum et prolium §§. 319 seq. . . . . . . 332
c. De mutuis officiis herorum et famulorum §. 321 . . . . . . . . . 334

## CAPUT SECUNDUM.

### De officiis civis christiani.

Officia civis christiani:
1. Erga rempublicam.
2. Erga principem et magistratus.
3. Erga concives §. 322 . . . . . . . . . . . . . . . . . . . 336

## CAPUT TERTIUM.

### De officiis ecclesiasticis.

a. Communia fidelium officia ecclesiastica.
1. Mutua fidelium in communitatem christianam adunitorum officia §. 323 . . . . . . . . . . . . . . . . . . . . . . 337
2. Officia fidelium erga pastores suos §. 324 . . . . . . . . . 338
3. De communibus fidelium observantiis ecclesiasticis, peculiari lege dictatis; in specie:
α) De celebratione dierum festorum §§. 325 seqq. . . . 339
β) De annua confessione et communione paschali §. 328 343
γ) De jejunio ecclesiastico §§. 329 seq. . . . . . . . . 344
b. Officia status clericalis.
1. De conversatione morali clericorum §. 331 . . . . . . . . 348
2. De vita coelibe §. 332 . . . . . . . . . . . . . . . . . —
3. De horis canonicis §. 333 . . . . . . . . . . . . . . . 349
c. Officia regularium §. 334 . . . . . . . . . . . . . . . . . . 351

# ISAGOGE.

---

§. 1.

*Doctrina morum* sive *Ethica* est scientifica analysis idearum boni rectique.

*Rectum* generaliter dicitur illud, a quo sine labe declinari nequit; rectum sensu morali acceptum designat id, quod cum ordine morali congruit, ejusque necessitate exigitur.

*Bonum* generatim dicitur, quod tum sibi, tum indigentiis ac desideriis hominum congruit; bonum sensu morali est illud, quod naturae humanae respectu ad ordinem moralem et finem supremum humanae existentiae apte convenit.

§. 2.

Finis omnium rerum est Deus, cujus sapientia ordo mundi constitutus est; adeoque etiam natura humana nullum alium finem supremum nisi Deum ipsum habere potest, cujus omnipotente voluntate homines conditi, et relationes morales hominum ordinatae sunt. Dehinc illud, quod necessitate ordinis moralis exigitur, apparet ceu imperium voluntatis divinae, et ordo moralis ceu regnum Dei, quem ceu centrum rerum mundanarum omnia commonstrant, in quem proinde et homo tendere debet, ut fine sibi divinitus praestituto potiatur i. e. ut sanctus et in aeternum felix reddatur. Illam igitur doctrinam ethicam, quae nos viam ad Deum docet, pro vera rectaque boni rectique expositione habebimus.

§. 3.

Jam vero homo, ceu ens creatum a Deo infinite distans, non nisi per Deum ipsum in communionem sanctificantem et beatitificantem cum Deo elevari potest; adeoque Deum gratiose se ad homines demittere

oportet, ut illi, divino juvamine suffulti, efficaciter in Deum tendant. Cujus levaminis necessitas eo magis strictiusque urget, quo certius communi omnium experientia teste constat, humanae naturae originariam et concreatam rectitudinem et integritatem non amplius exstare, lugubri potius culpa deperditam fuisse, quae nisi reparetur, homo in aeternum a fine suo naturaliter petito excidere debet. Hujus reparationis auctorem et perfectorem divina salutis doctrina informati veneramur Dominum ac Redemtorem nostrum Jesum Christum, in quo nobis Deus salvificus apparuit, ut nobis coelum deperditum recluderet, nosque ad reclusum reduceret. Noster factus suos nos fecit, Patrem coelestem nobis reconciliavit, atque se ipsum nobis dedit, ut ipsius participes facti Dei consortes reddamur.

Exinde colligitur, absque fide in Christum, sive explicita sive implicita, non dari veri nominis ethicam, cujus utpote est ostendere, quomodo per Christum ad Deum perveniamus.

§. 4.

Christus semel in terra conversatus semelque mortuus post reditum ad æternam Patris gloriam suis præsens adest per Ecclesiam, quæ curas Christi salvificas per omne tempus usque ad consummationem sæculorum Christi nomine, virtute et auctoritate supplet et continuat, ita quidem, ut quivis, Ecclesiæ ceu vivum membrum insertus, Christi particeps sit Deique salvifico consortio fruatur, ac juste spem vitæ æternæ foveat. Ecclesia proinde regnum Dei atque Christi recte dicitur, et per ipsam universum hominum genus informari, instaurari ac sanctificari oportet, ut mundus salvetur, et ordo mundi divina sapientia dispositus compleatur ac perficiatur. Dehinc patet perfectam rectitudinem et bonitatem nuspiam alibi nisi in Ecclesia inveniri posse, eamque ethicam sive morum doctrinam esse perfectam, quæ rite docet, quomodo mediantibus Ecclesiæ curis per Christum ad Deum, finem nostrum ultimum et centrum omnium creaturarum perveniamus.

§. 5.

Jam vero Ethica, ad hunc modulum conformata, non est nisi *catholica,* eaque *theologica,* quatenus in certitudine novæ vitæ per Christum partæ et mediantibus Ecclesiæ curis nobis communicatae fundamentum suum reponit. Ethicæ theologicæ *positivus* inest character, quatenus e positivis doctrinæ ecclesiasticæ fontibus normas vitæ christianæ haurit. Quoniam autem hæ normæ morales juxta nostras boni rectique definitiones humanæ naturæ non possunt non apprime convenire, illas per rationem quoque ac sanam experientiam affirmari et comprobari recte exspectatur; cui exspectationi ethica theologica satisfacere studens,

simul vere *rationalem* se exhibet scientiam. Nec tamen speculationibus inquisitivis rationis humanæ occupatur, quæ potius *philosophiae morali* demandantur, ac rite institutae ad philsophicam postulationem præsuppositionum ethicæ theologicæ deducunt.

Has jam præsuppositiones ethicæ theologicæ theologia dogmatica ceu doctrina theoreticarum fidei christianæ veritatum exponit. Hinc ultro quastio se offert, quanam relatione theologia morum, quæ practicas fidei christianæ veritates exponit, ad *theologiam dogmaticam* collocata sit. Dogmaticam undique ethicæ præsupponi, et hanc illi ceu fundamento suo theoretico omni ex parte inniti, per se patet. Nec tamen ita innititur, ac si e theologia dogmatica materiam dicendorum repeteret, quam potius, quatenus congenita hominis, ac mediis humanis exculta notitia boni rectique non sufficit, e fontibus utrique disciplinæ, dogmaticæ et ethicæ, communibus haurit, sicut etiam commune utriusque exstat objectum, scil. Deus in Christo patefactus et per Ecclesiam repræsentatus (Joann. 17, 3). Hujus enim communis objecti duplex datur aspectus, theoreticus ac practicus. Sub priori respectu quaeritur et exponitur, quid *Deus* in Christo patefactus egerit in suam gloriam et propter salutem hominum; sub altero respectu quaeritur et exponitur, quid relate ad has divinas exhibitiones *nobis* faciendum sit, ut salutem divinam in Christo nobis oblatam reapse consequamur. Dehinc duplex ordo veritatum, quarum priores in theologia dogmatica, posteriores in theologia sic dicta morum exponuntur. Utriusque generis veritates clausum constituunt ordinem, simul vero intimo invicem nexu junctae sunt, ita quidem, ut singula quaeque dogmata fidei ad omnia simul dogmata morum referantur, et unumquodque dogma morum ad omnes et singulas veritates theoreticas fidei christianae necessario referatur, adinstar fructus arboris, qui, quamvis e singulari quodam ramo excreverit, omnibus tamen totius arboris succis concurrentibus excrevit. In unoquoque dogmate fidei implicite omnia dogmata morum continentur, unumquodque dogma morum ex omnibus et singulis dogmatibus fidei, etsi diverso modo et variis sub aspectibus consequitur. Nec tamen diffitendum, certa quaedam dogmata morum cum certis dogmatibus fidei arctius et immediatius cohaerere, quam cum aliis; nullum autem dogma ex utrovis ordine auferri vel avelli potest, quin integrum systema veritatum alterius ordinis convellatur et auferatur.

## §. 6.

Ethica catholica qua scientia theologica eaque positiva e *communibus ecclesiasticae doctrinae fontibus* i. e. e sacra scriptura et eccle-

siastica traditione cognitiones suas haurit; scientia rationalis haurit ex *humana ratione et experientia*, utraque collustrata lumine christianae veritatis.

§. 7.

Objectum cognitionum, quas ethica catholica eaque theologica pandit, est vita deiformis hominis christiani ad *exemplar Christi*, qui ideo *fons vivus christianae morum scientiae* compellari debet. Christus autem Deus homo sub duplici forma se nobis cognoscendum offert, scil. in *propria persona*, et in repraesentatione personae suae *per Ecclesiam*, qua mediante Christi praesentia et activitas per humanorum temporum vices usque ad finem mundi in terra continuatur. Quapropter, ut fons ille vivus nobis perfecte aperiatur, Christus sub utraque forma cognosci debet. Sub utraque autem forma duplici modo se nobis cognoscendum praebet, quoniam sub utraque forma duplex nobis considerationis objectum exhibet, scil. *doctrinam suam* atque *vitam suam divino-humanam*, ad quam intelligendam scientiae divinae ac humanae ceu media ac instrumenta haustionis e fonte inexhausto bonitatis et justitiae, in quo divinae sapientiae thesauri reconditi sunt, requiruntur.

§. 8.

*Vita et doctrina Christi*, in *propria sua persona* considerandi, cognoscitur ex evangeliis, imaginem Christi Dei hominis delineantibus et verba vitae aeternae e divino Christi ore profusa tradentibus. Evangelicis documentis juxta ipsius Christi Salvatoris verba lex et prophetae attestantur, et quidquid sancti Dei homines Deo inspirante ante et post Christum scripserunt, ad Christum cognoscendum scripserunt. Quapropter Scripturae tum Novi, quum Veteris Foederis ad Christum in propria persona cognoscendum adhibenda sunt. Quoniam vero prophetia Scripturae non fit propria interpretatione (2 Petr. 1, 10), testimonia sacrae Scripturae non juxta genium privatum singulorum quorumcunque, sed ex mente ac spiritu Ecclesiae Christi personam referentis interpretanda sunt. Christus enim nonnisi per Christum cognosci potest; in lumine Dei ac Christi videbitur Deus ac Christus.

§. 9.

*Ecclesia,* Christi praesentiam et activitatem in terris continuans, est *altera forma,* sub qua Christus, fons vivus verae ac perfectae cognitionis boni rectique nobis exhibetur. Ad Christum sub hac forma cognoscendum primario consulenda est doctrina ac vita ecclesiae universalis, secundarie doctrina ac vita singulorum ecclesiae membrorum

scientiae profunditate ac morum sanctitate conspicuorum. *Doctrina ecclesiae catholicae* sub anathemate fidem exigens decisa est in conciliis universalibus et sententiis ex cathedra latis summorum Pontificum, quos supremos custodes integrae ac purae veritatis in ecclesia depositae fidelium pietas suscipit ac colit; praeterea, quod communi theologorum consensu ceu verum ac divinitus revelatum tenetur, de fide esse censendum est. Absque sancta divinitus traditae fidei custodia nulla datur vitae sanctitas; quapropter hanc fidem, et, quae ipsi insunt, pietatis pondera nosse oportet illum, qui alios ad pietatem christianam et vitam deiformem instituere vult.

Spiritus fidei sanctae ab Ecclesia custoditae relucet in *vita Ecclesiae catholicae divino-humana,* quae manifestatur in cultu, disciplina et hierarchice conformato ordine Ecclesiae. Huic ordini singuli quique inseri subjicique debent, ut domus Dei bene composita sit, et decor ordinis coelestis in ipsa resplendeat; leges disciplinae ecclesiasticae sancte custodiendae sunt, ut mores fidelium spiritui Ecclesiae conformentur, et perinde purificentur ac sanctificentur; per cultum divinum Ecclesiae, gratiis coelestis unctionis et solaminis affluentem, animi fidelium continuo sursum erigi debent, ut coelestium gaudiorum praegustum habeant, ac de die in diem Deum ardentius desiderent et sollicitius quaerant. Vitalibus hisce manifestationibus Ecclesiae tanta pietatis pondera insunt ut absque illis pia ac sancta conversatio vix ac ne vix quidem cogitari possit; quapropter Christum in illis manifestari, ac Ecclesiae cultum disciplinamque et externam constitutionem fontem vivum cognitionis boni rectique esse, nemo infitiabitur.

## §. 10.

Praeter doctrinam et vitam Ecclesiae universalis etiam doctrina et vita singulorum Ecclesiae membrorum, scientia rerum coelestium ac vitae sanctitate conspicuorum ceu fons abundans et perennis cognitionis sanctae aestimari debet. Datur *scientia quaedam Sanctorum,* tradita a primis abhinc saeculis christianis, cujus semina, jam in sacris literis contenta, in animis Deo devotis creverunt et flores ac fructus mirae pulchritudinis et dulcedinis genuerunt, quales unice flatu aurae coelestis ac lumine solari gratiae divinae enasci potuerunt. Ne tot scripta sanctorum Patrum unctione coelesti et mysteriis profundis vitae deiformis referta memorem: quis nescit libros S. Bernardi, S. Francisci, S. Joannis Bonaventurae, S. Hildegardis, S. Catharinae Genuensis, S. Theresiae, S. Joannis a Cruce, S. Caroli Borromaei, S. Francisci Salesii ac tot aliarum candidarum animarum sanctas eructationes! Prae ceteris duo duces vitae spiritualis ac deiformis huc nominentur, utpote notissimi et a plurimis consulti et adhibiti, scil. Thomas Kempensis

auctor libri de imitatione Christi, ac S. Ignatius a Loyola, cujus liber plane eximius de exercitiis spiritualibus viam ad Deum a primis conversionis initiis per singulos gradus ac singula stadia sancta arte exponit, scholamque sanctitatis aperit, monitis et consiliis sapientibus tam large abundantem, ut a tribus abhinc saeculis omnes sanctitatis studiosi ad ejus regulas se conformare ament. Quod moderationem externarum relationum et officiorum communium justam adimpletionem attinet, inter doctores morum christianorum maxime eminet S. Alphonsus a Ligorio, cujus libri animarum curatoribus adamati ab apostolica sede specialiter commendati sunt.

§. 11.

Gloria Christi resplendet in Sanctis, quorum vitae imagines vitae Christi et viva praeceptorum Christi exempla exhibent. Quapropter *exempla e vitis Sanctorum decerpta* plurimum conferunt ad illustrationem legis christianae, docentque rectum modum eam adimplendi. Gesta Sanctorum ostendunt multimodam applicationem doctrinae ac exempli Christi ad singulas quascunque quam maxime varias vitae humanae relationes ac vices; vix ulla causa aut ullus vitae casus occurret, cujus simile in fatis terrenis Sanctorum, illius turbae magnae ex omni tribu et lingua, natione ac populo (Apoc. 7, 9) ex omnibus vitae statibus ac conditionibus, non inveniretur. Verba movent, exempla trahunt; sublimitas et venustas virtutum christianarum menti hominis ad altiora difficulter ascendenti exemplis Sanctorum conspicua redditur, simulque praejudicia et vanae excusationes illorum refunduntur, quibus praecepta legis christianae humanas vires excedere et abstractae ideae, a realibus vitae terrenae conditionibus alienae, esse videntur. Hagiobiographiae ecclesiasticae opus classicum vereque admirandum exstat illud sic dictum Bollandistarum, thesauros inexhaustos eruditionis sacrae continens, immortale monumentum gloriae immortalis coelestis illius nubis testium, quam oculis nostris propositam habentes per patientiam nos currere jubet apostolus ad propositum nobis certamen (Hebr. 12, 1). Praeter Bollandistas plurimi alii exstant auctores hagiobiographi, qui aut collectiones vitarum, aut singulorum vitas ediderunt; exstant vitae SS. Patrum, SS. Pontificum, Sanctorum ex variis religiosorum familiis, Sanctorum singulis calendarii ecclesiastici diebus memorandorum, Sanctorum ex variis societatis humanae statibus ac conditionibus etc. De mysteriis vitae Sanctorum in Deo absconditae opus ingenii profunditate eminens conscripsit J. Görres, strenuus debellator profanorum ingeniorum ac modernorum Sanctuarii vastatorum, qui physiologicae eruditionis ministeria applicuit ad vindicandam arcanis sacris fidem ac reverentiam.

§. 12.

Ad cognoscendum Christum Deum hominem tum in propria persona, quum per Ecclesiam exhibitum requiruntur scientiae *divinae* et *humanae*, *theologicae* et *anthropologicae*. Scientia divina abunde sufficiens ad exhauriendam cognitionem Christi est solius Christi, ejusque plenitudinem nullius hominis mens capere potest. Omnes tamen animae sanctae variis gradibus hujus plenitudinis thesauris participarunt, et quatenus iidem linguae humanae et captui methodico hominis viatoris adaptari possunt, in doctrina sacra, quae ab objecto suo *theologia* compellatur, discentibus aperiuntur[1]. E multis, qui sacrae morum doctrinae praeclaram navarunt operam, praeprimis laudentur S. Thomas Aquinas et piisimae memoriae theologus Fr. Suarez, quorum alter doctrinam theologicam de virtutibus christianis profunda ingenii vi et eruditione exposuit, alter doctrinam de legibus classicam adornavit. Fundamentis ab utroque conditis insistens S. Alphonsus a Ligorio jam supra laudatus theologiae morum exponendae incubuit.

Praeter theologicas scientias ad delineandam vitam deiformem hominis christianae requiruntur etiam *scientiae anthropologicae*, ex quibus cognitio humanae naturae ac indolis deiformi habitu induendae haurienda est. Humana autem natura tum in se, quum in singulis individuis, porro tum quoad congenitas et constantes, quum quoad acquisitas et variabiles qualitates considerari debet, cui quidem coepto, pro multiformi varietate humanorum morum fere interminabili studia *psychologica, anthropologica, historica* inserviunt. In applicatione eruditionis psychologicae ad theologiam morum omnes anteivit S. Thomas, qui primus inter theologos completum psychologiae moralis systema methodice elaboravit.

§. 13.

Ethicae incumbit exponere, quid ceu bonum rectumque habendum ac proinde etiam omni humanarum virium studio ac conatu exequendum sit. Ut autem hoc munere rite fungatur, primo quidem exponen-

---

[1]) Sublimem Theologiae characterem, qua sacrae doctrinae, magnificis verbis laudat *S. Thomas Aq.*: Sunt scientiae, quae procedunt ex principiis notis lumine naturali intellectus sicut arithmetica . . . . quaedam vero sunt, quae procedunt ex principiis notis lumine superioris scientiae, sicut perspectiva ex principiis notificatis per geometriam . . . . Et hoc modo sacra doctrina est scientia, quia procedit ex principiis notis lumine superioris scientiae, quae scilicet est scientia Dei et Beatorum 1 qu. 1, art. 2.

dus est ille ipse *ordo divinitus institutus,* cui conformiter, quod fit, fieri debet, ut bonum ac rectum dici possit; simulque ostendi debet *congruentia* hujus *ordinis moralis* cum *finibus ab humana natura* vi ingenitae cujusdam ac concreatae necessitatis *appetitis.* Et haec quidem expositio *primam* ac fundamentalem *partem* methodicae ac systematicae doctrinae morum constituit.

Hanc partem excipit *altera,* quae priori presse innitens ostendit successivam, legibus humanae naturae convenientem efformationem aptitudinis ac facultatis humanae ad efficiendum bonum rectumque, a primis initiis activitatis moralis usque ad summam, quae in hac vita obtineri potest, perfectionem moralem. Dehinc in altera parte agetur *de virtute morali* (von der sittlichen Tüchtigkeit) ac singulis ejusdem speciebus earumque ordine ad invicem, simulque vero de tristi virtutis contrario, de peccatis ac vitiis, et de remediis infectionis ac corruptionis moralis.

In *tertia* demum parte agetur de operibus, quibus virtus moralis seu bona rectique amans voluntas se contestatam facere debet, sive *de officiis vitae christianae,* utpote quae sola perfectae virtutis studiosa est, veramque in Deum ac homines pietatem colit.

# PARS PRIMA SIVE FUNDAMENTALIS:

## DE REGNO MORALI EJUSQUE DIVINA ORDINATIONE.

---

### CAPUT I.

#### De ordine Morali.

§. 14.

*Ordo* generatim dicitur coaptatio rerum ad se invicem relatarum. Coaptatio illorum, quae ad efficiendum moraliter bonum ac rectum spectant, dicitur *ordo moralis.*

Pro notione moris solus homo in terra constitutus subjectum ordinis moralis esse potest. *Mos* scil. designat consuetam agendi rationem illius, in cujus facultate situm esset, aliter agere. Res infra hominem positae sola necessitate naturae aguntur; consuetudini voluntarie acquisitae in illis locus non datur. Entibus supra hominem terrestrem constitutis: Deo, sanctis angelis ac electis Dei, voluntas quidem libera imo liberrima competit, nec tamen cousuetudines tribui possunt, quia consuetudo supponit mutabilitatem potentiae assuetae, voluntates autem Dei ac Sanctorum immutabiliter bonae sunt. Homo vero terrenus, utut in bono firmatus, durante hoc mortalitatis stadio a bono averti, et malos mores induere potest. Hinc ille solus ordinatione morali indiget.

§. 15.

*Finis* ordinationis moralis distinguitur triplex: proximus, remotior et supremus. Finis *proximus* ordinationis moralis est perfectio moralis sive sanctitas hominis, quam ceu finis *naturaliter subsequens* excipit felicitas ac beatitudo aeterna, sanctitatis merito ac gradui attemperata. *Ultimus* autem finis ordinationis moralis est gloria Dei, qui quidem finis absolute debet obtineri, etiamsi homo suo merito a finibus proximioribus ordinationis moralis excidat. *Universa enim propter*

*semetipsum operatus est Deus, impium quoque ad diem malum* (Prov. 16, 4). Nec aliter cogitari potest, quia Deus, etiamsi bonum hominis naturaliter velit, absolute tamen nihil aliud, nisi se ipsum, qui est absoluta bonitas, velle potest, beatitudinem autem hominis mere sub conditione deiformis sanctitatis humanae, quae hominem ad intimam cum Deo conjunctionem, aeternamque exinde scaturientem beatitudinem aptum reddit.

§. 16.

Deus pro bonitate voluntatis suae naturaliter vult bonum hominis, ideoque tum hominem ipsum ab initio ita fecit, ut sanctitatis amans, ejusque assequendae potens esset, quum etiam totum mundi ordinem talem composuit, qualis homini ad Deum, fontem felicitatis aeternae tendenti optime attemperatus esset. *Vidit Deus cuncta, quae fecerat, et erant valde bona.* Gen. 1, 31.

Hunc statum primaevae institutionis homo sua deploranda culpa in pejus mutavit. Peccando propriam naturam corrupit, ac pro modo et gradu hujus corruptionis consonantiam ordinis externi cum finibus ac indigentiis naturae humanae turbavit, quae quidem, ab originaria sua divinitus data bonitate dejecta, nec se ipsam in integrum restituere, nec propriis viribus rectam ac fini morali hominis convenientem relationem ad ordinem mundi externi reintegrare potest. Nec ulla alia virtute, nisi vi ac potentia conditoris naturae humanae infirmitas et corruptio naturae lapsae sanari, rectusque ordo moralis restitui potest.

Haec autem reintegratio naturae humanae ordinisque moralis est opus salvificae per Christum restitutionis, in hoc mortalitatis saeculo fundandae et incipiendae, finiendae vero absolutis saeculis temporalibus in altera vita, eaque aeterna aeterneque perfecta.

Triplex ergo status ordinis moralis distinguendus est: status institutionis, destitutionis ac restitutionis, quae quidem restitutio tunc perfecte adimpleta fuerit, quando omnes sequelae ac reliquiae destitutionis ac vastationis e reintegrato ordine morali ablatae ac deletae fuerint — quando mors corporis ablata, concupiscentia mali ex animis purgatis exstincta fuerit, et desideria mentis solum Deum amplectentur, mentesque Deo satiatae unice ipsi adhaerebunt.

## CAPUT II.

### De bono morali.

§. 17.

*Bonum morale* dicitur illud, quod homini ceu enti morali accomodatum est. Jam vero homo qua ens morale destinatus est ad vitam

sanctam ac beatam ultimoque ad Deum vitae sanctitate ac beatitudine glorificandum. Hinc quodcunque hanc sanctitatem ac beatitudinem gloriamque divinam vel constituit vel confert, vel ad illam assequendam aliquo modo inservit, morale hominis bonum dicitur.

§. 18.

Ex dictis colligitur, varietatem bonorum moralium dari, eaque tum *pretio,* quum *dignitate* differre. Primarie tamen in duas classes dispescuntur, quarum alteram constituunt bona *basin moralis existentiae* spectantia, alteram bona *perfectionem moralis existentiae* concernentia.

Inter bona, basin moralis existentiae spectantia dantur quaedam prorsus *necessaria* i. e. talia, quibus homo sine dispendio existentiae moralis carere nequit. Haec bona, scil. natura hominis rationalis ac physica et coexistentia cum humana societate, hominem faciunt hominem, ideoque ad *τὸ esse* hominis pertinere dicuntur. Reliqua vitae bona, quibus homo saltem sine dispendio existentiae moralis carere potest, ad *τὸ bene esse* hominis moralis referre dicuntur.

Nec tamen sufficit, ut homo qua ens morale subsistat, sed existentiam ejus moralem perfici oportet, ut finis ejusdem adimpleatur. Ad hanc naturae moralis perfectionem diversae bonorum classes varie, aliae propinquius, aliae remotius, aliae immediate, aliae mediate concurrunt. Dehinc divisio bonorum vitae moralis in *coelestia* ac *terrestria, temporalia* ac *aeterna.* Bona coelestia ac aeterna sunt: Charitas Patris, divina revelatio et redemtio per Christum facta, gratia Spiritus Sancti, remissio peccatorum, adoptio in locum filiorum Dei, amicitia Dei, auctio gratiarum, donum perseverantiae, spes vitae aeternae, gloria coelestis. His vitae bonis nullus homo renuntiare potest, ideoque *absolute necessaria* recte dicuntur. Necessitas bonorum terrestrium ac temporalium *valde relativa* est; etenim quod alteri bene utenti prodest, alteri abutenti nocet, quare v. c. praematura mors beneficium potius Dei quam naturae damnum habendum est, juxta verba Sapientis: *Raptus est, ne malitia mutaret intellectum ejus, aut ne fictio fraudis deciperet animam illius* Sap. 4, 11. Similiter de opulentia rerum temporalium judicandum est; hinc iterum Sapiens precatur: *Mendicitatem et divitias ne dederis mihi; tribue tantum victui meo necessaria, ne forte satiatus illiciar ad negandum et dicam: Quis est Dominus . . . aut egestate compulsus furer et perjurem nomen Dei mei* Prov. 30, 8 seq. Cfr. 1 Tim. 6, 6 seq.

§. 19.

Exinde autumari licet, certum quemdam bonorum ordinem existere, in quo a divinitus datis fundamentis et initiis moralis existentiae ad culmen perfectionis moralis ascenditur. Fundamentum ac praesup-

positio moralis existentiae est moralis indoles naturae humanae, et primi motus conscientiae moralis sunt prima initia vitae moralis, ad cujus evolutionem et perfectionem bona moralia divinitus data destinata sunt. Haec bona ceu bona proxime sui ipsius causa petuntur, ultimo autem in illis et per illa quaeritur bonum absolutum et absolute perfectum, quod est Deus. Id enim, quod ita compositum est, ut praeter ipsum et supra ipsum nil aliud optari ac desiderari possit, ab hominibus divinum vocatur, quod pro sua excellentia ac perfectione nonnisi unum et unicum esse potest. Hinc omnes homines in omnibus actionibus et desideriis mentis suae Deum quaerunt, et discrepantia ac contrarietas studiorum suorum exinde venit, quod alii aliud pro Deo habent. Vera autem veri ac vivi Dei cognitio solis mentibus castis ac mundana sorde epuratis contingit; quapropter nullae aliae, nisi sanctae animae, utpote solae Deo fruiturae, felices esse et ad beatitudinem aeternam pervenire possunt.

## CAPUT III.

### De conditionibus ac requisitis bonitatis moralis.

§. 20.

*Bonitas moralis* est status et qualitas hominis, e recto et convenienti usu bonorum moralium enatus ac productus. Hic status et haec qualitas, ut ex antecedentibus patet (§. 17), nil aliud est nisi sanctitas ejusque individuus comes, scil. felicitas hominis moraliter perfecti. Hujus status acquirendi praevia dispositio sive capacitas in ipsa natura humana adsit oportet, ceu indoles quaedam moralis, quae nec peccato Adami, nec propagine malorum e peccato Adami immediate ac mediate enatorum penitus ac insanabiliter corrumpi debuit, quia secus homo salutis adipiscendae plane incapax, ac opus divinum salvationis vanum et irritum esset.

Haec igitur naturaliter homini indita indoles moralis est primaria ac fundamentalis bonitatis moralis conditio, cujus consideratio primo expediri debet, qua rite intellecta reliquae quoque conditiones ac requisita bonitatis moralis feliciter expendentur.

### A.

### De naturali hominis pollentia ad honeste pieque vivendum.

§. 21.

Unumquodque ens naturaliter fertur ad conveniens sibi bonum. Homo quoque congenitis naturae humanae impulsibus fertur in bona

naturaliter sibi arridentia. Impulsus illi dicuntur *stimuli,* quorum tot tamque varii numerantur, quot diversae species bonorum naturaliter appetitorum dantur. Bonorum autem naturaliter appetitorum quaedam *τὸ esse,* aliae *τὸ bene esse* hominis qua hominis concernunt (§. 18); dehinc stimulorum generalis divisio in stimulos inservientes naturali studio *propriae conservationis* ac *prosperitatis* (Selbsterhaltungstrieb, Selbstbeförderungstrieb). Esse vero ac bene esse hominis duplex datur ac naturaliter desideratur scil. *individui* ac *generis,* et utriusque quidem secundum triplicem, quo natura humana existit, modum: *physicum, psychicum* et *rationalem.* Dehinc multiplicitas variorum diversorumque naturae humanae congenitorum stimulorum resultat, quorum specificatio psychologiae empiricae incumbit.

Naturalis siquidem appetitio *τοῦ* esse tum *individualis* tum *generici* juxtra triplicem appetitum scil. physicum, psychicum ac rationalem, duplicem exhibet seriem stimulorum subsequenti schemate exhibitorum:

| | | *Esse individui* | | *Esse generis* |
|---|---|---|---|---|
| *appetitus* | *physicus:* | stimulus vitae (Lebenstrieb) | — | stimulus sexualis |
| | *psychicus:* | stimulus tuendi seipsum (Selbstbehauptungstrieb) | — | stimulus socialis |
| | *rationalis*: | stimulus moralis (Gewissenstrieb) | — | congenitus sensus justitiae (angeborenes Rechtsgefühl: cuique suum). |

*Τὸ bene esse* naturae tum in *agendo* tum in *fruendo* invenitur. Hinc stimulus naturae ad *τὸ* bene esse directus dispescitur in stimulum agendi (Thätigkeitstrieb) et stimulum fruendi (Genusstrieb). Uterque ad bene esse tum *individui* quum *generis* dirigitur; sub priori forma se exserit qua *appetitus propriae felicitatis* (individueller Selbstbeglückungstrieb), sub altera specie complectitur omnes singulares species ac exhibitiones *congenitae sympathiae* (sympathetische Triebe).

*Appetitus propriae felicitatis* sub prima forma, scil. qua *stimulus agendi* in triplex objectum directus est. Proximum ejusdem objectum est libertas seu absentia cujuscunque impedimenti quoad activitatem et usum propriarum virium ac facultatum animae et corporis: *stimulus libertatis* (Freiheitstrieb). Hunc immediate excipit *stimulus motus* (Bewegungstrieb) et quidem sub triplici forma qua appetitus motus physicus (leiblicher Bewegungstrieb), psychicus (seelischer Bewegungstrieb, Begehren nach Abwechslung, Spannung u. s. w.: Spieltrieb) et appetitus activitatis intellectualis (geistiger Schaffenstrieb). Stimuli autem libertatis ac motus ordinati sunt in altiorem quemdam finem, qui etiam sui ipsius causa naturaliter appetitur per *stimulum acquisitionis* (Erwerbstrieb). Hic stimulus iterum diversificatur pro triplici existendi modo humanae naturae; datur proinde appetitus naturalis rerum sensibilium usui vitae inservientium (materieller Erwerbstrieb), naturalis appetitus bonorum psychicorum: benevolentiae, amicitiae, honorificationis per alios, etc. (psychischer Erwerbstrieb), naturalis

appetitus bonorum rationalis existentiae, perfectionis scil. intellectualis et moralis (geistiger Wissens- und Selbstvervollkommnungstrieb).

*Appetitus propriae felititatis* sub altera specie, scil. qua naturalis appetitus *fruitionis* (Genusstrieb) insectatur objecta fruitionis sensibilia, psychica ac spiritualia. Appetitus psychicus se exserit qua studium placendi, appetitus honoris, stimulus imperandi. Appetitus congenitus rationalis naturae huc pertinens qua sensus innatus veri, boni ac pulchri manifestatur.

Restat, ut specificationem stimulorum ad bene esse humanum directorum schematico conspectu exhibeamus:

*a. bene esse individui*
quaesitum
in sphaeris vitae

1. *in agendo*
   - *physicae, psychicae, rationalis*
   - leiblicher, psychischer, geistiger Freiheitstrieb
   - „ „ „ Bewegungstrieb
   - materieller, „ „ Erwerbstrieb.

2. *in fruendo*
   - leiblicher Genusstrieb: Genüsse der Sinne
   - seelischer Genusstrieb: Gefallenstrieb, Ehrtrieb, Herrschtrieb
   - geistiger Genusstrieb: angeborner Sinn für das: Wahre, Schöne, Gute

*b. bene esse generis:* alle Arten sympathetischer Triebe.

Stimuli cujusdam prae ceteris praeponderantia dicitur *propensio* (Neigung), oriturque vel ex nativa indole et dispositione, vel ex frequentioribus actibus voluntarie sive ab agente sive per alios causatis. Hinc divisio propensionum in *congenitas* et *acquisitas.*

Propensio in alteram fere natura versa dicitur *habitus* (Hang, Sucht), quem ubi non solum voluntas, sed animalis quoque natura induit, difficillime exuunt homines studiis perversis captivati.

## §. 22.

Stimulus est animae *potentia,* quae ubi excitatur et ad *actum* sollicitatur, *affectus* adesse dicitur, qui igitur breviter definitur momentanea dispositio e motu stimuli cujusdam resultans.

Affectus per longiorem indurationem ita invalescens, ut hominis voluntatam et consilium sibi mancipet, dicitur *passio* (Leidenschaft)[1].

---

[1]) *S. Thomas Aq.* voce „passio" sensu latiori accepta (Leidenheit) utitur, ac per eandem affectus designat.

Pro multitudine et varietate rerum mentem humanam afficientium multimodi quoque ac varii dantur affectus, nec ullo momento, nisi plane mens torpeat, homo affectu caret.

Generalis affectuum divisio invenitur:

1. Respiciendo *modum manifestandi*, qui duplex esse potest. In omni enim affectu continetur aut *delectatio* aut *aversatio*; proinde affectus sunt vel *hilares* e. g. gaudium, vel *tristes* e. g. taedium, vel etiam ex utroque *mixti* v. c. exspectatio, desiderium.

2. Alia affectuum divisio eruitur e spectata relatione hominis ad rem afficientem, cui se aut *parem* aut *imparem* sentit; hinc affectus dividuntur in *sthenicos* (v. c. ira, spes) vel *asthenicos* (v. c. moeror, vel quaecunque animi mollitio sive ex gaudio sive ex moerore proveniens, Wehmuth, Rührung).

*S. Thomas Aq.* affectus generaliter dividit in affectus concubiscibiles ac irascibiles, et utrosque relate ad bonum concupitum et malum abominabile subdividit. Dehinc eruuntur sequentes typi generales affectuum:

- Concupiscibiles passiones relate
  - ad bonum
    - Amor
    - Desiderium
    - Gaudium
  - ad malum
    - Odium
    - Abominatio
    - Tristitia

- Irascibiles passiones relate
  - ad malum
    - praesens: Ira
    - futurum
      - Audacia
      - Timor
  - ad bonum nanciscendum
    - Spes
    - Desperatio

Affectus in se spectati neque probi neque improbi sunt. Morali imputationi subjiciuntur vi relationis ad intellectum et liberum arbitrium hominis, et proinde vituperari possunt:

1. propter modum nimium, per quem aequilibrium mentis et sanum rationis consilium turbatur;

2. propter objectum, ad quod referuntur, siquidem rei vetitae et inhonestae affectus impenditur.

Passiones vero, qua morbi animae, jam per se vituperabiles ac ceu vitiati hominis habitus designandi sunt, qui in perversa ordinique morali contraria tendentia voluntatis humanae radicantur, et hominem imaginariis bonorum speciebus deceptum ad perversa trahunt.

§. 23.

Objectum, cujus bonitate sive vera sive imaginaria mens allicitur, actu petendi prae ceteris eligitur; quapropter ille affectus, per quem

mens ad certum quoddam objectum propendet et inclinatur, dicitur *dilectio* (dis-legere i. e. e pluribus eligere). Sensus benevolentiae, qui huic affectui inest, dilectionem facit *amorem;* reverentia sensum amoris facit *charitatem.* Diligens in optando bonum *sui ipsius* desiderat bonum; amans bonum *objecti amati* desiderat; charitate percitus bonum dilecti desiderat *dilecti ipsius causa* (scil. propter pretium amati). Ex hoc autem sequitur, charitatem solis objectis sui ipsius causa existentibus (den Selbstzwecken) i. e. personis sive entibus ratione praeditis *impendi,* nec ab aliis nisi ab his digne *refundi* posse; quapropter *fruitio amoris* in sola Dei et creaturarum rationalium charitate datur. A fruitione distinguitur *usus*, cui etiam creaturae irrationales inservire possunt; propter hunc usum et delectationem ex usu hauriendam etiam res irrationales diligi possunt, affectus autem charitatis soli benevolo earundem auctori impenditur.

Dilectio sive amor sensu generali acceptus distingui potest quoad *gradum, fontem* et *objectum.*

*α.* Gradus iterum triplex distingui potest, scil. *roboris, puritatis* et *rationabilitatis.* Robur dilectionis cognoscitur ex illis, ad quae pro objecto dilecto danda paratum se ostendit diligens. Quo majus ac nobilius est bonum, quod impenditur ad nanciscendam possessionem et fruitionem objecti dilecti, eo majus dilectionis robur esse recte judicatur. Minus valet in illo, qui bona inferioris ordinis v. c. pecuniam erogat pro dilecto objecto — plus in eo, qui altiora et sublimiora bona v. c. tempus, honorem, vitam impendit — fortissimus est amor illius, qui non solum sua sed seipsum dat, ut objecto dilecto potiatur. In amore *sano* gradus roboris a dignitate et pretio objecti dilecti pendet; pro rebus igitur mere utilibus aut amoenis recte sentiens nulla alia, nisi inferioris ordinis bona erogat, bona altioris ordinis solum nobilibus rebus et causis v. c. amicitiae, familiae etc., se ipsum integrum autem homo rationabiliter *soli Deo,* et ceteris omnibus mere propter Deum impendere potest. Qui secus facit, insanis *passionum* consiliis agitur. Passio animi est ergo ille mentis habitus, in quo rectus ordo diversae dignitatis studiorum tollitur et invertitur. Quum Deus absolutum et inexhaustum sit bonum, nunquam nimio roboris gradu diligi potest; passionatus ergo Dei amor non datur. Quaelibet alia vero dilectio, per quam bonum quidquam sive inferius sive altius Deo antefertur, est insana passio. — Sicut roboris, ita puritatis quoque gradus in amore dantur. Infimum gradum tenet *amor concupiscentiae,* sive amor illius, qui objectum amoris ideo petit, ut ex ejusdem possessione et fruitione sibi ipsi bene sit. Multo perfectior est *amor gratitudinis,* qua alicui ob ejusdem erga nos benevolentiam sincere addicti sumus, ipsius amorem mutuo amore rependentes. Altissimum gra-

dum tenet *amor charitatis* qui amantem objecto dilecto propter solam et meram ipsius praestantiam ex integro se devovere facit. Hic affectus secundum sana rationis consilia primarie et principaliter soli Deo impendi potest, ceteris creaturis rationalibus vero juxta modum et gradum compatibilitatis cum charitate primarie Deo debita.

*β*) Altera distinctio charitatis est quoad *fontem*, quem si respicis amor scaturit vel e *naturali* hominis *inclinatione*, vel e *rationali persuasione* vel *ab ipso Deo* vi gratiae causatur. Uterque prior amor *humanus*, postremus dicitur *divinus* juxta S. Augustinum dicentem: „Charitas alia est divina, alia humana; alia humana licita, alia illicita. Sic licita est humana charitas, qua uxor diligitur; illicita, qua meretrix vel uxor aliena. Licitam ergo charitatem habete, humana quidem est, sed ut dixi, licita. Non solum autem ita licita est, ut concedatur, sed ita licita, ut si defuerit, reprehendatur." (Serm. 349.)

*γ*) *Objecta* amoris indicantur per congenitos humanae naturae stimulos; tot igitur dantur objecta, quot stimuli. In omnibus autem objectis nihil aliud, nisi unum summum bonum sive esse perfectum quaeritur, quod aliter inveniri nequit, nisi subjiciendo carnem spiritui et spiritum Deo; a quo recto ordine ubi deficit homo studium sui ipsius in *Egoismum* vertitur. Duplex datur egoismus, scil. spiritus, legis divinae imperium detrectantis et egoismus carnis imperium spiritus detrectantis. Prior species egoismi in ss. litt. dicitur superbia vitae; egoismus autem carnis duos habet ramos scil. studium possidendi et fruendi, qui uterque ramus in ss. litt. significatur per concupiscentiam oculorum et concupiscentiam carnis (1 Joann. 2, 16).

## §. 24.

Appetitus humanus non vi coeca et irresistibili in objectum suum fertur, potius homo appetitionis suae conscius est, vel saltem conscius esse potest, ejusque regendae potens est. Per hanc qualitatem humana appetitio distinguitur a motibus ac appetitionibus omnium entium ac rerum infra hominem collocatarum sive inanimatarum sive animatarum. Rebus quidem inanimatis quoque vis petendi inest; corpora gravia ac levia petunt locum suum naturalem deorsum ac sursum, pro diversa chemica sua indole singula corpora conjugia cum aliis corporibus quaerunt etc., nec tamen hujus appetitus conscia sunt, ac cogitationis expertia naturalibus appetitibus nec assensum nec dissensum adjicere possunt. Ubi nulla facultas cogitandi, ibi nulla vis volendi. Entibus animatis sensu praeditis vis quidem cogitandi quaedam inest, ast valde imperfecta, absque facultate libere discurrendi; hinc nec velle ipsis tribui potest, nisi valde imperfectum ac sensu valde improprio,

*Velle* igitur inter terrena animantia *solius hominis* est, utpote ratione praediti ac appetitionum suarum sibi conscii.

Jam vero duplex hominis datur velle: *naturale* ac *arbitrarium*. Naturaliter homo vult felicitatem, quam non velle non potest Quoad omnia cetera vero arbitrariis volitionibus locus relictus est, ita ut homo eadem velle ac non velle possit. Liberum hominis arbitrium eo usque extenditur, ut ipsum Deum, qui tamen solus fons verae ac aeternae felicitatis est, non esse possit velle (Psalm 13, 1). Tale autem velle certe non in aeternum perdurare poterit, nec unquam in mentibus ca stis ac puris oritur, in animis autem ac spiritibus Deo fruentibus ne potest quidem exoriri, imo perfectione naturae rationalis exclusum est. Mentibus perfectis porro naturale est, ea omnia velle, quae necessario cum fine perfectionis cohaerent; haec non velle signum est intellectus imperfecti aut obscurati, quae quidem obscuratio ceu quoddam saltem in causa, si non in se, voluntarium censendum est.

Ex dictis patet, homini viatori, non quidem quoad finem supremum naturaliter desideratum, utique vero quoad omnia media hujus finis assecutionem spectantia, optionem liberi arbitrii concessam esse. *Deus constituit ab initio hominem et reliquit eum in manu consilii sui. Adjecit mandata ac praecepta sua: si volueris servare, conservabunt te. Apposuit tibi aquam et ignem; ad quodcunque volueris, porrige manum tuam. Ante hominem vita et mors, bonum et malum; quod placuerit, dabitur illi.* Eccli. 15, 14 seqq. Cfr. Gen. 4, 7; Deut. 30, 15—20; Josue 24, 14—24; 3 Reg. 18, 21; Eccli. 31, 10; Jesai. 66, 3, 4; Matth. 23, 37.

Veritas liberi arbitrii in sacris literis passim supponitur et a SS. Patribus multis ac variis argumentis contra philosophos gentiles, Gnosticos ac Manichaeos defenditur [1]). Ecclesia eandem repetitis vicibus [2]), ultimo in concilio Tridentino [3]) adversus perversas Lutheri ac Calvini

---

[1]) Cfr. inter alios: *Staudenmaier* Christl. Dogmatik, Tom. III, p. 627 seqq.

[2]) Conc. Tolet. IV, a. 643, can 59; conc. Valentin., a. 855, c. 6.

[3]) Si quis dixerit, liberum hominis arbitrium, a Deo motum et excitatum, nihil cooperari assentiendo Deo excitanti et vocanti, quo ad obtinendam justificationis gratiam se disponat ac praeparet, neque posse dissentire, si velit, sed velut inanime quoddam nihil omnino agere, mereque passive se habere, anathema sit. — Si quis liberum hominis arbitrium post Adae peccatum amissum et exstinctum esse dixerit, aut rem esse de solo titulo, imo titulum sine re, figmentum denique a satana invectum in ecclesiam, a. s. — Si quis dixerit non esse in potestate hominis, vias suas malas facere, sed mala opera ita ut bona Deum operari, non permissive solum, sed etiam proprie et per se, adeo ut sit proprium ejus non minus proditio Judae quam vocatio Pauli, a. s. *Sess. VI, de justif. can. 4. 5. 6.*

doctrinas confirmavit. Frustra novatores saeculi XVI. eorumque pedissequi auctoritatem S. Augustini obtendunt, qui ipse mentem suam apertis ac concisis verbis declarat, dum ait: „Fides catholica neque liberum hominis arbitrium negat sive in vitam malam, sive in vitam bonam; neque tantum ei tribuit, ut sine gratia Dei valeat aliquid.“ (Epist. 215).

Auctoritas S. Augustini a catholicis etiam quibusdam male intellecta est, *Bajo* scil. atque *Jansenio* eorumque asseclis, liberum arbitrium solo nomine tenentibus, re vera autem negantibus. Horum erroneis ac falsis placitis obnitens sedes apostolica sequentes theses damnavit: Quod voluntarie fit, etiamsi necessario fiat, libere tamen fit. — Sola violentia repugnat libertati hominis naturali. — Homo peccat etiam damnabiliter in eo, quod necessario facit. — Ad merendum vel demerendum in statu naturae lapsae non requiritur libertas a necessitate, sed sufficit libertas a coactione.

Veritati liberi arbitrii sana ratio attestatur, cujus judicium in sensu intimo uniuscujusque fundatur et consensu omnium confirmatur. Totus ordo moralis veritati liberi arbitrii superstructus est, ita quidem, ut sublato libero arbitrio integer ordo moralis corrueret. „Sublata libertate — ait S. Augustinus — omnis humana vita subvertitur; frustra leges dantur, frustra objurgationes, laudes, vituperationes adhibentur, neque ulla justitia bonis praemia et malis supplicia constituta sunt.“

Impugnatores philosophici liberi arbitrii duobus castris consignantur; alii liberum arbitrium *metaphysicis* argumentis aggrediuntur, alii *psychologicis*. Hinc veritas liberi arbitrii philosophice defendenda est argumentis tam metaphysicis quam psychologicis ad convincendum *determinismum* tum *crassiorem* (Fatalismum, Spinozismum, Materialismum) quum *subtiliorem* (ex cujus sententia subjectum agens non physica quidem, ast psychologica necessitate determinatur). Metaphysica argumenta potissimum a locatione hominis in ordine mundi, physici praesertim, sumenda sunt; quum homo supereminea t mundum physicum et quasi τέλος rerum sensibilium constituat, ordini physico non subjugatus esse potest. Psychologicis argumentis evincendum est, velle hominis per cognitiones humani intellectus minime determinari, quod quidem jam Poëta ingenue professus est, dum moestus exclamaret:

— — — Video meliora proboque,
Deteriora sequor!

## §. 25.

Liberi arbitrii facultate praeditus homo bonum ac malum velle potest. Possibilitas malae electionis tamdiu adest, donec in bono absolute firmatus fuerit. Non autem prius ita firmabitur, donec ad perfectissimam, quam mens humana capere potest, cognitionem Dei, summi et absoluti boni, pervenerit; talis autem cognitio solis elevatis ad visio-

nem Dei beatificam contingit. Quamdiu homo Deum non ipsissimum videt, speciebus aliarum rerum allici et capi, ac proinde a fine suo, divinitus sibi praestituto, declinari et averti potest; quod eo certius citiusque evenit, cum primordialis integritas naturae non amplius adsit. Quodsi ipse integer Adam, quem Deus rectum fecerat, ad peccandum illectus est, quomodo corrupta ejus progenies absque divinio auxilio a peccatis sibi cavebit! Rectus igitur usus liberi arbitrii absque gratia divina non datur; et quoniam possibilitas ac periculum peccandi in unoquoque momento vitae humanae terrestris adest, in unoquoque momento gratia salvans ac servans a lapsu peccati necessaria est. Sed nec hoc continuum gratiae auxilium sufficit, nisi natura corrupta gratioso Dei auxilio renovata ac quasi noviter formata fuerit, ita ut manente quodam boni habitu induta sit, cujus virtute constanter bonum ac rectum malit. Absque hoc habitu divinitus collato homo nec humanae justitiae legibus, per conscientiam ipsi dictatis, plene satisfacit [1]), multo minus absque eodem habitu ad Deum bonum supranaturale contendere studebit [2]). Deum absque Deo quaeri, absurdum quoddam est, quod nemini sano in mentem venire potest. Dehinc ecclesia repetitis vicibus definivit, et in precibus liturgicis multoties docet, divinam gratiam ad initium [3]), progressum et perfectionem [4]) in bono absolute necessariam esse, et absque formatione interioris hominis per gratiam justitiam hominis coram Deo nullam dari [5]).

Ex dictis colligitur, quid nomine *libertatis moralis* veniat, quae utique a libertate sensu metaphysico ac psychologico intellecta probe distinguenda est. Libertas hominis, quam dicunt *metaphysicam,* est facultas hominis, se ipsum i. e. independenter ab externa coactione determinandi. Libertatem metaphysicam asserere, proinde idem est, ac exis-

---

[1]) Sine me nihil potestis facere. Joan. 15, 5.

[2]) Nemo potest venire ad me, nisi Pater qui misit me, traxerit eum. Joan. 6, 44.

[3]) Si quis dixerit, sine praeveniente Spiritus sancti inspiratione atque ejus adjutorio hominem credere, sperare, diligere aut poenitere posse, sicut oportet, ut ei justificationis gratia conferatur, a. s. *Conc. Trid. Sess. VI, justificatione,* c. 3.

[4]) Si quis dixerit, ad hoc solum divinam gratiam per Jesum Christum dari, ut facilius homo juste vivere ac vitam aeternam promereri possit, quasi per liberum arbitrium sine gratia utrumque, sed aegre tamen et difficulter possit, a. s. *Trid. Sess. VI,* c. 2.

[5]) Si quis dixerit hominem suis operibus, quae vel per humanae naturae vires vel per legis doctrinam fiant, absque divina per Jesum Christum gratia justificari posse a. s. *Trid. Sess. VI,* c. *1.*

tentiam humanae voluntatis defendere[1]). Libertas autem ab externa coactione non sufficit, ut homo ceu verus auctor actionum suarum haberi possit, nisi simul ab omni necessitate interna ex ipsa hominis natura profluente expeditus sit, quae quidem libertas a quacunque necessitate interna vere ac proprie facultas liberi arbitrii, sive *libertas sensu psychologico* compellatur.[2]) Haec vero libertas, vi cujus homo bonum ac malum velle potest, nondum perfecta libertas est, imperfectionem potius hominis terreni indicat, quae eatenus ac in tantum superatur, quatenus et in quantum voluntas humana divino auxilio suffulta et adjuta continuatis exercitiis bono assuefit, et assuescendo in bono firmatur. Haec igitur firmitas in bono est *libertas moralis* sive facultas libero arbitrio recte utendi, non congenita, sed divino favore acquisita, intensionis ac remissionis, auctionis ac diminutionis capax, imo amissibilis, donec voluntas absolute in Deo firmata fuerit.

## B.

## De directivis normis ac suprema lege christianae honestatis.

### §. 26.

Voluntas humana, utpote omni coactione major, nulli potentiae creatae, sed soli Deo absolute subest, ac sola Dei voluntate absolute dirigitur. Ideo nulla datur auctoritas, per quam voluntas humana absolute ligari ac obligari possit, nisi auctoritas voluntatis Dei praecipientis ac prohibentis, adeoque voluntas divina ceu suprema morum humanorum lex agnosci debet. Jac. 4, 12. Aliter dicentes aut sola dicendi ratione differunt, aut aliud quidquam Deum faciunt, quin a necessitate agnoscendi divinam actionum humanarum normam se expedire possint. Nam omnes necessitate humani sensus sanctum quoddam ceu summum et inviolabile, ad cujus regulam omnia cetera dijudicentur, revereri coguntur; nihil autem datur sanctius voluntate Dei, qui ipsissima sanctitas est, et ideo etiam homines sanctos esse vult. Thess. 4, 3.

Hoc jam sanctum ac inviolabile numen in ss. litt. expressis verbis ceu summa humanorum morum regula statuitur (Matth. 5, 48, Lev. 11, 44, cfr. 19, 2; 1 Petr. 1, 15, 16), et auctoritas Dei ceu supremi legislatoris ordinis moralis in paginis utriusque Testamenti proclamatur. Prophetae V. T. omnia monita ac praecepta populo Israelitico nomine

---

[1]) Cfr. supra *Trid. Sess. VI. c.* 6.

[2]) Cfr. praeced. §. theses damnatas Baji ac Jansenii.

Dei ceu voluntatem Domini annunciant. Ex illorum doctrina homo ceu creatura Dei totus quantus sanctae Domini voluntati mancipatur: *Haec dicit Dominus creans et formans te: Meus es tu* (Isai. 43, 1). Psalmista orat: *In capite libri scriptum est de me, ut facerem voluntatem tuam* (Psalm 38, 8, 9). Juxta verba Christi Salvatoris *non omnis . . . . sed qui facit voluntatem Patris, qui in coelis est, intrabit in regnum coelorum.* (Matth. 7, 21). Ipse *suum cibum* esse dicit, ut faciat voluntatem Patris sui (Joann. 4, 43 cfr. Matth. 26, 39), et istos ceu vere suos agnoscit, qui similiter faciunt (Matth. 12, 50). Dehinc suos orare docuit: *Pater . . . . fiat voluntas tua, sicut in coelo, et in terra* (Matth. 6, 10). Hanc salutarem Christi doctrinam sancti Apostoli unanimiter repetunt. S. Paulus vult, ut *probemus, quae sit voluntas Dei bona, beneplacens ac perfecta* (Rom. 12, 2); teste apostolo Joanne nonnisi, *qui facit voluntatem Patris,* in aeternum manet. 1 Joann. 2, 17 (cfr. Gen. 2, 17). Adde Hebr. 10, 36; 13, 21; 1 Petr. 4, 11 etc.

## §. 27.

Hujus autem sanctae ac inviolabilis voluntatis lex nulla alia est, nisi moralis hominum perfectio sive sanctitas. *Haec est voluntas Dei, sanctificatio vestra* 1 Thess. 4, 3. Ceu regula humanae sanctitatis summa et absoluta ipsius Dei perfectio statuitur: *Estote perfecti, sicut Pater vester in coelis perfectus est.* Matth. 5, 48. Hinc etiam *imitatores Dei esse sicut filii charissimi,* jubemur Eph. 5, 1. Quoniam vero universum hominum genus per peccatorum multitudinem nimium a deiformi vitae habitu descivit, Deus ante omnia vult erutionem hominum e servitute peccati et salvationem per cognitionem veritatis salvificae (1 Tim, 2, 3, 4), conversionem vitae ac emendationem morum (Ezech. 18, 23). Haec jam salvatio est opus Dei ab aeterno praefinitum, in quo absconditum est sacramentum voluntatis divinae, innovandi ac restituendi universum hominum genus, elevandique in statum perfectionis a Patre coelesti ab aeternis temporibus dispositum et revelandum in dispensatione plenitudinis temporum in Salvatore Christo, in quo omnia in coelis et in terra instaurabuntur, in quo etiam nos sorte vocati sumus, ut simus in laudem gloriae ejus. *Ephes.* 1, 3—12.

## §. 28.

Jam vero sancta Dei voluntas, cujus sacramentum juxta doctrinam apostolicam ordo mundi in se continet, etiam cognosci debet, ideoque se ipsam cognitam reddere debet, ut nobis adinstar regulae

morum esse possit. Reapse Deus legem sanctam vitae nostrae usquequaque nobis pandit, ita quidem, ut ejusdem cognitio nemini cognitionis amanti desit. (Deut. 30, 11—14). Non solum enim unicuique hominum sensus recti naturaliter inditus est (Joann. 1, 9), sed integer quoque ordo mundi disponente Deo ita conformatus est, ut pro sua congruitate cum natura et fine hominis morali jam per se saltem generaliter ac fundamentaliter, indicet, quid homini agendum omittendumve sit. Cognoscitur ergo voluntas Dei primarie ex *ordine mundi morali*, cujus integritas certas quasdam agendi rationes necessario exigit, alias vero eadem necessitate, utpote cum salvatione ordinis moralis incompatibiles, necessario excludit. Idea hujus ordinis uniuscujusque menti congenita est, et una cum rationalis indolis evolutione explicatur clariusque patescit. Quod jam vi luminis hujus congeniti ceu moraliter necessarium cognoscitur, qua *morale quoddam debitum* vi *legis* obtinere ab homine percipitur. Rationes ex quibus aliquid ceu moraliter necessarium cognoscitur, vocantur *tituli debendi* (Verpflichtungsgründe), ac desumuntur ex datis vitae relationibus divinitus constitutis aut admissis, certam aliquam agendi rationem nomine ordinis moralis exigentibus; illud, quod ejusmodi rationibus exigitur, dicitur *officium*. A gravitate et qualitate titulorum debendi gravitas quoque ac qualitas officiorum pendet; ubi circa idem plures debendi tituli concurrunt, obligatio quoque moralis multiplicatur; ubi titulus debendi remittitur aut cessat, correspondens quoque obligatio moralis remittitur aut cessat.

## §. 29.

Tituli debendi enunciant aliquid vi legis obtinere, ac proinde existentiam legum moralium supponunt. Definitur autem *lex* ceu stabilis quaedam norma, cui aliquid conformandum venit; leges, quibus humani mores conformandi sunt, *leges morales* vocantur. Jam vero ordo moralis, qui his legibus dirigitur, varie dispositus est; hinc etiam variae diversaeque legum moraliter obligantium classes dantur.

Si *formam* obligationis moralis spectas, distinguuntur leges *praecipientes* ac *prohibentes* (Gebote und Verbote).

Quoad *valorem* obligationis moralis distinguuntur officia *absoluta* et *hypothetica*. Officia absoluta semper et ubique valent; officiorum hypotheticorum valor a certis quibusdam conditionibus pendet, quibus cessantibus officium quoque cessat. Actus hominum externi quidem absolute interdici, sed solum hypothetice praecipi possunt; hinc leges absolutae praecipientes, nulla excepta, actus hominum internos spectant. Leges vero absolute prohibentes actus hominum tum internos quum externos amplectuntur. Leges absolutae tum prohibentes tum praeci-

Dei ceu voluntatem Domini annunciant. Ex illorum doctrina homo ceu creatura Dei totus quantus sanctae Domini voluntati mancipatur: *Haec dicit Dominus creans et formans te: Meus es tu* (Isai. 43, 1). Psalmista orat: *In capite libri scriptum est de me, ut facerem voluntatem tuam* (Psalm 38, 8, 9). Juxta verba Christi Salvatoris *non omnis . . . . sed qui facit voluntatem Patris, qui in coelis est, intrabit in regnum coelorum.* (Matth. 7, 21). Ipse *suum cibum* esse dicit, ut faciat voluntatem Patris sui (Joann. 4, 43 cfr. Matth. 26, 39), et istos ceu vere suos agnoscit, qui similiter faciunt (Matth. 12, 50). Dehinc suos orare docuit: *Pater . . . . fiat voluntas tua, sicut in coelo, et in terra* (Matth. 6, 10). Hanc salutarem Christi doctrinam sancti Apostoli unanimiter repetunt. S. Paulus vult, ut *probemus, quae sit voluntas Dei bona, beneplacens ac perfecta* (Rom. 12, 2); teste apostolo Joanne nonnisi, *qui facit voluntatem Patris,* in aeternum manet. 1 Joann. 2, 17 (cfr. Gen. 2, 17). Adde Hebr. 10, 36; 13, 21; 1 Petr. 4, 11 etc.

## §. 27.

Hujus autem sanctae ac inviolabilis voluntatis lex nulla alia est, nisi moralis hominum perfectio sive sanctitas. *Haec est voluntas Dei, sanctificatio vestra* 1 Thess. 4, 3. Ceu regula humanae sanctitatis summa et absoluta ipsius Dei perfectio statuitur: *Estote perfecti, sicut Pater vester in coelis perfectus est.* Matth. 5, 48. Hinc etiam *imitatores Dei esse sicut filii charissimi,* jubemur Eph. 5, 1. Quoniam vero universum hominum genus per peccatorum multitudinem nimium a deiformi vitae habitu descivit, Deus ante omnia vult erutionem hominum e servitute peccati et salvationem per cognitionem veritatis salvificae (1 Tim, 2, 3, 4), conversionem vitae ac emendationem morum (Ezech. 18, 23). Haec jam salvatio est opus Dei ab aeterno praefinitum, in quo absconditum est sacramentum voluntatis divinae, innovandi ac restituendi universum hominum genus, elevandique in statum perfectionis a Patre coelesti ab aeternis temporibus dispositum et revelandum in dispensatione plenitudinis temporum in Salvatore Christo, in quo omnia in coelis et in terra instaurabuntur, in quo etiam nos sorte vocati sumus, ut simus in laudem gloriae ejus. *Ephes.* 1, 3—12.

## §. 28.

Jam vero sancta Dei voluntas, cujus sacramentum juxta doctrinam apostolicam ordo mundi in se continet, etiam cognosci debet, ideoque se ipsam cognitam reddere debet, ut nobis adinstar regulae

morum esse possit. Reapse Deus legem sanctam vitae nostrae usquequaque nobis pandit, ita quidem, ut ejusdem cognitio nemini cognitionis amanti desit. (Deut. 30, 11—14). Non solum enim unicuique hominum sensus recti naturaliter inditus est (Joann. 1, 9), sed integer quoque ordo mundi disponente Deo ita conformatus est, ut pro sua congruitate cum natura et fine hominis morali jam per se saltem generaliter ac fundamentaliter, indicet, quid homini agendum omittendumve sit. Cognoscitur ergo voluntas Dei primarie ex *ordine mundi morali*, cujus integritas certas quasdam agendi rationes necessario exigit, alias vero eadem necessitate, utpote cum salvatione ordinis moralis incompatibiles, necessario excludit. Idea hujus ordinis uniuscujusque menti congenita est, et una cum rationalis indolis evolutione explicatur clariusque patescit. Quod jam vi luminis hujus congeniti ceu moraliter necessarium cognoscitur, qua *morale quoddam debitum* vi *legis* obtinere ab homine percipitur. Rationes ex quibus aliquid ceu moraliter necessarium cognoscitur, vocantur *tituli debendi* (Verpflichtungsgründe), ac desumuntur ex datis vitae relationibus divinitus constitutis aut admissis, certam aliquam agendi rationem nomine ordinis moralis exigentibus; illud, quod ejusmodi rationibus exigitur, dicitur *officium*. A gravitate et qualitate titulorum debendi gravitas quoque ac qualitas officiorum pendet; ubi circa idem plures debendi tituli concurrunt, obligatio quoque moralis multiplicatur; ubi titulus debendi remittitur aut cessat, correspondens quoque obligatio moralis remittitur aut cessat.

## §. 29.

Tituli debendi enunciant aliquid vi legis obtinere, ac proinde existentiam legum moralium supponunt. Definitur autem *lex* ceu stabilis quaedam norma, cui aliquid conformandum venit; leges, quibus humani mores conformandi sunt, *leges morales* vocantur. Jam vero ordo moralis, qui his legibus dirigitur, varie dispositus est; hinc etiam variae diversaeque legum moraliter obligantium classes dantur.

Si *formam* obligationis moralis spectas, distinguuntur leges *praecipientes* ac *prohibentes* (Gebote und Verbote).

Quoad *valorem* obligationis moralis distinguuntur officia *absoluta* et *hypothetica*. Officia absoluta semper et ubique valent; officiorum hypotheticorum valor a certis quibusdam conditionibus pendet, quibus cessantibus officium quoque cessat. Actus hominum externi quidem absolute interdici, sed solum hypothetice praecipi possunt; hinc leges absolutae praecipientes, nulla excepta, actus hominum internos spectant. Leges vero absolute prohibentes actus hominum tum internos quum externos amplectuntur. Leges absolutae tum prohibentes tum praeci-

pientes varie specificari possunt. Generaliter absolute vetamur, ne quid directe ac destinato consilio contra ordinem moralem moliamur; absolute vero praecipimur, ut continuo ac semper promta nobis adsit voluntas faciendi omnem justitiam.

Relate ad *gravitatem* obligationis moralis distinguuntur officia *principalia*, quae proxime e principiis ordinis moralis fluunt, ab officiis *derivatis* et *subsidiariis*, quae mediate ex illis principiis fluunt et adimpletioni officiorum principalium inserviunt.

Quoad *causam existendi* distinguuntur *leges divinae*, quarum immediatus auctor ipse Deus est, a *legibus humanis*, quarum proxima causa voluntas humana est.

Quoad *fontem cognitionis* discernuntur *leges naturales*, quae naturali rationis lumine intelliguntur, a *legibus positivis*, quas ab auctoritate externa discimus.

Si *rationem* denique ac *modum obligationis* spectes, obligationes *juridicae*, quae ordinem externum ac temporalem ceu talem spectant, distinguendae sunt ab obligationibus *stricte moralibus*, hominem internum ceu talem attinentibus, quibus adhuc supereminent obligationes *religionis titulo* sancitae v. c. promissio jurejurando firmata.

## §. 30.

Inter has tam varias tamque diversas obligationum moralium species et modos certus quidam ordo obtinet, ad quem earundem varietas reduci debet, ut ordo imperii divinae voluntatis per illas nobis applicatae conspicuus fiat. Et primum quidem in ordine est *lex naturalis*, cujus principiis, utpote moralem hominis perfectionem spectantibus, integer ordo moralis superstructus est. Primum ac generalissimum principium legis naturalis est: *Bonum esse faciendum, malum vero vitandum.* Bonum vero est illud, quod naturae humanae convenit; quod naturae humanae disconveniens est, malum dicitur. Ex analysi naturae humanae ejusque essentialium indigentiarum eruuntur illa, quae utpote naturae ac indigentiis naturalibus hominis convenientia *naturaliter recta ac necessaria*, ac proinde *naturaliter bona* sunt. Quatenus haec naturaliter bona ad finem hominis moralem spectant, ceu *moraliter necessaria* apparent. Inter moraliter necessaria pertinet refrenatio ac moderatio appetituum naturalium juxta imperium sanae rationis, eorumque conformatio cum morali hominis fine tum generali quum individuali; porro conformatio relationum singulorum quorumcumque ad invicem juxta principia justitiae et aequitatis ab omnibus naturaliter agnita. Complexus omnium hujus generis moraliter necessariorum, constituit materiam *naturalis morum legis* (natürliches Sittengesesetz)

juxta doctrinam sacrarum literarum a Deo cordibus hominum inscriptae: *Gentes quae legem non habent, naturaliter ea, quae legis sunt, faciunt, ac ejus modi legem non habentes ipsi sunt sibi lex, qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum.* Rom 2, 14. 15.

§. 31.

Pro multimoda externarum vitae humanae circumstantiarum varietate ac diversitate leges generales naturalis justitiae et aequitatis per se non sufficiunt ad mutuas hominum una viventium relationes ordinandas, sed arte rationis humanae ad speciales conviventium conditiones applicari debent, quod relate ad ordinem vitae publicum non a singulis quibuscunque fieri potest, sed solum ab illis, quibus sive consensu omnium, sive alio quocunque justo ac legitimo titulo facultas ordinandi societatem competit. Dehinc origo *legum humanarum*, quarum auctoritas ceu mediata exhibitio voluntatis divinae in ss. litt. omni modo agnoscitur et confirmatur. *Per me reges regnant et legum conditores justa decernunt; per me principes imperant et potentes decernunt justitiam.* Prov. 8, 15. 16. *Non est enim potestas, nisi a Deo; quae autem sunt, a Deo ordinatae sunt. Itaque, qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt.* Rom. 13, 1. seq. Cfr. Sap. 6, 4.

Definitur autem *lex humana* qua stabilis norma, qua publica et legitima potestas subditam communitatem ad aliquid agendum omittendumve obstringit. Conditiones ad *valorem* legis humanae requisitae sunt:

1. *Ex parte materiae:* Physica ac moralis possibilitas jussorum Ad ea, quae vires humanas excedunt, nemo obligari potest; quae juri naturali sive divino repugnant, recusanda sunt verbis Apostolorum: *Oportet Deo magis obedire quam hominibus* Act. 5, 29.

2. *Ex parte finis:* Ut lex ad bonum communitatis conducat. Leges ex mero arbitrio conditae, quaeve plus oneris ac detrimenti quam utilitatis secum ferunt, auctoritatem legislatoris infirmant. Altera vero ex parte damnabilis est subditorum petulantia et injustus rancor in examinandis superiorum legibus, quarum rationes non semper omnique modo patent. Ex communibus juris regulis omnis lex praesumitur justa donec de contrario constet.

3. *Ex parte auctoris:* Auctoritas praecipientis, cujus potestas ad sphaeram certam ac determinatam restricta est, ultra cujus limites sine crimine usurpationis extendi non potest. Legislator humanus tan-

tum in subditos sibi commissos et ea ex parte, qua ipsi subditi sunt, leges ferre potest.

4. *Ex parte formae:* Promulgatio legis. Lex non promulgata non obligat.

*Gravitas legis humanae* pendet a gravitate materiae sive essentiali sive accidentali, ex intentione et voluntate legislatoris, quatenus haec verbis aut signis manifestata fuerit, et his deficientibus ex communi peritorum ac conscientiosorum sensu ac consensu.

Leges humanae *in conscientia* obligant, et ideo non solum propter iram, sed etiam tunc, quando absque poena migrari possent, observandae sunt. Talem observandi modum subditus ipsi suae dignitati morali debet, ne adinstar mancipii legi deservire videatur. Ex hac porro causa legi optimo semper, quo fieri potest, modo satisfiat, omnesque legis conditiones praescriptae (v. c. quoad tempus etc.) rite ac stricte observentur; verbo, fiat, quod fieri potest, ut voluntati justae legislatoris satisfiat. Non tamen requiritur, ut praescriptum ideo fiat, quia praeceptum fuit, nec ut cum voluntate intentioni legislatoris satisfaciendi fiat. „Intentio legislatoris non cadit sub legem.“ Certe autem ad religiosam legis humanae observantiam pertinet voluntas saltem implicita Deo serviendi, Deique voluntatem in omnibus suo nomine factis ordinationibus honorandi.

Pro *subjectis* legislationis alicujus habendi sunt illi, qui sui sufficienter compotes sunt, potestati legislatoris sub aliqua ratione subsunt, simulque in territorio legislatoris versantur, nisi fors in fraudem legis malam ipsorum voluntatem ferientis aliorsum excesserint aut legitime evocati non comparuerint. In territorio legislationis alicujus versantium plures classes numerantur, scil. domiciliati, quasi domiciliati (studentes opifices, famuli etc.), imo et peregrini et transeuntes, qui saltem quoad leges publicam securitatem et politiam spectantes et quoad leges criminales potestati legislatoris territorii, in quo transitorie commorantur, subsunt. Absentes et extranei legislatori propter rem in ejus territorio sitam aut ratione contractus ibidem initi aut criminis ibidem patrati subjiciuntur.

Ceterum leges humanae circa idem objectum in diversis politicis communitatibus variare possunt et revera variant pro varietate circumstantiarum et externarum vitae conditionum, quibus communitates ipsae subjectae sunt. Imo in eadem ipsa communitate leges mutationibus obnoxiae sunt, quae quidem ne nimis praecipitanter ac violente fiant, valde optandum est. Saluberrimam vim in successivam legislationis civilis emendationem religio christiana exseruit, a cujus sancitis ubi discessum fuit, praetensae perfectionis loco communitatibus politicis funesta damna et onera injuncta sunt.

§. 32.

Lex naturalis, quae quoad ordinem vitae humanae externum et temporalem per leges humanas easque positivas ulterius determinari et quasi compleri debet, quoad stricte morales et constantes hominis relationes ad se ipsum, ad Deum hominesque tum *confirmatione* ac *dilucidatione*, quum *completione* per legem altioris ordinis indiguit, quae nulla alia, nisi immediate *divina*, eaque *positiva* esse potuit: divina, quoniam lex sanctitatis immediate a Deo descendit — positiva, tum quia lumini naturaliter hominibus indito nova lumina addenda erant, tum ut praecepta naturalis legis, propter obscurationem luminis naturalis inter homines sensim oblivioni data, in hominum memoriam revocarentur, ac simul legi naturali immediata Dei locutione sanctior character obtingeret, hominesque de ejus divina origine et auctoritate efficacius monerentur. Insuper vero genus humanum supra ordinem naturae ad altiorem ac sublimiorem vitae statum elevandum praeter legem naturalem lege altioris ordinis huic statui conformanda indiguit. Jam in primaevo hominum statu Deus leges naturales positivis actibus sancivit et confirmavit, dum individuo consortio unius viri cum una femina benediceret, jam tunc ordinationibus positivis officia religionis naturalia strictius determinavit, instituendo diem sabbati in honorem creatoris, et praecipiendo oblationes sacrificiorum. Hae autem Dei ordinationes nondum constituebant codicem legum divino-positivarum, qualis demum de monte Sina promulgatus est, sed potius singularibus mandatis ac praeceptis divinis aequiparandae sunt, quae post primaevam quoque mundi aetatem sanctis patriarchis sub lege naturae viventibus data sunt. Ast tamen illis primaevis Dei praeceptis fundamenta ordinis vitae religiosi jacta sunt, quae in ipso gentilismo vi traditionis religiosae ex aliqua saltem parte retinebantur. Propter corruptionem impietatis scelerisque plenam, quae in mundo gentilium grassabatur, Deus e progenie patriarcharum specialem sibi gentem elegit, ejusque ducem ac rectorem se constituit. Cum jam quaevis communitas propria lege regatur, Deus quoque populo suo legem propriam constituit, ac mediantibus angelis exhibitam per manus Mosis tradidit. Haec est *lex vetus*, cui in plenitudine temporum successit *lex nova*, non ad specialem quemdam populum, sed ad universum hominum genus directa, omnes gentes ad obsequia gratiae et salutis in Christo patefactae convocans.

Lex vetus triplicem in se partem continet: moralem, ceremonialem ac judicialem. *Pars judicialis* specialibus conditionibus politiae sacrae Hebraeorum accommodata fuit, et prout character theocraticus regiminis politici Hebraeorum secum ferebat, arctissime cum lege morali ac ce-

remoniali connexa fuit. *Lex ceremonialis* Israelitas sanctitatem Dei veri ac unici revereri docuit, simulque figuras mysteriorum gratiae in Christo reclusae exhibuit. *Lex moralis* completum codicem officiorum naturalium hominis erga Deum et homines exhibuit, cujus singula praecepta quoad specialem Israelitas obligantem modum executionis in lege ceremoniali et judiciali accuratius exponebantur, quoad spiritum praecepti vero a prophetis, primo inter illos ipso Mose, dilucidata ac fusius explicata fuerunt. Christus Salvator summam legis moralis Hebraeorum ad duo praecepta principalia ipsissimis legis veteris verbis expressa reduxit: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et in tota anima tua et in tota mente tua* (Cfr. Deut. 6, 5). *Hoc est maximum et primum mandatum. Secundum autem simile est huic: Diliges proximum tuum sicut te ipsum* (cfr. Lev. 19, 18). *In his duobus mandatis universa lex pendet et prophetae.* Matth. 22, 37 seq.

Finis legis fuit Christus in justitiam omni credenti (Rom. 10, 4); ideoque Christo sole justitiae exorto lex vetus adinstar umbrarum matutinarum pleno die disparentium *legi novae* cessit, quae est lex gratiae succedens legi timoris ac servitutis. Servitus veteris legis fuit onus praeceptorum ceremonialium, quibus rite ac perfecte adimplendis ne piissimi quidem ex Israelitis se sufficere posse putarunt. Hoc autem onus populo Israelitarum ideo impositum fuit, ut plene addisceret veram justitiam coram Deo non ex homine, nec ex lege, sed unice ex gratia esse. Timor veteris legis erant ultiones irae divinae in rebelles legis transgressores, qui timor in illis cessare potuit, qui servitute legis exerciti reverentiam sancti Dei ejusque mandatorum addidicerant, et ad piam plenae gratiae susceptionem praeparati ac dispositi erant. Cum umbrae veritas succederet, lex ceremonialis, utpote mera adumbratio mysteriorum gratiae, sponte cessavit (Matth. 27, 51); lex judicialis politia sacra Hebraeorum deleta non amplius constitit, nisi quatenus una cum lege ceremoniali obligationes morales, pietatis scil. ac justitiae, homini connaturales ac proinde naturaliter obligantes in se contineret. Haec jam pietatis ac justitiae officia a Christo Salvatore non solum de novo inculcata, sed ceu essentia legis veteris declarata sunt, quam Christus, utpote legem non soluturus sed adimpleturus, de novo et quidem perfectissime exposuit et explicavit, ita ut legis aeternae splendor, retecto velamine, per quod prioribus saeculis absconditus fuerat, et ab omni obfuscatione sive pharisaica sive sadducaeica depuratus, ex Christi explicatione effulgeret. Quatenus haec expositio, quam Christus *suam* legem dixit,[1]) ab imperfecta Judaeorum

---

[1]) In oratione oreodidactica repetitis vicibus ait: *Ego autem dico vobis.* Matth. 5, 22. 28. 32. 34. 39. 44. Si quis dixerit Christum Jesum a Deo hominibus

interpretatione dissidebat, Christus legem suam utique *novam* compellare potuit (Joann. 13, 34), imo Judaeis ad paternas traditiones et Mosem ipsum provocantibus (Matth. 19, 8) novam compellare debuit. Attamen simul apposuit, unice cordis duritiem judaicam causam fuisse, cur Moses quaedam permitteret, quae non licent in lege nova, illamque esse innovationem legis ab initio mundi latae, ac proinde pro universo hominum genere in regno Christi aduniendo valiturae. Novum itaque in lege Christi est adapertio et revelatio sensus spiritualis veteris legis, qui Judaeos carnales latebat propter defectum luminis interni, nec etiam justis ac timoratis in Israel plane patere poterat, donec mysteria gratiae revelata essent, quibus reclusis novus vitae ordo, isque divinus coepit, a praecursore Domini ceu appropinquans regnum coelorum proclamatus (Matth. 3, 2 — cfr. Luc 10, 23, 24; Act. 2, 17).

Ad stabiliendum et confirmandum hunc novum vitae ordinem Christus *Ecclesiam* fundavit, cujus organica constitutio ceu alter actus legislatorius ad publicationem legis novae (Matth. 5, 21—48) accessit. Hunc in finem Sacramenta novae legis [1]) et regimen spirituale [2]) novi ordinis instituit, illudque auctoritate divina munivit [3]), ita quidem, ut, qui rectoribus Ecclesiae a Spiritu Sancto ad regendum Christi nomine coetum fidelium positis [4]) obedire noluerit, ethnici ac publicani instar habendus sit. Dehinc origo legislationis ecclesiasticae et canonicae, jam ab ipsis apostolis exercitae [5]), cujus est, leges divinas ab ipso Salvatore Christo conditas ac decretas declarare et ordini vitae humanae ad Christi legem transformando applicare. Dehinc patet, *leges ecclesiasticas* ad legem divinam similiter se habere, ac leges civiles ad legem naturalem se habent, quapropter etiam quoad valorem obligandique gravitatem ac modum conditionibus iisdem subsunt ac leges civiles, a quibus tamen qua leges ad spiritualem vitae ordinem pertinentes [6]) quoad objectum, finem ac modum sanctionis [7]) differunt.

## §. 33.

Ut jam homo voluntati divinae dictis modis sibi propinatae convenienter agat, certis quibusdam impulsibus indiget, quibus ad volun-

---

datum fuisse ut redemtorem, cui fidant, non etiam ut legislatorem, cui obediant, a. s. *Conc. Trid. Sess. VI. de justif.*, c. 21.

1) Matth. 28, 20; 1 Cor. 11, 24—26 etc.

2) Matth. 16, 19; Joan. 18, 18, 20, 23.

3) Joan. 20, 21; Luc. 10, 16, Matth. 18, 17.

4) Act. 20, 28.

5) Act. 15, 28, 41, 16, 4; 20, 28 seqq. etc.

6) Joan. 18, 36.

7) 1 Cor. 5, 5; Matth. 26, 52.

tarium obsequium legis moralis flectatur. Hi impulsus ceu *rationes disponentes* ad obsequium legis moralis vocantur *motiva moralia* (moralische Beweggründe), quorum pretium ac dignitas pendet a gradu tum *roboris,* quo ad moraliter bonum seu legi conforme movent, quum *puritatis,* qua moraliter bonum ab agente diligi faciunt. *Robur* motivi eo majus est, quo profundius in essentialibus humanae naturae desideriis ac indigentiis radicatur; duo autem sunt, quae, quocunque modo petantur ac quaerantur, ab omnibus hominibus intime desiderantur, et quorum causa omnia cetera desiderantur; perfectio ac beatitudo. Hinc duo quoque dantur motiva principalia, quibus homo ad obsequium legis moralis trahitur, *stimulus perfectionis* et *desiderium beatitudinis.* Quoad rem perfectio et felicitas in unum coincidunt, perfectio enim nihil aliud est, nisi plenus concentus omnium ad se invicem ordinatorum, qui concentus non potest non cum delectatione et gaudio percipi, ita ut vere et plene perfectus etiam vere et plene beatus esse debeat. Quoad subjectivam vero intentionem illorum, qui plenam perfectionem et felicitatem nondum attigerunt, amor perfectionis ceu nobilius quoddam et desiderio felicitatis praeeminens considerari debet. Hinc quoad gradum *puritatis* motivum morale e stimulo perfectionis moralis resultans praeferendum est motivo morali ex appetitu felicitatis resultanti. Altera vero ex parte non diffiteri licet, ex appetitu felicitatis validissimos impulsus procedere, eosque tempore priores, quia stimulus perfectionis tum demum, ubi explicitior perfectionis idea menti humanae praesens est, vim efficaciorem nanciscitur. Sed quo magis homo in bono proficit, eo plus gaudii e studio perfectionis feliciter prosequuto concipit, atque perfectionem moralem ceu fontem verae et intimae felicitatis diligere incipit, ita quidem, ut amor perfectionis cum desiderio felicitatis sensim sensimque in unum coincidat. Plena tamen coincidentia tunc solum obtineret, si homini terreno concederetur, videre Deum, qui perfectio ipsa est, ex cujus aspectu tantam conciperet felicitatem, ut nihil nisi Deum, qui simul absoluta perfectio et summa beatitudo est, desiderare posset. Atqui felicissimus hic aspectus vitae futurae reservatur ac ex Dei ordinatione virtutis non incitamentum sed praemium esto. In hoc vero mortalitatis stadio homo, quantumvis perfectus, nunquam cessabit, praeter perfectionem etiam felicitatem, praeter Deum etiam propriam salutem appetere; nec aliter fieri potest, quoniam Deus ipse stimulum felicitatis inexstinguibilem humanae naturae inseruit.

Ex dictis jam colligitur, praeter appetitum perfectionis sui ipsius causa utique etiam appetitum felicitatis licitum Deoque probatum motivum morale esse, et solum de eo quaeritur, *quatenus* et *quo sensu* hoc motivum admittendum sit. Respondetur breviter, eatenus et eo sensu quo cum debito appetitu perfectionis moralis concordari potest. Non

vero concordaretur, si appetitus perfectionis moralis aut plane excluderetur, aut appetitui felicitatis subordinaretur. Utroque enim in casu deesset vera et interna subjectio humanae voluntatis sub voluntatem divinam, quae primarie a nobis sanctitatem sive perfectionem moralem vult (Matth. 6, 33); ac homo non soli Deo, sed soli sibi suoque commodo serviret, quod esset totalis inversio ordinis moralis (§. 15). Appetitus igitur propriae felicitatis sub ea solum conditione qua motivum morale aut saltem moraliter possibile admitti potest, ut conjunctus sit cum appetitu perfectionis, et quidem *perfectionis sui ipsius causa.* Quodsi appetitus propriae felicitatis in se ipso continet appetitum perfectionis, tunc est *motivum vere morale;* si hunc appetitum non quidem in se ipso continet, ast saltem secum compatitur, tunc ceu motivum saltem *moraliter possibile* considerari potest. Moraliter possibile dicitur illud, quod sine dispendio finis moralis hominis appeti potest. *Appetitus terrenae felicitatis* secum patitur appetitum perfectionis moralis et est proinde motivum moraliter possibile; quum tamen appetitum perfectionis moralis non in se ipso contineat, motivum morale compellari nequit. *Appetitus vero felicitatis coelestis* in scientibus, quid sub illa intelligendum sit, absque desiderio sanctitatis sive perfectionis moralis sui ipsius causa vix ac ne vix quidem cogitari potest, et proinde recte pro motivo morali habetur. Desiderium vero coelestis felicitatis inclusum tenet horrorem jacturae beatitudinis aeternae ac metum hujus jacturae ejusque consecutivarum, quibus terribilius ac flebilius cogitari nequit; proinde nec motiva metus ac timoris aeternae damnationis rejici possunt, dummodo internam subjectionem voluntatis humanae sub legem divinam in se contineant. Deus ipse utitur motivis metus ac horroris ad concutiendos peccatores, minas poenarum temporalium ac aeternarum intentans[1]); bonos vero in gratiam asperitatum hujus mundi solatur promissionibus aeternae felicitatis ac gloriae coelestis[2]), nec promissionibus temporalis felicitatis ad observantiam mandatorum suorum incitare dedignatur[3]).

## §. 34.

Ex dictis colligere licet ordinem et modum, quo motiva homini connaturalia divina ordinatione finibus regni moralis adaptentur et imperium morale voluntatis divinae promoveant.

---

[1]) Jesai. 5, 18—25; 13, 1—22; Jerem. 5, 21—25; 30, 23; Rom. 1, 18; Gal. 6, 7, 8 etc.

[2]) Matth. 19, 27 seqq.; 5, 8—12; 10, 28; 25, 34 seqq.

[3]) Exod. 20, 12; Ephes. 6, 3.

*α*) Infimum gradum tenent motiva a temporali hominis sorte desumta, quae non stricte quidem moralia, attamen moraliter possibilia sunt, et finibus paedagogiae moralis inserviunt. Deus ipse, imperium legis suae indoli hominum attemperans, ordinem veteris legis temporalibus potissimum promissionibus ac minitationibus, praemiis et poenis sancivit, in quibus tamen sancti et justi in Israel nullo non tempore imagines aeternae retributionis cognoverunt [1]).

*β*) Motiva a temporali hominis conditione desumta ceu motiva altioris ordinis excipiunt illa, quae ab aeterna hominis sorte desumuntur, homini aeque connaturalia ac motiva prioris ordinis, imo quoad vim et pondus suum multo efficaciora, quando scil. homo ad ipsorum gravitatem ponderandam rite dispositus fuerit. Haec autem dispositio supponit certum quemdam gradum maturitatis virium intellectualium ac moralium; quapropter Deus quoque, humani generis educator, novae demum legis ordinem sancitis a futura aeternaque retributione petitis firmavit. [2]) Utut autem motiva ab aeterna retributione desumpta homini connaturalia sint, objecta tamen illorum, status scil. futurae felicitatis seu miseriae, experientiae terrestri subtracta sunt, quapropter nec vivaciter apprehenduntur nec firmiter mente tenentur, nisi efficaciter continuae hominis meditationi imprimantur. Quae autem lingua suffecerit ad digne enarrandas res futuri aevi, et si Deo inspirante enarrata fuerint, quae mens ad vivam sine intermissione retentionem enarratorum? Adde quod coelestia Sanctorum gaudia pertineant ad statum naturae elevatum et ordinem vitae supranaturalem, et quidem non incipientem, sed plane perfectum, omnes hominis terreni cogitationes superantem. Quis ergo condignas futurarum rerum repraesentationes et efficaces ex earundem meditatione motiones cordium ac voluntatum nostrarum excitare poterit, nisi solus Deus? Accedit, quod bonis propositis et actibus ex motivis spei ac timoris meritum supranaturale inesse debeat, ut Deo placeant; quomodo autem meritum pro coelo habere possunt, nisi in radice sanctificata fuerint? Insuper motiva spei ac timoris, utut hominis imperfecti et nondum intime cum Deo uniti, per se sanctificatione indigent, ut coelo digna sint. Quodcunque demum opus salutare per gratiam Dei in nobis operantem causari debet; ergo etiam actus timoris ac spei, ut salvifici sint, a Deo in nobis excitari debent.

Jam vero divinitus excitata spei ac timoris motiva non possunt esse sine aliqua saltem initiali dilectione Dei propter se; quum enim Deus per gratiam se ipsum hominibus communicet, quomodo non in

---

[1]) Hebr. 11, 13; Job. 10, 22; Sap. 5, 1—14; Jesai. 33, 14.
[2]) Matth. 35, 34, 41.

quacunque actuali gratiae motione quidquam ex Spiritu gratiae continebitur, qui est Spiritus charitatis? Hinc supranaturalia motiva spei ac timoris exhibent qualitatem moralem anteced. §. requisitam in motivis, e felicitatis desiderio manantibus; et rejiciendus est error eorum, qui negata hac qualitate motiva ipsa, quibus eandem ex rigore Jansenistico denegabant, rejecerunt [1]). Ipsae ss. litt. nos iram divinam monendo ab operibus injustitiae dehortantur [2]), ad poenitentiam provocant [3]), et salutem nostram cum metu et tremore operandam esse dicunt [4]). Christus distinguit appetitionem et spem vitae aeternae ab amore et desiderio perfectionis, adolescenti ipsum de salute sua consulenti proponens, quid illi faciendum sit, primo, si velit vitam ingredi [5]), dein, si velit esse perfectus [6]). Ecclesia solenniter declaravit: „Si quis dixerit, gehennae metum, per quem ad misericordiam Dei, de peccatis dolendo, confugimus vel a peccando abstinemus, peccatum esse, aut peccatores pejores facere, a. s." [7]). Quomodo enim, si talis metus initium conversionis causans peccatum esset, ipsa conversio possibilis foret! Ac quomodo peccator non contremiscat, cum ipsi coeli, utpote in aspectu divino non mundi (Job. 15, 15), coram Deo contremiscant, et Seraphim procubiti facies suas alis suis contegant! (Jesai. 6, 2). Metus ac tremores peccatoris, justitiae timore ad melioris vitae proposita excitati, sunt prima initia sancti illius timoris, quo universa terra plena est, omnesque habitantes orbem pleni esse jubentur [8]). Non solum peccatores, sed etiam sancti timere debent Deum, imo timor Domini seu vera et intima subjectio creaturae sub voluntatem omnipotentis Dei est lex sancta [9]) ac fundamentalis [10]) ordinis moralis (cfr. §. 26); ideoque de Sancto ex Israel, in justitia perfecto, praedictum fuit, ipsum spiritu timoris Domini

---

1) Sedes apostolica sequentes theses damnavit: „Omnis humana actio deliberata est dilectio Dei vel mundi; si Dei, charitas Patris est; si mundi, concupiscentia carnis, hoc est, mala." — „Intentio qua quis detestatur malum et prosequitur bonum, mere ut coelestem gloriam obtineat, non est recta, nec Deo placens." — „Attritio, quae gehennae ac poenarum metu concipitur sine dilectione benevola Dei propter se, non est bonus motus ac supernaturalis."

2) Psalm 2, 11—13; Matth. 10, 28.

3) Matth. 3, 8; Luc. 13, 3.

4) Phil. 2, 12

5) Matth. 19, 17.

6) Matth. 19, 21.

7) Conc. Trid. sess. VI. can. 8, cfr. sess. XIV, can. 5.

8) Psalm 32, 8. Cfr. Lev. 19, 14; 25, 17; Deut. 6, 2, 13; 10, 20; Josue 24, 14; 1 Sam. 12, 24; Paralip. 19, 7, 9; Tob. 4, 23 etc.

9) Psalm 18, 10.

10) Psalm 110, 10.

repletum fore[1]). Dehinc sacrilegus ausus vesanae blasphemiae foret, expellere velle Domini timorem, qui potius sancte perficiendus est, ut Deum non solum ceu strenuum legis sanctae vindicem revereamur, sed ex filiali etiam in Deum affectu omnem, minimam quoque, offensam optimi Patris fugiamus horreamusque, et ita debitus *timor servilis* sensim in *timorem filialem* transformetur. Solus timor *serviliter servilis* abominandus est, qui omni pietatis erga Deum affectu carens legem Dei ut onus intolerabile suspicit (Luc. 19, 21), eamque mere ac unice ob intentatas poenas servat, quin tamen voluntas interna ipsi addicta sit. De his male timentibus ait S. Augustinus: „Inaniter putat, se victorem esse peccati, qui poenae timore non peccat; quia etsi non impletur foris negotium malae cupiditatis, ipsa tamen mala cupiditas intus est hostis.“ (Ep. 144.)

## §. 35.

In motivis timoris ac spei affectus charitatis continetur, initialiter in timore salutari peccatoris conversi seu ad conversionem dispositi, plenius ac perfectius in sanctis desideriis spei, cum gaudiis coelestis patriae Deum ipsum appetentis. Plenaria ac perfecta transformatio timoris ac spei in puram charitatem in altera vita obtinebit, ubi spes cedet comprehensioni, et comprehensio temporalem imperfectionem timoris omnimodo cessare faciet quia sancti in coelis ab omni metu perdendae salutis expediti Deum mere propter Deum timebunt et adorabunt. Quamdiu in hoc mortalitatis saeculo versamur, non possumus non sperare ac de salute nostra metuere, ideoque a motivis ab aeterna retributione petitis nos expedire non possumus[2]) nec etiam jubemur, quoniam Deus misericors nobis fulcra infirmitatis nostrae mortalis non vult auferre (Matth. 12, 20). Ast eo saltem in hac vita deveniri potest, et ex sancta Dei voluntate etiam deveniri oportet, ut affectus charitatis in Deum principale nostrarum actionum motivum fiat. Haec praevalentia affectus filialis in Deum pertinet ad debitam vitae sanctitatem cui usque ad extremum vitae halitum studeri oportet, quapropter actus charitatis continuo reiterandus ac languescens de novo suscitandus est. Per hoc continuum exercitium affectus charitativi in Deum etiam motiva

---

[1]) Isai. 11, 3.

[2]) Huc notandus est error Fenelonii, putantis aliquamdiu, hominem ex impulsu charitatis divinae in proximum propriae felicitati renuntiare posse. Ast piissimae memoriae vir subsecuta censura opinionis suae generosissimo modo ostendit, se nihil a doctrina et mente Ecclesiae alienum tenere velle.

timoris ac spei perficiuntur, et coelestiorem induunt formam, imo in ordine vitae humanae terrestri nil datur sanctius et excelsius sancto Dei timore ac desiderio, in quibus ipsissima charitas viget. Insuper timor ac spes directe in servitium sancti amoris adhiberi possunt, dum scil. non qua motiva bonarum actionum ex affectu charitatis decretarum, sed ceu media ad sopiendos aut reprimendos affectus praeposteros, decretis voluntatis charitativae obnitentes, adhibentur. Quoties Sancti duros vitae suae terrestris labores ac asperas virtutis pugnas, instigante charitate coelesti fortiter initas, sibi faciliores reddere conati sunt rememorando promissiones divinas coelestium gaudiorum, imo et repraesentando sibi terrores ac abominationes inferni! Salvator ipse, qui non necesse habuit cum ullo sanctissimae suae humanitatis motu impuro confligere, sibi ad sustinendam mortem crucis qua homo animum addidit *proposito sibi gaudio, confusione contemta.* Hebr. 12, 2.

Motivum charitatis est perfectissimum omnium virtutis motivorum, adeoque actibus ipso instigante factis lex perfectissime impletur. Motivum charitatis autem actibus moralibus non solum nobilissimam ac perfectissimam *formam* imprimit, sed qua *habituale motivum* impletioni legis etiam relate ad *materiam* agendorum maximam perfectionem conciliat. Charitatis enim est, *omnia* praestare, quae dilecto placent, etiamsi nullum praemium sperandum et omissionis jussorum nulla poena timenda sit. Qui autem principaliter motivis spei ac timoris agitur, ab illicitis quidem abstinebit, et ad praemium vitae aeternae consequendum necessaria facere sataget, sed certe non omnia materialiter possibilia praestabit, et inter plura moraliter laudabilia non maxime ardua eliget. Ast Deus etiam sub hac ratione humanae infirmitati se accomodat, et maxime ardua a solis specialiter vocatis et specialiter electis exigit, quibus etiam specialia et plane eximia gratiarum auxilia obtingunt, ut eminenti suae vocationi satisfacere valeant.

Charitas est perfectissimum virtutis motivum, quia agentem impellit ad *omnia,* quae Deus vult et exigit, ex *purissima intentione* praestanda. Charitate actus facit omnia, *quae* Deus vult, et *quia* Deus vult, adeoque voluntatem Dei sive legem moralem quoad *materiam* et *formam* perfecte implet. Quapropter charitas in ss. litt. plenitudo legis (Rom. 13, 10) ac vinculum perfectionis (Col. 3, 14) compellatur, et qua finis legis designatur (1 Tim. 1, 5). Hinc monita ss. litt.: *Sectamini charitatem* (1 Cor. 14, 1) — *ambulate in charitate* (Ephes 5, 2). Deus ipse per prophetam loquitur: *Charitatem volo, non sacrificia* (Osea 6, 6) — et apostolus spiritu sancti amoris ardens suis inculcat, nullas, ne perfectissimas quidem virtutes ac dotes, coram Deo quidquam valere, si debita charitatis forma destituantur (1 Cor. 13, 1—3).

## §. 36.

Restat adhuc dicere de modis, quibus lex suprema sive voluntas divina humanas voluntates obliget. Distinguitur autem modus triplex et tripliciter gradatus obligationis moralis, quorum primus concernit externum ac temporalem vitae humanae ordinem ceu talem, alter amplectitur mutuas hominum ad invicem relationes morales intra limites hujus ordinis, tertius exhibet moralem determinationem utriusque priorum modorum totiusque vitae terrestris hominum per ultimum finem moralis ordinis. Primus obligationis gradus maxime determinatus, est modus obligativus *stricti juris;* alter spectat obligationes *benigni obsequii* pio humanitatis sensu dictatas, coactiva juris potestate superiores; tertius integrum vitae ordinem immediate *regulae sanctitatis* subducit, atque ad eam omnia tum juris quum liberi obsequii debita moralia examinat.

Primam igitur classem obligationum moralium stricta juris debita constituunt, quae ut rite definiantur, praevie dici debet, quid jus ipsum sit, ac dein, quid nomine justitiae veniat, huic juris notioni conformis. Ex quo demum patebit, quinam sit modus obligativus officiorum stricti juris.

1. *Notio juris* Jus designat facultatem moralem ab aliis quidquam exigendi.

2. *Tituli juris.* Facultas praedicta descendit a congenita hominis tum dignitate tum destinatione, et omnia illa complectitur, quae moraliter necessaria sunt ad salvandam tam dignitatem humanam, quam possibilitatem finis ultimi obtinendi.

3. *Necessitas juris.* Necessitas juris fundatur *primarie* in necessitate ordinis moralis per divinam justitiam constituti, *secundarie* in periculo turbationis hujus ordinis per abusum humanae libertatis.

4. *Finis juris immediatus* est sufficienter expeditus usus libertatis humanae ad actus morales; finis *mediatus* est regnum morale, liberis hominum actionibus fundandum.

5. *Sphaera juris.* Juris facultas unicuique homini competit relate ad *omnes ceteros,* quibuscum vivit, *homines;* ideoque extra societatem humanam nullum datur jus, nec juris officium, quemadmodum nulla juris infestatio nec laesio. Soli homines sibi invicem officiis juris obstricti sunt, quia mere propter homines datur necessitas juris. Jus enim existit ad arcendas arbitrarias laesiones ordinis moralis; jam vero entia irrationalia, utpote libertate carentia, non possunt arbitrarie ordinem moralem laedere — Deus autem, qui est ipsa Justitia, non vult ordinem a se fundatum infestare.

6. *Subjectum juris* est solus homo, quia ipse solus indiget juris tutela. Indiget autem, quia non est ens mere spirituale, sed simul etiam physicum, ideoque per malum arbitrium aliorum necessitationi subjici potest, quae ejus dignitati morali adversatur, eumque invitum ab assequendo fine morali prohibet. Angelorum nulla dantur jura, quia qua entia mere spiritualia nulli necessitati physicae, adeoque nulli coactioni injustae subjici possunt. Nec vero res mere sensibiles et physicae subjecta jurium sunt; jus est enim facultas moralis, quae solis entibus ratione et libero arbitrio praeditis convenire potest. Ab abusu rerum irrationalium homo arcetur per rationem, de usu earundem Deo reddendam.

7. *Objecta juris* sunt omnia ad finem juris sive regnum morale spectantia, quatenus abusu juris infestari aut laedi possunt. Jam vero ad regnum morale *primo* spectat, quidquid homo est et habet; ergo

*α*) primum juris objectum est integrum hominis *esse* et *habere,* quatenus arbitrariis laesionibus infestari potest. Objecta juris dehinc sunt: ipsa *persona humana,* deinde *essentialia attributa* humanae personae, et *objecta externa,* quibus homo ad nanciscendum finem moralem utitur. Hinc distinctio juris *personarum,* juris *personalis* ac juris *realis.*

*αα*) Jus, quod dicitur *personae,* prohibet, ne homo *rei* aut *instrumenti* loco habeatur. Quum jam hominis persona spiritu et corpore constet, jus personae integritatem tam spiritualis quam corporalis existentiae spectat. Ex titulo juris personarum vetantur: Servitus, plagium, quaevis actiones voluntarium contemtum humanae dignitatis sive verbis sive factis exprimentes, stuprum, verberatio, vulneratio, stimulatio membrorum, caedes.

*ββ*) Jura *personalia* spectant essentialia attributa, quibus homo prae ceteris terrae animantibus ornatus est, scil. *intellectum* et *libertatem,* et utriusque facultatis salvum et illaesum usum tuentur. Vi jurium personalium homo facultate gaudet exigendi, ne impediatur in studio cognoscendi et agendi ea, quae ad finem moralem spectant. Jus autem illimitatum liberi usus rationalium facultatum non coincidit cum jure omnia proferendi, de quibus sibi operationis persuasum habere putat; nec jus liberae actionis confundi potest cum mero et arbitrario lubitu quaevis agendi. Per ipsum potius jus arbitraria locutio et actio singulorum in tantum coërceri debet, ut omnes ceteri aequali cum libertate et usu jurium personalium coexistere possint.

*γγ*) *Jus reale* sive *jus rerum* compectitur jus *acquirendi, possidendi* et *impendendi* res externas ad finem moralem assequendum. Hoc quoque jus solum eatenus valere potest, quatenus cum aequali omnium ceterorum jure consistit.

*β*) Jura hucusque recensita illum juris finem, quem *immediatum* diximus, spectant, et mere *negantia* sunt; sed solis *omissionibus* regnum morale, quod finis juris *mediatus* et ultimus est, nondum fundatur. Quapropter in idea juris etiam omnes illae *commissiones* sive *officia ajentia* continentur, sine quibus regnum morale consistere nequit. Ea, quae homines vi juris ad servandum ordinem moralem sibi invicem praestare debent, e mutuis eorundem relationibus eruuntur, ideoque pro diversitate harum relationum diversificantur. Dantur officia juris ajentia, quibus omnes sine discrimine homines sibi obstringuntur v. c. fidelitas in pactis servandis; ad alia homines propter speciale vinculum tenentur, sive naturale sive politicum v. c. parentes ad educandas proles, subditi ad obedientiam praepositis debitam etc.

*γ*) Ultimum demum objectum juris est ipse juris ordo, cujus tuitione possessio et usus cujuscunque generis jurium, quibus singuli quicunque gaudent, salvandus est. Jam vero, quae ad tuendum hunc ordinem spectant, *jus publicum* constituunt, quod iterum, sub variis aspectibus tractatum, trifariam dispescitur in jus publicum civitatum *internum,* quod internas civitatum relationes, politicam scil. earundem constitutionem spectat — *externum,* quod certas ac determinatas singularum civitatum ad invicem relationes respicit — ac denique *jus gentium*, quod communia justitiae et aequitatis naturalis principia pro communi nationum ac regnorum inter se commercio statuit, et summum in terris custodem habet Ecclesiam, omnes populos ac nationes terrae adinstar unius familiae congregantem.

## §. 37.

Jura varie diversificari possunt. Principaliter tamen distinguuntur:

*α*) *quoad originem* jura *congenita* sive homini connata a juribus *adventitiis et acquisitis*, quae denuo vel e factis humanis naturaliter licitis, vel ex humanis conventionibus et pactis, vel ex dispositionibus legislativae potestatis, vel demum ex dispositione immediate divina descendunt;

*β*) quoad *necessitatem* distinguuntur jura *necessaria* seu irrenunciabilia a juribus *abdicabilibus*, quibus sine dispendio ordinis moralis renunciari potest, et haud raro in gratiam mutuae pacis aut salutis aliorum aut ex aliis generosae indolis motivis salubriter renunciatur;

*γ*) quoad *dignitatem* distinguuntur jura *humana* sive ab hominibus condita a jure *divino* sive aeterno, quod Deus hominum cordibus inscripsit (v. c. Exod. 20, 12) et legibus ordinis moralis inviolabilibus,

in linea tum naturali[1]) tum supranaturali ac sanctionibus tam temporalibus[2]) quam aeternis[3]) sancivit et firmavit.

§. 38.

Ad *characteres essentiales officiorum juris* pertinet:

α) quod stricte et ex integro determinata sint, et exacte definiant, quid, quibus, a quo, qua ratione debeatur;

β) quod renitentes vi physica ad eorundem observationem compelli possint, et ubi officio debito defuerint, ad reintegrationem laesi ordinis justitiae stricte teneantur;

γ) quod officiis juris, in quantum illorum observationi ab humanis custodibus invigilatur, per solam legalitatem satisfiat.

§. 39.

Debita stricti juris i. e. juris inter homines sic vocati et humana potestate custoditi, sola fundamenta ordinis moralis concernunt, neque integram materiam moraliter necessariorum amplectuntur, neque per se modum moraliter perfectum adimpletionis eorum, quae de jure fieri debent, involvunt. Obligatio scil. stricti debiti suapte natura eo usque extenditur, quo vis coactiva humanorum juris custodum extendi potest; adeoque neque lex juris internam voluntatum humanarum subjectionem imperare, neque ea urgere potest, quae utpote nullo stricti juris titulo evincenda a voluntario humanitatis ac pietatis sensu dependent. Nec tamen ea, quae nomine piae humanitatis urgentur, ad conservandum ordinem moralem minus necessaria sunt, quam praestationes vi stricti juris exactae; ac proinde praeter obligationes stricti juris alia categoria obligationum moralium se offert, *obsequiorum piae benignitatis* nomine compellandorum. Haec obsequia a congenito humanitatis sensu dictantur, et vi legis naturalis obtinent; quapropter ab omnibus ubique terrarum hominibus etiam inter gentes barbaras, ni ad extremam feritatem degeneraverint, aliquatenus saltem pro obligativis habentur[4]). Ad obsequia moralia hujus generis pertinent consueta signa mutuae aestimationis et benevolentiae, succursus in necessitatibus aliorum, praesertim communibus, exhibitio gratitudinis pro acceptis beneficiis aut

---

1) Cfr. Eccli. 19, 3.
2) Deut. 22, 20 seqq.; 1 Cor. 10, 8.
3) 1 Cor. 6, 9.
4) Matth. 5, 46, 47; Luc. 6, 31—34 — Cfr. Rom. 2, 14.

officiosis obsequiis, piae reverentiae sensus in parentes, amor cognatorum, mutuum adjutorium contribulium ac popularium, hospitalitas in peregrinos, pia consolatio afflictorum, magnanimis defensio debilium contra assultus injustos et violentos, remissio exactionum stricti juris nomine aequitatis naturalis, quam S. Cyprianus justitiam dulcore misericordiae temperatam compellat etc. Hae aliaeque similes exhibitiones piae benignitatis reducuntur ad communem illam regulam: *Prout vultis ut faciant vobis homines, et vos facite illis similiter* (Luc. 6. 31).

§. 40.

Neminem latet, allatam morum regulam, utut moraliter necessariam, proxime tamen nomine proprii commodi commendari, et a perversis hominibus in servitium turpis egoismi cogi posse (cfr. Luc. 6, 31 seqq.). Quapropter compleri et explicari debet ex alia morum regula, quae debitum pietatis et benevolentiae sensum ex sua ad ultimum hominis finem relatione explicat et in legem vitae sanctae transformat Haec sancta vitae lex est divinum illud Salvatoris praeceptum (cfr. §. 32). *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua et ex totis viribus tuis — diliges proximum tuum sicut te ipsum.* Praeceptum dilectionis Dei ex toto corde principialiter excludit egoismum et quascunque ejusdem modificationes; dehinc nec dilectio proximi, utpote diligendi corde omnibus viribus Deo adhaerente, egoismum ullius modi aut generis ullius admittit.

§. 41.

Regula sanctitatis a Christo statuta omnia officiorum humanorum genera omnesque actus morales sive internos sive externos complectitur, et ideo revera est suprema regula christianae perfectionis, ad quam Matth. 5, 48 provocamur. Dum enim Deum ex toto corde, ex tota mente et ex omnibus viribus diligere jubemur, nos ipsos totos quantos omnesque actus nostros morales ad sanctam Dei voluntatem conformare provocamur totamque nostram vivendi rationem ita componere tenemur, *sicut decet sanctos* (Eph. 5. 3; 2 Petr. 3, 11); nec ullum datur negotium aut officium, quod regulae huic subtrahatur [1]), quoniam nos integros reformari oportet ad imaginem illius, qui nos creavit, vocavit atque redemit (Col. 3, 10; 1 Petr. 1, 15) et per Spiritum sanctitatis suae nobis inhabitare vult (2 Cor. 6, 16).

---

[1]) In *omni* vestra conversatione sancti sitis. 1 Petr. 1, 16.

Haec reformatio nostri ad imaginem Christi Dei proxime spectat ad interiorem in nobis hominem (diliges Deum ex tota *anima*, tota *mente*, toto *corde*), ulterius vero ad integram hominis personam; hinc ad animalis quoque naturae stimulos, ad usum sensuum et organorum corporis humani extenditur, quoniam omnes tum animae quum corporis vires Deo servire debent (diliges Deum *ex totis viribus*). Et haec quidem *propriae hominis personae* reformatio in ss. litt. maxime proprie *sanctitas* vocatur. Praeter propriam autem hominis personam omnes quoque *relationes ejusdem ad extra* subjiciendae sunt regulae sanctitatis, quo fit, ut actibus tam justitiae quam benignitatis verae demum ac perfectae moralitatis character concilietur. Mens enim sancta omnem iniquitatem horrens, unicuique debita accuratissime praestabit (Rom. 13, 7, 8; Job. 31, 7, 8, 38, 39, 40), nec solum propter iram, sed propter conscientiam i. e. ex timore sancti Dei (1 Thess. 4, 6); ex eadem causa sibi debitis non rigide nec contentiose insistet (Phil. 2, 3, 4), et ubi rationes aequitatis et piae commiserationis remissionem stricti juris suadent aut exigunt, facile remittet (Col. 3, 12), jura vera necessaria et inabdicabilia propriae personae sanctissime custodiet (Matth. 7, 6; Eccli. 4, 33), et in aliis sanctissime aestimabit (Job. 31, 1; 1 Cor, 3, 17). Huic aestimationi jungitur quoad obsequia benignitatis tenerrima pietas (2 Cor. 11, 28 seqq.; Rom. 9, 2 seqq.), quae non solum facit, ut aliorum indigentiis absque omni proprii commodi studio (1 Cor. 9, 19; 10, 33), optimo quo fieri potest modo, succuratur (Luc. 10, 33—35), sed etiam reluctantem sensum naturalis philautiae magnanimiter vincit, odiumque et maledictiones benedictionibus et beneficiis refundit (Luc. 23, 34; Rom. 12, 20), et ex libero proposito pro aliorum salute generose vitam impendit (Joann. 15, 13).

## §. 42.

Lex sanctitatis qua suprema lex mundi moralis totum ordinem moralem dirigit, nec quidquam ab hac lege excipitur. Sed eadem lex diversis diverso modo applicatur, et Deus ipse ordinem mundi moralis ita disposuit, ut non ab omnibus in omnibus eadem eodemque modo fieri possint. Omnes quidem ad sanctitatem vocati sunt; sed alii aliis eminentiori modo vocati et ad eminentiores functiones in regno sanctitatis destinati sunt. Haec tamen sublimior vocatio non est res necessitatis, sed libera voluntatis humanae electione favente gratia Dei apprehenditur; dehinc discrimen inter *praecepta moralia*, quae limites ordinis moralis a nullo transsiliendos definiunt — et inter *consilia de bono meliori*, ex ipsissimis S. Pauli verbis ita compellata (1 Cor. 7, 25, 38),

quae ad altiora et sublimiora intra hos limites obtinenda provocant. *Qui potest capere, capiat.* (Matth. 19, 12).

Haec libera boni melioris optio jam quoad *exercitium singularum virtutum moraliter praeceptarum* obtinet, in quarum singulis praeter ea, quae stricte praecipiuntur, non pauca dantur, quae modo suasorio commendantur; v. c. quoad praeceptum dilectionis inimicorum, in qua quid stricte obliget (Matth. 5, 44), distingui debet ab eo, quod ceu perfectius commendatur (Matth. 5, 39—41).

Alia consiliorum classis spectat ad *media,* firmationi et perfectioni singularum virtutum inservientia, in quibus alia aliis tutiora vel efficaciora sunt (Matth. 19, 12), nec tamen ideo jam praecipiuntur, nisi propter specialem conditionem subjecti moralis ceu necessariae conditiones servandae virtutis moraliter necessaria sint. (Matth. 5, 29 seqq.; Rom. 8, 13).

In utroque consiliorum genere multi perfectionis gradus dantur, communem sanctitatis gradum, ab omnibus vi praecepti requisitum, alte superantes. Sunt tamen, qui hoc modo semet quoad singula perficiendi non contenti, se integros sublimiori perfectionis debitae gradui assequendo devovent, ideoque *perfectiorem vitae statum* adeunt, in quo ipsis, remotis omnibus curis et negotiis saeculi, soli Deo servire, et mandatum dilectionis Dei ex toto corde et totis viribus perfectissimo, quo fieri potest, modo adimplere liceat. Christus ipse ad electionem talis vitae status hortatus est (Matth. 19, 21), et ecclesia ejusmodi vivendi modos canonice approbavit, qui utut ceterum multiformes, omnes in eo conveniunt, quod solenni professione perpetuae castitatis, voluntariae paupertatis et obedientiae erga spiritualem familiae superiorem ineantur. Finis principalis horum canonicae vitae institutorum est perfectissima, quae fieri potest, imitatio sanctae vitae Christi. Cum hoc autem fine principali immediate et mediate multi alii cohaerent; Apertio asyli pro animabus mundi pertaesis, cura perfectior asceseos spiritualis, sustentatio domorum, in quibus continuae sine intermissione laudes ac supplicationes Deo deferantur, otium sacrum ad vacandum meditationi rerum divinarum et scientiis ecclesiasticis imo et mundanis, exercitium operum spiritualis et corporalis misericordiae in juvamen pauperum, infirmorum et quorumcunque aliorum solatio spirituali sive temporali egentium, informatio juventutis in solida pietate, in artibus liberalibus et omni genere eorum quae a juvenibus utiliter addiscuntur etc. Nec putandum, religiosorum consociationes, quibus humana societas a tot abhinc saeculis tot ac tanta beneficia omnis generis debet, unquam superfluas fore. Sicuti enim nunquam deerunt, qui vere ac divinitus ad talem vivendi rationem vocentur, ita societas quoque saecularis semper hominibus piis indigebit, qui orationi vacantes pro salute cete-

rorum deprecentur, ac pro peccatis saeculi supplicent; reliquis societatis humanae necessitatibus nulla unquam fidelior cura adhibebitur, nisi ab iis, qui saeculo renuntiantes hominum saluti non propriae utilitatis causa, sed propter Deum et salutem animarum suarum inservire volunt. Dehinc instituta religiosorum vere integrando ordini morali vitae humanae inserviunt, eumque complent, et ab ecclesia qua scholae pietatis ac illuminatae doctrinae materno cum affectu custodiuntur.

Doctrina catholica de consiliis evangelicis in genere, omnibus impugnationibus superior est, nec carpitur nisi ab iis, qui divinae sapientiae consilia et gratiae mysteria ignorant. Tales dicere amant, quaecunque bona ac moraliter debita de praecepto esse debere, ita ut consiliis pro arbitrio sequendis nullus locus detur. Haec nimis generalis et abstracta ratiocinandi ratio supersedet considerationi individualium ordinis moralis conditionum, pro quibus non omnia omnibus eodem modo applicari possunt. Insuper nemo existimet, per distinctionem consiliorum a praeceptis studium perfectionis moralis relaxari. Esto, dari multa, ad quae homo christianus per se ac nomine stricti praecepti non obligetur: nullus tamen erit perfectionis studiosus, qui non voluntarie ad aliqua nomine evangelicae perfectionis commendata se obligaret. Sub hac ratione S. Thomas Aq. affirmat, legi novae qua legi libertatis convenire, ut praeter praecepta consilia quoque adsint [1]. Et Deus quidem ideo libertati humanae multa non stricte praecepta reliquit:

1) quia charitas, quae est lex nova, non opus habet, ut ad illa, quae ex proprio studio quaerit et amplectitur, vi praecepti obligetur —

2) quia Deus ipse charitas est, qui non vult, infirmis adhuc et imbecillibus, intra justi tamen limites se continentibus, scandala et ansas lapsuum dari, qui evenirent praecipiendo talia, quibus exsequendis nondum sat virtutis et roboris adest.

Mirare dehinc charitatem Dei in ordine regni moralis conspicuam; omnes ad summa vocantur, nec tamen ulli id imponitur, cui ferendo se imparem sentit. Nec tamen charitas divina cum sanctitate divina collidit; supponitur enim, unumquemque praecepta divina religiose observantem sensim eo devenire, ut sponte eligat, quae ipsius optioni relicta sunt.

---

[1]) 2, 1 qu. 136, art. 4.

## C.

## De criteriis honestatis christianae ac sanctione legis moralis per actus retributivos divinae justitiae.

§. 43.

Proximum et immediatum honestatis christianae criterium est *conscientia moralis* ceu proxima ac congenita regula actuum humanorum, ad quam proinde omnes actiones morales dimetiendae et examinandae sunt. Quoniam vero moralis conscientia hominis sibi non undique nec in omnibus sufficit, accedere debet criterium quoddam externum, fide sancta dignum, quocum judicia moralia conscientiae conferantur, ut vi hujus collationis confirmentur, enucleatius explicentur, et pro casu erroris admissi etiam corrigantur et rectificentur. Tale criterium in his terris se nobis unice per *Ecclesiam* offert, cujus judiciis ipsae hominum conscientiae subjiciuntur, quia ecclesia quodammodo universalem generis humani conscientiam repraesentat; quidquid enim inter homines sanctum ac justum Deoque placens detur, ecclesiae nomine compellandum est. Mens autem ecclesiae ex illis cognoscitur, quae in ecclesia vi legis ac moris obtinent, simulque ex judiciis ecclesiasticis in causis publicis et privatis. *Absolutum criterium* morum humanorum est *judicium* Dei de actibus humanis, quod quidem homines in tempore latet, quia terribilius est, quam hominum mortalium mentes et cogitationes ferre possunt, omnium tamen hominum recordationi in quovis temporis momento praesens esse debet, ut salubriter timeant, seque optimo quovis ac perfectissimo modo ad rationem coram aeterno judice dandam praeparent.

### a. De conscientia ceu proximo et immediato honestatis criterio.

§ 44.

*Conscientiae moralis* nomine venit lumen naturaliter homini inditum quoad res actionesque morales. Quod lumen, cum ab auctore Deo luminum Patre repetendum sit, ceu humana participatio luminis divini, et eloquia conscientiae ceu eloquia ipsius Dei considerari debent. Quapropter conscientiam etiam definiunt *vocem Dei ab interiori homine perceptam quoad res actionesque morales.* Eloquia Dei, quoad *res morales* ab homine interiori appercepta, sunt veritates morales, sive leges mundi moralis, quarum apperceptio et expensio *theoreticam* conscientiae functionem constituit; applicatio legis moralis ad actus hu-

manos est *practica* conscientiae moralis functio. In conscientia porro illud, quod percipitur et applicatur scil. veritas divina, distingui debet a facultate percipiendi et applicandi, quae nulla alia est, quam *intellectus humanus* et *ratio humana* et ultimo in *mente humana* radicatur [1]; quapropter conscientia moralis non ceu simplex, sed ceu compositum quoddam considerandum est, quod illam indolem, conscientiae moralis nomine compellatam constituit. Ex hac composita conscientiae natura explicantur diversae, imo sibi invicem oppositae qualitates, attributae conscientiae, cui ex altera parte ceu voci Dei sancta imo divina veritas et auctoritas tribuitur, dum ex altera parte de erroribus ac naevis conscientiae sermo est. Hi errores et naevi sunt defectus intellectus humani in appercipienda applicandaque veritate divina. Intelligitur porro, quomodo conscientia, licet illi divinum quoddam insit, qua humana tamen facultas formari, erudiri, ab aliis dirigi debeat habitus bonos et malos induere, obfuscari, seduci, corrumpi imo quasi exstinqui, verbo omnes vices subire possit, quibus mens et ratio humana obnoxiae sunt. Illae vices conscientiae nihil aliud designant nisi efformationem sive deformationem facultatis humanae, cujus est, divinam illam veritatem percipere et applicare.

## §. 45.

Per formationem conscientiae moralis efformatio congeniti sensus moralis intenditur, qui ubi usque ad certum quemdam perfectionis gradum excultus est, status *conscientiositatis* adesse dicitur. Ad perfectionem hujus status pertinent perfectiones facultatum, indolem conscientiae moralis constituentium, ante omnia ergo *puritas* ac *sinceritas mentis* veritatem moralem immediate appercipientis — *sanum* et *expeditum judicium intellectus* de rebus moralibus judicantis — *integritas* et *firmitas voluntatis moralis* veritati morali fideliter addictae et constanter inhaerentis.

*Habituum conscientiae defectivorum* alii designant statum *male sanum*, alii statum *corruptum* conscientiae moralis. In habitibus conscientiae

[1]) Hinc in sacris literis homines vere pii ac conscientiosi *recti corde* laudantur: Psalm. 35, 11; 63, 11; 96, 11 etc. Causas quibus ceterae animi facultates, intellectus et ratio, ad concurrentiam in functionibus conscientiae moralis sollicitantur, Sapiens docet: *Cor rectum inquirit scientiam* (prov. 27, 22).— Cor sive mens quodammodo designat integrum hominem, quatenus scil. intense cogitationes ac desideria sua ad aliquid dirigit; cor recti designat integrum hominem, omnibus intentionibus animi sui directum ad bonum. De notione cordis qua conscientiae confer etiam: 1 Joann. 3, 21; Deut. 30, 14.

corruptis numerandi sunt conscientia *laxa*, *hebetata* et *cauteriata* (1 Tim. 4, 2); e habitibus infirmis et male sanis praeprimis nominandi sunt status conscientiae *erroneae, perplexae* ac *scrupulosae*.

Conscientiam *errare posse*, et cur errare possit, anteced. §. explicatum est. Addi vero debet, *involuntarium* conscientiae errorem limites suos habere. Certe non eo usque bona fide errari potest, ut ipsa existentia legis moralis aut obligationes morales e primis naturaliter cognitis principiis proxime fluentes in discrimen vocentur; imo quo majori diligentia excolendae facultati conscientiae moralis studetur, eo angustioribus quoque limitibus possibilitas erroris circumscribitur, ita quidem, ut conscientiosissimi quique rarissime et mere quoad res et causas a primis morum principiis longissime distantes errent. Ceterum unusquisque bona fide errans ex sua ipsissima fide dijudicandus, et proinde excusandus aut damnandus est, prout scil. vel ex fide sua vel contra fidem suam sinceram egerit. Rom. 14, 23; 1 Cor. 8, 7 seq. Pastores et confessarii tenentur vi muneris edocere et monere errantes, ex quorum erroribus, quamvis bona fide retentis, damna ac detrimenta gravia vel in ipsos vel in alios redundant; imo etiamsi nulla ejusmodi damna timenda forent, bona fide errantes rectius instruendi sunt, quotiescunque bonos instructionis fructus auspicari licet, nullaque solida adest causa timendi, ne e transgressoribus legis materialibus formales transgressores fiant. Mala fide errantes jam per se sunt formales legis transgressores, adeoque similis causa erroribus eorum parcendi non adest. Imo integritas conscientiae ipsorum nullo alio modo salvari potest, nisi ut ab his, quibus competit, moneantur et corrigantur; nec ad Sacramenta ecclesiae admitti possunt, donec formaliter a voluntariis suis erroribus, quoad res saltem graviores, se abdicaverint.

Habitus *conscientiae scrupulosae* pertinet inter status conscientiae perplexitate judicii laborantis, et denotat defectus judicii moralis in mente inaniter anxiata radicatos. Objectum scrupulorum conscientiae sunt tum obligationes morales ipsae quoad gradum, modum, ambitum et gravitatem obligationis, tum actus morales ab anxiato commissi quoad eorundem conformitatem sive difformitatem cum lege morali. Causae scrupulositatis sunt timida indoles, praepotens imaginatio, superbia et pertinax ingenium, erronei conceptus de Deo, de vera officiorum indole, de consensu in peccatum, quem scrupulosi plerumque cum solo sensu seu tentatione confundunt etc. Interdum hypochondrica vel hysterica dispositio corporis ad scrupulositatem inclinare facit. His causis in ipso homine sitis accedunt externae: consortium cum scrupulosis et lectio librorum, quibus imaginatio accenditur et turbatur. Demum etiam mysteriosa mali daemonis influentia inter pos-

sibiles scrupulorum causas referri debet. Remedia ad sanandos ejusmodi infirmos habitus conscientiae adhibenda a medicina pastorali suppeditantur. Hic solum notetur, judicia scrupulosorum de rebus moralibus non veri nominis judicia, sed potius figmenta turbatae phantasiae esse, adeoque valde differre ab opinionibus erroneae conscientiae, quae ceu veri nominis judicia moralia vim obligantem habent, ita quidem ut, qui contra erroneam suam persuasionem agant, peccent. Scrupulosi vero non tenentur, nec possunt rationaliter teneri, inanibus irrationalis timoris figmentis obsequi, ideoque etiam a culpa vacui sunt in illis, quae se minus recte vel contra legem fecisse ex inani timore putant. Imo director spiritualis eosdem vi debitae obedientiae obligare debet, ut in ejusmodi rebus contra putatitiam suam persuasionem agant. Prout illi, qui spectris terrentur, aliter sanari nequeunt, nisi ad objecta exhorrita propius accesserint, ita quoque febricitans scrupulosorum imaginatio hoc solo medio refrigerari potest.

## §. 46.

A conscientia habituali distinguenda est conscientia actualis, denotans actiones et functiones conscientiae in quolibet actu sive momento. Actus et functiones conscientiae distinguuntur tum quoad *concurrentiam facultatum animi* indolem moralem constituentium, tum quoad *objectum,* quocum conscientia moralis occupatur, tum denique quoad *finem judiciorum moralium,* qui diversus est, prout scil. judicium actus morales vel antecedit vel consequitur. Facultates in functionibus conscientiae concurrentes sunt *mens humana,* quae veritatem moralem immediate appercipit — et *intellectus humanus sive ratio,* quae apprehensam veritatem judicando et ratiocinando dilucidat et specialiter applicat. Exinde resultat divisio functionum conscientiae moralis in *immediatas* et *mediatas,* quae ad immediatas tunc accedunt, ubi hae per se non sufficiunt. Objectum conscientiae moralis sunt tum *ipsae obligationes morales,* quum *actus humani* vi harum obligationum moraliter necessarii; pro hac objecti divisione functiones conscientiae dividuntur in *theoreticas* et *practicas.* Denique omnes hic enumeratae ac divisae functiones conscientiae actus morales vel praecedunt vel consequuntur, et exinde in functiones conscientiae *legislativas* et *judiciarias* dispescuntur.

*Immediata conscientiae functio* est actus sic dicti sensus moralis in mente humana radicati, cujus apperceptiones, monita et impulsus *vi rationis judicantis et discurrentis,* quando et ubi opus fuerit, dilucidantur, explicantur et applicantur. Sic e. g. conscientia immediate dictat, pauperem esse juvandum; ast inquirere, quinam vere pauperes

sint, sub quibus conditionibus, qua ratione, quo ordine etc. juvamen praestandum sit, pertinet ad ratiocinantem hominis facultatem lumine connaturali conscientiae collustratam. Finis hujus ratiocinationis est, ut summa pro posse humano certitudo in rebus morum tum quoad obligationes morales, tum quoad actus morales obtineatur. *Moraliter certum* dicitur illud, quod, ubi non per se jam ceu moraliter debitum aut licitum liquet, vi moralis ratiocinationis ceu moraliter necessarium sive moraliter justum cognoscitur. Haec certitudo tum quoad *obligationes et licentias morales* in se spectatas, tum quoad *actus humanos* ipsis subjiciendos obtineri debet, ac pro eo etiam casu quaerenda est, ubi causa moralis, de qua agitur, in se spectata, ad liquidum perduci nequit. Ubi enim res, de qua agitur, omni diligentia inquisitionis adhibita incerta manet, quaerendum est, quid salva conscientia dubitandis sive in suspenso haerentis teneri possit, imo debeat; et quod pro hoc casu ad salvandam conscientiam et declinandum periculum peccati tenendum esse intelligitur, ceu moraliter certum habendum est.

## §. 47.

Dehinc speciales regulae pro statu conscientiae dubiae ac probabilis a rerum moralium doctoribus traduntur, quarum summa praemissis definitionibus necessariis hic exhibetor.

Status *conscientiae dubiae* adesse dicitur, quando morali judicio in ancipite haerenti rationes utrimque aequales se offerunt. Si ex utraque parte rationes aut nullae aut leves se offerunt, status *dubii negativi* adesse dicitur; si ex utraque parte rationes probabiles se invicem suspendentes praesto sunt, dubium *positivum* vocatur. Altera distinctio dubii est divisio dubii *speculativi* sive *theoretici*, quod judicium mere theoreticum de justitia vel honestate rei cujusdam moralis concernit, a dubio *practico*, quod refertur ad actum moralem, de cujus justitia sive honestate dubitatur. Cui distinctioni adjici potest cognata quaedam distinctio *dubii juris*, quod existentiam obligationis moralis concernit, a *dubio facti*, quod existentiam aut moralem qualitatem facti obligationi indubitabili conformis aut difformis, aut existentiam conditionis, sub qua lex obliget, concernit.

Praedictis definitionibus ac distinctionibus dubiorum moralium sequentes regulae subjungendae sunt:

1. In statu dubii negativi non licet agere, quia ex neutra parte rationabilis agendi causa praesto est.

2. Status dubii positivi fere coincidit cum statu conscientiae probabilis ideoque juxta regulas, conscientiam probabilem attinentes, expediendus est (vide §. seq.).

3. Dubium theoreticum per se non impedit, quominus aliquis, dummodo aliae rationes honestae et moraliter certae agenti praesto sint, tali modo agat, quali ageret, si nullae dubii causae adessent. Subditis e. g. licitum est in bello dubie justo sequi principem ad arma vocantem.

4. In dubio vero practico i. e. si de injustitia sive improbitate rei cujusdam moralis constat et mere de eo dubitatur, an non propter alias rationes morales honestas aut obligativas ea facere liceat, quae dubio mere speculativo obtinente licerent — agere non licet. Si e. g. eliquata injustitia belli quaestio de possibilitate morali sequendi principem ad arma vocantem moveretur, dicendum esset, non licere sequi.

5. Quaestiones tertiam distinctionem, scil. dubiorum juris a dubiis facti, attinentes expediendae sunt juxta sequentia principia reflexa:

*α. In dubio melior est conditio possidentis.* Juxta hoc principium lex dubia i. e. lex, de cujus existentia vel promulgatione dubitatur, hominem non ligat, potius voluntas humana in possessione naturalis suae libertatis manet. E contra, si dubitatur, num lex aliquando lata et promulgata retractata, aut eidem alio modo legitime derogatum fuerit, ligatio moralis voluntatis humanae durat et lex in possessione manet. Quod de lege dictum fuit, etiam de voto valet, nec non suo modo applicandum est ad quaestiones de dubiis circa debitum, cujus vel contractio vel solutio in dubium vocatur. Quando scil. dubitatur, num debitum contractum fuerit, debitum non adesse censetur; quodsi vero constat, debitum contractum fuisse, et solum dubitatur, an debitor solverit, debitor obligatus manet. Si dubitatur, an terminus temporis, a quo lex obligare incipit, jam venerit, naturalis libertas est in possessione; si dubitatur, num terminus, ad quem usque obligatio perdurat, jam venerit, lex manet in possessione.

*β. Factum non praesumitur, donec probetur.* Nemo proinde tenetur ut credat se contraxisse poenam, quamdiu non constat, se tale quid fecisse, in quod certa quaedam poena statuta est.

*γ. Praesumitur factum, quod de jure faciendum erat.* Juxta hoc principium supponitur, debitum debito modo factum fuisse, donec contrarium probetur. Dubitans, num lex justa recepta fuerit, supponat, eam receptam esse.

*δ. Standum est pro valore actus, donec de ejusdem nullitate constet.* In dubio igitur, num matrimonium quoddam, sive votum vel contractus legitime valeant, sive confessio sacramentalis secundum leges canonicas legitime facta fuerit, legitimus horum actuum valor praesupponendus est.

## §. 48.

Status *conscientiae probabilis* adest, ubi obligatione morali aut naturali libertate agendi non jam per se eliquata et ex principiis generalibus morum patescente, probabiles rationes tum pro licentia, quum pro illegitimitate sive inhonestate actus alicujus se offerunt. Hic conscientiae status quoad rem coincidit cum statu dubii positivi, ejusque difficultates quoad partem legisticam ex aliqua parte jam in praeced. §. n. 5 solutae sunt. Restat vero *generale quoddam principium* statuere, juxta quod ultimo omnes speciales conscientiae probabilis quaestiones examinandae sint. Per se patet, aeternis veritatibus et legibus moralibus nulla probabilitate cujuscunque generis ceu tali derogari posse, ideoque in rebus moralibus nullam etiam probabilitatem admitti posse, nisi talem, qua lex mundi moralis ipsa salvetur. Lex moralis libertatem naturalem non infestat aut tollit, altera vero ex parte eidem jus cedit *tunc solum,* quando nulla causa moralis ligandi adest, *eumque in finem,* ut voluntas humana ab onere minus utili liberata eo expeditior rebus altioribus se impendere possit.

His praemissis dicimus:

1. Inter opiniones sic dictas probabiles *moraliter possibiles* esse illas, quae *periculum peccandi formale excludunt.* —

2. Offerentibus se circa idem *pluribus opinionibus probabilibus* eam eligendam esse, quae omnibus rite perpensis, *rationibus gravioribus* nititur.

Per priorem regulam excluditur abusus libertatis naturalis in gratiam *laxismi moralis,* qui non horret, in formale peccandi periculum se conjicere; per alteram regulam satisfit ordini mundi moralis exigenti, ut omnia ad leges rectae rationis componantur. Prior regula definit limites in usu libertatis, eumque ad delectum *licitorum* restringit; altera regula refertur ad *moraliter debita,* et neglectum moraliter debitorum evitare docet. Per utramque regulam intenditur dictamen practicum conscientiae *moraliter tutum* i. e. tale, per quod periculum voluntarii peccati excluditur. Omnimoda semotio periculi peccandi, involuntarii quoque, quoad ea, in quibus diversitas aut contrarietas opinionum probabilium datur, non est possibilis, ideoque non praecipi potest; opinio non modo moraliter tuta sed insuper inter tutas *tutior,* res est consilii, non praecepti. Qui opinionem in omnibus tutiorem sequendam esse praecipiunt, *rigorismi moralis* arguendi sunt. Impossibilitas moralis tum rigorismi, quum laxismi per idem exemplum ostendi potest, de creditore scil. ac debitore, inter quos de incerto quodam debito controvertitur; ex principiis rigoristae adest debitor sine exactore, ex principiis laxistae exactor sine debitore.

Ceterum animadvertendum est, homines sanctitatis studiosos in ulteriori virtutis progressu propria voluntate limites licentiae moralis magis magisque sibi angustare solitos esse, et in hoc morali conatu practice reconciliari sententias oppositas, quae theoretice in literariis de *probabilismo* et *antiprobabilismo* concertationibus per multum tempus non sine calore et zelo controvertebantur. Ex sententia expressis verbis declarata sedis apostolicae probabilibus nullus locus datur:

1. In materia fidei et in omnibus ad aeternam salutem necessitate medii necessariis. Papa Innocentius XI. damnavit sequentes propositiones: „Ab infidelitate excusabitur infidelis, ductus opinione minus probabili." „Nonnisi fides unius Dei necessaria videtur necessitate medii, non autem explicita remuneratoris."

2. In collatione Sacramentorum (cum v. c. materia vel forma dubia sit), excepto quod urgeat necessitas et ecclesia possit defectum supplere v. c. defectum jurisdictionis confessarii. Innoc. XI. damnavit sequentem thesin: „Non est illicitum in Sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relicta tutiori, nisi id vetet lex, conventio aut periculum gravis damni incurrendi. Hinc sententia probabili tantum utendum non est in collatione Baptismi, Ordinis Sacerdotalis aut Episcopalis." Alexander VIII. rejecit thesin: „Valet baptismus collatus a ministro, qui omnem ritum externum formamque baptizandi observat, intus vero in corde suo apud se resolvit: Non intendo quod facit Ecclesia."

3. In re medica et in re judiciaria cum formali periculo damni corpori aegrotantis aut ordini justitiae inferendi. Innoc. XI. damnavit seq. thesin: „Probabiliter existimo, judicem posse judicare juxta opinionem etiam minus probabilem."

4. Quotiescunque periculum imminet, infestandi salutem spiritualem aut temporalem proximi in omnibus illis rebus, in quibus ex praecepto sive juris sive charitatis tenemur, salutis proximi rationem habere.

5. Ubi probabilitas ipsa dubia vel tenuis, vel fere nulla est, vel quando opposita multo probabilior ac proinde moraliter certa consulto negligeretur.

6. Quando probabile quoddam mere propter probabilitatem suam eligeretur; omnis enim probabilitas habet formidinem de opposito, agens autem cum formidine peccandi peccat.

## §. 49.

Ratiocinatio moralis non solum disquisitioni singularum obligationum, earumque relationi ad libertatem humanam, sed etiam relationibus obligationum moralium adinvicem applicatur. Sub hac ratione quaestio praeprimis habenda est de sic dicta *collisione officiorum* seu de concursu plurium obligationum moralium quibus simul satisfieri nequit, quia impletio unius excludit possibilitatem alteri satisfaciendi. Quodsi pugna officiorum revera adsit, nec solum fingatur, valet regula generalis, officium potius ac gravius sive magis necessarium praecedere officio minus necessario minusque gravi. Officia absoluta inter se

collidere nequeunt, quia quoad externas actiones mere negantia sunt, interni vero actus nec inter se nec cum omissionibus externis collidunt. Officia hypothetica pro casu collisionis absolutis cedunt, obsequia benignitatis officiis juris, officia derivata officiis principalibus. In collisione officiorum ejusdem qualitatis diversa eorundem quantitas respicitur; obligatio quantitative gravior praeferenda est minus gravi. Ubi nec quantitatis ulla differentia adest, libero subjecti moralis arbitrio commissum est, utri collidentium obligationum satisfacere velit, dummodo ulli satisfaciat.

Applicando has regulas generales specialibus hominis relationibus ad Deum, ad se ipsum et ad proximum resultant tres classes collisionis, dum scil. vel officia hominis erga Deum cum officiis erga se ipsum sive proximum, vel officia hominis erga se ipsum cum officiis erga proximum, vel officia erga proximum inter se ipsa collidunt. Officia erga Deum absoluta omnibus ceteris antecedunt; officia erga Deum hypothetica vero nos non ita obligant, ut ipsorum gratia nobis aut proximo grave detrimentum inferamus aut inferri patiamur. Nec honor Deo debitus imminuitur, si ab impletione officii hypothetici erga Deum propter aliud quoddam opus moraliter necessarium desistitur, quia secundum verba S. Augustini „quidquid bene fit, Deo fit." Officia erga nos absolute necessaria officiis ergo proximum praecedunt; jura nostra inabdicabilia sanctissime custodire debemus, salutem aeternam animae nostrae in gratiam proximi ex quacunque causa pessumdare nefarium foret. Quoad jura nostra abdicabilia et bona temporalia, ubi eorundem custodia collidit cum debita proximo charitate, regula generalis valet, nos quidem non teneri, ut proximum plus diligamus, quam nos ipsos, ast obligari ut eum non minus diligamus, quam nos ipsos. Quapropter non quidem teneri possumus, ut nostrum bonum majus bono cuidam minori proximi posthabeamus, quod ne prudenter quidem nec juste actum foret; altera vero ex parte vi officii tenemur, ut bonum nostrum minus bono majori aut graviori proximi postponamus. Quodsi utriusque debiti, erga nos scil. et erga proximum, aequalis est gravitas, res est consilii, non praecepti, salutem proximi saluti nostrae anteferre. Illa, quae proximo vi status et muneris vel ex alio quocunque specialiter sancito titulo debemus, gravitate sua superant debitum et licitum respectum ad proprium commodum, propriamque salutem temporalem. Paterfamilias in necessitate domestica, civis in necessitate communi, pastor animarum in necessitatibus gregis sibi concrediti primarie non ad suam, sed ad suorum familiarium, concivium, spiritualium alumnorum salutem intentus esse debet. -- Quando officia erga proximum inter se collidunt, respiciendum est, quodnam collidentium officiorum gravius sit, tum quoad qualitatem, quum quoad quantitatem; praeterea

specialium quoque pietatis titulorum ad objectivas officiorum collidentium rationes accedentium momenta inquirantur, et denique etiam, ex qua parte major et felicior successus operae sperandus sit, ponderetur. In justa commensuratione omnium horum momentorum ars et prudentia sani et maturi judicii moralis comprobari debet.

§. 50.

Absolutis functionibus conscientiae antecedentis, cujus est, de obligationibus moralibus ceu talibus (tum in se tum relate ad occurrentes casus) judicare, restat dicere de ratiocinativis functionibus *conscientiae consequentis,* quae actus morales ab homine commissos in examen vocat, eosdem cum obligationibus hominis moralibus comparando, et juxta hanc comparationem judicando de eorundem *admissibilitate* sive *inadmissibilitate, laudabilitate* sive *damnabilitate.* Vi harum functionum interna hominis mens quasi forum quoddam constituit, cui ipse Deus sub voce conscientiae occultus praesidet, *cogitationibus hominis inter se invicem accusantibus aut etiam defendentibus.* (Rom. 2, 15). Regula suprema hujus judicii interni sunt leges aeternae justitiae, cordibus hominum inscriptae (Deut. 30, 14; Rom. 2, 15), explicatae et ulterius determinatae per leges humanas et divinas; ex quo simul patet, examen illud eo exactius esse posse ac debere, quo magis congenitus honestatis sensus per institutionem in legibus humanis et divinis excultus ac formatus fuerit. Quoniam tamen ad tempus interiora nostra non ita cognoscimus, sicuti in quolibet temporis momento jam a Deo cogniti sumus (1 Cor. 13, 12; Rom. 2, 16), accuratissimum quodcunque judicium hominis de actibus suis moralibus naevis et defectibus laborabit, ac imperfectione hominis temporali participabit; quapropter ipse Apostolus fatetur: *Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc justificatus sum; qui autem judicat me, Dominus est* (1 Cor. 4, 4; cfr. Eccle. 9, 1). *Absoluta igitur certitudine* de actibus humanis solus judicat Deus; nos homines *donec Deus venerit et consilia cordium manifestaverit* (1. Cor. 4, 5), de nobis ipsis sola *morali certitudine* i. e. juxta principia et indicia conscientiae morali comprobata judicare possumus, ex quibus proinde regulae quoque imputationis moralis deducuntur.

§. 51.

*Imputatio moralis* est judicium conscientiae moralis de actibus humanis. Objectum imputationis moralis est:

1. *Auctoritas moralis* (moralische Urheberschaft) horum actuum.
2. eorundem morale pretium sive dispretium, *meritum* sive *demeritum.*

1. Ut aliquis qua *auctor moralis* actionis cujusdam haberi possit, *scire* debuit quid fecerit, simulque scitum *velle* quoque debuit.

*α*) *Scientia* hic requisita in se comprehendit cognitionem legis moraliter obligantis, sub quam actus cadit, cognitionem obligationis legis pro certo ac determinato casu agentis, et denique etiam, ut agens in momento actionis sibi conscius sit tum legis, tum vis ejusdem obligativae pro praesenti casu. Qui enim inculpabiliter ad ea, quae ipsi respicienda essent, non attendit, vel eorundem plane obliviscitur, ab ignorante non differt.

Ast non quaevis ignorantia sive oblivio excusat. Praeter ignorantiam et inadvertentiam invincibilem et inculpabilem datur quoque vincibilis, quae fit culpabilis, quando quis ex incuria, levitate morali vel ex quocunque depravato affectu ea discere aut attendere negligit, quae discere aut attendere debuisset. Ignorantia porro et inadvertentia culpabilis plures admittit gradus; praeter ignorantiam enim aut inadvertentiam simpliciter culpabilem datur crassa, imo supina. Specialem insuper mentionem meretur ignorantia affectata illius, *qui dum male agit, odit lucem, et non venit ad lucem, ut non arguantur opera ejus.* Joann. 3, 20.

Si jam quaeritur, in quantum quis bona fide ignorans esse possit, duplex distinctio adhiberi debet: scil. inter ignorantiam legis *naturalis* et *positivae*, ac inter ignorantiam *juris* et *facti*. Cum principia legis naturalis cordibus hominum inscripta sint, ignorantia juris quoad naturales obligationes certe non eo usque extenditur, ut ignorentur illa, quae plana, et tum rationi, tum sensui morali uniuscujusque obvia sunt. In iis, quae a primis legis naturalis principiis remotiora sunt, vel quae per inveteratam regionis alicujus consuetudinem probari videntur, utique fieri potest, ut inculpabiliter erretur, ab illis praesertim, quorum educationi morali nulla aut negligens cura impensa fuit; nec tamen ipsis, ubi bonam fidem suam obtendunt, nimis facile fides habeatur. Frequenter enim in ejusmodi hominibus conscientia vel corrupta vel omnino hebetata deprehenditur; vel etiamsi turpitudinem certorum actuum non plene perspexerint, aliqua tamen formidine tenebantur, se minus recte agere. Facilius quoad leges naturales concedi potest ignorantia facti inculpabilis, imo invincibilis; v. c. possessionem aliquam, utpote ex illegitimo et injusto titulo descendentem, esse injustam. Quoad positivas quoque leges inculpabilem ignorantiam facti dari, pro dictis nemo dubitabit. Ignorantiam involuntariam legis positivae culpae expertem esse, in ipsis ss. literis adstruitur: *Si non venissem et non locutus essem eis, peccatum non haberent* (Joann. 15, 22). *Quomodo enim credent ei quem non audierunt? Quomodo vero audient sine praedicante?* (Rom. 10, 14). — Pro praxi no-

tandum, neminem, nisi saltem in articulis fidei necessitate medii necessariis aliquatenus instructus sit, ad Sacramenta ecclesiae admitti posse (exceptis parvulis baptizandis, quorum fidem ecclesia materne spondet). Similiter qui in re gravi ex ignorantia vincibili et culpabili mortaliter errat, de errore suo monendus est, nec antequam monitioni obsequi promisit, ad Sacramenta admitti potest. Si quis in simili causa ex ignorantia invincibili errat, monendus est, quotiescunque ex errore retento gravia damna et scandala in communitatem redundant e. g. propter matrimonium, de cujus nullitate publica fama est. Ubi nulla ejusmodi damna timenda sunt, e. g. si de nullitate putatitii matrimonii non publice constat, monitio curas pro convalidatione matrimonii tunc praecedat, si monitionis boni fructus solide sperantur. Quodsi poenitens ipse a confessario instructionem petit, a confessario in tantum instruatur, ac poenitens expresse petit et necessarium est, ut poenitens a voluntariis peccatis arceatur et alii a damnis serventur; pro tempore tamen reticeantur a confessario, quae non rogatus fuit et quorum scientia poenitentem non satis firmum in formale peccandi periculum induceret. Quodsi v. c. Titius roget, an matrimonium post votum simplex castitatis initum valeat, possitque ac teneatur debitum reddere, respondeat confessarius, quod sic, tacendo obligationem desistendi a petendo debito.

## §. 52.

*β*) Altera conditio imputabilitatis actus alicujus est, ut ab auctore suo sive directe, sive saltem indirecte *volitus* ac *intentus* fuerit. Velle autem ibi solum esse potest, ubi scire est; quare, quae ab homine rationis plane non compote fiunt, pro volitis ac intentis haberi nequeunt. Similiter nec illi, quorum rationales facultates immaturitate intellectus ac judicii laborant, aliquid perfecte voluisse ac intendisse censentur. Illa porro, quae in homine sui sat compote et mature judicante citra voluntatem ejus eveniunt, ut motus primo-primi naturae inferioris v. c. irae, tristitiae, stimuli sexualis, non ceu voluntarium quid considerari possunt. Ast, quae non *in se* voluntaria sunt, possunt esse *voluntaria in causa;* qui se ipsum in statum aut plenae aut partialis impotentiae rationalis conjecit, qui propria sua culpa immaturitate intellectus et judicii laborat, qui frequentibus voluntariis excitationibus stimulos naturae inferioris ad involuntarios motus proclives fecit, se ab auctoritate saltem mediata eorum, quae facta sunt, expedire non potest; ac tristissimus illorum status, quibus culpa quasi in poenam culpae injungitur, solum conferri potest cum statu illorum, qui culpabiliter ignorantia supina laborant.

Praeter allatas causas, quae velle directe intercipiunt, dantur aliae, quibus voluntas non quidem intercipitur, ast tamen impediri aut flecti solet, cujus generis sunt *vis externa* et *incussio gravis metus*. Nec tamen vis externa consensum internum coacti extorquere potest, quapropter conniventia mentis ad ea, quae vi physica extorquebantur, aliquali saltem modo ceu voluntarium quoddam imputandum est. Sancta voluntas vi physica non flectitur imo robustior ac resistentior redditur: Si me invitam jusseris violari — ait S. Lucia ad judicem — castitas duplicabitur mihi in coronam. — Altera causa plenam voluntatis libertatem intercipiens est metus, non quilibet, sed qui mentem graviter movet. Gravitas metus pendet a momentis objectivis et subjectivis. Objectiva momenta sunt: gravitas mali imminentis pro casu negati consensus, qualitas personae metum excitantis (metus reverentialis), importunitas precum aut minarum; momenta subjectiva: qualitas et dispositio illius, cui metus injicitur. Quae virum constantem parum movent, feminae vel puero formidabilia videri possunt. Quidquid tamen sit, ubi de officiis absolutis agitur, metus etiam gravissimus culpam quidem extenuare, sed minime abolere potest. Matth. 10, 28. 37. Cfr. Cypr. de Lapsis.

§. 53.

Auctoritas moralis actuum humanorum scienter et voluntarie commissorum extenditur ad omnia, quae ab agente scienter et volenter effecta sunt, et quidem juxta eum modum et gradum, quo secutura praesciebantur et intendebantur. Hinc non solum *ipsi actus* imputabiles, sed etiam eorundem *sequelae*, et non solum *actus proprii*, sed etiam *actus alieni*, quatenus per proprios actus scienter et voluntarie provocati aut adjuti sunt, ad agentem, provocantem, adjuvantem suo modo moraliter referuntur. Quoniam vero haec relatio diversificatur pro morali qualitate actuum illorum, de quorum sequelis et nexu cum alienis actibus agitur, expensio imputabilitatis sequelarum et effectuum actionis moralis subsumenda est sub considerationem peculiarium modorum in imputatione meriti ac culpae obtinentium.

§. 54.

2. Actui scil. morali cuicunque praeter communes qualitates ad imputabilitatem requisitas propriae quaedam qualitates morales insunt, a quibus bonitas sive malitia, pretium sive dispretium, meritum sive demeritum actus moralis pendet. *Bonitas* actus moralis ultimo descen-

dit a Deo, cujus gratia bona fiunt,[1]) ideoque meritum boni actus primario et principaliter Deo auctori tribuendum est, actori humano vero solum secundarie ac ex divina benignitate et misericordia. (1 Cor. 4, 7; 15, 10; Phil. 2, 13). *Malitia* autem actus moralis per quascunque causas moventes provocata, ultimo radicatur in voluntate humana, absque cujus consensu malum fieri nequiret; ideoque demeritum malae actionis ultimo et principaliter actori humano tribuendum est. *Perditio tua, Israel, tantummodo in me auxilium tuum.* Osee. 13, 9.

Quoad imputabilitatem igitur *actuum bonorum* non tam de auctoritate morali, etiamsi homini vere competat, quam potius de conditionibus ad bonitatem actus humanitus requisitis quaeritur, quae sunt sequentes:

α) Honestas sive moralis bonitas *materiae* actus imputandi; materia cum lege morali non compatibilis integrum actum reddit malum, etiamsi quoad formam v. c. propter benevolam intentionem bonus esse videretur. Finis enim non sanctificat media; et jam Apostolus juste damnari dixit dicentes: *Faciamus mala ut eveniant bona* (Rom. 3, 8).

β) *Intentio bona Deoque placens,* ideoque vel immediate vel mediate in Deum ipsum, finem ultimum directa. Debitus igitur respectus ad finem ultimum non excludit intentionem finium proximiorum honestorum; ast ubi finis proximus, utut in se honestus aut saltem licitus non ultimo propter Deum appetatur, actus, per quem finis proximus intenditur, Deo placere non potest. *Sive ergo manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite* 1 Cor. 10, 31.[2]) Ne tamen injusto rigore ipsa imperfectio terrena homini in culpam vertatur, animadvertendum est, praeter intentionem *actualem* i. e. talem cujus quis actu sibi conscius est, dari quoque *virtualem,* quae etsi non actu cogitetur, efficaciter tamen in agentem influit; talemque virtualem directionem actuum nostrorum in honorem Dei sufficere asserimus, quamvis, ut constanter adsit, assiduis orationibus actualiter excitanda est. Dehinc patet, quantum salvatio conscientiarum humanarum quoad bonitatem et meritum morale actionum et negotiorum quotidianorum

---

[1]) Omnes homines, quicunque et quandocunque bene agunt, opitulante gratia Dei bene agunt. Papa Alexander VIII. damnavit sequentem thesin: „Pagani, Judaei, Haeretici aliique hujus generis nullum omnino a Jesu Christo accipiunt influxum: adeoque recte inferes, in illis esse voluntatem nudam et inermem sine omni gratia sufficiente.“

[2]) Hinc Innocentius XI. sequentes theses rejecit: „Comedere et bibere ad satietatem ob delectationem non est peccatum, modo sanitas non laedatur; quia potest licite appetitus naturalis actibus suis frui.“ — „Opus conjugii ob solam voluptatem exercitum caret culpa veniali.“

pendeat a spiritu et ardore piae devotionis, qua deficiente, quae coram hominibus nitent, in facie coeli nihil sunt nisi splendida sepulchra, ossibus mortuorum plena.

$\gamma$) Quoad actus *hypothetice bonos* i. e. hypothetice praeceptos aut hypothetice licitos insuper congruentia moralis *circumstantiarum et adjunctorum* actus concomitantium requiritur, ut scil. quae facta sunt, apto loco, apto tempore, debito respectu ad circumstantias personarum etc. facta fuerint. Adjunctis actionis suo modo *sequelae* quoque actionis moralis accensendae sunt. Proinde in actibus hypothetice bonis etiam sequelarum actionis ratio habenda est. Actus alicujus in se boni *sequelae malae,* quae *impediri poterant ac debebant,* actum ipsum malum reddunt, juxta axioma scholarum: *Bonum ex integro, malum ex quolibet defectu* i. e. e defectu cujuscunque conditionis ad perfectionem moralem actionis necessario requisitae.

E dictis patet, actum humanum *moraliter malum* esse, ubi vel una e requisitis bonitatis conditionibus deest; actusque malitia *geminatur* vel *multiplicatur,* si duae vel plures e requisitis bonitatis conditionibus desunt. Ubi v. c. materia in se inhonesta cum fine perverso concurrit, in uno eodemque actu duo peccata sunt: alterum quoad materiam moralem actus, alterum quoad ejusdem formam moralem. Si insuper neglectu debiti circumstantiarum respectus v. c. grave scandalum dando, peccatur, triplex peccatum adest, aliaeque adhuc accedentes sequelae malae, quae impediri poterant, imo debebant, malitiam peccati adhuc magis multiplicant. Hic accessus variorum titulorum culpae moralis ad materiam pro malitia sua in se damnabilem dicitur *simplicem* actus *malitiam qualificare;* dehinc in morali dijudicatione actionum malarum distinguitur inter malitiam actus *simplicem* et *qualificatam.* Datur proinde homicidium simplex et homicidium qualificatum, furtum simplex et furtum qualificatum, stuprum qualificatum etc.

## §. 55.

Absolutis his, quae ad bonitatem actus moralis simpliciter requiruntur, amplius dicendum est, qualitatem et gradum bonitatis moralis pendere tum a *modo* et *gradu perfectionis,* qua actio *in se ipsa* gaudet, quum a *vi* et *qualitate effectuum* actionis ab agente sive directe, sive saltem indirecte volitorum ac intentorum.

*Modus* perfectionis determinatur per conditiones ad bonitatem actus requisitas; proinde perfectio actus moralis modificatur pro varietate harum conditionum. Alium perfectionis modum constituit praestantia ac nobilitas materiae, alium sublimitas et puritas intentionis, alium excellens aptitudo in accomodatione actus ad varias circumstan-

tias moraliter respiciendas, praesertim si hae circumstantiae difficiles sunt, et multam dexteritatem, prudentiam, circumspectionem, assiduitatem, patientiam etc. ab agente exigunt. Jam igitur sub una alterave harum rationum quis singulari actionis perfectioni studere potest, eoque pretium morale actionis auget, et quidem secundum *gradum* perfectionis, quem serio conatu insequitur.

Alterum momentum, quod attendi debet, est vis et qualitas *effectuum* ab agente vel directe intentorum, vel saltem immediate volitorum. Effectus quidem actuum humanorum solum ex parte a voluntate hominis pendent, ideoque primario et principaliter in judiciis de morali actionum pretio non tam effectus actuum, quam potius affectus et intentio agentis respici debent. Ast favente gratia Dei serio ac constanti conatui humano effectus boni non deerunt, eoque plures, efficaciores et nobiliores obtingent, quo perfectius quoad modum et gradum operibus bonis studetur. Inter bonos vero effectus bonarum actionum nulli laudabiliores sunt, quam illi omnium fecundissimi, quibus bona voluntas aliorum ad facienda bona aut *excitatur* aut in bonis perficiendis *juvatur*. Qui alios ad bonos actus disponit aut iisdem perficiendis cooperatur, particeps est omnium fructuum e bonis ipsorum actibus enatorum, secundum modum et gradum, quo ad aliorum bona opera aut disponens aut cooperans concurrit; et meritum morale hujus efficientiae eo majus et sublimius est, quo altior moralis dignitas bonorum operum est, ad quae perficienda concurritur, quo sublimior intentio concurrentis, et quo efficacior ejusdem concursus. *Qui recipit prophetam in nomine prophetae, mercedem prophetae accipiet; et qui recipit justum in nomine justi, mercedem justi accipiet.* Imo etiam, *quicunque potum dederit uni ex minimis istis calicem aquae frigidae tantum in nomine disciputi, amen dico vobis, non perdet mercedem suam.* Matth. 10, 41 seq. Si nec minima et subordinatissima cooperatio ad promovendos fines regni moralis laude sua et merito suo caret, quantum denique meriti et gloriae pondus erit illorum, quos ceu promotores, fundatores, conditores, non urbium et regnorum, sed pacis coelestis et pietatis deiformis in urbibus et regnis, disseminatores fidei, conversores gentium ac propagatores morum sanctorum inter ethnicas ac barbaras nationes pietas christiana reveretur! *Laudemus viros gloriosos et parentes in generatione sua . . . . . dominantes in potestatibus suis, homines magni virtute et prudentia sua praediti, nuntiantes in prophetis dignitatem prophetarum, et imperitantes in praesenti populo, et virtute prudentiae populis sanctissima verba . . . . . Cum semine eorum permanent bona, haereditas sancta nepotes eorum . . . . et filii eorum propter illos usque in aeternum manent; semen eorum et gloria eorum non derelinquetur.* Eccli. 44, 1. seqq.

§. 56.

Sicut inter actiones bonas aliae aliis meliores sunt, ita inter *actiones malas* aliae aliis *pejores* sunt. Actio mala eo pejor est:

*α*) Quo gravior est materia, in qua peccatur; gravitas autem pendet a modo et gradu, quo ordinem moralem afficit. Qui in spiritualibus nocet, pejus peccat, quam qui in rebus temporalibus damna infert.

*β*) Quo sanctiori et multipliciori titulo obligatio moralis, contra quam peccando impingebatur, firmata fuit. Laesio legis naturaliter obligantis ceteris paribus gravior est, quam laesio legis positivae; laesione legis divinae pejus peccatur, quam laesione legis humanae.

*γ*) Quo pejor ac perversior est intentio peccantis.

*δ*) Quo ardentior et indurantior est pervicacia male operantis.

*ε*) Quo penetrantior est vis corrumpens peccati quoad effectus suos et sequelas suas funestas. Et haec quidem est funestissima vis peccati, quod ejus semina uberrime fructificentur, et sequelarum ejus innumerabilis multitudo quaquaversus fere in immensum vegetet, ita quidem, ut, ubi amnis aggeribus ruptis exiit, nec ipse auctor nec ulla humana vis torrentem inundantem reprimere valeant. Quapropter, si praeter praevisas ac intentas sequelas improvisae quoque omnes ac non intentae sequelae peccati imputarentur, peccans in desperationem agi deberet. Secundum humanae tamen justitiae leges praeter intentas malae actionis sequelas nullae aliae, nisi quae praevidebantur aut praevideri debuissent, imputantur. Verum tamen, quis scit et quae cogitatio humana emetiri potest, quousque judex aeternus impoenitenti peccatori sequelas malefactorum imputaturus sit!

Pessima peccandi ratio est illius, qui non solum ipsusmet peccat, sed etiam alios peccare facit, aut saltem peccantes adjuvat, ita ut non solum proprii peccati, sed alienorum quoque peccatorum reus sit secundum modum et gradum, quo ad peccata aliorum concurrit. Aliis peccantibus servire, vilissima servitus est; peccata aliorum causare culparum torquentissima et perniciosissima, quia non est in potestate hominis, suam perversam voluntatem mutantis, perversam illorum quoque voluntatem, quos ad peccatum seduxit, immutare ac inhibere propaginem malorum a seductis et corruptis latius manantem.

§. 57.

Secundum naturalem et congenitum sensum justitiae cuilibet bono voluntario meritum, cuilibet malo voluntario demeritum inest. Dum autem conscientia moralis naturales has justitiae leges actibus moralibus

applicat, grave deprehendit discrimen inter quaesitum *meritum morale* bonarum actionum, et inter *demeritum* malarum. Cum enim auctor primarius ac principalis actionum vere bonarum ipse Deus sit, Deo, non homini gloria et honor bene factorum tribuendus est; humanae actioni ceu tali non competit meritum coram Deo, sive pro vita aeterna, nisi in quantum misericors Deus pro sua benigna gratia actui morali valorem meriti concedat; qui valor eo magis gratiae divinae in acceptis referri debet, quanto satius et irrefragibilius constat, omnia hominum mortalium opera bona imperfecta esse, et optima quoque naevis et defectibus coram Deo et coelo laborare. Quare nemo recte sentiens actiones suas bonas coram Deo ceu meritorias sibi imputare audebit, sed potius orabit, ut Deus pro bona sua voluntate naevos ac defectus bonorum operum, sua virtute factorum, benigne indulgeat, et imperfecta pro perfectis accipere non dedignetur. Longe vero alia est ratio demeritorum, quae sibi homo strictissime et sub omni respectu imputare debet, nec ullo modo coram Deo, qui omnibus bona volentibus sufficiente virtute adest, excusare aut extenuare potest. Homo igitur, dum in conspectu Dei de se ipso judicat, usque ad extremum vitae halitum se unice accusare, nunquam vero laudare justumve profiteri potest (cfr. Job. 9, 2. 3). Justitia hominis coram Deo est donum sanctificantis gratiae misericordis Dei; hominis autem est, incessanter, quoadusque in hoc mortalitatis saeculo versatur, iram divinam deprecari, et misericordem Dei gratiam implorare. *Non intres in judicium cum servo tuo, quoniam non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens.* Psalm. 142, 2.

### b. De ecclesia ceu objectivo honestatis criterio.

### §. 58.

Conscientia moralis singulorum quorumcunque, ut quaevis alia facultas animae humanae educatione, et pro sua humana labilitate etiam directione, ac ubi erraverit, rectificatione indiget per auctoritatem externam, non quamcunque, sed talem, quae eadem sanctitate gaudet, qualis interius loquenti voci divinae competit. Haec auctoritas juxta ea, quae §. 43 dicta sunt, nulla alia esse potest, nisi *Ecclesiae,* quae a Spiritu sanctitatis directa regnum sanctitatis et justitiae est, cui singuli quique inseri debent, ut et ipsi justi ac sancti fiant (Luc. 1, 75 et praecedd. vv.). Ecclesia igitur est conscientiarum humanarum sancta quasi custos, et spiritus ecclesiae juxta eundem sensum, quo singulorum conscientia moralis pie exculta subjectivum honestatis criterium vocatur, objectivum moralitatis criterium vocari debet.

Cognoscitur autem spiritus sanctitatis in ecclesia vigens:

1. *E moribus ecclesiasticis,* i. e. moribus, usibus et observantiis ab omnibus fidelibus ecclesiae membris juxta paternas traditiones pie custoditis. Quodcunque cum his moribus conciliari nequit, animasque sanctas offendit, non est vere honestum ac pium, ideoque cum christiano perfectionis studio conciliari nequit, imo nomine christianae conscientiae abhorreri debet. Exemplar morum sanctorum, spiritui ecclesiae conformium, sunt mores Christianorum e primis ecclesiae saeculis, qui impietates saeculi falsos Deos colentis horrentes, quoad omnia negotia et officia vitae privata ac publica, domestica ac forensia, mundana et religiosa quidquid justum, sanctum ac pium cogitari potest, singulari studio coluerunt. Horum igitur mores Christianis omnium posteriorum saeculorum ac futurorum temporum ceu criterium verae perfectaeque honestatis inservire debent.

2. *E legibus ecclesiasticis,* utpote ad custodiendos et perficiendos Christianorum mores latis, obligativam vim tenentibus quoad omnes baptizatos.

3. *E poenis et censuris ecclesiasticis,* e quibus scil. dignoscitur, quaenam peccata ac vitia a spiritu sanctitatis vigente in ecclesia prae ceteris horreantur, ac proinde cuicunque perfectionis christianae studioso prae ceteris abominabilia esse debeant.

### c. De judicio Dei ceu absoluto morum criterio.

### §. 59.

Judicium Dei incipit cum actibus judicii, quos ipsa humana conscientia exercet. Rectos corde enim Deus in conscientiis ipsorum percipere facit gaudia et solatia spiritus (Psalm. 26, 1—3; 2 Cor. 1, 12; Prov. 15, 15), tranquillitatem cordis et laetam in Deo fiduciam (1 Joann. 3. 21; psalm. 22, 4). Peccantes vero mala conscientia intus verberat atque dilacerat (Eccli. 21, 4), coram hominibus confundit (Joann. 8, 9), terroribus divini judicii implet (Act. 24, 25) et ubique poenas malefactorum timere facit (Sap. 17, 10), imo ad desperationem agit (Matth. 27, 5). Incipiunt enim jam cruciari *verme* illo, qui *non moritur, igne,* qui *non extinguitur* (Marc. 9, 43). — *Non est pax impiis, dicit Dominus Deus* (Jesai. 48, 22; 57. 21).

Alia legis divinae sanctio immediata sunt sequelae naturales et morales actuum moralium hominis. Sequelae naturales sunt illae, quas ordo naturalis et physicus ordo mundi secum fert; tum virtutes, quum vitia vi ordinis naturalis hujus vitae sequelas secum trahunt, quae ceu naturales sanctiones ordinis moralis considerandae sunt. Cfr. Prov. 3, 7. 8; 5, 8. 11; Eccli. 31, 1. 2; 37, 31—34.

Sequelae morales sunt illae, quas ordo moralis vitae humanae secum fert. Probitatis scilicet praemium sunt laudes justorum, aestimatio, fiducia, benevolentia hominum cum ceteris vitae bonis inde scaturientibus; improbitatis poenae sunt defectus et jactura horum bonorum, egestas, ignominia, infamia cum ceteris tristibus poenalibus exinde manantibus, ultiones demum, quibus utrumque forum, saeculare et spirituale, in aggressores fundamentorum consociationis civilis et ecclesiasticae animadvertit.

## §. 60.

Praeter effectus actuum humanorum temporales ultro venientes dantur alii, positiva Dei ordinatione statuti, ac positiva Dei interventione producendi. Honorantibus parentes longaeva vita et sors in terra felix promittitur (Exod. 20, 12); eadem promissio generatim fit piis Dei cultoribus una cum sponsione singularis protectionis divinae: *Timor Domini apponit dies* (Prov. 10, 27). — *Timor Domini delectabit cor, et dabit laetitiam et gaudium et longitudinem dierum.* (Eccli. 1, 12; cfr. 34, 20). — *Quoniam in me speravit, liberabo eum, protegam eum.... longitudine dierum replebo eum* (Psalm. 90, 14 seqq.). De impiis vero dicitur: *Viri sanguinum et dolosi non dimidiabunt dies suos* (Psalm. 54, 24) — *Anni impiorum breviabuntur* (Prov. 10, 27).

Et revera Deus, a cujus voluntate ultimo sortes hominum temporales pendent, cursum rerum humanarum ita disponit, ut saepissime bonis ac malis jam in hac vita obtingant, quae ipsis debentur; imo ipsusmet immediate interveniens vindicem causae Sanctorum agit, et crimina ac impietates ulciscitur, non solum in singulis hominibus, sed in integris civitatibus (Gen. 19, 24), regnis (Dan. 5, 25—30), gentibus ac nationibus (Matth. 14, 2 seqq.), imo per diluvium aquae integram hominum generationem, exceptis octo animis, delevit (Gen. 7, 21—23; 1 Petr. 3, 20).

Propter talia ac tanta divinae justitiae documenta hominibus piis, utut pressis et circumventis undique a malorum consiliis, consuetum est, justae causae suae exitum faustum jam pro hoc mortalitatis saeculo sperare. Molimina impiorum non possunt durare; superbiens malorum gloria in pulverem vertetur. *Via illorum scandalum ipsis, sicut oves in inferno positi sunt, mors depascet eos* (Psam. 48, 14) — *Quomodo facti sunt in desolationem! Subito defecerunt, perierunt propter iniquitatem. Velut somnium surgentium, Domine, in civitate tua imaginem ipsorum ad nihilum rediges* (Psalm. 72, 19 seq.). — *Accedet homo ad cor altum, et exaltabitur Deus!* (Psalm. 63, 7. 8; cfr. Psalm. 48, 21).

Nec tamen, qui Deo servire volunt, jam pro hac vita et hoc

saeculo sperent perfectum et consummatum successum ac praemium laborum et conaminum suorum. Pius Dei cultor non huic mundo nec huic saeculo vivit. Fit quidem interdum, ut cor ejus injustitia mundi graviter commoveatur, et concipere nequeat, qui fiat, ut impune grassante et superbiente malitia causa bonorum ac justorum, quae tamen ipsius Dei causa est, fere ad incitas redigatur. *Ergo sine causa justificavi cor meum et lavi inter innocentes manus meas?* Ast profundorum sapientiae divinae consiliorum memor animum suum statim ad quietem componit, et sanctis divinae consolationis refrigeriis abunde contentus cum pio psalte sibi ipsi dicit: *Mihi autem adhaerere Deo bonum est* (Psalm. 72, 28) — *unam petii a Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitae meae!* (Psalm. 26, 4).

## §. 61.

Homini non licet, jam pro hac vita perfectam congruentiam sortium humanarum cum statibus moralibus hominum exigere. Ipsa hominum imperfectio temporalis facit, ut retributio in futurum saeculum differri debeat. Deus quidem saepe jam in hoc saeculo partes judicis agit; ita tamen, ut functiones educatoris et gubernatoris prae munere judicis praeponderent. Prius enim homines ipsos perfici oportet, et tunc ubi perfecti fuerint, in statu perfectioni ipsorum correspondente collocari poterunt. Hinc intentiones temporales gubernationis divinae proxime non ad felicitatem humanam directae sunt, sed ad moralem bonitatem, quae homines felicitate dignos reddat. Quoniam vero in hac ipsa intentione summa divinorum consiliorum benignitas manifestatur, nemo habet, cur conqueratur de incongruentia temporali sortium humanarum cum humanis meritis sive demeritis. Insuper nos meminisse oportet, sortium temporalium disparitatem et incongruentiam cum momentaneo statu et gradu moralis conditionis humanae non in originaria mundi institutione fundari, sed ultimo ex temporali turbatione ordinis rerum terrestrium, per hominem peccantem causata, derivandam esse. Miremur potius divinam bonitatem et sapientiam, quae fatalem sortium temporalium incongruentiam, humana culpa enatam, in fines educationis et gubernationis moralis impendit. Quod apertius patebit, si in rationes speciales inquisitum fuerit, propter quas Deus admittit, imo ipsusmet efficit, ut bonis in hac vita mala accidant, malis vero bona eveniant.

## §. 62.

Causae propter quas ex divina admissione sive ordinatione bonis in tempore mala accidant, sequentes afferri possunt:

1. Unicuique hominum fomes peccati congenitus est, qui nisi rebus adversis compesceretur, in vesanos ausus prorumperet, et hominem praecipitem raperet ad quodvis malum et perniciosum. Quotidiana experientia docet, homines rebus secundis fretos nimis altos gerere spiritus, ad superbiam evehi, Dei oblivisci et legis disciplinam aversari. Res igitur adversae sunt salutaris disciplina divinae bonitatis et sanctitatis, ac testimonia, non divini rigoris, sed paternae gratiae. *Quem diligit Deus, castigat, flagellat autem omnem filium, quem recipit; . . . . Quis enim filius, quem non corripit pater? Quodsi extra disciplinam estis . . . . adulteri, non filii estis.* (Hebr. 12, 6—8). — *Bonum mihi quia humiliasti me, ut discam justificationes tuas* (Psalm. 118, 7). — *Disciplina tua correxit me in finem.* (Psalm. 17, 36).

2. Nullus hominum culpa vacuus est, imo piissimus quisque confitetur, se quotidie peccare. *Vere scio quod ita sit, et quod non justificetur homo compositus Deo. Si voluerit contendere cum eo, non poterit ei respondere unum pro mille* (Job. 9, 2. 3). Unusquisque ergo indiget correctione et purgatione a vitiis et culpis quotidie contractis. Quapropter nemo pius conqueritur se injuste pati, imo gaudet, quod ipsi jam in hac vita occasio expiandorum delictorum detur.

3. Res adversae hujus mundi faciunt, ut animus a rebus terrestribus et mundanis avertatur, et ad ea, quae desursum sunt, convertatur; hinc utilissimae et omni gratiarum actione dignae sunt. *Rapinam bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis, cognoscentes vos habere meliorem et manentem substantiam.* Hebr. 10, 34.

4. Quaelibet virtus per pugnam exercetur; ideoque mala hujus mundi ad firmandam virtutem conducunt. Vires quae non exercentur, parum valent et languescunt, similiter virtus nullis pugnis comprobata imbecillis est ac parum pretii habet. *In igne probatur aurum et argentum, homines vero receptibiles in camino humiliationis.* Sap. 3, 6. — *Non coronabitur, nisi qui legitime certaverit.* 2 Tim. 4, 7.

5. Mala hujus mundi ansae fiunt multarum virtutum, quae sine his malis non darentur v. c. patientia, humilis resignatio, dilectio inimicorum, firma fiducia in summis angustiis in Deum collocata etc. *Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum.* Rom. 8, 28.

6. Quo difficiliora ac graviora infortunia justi in bono perseverantis, eo plura quoque ac majora merita, quibus corona justorum ornatur, eoque major futura felicitas. Justorum plurima passorum coronae plurimis quoque ac pulcherrimis margaritis ornatae erunt. *Omne gaudium existimate fratres, cum in tentationes varias incideritis, scientes quod probatio fidei vestrae patientiam operatur, patientia vero opus perfectum habet.* Jac. 1, 2 seq.

7. Mala acerbissima hujus mundi apparent ceu minuta, si com-

parantur cum magnitudine futurorum praemiorum. *Non sunt condignae passiones hujus mundi pro futura gloria, quae revelabitur in nobis.* 1 Cor. 8, 18.

8. Specialem rationem, cur boni, etiamsi ipsi moraliter integri sint, juste patiantur, assignat S. Augustinus: „Jure boni istam vitam, quando divinitus affliguntur cum malis, amaram sentiunt, cujus amando dulcedinem peccantibus amari esse noluerunt.“ *Civ. Dei. I, 9.*

9. Res adversae nobis occasionem praebent ostendendi, virtutem a nobis non mere propter praemium, sed sui ipsius causa diligi. Qui bonum vere diligit, praeter Deum nil desiderat: *Quid enim mihi est in coelo, et a te quid volui super terram? Defecit caro mea et cor meum: Deus cordis mei, et pars mea in aeternum.* Psalm. 72, 25 seq.

10. Homo christianus nil prius habet, nisi quod sequatur Dominum ac Redemptorem suum Jesum Christum. Hinc non dedignari potest viam crucis, qua ipse Salvator incessit. *Non est discipulus super magistrum, nec servus super Dominum suum. Sufficit discipulo, ut si sicut magister ejus, et servo, sicut dominus ejus.* Matth. 10, 24 seq. Juxta Apostolum spes haereditatis Christi nobis data est, *si tamen compatimur, ut et conglorificemur.* Rom. 8, 17.

11. Charitas erga Deum, pro cujus regno certamus atque militamus, exigit, ut libenter et gaudentes, ceu boni milites, feramus omnes aestus et labores, quibus victoria rei divinae emi debet. Hinc legimus, Apostolos a Synedrio cum gaudio discessisse, quod digni habiti sint, pro nomine Dei ac Christi pati (Act. 5, 41). Apostolus laudat ecclesias Macedoniae, *quibus in multo experimento tribulationis abundantia gaudii fuit.* 2 Cor. 8, 2.

12. Ad patienter ferendas hujus mundi tribulationes etiam ideo provocamur, ut proximos et ecclesiam piae sufferentiae exemplo aedificemus. (Cfr. Jac. 5, 10. 11). Habemus igitur novum emolumentum, quod ex hujus mundi tribulationibus hauriri potest, et quidem gravissimum. Dantur quam plurimi quibus non datum est, per insigniter gesta et facta aliis prodesse aut praelucere; nullus autem datur, qui non saltem pie patiendo alios aedificare posset. Exemplum piissimi Job, cuilibet homini imitabile, nullo non tempore patientes solabitur piosque aedificabit. Hinc apostolo Jacobo multorum verborum loco monere sufficit: *Sufferentiam Job audistis!* (Jac. 5, 11).

13. Homo christianus nunquam conqueritur de malis hujus mundi, nec etiam tunc, si ipsi plane insonti pati contingeret, sortem patiendi aversabitur. Discimus potius e vitis Sanctorum, haud paucos, qui non propria habebant peccata, pro quibus luerent, voluntarie poenas pro peccatis aliorum in se suscepisse, ardentes charitate vere generosa in Deum et homines. *Gaudeo in passionibus pro vobis et adimpleo, quae*

*desunt passionum Christi in carne mea pro corpore ejus, quod est ecclesia.* Col. 1, 24.

Generatim pro *solidari nexu,* quo omnia generis humani membra sibi invicem juncta sunt, *omnes* aliquo modo tam sinistris quam secundis rerum humanarum fatis participant; quapropter exspectari nequit, bonos in hac terra unquam plane felices, aut malos plane miseros fore. Dehinc vero ulterius colligitur, a temporali hominum sorte ad eorundem probitatem vel improbitatem non certe concludi posse, illosque inhumanissime errare, qui cuiquam miseram sortem in malum vertere vellent. Cfr. Luc. 13, 2 seq.; Joann. 9, 2. Permulta enim in hoc mundo Deo non disponente sed solum admittente eveniunt; causae vero profundissimae tum admissionum, tum dispositionum divinarum inscrutabiles sunt, ideoque ad nos pertinet non id, ut de rebus aliorum judicemus, sed potius, ut e fatis humanis, quae ad nostram salutem conducunt, discere studeamus.

## §. 63.

Speciales quoque dantur rationes, e quibus Deus patitur, ut improbis in hac terra bona eveniant:

1. Divina sapientia rebus secundis improborum utitur ad altiores divinae oeconomiae fines, quibus omnes terrestres potestates praeter suam opinionem et voluntatem ceu media et organa inservire debent. Prov. 16, 4.

2. Divina longanimitas saepissime poenam debitam, quamdiu fieri potest, differt, quia mavult hominem sine poena, quam cum poena et propter poenam resipiscere. Deus per os prophetae conqueritur, se frustra exspectasse, *ut vinea faceret uvas, sed fecit labruscas!* (Jesai. 5, 2 seq.).

3. Qui mundo serviunt, juxta leges divinae justitiae praemia mundi sortiantur, ne in altera vita conqueri possint, se nil prorsus accepisse pro iis, quae saltem ex parte promeriti fuerint. Luc. 16, 25; Matth. 6, 5. 16.

4. E doctrina evangelica scimus, Deum velle, ut cum tritico zizania usque tempus messis crescant, ne praematura eradicatione zizaniorum simul tritica eradicentur.

5. Imo zizania mundi crescentia ex mira Dei ordinatione quam maxime ad fructificationem et maturationem tritici conferunt. „Omnis malus — ait S. Augustinus — aut ideo vivit, ut corrigatur; aut ideo vivit, ut per illum bonus exerceatur.“ (In psalm. 54, 1). Quodsi non ipse corrigitur, saltem bonus per ipsum perficitur!

## §. 64.

Ex dictis abunde patet, finalem exaequationem rerum humanarum ordini hujus saeculi adaptari non posse. Nec etiam necesse est; *non enim huc habemus manentem civitatem, sed futuram inquirimus.* (Hebr. 13, 14). Hic est tempus seminandi, illic i. e. in altera vita est tempus metendi. Hic nos varie exerceri, purgari, perfici oportet, ut mercede aeterna olim digni reperiamur. *Euntes ibant et flebant, mittentes semina sua; venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos suos* (Psalm. 125, 6). — *Et absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum; et mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultra, quia prima abierunt.* (Apoc. 21, 4).

Hic est tempus seminandi, illic tempus metendi. Metet autem unusquisque, quae hic seminavit. *Qui seminat in carne sua, de carne etiam metet corruptionem; qui autem seminat in spiritu, de spiritu metet vitam aeternam.* (Gal. 6, 8). Tempus seminandi absolute finietur cum morte temporali uniuscujusque: *Statutum est homini semel mori, post hoc autem judicium.* (Hebr. 9, 27). Sententia judicii hujus valet pro omni aeternitate; unde *si ceciderit lignum ad austrum, aut aquilonem, in quocunque loco ceciderit, ibi erit.* (Eccle. 11, 3.).

Supremus vero agens in hoc negotio seminationis et messis est ipse Deus, cui messis congregatur ex agro, quem ipse condidit, et paravit, et olim a zizaniis per diabolum inter bonum Christi semen seminatis purgari faciet. *Ager autem est mundus; bonum semen, hi sunt filii regni, zizania autem filii sunt nequam, messis est, consummatio saeculi, messores Dei sunt Angeli.* — *Mittet Filius hominis Angelos suos, et colligent de regno ejus omnia scandala et eos qui faciunt iniquitatem, et mittent eos in caminum ignis; ibi erit fletus et stridor dentium. Tunc fulgebunt justi sicut sol in regno Patris eorum.* — *Qui habet aures audiendi, audiat!* (Matth. 13, 38 seqq.).

# PARS SECUNDA:

## DE VIRTUTIBUS VITIISQUE, SIMULAC DE MEDIIS AC SUBSIDIIS FORMANDORUM AC REFORMANDORUM MORUM CHRISTIANORUM.

---

## CAPUT PRIMUM:

### De virtute christiana.

§. 65.

Nomen *virtutis* juxta S. Thomam Aquinatem [1]) designat habitum quemdam, quo homo ad bene operandum perficitur. Per hanc perfectionem virtus juxta eundem S. Thomam distinguitur a vi sive facultate congenita: „*Vis* est omne, quod est principium operationis, sed *virtus* importat principium operationis perfectae.“ [2]). Jam vero operatio humana sub variis et diversis respectibus perfici potest; proinde diversa quoque humanarum virtutum genera distinguuntur, v. c. virtus bellica, virtus fabricatoria etc. Quapropter notio virtutis strictius adhuc determinari debet, ut patefiat, quid nomine virtutis *sensu morali* intelligendum sit. Atque sub hac ratione virtus a S. Thoma definitur „bona mentis qualitas, qua recte vivitur.“ [3]). Notionem igitur virtutis ad *operationes morales* hominis restringendo obtinetur notio virtutis sensu morali. Hoc ergo sensu accepta virtus quemdam mentis humanae habitum denotat, quo homo ad recte vivendum perficitur.

Virtutis subjectum generale, ut ex dictis patet, est mens humana; quum autem operativa mentis facultas duabus principalibus operationibus ramificetur, intellectus scil. ac voluntatis, duae quoque classes vir-

---

1) 2, 1 qu. 58, art. 3.
2) Sentt. 3, dist. 23, qu. 1, art. 3.
3) 2, 1 qu. 55, art. 4.

tutem distinguendae sunt, virtutes *intellectuales* et *morales*, sive habitus moraliter perfectivi intellectus ac voluntatis, quorum ulterior diversificatio a fine et objecto operationis moralis pendet. Sic virtus intellectualis sapientiae, quae immediate ad intellectualem apprehensionem finis moralis directa est, distinguitur a prudentia, quae cognoscendis et eruendis mediis, consecutioni finis accomodatis studet, et a virtute scientiae, cujus est, operabilium moralium necessitatem et aptitudinem ex causis et principiis suis cognoscere et deducere. Similiter virtus moralis fortitudinis, cujus est, congenitam homini vim irascibilem recte moderari, distinguitur a morali virtute temperantiae, quae concupiscibilem vim juxta rectam rationem cohibet, et utraque distinguitur a justitia, quae fortis simul ac temperans, cuique suum tribuit ac relinquit. Principaliter autem virtus *corde* tenetur; quapropter cor rectum ac justum virtutes morales, et implicite saltem intellectuales quoque jam in se continet.

Virtus est habitus mentis; habitus autem humanae mentis causari potest tum proprio hominis studio, tum omnipotenti gratiae divinae efficientia. Dehinc alia virtutum divisio in virtutes *acquisitas* sive quoad immediatum principium suum humanas, et in *infusas* sive quoad immediatum principium suum divinas. Christiana virtus, cujus est, imitari morum exemplar in Christo Deo homine nobis exhibitum, utrasque virtutis species, divinas ac humanas in se comprehendit, virtus autem naturalis solas humanas amplectitur, reducendas ultimo ad notissimas quatuor virtutes cardinales: prudentiam, fortitudinem, temperantiam, justitiam.

## §. 66.

*Virtus christiana* designat seriam ac constantem addictionem voluntatis humanae ad obsequium legis christianae, cujus summa in duobus praeceptis charitatis jam allatis (cfr. §§. 32 et 40) continetur. Haec addictio supponit seriam et studiosam legis apprehensionem corde, intellectu et voluntate, et completur in formatione integri hominis, tum interioris quum exterioris, ad normam legis studiose apprehensae. Jam autem tam apprehensio legis christianae, quam etiam studium et conatus proprios mores eidem conformandi primarie et principaliter causatur per excitantem et moventem gratiam Dei, quae nisi in constantem habitum abierit, nec ipsa addictio voluntatis ad obsequium legis Christi in constantem animi habitum transibit. Virtus christiana proinde consistit in supranaturali quodam habitu, vi cujus homo necessariam aptitudinem et habilitatem ad adimplendam legem christianae perfectionis acquirit. Deficiente hoc habitu studium perfectionis moralis deprimitur

ad gradum multo inferiorem, ad studium scil. perfectionis mere naturalis, utpote solis ipsius hominis viribus appetendae. Quum tamen homo Adami culpa statu naturalis integritatis exciderit, absque gratia sanante ne naturalis quidem perfectionis statum assequi potest. Dehinc supranaturale christianae virtutis principium causativum est necessarium complementum principii causativi virtutis naturalis, hujusque perfectio in solo homine christiano reperiri potest.

§. 67.

Definita relatione virtutis christianae ad virtutem naturalem restat momenta afferre, quibus utraque ab invicem differat. Differunt autem ab invicem:

1. *Quoad principium causativum.* Virtus christiana est fructus gratiae sanctificantis voluntatem humanam supra naturale suum posse et velle in altiorem statum elevantis; virtus naturalis est fructus studii humani gratia actuali juvati.

2. *Quoad finem diversum* in quem utraque tendit. Virtus christiana tendit ad finem supranaturalem, ad sanctitatem in intima cum Deo conjunctione obtinendam; virtus naturalis ad perfectionem humanam in genere absque speciali determinatione et explicata cognitione finis a se intenti, qui ex mente naturalistarum rite declaratus nullus alius, nisi perfectio generis humani esse potest, non autem plena perfectio sive sanctitas singulorum quorumcunque, necessariis assequendae sanctitatis mediis destitutorum.

3. *Quoad motiva studii moralis,* quae virtus naturalis ab ordine vitae naturali depromit, virtus christiana vero ab ordine supranaturali. Motiva virtutis naturalis sunt: idea indeterminata perfectionis tum singulorum quum generis, exigentia ordinis naturalis, sensus et idea humanitatis, aversatio turpitudinis inhonestorum morum etc. Haec motiva utique vere moralia homineque ingenuo digna motiva sunt; pondera vero, quae ipsis insunt, a solo homine christiano plene appercipiuntur. Quapropter vis et efficacia eorum major esse debet in homine christiano, et insuper a luminibus sanctae animae penetrata in motiva altioris ordinis transformantur, et nobilitatem motivorum supranaturalium sortiuntur.

§. 68.

*Fundamentum* christiani virtutum studii est fides christiana (Hebr. 10, 38), per quam intellectui humano ordo altior, supra ordinem naturalem elevatus reseratur, et proinde etiam appetitionibus voluntatis humanae altior finis scil. supranaturalis et supramundanus, assignatur.

Hic finis nullus alius est, nisi ipse Deus, sanctaque animarum cum Deo unio; hujus autem finis appetitio primario ac fundamentaliter supponit cognitionem fidei firmiter apprehendendam ac tenendam *quod Deus sit, et inquirentibus se remunerator sit.* (Hebr. 11, 6). Hoc autem fundamentale fidei caput, in se implicitam continet integram seriem veritatum, quarum explicita cognitio christianum virtutis studium per omnia et singula determinat, ita quidem, ut virtus christiana nihil aliud sit nisi fides christiana in moribus hominis christiani efformata. Cfr. Gal. 5, 6.

## §. 69.

*Finis* christiani virtutum studii est sanctitas, cujus viva regula nobis in persona Christi exhibetur. Hinc ceu suprema regula christiani perfectionis studii assignanda est conformitas cum Christo [1]), quae supponit *transformationem* veteris hominis *in novum hominem, qui secundum Deum creatus est in justitia et sanctitate* veritatis (Ephes. 4. 24). De hac transformatione ss. litt. loquuntur, dum nos Christum i. e. deiformem Christi habitum induere, Christo ac in Christo vivere jubent [2]); simulque momenta et stadia successivae hujus transformationis designant, dum nos provocant, ut *cum Christo mundo et peccato moriamur* [3]) — *cum Christo ad novam vitam resurgamus* [4]) — *et sursum elevemur* [5]). Ecce tria stadia vitae christianae a primis initiis usque ad summam, quae in hac vita obtinetur, perfectionem: *via purgativa,* sive incipientium, quorum negotium est, ut se ab omni inquinamento carnis et spiritus purgent (2 Cor. 7, 1) — *via illuminativa,* sive proficientium, qui a vitiis gravioribus purgati sanctificationi in timore Dei perficiendae intenti sunt (2 Cor. 7, 1) — *via unitiva* sive perfectorum, qui plenae cum Deo unioni spirituali appropinquantes transformationem hominis naturalis in hominem spiritualem pro posse temporali perficiunt, ita quidem, ut, dum vivunt, jam non sibi vivant, sed ei, qui pro eis mortuus est et resurrexit, Jesu Christo (2 Cor. 5, 15).

## §. 70.

Ut autem homo huic virtutis studio felici cum successu incumbat, necessariae quaedam conditiones praesupponuntur, absque quibus vir-

---

[1]) Matth. 11, 29; Joann. 8, 12; 15, 2; Joann. 2, 6; 3, 16 etc.

[2]) Rom. 13, 14; 2 Cor. 5, 15; Gal. 2, 20.

[3]) Rom. 6. 4 seqq.; Col. 3, 3.

[4]) Rom. 6, 11.

[5]) Col. 3, 1.

tutis studium cogitari nequit. Prima ex his conditionibus est *recta sui ipsius cognitio,* quae tum generalem cognitionem humanae naturae et destinationis, tum specialem cognitionem individualis indolis ac qualitatis moralis in se comprehendit. Quo difficilius haec cognitio acquiritur, eo diligentius ipsi assequendae studendum est. Difficultates autem ejusdem in eo sitae sunt, quod interiora hominis jam per se penitiori cognitioni se subtrahant, et praesertim singularia facta moralia, sive cogitata sive dicta, ubi transierunt, facillime oblivioni dentur, imo dum fiunt, vix ac ne vix quidem animadvertantur Quod suo modo etiam de actibus externis valet. Non solum autem singula facta, sed ipsi durantes habitus homini, cui inhaerent, saepe ignoti manent, imo philautiae illusionibus deceptus haud raro oppositos sibi inesse fingit; et pericula talium deceptionum tam communia sunt, ut non facile quis inveniatur, qui, ne dicam perfecta, ast saltem recta ac erroribus vacua cognitione sui ipsius gaudeat. *Pravum est cor omnium et inscrutabile, quis cognoscet illud?* (Jerem. 17, 9). *Festucam in oculo fratris* videt homo peccator, *trabs in proprio oculo* visum ejus fugit (Matth. 7, 3). Dehinc necessitas assidui studii et nunquam intermissae explorationis proprii status moralis, diligentisque adhibitionis mediorum, quae acquirendae rectae sui ipsius cognitioni inserviunt. Potissima media sunt:

α) Frequens imploratio luminis divini ad illuminationem oculorum mentis nostrae. *Si oculus tuus fuerit nequam, totum corpus tuum tenebrosum erit. Si ergo lumen, quod in te est, tenebrae sunt, ipsae tenebrae quantae erunt!* Matth. 6, 23. — *Haec dicit Amen, testis fidelis et verus . . . . Suadeo tibi emere a me aurum ignitum probatum, ut locuples fias . . . . et collyrio inunge oculos tuos ut videas!* Apoc. 3, 18.

β) Ut ideam perfectionis, ad quam divinitus vocati sumus (Matth. 5, 48), continuo nobis repraesentemus. Haec autem nobis primarie in Christo, sole justitiae, ad vivum repraesentatur, ac ulterius in Sanctis, qui Christum adinstar coronae lucidae circumdant. Comparando nos ipsos cum his excelsis sanctitatis imaginibus, qualem ac quantam distantiam deprehendimus! Imo ex comparatione morum nostrorum cum illis proborum hominum, quibuscum vivimus, multa discere possumus; imo in illis, quos nobis inferiores putamus, multa reperimus, quae nobis desunt, et defectus morales ipsorum similium nostri defectuum nos commonefacere possunt.

γ) Generatim observatio alienorum morum, siquidem omnis animi ac judicii illiberalitas secludatur, multum utilitatis secum fert; dum agendi rationem hominibus consuetam ejusque causas et motiva intuemur, penitior cognitio cordis humani se nobis pandit, et exinde, quae in nobis ipsis, in mentibus et cogitationibus nostris evenire solent, intelligere discimus. Non solum vivi, ac qui nos circumdant homines,

utiliter observantur, sed etiam quae olim et in latioribus mundi spatiis ab hominibus gesta sunt, maturioribus praesertim ingeniis uberem copiam notitiarum ad augendam et promovendam sui ipsius cognitionem inservientium suppeditant. Nullius autem historiae studium fructuosius, quam illud historiae biblicae, quae vitae magistra per eminentiam compellari meretur et thesauros anthropologiae moralis in se continet.

δ) Demum, quid alii de nobis sentiant, severe expendatur. Non solum judicia superiorum de nostra conversatione et agendi ratione debito modo respiciamus et aestimemus, sed quorumcunque proborum et recte cordatorum hominum. Imo nullius hominis de nobis judicia contemnamus, minime inimicorum nostrorum, qui quo acrius mordent, eo certius naevos cordis maxime sensibiles tangunt, quibus ab aliis vel ex benevola indulgentia vel ex aliis quibuscunque causis, nimis interdum, parcitur.

§. 71.

Altera conditio fundamentalis solidi virtutis studii est *justa suimet ipsius aestimatio.* Objectum ejusdem est congenita hominis indoles ac destinatio moralis, verbo dignitas moralis hominis, praeterea vero congenita propriisque culpis aucta infirmitas moralis hominis. Dignitatis suae moralis memor homo omne peccatum qua turpe quoddam detestari ac ceu vilem sui abjectionem perhorrescere debet; infirmitatem suam respiciens caute sibi invigilet, ne periculis et sollicitationibus peccandi succumbat, quae improvidum quemque, utut alte de morali naturae humanae dignitate sentientem, facile imo quam citissime superant. Portamus enim thesauros divinitus concreditos in vasis fictilibus. (2 Cor. 4, 7).

Ut autem momenta moralia e recta aestimatione *dignitatis humanae* resultantia explicatius pateant, ipsae rationes quoque, quibus dignitas humana conspicua fit, expendi debent. Sunt jam sequentes:

α) Homo qua ens morale sui ipsius causa existit, adeoque se ipsum abjicit, quando felicitatem suam unice vel maxime in rebus hominis causa existentibus quaerit, et illic servit, ubi imperare deberet. Cfr. Eccli. 10, 10.

β) Qua ens morale homo intellectu et voluntate praeditus est; indomitis vero cordis passionibus mens humana obcoecatur, voluntas inermis redditur et homo ipse velut brutum quoddam ad inhonesta desideriorum suorum objecta abripitur. *Nolite fieri sicut equus et mulus, quibus non est intellectus.* (Psalm. 31, 9). Turpitudo hujus vesanae abreptionis conspicua fit in necessitate, abreptorum maxillas in camo

et fraeno constringendi (v. 10), utpote qui regio munere liberi arbitrii mere in dedecus humanae naturae uti sciunt.

γ) Homo ad imaginem Dei creatus est, et haec sublimis interni hominis dignitas in exteriori quoque hominis forma et figura, viri praesertim (1 Cor. 11, 7), exprimitur. Vitia vero, sicut faciem externam hominis deformant, ita sublime quoque ac divinae naturae cognatum quod interiori homini inest, defoedant et luto obducunt, imo fere exstinguunt.

δ) Humana naturae dignitas sublimis aucta altiusque evecta est per mysterium incarnationis Verbi Dei. Quantam exinde nobilitatem sortita fuerit, ex Apostoli verbis colligere licet: *Nusquam Angelos apprehendit, sed semen Abrahae apprehendit; unde debuit per omnia fratribus assimilari.* Ast, quo altior nobilitas, eo gravior quoque obligatio honorificorum morum, eoque turpior contumelia illius, cujus nequitiam *Filius hominis erubescet, cum venerit in majestate sua, et Patris, et sanctorum Angelorum.* Luc. 9, 26.

ε) Quantam integritatis moralis suae custodiam humana natura a Christo redemta exigat, ex inaestimabili pretio, quo redemti sumus, intelligamus: *Scientes, quod non corruptibilibus auro vel argento redemti estis de vana vestra conversatione paternae traditionis, sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi, ac incontaminati.* (1 Petr. 1, 18). — *Emti estis pretio magno. Glorificate et portate Deum in corpore vestro.* (1 Cor. 6, 20).

ζ) Per inhabitantem Dei gratiam homo Christi particeps factus in statum divinae cognationis elevatur, fitque membrum de corpore Christi (Eph. 5, 30). Hinc S. Leo: „Agnosce, o christiane — inquit — dignitatem tuam, et divinae consors factus naturae, noli in veterem vilitatem degeneri conversatione redire. Memento, cujus capitis et cujus corporis sis membrum. Reminiscere, quia erutus de potestate tenebrarum translatus es in Dei lumen et regnum.“ Serm. 1. De nat. D.

η) Dignitate humanae naturae per gratiam Christi sanctificatae etiam corpus humanum participat, fitque templum Dei ac Christi. *Nescitis, quoniam corpora vestra membra sunt Christi? .... An nescitis, quoniam membra vestra templum sunt Spiritus Sancti, qui in vobis est, quem habetis a Deo, et non estis vestri?* 1 Cor. 6, 16. 19. Hinc etiam severissima ultio Dei in laesores hujus dignitatis: *Si quis autem templum Dei violaverit, disperdet illum Deus. Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos.* 1 Cor. 3, 17.

## §. 72.

His momentis efficacissimis a peccato graviter dehortantibus junguntur alia, ab *infirmitate humana* desumta. Quis nescit, illam homini

congenitam esse, et nisi severa disciplina adhibeatur, una cum homine crescere, nec ex illis quoque, qui continuo studio illam vincendi incumbunt, ullum dari, qui absolute et pro quolibet vitae suae casu et momento de morali sua fortitudine in antecessum spondere possit, ut potius quisque timere debeat, ne, gratia Dei deficiente, cadat et longissime a Deo aberret! (1 Cor. 10, 12).

Haec jam congenita infirmitas omnes hominis facultates morales premit, quapropter etiam omnes specialiter custodiri ac disciplinae morali subjici debent, et illum perfectissimum habebis, qui cautissime et vigilantissime se ipsum integrum custodire scit. Necessaria est specialis custodia sensuum externorum, ne illiciis rerum externarum abripiantur, hominisque sensum internum secum trahant. Necessaria est specialis custodia imaginationis, ne ipsius figmentis cor et intellectus hominis decipiantur. Necessaria est vigilantissima custodia cordis, ut purum et illibatum servetur ab omni inordinato et illicito appetitu rerum mundanarum. Necessaria est specialis custodia intellectus, ne lenocinationibus sensuum aut vanis cordis suggestionibus obnubilatus desipere incipiat. Necessaria est continua custodia et disciplina voluntatis, ne vi tardae inertiae succumbat aut plane pervertatur, scelestosque habitus induat. Hinc monitum Christi: *Quod autem vobis dico, omnibus dico: Vigilate!* (Marc. 13, 37). — *Vigilate et orate, ne intretis in tentationem.* (Matth. 26, 41).

Haec cauta ac vigilans sui custodia necessaria est adversus assultus inimicorum salutis *internorum* et *externorum*, adversus motus egoismi *carnalis* et *spiritualis*. Hostis internus salutis nostrae est *congenita nobis concupiscentia*, quacum nobis per integram vitam terrenam pugnandum est (Rom. 7, 21 seq.; Gal. 5, 16); hostis externus est *mundus* sive complexus omnium rerum ac studiorum saeculi, egoismum carnis sive spiritus sollicitantium. (1 Joann. 2, 15). Imo Satanas ipse homines tentat (Ephes. 6, 11 seq.; 1 Petr. 5, 8 seq.), illos praesertim, qui altius provecti communibus et vulgaribus mundi illecebris non capiuntur (Luc. 22, 31); atque quos carnalium desideriorum figmentis superiores deprehendit, spiritualis sublimitatis specie decipere conatur. (2 Cor. 11, 14). Rectum modum pugnandi adversus insultus mundi ac diaboli Christus ipse nos docuit (Matth. 4, 1—11), qui cum suapte sanctitate omnibus moralibus hominum mortalium infirmitatibus superior esset, nostri tamen causa tentari voluit, ut per omnia probatus (Hebr. 4, 15) quoad omnia nobis *exemplum* fortis et felicis pugnae adversus inimicos salutis nostrae exhiberet.

Quemadmodum infirmitas nostra ultimo in congenita nobis *concupiscentia carnis* radicatur, [1]) ita omnia studia hominis tentationibus

[1]) Spiritus quidem promtus, caro autem infirma. Matth. 26, 41.

cujuscunque generis succumbentis ultimo in *carnem* i. e. in desideria terrena veteris hominis desinunt (Gal. 5, 19—21). Contra quae in ss. litt. ad *spiritualem pugnam* provocamur (1 Tim. 4, 7; 1 Cor. 9, 25 seq.), cujus ideam apostolus nobis exhibet dicendo, *eos, qui Christi sunt, carnem suam crucifixisse cum vitiis ac concupiscentiis* (Gal. 5, 24). Consistit ergo pugna spiritualis in indefessa impugnatione desideriorum veteris hominis carnalis ad gignendos in Christo fructus vitae spiritualis, quos Apostolus diserta oratione longe enumerat. (Gal. 5, 22 seq.).

§. 73.

Ut certamen illud spirituale fausto cum successu ineatur, adhiberi necesse est *media ac subsidia,* quae jam ratio humana rebus moralibus intenta suadet et praecipit, multo uberius vero religio christiana suppeditat et quam efficacissime urget. Usus horum mediorum non per se quidem virtutem christianam constituit, ast ad eandem disponit, conservationi ac profectui ejusdem inservit, et adeo necessarius est, ut eorum neglectus renunciationi debiti perfectionis studii aequiparari debeat. Definiuntur igitur subsidia virtutis ceu specifica et moraliter necessaria media, quibus studium christianae virtutis excitatur, nutritur et perficitur. Modus et gradus necessitatis eorundem pendet a relatione sua ad finem studii virtutis, qui est sanctitas, et a modo et gradu, quo ad hunc finem assequendum concurrunt. Concurrunt autem ad hunc finem tum immediate, quum mediate; quapropter etiam inter finem ultimum et inter fines proximiores subsidiorum virtutis distingui debet. Finis eorum ultimus, sive immediate sive mediate attingendus, est sanctitas. Fines proximiores sunt:

α) recta sui ipsius cognitio;

β) emundatio a vitiis et malis consuetudinibus;

γ) praeservatio a futuris lapsibus;

δ) resuscitatio et auctio gratiarum coelitus datarum;

ε) alacritas et fervor in bonis actibus et progressu ad meliora;

ζ) gaudium et solatium animi in perferendis vitae aerumnis et pressuris;

η) firmatio in proposito et studio perseverantiae finalis.

§. 74.

Subsidia christiani virtutum studii multa ac varia dantur, quae diversimode dividi possunt. Ac quidem:

α) Quoad *modum cognoscendi* distinguuntur subsidia *naturalia* a *positivis* sive immediate a Deo institutis sive ecclesiastica auctoritate

praeceptis aut commendatis. Naturalia virtutis subsidia sunt e. g. quotidiana conscientiae perscrutatio, fuga occasionis peccandi, consortium intimius cum hominibus probis ac piis etc. Ejusmodi media dicuntur naturalia, quia lumine rationis naturali innotescunt. Media positiva, sive divina sive ecclesiastica auctoritate ordinata aut praecepta sunt e. g. sacra cxomologesis et communio, jejunium, frequens visitatio ecclesiarum aliorumve sacellorum in finem augendae devotionis ac pietatis, consociationes et confraternitates piae etc.

β) Respectu *gravitatis* subsidia virtutum dividuntur in *necessaria* et *utilia*. Necessaria sunt, quae absque dispendio salutis negligi non possunt, sive jam naturaliter necessaria, sive ab ecclesia sub gravi praecepta, sive demum vi divinae jussionis de necessitate praecepti sint (e. g. Joann. 6, 54). Cetera quaeque utilibus accensenda sunt, utpote quae recte adhibita studium virtutis multum juvant et uberes fructus spirituales gignunt.

γ) Quoad *applicabilitatem* demum distinguuntur illa, quae pro omnibus data sunt, ab aliis, quae specialibus vitae aut status moralis conditionibus accomodatae sunt. Sic praeter communia salutis subsidia dantur quaedam specialiter pro hominibus saecularibus, alia vero pro ecclesiasticis destinata; alia pro moraliter incipientibus, alia in usum proficientium et jam ulterius provectorum; alia pro impuberibus et juvenibus utriusque sexus a saeculi periculis servandis et ad bona quaecunque instituendis, alia pro illis, qui speciali vocationi divinae obsequentes ad perfectiorem vivendi formam se obstrinxerunt; diversa porro ac alia pro quacunque speciali necessitate aut infirmitate morali etc. Ut prudens horum mediorum delectus fiat, dux spiritualis adhibendus est, cujus consiliis reverentiale obsequium ac pia obedientia debetur.

## §. 75.

Inter potissima et maxime necessaria virtutis subsidia primum locum tenet *quotidianum conscientiae examen*, de cujus utilitate imo necessitate jam philosophi gentiles praeclara dixerunt [1]). Eo diligentius huic curae homo christianus incumbere debet, cui volenti tot lumina divinae veritatis adsunt, quibus adjutus conditionem suam moralem perfectius ullo Graeciae sapiente cognoscere potest, simulque

---

[1]) Cfr. *Seneca* ep. 28; de ira III., 36; de vita beata c. 17. — *Plutarchus* de cohib. ira. — *Ausonius* Idyll. 16. Ex relatione Ciceronis (de senect). *Pythagorae* discipulis praeceptum fuerat, quid quovis die dixerint, audiverint, egerint, vespere rememorare.

necessitatem moralem hujus negotii multo acrius sentire debet illis, quibus lux christianae veritatis defuit. Jam vero moralis necessitas frequentis, imo quotidianae vel etiam saepius per diem iteratae perscrutationis sui ipsius ex sequentibus patet rationibus:

α) Ex vitiato corde nostro quotidie germina mali pullulant, quae ad exemplum seduli hortulani quotidie diligenti perscrutatione acriter resecare debemus. „Quis enim ita ad unguem — ait S. Bernardus — omnia a se superflua resecavit, ut nihil se habere putet putatione dignum? . . . . Quantumlibet in hoc corpore manens profeceris, erras, si vitia putas emortua et non magis suppressa.“ (In cantic. serm. 52).

β) Sine quotidiana perscrutatione et resecatione zizaniorum in corde nostro crescentium virtutes non possunt crescere, imo bona semina quaecunque sensim suffocari debent. „Non potest virtus pariter cum vitiis crescere. Ergo ut illa vigeat, ista crescere non sinantur. Tolle superflua, ut salubria surgant. Utilitati accedit, quidquid cupiditati demis. Demus operam putationi.“ (Bern. in cant., serm. 48).

γ) Praeprimis charitas, quae juxta Apostolum finis praecepti est (1 Tim. 1, 5), nonnisi ex corde puro et conscientia bona provenire potest, adeoque certe non adest in illo, qui curam interiorum suorum negligit.

δ) Quod pietas in Deum jubet, prudentia quoque christiana suadet. Juxta S. Ephremum [1]) nobis incumbit imitari mercatores, qui nullo die mercimonii sui statum examinare negligunt; homini christiano convenire, in negotio salutis non minus prudentem et sedulum esse. Similiter S. Chrysostomus [2]) eandem rem illustrat exemplo petito a bono patrefamilias, quotidie rationem exposcente quoad omnia, quae per diem in domo sua facta vel omissa fuerint.

ε) Juxta 1 Cor. 11, 31 nos ipsos judicare debemus, ne a Domino judicemur. Quo desidiores perscrutationem status moralis nostri negligimus, eo severius in altera vita de nobis judicium agi debet. Qui enim frequens, imo quotidianum sui ipsius examen negligit, quam plurima e suis delictis non cognoscet; eorum autem, quae non cognoscit, nec poenitentiam aget; de quibus autem in hac vita nulla poenitentia acta est, eo gravior in futuro saeculo poena imminebit.

ζ) Compertum habemus, humanam sui ipsius cognitionem nunquam sufficere, quia cor hominis quam plurimos abditos peccatorum recessus, hominis cognitionem effugientes in se continet. Ideo saltem, quod fieri potest, praestemus, scientes diligentissimam quoque perscru-

---

[1]) Serm. ascet. de vita religios.

[2]) Serm. de poenit. et conf.

tationem adhuc imperfectam esse et nonnisi pro benigna Dei venia ceu opus bonum et perfectum valere posse: *Delicta quis intelligit? Ab occultis meis munda me, et ab alienis parce servo tuo!* (Psalm. 18, 13).

§. 76.

Quoad *modum,* quo examen conscientiae instituendum sit, distinguunt examen *generale,* quod integrum, certo tempore obtinentem statum moralem concernit, ab examine *particulari,* cujus materiam specialis quidam defectus moralis constituit. Utrumque necessarium est, imo alterum ab altero separari nequit; quia, nisi quis in specialia quaedam vitia, quorum ipsum prae ceteris poenitere debet, diligentius inquisiverit, nec statum generalem qualitatis moralis suae vere cognoscet. Nam illa confusa et obscura notitia de semetipso, quam quis habet, dum singulis non immorans generali quadam sui ipsius conditione examen absolvit, nomen cognitionis sui ipsius non meretur sed similis est picturae cuidam decoloratae ac pulvere oblitae. Penitius cognito uno vitio integer status moralis clarius patet, tum quia pleraque vitia inter se nexu quodam, qualiscunque sit, cohaerent, ac proinde, ubi unum vere et omni ex parte cognitum fuerit, plurimi alii naevi aut noviter deteguntur aut specialiter saltem collustrantur, tum quia, dum cognitioni unius vitii, gravioris praesertim, acriter studetur, venenatus fons corruptionis moralis reperitur, ex quo sicut illud vitium, multa alia manant. E speciali analysi certi cujusdam vitiosi habitus aut actus integer hominis character moralis ex aliqua saltem parte cognoscitur. Et utinam lugubris et tristis deformitas hominis interni hoc medio detecta esset unica! Ast, proh dolor! dum homo in alios actus et habitus simili modo inquirit, alias radicales in se deformitates invenit, et quo amplius hanc specialem sui perscrutationem extendit, eo flebilior ipsi repraesentatur imago interioris hominis, vulneribus, ulceribus et cicatricibus omnis generis pleni, ita ut cum psalte ingemiscere debeat: *Non est sanitas in carne mea a facie irae tuae!* (Psalm. 37, 4).

Quamvis generalis cognitio status moralis e speciali et ad singula directa perscrutatione sui ipsius resultet, recte tamen examen generale a particulari distinguitur propter diversum utriusque finem. Examen scil. generale ceu finem proprium ultimo intendit emendationem et profectum moralem hominis in genere; intentio autem examinis particularis ultimo directa est ad cognitionem specialis cujusdam vitii, quod omnibus ceteris detestabilius, primo eradicari debet, ut homo generatim ad meliora progredi possit. Quapropter semper cum perscrutatione generali sui ipsius conjuncta sit specialis exploratio illorum defectuum, quos ceteris graviores habemus; ubi unum gravissimum

assidua vigilantia depulisse putamus, intendamus specialiter alii cuidam prae ceteris gravi, et cum hunc emendasse putamus, tertio cuidam etc. Successiva hac purificatione conscientiae homo christianus eo devenire debet, ut illa vitia, quae ipsi antea propter gravitatem aliorum exigua visa sunt, ceu magna appareant, et eodem odio sancto perhorrescantur quo gratia Dei tactus et motus primo de gravioribus suis perterrefieri coepit.

§. 77.

Restat adhuc dicere, quoties examen conscientiae instituendum sit. Juxta regulam communi sanctorum virorum suffragio confirmatam *formaliter* quotidie fieri debet. „Mane praeteritae noctis fac a temetipso exactionem, et venturae diei tibi indicito cautionem. Sic districto tibi nequaquam aliquando lascivire vacabit“[1]. — Ast praeter formale hoc examen datur spiritualis quaedam recollectio sui ipsius, quae saepius per diem fieri debet, ita quidem, ut homo ex verbis S. Gregorii Magni „semper sibi praesens sit,“ si non actualiter, saltem virtualiter i. e. ita, ut virtute vigili conscientiae suae a peccando servetur vel ubi infeliciter deliquit, saltem statim ad se advertat et poeniteat. „Sane“ — ait S. Dorotheus — „cum admodum delinquamus obliviscamurque delicta nostra, opus est nobis ad horas diligenti examinatione: quo pacto scilicet ambulemus id momenti et temporis, et in quo deliquissemus.“ (doctr. 11 de vita recte et pie instit.).

§. 78.

Conscientiae non solum diligenter explorari, sed etiam prudenter dirigi debent; quapropter non negligatur aliud virtutis subsidium, videlicet electio ducis spiritualis, quo ita utendum est, sicut viri sanctitatis studiosi nullo non tempore praeceperunt et ipsi facere consueverunt. Duci spirituali debetur candida sinceritas, justa fiducia, pia reverentia et obedientia. Homines ex speciali vocatione singulari pietatis studio viventes se totos quantos directioni spirituali virorum piorum et in rebus spiritualibus expertorum committere solent; in saeculo viventes saltem in gravioribus quibuscunque negotiis ejusmodi duces et consultores adhibeant, pastores scil. suos aut confessarios, a quibus, quid christiana fides, charitas et prudentia in singulis vitae casibus exigat, pro sufficientia addiscant. Nemo putet, se ipsum sibi conscientia pro-

---

[1]) *Bernard.* ad fratr. de monte Dei.

pria duce sufficere posse; quodsi in omnibus aliis vitae negotiis, quorum nos multum interest, rei peritos consulere amamus, quomodo in re omnium gravissima, in causa salutis nostrae aeternae consilia et monita peritorum negligemus! Nec etiam in ulla re periculum deceptionis et erroris gravius est, quam in causa salutis et in rebus pietatis, in quibus naturalis mentis acies minime sufficit, sed gratiae lumen accedere debet, quod Deus hominibus specialiter ad spiritualem aliorum directionem vocatis ceu speciale quoddam charisma concredit [1]).

§. 79.

Essentiale christiani virtutum studii negotium est, ut veterem naturalem hominem exuamus, peccato moriamur, concupiscentias carnis crucifigamus. Dehinc necessitas *mortificationum* animae ac etiam corporis ad compescendum et castigandum veterem in nobis hominem. *Mortificatio interna* sive animae consistit in exercenda moderatione et repressione affectuum naturalium irae, superbiae, tristitiae, vanae spei, inordinati gaudii aut desiderii, vanae complacentiae de semet ipso, taedii, odii et quorumcunque aliorum animi motuum, quibus naturalis homo quasi ebullit et contra jugum legis Christi recalcitrat. *Mortificationes externae* sive corporis consistunt in castigationibus carnis per jejunium, defraudationem somni, aliasque sensibiles carnis affectiones. Mortificationes internae non solum subsidia virtutis, sed debiti virtutis actus sunt; mortificationes externae non jam per se actus virtutis sunt, ast exercitium eorundem, ubi ex recta animi intentione fit, ardentius et efficacius perfectionis studium comprobat. Ut autem Deo placeant et vere ad promotionem salutis conducant, debita cum intentione, spiritu contrito et humiliato suscipi, et juxta sensum et praxim ecclesiae absque omni pertinacia vel vana complacentia exerceri debent. Insuper cum iisdem simul etiam mortificatio interna conjuncta esse debet, qua deficiente opus externum omni pretio

---

[1]) Qualiter, qui aliis duces esse velint, comparati esse debeant, solide ac pulchre *S. Basilius* (de renunc. et abdicat.) exponit. Vult, ducem spiritualem esse virum, „qui ornatus virtutibus sit, cujus universae totius vitae actiones testimonio sint caritatem in eo erga Deum inesse: qui divinarum literarum scientia polleat, virum integrum, nec ulli distractioni indulgentem, ab avaritia abhorrentem; minime libenter gerendis se negotiis admiscentem; quietum, amantem Dei, egentium studiosum, minime iracundum; injuriarum immemorem, natura propensum ad eos docendos, qui ad ipsum accedant; quem gloria inanis non inflet, superbia non extollat, adulatio non frangat, severum atque constantem, cui denique nihil sit praestantius honore Dei.“

coram Deo destituitur; atque studendum, ut quo magis caro attenuatur, eo plus charitas abundet et ceterae amabiles christianae animae virtutes efflorescant. „Quid tenuatur abstinentia corpus, si animus intumescit superbia? Quam laudem merebimur de pallore jejunii, si invidia lividi simus? Quid virtutis habet, vinum non bibere et ira et odio inebriari?“ [1]). Denique etiam pensandum, quid valeant humeri, quidque reliqua officia nobis incumbentia expetant. Ut enim S. Hieronymus ait, „de rapina holocaustum offert, qui vel nimia ciborum egestate, vel somni penuria immoderate corpus affligit.“ Unde consultissimum est, ut afflictiones rigidiores nonnisi ex praevia concessione directoris spiritualis in usum deducantur. Director ipse viam mediam tenebit; proposito austerioris vitae justam laudem tribuens ejusque perfectionem commendans fervori imprudenti frenum injiciet, et in concedendis mortificationibus semper aetatis, valetudinis, conditionis externae aliarumque circumstantiarum rationem habebit.

## §. 80.

Aliud virtutis subsidium, quo nullus perfectionis christianae studiosus carere potest, est saepius quaesitus recessus in finem spiritualis recollectionis, sive *sacra solitudo*, cujus necessitas per doctrinam et exempla ss. litt. omniumque Sanctorum inculcatur, et unicuique, qui verum vult videre, per se patescit gravissimis argumentis:

*α.* Per frequentiorem recessum homo se ab amplexu mundi et rerum terrenarum avellere discat; secus enim a saeculi curis et gaudiis totus quantus capitur.

*β.* Veritatum aeternarum memoria in consueto decursu negotiorum necessitati quotidianae inservientium facile evanescit, nisi frequentiori recessu de novo recolligatur et efficacius resuscitetur.

*γ.* Vera mentis gaudia et solatia non in strepitu mundi, sed in sacra solitudine inveniuntur; qui haec gaudia et solatia non ipse expertus est, nec alios solari et ad altiora erigere potest.

*δ.* Omnia, quae unquam fortiter et praeclare gesta sunt pro regno Dei, facta sunt per tales, qui prius soli secum et cum Deo vocationem suam divinitus perceptam expenderant. Sic Moses et Prophetae in eremo didicerunt, quid ad populum loquantur; ex eremo venit Domini praecursor Joannes Baptista; Salvator ipse in deserto ad munus messianum se praeparavit; Saulus conversus in solitudinem abiit, omnes Sancti in sacra solitudine se sanctos et strenuos rei divinae milites et propugnatores fecerunt.

---

[1]) *Hieron.* ad Celantium.

ε. Dilectio solitudinis convenit cum idea vitae christianae, quae juxta S. Paulum est vita in Deo abscondita illorum, qui mundo mortui sunt. Taedium solitudinis ostendit periculosum statum illorum, qui secum et cum Deo soli esse timent.

ϛ. Quapropter etiam SS. Patres et rerum spiritualium magistri assidui sunt in laudanda necessitate, utilitate et beatitudine solitudinis Deo devotae, quam dicunt custodiam sancti amoris, scholam verae scientiae, imaginem futurae felicitatis, fontem et adjutricem verae contritionis, matrem orationis, scalas ad coelum, sepulcrum pravorum affectuum, dulcedinem cordis. S. Ambrosius [1]) fatetur, se nunquam minus solum esse, quam cum solus sit; se tunc advocare tot socios, quot Sancti sint, interesse angelorum choris et cum Christo sodalitium suave fovere. Solitudo, ut idem S. Ambrosius docet, a peccatis et periculis peccandi segregat, et optimi cujusque boni causa et ansa fit; cum Adam solus esset, non peccavit, quia spiritus ejus non mulieri, sed Deo adhaesit. Maria, cum sola esset, orans ab angelo salutata et virtute Spiritus Sancti repleta est, sola commorans omnibus mater salutis facta et in mysterium redemtionis et sanctificationis omnium gentium introducta est. Qui vocem Dei interno corde percipere cupit — hortatur S. Bernardus [2]) — fugiat curam rerum externarum, ut liber et expeditus dicere possit cum Samuele: „Loquere Domine, audit servus tuus." Juxta S. Augustinum [3]) difficile est in turba videre Deum, ac solitudo quaedam necessaria est menti nostrae. „Quadam solitudine intentionis videtur Deus. Turba strepitum habet, visio ista secretum desiderat."

Quomodo autem hoc sacro recessu in salutem animae utendum sit, nullibi solidius docetur, quam in aureo S. Ignatii a Loyola libello de exercitiis spiritualibus, a summis Pontificibus approbato et iteratis vicibus commendato, quem S. Franciscus Salesius tanti habuit, ut non haesitaret dicere, per eundem, quot literas contineat, tot animas salvatas esse. Ceterum libellus S. Ignatii nil aliud continet, nisi quod a primis abhinc saeculis animae piae et sanctae exercuerunt; ast haec animarum pietatis studiosarum exercitia a S. Ignatio in certum quemdam ordinem methodice digesta sunt, tam mira sapientia, ut Ecclesiae consilia ejus coelitus inspirata visa fuerint.

§. 81.

Praeter sacrum recessum certis quibusdam temporibus quaerendum datur alius quidam, cujus occasio semper datur, illis praesertim,

---

[1]) Ep. 49 (ad Sabinam).
[2]) Ep. 107.
[3]) In Joann. tract. XVII, n. 11.

qui a saecularibus vitae negotiis et curis magis suspensi sunt. Hic alter secessus sacer se offert in *pia lectione, meditatione et oratione* ceu excitamento perfectionis moralis et medio continuae suimet ipsius aedificationis, cujus fructus ex mente S. Bernardi sancta quaedam pacis et gaudii plena elevatio mentis et animae sit. Ab eodem Sancto discere licet, quanam ratione haec tria pietatis et virtutis excitamenta inter se cohaereant. „Lectio — ait S. Bernardus — quasi solidum cibum ori apponit; meditatio masticat et frangit; oratio saporem acquirit; contemplatio est ipsa dulcedo, quae jucundat et reficit. Lectio in cortice, meditatio in adipe, oratio in desiderii postulatione, contemplatio in adeptae dulcedinis delectatione.“ (De modo orandi).

Quod jam *piam lectionem* in specie attinet, per se patet, nonnisi libros pietatem spirantes fini ascetico lectionis accommodatos esse, ipsamque methodum legendi cum fine lectionis convenire debere. Principem locum inter libros piae aedificationi inservientes tenet sacra scriptura, quae verba vitae aeternae continet, et thesauris non exhauriendis coelestis sapientiae abundat. *Beatus homo, qui audit me, et qui vigilat ad fores meas quotidie, et observat ad postes ostii mei.* Prov. 8, 34. „Ama sacras scripturas — ait S. Hieronymus[1]) — et amabit te Sapientia; dilige eam, et salvabit te; honora illam, et amplexabitur te.“ Post sacras scripturas auctores legendi sunt, qui scientiam Sanctorum insigni cum fructu coluerunt, et rivos coelestis sapientiae abunde fluentes e fonte vivo sacrae scripturae deduxerunt. Quinam inter hos piae scientiae doctores emineant, jam alio loco monuimus (cfr. §. 10). Ut autem fructus piae lectionis percipiantur, mentes et corda ad lectionem disponi debent; lectio porro fieri debet attente, cum voluntate et animo, omnia optimo, quo fieri potest, modo apprehendendi, immorando singulis, eademque diligenter scrutando et applicando ad nos nostramque conditionem, non multa sed multum legendo, et quae sic legimus, corde tenendo.

## §. 82.

Per piam lectionem nobis materia *piae meditationis* suppeditatur,i sub qua intelligitur practica expensio aeternarum salutis veritatum in finem spiritualis nostrae aedificationis. Haec jam expensio juxta methodum traditam a viris rerum pietatis peritis consistit in triplic exercitio memoriae, intellectus et voluntatis ad gignendos solidos pietatis fructus. Memoria exercetur, ut materiam meditationis suggerat; intellectus exercetur, ut materia a memoria suggesta ad usus practicos

---

[1]) Ep. ad Demetriadem.

praeparetur; in deductione horum usuum consistit exercitium voluntatis. Fructus meditationis esse debent affectus pii (e. g. contritionis, humilitatis, odii peccati, salutaris timoris etc.), actus virtutum theologicarum ac alius cujuscunque virtutis peculiari meditationis objecto postulatae una cum salutaribus propositis e seria objecti considerati apprehensione et penetratione ultro fluentibus. De utilitate imo necessitate meditationis piae ad profectum vitae spiritualis unanimis est Sanctorum omnium sententia; neglectus piae meditationis una ex potissimis causis est, cur ipsae virtutes christianae negligantur, imo ab hominibus ceteroquin cultis ne cognoscantur quidem nisi superficietenus, quia ab iisdem nunquam intimo corde apprehensae aut quoad explicitum suum tenorem consideratae fuerant. *Desolatione desolata est omnis terra, quia nullus est, qui recogitet corde.* (Jerem. 12, 11). Hinc Sanctus, a delictis suis, occultis quoque et alienis, mundari cupiens precatur: *Meditatio cordis mei in conspectu tuo semper!* (Psalm. 18, 15).

## §. 83.

Tum pia lectio, tum meditatio ultimo in ferventes cordis aspirationes et elevationes mentis desinere debent, quibus mens piis sensibus commota directe ad ipsum Deum convertitur. Ejusmodi autem aspirationes aliis quoque diei momentis, imo saepissime fiant, quia Dei memoria nobis semper praesens esse [1]), et omnia a primo diei momento usque ad ultimum nomine Dei suscipi ac perfici debent. Qui secus faciunt, carent recta operum suorum intentione, debito ardore et studio Deo serviendi ac necessario munimine contra inordinatos affectus cordis et carnis, quibus praeveniuntur et abripiuntur, qui non continuo orant. „Multi namque per singulos dies scopuli — ait S. Chrysostomus — et frequenter illiditur scapha atque submergitur. Propterea nobis opus est oratione, matutina praesertim et nocturna.“ Imo, ne affluentia gratiarum unquam intercipiatur, *sine intermissione orare* jubemur. 1 Thess. 5, 17. — *Galeam salutis assumite et gladium spiritus, quod est verbum Dei, per omnem orationem et obsecrationem orantes omni tempore in spiritu.* Eph. 6, 17. 18. — *Estote prudentes et vigilate in orationibus.* 1 Petr. 4, 7. S. Franciscus Salesius ejusmodi pias aspirationes prae omni alio precandi genere celebrat, eo quod nullo

[1]) Nihil reor sic efficax ad internam adipiscendam munditiem — ait S. *Laurentius Justinianus* — et ad virtutum arcem consequendam nec non ad conterendas carnis delectationes, quae adversus animam militare noscuntur, quemadmodum cogitare, se adstare semper ante oculos judicis cuncta cernentis. (De grad. perfect., c. 6).

negotio impediantur, nullumque impediant, sed potius cuncta expeditiora faciant, et iisdem tum intensior devotio, tum major frequentia inesse consueverit. Demum addit, hasce cordis evibrationes, ubi multo cum fervore fiunt, reliquam orationem, statis temporibus susceptam supplere, ipsas vero nullo alio modo suppleri posse.

§. 84.

Ad firmanda bona proposita praedictis pietatis exercitiis excitanda nullum datur efficacius medium, quam *frequens accessus ad sacramentalem confessionem,* qui tot praeterea ac tantis commodis et consolationibus abundat, ut omnibus salutem desiderantibus quam impensissime commendari debeat. Rationes praesto sunt:

*α*) Primo enim recta sui ipsius cognitio multum promovetur necessitate debitae praeparationis ad confessionem sacramentalem, quia, qui coram ipso Deo vitae rationem redditurus est, certe quam diligentissime se ipsum perscrutabitur, ne defectu debitae praeparationis contra sanctitatem sacramenti peccet iramque divinam contra se moveat. Insuper sacerdos, cujus est, confessionem poenitentis excipere, pro sua parte sataget ut confitentem, in justa suorum defectuum cognitione juvet, rationes ac momenta singulorum defectuum magis perspicere faciat etc. Quo saepius jam quis ad sacramentalem confessionem accedit, eo plus utilitatis pro recta sui ipsius cognitione exinde percipere debet, eoque plus igitur in studio perfectionis moralis adjuvabitur.

*β*) Alterum emolumentum, quod ex frequenti sacramentali confessione percipitur, est conservatio et auctio debitae contritionis in corde hominis quotidie peccantis. Ipsa humilis sui accusatio animum ad contritionem disponit, dumque conscientiae arbiter nova et indoli poenitentis adaequata dolendi motiva suggerit, haec eo efficaciora erunt, quo magis animi per mutuam fiduciam sibi affines redduntur.

*γ*) Denique ubi de concipiendis vitae melioris propositis, de praecavendo relapsu etc. agitur, quis sibi sat sapiens, ut haec omnia suo tantum judicio secure definire possit? Accedit, quod proposita solenniter sponsa et coram teste Dei vices gerente expressis verbis emissa et insuper sacramento obsignata multo firmius in animo haerere et promittentem multo sanctius obligare debeant, quam si quis simpliciter vitae emendationem et profectum ad meliora sibi proposuerit.

*δ*) Haec omnia e respectu mere psychologico valent. Adde vero, per sacramentalem vitiorum expurgationem gratiae sanctificantis habitum et dona acquiri, eo plura et majora, quo saepius ac diligentius quis hoc medio sanctificationis sui ipsius utitur. Et quot pia cordis gaudia, quot solamina inde sortitur! Quomodo, cui felici venia et

amicitia Dei sub sacramento sponsa est, non summa et maxime optanda nactum esse sibi persuasum habebit! Quomodo non animi fervor et alacritas in bono, zelus charitatis divinae in ipso crescet, quomodo non e generoso impulsu gratae recompensationis donorum divinae gratiae Deo in dies studiosius ac observantius servire conabitur!

§. 85.

Frequentationi confessionis sacramentalis accedit *frequens visitatio et susceptio sanctissimi Altaris Sacramenti.* Frequens visitatio ss. Sacramenti jam per se condecet ad honorandam pro posse humano ineffabilem Dei charitatem, quae misericorditer ad homines se demittens sub signis sensibilibus nobis continuo praesens esse pergit. Sanctissimum Altaris Sacramentum est mysterium divini amoris, in quo digne laudando omnis mens et lingua deficit. Quum vero plenitudo charitatis divinae ipsi inhabitet, adinstar solis radios amoris emittit, quibus spiritualiter tacta corda accedentium et ipsa incalescunt, et in se efficaciam divinae charitatis persentiscentes ad fervorem sanctum animantur. „Quis enim ad fontem suavitatis humiliter accedens, non modicum suavitatis inde reportat? Aut quis juxta copiosum ignem stans non parum caloris inde percipit? Et Tu fons es semper plenus et superabundans, ignis jugiter ardens et nunquam deficiens.“ (Imit. Christ. IV., c, 4). Imo visitatio et adoratio sanctissimi Altaris Sacramenti est quaedam temporalis anticipatio beatificae visionis et laudationis Dei in coelesti patria. Ibi videbimus eum a facie ad faciem, sicuti est; huc ineffabilis splendor claritatis suae nobis velatur sub speciebus sensibilibus, donec oculi mentis nostrae invaluerint ad aspiciendum lumen aeternum.

Ast non solum visio, sed etiam fruitio Dei in hac vita anticipari potest per coelestem manducationem panis spiritualis, dati nobis ut animae nostrae alantur in vitam aeternam. (Joann. 6, 59). Ex quo patet, frequentem susceptionem ss. Eucharistiae vere et proprie ad completionem vitae spiritualis pertinere. Operatur scil. intimam nostri cum Christo conjunctionem (Joann. 6, 57), et vi hujus salvificae conjunctionis nos ipsos spiritualiter perficit. „Omnem effectum — ait S. Thomas Aq. [1]) — quem cibus et potus materialis facit quantum ad vitam corporalem, quod scil. sustentat, auget, separat, delectat: hoc totum facit hoc Sacramentum quantum ad vitam spiritualem.“ — Vitam nostram Eucharistia sustentat praeservando nos a peccatis mortalibus et

---

[1]) 3 qu. 79, art. 1.

liberando nos a culpa venialium [1]). Porro nos separat ab influxu malae concupiscentiae [2]) et tentationum diaboli [3]). Auctio, de qua S. Thomas loquitur, vitae nostrae per hoc sacramentum consistit in augmento gratiae sanctificantis et locupletatione animae nostrae per multas gratias actuales [4]). Quem effectum ultro consequitur ultimus a S. Thoma nominatus, gaudium animae et abundantia spiritualium delectamentorum [5]). Quanti haec delectamenta sint, illi Sancti experti sunt, qui ad tempus fere de solo pane angelorum vixerunt; e. g. S. Felice, S. Catharina Senensis, beatus Nicolaus de Flüe etc.

## §. 86.

Restat, ut unum adhuc generale virtutis subsidium nominemus, quo nullus pius Dei cultor carere potest: *pia memoria, veneratio et invocatio Sanctorum,* inprimis beatae Mariae Virginis, angeli tutelaris, et Sancti illius, cujus nomine anima nostra in baptismo signata est. Pluribus hunc omnibus pietatis christianae studiosis a teneris annis consuetum usum commendare, plane superfluum videtur. Notetur unice dictum quoddam S. Bernardi asserentis, a Deo „totius boni plenitudinem positam esse in Maria, et proinde, si quid spei in nobis est, si quid gratiae, si quid salutis, ab ea noverimus redundare."

---

[1]) „Duo illud Sacramentum operatur in nobis, ut videlicet sensum minuat in minimis, et in gravioribus peccatis tollat omnino consensum." *Bern.* (de bapt. in coen. Dom.)

[2]) „Dicendum, quod licet hoc Sacramentum non directe ordinetur ad diminutionem fomitis, diminuit tamen fomitem ex quadam consequentia, in quantum auget charitatem." *Thom. Aq.* 3 qu. 76, art. 3. — „Si quis vestrum non tam saepe modo, non tam acerbos sentit iracundiae motus, invidiae, luxuriae aut ceterorum hujusmodi, gratias agat corpori et sanguini Domini, quoniam virtus Sacramenti operatur in eo." *Bern.* l. c.

[3]) „Hic mysticus sanguis daemones procul pellit, angelos et angelorum Dominum ad nos allicit: daemones enim, cum dominicum in nobis sanguinem vident, in fugam vertuntur, angeli autem currunt." *Joann. Chrysost.* (hom. 45 in Joann.).

[4]) „Quam praeclarus est calix iste, quam religiosa est hujus potus ebrietas, per quam excedimus Deo, et quae retro sunt obliti, ad anteriora extendimur, non habentes sensum hujus mundi, sed divitis purpurati divitias contemnentes, cruci haeremus." *Cyprian.* (serm. in coen. Dom.)

[5]) „Panis iste angelorum omne delectamentum in se habens, virtute mirifica omnibus, qui digne et devote sumunt, secundum desiderium suum sapit, et amplius quam manna illud eremi implet et satiat edentium appetitus, et omnium carnalium saporum irritamenta et omnium superat dulcedinum voluptates." *Cypr.* l. c.

Hinc recte ad beatam Virginem applicantur verba Sapientis: *Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa, et innumerabilis honestas per manus illius.* Sap. 7, 11.

§. 87.

Allatis generalibus conditionibus et mediis christiani virtutum studii singulae christianae virtutis exhibitiones considerandae sunt, quae quoad finem et objectum diversificantur. Specifici *fines* christiani virtutum studii sunt purgatio et sanctificatio sui ipsius (juxta 2 Cor. 7, 1 cfr. §. 69); dehinc distinctio virtutum *purgativarum* et *perfectivarum*. Respectu *objecti,* in quod christianum virtutis studium tendit, virtutes christianae diversificantur pro triplici relatione hominis ad *se ipsum,* ad *Deum* et *proximum.* Et quamvis omnium virtutum exercitio homo ipse perficiatur, objectum tamen, in quod virtutes sic dictae perfectivae tendunt, ab ipso homine, immediato objecto virtutum purgativarum, diversum est. Objectum enim proprium et immediatum virtutum perfectivarum est primario ipse Deus, secundario proximus propter Deum. Dehinc sequens ordo virtutum christianae vitae, ut primo nosmet ipsos abnegatione veteris hominis in Deo purificemus, purificati dein et a saecularibus desideriis liberati in Deum tendamus, atque in Deum tendentes invalescamus ad omne opus bonum erga proximum in Deo amplectendum. Principem inter has virtutes locum tenent illae, quarum immediatum objectum ipse Deus est, in quem credendo, sperando et diligendo tendimus; ast hic in Deum motus, qui toti hominis christiani studio morali subest illudque animat, eo liberior ac perfectior erit, quo magis homo a saecularibus desideriis mundatus fuerit; hinc ordine, non dignitatis, sed negativi praerequisiti, praecedunt virtutes abnegationis, quibus quasi initium transformationis e veteri homine in novum fit. Ultimo vero loco ponuntur exhibitiones charitatis in proximum, utpote quae veritatem et perfectionem charitativi motus in Deum commonstrant.

§. 88.

Primum igitur, quod secuturis Christum incumbit, est, *ut abnegent semetipsos* (Matth. 16, 24). Illud, quod in nobis abnegare jubemur, est egoismus carnis et spiritus, sive integer homo vetus, qui ab homine renato ac spirituali ceu homo carnalis distinguitur. Huic homini veteri ac carnali juxta doctrinam Christi bellum internecinum inferendum est; praecipimur a Salvatore oculum, manum vel pedem, quibus scandalizamur, eruere et abscindere, odisse patrem et matrem, quin et

animam nostram (Matth. 5, 29 seq.; Luc. 14, 26 seq.). Apostolus vult, ut facta carnis mortificemus, carnem una cum concupiscentiis et desideriis suis crucifigamus (Rom. 8, 13; Gal. 5, 24), simulque modum et ordinem virtutum abnegationis indigitat, dum monet, *ut abnegantes impietatem et saecularia desideria sobrie et juste et pie vivamus in hoc saeculo, exspectantes beatam spem et adventum gloriae magni Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi.* Tit. 2, 12—14.

Primum jam, quod in nobis abnegare debemus, est superbia carnis. *Superbiam nunquam in tuo sensu aut in tuo verbo dominari permittas.* (Tob. 4, 14). Ut autem homo hanc proclivitatem ad carnalem superbiam vincat, intelligere debet, se ex se nihil esse, nisi quod odio sancto dignum sit. In sincera apprehensione hujus intelligentiae consistit *humilitas,* quae juxta S. Bernardum est virtus, qua homo verissima sui cognitione sibi ipsi vilescit. Definitur ergo humilitas ceu dispositio religioso-moralis, pro qua homo omnigenam defectibilitatem habitus sui tum congeniti tum acquisiti perspiciens, omne bonum, quod habet et valet, Deo trino Creatori, Redemtori ac Sanctificatori tribuit — juxta Apostolum dicentem: *Qui gloriatur, in Deo glorietur.* (1 Cor. 1, 31).

*Rationes obligativae* humilitatis eruuntur primarie e relatione hominis ad Deum, secundarie e relatione ad proximum, omnesque subsumuntur ultimo sub triplici relatione hominis ad Deum creatorem, redemtorem ac sanctificatorem.

*α) Relate ad Deum creatorem:* Quum omnia, quae vere sunt, a Deo et per Deum sint, omne bonum, quidquid sumus aut habemus, quocunque modo et quacunque via nobis obtigerit, Deo auctori tribuere debemus. *Quid habes, quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis?* (1 Cor. 4, 7). Et quum omnia gratis, sine ullis nostris meritis praecedentibus acceperimus, pro minimis quibuscunque bonis Deo summopere devincti sumus, et respectu nullitatis nostrae coram Deo exigua quoque pro magnis Dei donis habere tenemur. *O homo, tu quis es, qui respondeas Deo? Numquid dicit figmentum ei, qui se finxit: Quid me fecisti sic? An non habet potestatem figulus luti, ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contumeliam?* (Rom. 9, 20).

*β) Relate ad Deum redemtorem:* Quod conditionem nostram moralem attinet, ante omnia nobis fateri debemus, nos natura *filios irae* esse (Eph. 2, 3), et unice *misericordiis Domini* deberi *quod non simus consumti* (Thren. 3, 22). Actualem porro propriisque actibus causatum statum nostrum considerantes, quantum confundimur, dum peccata vitae praeteritae, praesentes infirmitates nostras atque deplorandam in exequendis bonis propositis inconstantiam pensitamus! (1 Joann. 1, 8). —

Et quot cordis nostrae maculae, Deo omniscio patentes, quae notitiam et attentionem nostram subterfugiunt! (1 Cor. 4, 4). — Imo ipsa opera, quae nobis bona videntur, coram Deo quoad qualitatem et quantitatem, quoad intentionem et executionem valde imperfecta et plurimis naevis obsita sunt. — Verum, etiamsi omnia, sicut oportet, fecissemus, *servi inutiles sumus, quod debuimus facere, fecimus* (Luc. 17, 10). Quae vero bona fecimus, in solo Deo fecimus, et auctori Deo tribuendae sunt bonae voluntates et effectus bonarum voluntatum. *Deus enim est, qui operatur in nobis velle et perficere pro bona voluntate.* (Phil. 2, 13). *Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui dat incrementum, Deus.* (1 Cor. 3, 7) — Ast non solum servi inutiles sumus i. e. nulla ex nobis solis merita habemus, sed etiam quam plurima demerita, quae nullis propriis meritis ex nobis ipsis compensare possumus, quare redemtore egemus, qui merito vitae et mortis suae culpam generis et omnium singulorum generis membrorum compenset ac deleat. Tum demum, ubi culpa nostra compensata i. e. ablata est, positiva etiam merita acquirere possumus. Hinc secundum Apostolum *non est in aliquo alio salus, nec etiam aliud nomen sub coelo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri, nisi in Christo Jesu.* (Act. 4, 12).

Jam vero merita nostra per misericordem Dei gratiam acquisita comparantes cum meritis aliorum, quis non erubescat, dum recogitat, quid homines vere pii et sancti pro regno Dei et justitia ejus nunquam non peregerint, pertulerintque! (Hebr. 11, 32—38; cfr. Imit. Christ. I., c. 18). — Verum etiam ex numero eorum, qui nobiscum vivunt, quot sunt, qui prae nobis, ne quid de aliis dotibus afferam, gratia et sanctitate multum excellunt! Quodsi tibi his et illis melior probiorque videaris, quis *te discernit?* Cfr. Luc 18, 10. — Ast sit etiam, alios esse nequiores; quo tu quoque devenisses, si, prout illis, et tibi indoles tam vehemens, educatio tam neglecta, et statio tam lubrica obtigisset! — Denique judicia Dei inscrutabilia sunt; homines etiam sceleratissimi per divinam gratiam serio resipiscere et salvari, vicissim qui hucusque virtute conspicui videbantur, misere corruere atque in aeternum perire possunt.

*γ) Relate ad Deum sanctificatorem:* Opera nostra bona, vi gratiae actualis effecta, in se imperfecta, nec coelo digna sunt, nisi in Christo sanctificata fuerint per inhabitantem nobis Spiritum, quo ex filiis irae filii Dei efficimur et jus misericorditer concessum haereditatis divinae nanciscimur. Absque gratia Dei nobis inhabitante nil sancti in nobis, adeoque nulla dignitas assequendae felicitatis aeternae. *Manete in me, et ego in vobis. Sicut palmes non potest ferre fructum a semetipso, nisi in vite manserit, sic nec vos, nisi in me manseritis . . . . Sine me nihil potestis facere.* Joann. 15, 4 seq.

§. 89.

Allatae rationes obligativae humilitatis tantae tamque validae sunt, ut nemo, recte sentiens, ipsis assensum negare possit. Nec tamen hic assensus per se jam sufficit; requiritur potius, ut integrum animi nostri habitum allatis rationibus conformiter componamus, et continuo ad voluntariam et lubentem earundem agnitionem interius dispositi simus. Hinc S. Bernardus duplicem humilitatem distinguit, alteram cognitionis, alteram agnitionis, quae dicitur cordis. Et haec cordis humilitas *essentiam* humilitatis qua virtutis constituit, quae ubi adest, etiam externis signis: verbis, factis et gestibus, se contestatam facit, non studiose quaesitis et ad captandam hominum attentionem directis, sed naturaliter e sincera animi persuasione provenientibus, absque omni indebita sui ipsius abjectione sive dehonestatione. Juxta S. Thomam [1]) humilitas radicatur in reverentia erga Deum, et in eo consistit, quod quis refrenet impetum animi sui, ne inordinate tendat in magna, nec se existimet supra id esse, quod est.

§. 90.

Humilitas est virtus specifice christiana et conditio sine qua non reliquarum virtutum christianarum.

Humilitas est virtus *specifice christiana.* Philosophi gentiles eandem ne nomine quidem noverunt, et quamvis de aliis virtutibus praeclare dixerint, humilitatis ideam assequi pro tota sua sentiendi ratione plane impotes fuerunt, quia neque Deum, neque hominis naturam et conditionem moralem ita cognoverunt, prout necesse fuisset ad cognoscendas et appercipiendas rationes obligativas humilitatis.

Virtus humilitatis, sicut in sola christiana morum doctrina commendatur et praecipitur, ita tota quanta in ingenio christianae religionis fundata est; quod quidem ex eo cognoscitur, quod nos *Christi et Apostolorum exemplo et doctrinae* conformes reddat.

*α*) Humilitas nos *exemplo Christi* conformes reddit. Ipse nos hortatur ad imitationem sui: *Discite a me, quia mitis sum et humilis corde.* Matth. 11, 29. Et revera habemus, quod ab eo discamus, *qui cum in forma Dei esset . . . . semet ipsum exinanivit, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus et habitu inventus ut homo. Humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis.* Phil. 2, 6 seqq.

---

[1]) 2, 2. qu. 161, art. 6.

*β)* Cum exemplo Christi concordat *doctrina Christi: Qui major est vestrum, erit minister vester.* Matth. 23, 11. — *Vos vocatis me magister et Domine, et bene dicitis, sum etenim; si ergo ego lavi pedes vestros, Dominus et magister vester, et vos debebitis alter alterius pedes lavare. Exemplum dedi vobis, ut quemadmodum ego feci vobis, ita et vos faciatis. Amen dico vobis, non est servus major domino suo, neque apostolus major est eo, qui misit illum.* Joann. 13, 13. seqq.

*γ) Exemplum Apostolorum.* Simon Petrus, qui per totam noctem frustra laboraverat, jussu Christi denuo laxavit rete in capturam piscium, et ingentem multitudinem eorundem cepit. *Quod cum videret, procidit* ad *genua Jesu dicens: Exi a me, quia homo peccator sum, Domine!* Luc. 5, 8. De humilitate apostoli Petri cfr. etiam Joann. 13, 6 seqq.; Act. 3, 12. Apostolus Paulus assiduus est in contestanda humilitate cordis sui, ita quidem, ut vix sibi sufficere possit: *Novissime autem omnium tanquam abortivo visus est mihi; ego enim sum minimus Apostolorum, qui non sum dignus vocari Apostolus, quoniam persecutus sum Ecclesiam Dei. Gratia autem Dei sum id, quod sum, et gratia in me vacua non fuit, sed abundantius his omnibus laboravi: non ego autem, sed gratia Dei mecum.* 1 Cor. 15, 8 seqq. — *Mihi omnium sanctorum minimo data est gratia haec, in gentibus evangelizare investigabiles divitias Christi.* Eph. 3, 8. *Qui prius blasphemus fui et persecutor et contumeliosus, sed misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate.* 1 Tim. 1, 13. — *Ideo misericordiam consecutus sum, ut in me primo ostenderet Christus Jesus omnem patientiam ad informationem eorum, qui credituri sunt illi in vitam aeternam.* Tim. 1, 16. — *Non quod jam acceperim, aut jam perfectus sim; sequor autem si quo modo comprehendam in quo et comprehensus sum a Christo Jesu.* Phil. 3, 12. — *Si evangelizavero, non est mihi gloria, necessitas enim incumbit mihi; vae enim mihi est, si non evangelizavero.* 1 Cor. 9, 16.

*δ)* Insignibus his humilitatis contestationibus accedunt *monita apostolica: Qui gloriatur, in Domino glorietur; non enim qui se ipsum commendat, probatus est, sed quem Deus commendat.* 2 Cor. 10, 17 seq. — *Absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi.* Gal. 6, 14. — Ex sententia Joannis Apostoli, *si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, et veritas in nobis non est.* 1 Joann. 1, 8. *Si dixerimus, quoniam non peccavimus, mendacem facimus Deum, et verbum ejus non est in nobis.* (1 Joann. 1, 10).

§. 91.

*Necessitatem* humilitatis docent ss. litt. et unanimis Sanctorum consensus. *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.* Jac. 4, 6. —

*Initium omnis peccati est superbia.* Eccli. 10, 15. — *Ubi fuerit superbia, ibi erit contumelia; ubi autem est humilitas, ibi etiam sapientia.* Prov. 11, 2. „Fundamentum sanctitatis semper fuit humilitas; nec in coelo stare potuit superba sublimitas.“ *Cyprian* (in Nat. Dom.). — „Cogitas magnam fabricam construere celsitudinis? De fundamento prius cogita humilitatis.“ *Augustin.* (de verb. Dom., serm. 10).

Rationes praesto sunt. Quod enim imam et intimam praesentis corruptionis venam constituit, et ex qua omnis erga Deum inobedientia scaturire solet, est ingens proclivitas hominis ad superbiam, qua fit, ut animus jam non in Deum, sed in se ipsum desinens, misere evanescat. Quare nisi ab hoc spiritus inquinamento nos emundare studuerimus, *sanctificationem nostram in timore Dei* nunquam perficiemus (2 Cor. 7, 1). — Imo ubi humilitas deest, non datur virtus genuina; nec enim sufficit, nec etiam possibile est, ut caro spiritui subjiciatur, nisi simul mens et spiritus Deo subjiciantur. Quod abunde ex doctrinis et praxi sapientum gentilismi comprobari potest. — Adde nexum causalem, quo omnes ceterae virtutes tum morales, quum theologicae cum virtute humilitatis cohaerent. Quomodo enim, qui superbia inflatur, credere, sperare, et Deum, prout oportet, diligere poterit? Quomodo, qui inaniter sibi complacet, de emendatione defectuum suorum moralium cogitabit? Et cum omnia ultimo a gratia Dei pendeant, quomodo, qui affluentiam gratiarum superbia mentis suae intercipit, quidquam in salutem animae suae operari poterit? *Amen dico vobis, nisi conversi fueritis et efficiamini sicut parvuli, non intrabitis in regnum coelorum.* Matth. 18, 3. Similiter, quae in salutem spiritualem aliorum fiunt, foecundari debent benedictione divina, qua mentes et coepta superborum carent. Superbia non aedificat, sed destruit; qui gloriae suae servit, ne credat, se gloriam Dei promovere, quam potius sibi arripere vult. Ast Dominus dicit: *Gloriam meam alteri non dabo, nec laudem meam sculptilibus* (Isai. 42, 8). Insuper superbae mentes nunquam aliis spiritualem ducatum praestare possunt, quia ipsae coecutiunt. Juxta S. Gregorium M. „lumen intelligentiae humilitas aperit, superbia abscondit. Nam secretum quoddam pietatis est, ut tanto minus ad illud animus perveniat, quanto magis intumescit: quia eo ipso foras repellitur, quo insanius inflatur.“ Cfr. Matth. 11, 25.

## §. 92.

Humilitate vix ulla virtus difficilior datur. Facilius est, abnegare sensus carnis, quam abnegare naturalem amorem, quo anima hominis in se ipsam fertur. Multi, qui cetera blandientis fortunae illicia animo generoso conculcaverunt, minime ferre possunt carentiam

laudis et honoris, nedum neglectum et contemtum hominum, quo fere ad desperationem aguntur; nec desunt, qui hac ex causa sibi manum admoverint, vel omnibus laudabilibus suis studiis, quasi infructuosis et inutilibus, renunciaverint. Tam profunde congenita superbia in corrupta nostra natura radicatur, ut ex ipso perfectionis moralis studio nutrimenta capiat. Quid, quod semet subdole occultare, nobisque sub specie humilitatis imponere consueverit, dum scil. homines de hoc ipso vane sibi gratulantur, quia se humiles esse putant. Quare ex sententia virorum piorum, et in rebus spiritualibus expertorum res est rarissima, hominem deprehendere, qui vere et ex toto corde humilis sit. „Multos novimus — ait S. Gregorius — qui arguente nullo peccatores se esse confitentur; cum vero de culpa sua fuerint fortasse correpti, defensionis patrocinium quaerunt, ne peccatores esse videantur. Qui si tunc, cum id sponte dicunt, peccatores se esse veraci humilitate cognoscerent, cum arguuntur ab aliis, esse se, quod confessi sunt, non negarent.“ (Moral. XXII., 10).

Quo difficilius virtus humilitatis acquiritur, eo diligentius ac sollicitius eidem studendum est. Primum et maxime necessarium medium eam acquirendi est oratio, qua haec virtus sine intermissione a Deo efflagitetur. Porro rationes obligativae humilitatis mentibus nostris nunquam non praesentes obversentur, simulque pulchritudinem et sublimitatem ejusdem in exemplis Christi et Sanctorum frequenter intueamur et admiremur; denique nos ipsos in hac virtute omni data occasione sedulo exerceamus, Deoque gratias agamus, quoties nobis feliciter ansa quaedam ad mortificandam superbiam veteris in nobis hominis se offert.

## §. 93.

Studium, semet in virtute humilitatis perficiendi, multos admittit gradus, quin tamen ab ullo homine sublimis et supereminens gradus humilitatis Christi attingi possit. Numerus graduum humilitatis a variis Sanctis varie assignatur; omnes tamen fere in eo conveniunt, tria potissima stadia hujus virtutis a primis initiis usque ad summam suam perfectionem distingui posse. Volentes scil. incipere in hac virtute sibi ipsis vilescant, intelligantque se ex se nihil esse, nisi peccatores et perpetuos debitores coram Deo. Ab hoc initio humilitatis ulterius progredientes ament se nesciri et ab aliis pro nihilo reputari, ac proinde non solum nullos honores ambeant, sed etiam neglectum et contemtum ab hominibus aequo animo ferant, et quod adhucdum difficilius, omnem sensum delectationis de laudibus sibi oblatis supprimant. His omnibus autem majus adhuc est, desiderare contemtum

(Psalm. 68, 21), et de contumeliis gaudere (2 Cor. 12, 10; Act. 5, 41) quemadmodum Apostoli et Sancti pro Christi nomine patientes gavisi sunt. „Incipio esse Christi discipulus" ajebat S. Ignatius M., cum a servis, qui eum vinctum ducebant, verberibus aliisque opprobriis afficeretur. Perfectio demum humilitatis in eo consistit, ut nostri plane obliviscentes penitus in Deo vivamus, de ipsius solius gloria meditemur, omniaque bona continuo quodam mentis nostrae sacrificio ad ipsum referamus (1 Paral. 29, 14) adinstar Sanctorum coelestium, incessabiles laudes magnitudinis, potentiae et misericordiae Dei canentium (Isai. 6, 3; Apoc. 4, 10).

## §. 94.

Praeter superbiam carnis domari quoque debet concupiscentia carnis i. e. naturae humanae gaudia et oblectamenta terrestria inhiantis. Virtus per quam haec inhiatio compescitur, *continentia* audit, sub qua intelligitur refrenatio appetituum naturalium hominis terreni juxta leges christianae honestatis. Quanti haec virtus facienda sit, discatur ex verbis Sapientis: *Omnis ponderatio non est digna continentis animae.* (Eccli. 26, 20). Ipsa recta ratio docet, animam, quae naturaliter qua forma humanae substantiae integrum hominem continet, etiam morali sua efficientia omnes vires et facultates hominis, animales praesertim, continere debere, ut humanae naturae dignitas et integritas moralis salvetur. Quod ubi negligit homo, se ipsum turpiter dehonestat: *Homo, cum in honore esset, comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis.* (Psalm. 48, 13).

Appetitus naturalis tum in appetendo, quum in fruendo frena moralis disciplinae rumpere potest; hinc virtus continentiae dispescitur in duas speciales virtutes, quarum altera *desideriis*, altera *fruitioni* gaudiorum modum et limites constituit. Desiderium gaudiorum morali disciplinae subjicitur, dum ad licita restringitur, et etiam quoad licita omni modo mitigatur, premitur vel ad mortificandum cor plane supprimitur. Ejusmodi abnegatio sui ipsius valde utilis, imo necessaria est, ne homo, dum licita sibi indulget, mente et corde illis adhaerescat, et a talibus pendeat, quae nomine libertatis suae moralis sibi subjecta tenere debet. Hinc: *Qui habent uxores, tanquam non habentes sint..... qui gaudent, tanquam non gaudentes; et qui emunt, tanquam non possidentes; et qui utuntur hoc mundo, tanquam non utantur. Praeterit enim figura hujus mundi.* (1 Cor. 7, 29 seqq.). Quoniam autem figura hujus mundi praeterit, homo christianus desideria cordis sui diriget ad res aeternas et corde suo adhaerere studebit bono incommutabili (Psalm. 72, 28; Esther. 14, 18; Matth. 6, 21), nec ullum sibi gaudium conce-

det, quod cum viva memoria omnipraesentiae Dei et debita Dei dilectione super omnia non bene conciliari posse, juste ac sancte timet. Talem vitae usum ipsa prudentia christiana suadet; quis enim nescit, omni gaudio terreno aliquid amaritudinis admixtum esse, et delicias mundanas tristem ac funestum exitum habere? Cfr. Luc. 6, 25; 16, 25. Quodsi abstinentia ab oblectamentis, quae mundus offert, cuiquam sensum tristitiae movet, recogitet, portam angustam et viam arctam esse, quae ducit ad vitam, regnum Dei vim pati, eosque qui Christi sunt, carnem suam crucifixisse cum vitiis et concupiscentiis. Matth. 7, 14; 11, 12; Gal. 5, 24.

Sub virtute continentiae specialiter continentur castitas et pudicitia, frugalitas et sobrietas, de quibus, sicut de continentia ceu custodia sensuum in genere, suo loco agetur.

## §. 95.

Quemadmodum vis concupiscibilis in homine compescitur per continentiam, ita irascibile per mansuetudinem, cujus est, iras secundum rectam rationem moderari [1]. Mansuetudini affinis est clementia, quae tamen specialiter relationem superioris ad inferiorem spectat, et insuper a mansuetudine in eo differt, quod moderativa sit exterioris punitionis, dum mansuetudo proprie passionem irae minuit [2].

Necessitas mansuetudinis jam sanae rationi commendatur respiciendo insaniam et injustitiam irae. Datur quidem ira justa ac sancta, quali ardent animae sanctae contra contemtores Dei et legis divinae; Deus ipse in ss. litt. peccatis hominum irasci dicitur, et piissimus Salvator noster vivo indignationis affectu tum Pharisaeorum nequitiam coarguit, tum profanatores templi expulit. „Hanc iram quia Heli non habuit, motum contra se implacabiliter supernae ultionis excitavit; nam quo contra subditorum vitia tepuit, eo contra illum districtio aeterni rectoris exarsit.“ *Gregor* (Moral. V., 30).

Ast non quaelibet ira sancta et justa est, et ira justitia et sanctitate carens in omnibus triste contrarium zelantis charitatis exhibet. Ira sancta ex ardenti studio honoris divini provenit, et in sanctitate mentis Deo devotae fortitudinem simul ac debitum moderamen effervescentiae suae habet. Ira autem, quae ex inordinato studio sui ipsius provenit, impia acerbitate plena est, nec sibi moderari scit, et dum vehementia motuum suorum hominem abripit, eundem inermem ac sui

---

[1]) Cfr. Thomas Aq. 2, 2 qu. 136, art. 6.

[2]) 2, 2 qu. 157, art. 1.

impotem reddit, ita quidem, ut cum usu deliberativae rationis interdum etiam organicae functiones vitae animalis intercipiantur, lingua impediatur, et externa hominis facies horride deformetur. „Qualem putas esse hominem, cujus externa imago tam foeda est?" [1]).

Quod sanum quemcunque hominem dedecet, certe multo magis hominem christianum, imitatorem piissimi ac humanissimi Salvatoris dedecet. *Omnis amaritudo et ira et indignatio, et clamor et blasphemia tollatur a vobis cum omni malitia. Estote autem invicem benigni, misericordes, donantes invicem, sicut et Deus in Christo donavit vobis.* Eph. 4, 31. Christus ipse suos hortatur: Discite *a me, quia mitis sum et humilis corde* (Matth. 11, 29). Hinc etiam Apostoli assidui sunt in exhortando nos ad imitationem piae mansuetudinis ac patientiae Christi. S. Paulus suos *obsecrat per mansuetudinem et modestiam Christi* (2 Cor. 10, 1) S. Petrus nos monet sequi exemplum Christi, *qui cum malediceretur, non maledicebat; cum pateretur, non comminabatur; tradebat autem judicanti se injuste.* 1 Petr. 2, 23.

Absque mansuetudine nullus in vita spirituali profectus datur, quia irascens luminibus divinis caret. „Per iram — ait S. Gregorius — lux veritatis amittitur; quia cum menti iracundia confusionis tenebras incutit, huic Deus radium suae cognitionis abscondit. Per iram Spiritus Sancti splendor excutitur; quo (juxta vetustam translationem) scriptum est: [2]) *Super quem requiescat spiritus meus, nisi super humilem et quietum et trementem sermones meos?"* (Moral. V., 30). Moses, ad quem Dominus *ore ad os et palam* locutus est, et qui non per aenigmata et per figuras Dominum vidit (Num. 12, 8), erat *vir mitissimus super omnes homines qui morabantur in terra* (Num. 12, 3). David post Mosen illuminatissimus prophetarum, in ss. litt. a mansuetudine sua insigniter laudatur (Psalm. 131, 1). Propheta Elisaeus, sancta ira accensus, cum impium regem Joram ad se accedentem videret, psaltem adduci jussit, ut animi motus, utut sancti, sedarentur, et mens prophetae ad recipiendum Dei spiritum disponeretur. (4 Reg. 3, 15).

Quanti in doctrina evangelica mansuetudo habeatur, ex ipsis verbis Salvatoris patet: *Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram* (Matth. 5, 4; cfr. Prov. 16, 32). Sub illa terra juxta S. Basilium [3]) intelligenda est „coelestis Jerusalem, quae non est bellatorum spolium, sed longanimiter et mansuete tolerantium sperata haereditas."

Praeprimis autem pastoribus et rectoribus animarum mansuetudo necessaria est. Ex sententia multorum pietate et prudentia spirituali

---

[1]) Seneca de ira, c. 35.
[2]) Cfr. Jesai. 66, 2.
[3]) In Psalm. 83.

Staatl. Bibliothek Passau

insignium virorum melius ac facilius est, de nimia misericordia, quam de nimia severitate Domino rationem reddere. Concilium Tridentinum rectores animarum monet, „ut se pastores, non percussores esse meminerint, atque ita praeesse sibi subditis oportere, ut non eis dominentur; sed illos tamquam filios et fratres diligant, elaborentque ut illos hortando et monendo ab illicitis deterreant, ne ubi deliquerint, debitis eos poenis coërcere cogantur. Quos tamen si quid per humanam fragilitatem peccare contigerit, illa Apostoli (1 Tim. 4, 2) est ab eis servanda praeceptio, ut illos arguant, obsecrent, increpent in omni bonitate et patientia, cum saepe plus erga corrigendos agat benevolentia quam austeritas; plus exhortatio, quam minitatio; plus charitas quam potestas. Sin autem ob delicti gravitatem virga opus fuerit, tunc cum mansuetudine rigor, cum misericordia judicium, cum lenitate severitas adhibenda est, ut sine asperitate disciplina populis salutaris ac necessaria conservetur. (Sess. XIII., de reform., c. 1).

## §. 96.

Cum mansuetudo virtus tam insignis simulque tam ardua sit, media ad eandem comparandam et firmandam inservientia diligenter adhiberi oportet. Huc spectat:

α) Assidua meditatio Christi pro nobis patientis, qui tanquam agnus coram tondente se obmutuit, nec aperuit os suum, nisi ad intercedendum pro inimicis suis. „Alapa vel pugillo caesus es? exspuit aliquis in faciem? Eadem et Dominus est passus. Calumniam pateris? Et Dominus. Tua laceratur vestis? Et Domino extracta per vim est vestis, et super eam missae sortes. Nondum condemnatus es, nondum cruci affixus.“ Basil. (Hom. 10 de ira).

β) Continua expensio propriae nostrae infirmitatis, cujus consideratio facit, ut defectus aliorum facilius excusemus. „Considerata infirmitas propria mala nobis excusat aliena. Patienter namque illatam injuriam tolerat, qui pie meminit, quod fortasse adhuc habet, in quo debeat ipse tolerari. Et quasi aqua ignis exstinguitur, cum surgente furore animi sua cuique ad mentem culpa revocatur, quia erubescit peccata non parcere, qui vel Deo vel proximo saepe se recolit parcenda peccasse.“ Gregor, (Moral. V., 81).

γ) Valde commendandum est, ut ad obvios vitae casus in antecessum nos semper praeparatos teneamus. „Qui enim improvidus ab adversitate deprehenditur, quasi ab hoste dormiens invenitur, eumque inimicus citius necat, quia non repugnantem perforat.“ Gregor (Moral. V., 81).

δ) Denique nos in virtute mansuetudinis diligenter exercere

oportet. Mirum sane esset, si non quaevis, vehementissima quoque indoles per continuum exercitium lenibus moribus assuefieri posset. „Quid dicis homo? Leonibus imperamus, et animos eorum mansuetos facimus; et dubitas, num mentis ferociam in mansuetudinem mutare possis, quamvis bestiae natura feroces sint, et praeter naturam mansuetae, tu contra praeter naturam ferox, natura autem mitis? Et qui bestiis id, quod natura eis inest, auferre, et quod eorum naturae adversum, inserere potes; id quod natura tibi praestitit, servare non potes?" Chrysost. (Hom. 9 in gen. 1).

## §. 97.

Virtuti mansuetudinis affinis est virtus *patientiae,* per quam sensus amaritudinis et tristitiae per molestias et adversitates vitae terrestris sollicitatus, fortiter vincitur et supprimitur. Essentia hujus virtutis est perdurans mentis aequanimitas, vi cujus, ut S. Thomas dicit, [1]) „bonum rationis conservatur contra tristitiam, ne scilicet ratio tristitiae succumbat. Vis hujus aequanimis perdurantiae ex charitate trahitur [2]); fundamentum ejusdem est invicta et inconcussa in Deo, sapientissimo et benignissimo rerum humanarum dispositore et gubernatore collocata fiducia, quae facit, ut homo, quaecunque eveniant, pia cum resignatione in sanctam Dei voluntatem suscipiat et perferat. *Dominus dedit, Dominus abstulit; sicut Domino placuit, ita factum est; sit nomen Domini benedictum.* (Job. 1, 21). — *Bonum mihi quia humiliasti me, ut discam justificationes tuas.* (Psalm. 118, 17).

Virtus patientiae ex doctrina apostolica ad perfectionem vitae moralis pertinet, ac vim et efficaciam fidei nostrae comprobare debet. Hinc jubemur gaudere, si in varias patientiae nostrae tentationes inciderimus, *scientes, quod probatio fidei nostrae patientiam operetur, patientia autem opus perfectum habeat,* efficiatque *ut simus perfecti et integri, in nullo deficientes* (Jac. 1, 3. 4) — ad exemplar Christi qui fuit *tentatus per omnia pro similitudine absque peccato* (Hebr. 4, 15). Hinc Apostolus severe improbat eam, quae non est secundum Deum, tristitiam, quae gaudia hujus mundi anhelans dedignatur cum Christo ac pro Christo pati: *Saeculi tristitia mortem operatur.* (2 Cor. 7, 10). Similiter Sapiens hortatur: *Tristitiam non des animae tuae, et non affligas temetipsum in consilio tuo. Jucunditas cordis, haec est vita hominis et thesaurus sine defectione sanctitatis . . . . Tristitiam longe*

---

[1]) 2, 2 qu. 136, art. 1.

[2]) Charitas patiens est. 1 Cor. 13, 4.

*repelle a te. Multos enim occidit tristitia, et non utilitas in ea.* (Eccli. 30, 22 seqq.).

Ex dictis moralis necessitas virtutis patientiae ultro patet. Quodsi homines pro sapientibus Dei consiliis in hoc mundo varie exerceri oportet (cfr. §. 62), haec exercitia ac varias hujus vitae tribulationes fortiter quoque perferri necesse est[1]). Absque patientia non datur probatio fidei nostrae, absque probatione nulla perfectio, absque perfectione nullum meritum nullaque spes praemii aeterni. *Patientia vobis necessaria est, ut voluntatem Dei facientes reportetis repromissionem.* (Hebr. 10, 36). Vocati sumus filii et haeredes, haeredes quidem Dei, cohaeredes autem Christi, *si tamen compatimur, ut et conglorificemur.* (Rom. 8. 17). Christum ipsum *oportuit primum pati,* et dein *intrare in gloriam suam* (Luc. 24, 26); similiter mille ac mille cum ipso et pro nomine ejus passi sunt, qui omnes *ex magna tribulatione venerunt, et laverunt stolas suas et dealbaverunt eas in sanguine Agni,* nunc autem *sunt ante thronum Dei* ... (Apoc. 7, 14 seqq.). — *Ideoque et nos, tantam habentes impositam nubem testium per patientiam curramus ad propositum nobis certamen, aspicientes in auctorem et consummatorem Jesum, qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem, confusione contemta.* (Hebr. 12, 1). — *Qui perseveraverit usque ad finem, beatus erit.* (Matth. 10, 22).

Ad hanc perseverantiam omni modo provocamur. *Nolite amittere confidentiam quae magnam habet remunerationem.* (Hebr. 10, 35). Nec habemus, cur inter pressuras mundi unquam animum despondeamus tristitiaeque locum demus, cum sciamus, Deum, a quo omnes capilli capitis nostri numerati sunt, et abs cujus voluntate ne passer quidem cadit super terram (Matth. 10, 29), non passurum esse, nos *tentari supra id quod possumus,* sed cum tentatione daturum esse *proventum, ut possimus sustinere.* (1 Cor. 10, 10). Et quo magis sustinemus, eo fortius nos sublevabit: *Quoniam servasti verbum patientiae tuae, et ego servabo te ab hora tentationis, quae ventura est in orbem.* (Apoc. 3, 10). Insuper *non sunt condignae passiones hujus mundi pro futura gloria, quae revelabitur in nobis* (Rom. 8, 18). *Id enim, quod est in praesenti momentaneum et leve tribulationis nostrae, supra modum in sublimitate aeternum gloriae pondus operatur in nobis.* (2 Cor. 4, 17). Hinc *et gloriamur in tribulationibus, scientes, quod tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem; probatio vero spem; spes autem non confundit.* (Rom. 5, 3 seq.). Praeter spem autem habemus charitatem; et *quis nos separabit a charitate Christi? Tribulatio, an nuditas, an periculum, an persecutio, an gladius? . . . Sed in his omnibus superamus propter eum, qui dilexit nos. Certus enim sum, quia neque*

---

[1]) Cfr. Eccli. 2, 4; 27, 6.

*mors neque vita . . . . neque instantia, neque futura . . . . neque creatura alia poterit nos separare a charitate Dei, quae est in Christo Jesu, Domino nostro.* Rom. 8, 35. seq.

Ceterum virtus patientiae non exigit suppressionem humani sensus, quo se homo adactum sentit, cor pressum lacrymis alleviare, aut moderatis querelis aliorum sympathiam movere eorumque solamina ambire. Sed est modus in rebus ; et longe plus ad aedificationem aliorum confert, qui, quin solaminibus aliorum alleviari petat, ipsos potius exemplo piae ac heroicae sufferentiae solatur et erigit. Nullibi legimus, Salvatorem unquam propter persecutiones quas sustinuit, aut propter passionem sibi imminentem apud suos conquestum fuisse aut solatium quaesivisse (cfr. e contra Matth. 16, 24); solamen qua homo a nullo alio, nisi a Patre suo coelesti expetiit, sed tamen ita, ut nullo non momento, illo etiam, quo sanctissima ejus natura coram onere immenso peccatorum totius mundi in se suscipiendo et propria morte expiando cohorresceret, voluntati Patris perfecte acquiesceret: *Pater mi, si possibile est, transeat a me calix iste. Verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu!* (Matth. 26, 37 seq.).

## §. 98.

Habitus virtutibus abnegationis oppositi sunt superbia una cum falso suo contrario, turpi suimet ipsius abjectione, porro incontinentia et immoderatio desideriorum, effeminata mollities, acedia, impatientia, iracundia.

*α*) *Superbia* sub duplici respectu considerari potest, generali et speciali. Sub priori respectu denotat formale cujuscunque peccati momentum, quod consistit in voluntaria contra voluntatem divinam elatione et detrectatione debitae subjectionis. Talis superbiae motiva serpens mulieri ad primum peccatum seducendae suggessit: *Eritis sicut Dii, scientes bonum et malum.* Gen. 3, 5. [1]) Sub hac ratione superbia in ss. litt. *initium omnis peccati* dicitur (Eccli. 10, 15). Et cum qua generalis forma peccati essentiam peccati ceu talis constituat, plena peccati consummatio ceu incarnata superbia apparebit in Antichristo seu homine peccati, *qui se ipsum extollet super omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita ut in templo Dei sedeat ostendens se, tamquam sit Deus.* 2 Thess. 2, 4.

Sensu autem strictiori superbia denotat speciale quoddam vitium,

---

¹) Quoad primam, per haec serpentis verba effectam aversionem mentis a Deo Sapiens ait: *Initium superbiae hominis, apostatare a Deo.* Eccli. 10, 14.

inordinatum scil. appetitum propriae excellentiae. Modus communis omnium hujus vitii capitalis modificationum est indebita sui ipsius supra alios elatio. Singulares autem ejusdem modi et excretiones sunt vana de semetipso complacentia, vana gloriatio et ostentatio sui ipsius, ambitiosa captatio plausuum popularium et honorificorum munerum, zelotypia, arrogantia et studium aliis dominandi, contemtus aliorum sub variis formis, dum scil. superbiens aut indigne fert, aliis ullo modo devinctum esse, aut aliorum bonas dotes, bene gesta et merita non vult aestimare, aut generatim ex misanthropica indole nullam virtutibus humanis fidem habet, vel ex ferocia sensus amari aliis irridere, eorum corda sarcasmis vulnerare amat, imo eosdem etiam injuriose tractare et violentiis ac duritiis premere non haesitat. Haud raro superbia etiam speciem humilitatis induit; verumtamen vae illi, cui superbum talis hypocritae animum irritare infeliciter contingit! *Est qui nequiter humiliat se, et interiora ejus plena sunt dolo.* (Eccli. 19, 23). Hi communi vitae cursu occurrentes modi superbae elationis superantur ab aliis minus consuetis, quibus ad apertam insaniam aberratur. Huc pertinet vesania pantheismi, cujus asseclae spiritum humanum deificant, et ultra illos atheistarum, qui auctoritatem numinis divini et legis divinae penitus negant. Qui ejusmodi blasphemos errores serio et cum omnibus eorundem practicis consequentiis amplecti volunt, merito pro praecursoribus Antichristi habendi sunt. Nec defuerunt, qui eo insaniae progressi sunt, ut se ipsos Deos dici et coli paterentur. Cfr. Act. 12, 21—23; Rom. 1, 21.

Causae superbiendi homini ad indebitam sui aestimationem proclivi fieri possunt res quaecunque, quibus gaudet aut gaudere putat: venustas externae formae, dexteritas agendi, rerum opulentia, potestas, honores et dignitates, splendor natalium, scientiae et artes, bona opera, exercitia religiosa etc. Imo dantur *terrena sapientes, quorum gloria in confusione ipsorum* (Phil. 3, 19) i. e. qui obcoecatis mentibus gloriantur de rebus, quarum ipsos profundissime pudere et poenitere deberet.

Superbia pro vilitate quorundam objectorum gloriationis parvitatem materiae admittit; sed ipse habitus mentis superbientis damnabilis est, et omni modo eradicari debet, quia in se cum christiana pietate absolute nequit reconciliari, et accrescens totam hominis indolem moralem corrumpit, hominemque accedentibus aliorum vitiorum incentivis ad quaecunque perversa trahit. *Superbiam nunquam in tuo sensu . . . . . dominari permittas; in ipsa enim initium sumsit omnis perditio.* Tob. 4, 14. — *Initium omnis peccati est superbia; qui tenuerit illam, adimplebitur maledictis, et subvertet eum in finem.* Eccli. 10, 15. Superbientem animi elationem certo certius casus profundus sequitur: *Antequam conteratur, exaltatur cor hominis.* Prov. 18, 12. SS. litt. vane

superbientibus severissimas poenas minantur: Jesai. 2, 12—17; 3, 16—26; 9, 8—13; Jerem. 48, 29 seqq.; Ezech. 16, 49; Abdias v. 4 etc. *Deus superbis resistit* (1 Petr. 5, 5; Jac. 4, 6) ac *demolietur domum superborum* (Prov. 15, 25), imo *integras gentes* destruit, et *perdit eas usque ad fundamentum* (cfr. Eccli. 10, 16—20). Idola superbientis sensus sunt vana figmenta: *Quid profuit nobis superbia, aut divitiarum jactantia quid contulit nobis? Transierunt omnia illa tanquam umbra, et tanquam nuntius percurrens, et tanquam navis, quae pertransit fluctuantem aquam, cujus cum praeterit, non est vestigium invenire, neque semitam carinae illius in fluctibus; aut tanquam avis, quae transvolat in aëre, cujus nullum invenitur argumentum itineris, sed tantum sonitus alarum verberans levem ventum . . . ; aut tanquam sagitta emissa in locum destinatum, divisus aër continuo in se reclusus est, ut ignoretur transitus illius.* Sap. 5, 8—12.

*β*) Triste superbiae contrarium est turpis sui abjectio per *famulantem cooperationem ad aliorum peccata,* et per *assentationem.* Turpitudo assentationis consistit in eo, quod assentator honorificas laudes venales habeat pro quibuscunque commodis et emolumentis temporalibus, quod fucatis et mendacibus verbis assequi studeat illa, quae bene sentientes aut spernunt, aut probitate vitae et strenuo labore assequi sperant. Insuper adulatio est periculosa tentatio proximi (Prov. 27, 21), et inter perniciosissima media et subsidia seductionis moralis pertinet. Impudentissimi ex adulatoribus sunt, qui aperte mala et perversa laudibus ornare non erubescunt. *Vae, qui justificatis impium pro muneribus!* (Jesai. 5, 23). Adulatores sunt mala pestis aularum potentium, regum ac principum; integra regna per illorum malam operam ruinam traxerunt. Cfr. 3. Reg. 12, 10 seq. Nec tamen soli potentes habent, cur sibi ab ejusmodi hominibus caveant, sed unusquisque homo munimine firmo contra suavem linguam ementitae amicitiae indiget. *Corripiet me justus in misericordia, et increpabit me; oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.* Psalm. 140, 5.

*γ*) Virtuti continentiae opponitur *incontinentia* sive imbecillitas animae moderari nescientis affectibus concupiscibilibus per quascunque causas in homine suscitatis. Huc pertinent immodica animae desideria, lasciviens gaudium (Luc. 6, 25), male custodita lascivia sensuum, quae hominem ad ruinam et interitum moralem deducit. „Quidquid enim pulchrescit in visu, quidquid dulcescit tactu, quidquid blanditur auditu, quidquid lenocinatur odoratu, quidquid mollescit attactu, in his omnibus, si incauti fuerimus, surripientibus concupiscentiis malis animae virginitatem corrumpi permittimus, et impletur illud, quod per prophetam dictum est: *Intravit mors per fenestras nostras.*" [1]) — Effemi-

[1]) *Augustin.* lib. 50, hom. 35.

nata mollities jam per se animae mors est (1 Cor. 6, 10), et christianis moribus absolute repugnat. Via enim ad coelum acta, et porta, quae ducit ad vitam, angusta est (Matth. 7, 14; 11, 12); et ἀσωτεία sive irrefrenata vivendi licentia, in delectationes omnis generis diffluens, in ss. litt. severe damnatur. Cfr. Luc. 15, 13; Eph. 5, 18; Tit. 1, 6; 1 Petr. 4, 4.

δ) Mansuetudini christianae contrariatur *iracundia* sive habitus inordinatae effervescentiae de rebus odiosis. Iracundia jam in se mala et turpis est, quia hominem sano consilio privat suique impotem reddit. (Prov. 12, 16). Insuper culpa irae malae augeri solet tum causis, ex quibus enascitur, tum nocivis ex illius motibus manantibus effectibus et sequelis. Causae irae saepissime in ipso irascente sitae sunt; homines superbi, arrogantes, in sensu suo pervicaces, contra debitam disciplinam rebelles, in exequendis improbis consiliis impediti etiam tunc irasci solent, ubi plane nulla externa irascendi causa adest. Quo injustior causa irae, eo culpabilius quoque peccatum irae; praesertim si quis irascitur de iis, quorum causa salubriter confundi deberet, vel si quis motibus ferocis animi moderari nolens studiose rationes captat, quibus sibi de justitia irritationis suae persuadeat. Sacra scriptura malam mentis sagacitatem, quae zelo amaro inest, vocat sapientiam animalem, imo diabolicam. (Jac. 3, 15). Malis irae malae causis accedunt funesti ejusdem effectus. Praeterquam enim, quod ipsi irascenti nociva sit, ejusque sanitatem, imo vitam infestet, gravissima in alios mala redundare facit, irascentem ad injurias, contumelias, violentas oppressiones et damnificationes rapit, rixas et contentiones, inimicitias et odia provocat et auget, imo cruentarum caedium aliarumque execrabilium immanitatum causa existit. (Cfr. Prov. 27, 3, 4; 21, 19; 26, 21; Sap. 10, 3). Propter hanc suam saevam malitiam iracundia non minus damnabilis est, quam incontinentia. „Quanquam secundum passionis rationem — ait S. Thomas [1]) — concupiscentiae incontinentia turpior sit quam irae; quantum tamen ad malum sequens gravior est irae incontinentia quam concupiscentiae.“ Hinc in ss. literis severe damnatur (Matth. 5, 22) et inter manifesta opera carnis numeratur. (Gal. 5, 20).

ε) Virtuti patientiae, quae fortiter sustinet, opposita est *impatientia,* quae fatigationibus quibuscunque, levibus quoque imo levissimis perturbatur, et quatenus jam ab initio omne strenuum et assiduum conamen horret, sensim in *ignaviam* et *acediam* transit. Animae mali et laboris impatientes sunt animae ignobiles, plenae rancore, effusae in gemitus et vesana lamenta, ad omne bonum invalidae, imprudentes in judiciis suis, nullius rei providae, negligentes in opere, adeoque plane

---

[1]) 2, 2 qu. 156, art. 4.

inutiles. Haud raro immediate in Deum peccant; nec aliter fieri potest, nisi quod impatientes morae et operae contra Deum ipsum, gubernatorem rerum humanarum conqueri incipiant, Deo diffidant, orationem negligant, imo in plenariam indifferentiam et torporem circa res religionis delabantur. Sacrae literae impatientes stultis annumerant (prov. 14, 29), divino auxilio orbos declarant, eosque severam rationem de aberrationibus impatientiae aliquando coram Deo reddendam monent. (Eccli. 2, 15—17). Inter stultos ex sententia sacrarum literarum etiam pigri pertinent (Prov. 12, 11), quorum *iter quasi sepes spinarum* (Prov. 15, 19). Inanibus velleitatibus pleni (Prov. 13, 4) ab omni serio conamine abhorrent (Prov. 22, 13), desideriis nocivis absumuntur (Prov. 21, 25), ignominiam et servitutem sortiuntur (Prov. 10, 5; 12, 24), egestate et penuria premuntur (Prov. 10, 4; 18, 9 etc.), sibique aliisque onerosi sunt (Prov. 19, 24; 10, 26). Quae in V. T. de temporali pigri sorte dicuntur, in N. T. complentur per descriptionem sortis aeternae spiritualis ignaviae. Cfr. Matth. 25, 18. 24—30; Apoc. 3, 15 seqq.

§. 99.

Per virtutes abnegationis homo christianus se ab inordinato amore et adhaerentia ad res mundanas et temporales expedire debet, ut eo liberius in Deum resque divinas tendat. Movetur autem in Deum per fidem, spem et charitatem, quae ab objecto suo, scil. Deo, *theologicae virtutes* compellantur. Habent vero Deum ceu objectum tum *materiale* quum *formale*; i. e. tum illud, quocum per has virtutes mens humana occupatur, est ipse Deus, quum rationes quoque motivae hujus conversionis ad Deum a Deo ejusque perfectionibus desumuntur. Deus est objectum fidei qua summa et absoluta veritas; et quia summe verus est, ipsi credendo firmiter inhaeremus. Deus est objectum spei nostrae qua fons perennis aeternae felicitatis credentibus promissae, et fidelitas promissionum divinarum fallere nescia est ratio motiva spei nostrae. Deus est objectum summi amoris nostri, quia ceu summum et absolutum bonum omni amore dignissimus est; et quia dignissimus est, non possumus non summopere eum amare. Seu ut simplicius loquar: nos credimus, quod Deus dixit, quia Deus dixit; nos speramus, quod Deus promisit, quia Deus promisit; nos diligimus, quod Deus a nobis diligi vult, et quidem ideo, quia Deus vult — et objectum fidei, spei, dilectionis nostrae est idem ille Deus, in quem loquentem credimus, in quem promittentem speramus, quem perfectissimum omni amore dignissimum cognoscimus.

Jam vero haec adhaerentia mentis nostrae ad Deum in credendo, sperando et diligendo non ex nobis ipsis efficitur, sed virtute

Dei [1]), qui nobis fidem, spem et charitatem inspirat [2]), inspiratasque gratia sua vivas in nobis conservat; quapropter virtutes theologicae compellantur etiam *infusae* i. e. tales, quarum habitus nobis a Deo ipso infusus est.

Et quoniam per illas ad Deum, finem supranaturalem vitae et activitatis nostrae extollimur, et quodammodo futuram nostram cum Deo in coelesti patria conjunctionem praegustamus, theologicae virtutes compellantur *divinae,* per quas interior homo ad similitudinem divinam formatur, ita ut actualiter incipiat exhibere imaginem beatae aeternaeque Trinitatis, ad quam homo primaevus a Deo conditus est.

## §. 100.

Quamvis Deus harum trium virtutum objectum commune sit, non tamen aequaliter et aeque perfecte earundem objectum est. Primo quidem apprehenditur per intellectum, cui veritas divina irradiatur; et sic oritur virtus fidei. Haec autem non posset esse et subsistere viva, nisi simul veritas irradiata mente et voluntate apprehenderetur; et mente quidem, ut homo desideria et fiduciam extollat ad res divinas per fidem ipsi ostensas — voluntate, ut animus desiderans et confidens inardescat studio vivo et puro tendendi ad Deum, ipsique cum omnibus viribus inhaerendo *unus cum Deo spiritus fiat* (1 Cor. 6, 17). Exinde tum intimus trium illarum virtutum nexus, quum etiam earundem ordo patet, quem S. Augustinus pulchre assignat: „Domus Dei credendo fundatur, sperando erigitur, diligendo perficitur.“ [3]) Virtutes theologicae vivo inter se cohaerent nexu „et sacro quodam circuitu in se invicem refunduntur“ (Ambros.), ita quidem, ut charitas ex spe fidei enata fidem et spem perficiat (1 Cor. 13, 7), et utrique formam ac vitam tribuat. Ordine tamen prima ceterarumque fundamentum manet fides, quae informis quoque vere est fides, quamvis mortua et merito carens, donec divinitus resuscitato charitatis spiritu revixerit.

## §. 101.

*Fides* ex doctrina Apostoli est *sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium.* (Hebr. 11, 1). Haec jam substantia rerum sperandarum continetur in summa veritatum ab ecclesia nobis ceu verbum Dei praedicatarum, quas recipiendo res nondum visas i. e.

---

[1]) Nemo venit ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum. Joann. 6, 44.

[2]) Cfr. supra p. 20, not. 3.

[3]) Serm. 20 de verb. apost., c. 1.

coelestes seu ipsum Deum et Christum qua veritatem nobis praedicatam mente et intellectu recipimus. Deus vivus in verbo vitae nobis propinatus idem ille est, qui simul nobis ipsis assensum ad veritatem ab extra propinatam gignit efficitque firmam convictionem mentis nostrae de his, quae pro conditione nostra terrena non videndo, sed credendo apprehendimus. [1]) Ratio autem humanitus appercepta firmae hujus convictionis est summa auctoritas illius, qui per verbum istud a nobis creditum loquitur, et quem Deum esse, gratiae inspiratione sive interna Dei in nobis locutione nobis persuasum est.

Pro dictis fides qua habitus mentis nostrae designat adhaerentiam divinitus effectam intellectus nostri ad verbum Dei per ecclesiam Dei praedicatum propter divinam loquentis auctoritatem. Triplex igitur divinum in fide deprehenditur: veritas quae creditur scil. revelatum verbum Dei per ecclesiam nobis traditum, in quo Deus ipse est qua suprema ac aeterna veritas; causa efficiens fidei, scil. gratia Dei ad credendum movens; ratio motiva fidei, scil. suprema auctoritas revelantis qua absolutae et fallere nesciae veritatis. Ad quod accedit, Deum simul esse finem motus, quo intellectus noster ad Deum conversus movetur [2]); et haec mentis nostrae conversio ad Deum fidem facit *actum virtutis,* qui actus est simul Dei atque hominis: Dei exterius loquentis ac interius illuminantis et moventis [3]) — hominis voluntarie appercipientis et libenter amplectentis veritatem a Deo sibi propinatam. [4])

Quum fides hominis sit opus Dei simul et hominis, humanis in hoc opere elaborando studiis utique multum tribui debet, ita tamen, ut divino characteri habitus fidei nil derogetur. Divino virtutis fidei characteri ex omni utique parte aliquid humanum accedit, quod a divinitus dato fidei dono ac habitu penetrari debet. Sic homo a gratia fidei tactus et praeventus veritatem divinam desiderare, in ipsam inquirere, praejudicia affectusque veritati divinae contrarios e corde suo pellere, ipsique se penitus devovere debet; nec tamen dicere potest, se veritatem fidei apprehendisse, qui potius se a veritate comprehensum fateri debeat. Ipsius est, materiam fidei pro suo posse

---

[1]) *Πραγμάτων ἔλεγχος οὐ βλεπομένων* (Hebr. 11, 1). „Fides est virtus, qua creduntur, quae non videntur.“ Aug. (tract. 40. in Joann.).

[2]) Ex dictis ergo *quatruplex causa divina* fidei nostrae distinguenda est: *causa materialis,* veritas Dei seu verbum Dei per ecclesiam praedicatum; *causa formalis* seu auctoritas summa revelantis; *causa efficiens,* gratia Dei movens ad assensum et causans habitum fidei; *causa finalis,* Deus in quem credendo tendimus.

[3]) Matth. 16, 17; Act. 16, 14.

[4]) Act. 10, 24; 17, 11.

viribus intellectus sui penetrare; nec tamen speculativas cognitiones exinde acquisitas, utpote humanas et limitatas, pro ipsa divina fidei veritate, nulli intellectui humano exhaurienda venditabit. Ipsius est, ad rationabilitatem fidei divinae vindicandam de humanis credibilitatis ejusdem motivis sibi pro posse suo persuadere; [1]) nec tamen haec motiva, utut fortia et irrefragabilia sint, unquam rationi motivae et absolute obligativae credendi substituet, quia fides christiana non persuasibilibus humanae intelligentiae ratiociniis, sed absoluta Dei revelantis auctoritate nititur. Illud demum, quod in fide amplectenda proprie et propter se quaeritur, non est cultura ingenii et intellectus, auctio sive amplificatio cognitionum humanarum, sed ipse Deus, cujus immensae majestati et gloriae credere incipiens se humillime subjicit, cum ei ipsius fidei beneficio persuasum sit, se credendo amplecti res captum temporalem hominis longe excedentes et versari in regno gratiae divinae supranaturali, in quo speciali Dei favore quibusdam singulari intellectus et sapientiae dono gratioso ditatis imperfecta quaedam aeternae visionis anticipatio interdum conceditur.

## §. 102.

E dictis auspicari licet necessarias virtutis fidei *dotes:*

α) Fides sit *humilis,* piae subjectionis plena, absque praetensione fidem divinam rationis humanae arbitrio subjiciendi. Talis perversa ac petulans praetensio aequipararet totali inversioni ordinis rerum naturalis et divini, quam ipsa sana ratio ceu absonam et insanam rejicere debet. *Amen dico vobis: Quisquis non receperit regnum Dei velut parvulus, non intrabit in illud.* (Marc. 10, 15). *Confiteor tibi Pater, Domine coeli et terrae, quia abscondisti haec a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis.* Matth. 11, 25.

β) Fides sit *vera* i. e. homo in credendo nulli alii auctoritati, nisi divinitus institutae, scil. ecclesiae, fidem habeat. *Licet nos aut angelus de coelo evangelizet vobis praeterquam quod evangelizavimus vobis, anathema sit.* Gal. 1, 8.

γ) Fides sit *illuminata* i. e. aliena a vanis et superstitiosis humanae adinventionis figmentis. *Ineptas et aniles fabulas devita, exerce autem te ipsum ad pietatem.* 1 Tim. 4, 7. Cfr. Col. 2, 18. — *Habemus*

---

[1]) Motiva credibilitatis numerantur septem: argumentum e vaticiniis, sanctitas christianae legis, sapientia doctorum ecclesiae, mira fidei propagatio, miracula, gloriosa tot fidei testium martyria, immutabilis fidei perdurantia omnibus temporum vicibus ac discriminibus superior.

*firmiorem propheticum sermonem, cui bene facitis attendentes tanquam lucernae lucenti in caliginoso loco.* 2 Petr. 1, 19.

δ) Fides sit *firma* et *inconcussa,* quae nullis humanorum impostorum persuasionibus aut vitae experientiis quibuscunque eradicari queat. *Ut jam non simus parvuli fluctuantes et circumferamur omni vento doctrinae in nequitia hominum.* Eph. 4, 14. — *Scio, cui credidi, et certus sum, quia potens est depositum meum servare in illum diem.* 2 Tim. 1, 12.

ε) Fides sit *sufficienter instructa,* i. e praeter ea, quae de rebus fidei hominem christianum necessitate medii scire oportet, unusquisque talem sibi veritatum religiosarum cognitionem acquirat, qualis ejusdem culturae intellectuali in genere, et speciali ejus vocationi terrestri correspondet: *Parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de ea, quae in vobis est, spe.* 1 Petr. 3, 15.

ζ) Fides sit *viva* i. e. non mera res intellectus sit, sed totum hominem, sentientem quoque ac volentem occupet. *Corde creditur ad justitiam.* (Rom. 10, 10).

η) Fides sit *efficax* i. e. opere comprobetur. *Fides sine operibus mortua.* Jac 2, 26. — *Si quis dicit, se nosse Deum, nec tamen mandata Dei custodit, mendax est.* 1 Joann. 2, 4.

ϑ) Fides sit *constans* et *perseverans: State in fide, viriliter agite et confortamini.* 1 Cor. 16, 13. — *(Diabolo) resistite fortes in fide.* 1 Petr. 5, 9. Cfr. Eccli. 1, 36; Act. 14, 21; 2 Tim 4, 7. Necessitas constantiae in fide ex ipsa necessitate fidei ad salutem aeternam patet. *Sine fide impossibile est placere Deo.* Hebr. 11, 6. *Qui non crediderit, condemnabitur.* Marc. 16, 16. — *Haec est victoria, quae vincit mundum, fides nostra.* 1 Joann. 5, 4.

## §. 103.

Cum fides donum Dei pretiosissimum ac maxime necessarium sit, ejusdem conservatio et auctio gravissimum vitae nostrae temporalis negotium esto. „Fides est origo justitiae, sanctitatis caput, devotionis principium, religionis fundamentum. Nullus unquam sine hac Deum promeruit, nullus sine illa fastigium sublimitatis ascendit.“ [1]) „Nullae sunt majores divitiae, nulli thesauri, nulli honores, nulla mundi hujus major substantia, quam est fides catholica. Haec peccatores homines salvat, coecos illuminat, infirmos curat, catechumenos baptizat, fideles justificat, poenitentes reparat, justos augmentat, martyres coronat.“ [2]).

[1]) *Chrysost.* Sermo de fide, spe et caritate.

[2]) *Augustin.* Sermo 1 de verb. apost.

Media praecipua ad conservandam et augendam fidem sunt:

α) Continua et instans oratio ad Deum pro gratia fidei conservanda et augenda. *Dixerunt Apostoli Domino: Adauge nobis fidem.* Luc. 17, 5. — *Et continuo exclamans pater pueri cum lacrymis ajebat: Credo Domine, adjuva incredulitatem meam.* Marc. 9, 23.

β) Frequens meditatio immorans expensioni veritatum ac mysteriorum fidei. S. Thomas Aq. mysteria fidei nostrae pulchre dividit in septem mysteria divinitatis et septem mysteria humanitatis Christi, quorum meditativa expensio uberes aedificationis et spiritualis elevationis thesauros recludit. Similiter mysteria rosarii aliaeve fidei nostrae concinnae formulae aptam et bene ordinatam meditationis de veritatibus fidei materiam praebent.

γ) Frequens exercitium fidei. SS. Ambrosius et Augustinus urgent quotidianam recitationem symboli apostolici, devotam scil. et cum aliqua in singulis ejus articulis immoratione meditativa conjunctam. Talis rememoratio sanctarum fidei nostrae veritatum tunc praecipue necessaria est quando graves tentationes ingruunt, quibus virtute fidei nostrae resisti debet. *Sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea exstinguere.* Eph. 6, 16.

δ) Compositio morum nostrorum ad sanctas fidei nostrae normas. *Si quis voluerit voluntatem ejus facere, qui misit me, cognoscet de doctrina, utrum ex Deo sit, an a me ipso loquar.* Joann. 7, 17. — *Charitas congaudet veritati.* 1 Cor. 13, 6.

## §. 104.

*Corde creditur ad justitiam, ore autem fit confessio ad salutem.* Rom. 10, 10.

Ex hoc dicto apostolico sequitur:

1. Neminem sine jactura salutis aeternae fidem suam coram hominibus abnegare posse. *Qui me negaverit coram hominibus, negabo et ego eum coram Patre meo, qui in coelis est.* (Matth. 10, 33). Hinc ecclesia in illos, qui timore persecutionum idolis sacrificabant, libros sacros tradebant etc. gravissimis poenis animadvertit. Quid jam de modernis christianae fidei abnegatoribus censendum, qui nullis persecutionibus obnoxii mere propter inanem gloriolam culti ingenii, vel ex abjecta timiditate et officiositate, vel e nequitioso studio favoris humani vel quorumcunque aliorum commodorum temporalium contemtum fidei ac christianae pietatis prae se ferre non haesitant, dicteriis aliorum contra fidem applaudunt etc.! Quanta ingratitudo in Deum salutis auctorem, quanta impietas in Christum Salvatorem, quanta dementia voluntarii contemtus oblatae salutis!

2. Unumquemque teneri fidem suam certis sub circumstantiis aperte profiteri et cognitam reddere, dum scil. ab illis, quibus jus competit, de fide sua interpellatur — quoties porro honor Dei et aedificatio proximi apertam fidei confessionem moraliter necessariam reddit. Qui in ejusmodi casibus fidem suam dissimulat, proditionis fidei reum se facit. In ceteris quibuscunque circumstantiis persuasionem suam fidelem tacere quidem licet, nunquam autem religionem alienam simulare.

Persecutiones religionis causa ingruentes ita tolerari oportet, ut fides a quocunque proditionis actu vel signo salvetur. Licitum est, fugiendo persecutionem declinare, nisi fugiendo causa Dei fideliter custodienda prodatur et hosti diripienda relinquatur. Sin vero, fuga laudabile opus est, quo ostenditur promta voluntas, propter fidem relinquendi cetera vitae bona, rem familiarem, patriam etc. Imo temerarium foret, absque solida causa se aggressionibus persecutorum fidei obnoxium dare. Christus ipse, antequam hora ejus venit, saepius inimicorum suorum insidiis se subduxit, suisque praecepit: *Cum persequentur vos in civitate ista, fugite in aliam.* (Matth. 10, 22). Id quod et Apostoli fideliter exsecuti sunt (Act. 9, 25; 14, 6 seq.). Multo minus convenit, ut quis persecutores fidei voluntarie provocet, quod quidem jam ex hac causa non concedi potest, quia alios ad peccandum provocare non licet. Ceterum ardor fidei in gravi persecutionum aestu quasi involuntariis fidei contestationibus se conspicuum reddens non pro temeraria hostium provocatione, sed pro divino Spiritus Sancti instinctu habendus est, qui ad augendam Dei gloriam et aedificationem fidelium heroicas animas adigit, ut se ipsas in sacrificium Deo offerant. Ubi persecutio et mors propter fidem moraliter declinari nequit, bene volentibus Deus dabit virtutem, ut fortiter et gaudenter in Deo vincant, et qua magnanimes saeculi victores gloriosam martyrii palmam arripiant. Matth. 5, 10 seq.; 1 Petr. 2, 19.

## §. 105.

Habitus christianae fidei contrarius est *incredulitas,* quae plures gradus admittit incipiendo a partiali defectu verae fidei usque ad extremam et completam negationem veritatis christianae. Essentia incredulitatis scienter et arte logica excultae in eo consistit, ut supranaturali tendentiae ac materiae fidei christianae purus *naturalismus,* et christiano fidei motivo purus *rationalismus* substituatur. Sub morali respectu voluntaria incredulitas aequiparatur voluntariae renuntiationi salutis aeternae per fidem christianam assequendae, quae renuntiatio simul voluntarium ac blasphemum Dei contemtum prae se fert. Volun-

tarius hic contemtus in illis, qui principiis incredulitatis consequenter insistunt, in plenariam Dei, auctoris salutis christianae, negationem abit, cui jungitur altera immortalitatis et spiritualitatis animae; ita quidem, ut *materialismus* et *atheismus* crassum et faeculentum residuum ebullitionis impiae contra fidem christianam constituant et cum fide e supernis luminibus oriunda ipsum naturale animae lumen negetur et pessumdetur. *Dixit insipiens in corde suo: Non est Deus!* Psalm. 13, 1. *Animalis homo non percipit ea, quae sunt spiritus Dei; stultitia enim est illi, et non potest intelligere.* 1 Cor. 2, 14.

§. 106.

Infidelitatis species quaedam est *haeresis,* pertinens ad eos, qui fidem Christi profitentur, sed ejus dogmata corrumpunt. [1]) Distinguitur inter haeresin *materialem* et *formalem.* Formalis haeresis adest, si quis *voluntarie* et *pertinaciter* errorem contra fidem tenet. Ubi voluntarietas deest, haeresis mere materialis adest. Haereticis materialibus fidem implicitam patrocinari exoptamus et speramus; attamen statum illorum infirmum esse condolemus, utpote qui tot salutis mediis ab ecclesia catholica suppeditatis destituti nonnisi imperfecte in via salutis procedere possunt, nec ipsam perfectionem christianam vere norunt. Num et in quantum singulorum circa fidem materialiter errantium errores mere materiales sint, non est nostrum absque causa justa et abs sufficienti cognitione conditionis moralis errantium dijudicare, libenterque concedimus, quam arduum sit, absque singulari quadam Dei gratia praejudiciis a teneris annis imbibitis se exuere. Illud vero certum est, pertinaciter errantes contra Spiritum Sanctum peccare (Act. 7, 51; Matth. 12, 31) illosque etiam, qui non quidem pertinaciter, ast culpabiliter errant, pro modo ac gradu culpae suae feriri a verbo Salvatoris: *Qui non credit, jam judicatus est!* Joann. 3, 18. Cfr. Tit. 3, 11. Haeresiarchae vero ac falsarii religionis et corruptores fidei alienae *hi sunt fontes sine aqua, et nebulae turbinibus exagitatae, quibus caligo tenebrarum reservatur. Superba enim vanitatis loquentes pelliciunt in desideriis carnis luxuriae eos, qui paulatim effugiunt, qui in errore conversantur, libertatem illis promittentes, cum ipsi servi sint corruptionis; a quo enim quis superatus est, hujus et servus est.* 2 Petr. 2, 17 seq.

§. 107.

Dum infideles et haeretici contra *veritatem* fidei peccant, dantur alii contra *firmitatem* fidei peccantes, dubitantes scil. et fluctuantes in

---

[1]) Thom. Aq. 2, 2. qu. 11, art. 1.

rebus fidei. Ejusmodi habitum ancipitem et infirmum in hominibus extra catholicam communionem natis et educatis inveniri non est mirum; et haud raro talis mentium fluctuatio ex sapienti Dei dispositione ad sollicitiorem inquisitionem in veritatem fidei catholicae incitavit, et ex parte hominis prima ansa conversionis ad veritatem catholicam exstitit. Multo saepius vero, in moderna praesertim societate, evenire solet, ut qui a teneris annis fide catholica innutriti sunt, cum ad maturiorem aetatem pervenerint, in rebus fidei fluctuare incipiant diversisque circa veritatem catholicam dubiis occupentur. Missis scrupulosis, qui figmentis potius illusionum suarum, quam veri nominis dubiis exagitantur, judicium nostrum morale de fluctuantibus in rebus fidei pendet tum a *causis* dubiorum, quum a *modo,* quo dubitantes ad objecta dubiorum se habent. Causae voluntariae et inhonestae dubiis in se involuntariis jam aliquid culpae affigunt, eamque eo graviorem reddunt, quo magis in causa peccatum fuit. Levitas animi, defectus debitae industriae in cognoscenda veritate religionis damnabiles causae fluctuationis sunt. Gravius adhuc peccatur ab illis, qui ex vanitate et vesano animi tumore, utpote ultra vulgus sapere cupientes, dubia studiose captant. Quos superant alii, qui ex abjecta debilitate auctoritati cavillatorum et irrisorum fidei et pietatis christianae cedunt, sibique ab illis imponi patiuntur. Gravissime tandem culpandi sunt, qui ex odio occulto veritatis, malis eorundem affectibus ac passionibus contrariantis consulto in rationes inquirunt, quibus sibi de falsitate doctrinae persuadeant, utpote *qui lucem oderunt, et diligunt magis tenebras, ut non arguantur opera eorum.* Joann. 3, 19 seq.

## §. 108.

Pestifer moderni temporis morbus, solidam animorum pietatem enervans, est sic dictus *indifferentismus in rebus fidei.* Hujus indifferentismi plures gradus distinguendi sunt; aliqui enim, quamvis nullo catholicae veritatis studio et amore ardeant, saltem religionem christianam vago quodam et indeterminato pietatis sensu amplectuntur; alii vero eo usque progrediuntur, ut omnes religionis modos, qui inter homines dantur, aequaliter sufficientes, vel quod idem est, aequaliter erroribus mixtos putent. Talis sentiendi ratio est lenior quaedam forma apostasiae a fide majorum, simulque ostendit defectum zeli et studii religionis. Omnes enim religiones aequali ratione aestimare idem est, ac nulli addictum esse; quod multo pejus est, ac ulli, etiamsi imperfectae religioni assensum praebere. Quum enim mores a religione pendeant et morum praecepta ultimo sanctionibus religiosis ac motivis pietatis firmentur, homo erga religionem indifferens caret illo honestatis fulcro,

quod, utut infirmum, ne illi quidem, qui imperfectae ac erroribus non vacuae religioni addictus est, plane deest. Esto, ab animo indifferentis alienum esse fanatismum, qui erroribus circa religionem fere semper admixtus reperitur; eo magis tepiditas ejus arguenda est, exosa Deo et omnibus bene cordatis hominibus. *Scio opera tua, quia neque frigidus es, neque calidus. Utinam frigidus esses aut calidus! Sed quia tepidus es, et nec frigidus, nec calidus, incipiam te evomere ex ore meo.* Apoc. 3, 15 seq. Ceterum indifferentismus, praeterquam quod lugubrem defectum vivi religionis sensus contestetur, etiam absentiam debitae, quae menti et intellectui inesse debet, energiae ostendit. Illos solum, qui rem aliquam intimius penetrare nolunt aut nesciunt, judicii de ea ferendi taedet; indifferentismus fere semper apud illos invenitur, qui scientiam in rebus religiosis primoribus labris gustaverunt, et notionibus vagis et confusis circa objecta christianae religionis doctrinae occupantur. Quapropter inter media humanitus adhibenda ad pellendum indifferentismi morbum potissimorum aliquod est solida in rebus fidei instructio. Vix enim fieri potest, ut, qui veritatem et pulchritudinem fidei christianae intimius noscere coepit, sensus sui indifferentiam servet; potius veritatem cognitam aut amare aut odisse debet. Felix, si amare incipit; si odit, ipse de se capitis sententiam tulit.

### §. 109.

*Spes* generaliter definitur fiducialis exspectatio desiderati boni. Bonum in *spe christiana* desideratum est Deus qua fons perennis et inexhaustus futurae nostrae felicitatis, cum omnibus illis, quae divina ordinatione destinata sunt, ut nos ad Deum, summum et absolutum vitae nostrae bonum perducant — verbo regnum coelorum per illuminationes fidei nobis reclusum.[1]) Per incarnati enim verbi mysterium nova mentibus nostris lux divinae claritatis infulsit, ut dum visibiliter Deum cognoscimus, per hunc in invisibilium amorem rapiamur;[2]) et dum simul promissionum per omnia temporalia saecula repetitarum reminiscimur, desideriis coelitus elevatae mentis sancta quaedam profundissime radicans accedit fiducia, addens animum efficaciter tendendi in ea, quae sanctis fidei luminibus nobis divinitus ostenduntur.[3]) Spes

---

[1]) Cfr. Hebr. 11, 1; vide §. 100.

[2]) Praefat. de Fest. Nativ. Dom.

[3]) *Ostendam tibi omne bonum.* Exod. 33, 19. Quanta autem sit excellentia hujus boni luminibus fidei, quamvis sub velata specie, nobis ostensi, a nullo pulchrius dicitur, quam a *S. Augustino:* „Tanta est pulchritudo justitiae, tanta jucunditas lucis aeternae h. e. incommutabilis veritatis et sapientiae, ut etiam,

christiana proinde duplicem in se affectum continet, coeleste scil. desiderium una cum fiduciali exspectatione objecti coelestium desideriorum; quapropter in ss. litt. uno loco cum aquila coelitus volante (Isai. 40, 31), in altero loco cum ancora in imo fundo animae nostrae subsistente (Hebr. 6, 19) comparatur.

Causa efficiens horum desideriorum et hujus fiduciae est ipse Deus, qui facit sperare sperantes in se, et se ipsum facit spem nostram Hinc Psaltes precatur: *Deduxisti me, quia factus es spes mea* (Psalm. 60, 4); juxta S. Bernardum vero „non alius ex sententia dicere potest: *Quoniam tu es Domine spes mea* — nisi cui intus persuasum sit ex Spiritu Sancto.“ (In Psalm. 90).

His praemissis spes christiana definienda est virtus divinitus infusa, qua regnum a Patre nobis promissum pio cum desiderio et firma cum fiducia exspectamus.

## §. 110.

Objectum primarium et vere proprium spei christianae est vita aeterna in beatifica Dei fruitione; [1]) secundaria vero ejusdem objecta sunt omnia cetera bona, quae et quatenus a Deo ad nanciscendam vitam aeternam ordinata sunt.

Huc spectant:

1. Remissio peccatorum propter merita Salvatoris nostri Jesu Christi: Eccli. 2, 13; Jesai. 43, 25; Matth. 1, 21; Joann. 1, 29; Act. 10, 43; Rom. 3, 25; 4, 25; 8, 1, 2; 2 Cor. 5, 18—21 etc.

2. Elevatio in statum gratiae sanctificantis, *ut justificati gratia ipsius heredes simus secundum spem vitae aeternae.* Tit. 3, 7.

3 Gratiae actuales, quibus identidem indigemus, *ut de manu inimicorum nostrorum liberati serviamus Deo in sanctitate et justitia coram*

---

si non liceret amplius in ea manere quam unius diei mora, propter hoc solum innumerabiles dies hujus vitae pleni deliciis et affluentia temporalium bonorum recte meritoque contemnerentur. Non enim falso aut parvo affectu dictum est: *Quoniam melior est dies unus in atriis tuis super millia.*“ (lib. arb., III., c. 25.)

[1]) *Quoniam filii sanctorum sumus, et vitam illam exspectamus, quam Deus daturus est his, qui fidem suam nunquam mutant ab eo.* Tobias 2, 18. Cfr. Joann. 14, 1—3; 1 Joann. 2, 25. — „Oportet effectum esse causae proportionatum; et ideo bonum, quod proprie et principaliter a Deo sperare debemus, est bonum infinitum, quod proportionetur virtuti adjuvantis. Nam infinitae virtutis est proprium ad infinitum bonum perducere; hoc autem bonum est vita aeterna, quae in Dei fruitione consistit.“ *Thom. Aq.* 2, 2 qu. 15, art. 2.

*ipso omnibus diebus nostris.* Luc. 1, 74, 75. Cfr. Psalm. 16, 5; 1 Cor. 1, 4—8; Phil. 1, 6 etc.

4. Donum perseverantiae, quod specialiter a Deo speramus, *confidentes hoc ipsum, quod, qui coepit in nobis bonum opus, perficiet usque in diem Christi Jesu.* Phil. 1, 6.

5. Demum etiam talis rerum temporalium nostrarum dispositio, ut nobis omnia ad assequendam vitam aeternam cooperentur. Cfr. 1 Sam. 17, 37; Psalm. 21, 10; 22, 1; Sap. 6, 8; Jesai. 43, 1, 2; Baruch. 4, 27—29; 2 Cor. 1, 10; 2 Tim. 4, 18; 1 Petr. 5, 7.

Haec omnia spei nostrae objecta secundum pulchra S. Augustini verba [1]) in oratione dominica continentur, e qua simul discimus, nos, quae speramus, non solum nobis ipsis, sed omnibus aliis sperare debere, qui nondum infeliciter a Deo in aeternum avulsi sunt. Talis sperandi modus nos condecet qua filios benigni et misericordis Dei, qui vult omnes homines salvos fieri (1 Tim. 2, 4); imo contra spem sperare tenemur, cum Deus etiam *ex lapidibus filios Abrahae facere possit.* Matth. 3, 9.

## §. 111.

Ratio motiva spei christianae vere propria est debita fiducia in promissionibus Dei collocata. His promissionibus non absolute confidere, idem esset, aut fidelitatem Dei, aut potentiam, sapientiam vel benignitatem et misericordiam Dei in dubium vocare, quod nefas foret. Verbum, quod Deus dixit, stat firmum et inconcussum; coelum et terra transibunt, verba autem ejus non praeteribunt. Accedere igitur oportet nos cum vero corde et in plenitudine fidei, et tenere spei nostrae confessionem indeclinabilem -- fidelis enim est, qui repromisit. (Matth. 24, 35; Jac. 1, 17; Hebr. 10, 22). — Insuper Deus, *abundantius volens ostendere pollicitationis heredibus immobilitatem consilii sui, jus jurandum interposuit, ut per duas res immobiles, quibus impossibile est mentiri Deum, fortissimum solatium habeamus, qui confugimus ad tenendam propositam spem, quam sicut anchoram habemus animae tutam ac firmam, et incedentem usque ad interiora velaminis, ubi praecursor pro nobis introivit Jesus.* Hebr. 6, 17 seq. — Demum promissionis juratae pignora adsunt, quibus majora et ampliora cogitari nequeunt.

---

[1]) „De his omnibus, quae fideliter credenda sunt, ea tantum ad spem pertinent, quae in oratione dominica continentur. Apud evangelistam Matthaeum septem petitiones continere dominica videtur oratio, quarum in tribus aeterna petuntur, in reliquis quatuor temporalia, quae tamen propter aeterna consequenda sunt necessaria.“ *Enchirid.*, c. 114.

*Qui etiam proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum: quomodo non etiam cum illo omnia nobis donavit!* Rom. 8, 32. Similiter *et signavit nos, et dedit pignus Spiritus in cordibus nostris, in quo clamamus Abba — Pater!* 2 Cor. 1, 22. Imo tota salutis oeconomia nihil aliud est, nisi actualis et quasi manibus prehendenda adimpletio promissionum divinarum in reintegratione et perfectione regni moralis per Christum, qui factus est nobis sapientia a Deo, et justitia, et sanctificatio et redemtio. (1 Cor. 1, 30). „Spes nostra tam certa est, quasi jam res perfecta sit.“ (Aug.)

## §. 112.

Spes christiana, ut salvifica sit, necessariis dotibus ornata esse debet; et quidem

*α*) Sit *sancta* i. e. nullum aliud objectum habeat, nisi regnum Dei, et omnia cetera eatenus, quatenus regno Dei in nobis et aliis promovendo inserviunt. Matth. 6, 33.

*β*) Sit *rite ordinata* i. e. conformis legibus ordinis moralis a Deo ipso fundati. Hic jam ordo exigit, ut ultimo omnia bona ad regnum Dei spectantia a Patre per Filium in Spiritu Sancto exspectemus, *quoniam ex ipso, et per ipsum et in ipso sunt omnia — ipsi gloria in saecula, amen* (Rom. 11, 36). Quaecunque igitur bona salutaria exspectentur a Patre; nam *omne datum optimum et omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre luminum.* (Jac. 1, 17). Omnia porro bona salutaria nobis obtingunt per Christum; *unus enim mediator Dei et hominum . . . . Jesus Christus* (1 Tim. 2, 5), *in quo omnia constant* (Col. 1, 17); *de plenitudine ejus nos accepimus, et gratiam pro gratia* (1 Tim. 2, 5; Joann. 1, 16). Omnia denique bona salutaria in Spiritu S. nobis obtingunt: *Omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis, prout vult. — Et nemo potest dicere: Dominus Jesus, nisi in Spiritu Sancto.* 1 Cor. 12, 3, 11.

Ad rectum vero ordinem pertinet, ut nec ex nostra parte negligantur, quae fieri debent, ut promissionum divinarum participes reddamur. Quamvis enim bona quaecunque ultimo et principaliter a Deo pendeant, [1]) Deus tamen ipse causas secundas nequaquam ab activitate ipsis convenienti suspendere vult, imo per eas et cum iis vult operari. Quod suo modo etiam de negotio salutis nostrae valet. „Qui te creavit sine te, non te salvabit sine te.“ (Aug.) Ut ad Deum perveniamus, ex lege Dei imitatores Dei nos esse oportet, et sicut Deus in salutem nostram operatur, nos ipsos in eadem causa operativos esse oportet. Qui ne-

---

[1]) 1 Petr. 5, 7; 2 Cor. 1, 9.

glectis causis intermediis quasi miraculum exspectat, Deum non honorat, sed tentat potius. Ecquidem ipsa etiam cooperatio nostra ex divina gratia descendit; haec tamen vires et facultates nostras non tollit, sed penetrat et fecundas reddit.

γ) Sit *firma et inconcussa.* Et revera, in quantum salus nostra a divina bonitate pendet, omni modo ac firmissime in tuto collocata est. Vel quid tandem contra omnipotentem Dei voluntatem adeptionem salutis nostrae irritare potest? Num ingens colluvies et atrocitas peccatorum nostrorum? Ast *advocatum habemus apud Patrem, Jesum Christum justum. Et ipse est propitiatio pro peccatis nostris; non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi.* (1 Joann. 2, 1 seq.) Num lugenda fragilitas nostra et inconstantia? Verum quantacunque haec sit, *omnia possumus in eo, qui nos confortat.* Phil. 4, 13 (cfr. Rom. 8, 35 seq.; Psalm. 26 et 90). An demum fragor et gravitas casuum adversorum? *Sed in his omnibus superamus propter eum qui dilexit nos.* (Rom. 8, 37). *Si consistant adversum me castra, non timebit cor meum; si exurgat adversum me proelium, in hoc ego sperabo.* (Psalm. 26, 3). *Etiamsi occiderit me, in ipso sperabo.* (Job. 13, 15).

Ast ne fiducia nostra in nefariam temeritatem exorbitet! Quantum ex Deo pendet, salus nostra utique firmissime munita est. Sed nos ipsi eandem frustrari possumus; et periculum amittendae salutis tamdiu adest, donec absolute in Deo perfecti fuerimus. Jam vero fragilitas humana tanta est, ut nullo non tempore maximopere pro nobis timere, nobisque ipsis sub omni ratione diffidere debeamus. Quare etiam *salutem nostram cum metu et tremore operari* jubemur (Phil. 2, 12), et juxta monitum apostolicum *qui se existimat stare, videat ne cadat.* (1 Cor. 10, 12).

Ideoque ceu essentialis qualitas ac debita dos spei christianae ulterius adhuc requiritur:

δ) Ut sit *conjuncta cum sancto timore.* (Cfr. supra §. 34) *Beneplacitum est Domino super timentes eum, et in eis, qui sperant super misericordia ejus.* (Psalm. 146, 11). *In timore Domini fiducia fortitudinis* (Prov. 14, 26). Debemus ergo ita in Deum sperare, ut semper de nobis timeamus; spes animos nostros elevet et ad progrediendum alacres reddat; timor vero faciat, ut caute incedamus et a fervore studii nostri nunquam remittamus. Spes nos solari debet, ne animum ad ardua tendentes despondeamus; timor nos contra falsam securitatem praemuniat. „Eja ergo fratres, spem amate, spem tenete, non tamen sine timore; quia, qui sperat, et non timet, negligens est: qui autem timet et non sperat, depressus est et descendit in profundum quasi lapis.“ Augustinus. [1])

---

[1]) Serm. 10 ad fratres in erem.

### §. 113.

Spes christiana debitis dotibus recte adornata bonis fructibus abundat. Praecipui ex illis sunt:

α) *Sensus coelestis* qua fructus sanctorum spei christianae desideriorum. Sensus coelestis denotat directionem totius vitae internae ad futura et aeterna, ita ut nos tanquam advenas et peregrinos super terram, coelum vero tanquam veram patriam, et idcirco res hujus mundi eatenus tantum aestimemus, quatenus illuc nos conducunt. *Igitur, si consurrexistis cum Christo, quae sursum sunt, quaerite, ubi Christus est in dextera Dei sedens; quae sursum sunt, sapite, non quae super terram. Mortui enim estis, et vita vestra est abscondita cum Christo in Deo.* Col. 3, 1 seq.; cfr. Phil. 3, 20; Hebr. 13, 14.

β) Ex firma fiducia, quae sanctae christianorum spei inest, enascuntur *magna animi tranquillitas,* quae omnem impatientiae et tristitiae sensum vincit [1]) — simulque mira *cordis dilatatio,* qua ad alacriter certandum pro regno Dei et salute nostra disponimur. *Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum.* (Psalm. 118, 32). Denotat autem haec dilatatio sanctam animi laetitiam, quae cultoribus Dei vere piis nunquam deficit. Et sane habent, quod gaudeant: *Laetentur omnes, qui sperant in te, Domine!* (Psalm. 5, 12). Hinc etiam Apostolus inter notas christianae perfectionis refert, quod simus *spe gaudentes* (Rom. 12, 12) et exinde ad patientiam et fortitudinem animemur. [2]) *Qui sperant in Domino* — ait Propheta — *mutabunt fortitudinem, assument pennas sicut aquilae; current et non laborabunt; ambulabunt, et non deficient.* (Jesai. 40, 31). — *Ecce video coelos apertos* — exclamavit S. Stephanus, lapidibus carnificum saevis in caput suum irruentibus — *et Jesum stantem a dextris Dei.* (Act. 7, 55). Tantam igitur celsitudinem mentis pro nostro modo imitari satagamus: *Viriliter agite, et confortetur cor vestrum, omnes qui speratis in Domino* Psalm. 30, 25.

### §. 114.

*Media* ad proficiendum in spe christiana sunt:

α) Fervens et continua *oratio,* ut Deus donum coeleste spei in nobis conservet et augeat.

---

[1]) Scio cui credidi, et certus sum, quia potens est depositum meum servare in illum diem. 2 Tim. 1, 12. — Quare tristis es, anima mea? et quare conturbas me? Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi, salutare vultus mei, et Deus meus. Psalm. 42, 5.

[2]) In silentio et in spe erit fortitudo vestra. Jesai. 30, 15.

*β*) Frequens expensio promissionum divinarum. Quae ut efficaciter nos moveat, per singula meditemur, *quae* et *quanta* nobis promissa sint, et *quis* nobis eadem promiserit.

*γ*) Diligens et pia memoria multimodarum, vere admirandarum exhibitionum providentis et misericordis benignitatis Dei, quae quasi ad oculos nobis demonstrant, quam impie et ingrate in Deum agatur ab illis, qui se affectui diffidentiae et tristitiae dant. *Respicite, filii, nationes hominum, et scitote, quia nullus speravit in Domino, et confusus est.* Eccli. 2, 11.

*δ*) Frequens exercitium actus spei, praecipue dum negotium aliquod ordimur, dum graviter tentamur aut affligtamur, aut fluctus diffidentiae in nos irruunt. Cor christiani, sursum aspicientis, abundat piis solatiis et incitamentis spei. Inter cetera angustiati cordis solatia dulcissima beatae Virginis memoria mire animos movere consuevit; hinc etiam alma Dei mater a periclitantibus in procellosis hujus vitae fluctibus stella maris salutatur. „Si criminum immanitate turbatus, conscientiae saevitate confusus, judicii horrore perterritus, barathro incipias absorberi tristitiae, desperationis abysso — cogita Mariam. In periculis, in angustiis, in dubiis Mariam cogita, Mariam invoca; non recedat ab ore, non recedat a corde. Ipsam rogans non desperas, ipsam cogitans non erras.“ S. *Bernardus* (hom. 2 super Missus).

## §. 115.

Spei christianae opponuntur:

*α*) *Sensus terrestris* hominis, qui totus quantus studiis, curis et gaudiis hujus saeculi immersus est (1 Joann. 2, 16; Luc. 17, 27 seqq.).

*β*) *Vana confidentia* in semetipso, in propriis viribus, facultatibus et opibus (Psalm. 32, 16—17): inordinata fiducia in favore, potentia vel constantia hominum, vel in quacunque creatura collocata. *Maledictus homo, qui confidit in homine, dum quis ponit carnem brachium suum, et a Domino recedit cor suum.* Jar. 17, 5.

*γ*) *Fiducia temeraria in divinam misericordiam, ementita securitas* de salute propria, *levitas moralis* non curantium, num et quantum peccent, supponendo Deum consuetis hominum imbecillitatibus non tam graviter iraturum fore.

*δ*) *Diffidentia* sive defectus justae fiduciae in divina bonitate, clementia et misericordia collocandae.

*ε*) *Desperatio* de bonitate et misericordia divina. „Desperatio non importat solam privationem spei, sed importat quemdam recessum a re desiderata propter existimatam impossibilitatem adipiscendi.“ [1]) Hinc

---

[1]) S. Thom. Aq. 1, 2 qu. 40, art. 3.

desperantes se conjiciunt in barathrum impoenitentiae, aut nefarie exitum vitae accelerant. Quapropter nihil in suo genere tristius ac lugubrius desperatione. „Perpetrare flagitium mors est animae, desperare autem est descendere in infernum." S. Isidorus. [1])

§. 116.

Virtutum theologicarum omniumque ceterarum princeps est *charitas,* quam S. Augustinus [2]) definit motum animi ad fruendum Deo propter ipsum, et se et proximo propter Deum. Objectum ejusdem primarium est Deus, ad quem restricta nomine virtutis theologicae insignitur. *Charitas igitur theologica* definitur virtus divinitus infusa, qua Deus ceu bonum perfectissimum diligitur. Haec charitatis erga Deum notio involvit dilectionem Dei super omnia, quae extra Deum dantur; Deus enim diligi debet qua bonum perfectissimum, cui nullum aliud aequale aut secundum. Dilectio tamen Dei super omnia quam plurimos, imo infinitos gradus admittit, qui cum gradibus perfectionis moralis coincidunt, ita quidem, ut, qui Deum plurimum diligit, maxime quoque perfectus sit. Nec tamen ulla creatura Deum omni amore, quo Deus diligi meretur, diligere potest. Solus Deus se ipsum hoc perfectissimo amore diligit; creaturis vero rationalibus, angelis et hominibus dat spiritum charitatis suae, ut eum pro posse suo ex totis viribus diligant. *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis.* Rom. 5, 5. Charitati per Spiritum Sanctum nobis infusae inest affectus filialis, qui facit, ut Deo non more mercenariorum serviamus, sed sui ipsius causa inhaereamus. Quo perfectius ergo quis Deum diligit, eo plus ipsum sui ipsius causa diliget; talisque amor jure merito a nobis christianis exigitur: *Non enim accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba (Pater)!* Rom. 8, 15. Quia tamen tunc tandem perfecte filii Dei erimus, quando videbimus eum, sicuti est, non prius quam in patriam coelestem pervenerimus, Deum affectu puro ita diligere valebimus, sicut nobis convenit; in hoc vero saeculo a convenientibus imperfectioni nostrae affectibus timoris ac spei nos expedire non possumus. Nec etiam Deus vult, ut ex charitate timere et sperare desistamus, sed potius, ut noster timor et spes nostrae in charitate sanctificentur et perficiantur. (Cfr. §§. 34, 35). Hanc perfectionem urgens Apostolus ait: *Timor non est in charitate,*

---

[1]) De summo bono II., 14.

[2]) Doctrin. christian. III., 10.

*sed perfecta charitas foras mittit timorem, quoniam timor poenam habet, qui autem timet, non est perfectus in charitate.* 1 Joann. 4, 18.

§. 117.

Notio Dei qua boni perfectissimi involvit, quod Deus sit bonum absolutum in se et summum bonum pro nobis. Hinc charitas theologica definiri potest virtus, qua Deus ceu absolutum bonum propter se et summum pro nobis bonum diligitur. Exinde patet, charitatem theologicam *duplicem affectum* in se continere, alterum, qui ad Deum in se refertur, alterum, qui Deum qua fontem superabundantem omnis bonitatis concernit. Prior affectus est affectus *reverentiae,* alter affectus *desiderii.* Uterque plures gradus admittit, quibus ad summam charitatis perfectionem ascendit et in Deum sui ipsius causa desinit. Affectus reverentiae incipit a *sancto timore,* qui est fundamentum aeternum omnis verae religiositatis ac in Deum pietatis; a timore incipiens assurgit ad *admirationem perfectionis divinae,* et ultimo desinit in profundissima Dei sancti *adoratione* (Jesai. 6, 3; Apoc. 4, 8—11; 15, 3, 4). Affectus desiderii incipit a sensu omnigenae *indigentiae nostrae,* quae nos desiderare facit exhibitiones largae bonitatis et gratiae Dei, cujus donis satiati ascendimus ad *amorem gratitudinis,* magnalia gratiae divinae celebrantes, praedicando laudes magnitudinis ac potentiae Dei, *quia fecit magna qui potens est, et sanctum nomen ejus* (Luc. 1, 49); ultimo vero affectus desiderii desinit in *desiderium Dei sui ipsius causa,* quo nihil pulchrius, nihil jucundius ac amabilius esse, ab animabus sanctis intime percipitur, quin tamen ulla lingua humana ad enarrandas laudes hujus pulchritudinis et jucunditatis sufficiat. „Quid arbitremur, quid aestimemus, quid loquamur? Quotidiana verba occurrunt, et sordidata sunt omnia vilissimis rebus. Nihil amplius dicam, nisi promitti nobis aspectum pulchritudinis, cujus imitatione pulchra, cujus comparatione foeda sunt cetera.“ [1]).

§. 118.

Charitas theologica, ut quaelibet alia virtus est habitus quidam voluntatis, ideoque certas quasdam dispositiones in se continet, quae essentiam charitatis constituunt. Hae dispositiones omnes reducuntur ad plenam voluntatis humanae cum divina conformitatem, quae immediate ex idea charitatis qua spiritualis unionis hominis cum Deo fluit. Ex hac jam conformitate immediate procedit:

---

[1]) *Aug.* de ordine II., c. 19.

*α*) Plenaria ac lubens submissio propriae voluntatis sub omnes divinae voluntatis dispositiones et admissiones. *Non mea, sed tua voluntas fiat.* (Luc. 22, 42). — *Si bona suscepimus de manu Domini, mala quare non suscipiemus?* (Job. 2, 10). — *Eritne malum in civitate, quod Deus non fecerit?* (Amos. 3, 2). Observa glossam S. Augustini ad Job. 1, 21: „Non dicit Job: Dominus dedit, diabolus abstulit; sed dixit: Dominus dedit, Dominus abstulit. Sit nomen Domini benedictum."

*β*) Promptitudo legem Dei in omnibus, prout oportet, adimplendi. *Qui diligunt eum, replebuntur lege ipsius.* (Eccli. 2, 19). — *Si diligitis me, mandata mea servate* (Joann. 14, 15). — *Haec est charitas Dei, ut mandata ejus custodiamus.* (1 Joann. 5, 3). — *Qui servat verbum ejus, vere in hoc caritas Dei perfecta est.* (1 Joann. 2, 5). „Ad vosmet ipsos ergo, fratres carissimi, introrsus redite; si Deum vere amatis, exquirite. Nec tamen sibi aliquis credat, quidquid sibi animus sine operis attestatione responderit. De dilectione conditoris lingua, mens, vita requiruntur." S. Gregor. (Hom. 30 in Evangg.].

## §. 119.

Praeter essentiales affectus et dispositiones charitatis divinae dantur etiam essentiales quidam ac ordinarii modi eandem exhibendi. Praecipui eorundem sunt:

*α*) Gaudium de Deo, et lubens immoratio cogitationum nostrarum in rebus divinis. Cfr. Habac. 3, 17, 18: Apoc. 19, 6, 7. „Haec est inchoatio beatae vitae, gaudere de te in te." (Laurent. Justin.).

*β*) Fervens spiritus orandi. *Deus, Deus meus, ad te de luce vigilo; sitivit in te anima mea* . . . . Psalm. 62, 1 seq.

*γ*) Horror peccati cujuscunque qua offensionis dilecti Dei. Deum vere amans „mavult Deo dilecto emori, quam contemto vivere." S. Augustinus.

*δ*) Intimus dolor de peccatis admissis, qui finem nescit, donec vita finiatur (Jesai. 38, 15; Psalm. 6, 7), et omnia, leviora quoque imo minima quaeque delicta amplectitur. „Piget cuncta recolligere, quae quisque in se ipso certius comprehendit atque reprehendit, si divinarum Scripturarum speculum non negligenter attendat. Quae quamvis singula non lethali vulnere ferire sentiantur, sicut homicidium, adulterium et cetera hujusmodi, tamen omnia simul congregata velut scabies, quo plura sunt, necant et nostrum decus ita exterminant, ut ab illius sponsi speciosi prae filiis hominum castissimi amplexibus separent, nisi medicamento quotidianae poenitentiae defaecentur." [1]) Sancti

---

[1]) *Augustinus.* lit. 50 homil., Hom. ult., c. 2.

divino amore succensi levissimos quoque, quos in se deprehendebant, defectus continuatis lacrymis deflere consueverunt. Hae tamen lacrymae ipsis non afflictionem, sed potius ingens solatium praebuerunt, et in eorum cordibus novas amoris flammas excitarunt, ut Deo charitate eo intimiori inhaeserint, quo plura sibi a Deo dimissa esse gratulabantur.

ε) Zelus honoris divini. *„Zelus domus tuae comedit me.* (Psalm. 68, 10). — *Quis scandalizatur. et ego non uror?* (2 Cor. 11, 29). — *Tabescere me fecit zelus meus, quia obliti sunt verba inimici mei . . . Vidi praevaricantes et tabescebam.* (Psalm. 118, 139. 158). „Unusquisque christianus in membris Christi zelo domus Dei comedatur. Quis comeditur zelo domus Dei? Qui omnia, quae forte videt perversa, satagit emendare, cupit corrigere, nec quiescit. Si emendare non potest, tolerat, gemit.“ [1]) — „Qui non zelat, non amat.“ (Aug.). Ast non quicunque zelus Deo placet; sed debet esse zelus, qui ex charitate procedit, charitate plenus simulque illuminatus sit, et revera Deum ipsum, veritatemque divinam et salutem animarum insectetur, et ab omnibus mediis illiberalibus, violentis vel quocunque alio modo contra legem Dei offendentibus abstineat. „Non est opus vi et injuria, quia religio cogi non potest. Verbis potius quam verberibus res agenda est, ut sit voluntarium . . . . Nihil enim est tam voluntarium, quam religio; in qua si animus sacrificantis aversus est, jam sublata, jam nulla est.“ Lactantius (div. inst. V., 10).

§. 120.

Mediorum humanitus adhibendorum ad conservandam et augendam charitatem potissima haec sunt:

*α*) Efficax desiderium in charitate proficiendi (Psalm. 54, 7) et assidua oratio, qua spiritus charitatis a Deo efflagitetur:

„Accende lumen sensibus,
Infunde amorem cordibus . . . “

*β*) Continua abnegatio naturalis philautiae. „Scimus, quia vehementer claudit oculum privatus amor.“ Gregor M. „Nutrimentum caritatis est imminutio cupiditatis; perfectio, nulla cupiditas. Quisquis igitur eam nutrire vult, instet imminuendis cupiditatibus.“ Augustinus.

*γ*) Assidua expensio rationum, ex quibus Deus omni amore dignissimus sit, ut cor nostrum incalescat, quoties Dei meminerimus. Quodsi mens humana absolutam Dei in se perfectionem capere non potest, saltem beneficiorum Dei magnitudinem et multitudinem, quan-

---

[1]) *Augustin.* tract 10 in Joann.

tum potest, cognoscere et aestimare studeat. „O Deus, ego amo te, quia tu prior amasti me!“ Nobis praesertim clericis et sacerdotibus incumbit, ut meditationi mysteriorum redemtionis immoremur, et ardentem Jesu Christi dilectionem cordintime foveamus. Amoris hujus monumentum insigne est pulcher hymnus S. Bernardi: „O Jesu dulcis memoria.“

δ) Frequens accessus ad sacram mensam et visitatio SS. Altaris Sacramenti, ut divini amoris ignes cordibus nostris irradientur. (Vide supra §. 85).

### §. 121.

Habitus debitae Dei charitati oppositi sunt:

α) Timor serviliter servilis. (Vide supra p. 34).

β) Indifferens erga Deum animus eorum, qui solis officiis mundanis integrum vitae moralis negotium absolvi putant, omnique erga Deum affectu intimiori carent.

γ) Amor mere pathologicus, qui piis affectiunculis ac velleitatibus absque seria et efficaci virium moralium intensione absolvitur. (Matth. 7, 21).

δ) Spurius mysticismus, qui mysteriis gratiarum ac donorum supranaturalium deliria sensus naturalis substituit, et sub specie praetensae spiritualitatis haud raro in spurcitias carnales immergitur (2 Tim. 3, 6), aliisve abominabilibus rebus implicatur.

ε) Fanatismus, spurius religionis zelus absque veritate, sanctitate et charitate, mendacio et furore plenus, vi, fraude ac dolo utens, pro eo, ut aedificet, ubique destruens, non Deo, sed idolis et figmentis coecae mentis aut corrupti sensus serviens.

### §. 122.

Charitas erga Deum non cogitari potest absque charitate erga proximum, imo dilectio proximi in ss. litt. ceu criterium sincerae erga Deum charitatis statuitur. 1 Joann. 4, 20. Quanti charitas proximi in religione christiana habeatur, patet e dicto legisperiti cujusdam a Christo apertis verbis probato: *Diligere proximum tanquam se ipsum majus est omnibus holocautomatibus et sacrificiis. — Respondens Jesus ait illi: Non es longe a regno Dei.* Nam et ipse Jesus discipulis suis inculcavit: *Hoc est praeceptum meum, ut diligatis invicem.* (Joann. 15, 12). — *In hoc cognoscent omnes, quod discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem.* Joann. 13, 35. Cfr. Joann. 17, 25 seq.; 1 Joann. 3, 23. Praeceptum diligendi proximum immediate sequitur praeceptum

diligendi Deum, et maximo huic ac primo praecepto simile a Jesu declaratur. Matth. 22, 39.

Intelligitur autem sub proximo quivis homo, qualicunque ad ipsum relatione collocati simus, ne illis quidem exceptis, qui nobis male volunt et mala inferunt. Cfr. Matth. 5, 46; Luc. 10, 29. seq. *Proximum diligere* idem est, ac salutem proximi (tum spiritualem tum temporalem) sincere velle et pro posse etiam efficaciter promovere. Salutem proximi sincere velle, dicitur proximo *bene velle;* salutem proximi opera nostra efficaciter promovere, dicitur proximo *benefacere.* Utrumque, tum benevelle, quod potissimum exercetur orando, tum benefacere in praecepto charitatis christianae includitur. Benevelle est officium absolutum valetque relate ad omnes, exceptis iis, qui infelici sua culpa in aeternum a Deo et communione sanctificante ecclesiae avulsi sunt. Bene facere, excepto beneficio orationis ac supplicationis pro aliis, officium hypotheticum est, cujus moralis necessitas a specialibus titulis et circumstantiis pendet. Parati quidem esse debemus omnibus bene facere; quum autem omnibus simul et eodem modo benefacere non valeamus, illi, qui nobis arctiori vinculo nexi sunt aut magis nostri indigent, praecedunt aliis, qui remotius a nobis distant aut minus nostri indigent. *Ergo dum tempus habemus, operemur ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei.* Gal. 6, 10. *Si quis suorum, maxime domesticorum curam non habet, fidem negavit, et est infideli deterior.* 1 Tim. 5, 8.

## §. 123.

Rationes obligativae charitatis proximi generales dantur sequentes:

*α*) Cognatio naturalis omnium hominum, unum genus constituentium. *Fecit ex uno omne genus hominum inhabitare super universam faciem terrae* (Act. 17, 26). Hinc: *Carnem tuam ne despexeris.* Jsai. 58, 7.

*β*) Huic unioni naturali accedit divina, pro qua omnes redemti unam Dei in Christo familiam constituunt. *Ita multi unum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra.* Rom. 12, 5. Cfr. 1 Cor. 12, 27.

*γ*) Sensus reverentiae et charitatis debitae Deo, cujus creatura et imago proximus est. *Qui calumniatur egentem, exprobrat factori ejus; honorat autem eum, qui miseretur pauperis.* Prov. 14, 31. — *Quicunque effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius; ad imaginem quippe Dei factus est homo.* Gen. 9, 6.

*δ*) Debita voluntatis nostrae conformatio cum voluntate Dei, qui omnes homines diligit omnesque salvos fieri vult — et cum charitate

Christi, qui suos in finem dilexit. *In hoc cognovimus charitatem Dei, quod animam suam pro nobis posuit; et nos debemus fratres nostros diligere.* 1 Joann. 3, 16.

ε) Reverentia debita Christo, qui per quemcunque opera nostra indigentem se ipsum repraesentari declarat. *Amen dico vobis, quod fecistis uni ex fratribus meis minimis, mihi fecistis.* Matth. 25, 40.

ζ) Pretium plane inaestimabile animarum Christi sanguine redemtarum. 1 Petr. 1, 18.

Praeter has rationes generales ad quemcunque hominem applicandas dantur speciales e specialibus titulis meriti, dignitatis, aestimabilitatis et amabilitatis resultantes, quarum mentionem suo loco, de specialibus erga proximum obligationibus agentes, faciemus.

## §. 124.

E dictis eruuntur debitae dotes christianae dilectionis proximi

α) Dilectio proximi, sicut ex Deo per gratiam descendit, iterum in Deum desinere debet, ita ut proximum *ultimo propter Deum* diligamus, cujus creatura, imago, filius, haeres etc. proximus est. „Nemo cum quempiam diligit, habere se protinus charitatem putet, nisi prius ipsam vim dilectionis suae examinet. Nam si quis quemlibet amat, sed *propter Deum* non amat, charitatem non habet, sed habere se putat.“ Gregor M. (Hom. 38 in Evang.).

β) Proximus, quem ultimo propter Deum diligere debemus, *proxime sui ipsius causa* diligendus, ergo non ex mero proprii commodi studio colendus est. *Charitas non quaerit, quae sua sunt.* 1 Cor. 13, 5. Hinc ubi salus proximi exigit, etiam damna pati parati esse debemus, eoque graviora, quo gravior est causa indigentis, cui succurrere moraliter tenemur. Cfr. 1 Joann. 3, 16; Matth. 5, 46.

γ) Dilectio proximi sit *sincera et efficax. Si quis habuerit substantiam hujus mundi, et viderit fratrem suum necessitatem habere, et clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo? Filioli mei, non diligamus neque lingua neque verbo, sed opere et veritate.* 1 Joann. 3, 17 seq.; cfr. Jac. 2, 15 seq.

δ) Dilectio proximi sit *pura et sancta* i. e. libera ab omni affectu praepostero et zeloso, ab omni inordinata temeritate impuraque sensualitate. Jubemur a Christo, nos invicem diligere, *sicut ipse dilexit nos.* Joann. 13, 34.

## §. 125.

Communes charitatis erga proximum exhibitiones sunt:

α) *Pia observantia* erga proximum relate ad omnia, quae ei ex

quocunque titulo de jure debentur. Hinc ei consueta aestimationis et honorificationis signa nunquam denegentur, ejusdem jura nullo modo infestentur, justis ejusdem postulatis obsecundetur, et omnis ansa justae de nobis querelae arceatur: *Reddite ergo omnibus debita*; *cui tributum, tributum . . . . cui timorem, timorem; cui honorem, honorem; nemini quidquam debeatis, nisi ut invicem diligatis.* Rom 13, 7. 8.

β) *Pia sinceritas, modestia, comitas* et *facilitas* in agendo cum aliis. Charitas enim non agit simulate, non perperam, non ambitiose, non inflatur, non cogitat malum, sed suffert, credit, sperat, sustinet.... 1 Cor. 13, 4 seq. Cfr. Rom. 10, 12; Gal. 3, 28.

γ) *Aequitas* et *liberalitas,* quae facit, ut juribus nostris non rigide et in detrimentum sive molestiam proximi sine causa insistamus, in rebus levioribus vel plane indifferentibus facile cedamus, *nihil per contentionem neque per inanem gloriam . . . non, quae sua sint, singuli considerantes sed quae aliorum.* Phil. 2, 3. 4.

δ) *Tenera sympathia,* quae nos facit *gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus, atque id ipsum invicem sentire.* Rom. 12, 15. 16. Pro idea scil. christianae confraternitatis, *si quid patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra.* 1 Cor. 12, 26. — *Quis infirmatur, e. ego non infirmor? Quis scandalizatur, et ego non uror?* 2 Cor. 11, 29.

ε) *Prompta officiositas,* qua aliorum utilitati per obsequia nostra inservire studemus, imitantes Christum, qui venit, non ministrare, sed ministrari. *Exemplum dedi vobis, ut quemadmodum ego feci vobis* (i. e: apostolis, quorum pedes lavit) *ita et vos faciatis.* Joann. 13, 15. Cfr. 1 Cor. 9, 19; 10, 33.

ζ) *Misericordia* et *beneficentia,* ad quam in paginis utriusque testamenti tam saepe et urgenter provocamur.

η) *Hospitalitas* in excipiendis peregrinis et advenis, quae antiquitus ubique gentium religiose colebatur, eoque minus ab homine christiano parvipendi potest. Matth. 25, 35 seqq.; Rom. 12, 13; Hebr. 13, 2; 1 Petr. 4, 9. Per se tamen patet, virtutem hospitalitatis sano et prudenti modo exercendam esse, ne aliis quibuscunque officiis quocunque modo derogetur.

## §. 126.

Exhibitiones speciales charitatis erga proximum diversificantur secundum speciales relationes, in quibus ad alios collocati sumus. Inter has relationes prima et arctissima est, quae exhibitionibus beneficae charitatis fundata aut firmata est, et ab acceptoribus beneficiorum *amorem gratitudinis* erga benefactores exigit. Moralis necessitas gratitudinis jam ipso naturali hominis sensu dictatur; ne brutis quidem

animalibus excidit grata memoria sensibilium bonorum, quae per homines ipsis obtigerunt. Hominis vero est, ut non tantum sensibilium, sed omnis generis bonorum ab aliis perceptorum gratam memoriam servet, maxime spiritualium, quae omnium praestantissima sunt. Porro non solum magna, sed etiam parva ac minuta dona grato animo aestimentur, et non solum dona, sed multo magis benevolus quoque donantis affectus, qui quasi viva benefacti anima est. Nec pigeat donatum, se vinculis grati amoris devinctum confiteri, quando et quomodocunque talis confessio donantem suaviter afficiat, soletur ac aedificet, aut ad aliorum aedificationem faciat. Supremo autem professio grati sensus in Deum desinat, a quo ultimo omnia bona derivanda sunt, quia Deus auctor tum charitatis beneficae, quum munerum charitatis est. Insuper bonorum acceptorum optimus, qui fieri potest, usus fiat, ut donum ac dator tum divinus quum humanus condigne honorentur. Denique non cesset acceptor beneficio precum accepta bona benefactoribus refundere; iisdemque, ubi indigent, succurrat, nec tamen, si duplum aut centuplum reddiderit, a vinculis gratitudinis se solutum esse censeat. Rom. 13, 8.

## §. 127.

Juxta praeceptum apostolicum *si fieri potest et quod ex nobis est, cum omnibus hominibus pacem habeamus.* Rom. 12, 18. Hinc praesertim cum illis, quibuscum convivimus et quotidie conversamur, nomine christianae unionis et charitatis (Joann. 17, 21) *pacem et concordiam* servare tenemur, *cum omni humilitate et mansuetudine, cum patientia, supportantes invicem in charitate, soliciti servare unitatem Spiritus in vinculo pacis.* Eph. 4, 2. 3. Quem in finem non solum nobis ipsis invigilare debemus, ne alios quocunque modo offendamus, sed etiam in supportandis aliorum infirmitatibus et defectibus mansueti, et quantum per altiores rationes licet, ad cedendum faciles esse debemus. *Charitas non irritatur, omnia suffert, omnia sustinet.* 1 Cor. 13, 4 seq. Ex verbis Christi non septies sed septuagies septies ad dimittendum parati esse debemus. (Matth. 18, 21.) *Debemus nos firmiores imbecilli tates infirmorum sustinere.* Rom 15, 1. *Alter alterius onera portate, e sic adimplebitis legem Christi.* Gal. 6, 2.

Ubi pax et concordia infeliciter turbatae fuerint, omni modo ad earundem restitutionem intenti simus. Ubi nos ipsi justis aliorum querelis ansam dedimus, quantocius faciamus, quod nobis ad reconciliandos aliorum animos incumbit. *Si offers munus tuum ad altare, et ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid adversum te, relinque ibi munus tuum ad altare, et vade prius reconciliari fratri tuo, et tunc veniens offeres munus tuum.* Matth. 5, 23. Cfr. Eph. 4, 26. Praeter

debitam mansuetudinem et humilitatem ipsa prudentia tum christiana quum mundana a nobis requirunt, ut reconciliationem aliorum nobiscum, ubi nostra culpa offensi fuerunt, acceleremus. *Esto consentiens adversario tuo cito, dum es in via cum eo; ne forte tradat te adversarius judici, et judex tradat te ministro, et in carcerem mittaris. Amen dico tibi, non exies inde, donec reddas novissimum quadrantem.* Matth. 5, 25 seq. Insuper ex charitate christiana tenemur, sensum acerbitatis et irae, quem in aliorum animis excitavimus, exstinguere, et passionibus odii et malevolentiae praevenire, quae, ubi quod nostrum est, negligimus, in animis irritatis radices agere possent.

Quodsi nos ab aliis offensi vel laesi fuerimus, ante omnia caveamus, ne sensu irritato mentis aequilibrium et sanum judicium turbetur; porro, quae ab aliis minus recte facta sunt, quam mitissime interpretemur, nec, ubi verisimilius infirmitate peccatum fuit, malitiam supponere amemus. (Luc. 23, 34.) Insuper promti simus ad reconciliationem cum laesoribus ineundam, imo, si fieri potest et ad pacem firmandam conducit, etiam in offerenda reconciliatione praeveniamus, praesertim si offensio mutua fuit. (Luc. 17, 4.) In exigenda denique restitutione vel satisfactione benigni et indulgentes simus, nec unquam a regula aequitatis et piae humanitatis deflectamus. *Dimittite et dimittemini.* Luc. 6, 37.

## §. 128.

Exinde deducimur ad ea, quae homini christiano incumbunt, ut christiano praecepto *dilectionis inimicorum* satisfaciat. *Inimicos* dicimus homines, qui perduranti erga nos odio, seu affectu malevolo et nocendi studio ducuntur. Ab inimicis distinguendi sunt *aemuli*, qui sine odio ad idem nobiscum bonum contendunt; *adversarii,* qui consiliis nostris obnituntur quidem, sed juste, vel tamen ex erronea nonnisi persuasione; demum et illi, qui nobis non ex consilio, sed ex parecipitantia, inadvertentia, vel subito affectu abrepti mala inferunt.

Pulchritudo virtutis dilectionis inimicorum ne gentiles quidem philosophos plane latuit; sed obligatio ad eandem a Salvatore demum firmiter statuta et ex praecepto debitae ergo Deum et proximum charitatis aperte deducta est: *Audistis, quia dictum est: Diliges proximum tuum, et odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis: Diligite inimicos vestros; benefacite his, qui oderunt vos; et orate pro persequentibus et calumniantibus vos, ut sitis filii Patris vestri, qui in coelis est...... Si enim diligitis eos, qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? Nonne et publicani hoc faciunt?.... Estote ergo perfecti, sicut et Pater vester perfectus est.* Matth. 5, 43 seq.

Essentia hujus virtutis, ut cujuscunque alius virtutis, in quadam voluntatis nostrae dispositione consistit, vi cujus sensum odiosis proximi contestationibus irritatum reprimimus, ita quidem, ut nunquam desinamus ipsi bene velle, adeoque non solum ab omni reverberatione, ultione sive conamine sensui nostro irritato satisfaciendi desistamus, sed ipsi etiam in corde nostro bona apprecemur, et ubicunque et quantumcunque licet, promto ad reconciliationem animo occurramus. *Nulli malum pro malo reddentes, providentes bona non tantum coram Deo, sed etiam coram hominibus..... Non vosmetipsos defendentes, sed date locum irae. Scriptum est enim: Mihi vindicta, ego retribuam, Dominus.* (Rom. 12, 17—19.) *Videte ne quis malum alicui pro malo reddat, sed semper, quod bonum est, sectamini in invicem et in omnes* 1 Thess. 5, 15.

Rationes obligativae dilectionis inimicorum sunt:

α) Tenemur esse filii magnanimi Patris nostri in coelis, *qui solem suum oriri facit super bonos et malos.* Quodsi sanctissimus Deus laesores et inimicos honoris sui tolerat, iisdemque misericors parcit, quomodo nos peccatores, qui nunquam adeo, sicut Deus, offendi possumus, implacabiles in inimicos nostros esse audebimus?

β) Non licet nobis a Deo veniam peccatorum nostrorum petere, si inimicis nostris condonare nolumus. *Homo homini reservat iram, et a Deo quaerit medelam? In hominem similem sui non habet misericordiam, et de peccatis suis deprecatur? Ipse cum caro sit, reservat iram, et propitiationem petit a Deo? Memento novissimorum, et desine inimicari* Eccl. 28, 3 seq. — *Si non dimiseritis, neque Pater vester dimittet vobis peccata vestra.* Matth. 6, 25. Fr. Luc. 6, 37.

γ) Excelsa nostra vocatio est conformatio cum Christo, quem ex nostra parte imitamur, si inimicis magnanime ignoscimus. *Quae est gloria vestra, si peccantes et colaphizati suffertis? Sed si bene facientes sustinetis, haec est gratia apud Deum. In hoc enim vocati estis, quia et Christus passus pro vobis relinquens vobis exemplum, ut sequamini vestigia ejus.* 1 Petr. 2, 20. seq. „Tu, o christiane, quaeris vindicari de adversario tuo, qui tibi forsitan injuriam fecit: aestuas, furis, anhelas, festinas vindicari; attende Christum medicum aegritudinis tuae, attende Redemptorem animae tuae. Propter te pependit in ligno, et nondum est vindicatus: et tu vis vindicari, et non vis tantum et talem magistrum imitari? Ideo pati voluit, ut tibi patientiae suae demonstraret exemplum. Vide pendentem, et tibi languenti de suo sanguine medicamentum conficientem. Vide pendentem, et tibi de ligno tanquam de tribunali praecipientem. Audi precantem: *Pater,* inquit, *ignosce illis, quia nesciunt, quid faciunt.*“ S. Augustin. (Serm. 2 de Sanctis.)

δ) Per sinceram reconciliationem non tantum nostram salutem

in tuto collocamus, sed etiam animam inimici lucrari possumus, *congerentes carbones ignis super caput ejus,* quibus lethale frigus solvatur, quo cor ejus constringitur. Rom. 12, 20.

ε) Sed etiam ratio scandali, quod aliis per inimicitias et odia datur, exigit, ut placabiles simus, ne aliis offensioni simus. Imo salus integrarum interdum communitatum periclitatur, si mutua odia factiones et studia partium generant, et inimicas in publico concertationes et rixas provocant.

ζ) Denique ipsa placabilitatis et dilectionis inimicorum nobilitas et pulchritudo spectari debet, quam qui cognoscit et miratur, certe non ab ea longe abesse volet. „Nihil est, quod sic Deo similes faciat, quam malignis et laedentibus esse placabilem" Chrysost. [1]. „Non amplius intra terminos humanae naturae conspicitur, sed ipsi Deo per virtutem assimilatur, ut alius esse Deus videatur, dum facit ea, quae Dei solius est facere." Gregor. Nyss. [2])

η) Praeter nobilitatem et generositatem hujus virtutis moveat nos facilitas, qua saepe, ubi bona voluntas et promtus ad reconciliationem animus adest, dissimultates et inimicitiae reconciliantur. Non raro res leviusculae sufficiunt, e. g. dum de homine tibi infesto coram aliis honorifice loquaris, leve eidem obsequium praestes, fiducialiter ipsum adeas rogans, ut tibi aliquid commodet aut praestet etc. Nonne severa censura dignus, qui ejusmodi facillima restituendae pacis et amicitiae media spernit aut consulto negligit? Ac demum, quam ignobilem et illiberalem indolem prodit homo, qui se nullo modo ab affectibus malis irritati sensus expedire potest, et nec in Deo nec in quocunque opere bono aut amicis aliorum hominum praestationibus solamen malorum a malevolis sibi illatorum invenit? Praeter nobilitatem ac facilitatem virtutis ergo ignobilitas quoque amari sensus ac odii nos ad implendum christianum praeceptum dilectionis inimicorum paratos faciat.

Ceterum jam supra (p. 42) monitum fuit, ut in aliis virtutibus, ita etiam quoad officium diligendi inimicos distingui oportere inter ea, quae de praecepto sunt et illa, quae de bono meliori sunt. Res praecepti est, ut a talione malorum illatorum desistatur, sensus exacerbationis supprimatur, et prompta voluntas ad reconciliationem cum inimico ineundam servetur. Res consilii est condonatio debitae satisfactionis ac retributio malorum per beneficia et officiosas exhibitiones cujuscunque generis juxta verba Salvatoris: *Ego autem dico vobis,*

---

[1]) Homo 20 in Matth.

[2]) De orat. dominic., or. 5.

*non resistere malo. Sed si quis te percusserit in dexteram maxillam, praebe ei et alteram; et ei qui tecum vult contendere et tunicam tollere, dimitte ei et pallium; et quicunque te angariaverit mille passus, vade cum illo et alia duo millia.* Matth. 5, 39 seq.

§. 129.

Haec tamen mitis et benigna erga alios agendi ratio suos habet limites. Non licet nefariis aliorum consiliis et moliminibus in detrimentum bonae rei cedere. Quodsi nimia indulgentia petulantiam male agentium augeret, aut jura bonaque a nobis custodienda ipsorum nefariis ausibus subjiceret, vi officii tenemur, malefactoribus resistere aut illos ad debitam satisfactionem compellere; modo id debita quoque ratione fiat, secundum leges divinae et humanae justitiae, absque inordinato et praepostero animi affectu et motu, et cum debita circumspectione et cautione, ne sine causa scandalum detur aut malefactores compescendi magis adhuc irritentur obstinatioresque reddantur.

Quantumcunque porro pacis et concordiae cum hominibus, quibuscum vivimus, studiosi esse debeamus, nunquam tamen propter pacem malis et perversis aliorum placitis ac consuetudinibus connivere licet. Propheta irascitur his, qui dicunt: Pax, ubi non est pax (Jerem. 8, 11); et Redemtor ait: *Nolite arbitrari, quia pacem venerim mittere in terram; non veni pacem mittere, sed gladium.* Matth. 10, 34. Non quidem unicuique sine discrimine jus et officium quoscunque alios corrigendi competit; nulli autem licet, ullis signis, verbis aut factis ea, quae ab aliis male fiunt, approbare sive laudare.

Errantes in fide et a nostra religione alieni absque sufficienti causa non pro inimicis veritatis habeantur. Qualescunque vero sint, semper ita tractentur, prout lex christianae charitatis exigit. Familiare tamen consortium et intimiores vitae relationes cum iisdem, ubi spes solida illos ad salubriora consilia et principia sensim perducendi deest, absque scandalo et periculo vix iniri possunt. Et quo graviora damna spiritualia e tali consortia nascitura timenda forent, eo enixius urgent praecepta apostolica, dehortantia a contubernio cum errantibus in fide, et dissentientibus a veritate. Rom. 16, 17, 2 Joann. 10. Quod suo modo etiam valet de conversatione cum hominibus vitiosis et sceleratis. 1. Cor. 5, 11.

§. 130.

Contra officium debitae proximo charitatis variis ac diversis modis peccari potest. Huc pertinent:

*α*) *Neglectus* aut *contemtus* aliorum, sive denegatio aestimationis, curae et sollicitudinis aliis debitae. Contra debitam aliorum aestimationem peccatur, dum pro meris mediis et instrumentis propriae utilitati inservientibus habentur, dum iisdem debita ac consueta aestimationis signa denegantur, vel dum acerbe increpantur, dure tractantur, teneriores ipsorum affectus saeve laeduntur ac carpuntur etc. Ejusmodi agendi ratio in se perversa ostendit animum perversum, et descendit e bruta indole et rudi ingenio, aut e turgenti superbia, e praejudiciis corrupti animi, e fanatico et impuro zelo religionis, patriae aut status, aliisque malis ac perversis passionibus et vitiis. Generatim quaevis dominans animi passio suo modo cor hominis contra affectum charitatis indurare facit, quapropter solum animae Deo sincere servientes etiam veram erga homines charitatem fovent, et a dura in proximum agendi ratione omnimode sibi cavent.

Defectus debitae curae proximo adhibendae fluit ex egoistica et illiberali apathia circa aliorum salutem spiritualem et temporalem (Jac. 2, 16) et aeternam reprobationem meretur. *Discedite a me maledicti in ignem aeternum. Esurivi enim, et non dedistis mihi manducare etc.* Matth. 25, 41 seqq.

*β*) *Ingratitudo* illorum, qui vel debitas benefactoribus grates referre negligunt, vel, quod adhuc pejus, pro bonis mala retribuunt. *Qui reddit mala pro bonis, non recedet malum de domo ejus.* Prov. 17, 13. Inter ingratos referendi sunt, qui accepta beneficia flocci faciunt, iisdem male utuntur, bonorum acceptorum facile obliviscuntur, se aliis devinctos esse aegre ferunt, vel magna nonnisi et sensibilia bona, taliaque quae sensui hominis naturali arrident, aestimant, non autem spiritualia et quae sensibiliter non placent; illi porro, quos coram aliis gratitudinis vinculis obstrictos se fateri pudet, aut qui, ubi benefactori obsequium aliquod praestiterunt, se pro semper ab officio gratitudinis absolutos esse censent, pro benefactoribus orare negligunt etc.

*γ*) *Invidia* sive voluntaria tristitia de bono proximi qua tali. Invidia quidem parvitatem materiae et levitatem culpae admittit; ubi vero profundiores in animo hominis radices egit et in universalem quemdam habitum abiit, abominabile vitium est, quod in ss. litt. corruptissimis mali moralis speciebus accensetur [1]), et peccatum vere satanicum dici meretur. Sap. 2, 24. Invidia est morbus pauperum et tenuium ingeniorum, descenditque ex stolida philautia, ignavia ac defectu debitae humilitatis; naturalem hominique congenitum sensum sympathiae sensim exstinguens, hominem ad pessima quaecunque pro-

---

[1]) Cfr. Rom 1, 29; Gal. 5, 21; Tit. 3, 3; Jac. 4, 2; 1 Petr. 2, 1 seqq.

num facit, ad temeraria judicia, detractiones, omnis generis asperitates et violentias rapit, ita ut ultimo ne a cruentis quidem caedibus sibi temperet. 1 Joann. 3, 12. Cum invidia contra naturalem animisque humanis connatam sympathiam pugnet, gravissimum animae ulcus est, simulque corrosivum vitium, quod ipsius invidentis salutem et prosperitatem omni modo infestat. *Vita carnium sanitas cordis; putredo ossium, invidia.* Prov. 14, 30. Cfr. Job. 5, 2.[1]) Invidia est eo pejor et perversior, quo nobilius est proximi bonum, cui invidetur; pessima et perversissima est charitatis fraternae invidentia, quae peccatis in Spiritum Sanctum adnumeratur.

δ) *Satanica exultatio de malo proximi* est quodammodo complementum invidiae, sed ejusdem malitiam adhuc superat. Nam pejus est, de malo proximi gaudere, quam de bono proximi contristari. Praesertim gaudium de lapsibus moralibus aliorum, de seductione ac corruptione innocentium aterrimum et inferno dignum cor ostendit. *Laqueo peribunt qui oblectantur casu justorum; dolor autem consumet eos, antequam moriantur.* Eccli. 27, 32.

ε) In passione *odii* ad gaudium de malo proximi accedit desiderium mali et efficax nisus illud inferendi. Hinc osor in ss. litt. homicidae aequiparatur (1 Joann. 3, 15), cumque christianae charitatis legi directissime contrarietur, in tenebris et in morte esse dicitur (1 Joann. 2, 9. 11, 3, 14). Specialem malitiam damna non lucrosa ostendunt, quae ex solo et mero nocendi studio inferuntur. Inter odiosas contestationes pertinet voluntaria et malevola omissio debiti faciliterque praestandi auxilii in quibuscunque aliorum necessitatibus. „Si non pavisti, occidisti.“ (Ambros.)

ζ) *Voluntariae irritationes* aliorum sive verbis, sive factis, ac *impiae susurrationes,* quibus consulto pax et concordia aliorum turbatur, et odia inter homines seminantur. *Susurro et bilinguis maledictus; multos enim turbavit pacem habentes. Lingua tertia multos commovit, et dispersit illos de gente in gentem; civitates muratas destruxit, et domos magnatorum effodit; virtutes populorum concidit, et gentes fortes dissolvit.* Eccli. 28, 15 reqq. Hinc susurrones juxta verba s. scripturae Deo ac hominibus exosi et abominabiles sunt. Prov. 6, 19; Eccl. 21, 31. Nota specialis nequitiae inhaeret illis, qui homines arctioribus amicitiae aut cognationis vinculis nexos impia susurratione

---

[1]) „Alia vitia ultrix poena a tergo sequitur, hoc etiam praeire solet. Invidus enim alienam felicitatem suum facit tormentum et de vicini pinguedine ipse marcescit. Simul peccat et plectitur, quem haec pestis invasit.“ *Bona,* manud. c. 8.

dissociant, pacem familiarum turbant, fiducia praepositorum mendacibus delationibus abutuntur etc.

*γ) Implacabilitas animi* et *studium vindictae: Sol non occidat super iracundiam vestram.* Ephes. 4, 26. — *Judicium sine misericordia illi, qui non fecit misericordiam.* Jac. 2, 13.

## CAPUT SECUNDUM:

### De peccatis et vitiis.

### §. 131.

*Peccatum* est voluntaria et libera transgressio legis moralis seu voluntatis divinae aliquid praecipientis prohibentisve. „Quid est peccatum, nisi legis divinae praevaricatio, et coelestium inobedientia praeceptorum?“ [1]) Cum in unoquoque legem moralem sciente etiam cognitio auctoris divini legis adsit, nullus peccans nescire potest, se contra voluntatem Dei agere; ideoque quodvis peccatum involvit voluntarium quemdam contemtum divinae voluntatis, adeoque ipsius Dei; unicuique igitur peccato praeter culpam turbati ordinis moralis inhaeret nota offensae Deo illatae, tantoque majoris, quo magis et obstinatius quis contra Dei voluntatem nisus est [2]).

### §. 132.

Hic jam nisus contra Deum vere et proprie constituit *reatum peccati,* qui ut penitius cognoscatur, considerari debet, quis sit *Deus* contra quem peccatur, quis sit *homo* peccans, et quaenam sit *intrinseca peccati tendentia.*

1. Deus, qui peccando offenditur, est absolutus mundi *Dominus,* benignissimus hominum *Pater,* ac summum et absolutum *Bonum.* Ex hac triplici nostra ad Deum relatione resultat triplex peccati qualificatio qua criminis, qua impietatis et qua nefarii contra Deum ausus.

*α*) Deus est absolutus mundi Dominus. *Coelum sedes mea, terra autem scabellum pedum meorum.* Jesai 66, 1. Hinc toti quanti et omni

---

[1]) S. Ambros. de Parad., c. 8.

[2]) Alexander VIII. sequentem propositionem rejecit: „Peccatum philosophicum est actus humanus disconveniens naturae rationali et rationi; theologicum vero est transgressio libera legis divinae. Philosophicum, quantumvis grave, in illo, qui Deum vel ignorat vel de eo actu non cogitat, est grave peccatum, sed non est offensa Dei, neque peccatum mortale dissolvens amicitiam Dei, neque poena aeterna dignum.“

ex parte Dei sumus: *Sive vivimus, sive morimur, Domini sumus.* Rom. 14, 8. — *Haec dicit Dominus creans et formans te: Meus es tu!* Jesai 43, 1. — *Ecce omnes animae meae sunt; ut anima patris, ita anima filii mea est.* Ezech. 18, 4. Quapropter toti quanti imperio voluntatis divinae tenemur; leges, quibus ordo moralis dirigitur, sunt mandata absoluti Domini, et in earundem irrefragabili valore ipsius Dei aeterna majestas resplendet. Proinde peccatum qua renunciatio obsequii Deo debiti est *crimen laesae majestatis* — *detrectatio honoris divini,* qui est ultimus rerum creatarum finis — *rebellio* adversus aeterna et inviolabilia Dei sancita; ideoque ultionem acerrimam, et qua major cogitari nequit, meretur et provocat. *Nolite errare, Deus non irridetur.* Gal. 6, 7. — *Anima, quae peccaverit, ipsa morietur.* Ezech. 18, 4.

*β*) Deus est benignissimus Pater, qui homines ideo creavit, ut finem suum ultimum consecuti beatitudine divinae vitae comparticipent. Hinc omnia primitus ita instituit, et nullo non tempore ita dirigit, ut homo fine suo potiatur et ad beata coeli gaudia perducatur. Nec proprio Filio suo pepercit, sed pro omnibus dedit eum, ut misere lapsi salvi fiant et regnum gratiae et gloriae recuperent: *Judicate inter me et vineam meam; quid est, quod debui ultra facere vineae meae, et non feci ei?* Jesai. 5, 4. Hinc peccatum est foedissima *impietas* et turpissimus *abusus* omnium donorum naturalium et supranaturalium a divina charitate nobis datorum — vecors abusus *divinae patientiae et longanimitatis,* quae hominibus utut peccantibus parcere pergit et diem vindictae differt. *An divitias bonitatis ejus et patientiae et longanimitatis contemnis? Ignoras, quoniam benignitas Dei ad poenitentiam te adducit?* Rom. 2, 4. Homo christianus peccando *agni divini* tenerrimum cor, a cujus contristatione omnis sensus humanus abhorrere deberet de novo cruciat, occisorumque ejus socium se facit. „Peccatum, quantum in se est, Deum perimit.“ (S. Bernardus.) Impii cordis duritiem ostendit peccator, dum Spiritui Sancto adversatur, *qui gemitibus inenarrabilibus pro nobis postulat.* Rom. 8, 26. Propter grandem hanc impiae ingratitudinis atrociam propheta coelos et terram testes evocat ut audiant Dominum conquerentem: *Filios enutrivi et exaltavi, ipsi autem spreverunt me. Cognovit bos possessorem suum, et asinus praesepe domini sui, Israel autem non cognovit me.* Isai. 1, 2. 3. — *Obstupescite coeli, et portae ejus desolamimi vehementer!* Jerem. 2, 12. — Quid demum sacerdos Deum et Christum graviter offendens peccati sui conscius sentire debet? *Si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem utique; et si is, qui oderat me, super me magna locutus fuisset, abscondissem me forsitan ab eo. Tu vero, homo unanimis, dux meus et notus meus, qui simul mecum dulces capiebas cibos* . . . . Psalm. 54, 13 seqq. Cfr. Act. 9, 4.

γ) Quod autem his omnibus plus adhuc ponderis adjicit: Deus ceu summum et absolutum bonum est *infinita et absoluta Sanctitas;* ideoque quod peccator aspernando divinum imperium et divinam charitatem offendit, est *Sanctitas ipsa.* (Job. 15, 15). Hinc peccatum est actus *sacrilegus;* et haec sacrilega divinae sanctitatis aspernatio internam peccati malitiam consummatam facit, et infandam ejus nequitiam constituit. Hinc est, quod etiam illi, qui Deum credere nolunt aut ejus revelationibus fidem non habent, intimo quodam sensu peccatum horrere cogantur; quia utut inviti congenitae omnibus sancti cujusdam numinis venerationi se subducere non possunt. Ipsi sibi fateri debent, peccatum in se jam esse turpe et abominabile quoddam, tunc quoque horrendum, si per impossibile nullus existeret in coelis Dominus et Pater, si nullus existeret omnipotens et summopere timendus, nullaque Dei charitas, cujus aspernatio nunquam satis doleri potest. Ipse Satanas numinis divini sanctitatem agnoscere debet; et necessitas hujus agnitionis ipsum in aeternum infelicem reddit, quia se ipsum despicere et damnationis justitiam perenniter sibi confiteri debet. Peccatum hoc sensu intellectum est *nefas* i. e. de quo ne fari quidem licet, cujus sola recordatio ingentem animis candidis horrorem incutit. *Fornicatio autem et omnis immunditia aut avaritia nec nominetur in vobis, sicut decet Sanctos* . . . . (Eph. 5, 3). Sanctos aliquos peccatorum quorumdam mero nomine aegre affectos esse, a hagiobiographis narratur. Quis peccator haec audiens non pudore confundatur!

## §. 133.

2. Ut reatum peccati penitius perspiciat, homo peccator se ipsum considerans perpendat:

Se ex nihilo esse, et quidquid sit ac habeat, per Deum esse et habere —

Dein, quae et quanta ipsi per Deum obtigerint.

α) Homo, qui peccans Deo resistere vult, ex se nihil est. Omnis creatura cum Deo comparata ceu nihilum disparet. *O homo, tu quis es, qui respondeas Deo?* (Rom. 9, 20). — *Folium quod vento rapitur.* (Job 13, 25). — *Omnis caro foenum.* (Jesai. 40, 6). — *Quae est vita vestra? Vapor est ad modicum parens, et deinceps exterminabitur.* (Jac. 4, 15). — *Ecce gentes quasi stilla situlae et quasi momentum staterae reputatae sunt; ecce insulae quasi pulvis exiguus* . . . . *Omnes gentes, quasi non sint, sic sunt coram te.* Jesas. 40, 15.17. — *Quid ergo superbit caro et cinis?* (Eccli. 10, 9). — *Adversus Dominatorem coeli elevatus es, et dixisti: Non serviam.* Dan. 5, 23. Jer. 2.20. Ecce ergo quaenam vesania in ausibus peccantis!

*β*) Altera vero ex parte expendi debet, ad quam dignitatem homo, ex nihilo factus, per Deum elevatus sit. Homo ad imaginem Dei creatus est; peccatum est foedatio et corruptio congenitae homini imaginis divinae. — Homo a Deo creatus fuit completio operis divini, et in fastigio rerum visibilium propter ipsum creatarum collocatus est; peccans se ipsum a summo ad ima dejicit infra creaturas et res, quae ipsi ex ordinatione divina servire deberent. (Psalm. 31, 9). — Humana natura nobilitata et sanctificata est per incarnationem verbi divini, quod ne angelos quidem, ast vero semen Abrahae apprehendit (Hebr. 2, 16), Christus frater hominum factus est; christianus peccans christianum nomen suum et divinam cognationem, qua Filio Dei junctus est, contumelia afficit, ita ut Filium Dei erubescere cogat in die judicii (Luc. 9, 26). — Anima et corpus Christi per sanctificantem gratiam divinam facta sunt templa Christi et sanctuaria Spiritus divini; peccans expellit Deum e corde suo, et *domum Dei* (scil. cor inhabitante Deo sanctificatum) *facit speluncam latronum* (scil. indomitarum passionum). — Membra corporis, per sacrum baptismum abluta, sancto chrismate delibuta, sanctissimo Christi corpore et sanguine vegetata per peccatum in servitium diaboli adhibentur et ad mysteria iniquitatis initiantur. — Destinatus ad futuram gloriam et fruitionem ipsius Dei peccando se ipsum in infimum et extremum foeditatis et ignominiae abyssum praecipitem dat. — *Quomodo cecidisti de coelo lucifer, qui mane oriebaris!* (Jesai. 14, 12).

## §. 134.

3. Intrinseca peccati qua talis tendentia est infrenata licentia indomitarum cordis humani passionum. Huic peccati studio res mundi inserviunt ceu media ad exsatiandum rudem et coecum carnis ac spiritus egoismum, qui quasi anima illius funestae peccati tendentiae est. Dum tamen peccans desideriis suis haereat in rebus ad exsatiandas libidines cordis sui petitis, ab illis totus quantus pendet; hinc miro modo, qui exlex Deum non habere vult Dominum, servus fit creaturarum, quae quidem servitus eo turpior est, quo inferius positae sunt res, quas peccator *idola sua* facit. Peccatum est igitur practica idololatria. S. Paulus loquitur de illis, *quorum Deus venter est* (Phil. 3, 19), et graviter monet, in regno Christi et Dei nullam hereditatem nacturos *fornicatorem aut immundum aut avarum, quod est idolorum servitus.* (Eph. 5, 5). — *Ecce omnes injusti, et vana opera eorum; ventus et inane simulacra eorum.* Jesai. 41, 29.

Ad hanc igitur turpem et abjectam conditionem delabitur, quem Deus instituerat visibilium creaturarum regem, prophetam et sacer-

dotem — *regem,* ut potestate divinitus collata praesit omnibus mundi rebus easque sibi subjectas teneat (Gen. 8, 26; Psalm. 8, 7); *prophetam,* ut ex terrestribus et visibilibus coelestia et invisibilia cognosceret, sempiternam quoque creatoris virtutem et divinitatem (Rom. 1, 21); *sacerdotem* mundi ceu perennem mediatorem inter Deum et res mundanas a se cognitas et directas, quo sacerdotio modo Christus Deus homo una cum sanctis suis fungitur juxta pulcherrimum Apostoli effatum: *Omnia vestra sunt, sive mundus, sive vita, sive mors, sive praesentia, sive futura — Vos autem Christi — Christus autem Dei.* 1 Cor. 3, 22.23.

## §. 135.

Haec de reatu peccati in se considerati dicta sunto. In concreto reatus pendet a peccatorum diversa qualificatione, quae tum quoad objectivam facti rationem, tum quoad subjectivum peccantis habitum diversimode variare potest. Objectiva facti ratio sub triplicem considerandi modum subsumi potest: rationalem, theologicum et juridico-canonicum.

Sub respectu *rationali* sive *philosophico,* ubi de modo ac gradu reatus judicium fertur, distinguuntur peccata gravia ac levia. Peccata *gravia* dicuntur, quae ordinem moralem notabiliter turbant, ita quidem ut, si idem ab omnibus et semper fieret, ordo moralis ipse tolleretur et amplius consistere non posset; v. c. si omnes essent fures, adulteri, ebriosi etc. Peccata *levia* sunt, quae ordinem moralem quidem afficiunt, sed non essentialiter et principialiter, utpote quibus non ipsa moralis ordinis fundamenta attinguntur.

Discrimen inter peccata gravia et levia dari, neminem sanum fugere potest, et immediato uniuscujusque sensu morali probatur. Certe nemo infitiabitur, quoad culpam moralem valde inter se differre mendacium jocosum quo nemini damnum vel injuria infertur, et inter mendacium malitiosum in ruinam proximi prolatum.

Sano rationis judicio revelatio divina attestatur. Redemtor ipse peccata alia festucae, alia trabi, et iterum alia culici, alia camelo comparat, atque Pharisaeis exprobrat, quod circa res leviusculas valde solliciti, quae graviora sint legis, neglexerint. Matth. 7, 3; 23, 23 seq. Ecclesia carpebat Jovinianum simulque Pelagium, qui errorem quemdam Stoicorum [1]) resuscitans cum Joviniano in asserenda omnium peccatorum aequalitate conveniebat. Absurdius adhuc errabant Reformatores saec. XVI, contendentes omnia peccata per se aeque gravia esse, et si

[1]) Cfr. *Ciceronis* Paradoxa.

quae levia dicantur, id ex eo fieri, quod fidelibus non qua gravia imputentur [1]).

Discrimen inter peccata gravia et levia rationaliter deducendum est a discrimine, quod inter obligationes morales quoad earundem gravitatem obtinet. Gravitas obligationis pendet a titulis et a materia obligationis moralis. Hinc ubi vel gravis debendi titulus, vel gravis materia, vel utrumque simul adest, laedendo obligationem tali modo firmatam graviter peccatur. Peccatum objective i. e. in se consideratum tunc solum leve censeri potest, ubi nec materia, in qua peccatur, nec debendi titulus, contra quem peccatur, gravia censenda sunt.

Inter ipsa peccata gravia alia aliis graviora sunt (cfr. Matth. 5, 22) et quidem:

*α*) Peccata commissionis graviora sunt peccatis omissionis circa idem objectum admissis. Ratio hujus est, quod commissio mali ordini morali majus detrimentum infert et pejorem voluntatem ostendit, quam sola omissio boni. Ex quo tamen nequaquam sequitur, peccata omissionis sine exceptione minus gravia esse peccatis commissionis; dantur potius omissiones in suo genere gravissimae e. g. neglectus officiorum muneris, et insuper sub omissionis specie saepe veri nominis commissio latet; e. g. dum quis errantem aut in periculo versantem monere consulto negligit, vel dum parentes aut propositi suos, quos a vitiis non cohibent, eo ipso adhuc audentiores reddunt etc. Ex quibus satis elucet, cur etiam propter meras omissiones quis morte aeterna dignus a judice aeterno inveniri possit: Ezech. 3, 17 seq.; Matth. 7, 19; 25, 30. 41 seq.

*β*) Inter gravia peccata, tum commissionis, tum omissionis, alia aliis graviora esse possunt respectu tum tituli debendi quum materiae.

*αα*) Contra titulum debendi absolutum et infinitum gravius peccatur, quam contra finitum et hypotheticum. Deo nullam fidem habere, Deo non obedire, Deum blasphemare gravius est peccatum, quam hominibus diffidere, hominibus obedientiam negare, homines blasphemare.

*ββ*) Similiter inter materiam peccati absolute gravem et relative gravem distinguitur. Absolute gravis illa est, in qua jam minima laesio gravis censeri debet; e. g. contra castitatem minus peccatur per cogitationes, gravius per verba, gravissime per opera, sed jam minimum horum peccatorum est peccatum grave [2]). Relative gravis dicitur illa

---

[1]) „Si quis dixerit, peccata omnia, quae post baptismum fiunt, sola recordatione et fide suscepti baptismi vel dimitti vel venialia fieri, anathema sit." *Trid. sess.* VII, *can.* 10.

[2]) Aliae materiae absolute graves sunt: idololatria, apostasia, haeresis, simonia, perjurium, duellum, adulterium.

laesio, quae parvitatem materiae admittit v. c. furtum, tenacitas, vana de semetipso complacentia etc. — Inter peccata absolute gravia quaedam sunt, quorum materia indivisibilis est i. e talis, ut minimum delictum totam simul materiam afficiat, e. g. in Sacramentis, quae invalide conficiuntur, ubi vel una ex pluribus ad valorem Sacramenti requisitis conditionibus deest. Similiter materia fidei indivisibilis est, ita ut, qui in uno fidei capite a vera doctrina voluntarie recesserit, contra integram fidei materiam impegerit.

Specialis difficultas inest molimini statuendi limitem, a quo peccatum qualecunque in se consideratum, quod parvitatem materiae admittit, grave esse incipiat. In tali difficultate consulendus est sensus communis hominum proborum ac conscientiosorum, quorum sententia in singulari quolibet casu simul a specialibus facti circumstantiis maxime variabilibus normas directivas sumit. Insuper subjectiva peccantis indoles et conditio respicienda est, nec tamen ita, ut objectiva materiae quantitas desuper negligatur, e qua potius conclusio ad gradum malitiae peccantis valet. Ceterum hac in re omnis disquisitionis diligentia simulque cautio adhibenda est, ne injuste aut damnemus aut excusemus. Juxta S. Augustinum „quae sint levia et gravia peccata, non humano, sed divino pensanda sunt judicio", [1]) quoniam utriusque peccati, levis et gravis, discrimen „difficillimum est invenire, periculosum definire." [2]) Quapropter ecclesiae judicium quoad omnes materias casusve, circa quos declaratio ecclesiasticae auctoritatis, negativa saltem ut in censuris thesium damnabilium, exstat, sedulo inquiratur et fideliter teneatur.

## §. 136.

*Theologica dividendi ratio* distinguit inter peccata mortalia et venialia. *Mortale* dicitur peccatum, per quod homo statu gratiae sanctificantis excidit aut excidere deberet, si adhucdum in statu gratiae collocatus esset. Peccata vero, quibus hoc vinculum divinae amicitiae, utut debilitetur et extenuetur, non tamen plane disrumpitur, *venialia* compellantur.

Cognominatio peccati mortalis ex ipsis ss. litt. desumta est, asserente Apostolo, *omnem iniquitatem* (i. e. omnem gravem

---

[1]) Enchirid., c. 77. Cfr. Contr. Donat. II. c. 6.

[2]) Civ. Dei XXI, 27. Similiter *S. Thomas*: „Omnis quaestio, in qua de mortali quaeritur, nisi expresse veritas habeatur, periculose determinatur." Quodlibet. 9, art. 15.

legis laesionem) *esse peccatum, et quidem peccatum ad mortem.* 1. Joann. 5, 17.

Rationes hujus cognominationis sunt:

*α*) Quia peccatum grave aufert gratiam sanctificantem, quae est fons vitae spiritualis, imo ipsa vita supranaturalis animae humanae.

*β*) Quia quaelibet gravis laesio legis divinae contrahit reatum mortis. *Stipendia peccati mors* (Rom. 6, 23) — et quidem mors corporis et animae, temporalis et aeterna.

Cum quaelibet gravis laesio legis divinae reatum mortis contrahat, non requiritur, aliquem omnem honestatis sensum exuisse, ut in statu peccati lethali versans dici mereatur; sed sufficit vel unicum peccatum grave voluntarie commissum, et quidem ideo:

*α*) Quia lex Dei est una et indivisibilis: *Quicunque totam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus. Qui enim dixit: Non moechaberis: dixit et: Non occides. Quodsi non moechaberis, occides autem, factus es transgressor legis.* Jac. 2, 10.

*β*) Quia in unico graviter delinquens jam ostendit se Deum minus diligere, quam se ipsum et objectum, cujus causa peccat. Matth. 6, 24; 7, 20.21; 10, 37.

## §. 137.

Status peccati mortalis incurritur per quodvis peccatum grave voluntarie admissum. Ad reatum igitur peccati mortalis requiritur:

*α*) Ut adsit peccatum in se grave;

*β*) Ex parte agentis sufficiens cognitio, saltem interpretativa, vel etiam prudens timor, legem fors sub gravi obligare;

*γ*) Plenus voluntatis consensus, qui deesse censetur, quamdiu quis, etiamsi non pro viribus, efficaciter tamen tentationi resistere pergit, vel ubi ejusdem status moralis notabiliter turbatus fuit. Quodsi de praestito consensu dubitatur, praesumtio sat solida infertur ex dominanti morali dispositione dubitantis. Hinc homines timoratae conscientiae, qui certa quaedam peccata abhorrere solent, solide dubitantes, num tentationi ad tale peccatum restiterint, nec ne, tentationi consensum denegasse censendi sunt. Vice versa qui tentationi plerumque cedunt, verosimilius etiam in eo momento, de quo dubitant, lenociniis peccati cesserunt.

## §. 138.

Ad reatum peccati mortalis tres conditiones requiruntur (vid. §. anteced.); quarum ubi una deest, peccatum non mortale, sed *veniale* censetur. Nemo autem putet, peccata venialia, utpote vinculum amicitiae

divinae non rumpentia, parvi habenda esse. Animo Deum sincere diligenti sola remissio hujus vinculi magnam dolendi causam parit. Insuper peccata in se levia sensim in materiam gravem ingravescunt et per suam multitudinem objectum reatus mortalis parant; porro ad peccata gravia et mortalia disponunt, et certo certius, qui levia non curat, in gravia et mortalia incidet. Luc. 16, 10; Eccli. 19, 1. Imo, qui consulto peccata levia, utpote venialia, non curat, eo ipso jam mortaliter delinquit, et plenarium defectum sanctae charitatis ostendit, abs qua status gratiae sanctificantis cogitari nequit. Demum, quis certe scit, aliquod peccatum, quod a peccante pro levi habetur, revera leve et veniale, et non potius grave et mortale esse? Ex quo satis intelligitur, cur S. Chrysostomus dicat: „Videntur mihi nonnunquam peccata magna non tanto studio vitanda esse, quam parva et minuta. Illa enim ut aversemur, ipsa peccati natura facit; haec autem, quia parva sunt, nos desides reddunt, et dum contemnuntur, cito ex parvis maxima fiunt negligentia nostra."[1])

Illud adhuc notetur, eum, qui successive plura in se levia peccata committens, jam ab initio animum habuit, materiam gravem, pluribus in se levibus delictis causandi (e. g. pluribus minutis furtis notabilem sibi summam pecuniae comparandi), jam ipso suo malo proposito mortaliter reum esse, etiamsi adhuc nulla aut parva peccati materia exstaret.

## §. 139.

Quamvis discrimen inter peccatum mortale et veniale cum discrimine inter grave et leve coincidat, fieri tamen potest, ut peccatum in se grave solam venialem culpam contrahat aut e contrario peccatum in se leve mortaliter reum faciat.

Peccatum in se grave venialem habet culpam:

α) Ob erroneam conscientiam delinquentis, qui bona fide actum aliquem nonnisi sub levi praeceptum vel prohibitum esse existimavit;

β) Ob defectum pleni consensus, si quis vel sui non satis compos, vel inadvertenter peccatum aliquod in se grave admisit, quod tamen redeunte animo sincere exhorruit.

Multo saepius contrarium accidit, ut scil. peccato in se et quoad externam speciem levi culpa mortalis inhaereat. Id quod evenire solet:

α) Dum quis a peccato in se levi, quod ex erronea conscientia pro gravi habet, non desistit; vel si prudenter timuit, ne hoc faciendo omittendove graviter peccet.

---

[1]) Hom. 87 in Matth.

β) Propter perversitatem finis, ad quem peccatum materialiter leve dirigitur.

γ) Propter malitiam moralem, quae e rebus in se levibus et minutis elucet, quae proinde non secundum se, sed ex sua causa dijudicantur. Idem valet de initiis in se levibus facti incompleti graviter culpabilis, a quo perficiendo aliquis non conversione mentis suae, sed mere externis causis coactus destitit.

§. 140.

Restat adhuc mentio tertii cujusdam modi, peccata distinguendi, scil. *juridico-canonici,* pro quo peccata, quae censurae ecclesiasticae subsunt, distinguuntur ab illis, quae nulli censurae coram foro externo ecclesiae subjiciuntur. Cum de internis non judicet praetor, solis factis externo opere completis, iisque mortaliter culpabilibus, censura ecclesiastica incurritur.

Censurarum ecclesiasticarum quaedam ipso facto incurruntur, aliae per sententiam judicis infliguntur. Hinc distinctio inter censuras *latae sententiae* et *ferendae sententiae.* Quod porro absolutionem a censuris attinet, distingui debet inter *censuras a jure* et *censuras ab homine.* Censurae ab homine a solo infligente aut ejus praeposito, successore aut delegato tolli possunt. Censurarum a jure quaedam summo pontifici, aliae episcopis reservatae sunt, ab aliis quivis sacerdos necessaria ad excipiendas confessiones jurisdictione gaudens absolvere potest. Censurarum ecclesiasticarum tres modi sive species sunt excommunicatio, suspensio et interdictum. Quibusnam specialiter factis una dictarum censurarum incurratur aut incurri possit, in jure canonico exponitur.

§. 141.

Objectivus peccati reatus per *subjectivam peccantis indolem et conditionem* modificari potest. Sub hac ratione peccata hominum maturae aetatis distingui debent a peccatis impuberum, quamvis interdum accidat, ut malitia aetatem superet. Praeterea distinguenda sunt peccata ignoranter commissa a peccatis scienter commissis, peccata inadvertentiae a peccatis plena cum advertentia peractis, peccata absque pleno libertatis usu commissa a peccatis statu perfectae libertatis peractis Jam supra monuimus, non quamvis ignorantiam excusare, imo dari ignorantiam et errorem gravissime culpabilem. Similiter inadvertentia frequenter ex propria hominis culpa descendit, eoque magis inculpari debet, quo perversior est fons inadvertentiae. Levitas animi certe vix aliquo modo excusat, quod inadvertenter peccatum fuit, dominans animi passio et obcoecans libido culpam talium peccatorum non minuit, sed

auget; et qui demum eo devenerunt, ut turpitudinem eorum, quae sibi contra morum honestatem et candidum pudorem indulgent, ne sentiant quidem, et absque conscientiae remorsu in suo more pergant, dirissimum in se peccati judicium impleri ostendunt, utpote quibus peccatum qua poena injunctum est. Cfr. Joann. 3, 19.

## §. 142.

Praeter gradum et modum peccandi etiam *species* et *numerus* peccatorum certae cujusdam speciei attendatur oportet, ut reatus peccati alicujus homini inhaerens plane cognoscatur.

Ut species peccati, et quidem *species infima* cognoscatur, respici debet:

α. Cui debendi titulo peccatum repugnet;

β. Qua ratione eidem repugnet. Qui v. c. impudice egit, non solum confiteri debet, se contra castitatem peccasse, sed etiam, qua ratione officium castitatis laeserit.

Haec jam laedendi ratio ipsum laesionis factum aut *qualitative* aut *quantitative* afficere potest: qualitative, si praeter titulum, contra quem actus ceu talis pro generica sua indole pugnat, alii adhuc debendi tituli laeduntur — quantitative, si qualitate non affecta culpa relate ad eundem titulum vel augetur vel minuitur. Dehinc distinctio inter circumstantias *peccati speciem mutantes,* et inter circumstantias peccatum in eadem specie *vel aggravantes vel minuentes.* Circumstantiae prioris generis sunt, quae peccato cuidam ex parte vel ipsius agentis, vel objecti, vel finis aliorumve adjunctorum novam speciem addunt, ita ut idem peccatum tot modis specificetur, quot tituli per illud laesi fuerint. Circumstantiae aggravantes dicuntur, quae reatum peccati in eadem specie augent, quin eidem novam speciem addant; minuentes, quae reatum in eadem specie minuunt. Rationes tum aggravationis tum imminutionis possunt esse vel objectivae i. e. a materia facti petitae; vel subjectivae, ex indole et conditione agentis subjecti desumtae. Communiter tamen in confessionali, ubi de aggravatione vel imminutione culpae in eadem specie judicium instituitur, nullae aliae circumstantiae, nisi notabiliter naturam facti afficientes respiciuntur; circumstantiae enim leves ac mere accidentales parum vel nihil in reatu culpae immutant.

## §. 143.

Quoad *numericam peccatorum distinctionem* sequentes valent regulae:

α. Tot sunt peccata, quot debendi tituli uno eodemque actu laesi fuerunt.

*β*. Tot sunt peccata, quoties quis unum eundemque debendi titulum laeserit.

Jam vero idem debendi titulus pluries laedi potest vel uno eodemque actu e. g. eodem sermone pluribus detrahendo, plures scandalizando etc.; vel pluribus actibus sibi succedentibus. In priori casu tot peccata committuntur, quot personae laeduntur. Pro posteriori vero casu inter actus internos et externos distingui debet ad sequentem modum:

*αα*) Quantum ad internos actus tot peccata numerantur, quoties improbum animi consilium, desiderium vel decretum moraliter interruptum, tumque de novo conceptum fuit. Quodsi v. g. quis quater per horam cogitationibus suis consilio vindictam exercendi immorabatur, quater peccavit. Quodsi per integram horam absque interruptione hoc consilium animo suo volverit, gravius quidem, ast tantum semel peccavit.

*ββ*) Quantum ad actus externos peccata multiplicantur pro numero actuum, qui *completi* dicuntur. Actus completi sunt, quos peccans principaliter intendit, quibusque reliquas actiones ad exequendum molimen suum necessarias tanquam subsidiarias subordinavit. Sic e. g. patratio homicidii requirit plures actiones subsidiarias, quibus arma parantur, insidiae struuntur etc., imo ipse occisionis actus pluribus actibus constare potest, hi tamen omnes actus relate ad intentionem principalem agentis pro uno actu numerantur ac unum peccatum constituunt, quod quidem ejusmodi actibus subsidiariis valde aggravari potest, sed tum demum multiplex foret, si iisdem praeter titulum moralem, contra quem actus natura sua peccat, alii adhuc et ab eodem diversi debendi tituli laederentur e. g. si occisor alios seducit, ut ipsi cooperentur, vel si parricidium committit etc.

## §. 144.

Sicut bonitas moralis, ita etiam vitiositas moralis a primis initiis exordiens successiva capit incrementa, donec ad summum in suo genere gradum malitiae perveniat. Tali successivae evolutioni tum singuli actus ac habitus, tum integer hominis character moralis subjiciuntur. Et quemadmodum integro virtutis studio naturalis quidam impulsus per conscientiam moralem datus subest, ita ex opposita parte vitiosis hominum studiis naturalis quaedam ad malum proclivitas subest, scil. concupiscentia, quae cuivis homini connata etiam in renatis superstes manet, ad agonem nobis relicta, ut nostrae infirmitatis memores divinam gratiam eo sollicitius quaeramus atque nos ipsos in virtute perficere studeamus (2 Cor. 12, 9). Cum hac sibi congenita mala potentia unusquisque confligere debet, ut veterem in se hominem virtute novi de

coelo hominis vincens eo gloriosiores mereatur triumphos. *Unusquisque tentatur a concupiscentia sua abstractus et illectus.* Jac. 1, 14; cfr. Gal. 5, 17. Ast non unusquisque superat et vincit; sed saepissime homo illectionibus concupiscentiae, a triplici peccati fomite sollicitatae (1 Joan. 2, 16) consentit. *Dein concupiscentia, cum concepit, parit peccatum; peccatum vero, cum consummatum fuerit, generat mortem.* Jac. 1. 15. Sinus, in quo peccatum concipitur, et ex quo nascitur, est cor hominis: *De corde enim exeunt cogitationes malae, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiae.* Matth. 15, 19.

## §. 145.

Peccatum est ergo foetus malae cupidinis, qui ubi *intus in homine* maturuit, in diem paritur *verbo* et *opere*. Stadia autem maturescentis in interno homine peccati designantur per tria sibi succedentia momenta invalescentis peccati:

*α.* Primum maturescentis foetus stadium designat *delectatio morosa* seu voluntaria immoratio cogitationum et affectuum cordis in materia peccaminosa qua tali. Si materia peccaminosa non propter se ipsam, sed ex aliis causis, v. c. propter delectationem ex ejus cognitione haustam vel propter facetum, ridiculum aut ingeniosum, qui eidem inhaeret characterem, objectum voluntariae et lubentis considerationis fit, complacentia mentis de ea non peccatum quidem est; ast in certis objectis lubricis praecipue, periculum instans imminet, ne complacentia de adjunctis rei cum delectatione de re ipsa confluat. Imo ipsa petulantia, quae se in ejusmodi periculum conjicit, culpa non vacat. *Pepigi foedus cum oculis meis, ut ne cogitarem quidem de virgine.* Job. 31, 1.

*β)* E delectatione morosa naturaliter excrescit *desiderium peccandi,* quod aut inefficax manet, aut

*γ)* in *peccaminosum propositum* voluntatis peccatricis abit, quae rei vetitae formaliter se addicit, adeoque, ubi occasio peccati externo opere patrandi datur, ad patrandum quoque disposita est Voluntas mala, quae in delectatione morosa et desiderio inefficaci per abjectam infirmitatem delinquit, in proposito peccato per rebellem contra Dei legem energiam peccat, et vim mali progressam contestatur. Quocunque autem modo peccet, objectivus peccati interni reatus ab iisdem conditionibus pendet, sicut reatus peccati externe commissi; hinc in peccato natura sua gravi etiam actus mere internus graviter culpabilis ac ejusdem speciei est ad quam actus opere externo completus pertineret. *Ego autem dico vobis, quia omnis, qui viderit mulierem ad concupiscendam eam, jam moechatus est in corde suo.* Matth. 5, 28.

## §. 146.

Peccatum, quod intus maturuit, plerumque non corde conclusum manet, sed *verbo* et *facto* manifestatur. Quomodo fieri posset, ut, qui interne rebus peccaminosis occupatus esse solet, mentis suae cogitationes nusquam prodat! *Progenies viperarum, quomodo potestis bona loqui, cum sitis mali? Ex abundantia cordis os loquitur. Bonus homo de bono thesauro profert bona; et malus homo de malo thesauro profert mala.* Matth. 12, 34 seq.; cfr. Luc. 6, 45. Eo ipso autem, quod ore proferatur, peccatum ipsum quasi effrenatur, et frenis ruptis fit audentius et damna multa infert, quae, quamdiu corde continetur, evenire non possunt. Huc praeprimis pertinent scandala et seductiones, quibus culpa verbi peccaminosi aggravatur et multiplicatur. Quod multo magis adhuc valet de peccatis opere externo commissis, quibus insuper non solum impudentia et procacitas peccati, sed libido quoque peccandi augetur, et quoad peccata sensualitatis ipsa quoque animalis hominis natura ad actus illicitos proclivis redditur, ita quidem, ut qui semel opere peccavit, vehementer repetitionem peccati desideret, ac lapsibus repetitis in dirissimam peccati servitutem trahatur.

## § 147.

Ex dictis jam ex parte intelligere licet, qui fiat, ut peccatum ab homine semel admissum *majora incrementa* capiat, et ad *alia peccata* cujuscunque generis protrudat. Causae grandescentiae peccatorum sunt:

α) *Repetitio peccati,* per quam homo peccato certi cujusdam generis assuefit. Qui continuo odia, iras etc. in corde suo fovet, hos affectus adeo sibi familiares reddit, ut totus quantus in illis versetur et ab eisdem penitus mancipetur. Quo fit, ut etiam verbis et factis hos interni cordis sui affectus manifestare amet et ejusmodi manifestationibus eosdem augeat et firmet.

β) *Internus quidam peccatorum diversi generis nexus,* vi cujus peccata unius speciei peccata alterius speciei provocant, partim propter psychicam quandam peccatorum diversae speciei cognationem, partim quia peccatis certae cujusdam speciei peccata alterius speciei, imo diversarum specierum, ceu media ad finem inserviunt. Et generatim, dum unius speciei peccatum admittitur, frena regiminis moralis universim laxantur, ita quidem ut, qui unum vitium sibi indulget, ab alio quoque facilius se superari permittat. Cum Davides adulterium patrasset, nec homicida fieri exhorruit.

γ) *Influentiae dominatrices externarum vitae relationum,* quibus

peccans mancipatur. Qui semel vias malas ingressus est, haud raro eventibus fortuitis in iisdem ulterius progredi quasi cogitur. Multo saepius adhuc evenit, ut peccans malas male factorum sequelas peccatis aliis aut arcere aut irritas reddere studeat. Tyrannicum demum regimen in peccantem exercent socii peccati, a quibus se emancipare non audet, et qui ipsum dimittere nolunt.

Ita fit, ut qui volens peccare coepit, quasi nolens peccare pergat, et a peccando desistere non audeat. O lugubre fatum deficientis a sancta Dei lege! *Iniquitates suae capiunt impium, et funibus peccatorum suorum constringitur. Ipse morietur, quia non habuit disciplinam et multitudine stultitiae suae decipietur.* Prov. 5, 22 seq.

## §. 148.

Ex peccatis frequenter repetitis oriuntur *habitus peccaminosi*, in quibus denuo successivum progressum usque ad perfectam efformationem habitualitatis peccaminosae observare licet.

Prima habitus peccaminosi initia constituuntur per passionata cordis desideria, primumque peccati habitualis stadium est stadium *passionatae affectionis* (Leidenschaftlichkeit), quae, quandocunque sollicitetur, sibi temperare nescit, et in actus suos prorumpit.

Ad subsequens stadium habituum malorum pertinet *habitus vitiositatis* (Lasterhaftigkeit), designans spontaneam ad certum quoddam peccatum, vel ad plura simul, proclivitatem, eamque tantam, ut homo etiam absque praevia sollicitatione actus illicitos desideriis suis arridentes committere amet.

Habitus vitiositatis sensim abit in *habitum malitiae* (moralische Schlechtigkeit), ubi peccans certas quasdam perversitates ex destinato consilio prosequitur, quia tali modo certis quibusdam, quibus inhiat, commodis aut amoenitatibus temporalibus optime consultum esse putat. Hic malitiae habitus per gradus suos augeri potest ad *plenariam nequitiam* (moralische Verworfenheit), quae omnia cujuscunque legis moralis frena excutit — ac *nefarietatem* (Verruchtheit), cui nihil amplius sanctum ac verendum videtur.

Cum hac malitiae moralis summitate comparatus habitus initialis passionatae affectionis minus atro colore vestitus comparet. Ne quis tamen putet, eundem qua habitum merae infirmitatis ex aliqua saltem parte excusabilem et cum generosa animi indole compatibilem esse. Ipsa infirmitas moralis, quae sibi moderari nescit, in se jam abjectum quid ac miserum est, quod hominem, ejusdem sibi conscium, rubore afficere debet, quia turpe est, ibi servire, ubi quis imperare deberet. Insuper tali infirmitate laborans

sibi fateri debet, eandem esse voluntariam, e culpabili neglectu justae vigilantiae et ex antecedentibus gravibus peccatis ortam, ideoque jam ex hac ratione graviter culpabilem. Absit ergo, ea, in quibus graviter et mortaliter delinquitur, nomine fragilitatis humanae excusare; communi hominum judicio non solum malevoli transfugae et proditores, sed etiam, qui absque consultae proditionis crimine ex ignavia se hosti captivos dant, ignominiae nota inusti sunt. Imo ignominia ex misera infirmitate corruentium major est coram hominibus, quam illorum, qui infirmitatis et ignaviae notam vitantes malitia peccant. Malitiosos tamen, qui se judicio hominum subtrahunt, illisque potius se formidabiles reddunt, eo severius ex parte Dei judicium futurum manet [1]).

Quaeritur adhuc, num habitus boni, qui in hominibus vitiosis haud raro deprehenduntur, pro virtutibus veri nominis habendi sint. Certe non pro virtutibus e supranaturali principio descendentibus, adeoque non pro sanctis et perfectis virtutibus. Sed ne imperfectarum quidem virtutum moralium pretium illis concedi potest, quamdiu voluntas sponte et absque molimine se ab irretitionibus malae cupidinis expediendi gravi cuidam peccato addicta manet. Aliter de peccantibus ex infirmitate absque studiosa insecutione malorum finium sentiendum est. In his utique frequentiores ac efficaces motus generosae ac bonum desiderantis voluntatis evenire possunt; ast ni ex integro reformati fuerint, ad perfectas ac constantes qualitates bonas ullius generis certe non eluctabuntur, imo habitibus suis imperfecte bonis sensim privabuntur, nec ulla bona, nisi ex assuetudine aut obsequio erga communem morem, et quia in certis rebus peccare non delectat, peragent.

## §. 149.

Vitiosa hominis corruptio eminet septem culminibus, septem quasi hydrae moralis capitibus, unde etiam ille septenarius *peccatorum capitalium* nomine insignitur. Sunt jam illa septem vitia: Superbia, avaritia, luxuria, invidia, gula, ira et acedia. Qua capita vitiorum haec peccata fecundae causae multorum aliorum peccatorum ac vitiorum sunt, imo omnia peccata ac vitia ad illa vitia ceu fontes ac causas variis sub aspectibus reduci possunt. Juxta S. Thomam superbia dupliciter accipi potest: sensu generaliori qua universale peccatorum principium, et sensu strictiori qua speciale quoddam vitium [2]). Qua

---

[1]) Cfr. Gregor. Moral. XXXI, c. 45.

[2]) „Peccatum superbiae dupliciter potest considerari: Uno modo secundum propriam speciem, quam habet ex ratione proprii objecti, et hoc modo superbia est speciale peccatum, quia habet speciale objectum: est enim inordinatus appetitus propriae excellentiae. Alio modo potest considerari secundum

universale peccatorum principium non inter peccata mortalia numeratur, sed omnibus peccatis capitalibus superior, eorumque mater et regina est, ut Gregor M. (Moral. XXXI, c. 17) docet[1]). Qua speciale vitium denotat inordinatum appetitum propriae excellentiae, qui inanis gloriae nomine insignitur, et multorum aliorum peccatorum causa est, quare inter peccata capitalia numeratur. Cfr. supra §. 98.

Filiae inanis gloriae juxta S. Thomam[2]) sunt: Inobedientia, jactantia, hypocrisis, contentio, pertinacia, discordia et novitatum praesumptio. Avaritiae filiae ab eodem S. Thoma[3]) designantur proditio, fraus, fallacia, perjuria, inquietudo, violentia et contra misericordiam obduratio. Filiae luxuriae sunt[4]): Coecitas mentis, inconsideratio, praecipitatio, inconstantia, amor sui, odium, affectus praesentis saeculi, et horror futuri. Ex invidia nascitur odium[5]). E gula inepta laetitia, scurrilitas, immunditia, multiloquium et hebetudo mentis circa intelligentiam[6]). Irae filiae sunt rixa, tumor mentis, contumelia, clamor, indignatio et blasphemia[7]). Acediae filiae sunt malitia, rancor, pusillanimitas, torpor circa praecepta ac mentis evagatio[8]). Nemo non noscit, vitia capitalia juxta hanc e S. Gregorii Moralibus mutuatam expositionem S. Thomae generales quasdam dispositiones vitiosas denotare, quae totidem corruptorum morum characteres generales exhibent ita quidem, ut, ubi hi characteres, aut aliqui ex illis comparuerint, omnia cetera quoque ex ipsis manantia peccata morali quadam verisimilitudine praevideri possint. Inter funestas, ex aliquibus eorundem manantes atrocitates dantur quaedam, quae propter singularem immanitatem in ss. litt. in *coelum clamare* dicuntur; scil.: Homicidium voluntarium (Gen. 4, 10), peccatum sodomiticum (Gen. 18, 20), oppressio orphano-

---

redundantiam quamdam in alia peccata, et secundum hoc habet quamdam generalitatem, inquantum scil. ex superbia oriri possunt omnia peccata, duplici ratione: Uno modo per se, inquantum scil. alia peccata ordinantur ad finem superbiae, qui est propria excellentia, ad quam potest ordinari omne id quod quis inordinate appetit. Alio modo indirecte et quasi per accidens, scil. removendo prohibens, inquantum scil. homo per superbiam contemnit divinam legem, per quam prohibetur a peccando, secundum illud Jeremiae (2, 20): *Confregisti jugum, rupisti vincula, dixisti: Non serviam.* 2, 2 qu. 162, art. 2.

[1]) Cfr. supra §. 98.

[2]) 2, 2 qu. 132, art. 5.

[3]) 2, 2 qu. 118, art. 8.

[4]) 2, 2 qu. 143, art. 5.

[5]) 2, 2 qu. 34, art. 6.

[6]) 2, 2 qu. 148, art. 6.

[7]) 2, 2 qu. 158, art. 7.

[8]) 2, 2 qu. 35, art. 4.

rum et viduarum (Exod. 22, 23), merces operariorum defraudata (Jac. 5, 4).

§. 150.

Habitus vitiosi frequentatis actibus suis in *consuetudines peccaminosas* abeunt, qui nihil aliud sunt, nisi habitus vitiorum in alteram fere naturam conversi. Vis et pertinacia vitiosae consuetudinis eo major est, quo diutius ipsi indulgetur — quo frequentiora certae speciei peccata intra breve tempus committuntur — quo magis exinde sensus moralis obtunditur, robur voluntatis attenuatur, et praeter mentem et phantasiam ipsum corpus ad certas transgressiones disponitur.

Peccatum, quod per vitiosam consuetudinem in alteram quasi naturam vertitur, etiam illis qui voluntate sua a habitibus vitiosis se abdicaverunt, graves et periculosas pugnas parat, quibus conversi adhuc infirmi ad relapsus morales sollicitantur. Si jam conversorum consuetudinariorum conditio adeo periculosa est, ut ipsorum naturalis infirmitas nonnisi assiduis sine interruptione conaminibus et luctis vinci queat, multo lugubrior sors illorum est, qui absque seria conversione meris velleitatibus emendationis occupantur. A vitiis quidem suis liberari vellent, nec tamen sat animi habent ad necessaria emendationis media in usum deducenda. Ejusmodi miseri mancipiorum instar ingemiscunt; sed obstat affectus carnalis, deestque virtus voluntatis, quae disrumpendis irretitionibus protractae consuetudinis par esset.

Miserabilior adhuc est conditio illorum, qui post conversionem in priora vitia relabuntur, et per relapsus suos inefficaciam gratiae sanantis contestantur. Quo enim juvamine, si adjutrix Dei manus repellitur, peccatrices animae salvari et e coeno vitiorum erui poterunt? *Impossibile est enim, eos, qui semel sunt illuminati, gustaverunt etiam donum Dei coeleste, et participes facti sunt Spiritus Sancti — et prolapsi sunt rursus renovari ad poenitentiam, rursus crucifigentes et ostentui habentes filium Dei.* Hebr. 6, 4 seq. Cfr. 2 Petr. 2, 20. Hinc fit, ut repulso Dei auxilio sibi ipsis relicti multo firmius relictis sordibus inhaerescant, et profundius adhuc malis suis consuetudinibus implicentur, et praesertim, ubi repetitis vicibus frustra e coeno emergere nisi sunt, de lapsu ad lapsum protrusi ad ima decidant et in faecibus moralis abjectionis volutentur. *Contingit eis illud veri proverbii: Canis reversus ad suum vomitum — et: Sus lota in volutabro luti* (2 Petr. 2, 22). — *Facta sunt eis posteriora pejora prioribus!* 2 Petr. 2, 20. Cfr. Matth. 12, 45.

Quum tamen possibilitas salvationis duret, donec temporalis vita finita fuerit, quumque Deus etiam ex lapidibus sibi semen Abrahae

suscitare possit, ecclesia non desperat de sanandis consuetudinariis, imo et relapsos ad reditum ac de novo suscipiendum opus poenitentiae invitat. Deus interdum permittit, homines profundissime labi, ut, ubi ad extrema pervenerint, demum cohorrescentes serio resipiscant et conterriti de sorte sua eo acrius et instantius ad deperdita bona salutis contendant. Nec tamen voluntatem redeundi profitentes absque discrimine et absque praevio examine pro vere contritis habeantur. Qui contractae consuetudini non, prout oportet, obnititur, imo nec obniti vult, absolutionis sacramentalis incapax est. Ille tamen, qui sincero et firmo studio malae consuetudini resistit, etiamsi tentationi hinc inde succumbat, saltem non vitiosus est, ideoque ad reconciliationem cum Deo admitti potest, imo debet, ne repulsus animum despondeat, et auxilio gratiae sacramentalis orbatus viribus ad salubriter certandum necessariis careat. Pro praxi igitur respiciendum, quomodo peccator reconciliationem cum ecclesia petens ab ultima sua confessione, vel saltem ex aliquo tempore se gesserit, num ex aliqua saltem parte se emendaverit, an, si ex infirmitate lapsus est, mox animum resumserit, media a confessario praescripta adhibuerit, occasionem proximam peccandi semoverit aut vitare coeperit etc. Interdum his non respectis praesens ejus dispositio sufficere potest, praesertim si rationes solidae adsunt judicandi, poenitentem e specialibus causis v. c. propter extraordinarios vitae casus vel extraordinarias gratiarum divinarum oblationes (v. c. in jubilaeis, missionibus, recessibus spiritualibus etc.) graviter motum et revera a manu Dei tactum esse. Nec tamen solis ipsius poenitentis verbis et contestationibus fides habeatur; ipsae lacrymae, ut S. Hieronymus animadvertit, haud raro mendaces inveniuntur.

### §. 151.

Cum servitute peccati sub jugo consuetudinum absque emendationis conamine protractarum incipiunt habitus *peccatorum in Spiritum Sanctum,* quae tristia peccantis fata ad aeternam perniciem maturescere faciunt. Agmen horum peccatorum incipit a *praesumptione de divina misericordia* vel *de impunitate peccati,* quae praesumtio causa est, cur poenitentia procrastinetur et tempus emendationis vane pessumdetur. Temeritas ac vesania tam impii consilii vix demonstratione indiget. Quis scit, an illo tempore ad quod emendationem vitae distulit, adhuc victurus sit! *Stulte, hac nocte animam repetunt a te!* Luc. 12, 20; Cfr. Apoc. 2, 2. Ac etiamsi victurus sit, licetne praestolari gratiam futuram, quae praesens oblata spernitur? *Deus non irridetur.* (Gal. 6, 7; cfr. Eccli. 1, 23—30). Peccator ipse in vitiis suis pergens, quantum ex se, satagit, ut futuram conversionem impossibilem reddat,

obicesque gratiae augeat et firmet; simulque divinam gratiam et longanimitatem spernens ingentem divinae irae molem sibi parat. Quomodo hanc molem auferet, et debitum sibi judicium avertet? *An divitias bonitatis ejus et patientiae et longanimitatis contemnis? Ignoras, quoniam benignitas Dei ad poenitentiam te adducit? Secundum duritiem tuam et impoenitens cor thesaurizas tibi iram in die irae et revelationis justi judicii Dei.* Rom. 2, 4 seq. Optima facultatum moralium pars in vitiosis ac perversis studiis et moribus consumitur; quid virium ad procrastinatam emendationem vitae supererit? *Cum in honore esset, non intellexit; comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis.* Psalm 48, 13; cfr. Prov. 5, 9—13. Haec tristis moralium virium consumptio conversionem reddit quasi naturaliter impossibilem vel saltem pretium morale propositorum melioris vitae valde dubium reddit; quidnam enim moralis virtutis in illo suspicandum, qui postquam vitiis insorduit, per aetatem repuerascit; quaenam facultas poenitendi in illo qui per morbi acerbitatem mortisque formidinem sui fere impos redditur? Apud Deum quidem nullum verbum impossibile; hinc sera poenitentia etiam seria esse potest. Ast tristi experientia teste, qui optimam vitae partem continuatis vitiis dederant, raro ad veram poenitentiam reducuntur. Plerumque ad extremum usque halitum bona injuste acquisita retinere atque assuetis vitiis inhiare solent. Hinc, dum de nullius adhuc viventis salute desperare licet, memoranda sunt verba S. Augustini de Juda proditore et de latrone: *Unus est, ne desperes; Unus, ne praesumas!* Unus, ne praesumas! Hinc: *Ne dicas: Miseratio Domini magna est, multitudinis peccatorum meorum miserebitur. Misericordia enim et ira ab illo cito proximant, et in peccatores respicit ira illius. Non tardes converti ad Dominum, et ne differas de die in diem. Subito enim veniet ira illius, et in tempore vindictae disperdet te.* Eccli. 5, 6—9. *Hodie, si audieritis vocem ejus, nolite obdurare corda vestra!* Psalm 94, 8; cfr. Hebr. 3, 7—15.

## §. 152.

Temerariam praesumptionem de impunitate peccati naturaliter excipit *desperatio de possibilitate adipiscendae salutis.* Desperantes in barathrum flagitiorum se conjiciunt, et ultimo oblatam manum Domini repudiant. *Dixerunt: Desperavimus; post cogitationes enim nostras ibimus, et unusquisque pravitatem cordis sui mali faciemus.* Jerem. 18, 12. Ex hac autem nefaria amplexione peccati oritur odium adversus veritatem, per quam se damnari sentiunt, et adversus pios, quorum sancta studia ipsos propriae suae nequitiae commonefaciunt. Dehinc *impugnatio cognitae veritatis* et *invidentia fraternae charitatis.* In his vero·

habitibus animus erga Deum ipsum, qui veritas et charitas est, obduratus ostenditur; atque haec obduratio in voluntariam cordis *obstinationem* contra spiritum veritatis et charitatis abit (Isai. 6, 10), et ulterius adhuc in *directum odium* et *formalem contemtum,* quo impii Deum atque Christum ejus abhorrent, et ecclesiae malignantium adversus regnum sanctorum se associant, molientes prava adversus Dominum, quamdiu tempus illis conceditur, donec a gloria majestatis ejus opprimantur, et desperabundi in praeceps ruant. Nam *voluntarie peccantibus post acceptam notitiam veritatis jam non relinquitur pro peccatis hostia, terribilis autem quaedam exspectatio judicii et ignis aemulatio, quae consumtura est adversarios.* Hebr. 10, 26 seq.

## §. 153.

Malitia peccati infanda contrahit reatum mortis tum corporis tum animae in tempore et aeternitate. Nulla enim sufficit vindicta minor et lenior, quae condigna sit magnitudini Dei et magnitudini offensae, ultionem divinam provocantis. Nec aliter cogitari potest, nisi hominem, qui Deum negat, a Deo iterum negari. Quapropter, ut Propheta ait, unice debetur *misericordiis Domini, quia non sumus consumpti; quia non defecerunt miserationes ejus.* Thren. 3, 22. Jam vero misericordia quae mortem instantaneam arcet, non potest officere justitiae et sanctati divinae. *Justitia, tua, Domine, sicut montes,* ait Psaltes (Psalm. 35, 7). *Mundi sunt oculi tui, ne videas malum, et respicere ad iniquitatem non poteris.* Hab. 1, 13; cfr. Psalm. 5, 7. Hinc peccatum per se et necessario exigit poenam debitam, et peccator omni ex parte nonnisi miser esse potest. Dividuntur vero mala e peccato redundantia in mala spiritualia et corporalia, immediata et mediate e peccato nascentia, naturalia et positiva, temporalia et aeterna. Cfr. supra §§. 59 seqq.

1. Primum et gravissimum malum, quod ante omnia considerari debet, est omnigena *miseria animae peccatricis.*

*α*) Anima a Deo deficiens amicitia Dei orbatur, Deus ejusdem pater esse desinit. *Nescio vos* (Matth. 25, 12), ait Sponsus divinus ad virgines imprudentes i. e. ad animas, quae non amplius secundum spiritum Dei sapiunt. *Vos non populus meus, et ego non ero vester.* (Oseas. 1, 9). „*Eras* sponsa Christi, *eras* templum Dei, *eras* habitaculum Spiritus Sancti; et cum dico toties: *eras,* necesse est ut toties ingemiscam, quia non *es,* quod fuisti.“ Augustin.

*β*) Animam peccatricem, divina amicitia excidentem tremenda vox divinae maledictionis insequitur: *Si audire nolueris vocem Domini Dei tui . . . maledictus eris in civitate, maledictus in agro . . . maledictae*

*reliquiae tuae . . . Et venient super te omnes maledictiones istae, et persequentes apprehendent te donec intereas.* Deut. 28, 16, 17, 45.

*γ*) Irae divinae pondere pressa anima peccatrix omnibus gratiae donis privatur.

*αα*) Exuitur omni decore divinitus dato, imo leprose foedata aversationem Dei et angelorum movet. *Egressus est a filia Sion omnis decor ejus.* Thren. 1, 6.

*ββ*) Privatur omnibus meritis pro vita aeterna hucusque acquisitis. *Si averterit se justus a justitia sua, et fecerit iniquitatem . . . omnes justitiae ejus, quas fecerat, non recordabuntur.* Ezech. 18, 24.

*γγ*) Reatu peccati perdurante caret facultate merita amissa recuperandi aut nova conquirendi. *Si charitatem non habuero, nihil sum,* 1 Cor. 13, 2. Et sine charitate omnes ceterae supereminentes dotes et labores, ut idem Apostolus ibidem monet, nihil prosunt ad meritum coram Deo acquirendum.

*δ*) Anima peccatrix gratia divina exuta a fonte vitae semota est Deoque carens ipsa vita caret. Nam „sicut anima est vita corporis, sic animae vita est Deus.“ (Aug.) Quapropter miserrima animae peccatricis sors recte dicitur *spiritualis mors,* et degeneratio naturalium virium a gratia non amplius animatarum *putredo mortis* habenda est. Adinstar corporis exanimis anima peccatis immersa nec videt, nec audit, nec sentit; non videt aeternum judicium sibi imminens, non audit monita conscientiae et ecclesiae, nec hortamina ac reprehensiones proborum, non sentit gratiae motus ad meliora impellentes, non curat nec intelligit, quidquid Deo disponente ipsi accidat ad excitandum sensum poenitentiae et melioris vitae propositum. Salvator ipse ejusmodi homines *sepulchra* vocat. „Vivit corpus ejus, sed mortua est anima ejus; mortuum est, quod melius est ejus. Vivit habitaculum, mortuus est habitator . . . Non sunt in te, Christiane, viscera pietatis, si luges corpus a quo recessit anima, et non luges animam, a qua recessit Deus.“ Aug.

*ε*) Gratiae fonte exsiccato vires quoque naturales animae languescunt, hebetantur et corrumpuntur, stimuli vero animales semper efferatiores fiunt, ita quidem, ut duplici causa concurrente, scil. debilitate spiritus et feroci impetu carnis homo peccator acceleratis passibus ad abyssos extremae perniciei moralis feratur. Naturales animae facultates sensim elanguescentes sunt ratio, mens et intellectus. Rationis lumen obfuscatur eo gradu, quo homo peccatum diligit; *animalis homo non percipit ea, quae sunt spiritus Dei; stultitia est enim illi, et non potest intelligere.* 1 Cor. 2, 14. Passiones enim cordis obcoecant intellectum humanum, ut nil nisi objecta desideriorum suorum videat, aestimet ac diligat. Haec involuntaria coecitas augetur per voluntarium studium

defendendi dilectum errorum contra vituperia et accusationes conscientiae propriae et aliorum hominum; hinc funestae illae artes sophisticae et scepticae, quarum fallaciis et mendaciis sensim ita assuefit homo, ut se rectius aliis sapere, sibi persuasum habeat, imo enthusiastico quodam fervore objecta peccaminosorum suorum desideriorum amplectatur. Phantasia autem ejusmodi hallucinationibus turbata concomitantibus aliis causis eo adducere potest miseros, ut plane amentiae tenebris mergantur, et loco hominis sola umbra hominis adsit. — Similiter voluntas humana frequentatis peccatis in turpissimam servitutem detruditur. *Amen dico vobis, qui facit peccatum, servus est peccati.* Joan. 8, 34. *Nescitis quoniam, cui vos exhibetis servos ad obediendum, servi estis ejus, cui obeditis, sive peccati ad mortem, sive obeditionis ad justitiam.* Rom. 6, 16. — In mente vero nativus honestatis sensus magis magisque obtunditur, pudor et candor congenitus evanescunt, altera ex parte animus vehementissimis continuo passionum desideriis agitatur et inexstinguibili quasi siti cruciatur, nunquam sibi sufficiens nec in amando nec in odiendo, nec in honoribus nec in voluptatibus, et semper plura illis concupiscens, quibus jam perfruitus est.

ς) Ubi vero animam multis fatigationibus consumtam taedium et languor occupatam tenent, doloribus vulneratur, qui priores longe superant. Tunc impletur verbum Prophetae: *Scito et vide, quia malum et amarum est, reliquisse te Dominum Deum tuum.* Jer. 2, 19. Nimis sero videt peccator, vana fuisse studia sua, frustra se tempus deperdidisse, et mundanarum rerum fraudibus deceptum nonnisi acerbissima mala messuisse: *Quem ergo fructum habuistis in illis, in quibus nunc erubescitis?* Rom. 6, 21. Ad taedium et pudorem peccati accedunt angores mentis et terrores conscientiae malae: *Si audire nolueris vocem Domini . . . dabit tibi cor pavidum . . . et animam consumptam moerore.* Deut. 28, 15, 65. *Impii quasi mare fervens* (Isai. 57, 20). Continuo irae divinae ultiones pertimescit: *Circumspectans ubique gladium . . . sonitus terroris semper in auribus . . .* (Job. 15, 21, 22). Nec cibo nec somno recreatur: *Terrebis me per somnia, et per visiones horrore concuties* Job. 7, 14. — „O te miserum, si haec sentis — miseriorem, si non sentis!“ Aug.

## §. 154.

Ast miseria peccati non conclusa manet in interiori homine, sed quaquaversus diffunditur. Ut taceam de poenis et damnis terrestribus ipsum peccatorem saepe impetentibus, multo funestiora in alios dimanantia damna spiritualia et temporalia recensenda veniunt. Peccator unumquemque eorum quibuscum vivit, peculiari modo foetore mortis

suae afficit; alios ad peccatum incitat, alios moerore de peccatis suis implet, aliis dolores animae parit, aliis damna temporalia infert, alios scandalizat, alios directe seducit; querelas movet proborum, causa laetitiae solis malis et perversis esse potest, fallit spem justam omnium quibus gratitudinis vinculis junctus est, contristatur ecclesiam, ejusque curas, quantum ex sua parte, irritas reddit. Omnes vitae miseriae et tribulationes, omnes gemitus et dolores ab initio mundi usque nunc unicam in peccatis hominum causam habent. Inter mille vix unus reperitur, qui se vere felicem nominare possit, quia omnes tristi humanitatis sorte premuntur, ad cujus miserias augendas quivis peccans pro viribus confert. Qui non habebant, quod suos deflerent lapsus, eo altius ingemiscere debuerunt de aliorum culpis et criminibus, omnes animae sanctae victimae factae sunt pro peccatis mundi, quae non ablui potuerunt nec lue, nec fame, nec bellorum atrocium calamitatibus, quas vecors hominum libido mundo intulit. *Unde bella et lites in vobis? Nonne hinc, ex concupiscentiis vestris quae militant in membris vestris? Concupiscitis, et non habetis, occiditis et zelatis, et non potestis adipisci, litigatis et belligeratis, et non habetis, propter quod non postulatis.* Jac. 4, 1 seq.

## §. 155.

3. Ast quamvis haec ingentem dolendi materiam praebeant, sunt tamen nonnisi initia dolorum. Vera enim et condigna peccatorum vindicta aeternitati reservatur, ubi impoenitens peccator poenas sempiternas omnique descriptione majores luet. *Horrendum enim, incidere in manus Dei viventis.* Hebr. 10, 30. Sicut meta et praemium virtutis coelum et Deus, ita finis peccati est infernus — *Lacus irae Dei magnus* (Apoc. 14, 19) — *Puteus abyssi* (Apoc. 9, 2). Condecet enim creaturam, quae peccando et libidinibus inhaerendo se contra Deum extulit falsosque deos coluit, a vero et omnipotenti Deo omni modo et irrefragabili sensu animae et corporis ad agnitionem vanitatis et vesaniae ausuum suorum adduci. *Deus non irridetur.* (Gal. 6, 7). Qui Deum non vult amare Patrem, timere discat Dominum. Et hic timor et tremor tantus esse debet, quantus est Dominus, ergo inexhaustus, infinitus et aeternus; opprimatur oportet a majestate gloriae revelantis Dei, qui contra Deum inepte gloriatus est de semetipso. Sensus autem poenarum inenarrabilium nil aliud est quam sensibilis apperceptio inenarrabilis perversitatis peccati. Peccator ipse amorem sancti Dei in iram et odium convertit, ipse propria voluntate a Deo, fonte vitae et beatitudinis, avulsus sibi immensam miseriam parit, ipse efficit, ut ab elementis et potestatibus mundi, quibus peccans se subjecit, dirissime captivetur et crucietur

Omnium tamen flebilium maxime flebile est aeterna a charitate Dei separatio, aeterna a patria coelesti et sanctis ejus gaudiis exulatio, aeterna in odio divinae sanctitatis et misericordiae obrigescentia, maledicendo cum iis, *qui maledicunt diei!* (Job. 3, 8).

## CAPUT TERTIUM.

### De conversione.

§. 156.

Sub *conversione* intelligitur reditus animae peccatricis ad Deum, a quo peccans desciverat. Essentia conversionis consistit in immutatione et renovatione mentis seu interioris hominis ad imaginem illius qui creavit illum (Rom. 12, 2; Col. 3, 10), et proinde duplex negotium involvit, quorum alterum in eo versatur, ut convertendus hominem veterem exuat (Col. 3, 9) et peccato moriatur (Rom. 6, 2.11), alterum in eo, ut novum induat hominem (Col. 3, 10), scil. Jesum Christum (Col. 2, 6), in quo peccato mori et ad vitam novam resurgere debet (Rom. 6, 4).

§. 157.

Conversio est opus Dei [1]) simul ac hominis, [2]) ita quidem, ut motus ad conversionem a Deo procedat, homo autem se ipsum motibus a Deo causatis conformiter disponat, iisque obsequens habilis fiat ad recipiendam sanctificantem Dei gratiam, per quam processus conversionis obsignatur et firmatur.

Initium igitur conversionis fit a Deo, qui praeveniente gratia sua cor peccatoris tangit et ad conversionem excitat Ut autem hi motus interioris gratiae ab homine percipiantur, Deus etiam excitamentis exterioris gratiae uti solet, quibus homo ad recipiendos motus internae gratiae praeparatur et disponitur. Hae dispositiones multae ac variae sunt; et quum totus mundi ordo Deo gubernante dirigatur, quaecunque externae motiones hominem ad gratiae impulsus percipiendos disponunt, ad Deum auctorem reducendae sunt. Dantur autem quaedam prae ceteris efficaces motiones, inter quas primo loco praedicatio ecclesiastica collocari debet; accedunt monita et exempla proborum hominum, casus

---

[1]) Psalm 79, 4; Thren. 5, 21.
[2]) Eccli. 5, 8; Ezech. 14, 6.

repentini, quibus cor peccantis valde concutitur e. g. mors hominis perquam familiaris, imminens vitae periculum, magnae calamitates et continuata tristia fata etc.

Tali modo a Deo se tactum sentiens peccator attendere incipit suggestionibus gratiae, iisque attendens successive eo deducitur, quo eum deduci oportet, ut ad reconciliationem cum Deo ineundam ex sua parte sufficienter dispositus sit. Deducitur autem illuc per seriem actuum internorum sibi succedentium, qui naturali quodam ordine sese excipiunt. Et primo quidem, efficacibus Dei motionibus internis et externis a rebus externis ad considerationem sui ipsius, statusque moralis sui conversus, longamque suam a Deo aberrationem persentiens salutari justitiae divinae timore concutitur, et exterrefactus minis judicii divini evangelica praedicatione annuntiati misericordiam divinam desiderare incipit ideoque promissiones evangelicas avide excipit. Exinde vero a timore in spem erigitur, confidens Deum sibi propter Christum propitium fore. A timore et spe autem, e fide in revelationes et promissiones divinas enatis, demum in Deum ipsum, tanquam omnis justitiae fontem initiali saltem amore movetur, ideoque peccata sua serio detestatur et novae vitae proposita concipiens abhinc Deum tamdiu derelictum quaerere ipsique inhaerere decernit. Quod decernens non potest non vehementer desiderare, ut ante omnia per media a Deo ipso hunc in finem misericorditer oblata, scil. per Sacramenta Ecclesiae, sincere reconcilietur, quoniam absque venia praecedentium culparum nova, eaque bona Deoque placens vita cogitari non potest.

Haec a concilio Tridentino [1]) exhibita descriptio processus conversionis continet triplicem seriem actuum, quibus homo a fide divinitus suscitata exordiens tum ipsam fidem successive intimius apprehendit in spe et demum in charitate, ita quidem ut *vita intus emortua reviviscere incipiat* — tum simul etiam ad Deum, a quo aversus fuerat, *sursum moveri incipit* per gradus salutaris timoris, spei ac charitatis initialis — tum denique a cognita lumine fidei conditione tristi status sui moralis ad detestationem peccatorum et melioris vitae proposita assurgit, quae quidem assurrectio est *motus reactivus,* quo initiales fructus morales duplicis illius motus ad intus et sursum producuntur.

## §. 158.

Hanc jam moralem praedispositionem ipse actus reconciliationis sacramentalis excipit, per quem initialiter conversus e statu peccati

---

[1]) Sess. VI, de justif., c. 6.

et culpae in statum gratiae sanctificantis transferendus est, ita ut ex injusto justus, atque ex inimico amicus Dei efficiatur, heresque fiat secundum spem vitae aeternae.

Hic jam actus sacramentalis iterum seriem momentorum constitutivorum in se continet, quae, ut rite praestentur, debita quaedam praeparatio praecedit, per quam homo cum Deo reconciliandus ad actum sacramentalem salutariter obeundum disponatur.

Consistit autem actus ille praeparatorius in diligenti et accurata peccatorum suorum rememoratione et perscrutatione, absque qua operi sacramentali debita ex parte reconciliandi hominis materia actuum deficeret. Absque justa sui cognitione nec vera contritio, nec confessio, nec justa debitae satisfactionis praestatio cogitari potest. Attemperetur autem cura in examine conscientiae adhibenda tum sanctitati actus obeundi, tum qualitati status moralis, in quo reconciliandus versatur, tum gravitati muneris et officiorum, quibus obstrictus est. Ille praesertim, qui per multum tempus a sacro tribunali abfuit, vel multis periculis et occasionibus peccandi expositus fuit, vel multum saecularibus rebus et negotiis implicitus fuit, et de conditione sua morali per multum tempus parum sollicitus fuit, impensissimam curam adhibere debet, ut saltem nunc, ubi coram foro ipsius Dei de vita anteacta rationem redditurus est, quoad omnia essentialia statum suum moralem bene et rite perspectum habeat. Insuper a cultioribus hominibus et ab illis, quibus plus otii ad meditationem rerum moralium concessum est, accuratior sui ipsius cognitio exigitur, quam ab aliis; perfectissima autem sui ipsius exploratio jure merito exigitur ab illis, qui aliis duces et magistri in rebus spiritualibus esse vocati sunt. Saepe confitentes et quotidianum conscientiae examen non negligentes facilius et felicius hoc praevio munere fungentur aliis in hoc negotio parum exercitatis, quos in sacra confessione aptis confessarii quaestionibus ad penitiorem status sui moralis cognitionem deduci oportet.

## §. 159.

Actus et partes integrantes sacramentalis cum Deo reconciliationis sunt Contritio, Confessio, Satisfactio. Quoniam scil. homo cogitatione, verbo et opere peccavit, peccatum etiam cogitatione, verbo et opere abjurare debet; et sancta hujus abjurationis forma est actus sacramentalis cum tribus suis integrantibus partibus.

*Contritio* ex definitione concilii Tridentini est dolor animi ac detestatio de peccato commisso una cum proposito non peccandi de cetero. Haec tria contritionis momenta: dolor, detestatio ac propositum opponuntur tribus momentis peccati interni: delectationi morosae, de-

siderio et proposito peccandi. Ac sicut ex delectatione morosa desiderium et propositum peccandi enasci solent, ita ex dolore detestatio peccati et propositum non peccandi de cetero procedant oportet. Ut autem reapse procedant, dolor debet esse dolor *animi,* non solius sensus, qui hominem vere poenitentem equidem decet, nec tamen essentiam veri doloris efficit, quia affectio partis sensitivae non a nostro arbitrio pendet. Insuper dolor et detestatio peccati ceu actus proprii et a proposito non peccandi discreti elici debent. Sancta Synodus expressis verbis declarat, [1]) solam cessationem a peccato et vitae novae propositum et inchoationem non sufficere, sed omnino peccatorum, quae quis commisit, odium requiri. Hoc vero odium nihil aliud est nisi dolor animi de peccatis admissis una cum formali detestatione horum peccatorum; quae formalis peccati detestatio non deerit, ubi vere dolor animi intellectu et voluntate operativi, non solius sensus aderit.

Hic porro animi dolor, ut Deo placeat, et qua pars integrans actus sacramentalis valeat, certis qualitatibus insignitus esse debet, abs quibus habitus contritionis cogitari non potest. Communia doloris poenitentialis requisita sunt:

α) Sit supranaturalis quoad causam suam efficientem i. e. *ex gratia Spiritus Sancti* descendat;

β) Sit supranaturalis quoad *rationes motivas suas* Cfr. supra §§. 34. 35;

γ) Sit *appretiative summus,* ita ut hominem magis de peccato ceu tali ejusque sequelis et effectibus quoad ordinem vitae supranaturalem magis poeniteat, quam de poenalibus sequelis temporalibus peccati;

δ) Sit *efficax* i. e. talis, qui serium emendationis propositum ex se producat;

ε) Sit *universalis* i. e. ad omnia peccata, saltem mortalia, se extendat; simulque ut Catechismus Romanus specialiter monet, ad *singula mortalia* proprius actus doloris eliciatur. Cfr. Isai. 38, 15; Ezech. 18, 21, Jac. 2, 10.

ϛ) Sit conjunctus cum *amore saltem initiali erga Deum* i. e. motiva doloris supranaturalia saltem initialiter in Deum ipsum sui ipsius causa tendere debent.

Quoad hanc ultimam qualitatem theologi distinguunt inter contritionem *perfectam,* qua quis peccata sua unice ex motivo charitatis theologicae et vere filialis detestatur, et *imperfectam,* quae ex motivo quidem supranaturali, attamen inferiori concipitur, uti ex peccati turpitudine, ex severo judicio, quod peccatori imminet, ex atrocitate poe-

---

[1]) Sess. XIV, c. 4, de contrit.

narum infernalium etc. Juxta doctrinam concilii Tridentini contritio imperfecta, si voluntatem peccandi excludat et cum spe veniae conjuncta sit, est sufficiens ad impetrandam absolutionem sacramentalem dispositio, nec tamen absque Sacramenti susceptione poenitentem cum Deo reconciliat. Contritio perfecta vero poenitentem, priusquam Sacramentum actu suscipiat, cum Deo reconciliat, non tamen absque Sacramenti voto, ita quidem, ut reconciliativa vis contritionis perfectae non contritioni ceu tali, sed voto Sacramenti cum ipsa conjuncto adscribi debeat.

### §. 160.

Sincerus animi dolor de peccatis commissis jam quidem per se involvit *propositum non peccandi de cetero;* attamen plurimum refert, ut hoc propositum diserte et formaliter concipiatur. Ejusdem porro conditiones sunt:

α) Sit *firmum et efficax*, seu revera decretum mutati animi, id quod tamen non de *effectu futuro*, sed de *praesenti animi affectu* intelligendum est;

β) Sit *universale*, ad omnia et singula quaeque saltem mortalia peccata extensum;

γ) Sit *rite determinatum*, ut poenitens pro circumstantiis, in quibus versatur, et pro subjectiva infirmitate sua firmiter decernat, quas occasiones declinare, et quaenam media adhibere velit, ne iterum peccet. Proposita, quae nonnisi generaliter, et quasi in cumulo fiunt, vix unquam optatum successum habebunt.

### §. 161.

Alter actus ad obtinendam cum Deo reconciliationem sacramentalem requisitus est *confessio sacramentalis* coram legitimo ministro, cujus est, confessionem poenitentis Dei loco excipere, ut vi clavium de reo se ipsum accusante judicet, et sincere poenitentem recteque confessum sub debitis conditionibus Christi nomine et auctoritate a peccatis suis absolvat. Confessio oretenus et coram praesente ministro fieri debet. Sententia, licitum esse, per literas seu internuncium confessario absenti peccata sacramentaliter confiteri et ab eodem absente absolutionem obtinere, a Papa Clemente VIII ceu falsa, temeraria et scandalosa declarata est, quam ullo modo in praxin deduci ab eodem Pontifice severe prohibetur.

*Materiam* confessionis distinguunt *necessariam* et *sufficientem*. *Necessario* exponi debent omnia peccata mortalia post baptismum com-

missa, et potestati clavium nondum, prout oportuit, subjecta. Illa ergo peccata mortalia, quae quis confitens aut plane reticuit aut ita confessus est, ut ipsa confessio invalida sit, de novo potestati clavium subjucienda, simulque confessiones invalidae repetendae sunt. *Materiam sufficientem* confessionis constituunt peccata venialia, et etiam graviatalia a quibus confitens jam valide absolutus fuit.

Relate ad *formam confessionis* qua actus confitentis requiruntur certae qualitates, quas scholastici vulgo sequentibus versibus memorialibus comprehendunt:

Sit simplex, humilis confessio, pura, fidelis,
Atque frequens, nuda et discreta, lubens, verecunda,
Integra secreta et lacrymabilis, accelerata,
Fortis et accusans, nec non parere parata [1]).

Inter debitas has confessionis qualitates ulteriorem explicationem exigunt:

α) *Veritas* confessionis. Poenitens ita se accuset, prout sibi pos diligentem perscrutationem status moralis sui conscius est, ne plus vel minus sit in confessione, quam quod est in conscientia. Confitens peccat mortaliter, si e. g. interrogantem confessarium celat; peccat grave, quod, etiamsi jam prius confessus sit, tamen fateri deberet, ut confessarius de praesenti poenitentis conditione morali recte judicare possit. Insuper quodvis graviter culpabile mendacium in confessione prolatum sacrilegii crimen involvit.

β) *Humilitas et discretio* in confessione. Contra humilitatem peccat, qui e falso pudoris sensu peccata extenuat, aut ad alios declinare studet. Contra discretionem peccatur superfluitate sermonis, verbis indecentibus et contra honestatem pugnantibus, adducendo nomina aliorum peccantium vel propria gesta sine causa ita exhibendo, ut in alios infamia redundet. Specialiter vetitum est, absque necessitate vel sufficienti causa peccati complicem designare. Poenitentes, qui in confessione aut occasione confessionis vel ex praetextu confessionis vel in loco ad confessiones excipiendas destinato a sacerdote quodam ad turpia contra sextum decalogi praeceptum peragenda sollicitati fuerint, a confessariis, quibus tale quid ex ipsorum confessione innotuit, compellendi sunt, ut nomen sollicitatoris ad competentem judicem, scil. ordinarium deferant, nec absolvendi, nisi detulerint aut deferre promiserint ac spoponderint. Haec denunciatio etiam tunc fieri debet, si sacerdos accusandus talis sit, qui jurisdictione ad absolutionem valide impertiendam

---

[1]) Vide explicationem singulorum terminorum in his versibus contentorum apud S. Thomam Suppl. ad P. III, qu. 9, art. 4.

careat, aut sollicitatio inter confessarium et poenitentem mutua fuerit, sive sollicitationi poenitens consenserit sive consensum minime praestiterit, vel longum tempus post ipsam sollicitationem jam effluxerit, aut sollicitatio a confessario non pro se ipso, sed pro alia persona peracta fuerit.

γ. *Integritas* confessionis distinguitur duplex, materialis et formalis. Integritas *materialis* adest, si poenitens revera omnia peccata mortalia, quae post baptismum commisit, et a quibus nondum directe absolutus fuit, ita confitetur, prout coram Deo illorum reum se fecit. Vicissim *formaliter integra* confessio est, in qua peccata, quae debitam confessionis materiam constituunt, ita exponuntur, prout confitens in his circumstantiis potest atque tenetur. Et talis quidem integritas sufficit. Quae ut adsit, peccata quoad speciem infimam, et quoad circumstantias notabiliter facti naturam moralem afficientes designari debent simulque numerus peccatorum cujusque speciei aut stricte, aut ubi id impossibile, saltem circiter addi debet, dicendo, hoc vel illud e. g. toties per mensem, per hebdomadem, per diem commissum fuisse „Peccata, quae *diligenter cogitanti* non occurrunt, in universum eadem confessione inclusa esse intelligentur[1]).“ Quae vero postmodum in memoriam veniunt, in sequenti confessione exprimi debent[2]).

Integritas formalis confessionis non urgeri potest:

α) In illis, qui usu linguae privati sunt. Sic e. g. sufficit, si agonizantes statum suum moralem signis, in quantum valent, aliquatenus indicant. Muti scribendi periti peccata sua scriptotenus confessario praesenti indicent, quoadusque hoc sine nimia molestia confitentis et absque periculo detectionis scripti per alios fieri potest, optime fors literis facile delebilibus in tabula quadam scriptis.

β) In illis, qui linguam confessarii non callentes nonnisi ope interpretis statum suum moralem perfecte exponere possent. Ex sententia S. Alphonsi a Ligorio talis poenitens probabiliter nec in hora mortis tenetur per interpretem confiteri, nisi dubium adsit, num moribundus revera contritus sit. „Sufficit tamen tunc dicere unum veniale.“

γ) In illis, qui confessionem nonnisi cum gravi scandalo aut damno sive spirituali sive temporali integram reddere possunt. Ejusmodi tamen poenitentes tenentur confessario promittere, se, quantocius fieri potest, defectus confessionum suarum suppleturos vel potius de novo, et quidem integre confessuros esse.

---

[1]) Conc. Trid. sess. XIV, de Poen. c. 5.

[2]) Papa Alexander VII damnavit sequentem thesin: „Peccata in confessione omissa seu oblita ob instans periculum vitae aut ob aliam causam non tenemur in sequenti confessione exprimere.“

## §. 162.

Praeter confessiones communiter peragendas dantur quoque *confessiones generales*, quibus confitentis vita vel integra vel notabilis quaedam ejusdem pars examini fori sacri subjicitur. Ejusmodi recollectio vitae jam in se considerata christianum sincere pium et salutis studiosum valde condecet; insuper autem multis fructibus spiritualibus abundat, et haud raro absolute necessaria est.

*α*) Confessio generalis *necessaria* est illis, qui hucusque vel nunquam, vel invalide confessi sunt. Hujusmodi sunt, qui ex inepta verecundia peccatum grave hucusque reticuerunt, vel in suis confessionibus necessario dolore et firmis vitae propositis caruerunt, consuetudinarii vel in occasione proxima perseverantes, item qui inimicitiis, injusto quaestui, aliisque vitiis inhaerere perrexerunt.

*β*) Quam plurimis confessio generalis utilis, et praesertim pro quibusdam vitae momentis praecipue gravibus valde commendanda est e. g. juvenibus utriusque sexus novum vitae stadium inituris, infantibus ad primam sacram communionem praeparandis, gravi infirmitate detentis; porro illis, qui per longius vitae tempus inter dissipationes saeculi rebus spiritualibus curam valde imperfectam applicuerunt, de valore et pretio confessionum praecedentium dubitant etc. Ejusmodi hominibus confessio generalis instantissime commendetur; haud raro id, quod ceu utile et salubre commendabatur, decursu accusationis in confessione generali ceu necessarium salutis medium apparet.

*γ*) Aliquibus confessio generalis, praesertim saepius repetita, nociva esse potest, scil. animis scrupulosis, quae, quo magis huic rei implicantur, eo perplexiores fieri solent. Tales igitur jubeantur de praeteritis tacere, seque judicio confessarii absque ulla haesitatione subjicere.

## §. 163.

Per confessionem sacramentalem expetitur absolutio a reatu culpae poenaeque aeternae, quibus dimissis remanent adhuc poenales peccatorum sequelae pro tempore, ad quas suscipiendas et sufferendas poenitens paratus ac dispositus esse debet, tum ut legibus aeternae justitiae per Dei misericordiam nullatenus sublatis satisfiat, tum ut poenitens ipse sinceritatem contritionis suae et efficaciam bonorum propositorum ex animo contrito susceptorum et solenniter contestatorum comprobet. Hae jam poenales peccati sequelae debitam *satisfactionis sacramentalis*

materiam constituunt, cujus opera et labores multifariam dividuntur pro diversitate tum finis, tum modi satisfactionis, tum auctoritatis, per quam poenitenti opera satisfactoria injunguntur.

*Finis* operum satisfactoriorum triplex distinguitur pro triplici obligatione peccatori poenitenti incumbente. Unusquisque enim, qui peccavit et male egit, obligatus est, ut laesum ordinem moralem quoad ea, in quibus nocuit, pro posse *ad integrum restituat* — ut se ipsum *emendet* et a malis vitiis ac consuetudinibus purget — ut demum crimen offensionis divinae *expiet* iramque Dei malefactis suis provocatam placet. Dehinc triplex finis sacramentalis satisfactionis: reparativus, emendativus et expiatorius. Officium restitutionis concernit relationem peccantis ad *ordinem mundi moralis,* officium emendationis relationem peccantis *ad se ipsum,* expiatio relationem peccantis *ad Deum.*

*Restitutio* est actus justitiae moralis, per quam ordo moralis injustis laesionibus aut damnificationibus turbatus reintegratur. Sensu arctiori hic actus ad ordinem humanae vitae temporalis restringitur, et ad laesiones et damna a peccante aliis hominibus illata refertur. Restitutio hoc sensu accepta tres species actuum reintegrativorum in se complectitur. Hae sunt:

*α) Restitutio proprie sic dicta,* cujus obligatio e laesione *juris realis* sive *juris in re*[1]) enascitur, ac in eo consistit, ut res alicui injuste ablata vel ipsa, vel prorsus aequivalens illi, ad quem spectat, reddatur;

*β) Compensatio,* obligans eos, qui aliorum *jura personalia* vel *jura ad rem* laeserunt, ac proinde tenentur, ut damna aliis illata tum negativa quum positiva i. e. lucrum cessans et damnum emergens reparent;

*γ) Satisfactio* tum pro injuriis personae illatis, tum pro damnis, quae penitus resarciri nequeunt.

Obligatio restituendi fluit ex ipsa justitiae notione ceu aeterni ac necessarii fundamenti ordinis moralis et indeclinabilis normae omnium fiendorum. Nec serium quodquam emendationis moralis propositum cogitari potest absque voluntate restituendi; restitutionem praestare nolle idem est ac injurias praecedentes continuare. „Si res aliena, propter quam peccatum est, cum reddi possit, non redditur, non agitur poenitentia sed fingitur; si autem veraciter agatur, non remittetur peccatum, nisi restituatur ablatum, sed ut dixi, cum restitui potest“ (Augustinus). Hinc absque voluntate restituendi nulla quoque cum Deo reconciliatio datur (Ezech. 33, 15), ideoque ipsa ab-

---

[1]) Jus reale sensu juridico denotat jus in re, et eatenus distinguitur a jure ad rem, quod ex usu loquendi juridico jus personale audit. Utrumque jus comprehenditur sub illo jure, quod supra (p. 37, γγ) sensu philosophico reale dictum fuit.

solutio sacramentalis suppositione verae et sincerae poenitentiae nixa irrita redditur. Sacrae literae V. T., quae praeter reintegrationem ordinis laesi expiationem quoque injustitiae coram Deo intendunt, non tantum de simplici, sed de duplici, imo quadruplici et quintuplici restitutione loquuntur [1]), et in ss. litt. N. T. Zachaeus, aliis vere poenitentibus in exemplum propositus, ait: *Si quid aliquem defraudavi, reddam quadruplum.* (Luc. 19, 8). Apostolus Paulus Philemoni servum fugitivum remittens: *Si aliquid nocuit tibi aut debet,* inquit, *hoc mihi imputa; ego Paulus . . . . ego reddam.* Philem. v. 18 seq.

Ceterum officium restitutionis non ad solas laesiones stricti juris seu legalis justitiae restringitur, sed amplectitur quascunque laesiones eorum, quae aliis ex quocunque sive justitiae sive charitatis titulo morali necessitate debentur. Hinc non solum, qui alios defraudavit, injuriis affecit etc., sed etiam qui in alios illiberalis, immisericors etc. fuit ex titulo laesae charitatis ad compensationem tenetur, quae ab *obligatione juridica restitutionis* distincta *compensationis ethicae* nomine insignita est. Praeter compensationes ethicas dantur aliae adhuc obligationes satisfactoriae, quae etiamsi non juridice definibiles sint, ex congenito tamen justitiae sensu pro veri nominis *debitis justitiae* habendae sunt, eoque gravius urgent, quo graviora bona sunt, in quorum genere quis nocuit e. g. seducendo et corrumpendo mores, devastando fidem et pietatem aliorum. Altera vero ex parte restitutio in hoc laesionum genere difficillima, imo humanitus fere impossibilis. Reintegratio earundem maxima ex parte opus misericordis gratiae Dei est; hominis vero est, ut culpam humanitus irreparabilem operibus poenitentiae sincerae et indurantis expiet. Quae tamen ex sua parte ad reparanda damna et laesiones hujus generis praestare debeat, suo loco fusius exponetur.

Ex principiis juris naturalis unusquisque, qui alios voluntarie et injuste laesit, ad restitutionem tenetur; imo etiam pro damnis casualibus indemnes praestare debet laesos, quando casui damnoso culpabiliter ansam dedit, aut leges ad avertenda damna latas culpabiliter transgressus est. Si inculpabiliter ejusmodi damna causavit, culpa morali vacat, adeoque non ante sententiam judicis ad restitutionem tenetur; sed ubi per sententiam judicis ad reparationem damni involuntarie causati obligatur, non solum pro foro externo, sed etiam in conscientia tenetur praestare, quod sibi impositum fuit. Qui per alios aut cum aliis nocuit, juxta modum et ordinem, quo ad damna illata concurrebat, restituere debet. Juxta communes imputationis regulas voluntarius

---

[1]) Exod. 22, 1—15; Deut. 22, 28; Prov, 6, 31.

auctor damni injusti non solum quoad factum damnificationis, sed etiam quoad omnes facti sequelas damnosas, quas intendit aut praevidit et voluntarie admisit, ad rationem damnificato dandam tenetur; adeoque officium indemnisationis eo usque, quo damnum extendebatur, extenditur. Officium ethicae compensationis minus quidem determinatum est, nec tamen sub ratione morali minus stricte urget, quam officium juridicae restitutionis; et ab utroque officio solide praestando nocens solummodo aut per impossibilitatem, aut per condonationem benigne indultam aut solide praesumtam dispensari potest. Impossibilitas ex parte vel pro tempore solum ex parte et pro tempore excusat; praesumtio condonationis solum quoad res levioris momenti et quoad casus gravis necessitatis ex praestanda indemnisatione nocenti exoriundae, utilitatemque indemnisationis longe superantes, admittitur. Condonatio reapse facta potest esse vel explicata i. e. expressis verbis prolata, vel tacita, si laesus recompensationem a laesore sibi cognito aut facile cognoscendo exigere omittit, imo omittere velle factis concludentibus ostendit. Laesores caveant sibi ab arbitraria praesumtione condonationis, et hinc, ubi condonatio dubia est, aut restituant, aut per se vel tecto nomine per idoneum intercessorem condonationem explicitam efflagitent. Ad hanc proinde agendi rationem etiam in confessionali stricte compellendi sunt.

## §. 164.

Cetera satisfactionis opera concernunt tum emendationem moralem poenitentis, tum exercitium ejusdem in sensu poenitentiae, adeoque finem partim *medicinalem*, partim *vindicativum* intendunt. Modi generales, sub quibus omnia huc spectantia opera et exercitia subsumi possunt, sunt *oratio, jejunium* et *eleemosyna* (cfr. Tob. 12, 8); e quibus oratio generaliter pro omnibus operibus pietatis, jejunium pro omnibus operibus abnegationis et voluntariae sui ipsius castigationis, eleemosyna pro omnibus operibus benignitatis et misericordiae in proximum sumitur. Ut fines, tum vindicativus tum medicinalis, horum operum satisfactoriorum obtineantur, ex illis convenienter eligantur ea, quae conditioni morali poenitentis praeprimis accomodata sunt, illa scilicet, quae vitiis, quorum causa poenitentia agitur, maxime contraria sunt, ita quidem, ut culpa peccati ante commissi vindicetur, simulque poenitens in opposita vitio suo virtute exerceatur. Qui in operibus pietatis religiosae segnis fuit, incipiat multum orare, variisque pietatis religiosae exercitiis incumbere; qui carnem suam nimis dilexit, jejuniis, abbreviatione somni, diligentiori labore carnis indolentiam et mollitiem domet; qui avarus, durus, immisericors, illiberalis etc. fuit, obligetur

ad oppositas exhibitiones humanitatis, officiositatis, benignitatis, misericordiae etc. Ita ex consiliis ipsius Dei et juxta modum a Christo servatum et jussum agitur. „Coelestis medicus singulis quibusque vitiis obviantia adhibet medicamenta. Nam sicut arte medicinae calida frigidis et frigida calidis curantur; ita Dominus noster contraria opposuit medicamenta peccatis.“ (Gregor. M.)

## §. 165.

Relate ad auctoritatem injungentis opera satisfactoria distinguuntur satisfactiones *a ministro Sacramenti injunctae*, quae ad essentiam et integritatem actus sacramentalis pertinent — porro satisfactiones a poenitente *voluntarie susceptae* — et demum satisfactiones *a Deo ipso* poenitenti impositae. His divinis ultionibus peccati accensendae sunt omnes sequelae naturales peccati, quae quoad pie poenitentes characterem salutaris castigationis ac exercitii induunt; nec non omnia cetera, quae Deo admittente aut disponente poenitenti accidunt tristia et amara. Poenitentis est, salutaribus Dei castigationibus in spiritu poenitentiae se subjicere, iisdemque ita uti, ut ipsi in salutem animae prosint; pro eo quod de tristibus hujus saeculi fatis conqueratur, aut hominibus ipsi nocentibus irascatur, gratias potius agat, quod ipsi datum sit, in hac vita expiare, pro quibus secus in immensum duriora in futuro saeculo luere deberet. Et cum de nullo peccato nimis dolere possimus, integra vita usque ad extremum halitum sit perpetua quaedam poenitentia in continuo exercitio mortificationis internae et operum piorum protracta. *Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum* (Rom. 8, 28); bonorum maximum autem et maxime necessarium est pax Dei vere poenitentibus promissa.

## §. 166.

Necessitas satisfactionis temporalis, post remissam poenam peccati internam adhucdum residua ex immensa Dei misericordia imminuitur et mitigatur per *indulgentias* sive remissiones poenarum temporalium post remissam culpam aeternam adhuc superstitum, vi dispensationum e spiritualibus ecclesiae thesauris factarum. Ecclesiae competere potestatem erogationum talium ex abundanti, quem administrat, meritorum thesauro, easque populo christiano maxime salutares esse, de fide tenetur. Ad fidem porro proxime accedit:

*α*) Indulgentias non esse simplices relaxationes poenae canonicae pro foro externo valentes, sed esse remissiones vere tales, sive totales

sive partiales, satisfactionum, quas poenitens secus divinae justitiae vel in hac vel in altera vita persolvendas haberet;

β) Indulgentias per modum suffragii etiam animabus in purgatorio detentis applicari posse;

γ) Dari in ecclesia thesaurum spiritualem, cujus dispensatio ad summos ecclesiae antistites, praesertim ad Romanum Pontificem pertineat.

Quamvis benigna ecclesiae mens in dispensandis indulgentiis et res ipsa indulgentiarum omni tempore eadem manserit, ansae tamen et specialia dispensationis motiva hodiedum alia sunt, quam in priscis saeculis. Quod olim singulari cuidam fervori graviter ac laboriose poenitentium concedebatur, hodie fidelibus ad excitationem spiritualis eorundem fervoris offertur; ideoque cum omnibus ab ecclesia proclamatis indulgentiis tales conditiones conjunguntur, quae suapte natura auctionem pietatis et progressum in vita spirituali intendunt.

Generales conditiones, ad lucrandas indulgentias requisitae sunt:

α) Status gratiae sanctificantis, id quod ex notione ipsarum indulgentiarum fluit, quae immunitatem a reatu culpae aeternae supponunt. Quoniam autem per indulgentias non culpae, sed poenae temporales pro culpis debitae remittuntur, etiam immunitas a culpis venialibus requiritur, ad quam tamen obtinendam, nisi aliud praescribatur, sufficit sincera contritio.

β) Voluntas sive actualis, sive virtualis lucrandi indulgentiam. Quapropter convenienter cum exercitio operum, pro quorum persolutione indulgentiae offeruntur, actualis resuscitatio intentionis, lucrandi certam quamdam indulgentiam, conjungatur.

γ) Stricta demum observatio et persolutio specialium conditionum, sub quibus singulae indulgentiae offeruntur. Pia exercitia, quae jam ex alia causa obligatoria aut in alium finem directa sunt, non censentur pro debita solutione conditionis ad lucrandam indulgentiam requisitae.

Ex constitutione tamen Clementis XIII (de 9 Dec. 1763) christiani quavis hebdomada confitentes lucrari possunt omnes pro hac hebdomada vigentes indulgentias, dummodo in statu gratiae versentur illo tempore aut die, pro quo indulgentia certa valet.

## §. 167.

Peccata venialia sunt materia sufficiens confessionis sacramentalis sed non necessaria. Dantur enim alia quoque media, quibus culpa eorundem deleri potest; et quidem:

α) Pia oratio et deprecatio coram Deo, quae secundum unanimem Sanctorum doctrinam quotidie fieri debet. „Propter levia peccata, sine

quibus esse non possumus, inventa est oratio. Quid habet oratio? Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris. Semel abluimur baptismo, quotidie abluimur oratione." Aug.

β) Suffragia ecclesiae et omnium vivorum ecclesiae membrorum. *Orate pro invicem, ut salvemini; multum enim valet deprecatio justi assidua.* Jac. 5, 16.

γ) Voluntariae mortificationes et opera ascetica. Cum nullus homo ullo tempore absque peccato sit, vita hominis christiani perpetua poenitentia esse debet, sicut conspicere licet in Sanctis, qui a culpis gravibus immunes continua poenitentia sanctitatis coronam promeruerunt.

δ) Opera misericordiae in proximum, una cum intentione iisdem veniam propriorum peccatorum promerendi; v. c. placabilitas in inimicos, misericordia in pauperes, voluntaria et libens susceptio incommodorum et molestiarum in commodum proximi etc., generatim omnia opera misericordiae tum spiritualis quum corporalis.

ε) Pia susceptio SS. Altaris Sacramenti. „Iste panis sumitur in remedium quotidianarum infirmitatum." (Ambros.) Itidem spiritualis communio, visitatio et adoratio augustissimi Sacramenti. Generatim per Sacramenta vivorum remissio venialium obtinetur.

ζ) Sacramentalia, quatenus cum eorundem usu externo pii actus interni conjunguntur; non enim ex opere operato, sed ex opere operantis salutifera sunt. Insuper, eorundem usus solum in iis, qui in statu gratiae sunt, culpam venialium delere potest.

η) Intercessio Sanctorum, quae pio ac devoto cultu Sanctorum obtinetur.

## §. 168.

Obsignatio actus conversionis per sacramentalem cum Deo reconciliationem est initiatio hominis conversi ad novam vitam in Christo incipiendam, in qua, quod per actum conversionis coeptum fuit, continuari, explicatius evolvi et frugiferum reddi oportet. Integra hominis christiani vita terrena est continuatus actus conversionis, et consumitur in pugna contra veterem in nobis hominem, cujus reliquiae in redemtis et salvatis tunc demum absumptae erunt, quando integer homo in nova animae redemtae cum corpore clarificato unione renovatus fuerit. In hac vero vita praeprimis neoconversi adhucdum multum et graviter confligunt cum concupiscentiis veteris in ipsis hominis, cum concupiscentia carnis, cum concupiscentia oculorum et cum superbia vitae; et nisi proposita voluntatis conversae firmiter animo haereant, a tentationibus carnis et saeculi facile vincuntur. Hinc tota neoconversi conversatio moralis *sanctae cuidam disciplinae* subjici debet ad coercendos motus veteris

hominis continuo resurgere nitentis, et ad debellandum triplicem illum hostem, qui sub triplice illa concupiscentia latet.

*α*) Prima pugna neoconversis instat *adversus concupiscentiam carnis* i. e. cum indisciplinatis stimulis et affectibus animalis hominis. Plus minusve unusquisque homo in se quasi divisus est. *Caro enim concupiscit adversus spiritum, et spiritus adversus carnem: haec enim sibi adversantur*. Gal. 5, 17. Sunt, ut ab imis ordiamur, qui cum infimis naturae animalis stimulis multum confligere opus habeant, luctarique debeant cum bruta animalitate, quae lascivia morum pristinorum dominans facta, novae legis jugum invita portat. Hanc ergo *castigari et in servitutem redigi oportet* (1 Cor. 9, 27) *in labore, in vigiliis, in jejuniis* (2 Cor. 11, 27), diligenter adhibendo media salutis a Deo et ecclesia suppeditata, a ministro Sacramenti injuncta et a propria conscientia suasa. Custodia castitatis animae, frugalitas et sobrietas sunt conditiones primariae atque fundamentales, absque quibus impossibile est, servare gratias in actu sacramentali reconciliationis cum Deo acquisitas; qui illas conditiones salvare non studet, e coeno non emergit, sed potius dona coelestis gratiae coeno immergit et immersas disparere facit. — Alia porro datur pugna cum affectibus concupiscibilibus animae, cum desideriis gaudiorum terrestrium, cum immoderata exultatione animi in delectationibus terrenis et mundanis, cum ignavia mentis, difficulter et invite ad res spirituales se elevantis, cum taedio officiorum quotidianorum. Similiter cum affectibus irascibilibus animae, cum impatientia, inordinata effervescentia, praecipitantia irritati sensus, cum segnitie laboris et contentionis pertaesa. Nisi in his omnibus severissima disciplina adhibeatur, veri nominis conversio non datur. *Si spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis*. Rom. 8, 13. „Calca mortuum, transi ad vivum; calca jacentem, conflige cum resistente. Mortua est una delectatio, sed vivet altera; et illam, dum non consentis, mortificas. Cum coeperit omnino non delectare, mortificasti. Haec est actio nostra, haec est militia nostra.“ Aug. — Ad infirmitates carnis seu veteris hominis pertinet demum incautus et immoderatus usus linguae, per quem bona quaecunque, operosa recollectione et mortificatione spirituali parta, quoad plurimam partem iterum dissipantur. Ad veram igitur reformationem veteris hominis, ad declinanda pericula vanae distractionis et dissipationis gratiarum intus susceptarum, ad continendos et disciplinandos affectus mentis pertinet parcitas et decentia sermonis. *Omnis immunditia . . . . nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos, aut turpitudo, aut stultiloquium, aut scurrilitas, quae ad rem non pertinet; sed magis gratiarum actio*. Eph. 5, 4.

*β*) Alter hostis, quocum multi e neoconversis arma conferre debent, est *concupiscentia oculorum* seu inordinata cupido habendi. Tali hoste

infestati, ubi de restitutione aliis debita, de recompensanda operibus piae misericordiae illiberalitate et duritie in pauperes, de compescendis terrenis affectibus et inordinato rerum temporalium desiderio, de avellendis a nimia temporalium cura cogitationibus mentis ad vacandum curae salutis aeternae agitur, memores sint dicti evangelici: *Stulte, hac nocte animam tuam repetent a te; quae autem parasti, cujus erunt?* Luc. 12, 20; cfr. Matth. 8, 20; 16, 26; 25, 42. — *Facite vobis sacculos, qui non veterascunt, thesaurum non deficientem in coelis!* Luc. 12, 33.

γ) „Saepe, quos nulla vitia delectant, quos nulla potuit commovere luxuria, nulla avaritia subvertere, *ambitio* facit criminosos." (Ambros). Quodsi inordinatus ambitionis et superbiae affectus ipsis valde in virtute profectis tanta negotia facessit, quanto plus periculi ex illo infirmis adhuc et imbecillibus imminebit! *Superbia vitae* est ergo ultimus ac maxime periculosus hostis, quocum neoconversis severa lucta instat. Ambitionis et superbiae sensus in iisdem officit sincerae et duranti cum inimicis reconciliationi, debitae modestiae, sufferentiae et concordiae cum aliis. Haud raro porro ineptus pudor illos arcet ab externis contestationibus mutati animi, et sic fit, ut ab executione salutarium propositorum desistant, media, absque quibus gratia servari nequit, negligant, et in pristinas vitiosas consuetudines relabantur. Alii autem, qui jam feliciter profecerunt aut profecisse putant, in superbiam spiritualem declinare possunt, quae omnium superbiae specierum pessima est, et a Salvatore severissime damnatur. Quantum ambitio et superbia vitae spirituali officiant et noceant, discatur e verbis S. Bernardi: „Ambitio subtile malum, secretum virus, pestis occulta, doli artifex, virtutum aerugo, tinea sanctitatis, excoecatrix cordium, ex remediis morbos creans, generans ex medicina languores." (In Ps. 90).

## §. 169.

Inter conditiones moraliter necessarias emendationis moralis pertinet *fuga occasionis peccandi* i. e. externorum illiciorum, quae formale peccandi periculum involvunt. Ejusmodi illicia vel ab hominibus veniunt, quibuscum aliquis conversatur, vel ex rebus, quae concupiscentiam multum irritant vel etiam ex circumstantiis loci, temporis etc.

Occasio peccandi dicitur *proxima*, quando talis est, ut homo in ea versans pro sua infirmitate morali aut certo aut probabilius lapsurus praevideatur; quodsi probabilius videtur, ipsum non lapsurum esse, occasio dicitur *remota*.

Num occasio quaedam pro remota aut proxima habenda sit, pendet:

α) Ab eo, num quis in eadem occasione jam saepius lapsus sit;

*β*) A vi et vehementia occurrentis sollicitationis, praesertim continuae vel identidem repetitae;

*γ*) A subjectiva indole et speciali infirmitate poenitentis. Quod alteri fortiori nonnisi periculum peccandi materiale est, alteri infirmiori periculum formale existit.

Occasio peccandi proxima denuo dividitur in *voluntariam*, quam quis mox et facile relinquere potest, et in *involuntariam*, quae vel plane non aut nonnisi difficulter relinqui aut evitari potest.

Pro praxi regulae sequentes valent:

*α*) Qui in occasione peccandi *proxima*, simulque *voluntaria, graviter peccandi* versatur, eandem, nisi facile in remotam converti possit, quantocius deserere tenetur. Nec refert, utrum haec occasio *absolute,* vel tantum *relative,* pro hoc scil. poenitente, proxima sit; nec agitur de sola evitatione gravium *externe* committendorum, sed etiam de gravibus peccatis *internis,* utpote quibus aeque salus animarum aeterna pessumdatur. Occasiones, hic potissimum memorandae et communiter occurrentes sunt ejusmodi, quae invitant ad luxuriam, ebrietatem, immodicum lusum, sermones detrahentes, vel quae sollicitant ad amarulentas contentiones et rixas, vel quae seducunt ad neglectum officiorum vi muneris debitorum, ad dissipationem temporis et pecuniae etc. Plerumque cum frequentatione talium occasionum etiam periculum vel peccatum scandali conjungitur, cujus ratio hominibus piis sola sufficeret ad evitandum commercium in se non moraliter periculosum. Hinc versantes in occasione proxima eaque voluntaria in confessionali stricte ad eandem deserendam obligandi sunt, et ubi refragantur et obedire nolunt, absolutionis incapaces sunt. Insuper confessarius cautus sit, ne verbis et assertionibus ejusmodi poenitentium decipiatur. Saepe enim periculum omni modo fucare, vel diversas molestias obtendere solent, quominus occasionem declinent, cum plerumque alia molestia non subsit, nisi affectus carnalis, qui vincula peccati suavia rumpere reformidat.

*β*) Dantur occasiones proximae, quarum instantanea relictio *gravibus difficultatibus* subest, quin tamen plane impossibilis sit. Pro hoc casu:

*αα*) Si solida spes adest, eandem in remotam converti posse, id una alterave vice tentare licet. Sed urgeatur poenitens, ut saltem circumstantias prae ceteris periculosas declinet e. g. ne solus cum sola versetur; dein, ut voluntatem suam congruis mediis contra peccatum omni modo obfirmet.

*ββ*) Si tamen ab initio nulla secuturae emendationis spes affulget, vel si tentatis omnibus praesens periculum imminui non potuit: non aliud restat, quam ut poenitens cum qualicunque bonorum dispendio

ad fugam occasionis periculosae compellatur. *Et si oculus tuus scandalizat te, erue eum et projice eum abs te.* Matth. 18, 8 seq. *Quid enim prodest homini, si universum mundum lucretur, animae vero suae detrimentum patiatur?* Matth. 16, 26. Huic evangelico dicto se subjicere nolens divinae reconciliationis incapax censendus est. Sedes apostolica expresse rejecit ac damnavit sequentem thesin: „Proxima occasio peccandi non est fugienda, quando causa aliqua utilis aut honesta non fugiendi occurrit.“

γ) Quodsi fuga plane impossibilis est, propter vinculum physicum vel morale, quo periclitans in calamitosa sua conditione detinetur, nil superest, quam ut periculum saltem pro viribus extenuare conetur, seque ferventi oratione aliisque aptis mediis contra consensum in peccatum firmare studeat. *Fidelis Deus, qui non patietur vos tentari supra id, quod potestis, sed faciet etiam cum tentatione proventum, ut possitis sustinere.* 1 Cor. 10, 13. Qui mediis necessariis uti constanter negligit, absolutionis sacramentalis incapax est.

## §. 170.

*Occasiones remotae peccandi* non omnes declinari possunt. Ne tamen quis temere et ex mera levitate se in ejusmodi circumstantias conjiciat, ex quibus ipsi luctae morales exoriri possent (Prov. 6, 27; Eccli. 3, 27; 9, 3—5; 21, 2. 3); et quoad inevitabiles aut non provisas occasiones se continua spirituali vigilantia paratum teneat (Matth. 26, 41). Inter inevitabiles occasiones peccandi remotas pertinent illae, quibus in exequendis officiis muneris nostri exponimur. Vix fieri potest, ut illis, qui officia muneris sui sancte obeunt, ex periculis materialibus in hac re sibi obviantibus formalia fiant. Ast vae illi, qui Dei suique adeo obliviscitur, ut occasionibus in exequendo munere oblatis in perniciem suam et aliorum abutatur! (Cfr. Marc. 9, 41; Luc. 18, 2). Sola cogitatio talis moliminis hominem nondum corruptum cohorrescere facit et impellere debet, ut se firmissime et omni, quo potest modo, contra tentativas suggestiones talium ausuum confortet.

## §. 171.

Periculis materialibus peccandi omnia tentationum genera, a Deo admissa, accensenda sunt, quae totidem examina firmitatis nostrae moralis sunt, ideoque fortiter et viriliter a nobis vincuntor. *Fili, accedens ad servitutem Dei, sta in justitia et timore, et praepara animam tuam ad tentationem.* Eccli. 2, 1.

Admittit autem Deus ejusmodi tentamina virtutis nostrae:

α) Ut ansa comprobandae virtutis adsit. *Tentat vos Dominus Deus,*

*ut palam fiat, utrum diligatis eum, aut non, in toto corde et in tota anima vestra.* Deut. 13, 3. Sic Abraham tentabatur a Deo, et ad probatum dicebatur: *Nunc cognovi, quoniam times Deum.* Gen. 22, 12.

*β*) Ut in virtute tentata solidemur. *Virtus in infirmitate perficitur.* 2 Cor. 12, 9.

*γ*) Ut virtutem humilitatis addiscamus, eoque ferventius orationi incumbamus: *Ne magnitudo revelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meae, angelus Satanae, qui me colaphizet.* 2 Cor. 12, 7.

*δ*) Ut juste nobis diffidentes eo cautius incedamus, quo infirmiores nos experti fuerimus. 1 Cor. 10, 12; cfr. Luc. 22, 31, 32.

*ε*) Ut gratiam divinam eo majoris faciamus, sollicitiusque quaeramus. *Omnis sufficientia nostra ex Deo.* 2 Cor. 3, 5.

*ζ*) Sine tentatione nullum datur meritum probatae virtutis: *Nemo coronabitur, nisi legitime certaverit.* 2 Tim. 2, 5.

*η*) Pro numero hostium et pugnarum etiam victoriae gloria multiplicabitur. Jac. 1, 12; Apoc. 3, 21.

*ϑ*) Ut intimius compatiamur proximo tentato, neque despiciamus infelices lapsos. 2 Cor. 11, 29, 30.

*ι*) Ut consilia salubria ipsis suppeditare sciamus. *Qui non est tentatus, quid scit? Vir in multis expertus cogitabit multa; et qui multa didicit, enarrabit intellectum.* Eccli. 34, 9.

## §. 172.

Ne autem has tentationes a Deo admissas confundamus cum sollicitationibus ad peccatum, provenientibus ex mala concupiscentia utcunque excitata. *Nemo, cum tentatur, dicat, quoniam a Deo tentatur. Deus intentator malorum est, ipse autem neminem tentat. Unusquisque vero tentatur a concupiscentia sua abstractus et illectus.* Jac. 1, 13, 14. Quapropter, sicut tentamina virtutis nostrae a Deo admissa vel disposita fortiter sustinere debemus, ita nobis a tentationibus malae cupidinis utcunque suscitandae praecavere, et ubi nostra infirmitate in vexationes malae nostrae concupiscentiae incidimus, omni modo luctari debemus, ut nos ipsos, nostramque infirmitatem vincamus, animamque nostram ab insidiis inimici proxime instantis salvemus.

Media potissima ad praecavendas tentationes sunt:

*α*) Oratio. Salvator ipse docuit nos orare: *Et ne nos inducas in tentationem.* Matth. 6, 13.

*β*) Fuga otii. Vana enim otiositas omnium vitiorum pericula secum fert. S. Antonius eremita dicere solebat, diabolum cum illis, quos semper laboribus utilibus occupatos inveniat, nullum negotium habere posse.

γ) Proba conversatio.

δ) Vivida repraesentatio et omnimoda expensio turpitudinis peccatorum, ad quae nos prae ceteris proclives sentimus.

ε) Evitatio ansarum, quae nobis spiritualis ruinae causae fieri possent.

## §. 173.

Ubi ex nostra infirmitate aut culpa in tentationes sive vexationes malae cupidinis incidimus, illis nos quam citissime expedire satagamus, ne sensus tentationis in consensum abeat. Media ad depulsionem tentationum quam citissimam sunt:

α) Memoria omnipraesentiae Dei. Tentatus reminiscatur, se Deum Angelos omnesque Sanctos quovis vitae momento, ergo etiam in hoc momento, quo se ab aliqua tentatione praeventum sentit, conversationis suae testes habere. Cfr. Psalm. 138, 7—11; Prov. 15, 3. Quodsi jam probos homines peccati testes habere valde erubescimus, quomodo non verebimur, coelum peccati testem habere?

β) Expendatur, in praesenti casu non solum de nostra salute, sed etiam de causa Dei et honore divini nominis agi. *Exurge Domine et judica causam tuam.* Psalm. 73, 22.

γ) Omnem sermocinationem cum callido serpente declinemus. Si ad gravia tentamur, cum Salvatore dicamus: *Apage Satana! scriptum est enim: Dominum Deum tuum adorabis, eique soli servies.* Ubi de rebus minutis agitur, nobis indignum censeamus, ejusmodi rebus voluntatem Deo bonisque addictam a fine sibi praestituto avelli pati.

δ) Valde commendandae sunt preces sic dictae jaculatoriae, i. e. breves et ferventes aspirationes cordis, verbis sacrae scripturae expressae et periculo momenti accommodatae. Homines pii ac religiosi in gravi tentatione ad pedes crucifixi procumbunt: *Miserere mei Domine, miserere mei, quoniam in te confidit anima mea, et sub umbra alarum tuarum sperabo.* Psalm. 56, 2.

ε) Tentatus animum illecebris peccati circumventum firma fiducia in Deum erigat, qui cuilibet bene volenti praesens est: *Dominus mecum, quasi bellator fortis; idcirco qui persequuntur me, cadent et infirmi erunt, confundentur vehementer.* Jerem. 20, 11. Domino vere confidentes non despondent animum, etiamsi auxilium Dei tardare videatur: *Si moram fecerit, exspecta eum, quia veniens veniet et non tardabit.* Habac. 2, 3.

ζ) Tentationes saepius recurrentes, etiamsi nulla consensus culpa adsit, confessario aut rectori spirituali aperiantur. (Cfr. Franc. Sales. Philothea, Pars. IV).

## §. 174.

Haec de pugna adversus tentationes in genere dicta sunto. Quoad specialem vero pugnandi modum, ut rerum spiritualium doctores monent, multum interest, qua ratione concupiscentia nostra sive vetus in nobis homo tentetur. Aliquando enim vis concupiscibilis, aliquando vero irascibilis in nobis irritatur; dantur objecta, quae congenitae nobis concupiscentiae multum lenocinantur, dantur alia, quae impatientiam, iram, antipathiam, taedium, invidiam etc. in nobis provocant. Pro diversitate harum irritationum etiam modus pugnandi diversus est; et quidem:

*α*) Irritamentis irascibilis nostrae indolis opponi debet sustinentia fortis ac perseverans, quoadusque potuerimus; tunc solum, ubi affectu intumescente nos abreptum iri timemus, recedamus et declinemus objectum nos irritans juxta regulam veteris alicujus: „Ollam ebullientem ab igne retrahe, usque dum resederit.“ (Cfr. Scupuli Cert. spir., c. 13).

*β*) Ubi vero vis concupiscibilis in nobis irritatur, quantocius mente et oculis ab objecto irritante avertamur, et illicia blandientia ex illo percepta adinstar scintillae ignis in vestem cadentis a nobis excutiamus. Quod praesertim de tentationibus castum et pudicum sensum infestantibus valet. Hac in re omnes unanimiter cum S. Augustino instantissime hortantur: „Si vis invenire victoriam, apprehende fugam.“

# PARS TERTIA.

## DE OFFICIIS VITAE CHRISTIANAE.

### SECTIO PRIMA:

#### De officiis religionis.

§. 175.

*Religio* designat ligationem hominis ad Deum, et ulterius contestationem hujus ligationis. Actus quibus haec contestatio fit, dicuntur *actus religiosi*, iique sunt actus vel solius interni hominis vel simul et externi, porroque vel actus singulorum privatim facti, vel actus communes plurium, demumque vel tales, qui ad communem vitae religiosae ordinem pertinent, vel a quibusdam ex causis extraordinariis fiunt. Hinc distinctio actuum religionis in *internos* et *externos*, *privatos* et *publicos*, *ordinarios* et *extraordinarios*. Extraordinarii religionis actus sunt professio fidei (§. 104), votum, jusjurandum; omnes ceteri actus religionis a fidelibus ordinarie fiunt.

Necessitas horum actuum sive officiorum religionis immediate ex ipsa idea religionis qua ligationis ad Deum eruitur. Se a vinculo religionis expedire velle, homini idem esset, ac fundamentum absolutum existentiae humanae negare velle. Quod cum aperta insania sit, moralis necessitas religionis actuumque, per quos religio exercetur, ultro patet.

§. 176.

Essentia actuum religionis est actuale exercitium virtutum theologicarum fidei, spei, charitatis, religiosae gratitudinis, humilitatis, contritionis ac dolorosae compunctionis; adeoque exercitium actuum reli-

gionis nihil aliud est nisi actualis contestatio religiosorum animi habituum, sive *devotionis* erga Deum in corde humano vigentis. Actualis contestatio hujus devotionis, quasi *ore* facta, *oratio* dicitur. Oratio igitur definitur devota animi sive cordis elevatio ad Deum. Non autem potest mens humana orando ad Deum attolli, nisi per Deum ipsum elevetur; nam sicut habitus virtutum theologicarum opera sanctificantis gratiae sunt, ita actus quoque ex his habitibus provenientes actuali Dei gratia causantur, adeoque homo non, nisi per Deum, orare potest. Quemadmodum ergo mens orando *ad* Deum dirigitur, sic *a* Deo facultatem orandi sortitur, ita quidem, ut homo a Deo derelictus orare nequeat; si autem denuo orare incipit, Deo movente incipit. Quod confirmatur per doctrinam ss. literarum, docente Apostolo: *Nemo potest dicere Dominus Jesus, nisi in Spiritu Sancto.* 1 Cor. 12, 3. *Spiritus quippe adjuvat infirmitatem nostram, et postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.* Rom. 8, 26.

## §. 177.

Oratio absolute necessaria est, quod ex sequentibus rationibus patet:

α) Non sumus nostri, sed Dei; quod etiam affirmare, ideoque nos ipsos continuo Deo vovere i. e. orare debemus.

β) Homo jam suapte natura ad orandum urgetur, quia se totum quantum a Deo dependere sentit; hinc intime percipit necessitatem se firmandi in intima cum Deo conjunctione, extra quam nullum ipsi datur verum solatium, verum gaudium et vera animi quies.

γ) Sine orationis exercitio religionis internae habitus flaccescunt; per frequentem vero orationem fidei firmitas solidatur, spei alacritas augetur, charitas divina nova capit incrementa.

δ) Orationem negligenti gratiarum supernarum auxilia deficiunt; hinc sine oratione nullus datur profectus in virtute, nulla praeservatio a vitiis.

ε) Speciales rationes necessitatis orandi eruuntur e speciali fine, qui cum certis precibus, scil. adoratione, petitione, deprecatione pro peccatis, gratiarum actione conjungitur. Oratio quippe necessaria est ex omnibus illis rationibus, ex quibus moraliter tenemur summae Dei majestati et gloriae debitas laudes deferre, pias petitiones offerre, veniam pro peccatis nostris expetere, pro acceptis bonis gratias agere etc.

His rationibus conformiter in ss. litt. incessanter monemur orare et continuo orare. *Oportet semper orare et nunquam deficere* (Luc. 18, 1). — *Sine intermissione orate* (Thess. 5, 17). — *Vigilate in orationibus* (1 Petr. 4, 7). — *Per omnem orationem et obsecrationem orate omni*

*tempore in spiritu* (Eph. 6, 18). Cfr. Luc. 11, 5; Rom. 12, 12; Col. 4, 2. — *Omni tempore benedic Deo, et pete ab eo, ut vias tuas dirigat, et consilia tua in ipso permaneant.* Tob. 4, 20.

## §. 178.

Debitae dotes orationis sunt sequentes:

α) Oratio debet esse *actus spiritus*, non solius oris. *Spiritus est Deus: et eos, qui adorant eum, in spiritu et veritate oportet adorare.* Joann. 4, 24.

β) Oratio debet esse *actus cordis* i. e. ex devoto animo fiat. *Hic populus labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me.* Matth. 15, 8.

γ) Oratio sit *humilis*, i. e. e profundissimo reverentiae sensu procedat. *Oratio humiliantis se nubes penetrabit.* Eccli. 35, 21.

δ) Oratio sit *prompta*, ideoque non more mercenariorum invite servientium, sed cum alacritate et gaudio fiat. *Da Altissimo secundum datum ejus, et in bono oculo ad inventionem facito manuum tuarum . . . Qui adorat Deum in oblectatione, suscipietur, et deprecatio illius usque ad nubes propinquabit.* Eccli. 35, 12, 20.

ε) Oratio sit *attenta* juxta exemplum Psaltis: *Meditatio cordis mei in conspectu tuo semper.* Psalm. 18, 15. Ideoque animus orantis praevie ad attentionem et devotionem disponendus est: *Ante orationem praepara animam tuam, et noli esse quasi homo qui tentat Deum* (Eccli. 18, 23). Inter orandum vero nunquam mente precantis excidat, orationem esse opus sanctum, et verba orationis verba sancta, nullumque sublimiorem spiritus humani actum dari oratione, Deoque summe honorando ne unum quidem verbum, honori suo dedicatum subtrahendum esse. Perpendatur porro, omnes nostras orationes, et singula quaeque earundem verba in libro judicii divini ita conscribi, prout ex animis nostris ac mentibus nostris prodierunt, ideoque manens ac aeternum testimonium vel charitatis ac devotionis nostrae, vel e contra nostrae desidiae nostrique neglectus honoris divini in libro divino exstare. Vix efficacius, quam haec memorando, ad intensum in orando fervorem moneri possumus. A gradu attentionis perfectio orationis pendet; distractiones involuntariae humana quidem infirmitate excusantur, frequentiores autem et diuturniores distractiones pro voluntariis habendae sunt, et pretium orationis valde imminuunt vel penitus evacuant. Orationes negligenter persolutae iterandae sunt, et reiteratio cum deprecatione coram majestate divina conjungatur. Ariditas sensuum cordis non turbet precantem, quoniam oratio non in sensionibus consistit, sed opus voluntatis Deo se devoventis est. Perseveranti tamen in voluntate orandi

dulcia cordis oblectamenta et consolationes non continuo deerunt, sed potius qua praemium perseverantiae abundanter affluent.

ζ) Oraturus demum curet, ut sit in *statu gratiae sanctificantis.* Ab hoc enim statu vis et efficacia precum pendet; qui, cum eodem infeliciter exciderit, recuperandae gratiae divinae nullam curam habet, precibus suis Deum non honorat, sed potius habet, quod Deum graviter offendere timeat. *Victimae impiorum abominabiles Domino; vota justorum placabilia.* Prov. 15, 8.

## §. 179.

Principalis et ultimus orationis finis est, divinae majestati debitum honoris tributum persolvere. Oratio specialiter huic fini inserviens dicitur *adoratio,* quae definitur homagium, quod Deo, absoluto Domino et perfectissimo Enti praestamus. Materia adorationis sunt laudes divinae gloriae, supereminentis magnitudinis, potentiae ac bonitatis divinae, cui digne enarrandae nulla lingua humana, nec angelica sufficit. Quia tamen nulla creata lingua in laudibus Dei sibi sufficit, coelum aeternis resultat laudibus Dei ex ore beatorum, turbae illius magnae ex omnibus gentibus et linguis, et omnium angelorum stantium in circuitu throni et Agni ac respondentium Amen ad glorificationem Dei et Agni ex ore redemtorum: *Amen. Benedictio et claritas, et sapientia et gratiarum actio, honor et virtus et fortitudo Deo nostro in saecula saeculorum. Amen.* Apoc. 7, 12. Hae coelestes Dei laudes resonant in cordibus et linguis terrestrium hominum Deum pie adorantium; adeoque adoratio est genus orandi sublimissimum, per quod orantes in terris choris coelicolarum se jungunt, et laudes in coelesti patria olim Deo deferendas quodammodo anticipant.

## §. 180.

Adoratio est debitum honoris tributum, quod Deo sui ipsius causa offertur. Praeterea vero etiam nostri causa orare tenemur, quia omnia bona, quaecunque habemus, ac quibuscunque indigemus, a Deo veniunt, ideoque ad Deum ceu eorundem datorem referenda sunt. Hinc praeter adorationem speciatim adhuc dantur preces petitoriae et piae gratiarum actiones. Gratiarum actiones ultimo in laudes desinunt et fere cum adoratione confluunt. Preces vero petitorias ad Deum mittere, speciatim nobis hominibus terrenis et adhucdum a Domino peregrinantibus competit, qui multimodis necessitatibus ac miseriis premimur, earumque alleviatione per Deum indigemus.

*Preces igitur petitoriae* definiuntur preces, quibus indigentias no-

stras tum spirituales tum temporales Deo cum pia fiducia et resignatione in sanctam ejus voluntatem pandimus.

Preces petitoriae *actus religionis* constituunt, quatenus per illas confitemur:

α) Deum esse *Dominum* omnium eorum, quibus indigemus, illaque non, nisi a Deo datore, obtineri posse —

β) Deum esse benignissimum *Patrem,* cujus charitati omnia vitae bona tum spiritualia quum terrestria, tum aeterna quum temporalia debentur.

*Rationes moventes* petitionum nostrarum ad Deum missarum sunt:

α) Quia confidimus, Deum pro sua potentia et bonitate indigentiis nostris satisfacere *posse* et *velle* —

β) Quia nobis persuasum est, nos, si petere negligimus, *indignos esse,* qui desideratis vitae bonis fruamur et gaudeamus.

*Objectum* piarum petitionum sunt omnia illa, quae objectum christianae spei efficiunt, ergo bona tum spiritualia, tum temporalia. Objectum principale petitionum nostrarum sint *bona spiritualia* (cfr. Matth. 6, 33), scil.: Regnum Dei, communicatio Spiritus Sancti, gratia verae poenitentiae et remissionis peccatorum, adoptio in locum filiorum Dei, praeservatio a peccatis futuris, progressus continuus in omni bono, perseverantia finalis, gloria coelestis. *Bona temporalia* eatenus sunt objectum precum nostrarum, quatenus nobis inserviunt ceu media necessaria ad attingendum finem ultimum, propter quem vivimus. Salvator ipse nos *panem quotidianum* a Deo petere docuit; preces tamen nostras ad panem quotidianum restringendo simul indicavit, non superflua, nec plura, quam quae pro tempore sufficiunt, petenda esse. *Nolite soliciti esse in crastinum, crastinus enim dies solicitus erit sibi ipsi.* Matth. 6, 34.

## §. 181.

Rationes obligativae precum petitoriarum e sequentibus eruuntur:

α) Jam ipse naturalis sensus inopiae et indigentia solaminis homines impellit ad orandum, praesertim, dum aerumnis ac necessitatibus hujus vitae in angustias redacti inopiae nostrae sensibiliter commonefacti, praeter Deum nullum alium, ad quem confugiant, inveniunt. *Domine in angustia requisierunt te, in tribulatione murmuris doctrina tua eis.* Jesai. 26, 16.

β) Quod naturalis sensus suggerit, religiosae conscientiae moraliter necessarium apparet. Moralis hujus necessitatis praecipua momenta sunt:

*αα*) Vi religionis tenemur Deum ceu Dominum omnium rerum, fontem omnium bonorum, datorem omnium munerum venerari, quod venerationis tributum, quum Deo exsolvatur per preces petitorias, earundem necessitas constat. Qui hanc negare vellet, etiam infitiari deberet, Deum esse absolutum rerum Dominum etc., quod contra omnem religionem pugnat.

*ββ*) Qui necessitatem piarum petitionum negare vellet, contendere deberet, Deum teneri ad dandum, etiamsi ab hominibus non rogatus fuerit. Quam irreligiosa et absona talis sentiendi ratio foret, unicuique per se patet.

*γγ*) Indigni sumus, qui fruamur vitae bonis tum terrestribus quum spiritualibus, nisi praecedentibus orationibus et postulationibus ceu dona gratiae et largitatis divinae a nobis agnita fuerint.

*δδ*) Nec etiam divinae largitatis dona fructus salubres et pro vita aeterna manentes nobis afferre possunt, nisi per pios animi sensus a nobis sanctificata fuerint. Ex quo patet, non solum ad obtinendas gratias supranaturales, quae alioquin absque precibus obtineri aut servari nequeunt, sed etiam propter bona ordine naturae nobis contingentia pias ad Deum preces mittendas esse, ne illis utamur brutorum instar, quae utique Dei nunquam reminiscuntur, quia Deum cogitare nequeunt.

Piarum petitionum necessitas in ss. litt. passim affirmatur. Christus ipse, sicut assiduus fuit in orationibus, ita nos quoque docuit pie petere regnum Dei, remissionem peccatorum, praeservationem nostri a tentationibus et malis hujus mundi, imo panem quotidianum. Apostolus hortatur: *In omni oratione et obsecratione petitiones vestrae innotescant apud Deum* (Phil. 4, 6). *Obsecro igitur primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes . . . pro omnibus hominibus ut quietam et tranquillam vitam degamus in omni pietate et castitate.* (1 Tim. 2, 1).

Ab hominibus orationis pertaesis fors objicitur, preces petitorias superfluas esse, quia Deo indigentiae nostrae satis notae sint, quin expressis ipsi verbis mandentur.

*Respons.* Finis precum petitoriarum nullatenus est, ut Deo indigentiae nostrae innotescant. Propter falsam igitur finis suppositionem ipsa objectio vana est.

*Objectio II.* „Deus pro sua benignitate ad dandum paratus esse debet antequam ad ipsum preces mittantur.“

*Respons.* Hoc utique conceditur et affirmatur. Addi vero debet, Deum pro sanctitate sua nonnisi dignis et bene meritis bona dare posse, ideoque ut dare possit, pro ipsa sua benignitate velle debere, ut homines piis et religiosis sensibus humilitatis, fiduciae etc. per preces petitorias contestandis se reddant dignos desideratis bonis.

## §. 182.

Ut petitiones vere piae sint Deoque placeant, certis quibusdam dotibus insignitae esse debent, quae ex ipsa earundem natura ac fine fluunt, et quidem:

*α*) Petitiones nostrae veniant ex *mente sancta* et *rebus sanctis intenta,* juxta verba Salvatoris: *Primum quaerite regnum Dei et justitiam ejus, et haec omnia adjicientur vobis.* Matth. 6, 33. „Cum dixit illud *primo* — S. Augustinus ad haec Christi verba animadvertit — significavit, quia hoc posterius quaerendum est: non tempore sed dignitate, illud tanquam bonum nostrum, hoc tanquam necessarium nostrum: necessarium autem propter illud bonum.“ [1]) Res temporales a Deo expetere, non officit sanctitati precum petitoriarum, dummodo earundem intentio ultimo in Deum ipsum et sanctum ejus regnum directa sit. Imo, qui ejusmodi preces improbare ausint, honori divino detraherent, simulque immodico rigore peccarent, quasi damnaturi naturalem appetitum terrenae sospitatis ac prosperitatis. Deus ipse res terrenas ita ordinavit, ut necessitates ex illis provenientes hominem Dei memorem servent; quomodo igitur illicitum esse potest, propter terrenas ac temporales vitae necessitates auxilium Dei implorare?

*β*) Preces nostrae sint *fiducia plenae,* i. e. nobis orantibus persuasum esse debet, fore ut omnia, quaecunque juste ac bene a Deo petimus, nobis obtingant. Sacrae literae nos omni modo ad hanc fiduciam hortantur. *Omnia, quaecunque petieritis in oratione credentes, accipietis.* Matth. 21, 22. — *Petite et dabitur vobis, quaerite et invenietis, pulsate et aperietur vobis. Omnis qui petit, accipit; qui quaerit, invenit et pulsanti aperietur.* Matth. 7, 7. — *Invoca me in die tribulationis et eruam te, et glorificabis me.* Psalm 49, 15. — *Iste pauper clamavit, et Dominus exaudivit et ex omnibus tribulationibus eripuit eum.* Psalm. 33, 7. Et revera historia omnium temporum nobis exempla quam plurima exauditionis precum vere mirandae suppeditat, ita quidem, ut quodcunque dubium de efficacia piarum petitionum gravis offensa Dei censenda sit. *Postulet a Deo, qui dat omnibus affluenter . . . Postulet autem in fide nihil haesitans; qui enim haesitat, similis est fluctui maris, qui a vento movetur et circumfertur. Non ergo aestimet homo ille, quod accipiat aliquid a Domino.* Jac. 1, 5 seqq.

*Objectio.* „Videtur exspectatio, preces petitorias effectum habere, vana esse, quia ordo rerum ab aeterno statutus flecti nequit.“ Ad quod respondetur:

---

[1]) De serm. Dom. in monte, c. 16.

a) Quemadmodum ordo rerum ab aeterno statutus est, ita etiam indigentiae et preces nostrae ab aeterno praevisae sunt, imo respectu ad ipsas ordo mundi ab aeterno concinnatus est.

b) Coram Deo non dantur praeterita aut futura, sed ipsi omnia sunt praesentia, ergo coram Deo nullus datur *ordo praecedens*, qui propter *subsequentes* hominum indigentias mutari deberet

c) Illud quod in mundo flecti nequit et indeclinabiliter stat, non sunt singuli eventus fortuiti, sed leges mundi physicae et morales. Nemo autem prudens exigit, ut sui gratia leges mundi sapientissime dispositae mutentur aut suspendantur, quae alioquin omni ex parte ad salutem nostram spectant; quodsi vero innumeros fortuitos eventus a Deo dirigi posse negaremus, ipsam providentiam divinam negaremus, Deique supremam auctoritatem et supremum dominium infringeremus.

γ) Cum fiducia conjungatur *assiduitas et perseverantia orandi,* ad quam a Salvatore nostro omni modo provocamur. Cfr. Marc. 7, 24 seq.; Luc. 11, 5 seq.; 18, 2 seq.; 18, 35 seq.

δ) Hae tamen fiduciales nostrae ac perseverantes preces conjunctae sint cum *pia in voluntatem divinam resignatione.* Etiamsi enim nobis persuasum est, Deum benignissimum semper nobis optima velle, nos tamen non semper optima petimus; ideoque condecet, ut Deo sapientissimo committamus modum, quo nostras preces exaudire dignetur. *Humiliemus illi animas nostras, et in spiritu constituti humiliato . . . . dicamus flentes Domino, ut secundum voluntatem suam sic faciat nobiscum misericordiam suam.* Judith. 8, 16. 17. Cfr. Matth. 26, 39. 42; Luc. 22, 42.

ε) Insuper cum fiducia et assiduitate petitionum nostrarum conjuncta esse debet prompta voluntas faciendi ea, quibus nos petitis beneficiis largitatis ac misericordiae divinae dignos reddamus. Quomodo, qui inimicis suis condonare nollet, a Deo veniam peccatorum suorum exspectare posset! Quomodo, qui occasiones et pericula peccandi evitare negligit, absque culpa nefastae tentationis Dei precari potest: „Ne nos inducas in tentationem?" Similiter *qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis, et ipse clamabit et non exaudietur.* Prov. 21, 13. — *Ecce non est abbreviata manus Dei, ut salvare nequeat, neque aggravata est auris ejus, ut non exaudiat; sed iniquitates vestrae diviserunt inter vos et Deum vestrum, et peccata vestra absconderunt faciem ejus a vobis, ne exaudiret.* Jesai. 59, 1 seq.

## §. 183.

Singulares piarum petitionum species sunt deprecationes pro peccatis nostris, et intercessiones pro aliis. Tum hae quum illae ab homine christiano quotidie fieri debent, earumque necessitas immediate

e primis religionis nostrae praeceptis ac morum principiis fluit. Attamen ita fiant, ut revera fructum ex iis hauriamus, ut scil. cum quotidiana peccatorum nostrorum detestatione coram Deo etiam odium peccati et sanctus Dei timor in nobis augeatur (cfr. Eccli. 34, 30. 31) — atque ut cum exercitio piarum intercessionum etiam spiritus fraternae dilectionis in nobis crescat magisque abundet. Praeprimis nunquam obliviscamur, intercessiones nostras tunc solum coram Deo acceptas fore ac valituras esse, quodsi nos ipsi orantes in statu gratiae collocati fuerimus. *Longe est Dominus ab impiis; orationes justorum exaudiet.* (Prov. 15, 29.)

## §. 184.

Beneficia a Deo nobis exhibita tot ac tanta sunt, ut nec memoria nostra illis enumerandis, nec lingua nostra iisdem condigne celebrandis sufficiat. Jam *quid retribuam Domino pro omnibus, quae retribuit mihi!* (Psalm. 115, 13.) Certe non aliter, nisi incessabili gratiarum actione aliquo saltem modo ex nostra parte refundi possunt divinae largitatis et misericordiae immensa dona, quibus quovis die, quavis hora et quovis momento nova accedunt. Et haec quidem dona, quot et quantacunque sint, pie utentibus totidem pignora immense plurium ac majorum in coelesti patria olim fruendorum fiunt, quae nobis propter Christum Salvatorem nostrum pie sperare licet. Hinc: *Benedicite Deum coeli, et coram omnibus viventibus confitemini illi, quia fecit vobiscum misericordiam suam.* (Tob. 12, 6.) — *Gratias agite semper pro omnibus in nomine Domini nostri Jesu Christi Deo et Patri* (Ephes 5, 20). — *Non cessamus pro vobis orantes . . . . ut ambuletis digne Deo . . . gratias agentes Deo Patri, qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine.* Col. 1, 9. 10. 12.

## §. 185.

Restat adhuc dicere de *modis orandi,* relate ad quos distinguitur inter *orationem internam,* quae interno mentis verbo fit, et *externam,* quae internos animi pii motus sensibilibus vocibus et signis exprimit. Interior animae locutio est quasi anima orationis, nec tamen, ubi diutius oratur, per se sufficit. Vix enim homo , qui non ens mere spirituale est, a distractionibus mentis sibi cavebit, nisi orans etiam organa corporis in ministerium sanctum internae locutionis adhibeat. Imo, qui orare desideret, sponte et naturaliter se adactum sentiet, ut internos animi sensus exterius quoque contestetur; et hac ipsa contestatione interior animae devotio augetur et fervor orandi crescit. Insuper virium

ac organorum corporis nullus dignior fieri potest usus, nisi adhibendo ea in actus et contestationes honoris Deo debiti, quo ipsa quoque organa corporis sanctificantur. Demum etiam officium mutuae aedificationis immediate fluens ex officio charitatis proximo debitae, exigit, ut pietatis nostrae exemplo proximum ad similes pietatis sensus excitemus. Cfr. 1 Cor. 14, 16. 17.

Haec jam externa piorum sensuum et motuum contestatio fit *verbo, cantu* et certis quibusdam *gestibus et actibus corporis,* internum motum ad vivum exprimentibus, ideoque homini quoad naturales et connatos religionis sensus quasi connaturalibus.

Inter verba, quibus oratio fit, nulla sanctiora sunt illis, quae Dominus ipse suos docuit. Praeter orationem dominicam ceterae in ss. bibliis occurrentes orationes sanctorum hominum sublimissimum et purissimum religionis sensum spirant, quapropter in officiis ecclesiae liturgicis quam maxime adhibentur et plurima ex parte in breviarium clericis recitandum receptae sunt. Ecclesia autem ipsa Spiritu Dei repleta pulcherrimas coelestique unctione abundantes precandi formulas condidit, quae simul perennia monumenta spiritus in ecclesia primaeva vigentis sunt, doctrinamque ac fidem ecclesiae nullo non tempore eandem classica brevitate adornant [1]).

Sacros cantus in primaeva ecclesia, imo ab ipsis Apostolis cum Christo congregatis adhibitos fuisse, ex evangeliis et literis apostolicis discimus (Matth. 26, 30; Eph. 5, 19). His accesserunt hymni et rhythmici cantus a sanctis et piis priscorum saeculorum viris compositi, qui in liturgicos ecclesiae libros recepti et officiis ecclesiasticis inserti volatum animae orando coelitus tendentis juvant ac devotioni cordis novos ignes addunt. SS. Ambrosius, Augustinus, Gregorius M. solicitudine sua cantui ecclesiastico adhibita immortales laudes sibi pepererunt; et plurium Sanctorum gloria non minima resplendet in sacris quos composuerunt, rhythmis abhinc per saecula sonantibus ex ore et animo tot fidelium, tot sacerdotum in laudem Dei et honorem Sanctorum.

Quoniam demum non solum mens et spiritus, sed integer homo Deo servire tenetur, condecet ut religiosi animi sensus congruentibus etiam corporis actibus significentur. Id quod tum naturalis sensus humanus secum fert, qui facit, ut, quod homo intus persentiscit, ultro

---

[1]) Inter preces, in ecclesiasticum et communem fidelium usum receptas dantur quaedam, quarum persolutioni sub certis conditionibus indulgentiae annexae sunt. Pastoribus et confessariis incumbit, ejusmodi preces fidelibus commendare et beneficia spiritualia cum iisdem connexa exponere.

externis quoque signis contestetur (Luc. 18, 13), tum exemplis Christi et omnium piorum ac sanctorum Dei cultorum commendatur. Christus orans oculos sursum elevavit (Joann. 11, 41; 17, 1) et in genua procubuit (Luc. 22, 41; cfr. Dan. 6, 10; 3 Reg. 18, 42); Apostolus *flectit genua ad Patrem Domini nostri Jesu Christi* (Eph. 3, 14). Ex mente Prophetae externus orantis habitus cum interno cordis sensu concordet: *Levemus corda nostra cum manibus ad Dominum in coelos.* Thren. 3, 41. — *Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo: elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum.* Psalm. 140, 2.

## §. 186.

Ut honor Deo actibus religionis delatus laus plena ac sonora sit, Deus actibus fidelium *communibus ac publicis* colatur oportet. Quod congruum ac justum, imo necessarium esse, ex sequentibus rationibus eruitur:

α) Omnes Christi fideles unam familiam constituunt, cujus Pater Deus, cujus caput Christus est. Jam vero condecet, ut se ceu hanc unam familiam repraesentent, et ipsius unitatis suae commonefiant; quod convenientissime fit communibus ac publicis actibus cultns divini.

β) Omnes Christi fideles colunt unum Deum, unam fidem et unum baptisma. Hujus vero triplicis communionis confessio est cultus publicus ac communis; per ipsum ergo ecclesia ceu talis repraesentatur.

γ) Ipse christianae religionis et fidei honor exigit, ut fideles veritati ac sanctitati ejus publicis actibus et conventibus attestentur.

δ) Insuper hoc solo medio ecclesia quoad omnes munere divinitus sibi concredito ad animas aedificandas et sanctificandas fungi potest. Ex hac igitur ratione cultus communis et publicus prorsus necessarius est. Hoc solo scil. medio fides intemerata ecclesiae publice innotescit, et religionis hortamenta ac solatia ab omnibus percipi possunt; hoc solo medio religionis vigor, spiritus et ardor orandi in societate christiana conservari ac continuo de novo suscitari, et spiritus christiani excitamenta e communi quasi centro in christianam communitatem eradiare, ac in singulas quascunque domos ac familias penetrare possunt. Absque cultu communi et publico pars longe maxima fidelium, quoad sanctissimum vitae negotium sibi relicta, sufficienti et recta veritatis christianae notitia careret, vanis et vesanis erroribus circa res divinas exponeretur, superstitioni manciparetur ac acedia et torpore quoad spiritualia surriperetur; cum religione morum quoque honestas labefactaretur, imo horrenda morum barbaries ingrueret, sensimque omnia societatis civilis vincula solverentur.

ε) Ex quo ulterius patet, ipsius reipublicae causa et ad conservationem ordinis moralis ac civilis necessarium esse cultum communem ac publicum.

§. 187.

Ex allatis rationibus ulterius *fines* quoque, per cultum communem et publicum intendendos, colligere licet.

α) Finis supremus et primarius est *honorificatio Dei ac Christi sui*, in quo est salus et redemtio nostra. Haec jam honorificatio consistit in rememoratione et celebratione magnalium Dei, factorum in gloriam suam et ad salutem hominum. Horum factorum series continua historiam sacram constituit, cujus centrum est Christus, in quem fides patriarcharum et prophetarum commonstrat, et cui virtus Spiritus Sancti in tot ac tantis abhinc Sanctorum gestis attestatur. Horum jam gestorum Christi et Sanctorum suorum continua rememoratio cyclum dierum festorum constituit, quotannis recurrentem eum in finem, ut historia Christi et Sanctorum suorum in religiosa piorum Dei cultorum memoria de novo recolatur, animique ac mentes eorum hac ipsa memoria renoventur ac spiritu sanctitatis imbuantur.

β) Alter finis principalis cultus publici ac communis est *sanctificatio animarum* per continuam resuscitationem et nutritionem spiritus devotionis ac religiositatis omniumque christianarum virtutum ex pia animi religiositate fluentium.

γ) Huic fini accedit tertius *aedificatio mutua fidelium*, qui communibus religionis actibus sese invicem ad fervorem in religione et ad commune Deo serviendi studium incitant.

§. 188.

Actus centralis totius cultus christiani est rememoratio actus illius, cujus continuam reiterationem Christus ipse praecepit, cum discipulis corpus suum ac sanguinem suum sub speciebus panis et vini porrigens diceret: *Hoc facite in meam commemorationem.* (Luc. 22, 19; 1 Cor. 11, 24). Haec commemoratio ex mente Christi sit continua reiteratio piae memoriae mortis quam Christus, ut nos redimeret, in cruce perpessus est. *Quotiescunque manducabitis panem hunc et calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis, donec veniat.* (1 Cor. 11, 26.) Annunciatio mortis Christi fit per symbolicam ejusdem repraesentationem in reiteratione sacrae coenae, a Christo jussa, dum scil. per consecrationem vini a consecratione panis separatam eidemque succedentem abstractio sanguinis Christi a corpore Christi ad vivum designatur. Quam-

quam vero hic actus separatae consecrationis veram effigiem mortis Christi constituat, tamen Christus ipse non amplius moritur (Rom 6, 9, 10), ideoque sub utraque specie vivus, totus ac integer, qua Deus ac homo, cum carne et sanguine praesens est, et incruento modo repetit sacrificium, quod olim in cruce litavit, *ut omnis, qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam aeternam.* (Joann. 3, 15.)

Sacrificium, quo Christus olim, sacerdos simul et hostia, in cruce se obtulit, fuit adimpletio omnium sacrificiorum Veteris Legis, quibus illud, quod a Christo oblatum fuit, praefigurabatur. Cum jam umbra veritati cederet, vetus quoque sacrificandi modus, utut a Deo ipso institutus, cessit novo sacrificii ritui per omne tempus duraturo; nec tamen ipse sacrificandi mos cessit, qui cum ipsa religionis idea intime cohaeret, imo ejusdem essentiam et peculiarem praxin constituit, ita quidem, ut religio, qualiscunque sit, absque sacrificio cogitari nequeat. Vera igitur ac perfecta religio a falsis et superstitiosis religionibus in eo differt, non, ut sacrificio careat, sed ut verum et perfectum sacrificium contineat. Hoc vero nullum aliud est, nisi illud Christi, quo perfectius cogitari nequit, et quod simul est impletio et perfectio omnium ceterorum, quae dantur, veri nominis sacrificiorum.

Pro veri nominis sacrificiis etiam interni actus religionis habendi sunt, utpote quibus animus orantis se Deo devovet, ideoque se Deo quodammodo offert et sacrificat. Imo hi actus interni sacrificii animam religionis qua habitus subjectivi constituunt, ast imperfectione illorum participant adeoque nullum sacrificium hominis cujuspiam *ceu tale* Deo perfecte placere Deoque vere dignum esse potest. Jam vero cum Christus nostras oblationes in altari positas in suum sanctissimum sacrificium assumat et in munus a se olim Deo oblatum convertat, nostrasque preces, per munera nostra expressas, in suas preces convertat, revera sanctum, imo sanctissimum Deoque dignissimum sacrificium in altaribus nostris adest, quod ut Deus propitie suscipiat, sancta cum fiducia expetimus et firmiter credimus. Ita ergo nostrae oblationes, sicut olim sacrificia Hebraeorum, valorem suum coram Deo sortiuntur a Christo, in quo complentur, sanctificantur, Deoque vere dignae redduntur.

Oblatio Christi pro perfectione sua qua sacrificium sacrificiorum, omnia oblationum sive sacrificiorum genera in se continet. Sacrificiorum autem tot dantur species, quot orationis; proinde distinguuntur sacrificia latreutica, eucharistica, impetratoria, propitiatoria. Sacrificium ergo, in quo Christus se ipsum Deo Patri offert, est simul sacrificium laudis et gratiarum actionis, piae supplicationis ac deprecationis pro peccatis nostris intercessionisque pro quacunque necessitate sive spirituali sive temporali; ejusque vis et efficacia ex intentione offerentium eo usque extendi et applicari potest, quo vis et efficacia

mortis salvificae Christi extenditur. „Si quis dixerit, missae sacrificium esse tantum laudis et gratiarum actionis, aut nudam commemorationem sacrificii in cruce peracti, non autem propitiatorium, vel soli prodesse sumenti; neque pro vivis et defunctis, pro peccatis, poenis, satisfactionibus et aliis necessitatibus offerri debere, anathema sit.“ [1])

## §. 189.

Sacrificium, quod Deo in altari offertur, est sacrificium Christi, simulque nostrum. Fidelium enim nomine sacerdos munus suum, scil. panem et vinum, offert, illudque munus a Christo substantialiter immutatum in Christi munus ac Christi sacrificium convertitur, quod ita comparatum est, ut plene et omnimode intentiones oblationis nostrae adimpleantur. Hae intentiones sunt glorificatio Dei per laudes et gratiarum actiones, piae supplicationes pro necessitatibus nostris et deprecationes pro peccatis poenisque peccatorum. Haec munerum nostrorum intentio jam per ipsas eorundem naturales essentias symbolice indicatur. Sapientia enim divina omnia optime ordinat, et vix datur aliquid, per quod sacrificium cordis devoti et pietas hominis se ipsum integrum Deo tradentis melius exprimi posset, quam oblatio panis et vini. Panis et vinum symbolice repraesentant complexum omnium vitae et existentiae nostrae indigentiarum et adminiculorum, imo integrum ac totum, quicquid nos mortales ac terreni homines sumus et habemus. Oblatio horum munerum ex nostra parte designat actum homagii, eorundem auctori, ac mundi nostrique Domino praestiti, simulque actum gratiarum actionis, dum scil. e donis divinae largitatis optima et maxime salubria vitae nostrae sustentamenta seligimus, Deoque in recompensationem innumerorum suorum donorum dedicamus. Insuper autem, dum eadem offerendo Deum ceu auctorem ac dominum omnium rerum confitemur, simul agnoscimus, nos totos quantos a Deo ejusque benigna et misericordi voluntate dependere; et eatenus oblatio munerum nostrorum actum petitorium continet et exprimit.

Nec tamen haec devotionis nostrae munera in se plus coram Deo valere possunt, quam nos ipsi offerentes; multoque minus qua tributum alioquin Deo debitum pro sufficienti culparum nostrarum innumerabilium piaculo haberi possunt. Assumtio igitur eorundem ac sanctificatio per Christum efficere debet, ut Deo vere placere possint, Deoque vere digna sint. Etprofecto, qualis laus et gratiarum actio Deo dignior cogitari posset, nisi ipse Christus? Quaenam intercessio pro necessitatibus

---

[1]) Trid. sess. XXII, can. 3.

et culpis efficacior, nisi ille ipse, qui est salus et redemtio nostra? Non solum autem nostrae preces, intercessiones ac supplicationes per descensum Christi ad altaria nostra sanctificantur, sed integra terrena creatura, quae *usque adhuc ingemiscit et parturit* (Rom. 8, 22) Christi virtutem sanctificantem recipit, dum panis et vinum, quae quasi medullam et spiritum vitalem naturae terrenae repraesentant, quoad substantiam in immortalem Christi carnem et sanguinem mutantur ac vere et substantialiter immortali Christi vita participant. Ideo actus oblationis nostrae ultimo desinit in glorificationem Dei triuni et Christi Salvatoris ex ore totius creaturae, *liberandae a servitute corruptionis in libertatem gloriae filiorum Dei.* (Rom. 8, 21). Hinc actus oblationis liturgicae concluditur verbis ad Deum Patrem in Christo glorificandum: „Per quem haec omnia semper bona creas, sanctificas, vivificas, benedicis et praestas nobis — per ipsum, et cum ipso et in ipso est tibi Deo Patri omnipotenti in unitute Spiritus Sancti omnis honor et gloria in saecula saeculorum."

## §. 189.

Sacrificium eucharisticum a Christo adinstar epuli spiritualis institutum fuit, quo participantes e fontibus gaudiorum coelestium hauriant ac Deo satientur. *Edent pauperes, et saturabuntur . . . . . vivent corda eorum in saeculum saeculi.* (Psalm. 21, 27). Ad integritatem igitur actus liturgici requiritur, ut saltem sacerdos ipse, qui nomine fidelium adstantium sacrificium offert, sacramentum sumat. In primaeva ecclesia praeter sacerdotem reliqui quoque fideles sumtione corporis et sanguinis Christi realiter participaverunt; qui mos cum mutatis personarum ac temporum circumstantiis in desuetudinem abierit, ecclesia vehementer optat, ut fideles, qui Missae intersunt, saltem spiritualiter divinis epulis participent. Haec jam spiritualis communio consistit in ardenti desiderio intimae. conjunctionis cum Christo una cum illis piae devotionis actibus, qui ad digne suscipiendum Sacramentum requiruntur. Ceterum in ecclesiis magis frequentatis, et in locis, ubi homines degunt quibus speciali Dei favore plus otii ad vacandum rebus spiritualibus datum est, plerumque non deerunt qui realiter communicent, dummodo a pastoribus animarum sedulo invitentur.

Ad digne tamen suscipiendum Sacramentum debita suscipientium, praeparatio et dispositio requiritur ex parte tum animae tum corporis. *Ex parte animae* requiritur conscientia a culpis saltem gravibus pura et devotio cordis. Ad Sacramentu maccedens primo debet esse in statu gratiae: *Quicunque manducaverit panem hunc vel biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis et sanguinis Domini. Probet autem seipsum homo, et sic de pane illo edat, et de calice bibat; qui enim manducat*

*et bibit indigne, judicium sibi manducat et bibit, non dijudicans corpus Domini.* 1 Cor. 11, 27 seq. Concilium Tridentinum vero decrevit: „Ecclesiastica consuetudo declarat, eam probationem necessariam esse, ut nullus sibi conscius mortalis peccati, quantumvis sibi contritus esse videatur, absque praemissa sacramentali confessione ad S. Eucharistiam accedere audeat; quod a christianis omnibus, etiam ab iis sacerdotibus, quibus incubuerit ex officio celebrare, haec S. Synodus perpetuo servandum esse decrevit, modo non desit illis copia confessarii. Quodsi necessitate urgente sacerdos absque praevia confessione celebraverit, quamprimum confiteatur.“ [1]) Reverentia autem Sacramento debita petit, ut ad mensam Domini accedens etiam a levioribus delictis cor suum, si non per confessionem sacramentalem, saltem per sinceram contritionem purget.

Devotio cordis, ad dignam Sacramenti susceptionem requisita, consistit in excitatione actuum fidei, spei et charitatis, humilitatis, gratitudinis, contritionis ac compunctionis una cum sancto gaudio et ferventi bonorum propositorum ardore, praeprimis post susceptionem S. Eucharistiae suscitando. Ex verbis S. Chrysostomi „tanquam leones ignem spirantes ab illa mensa surgamus, diabolo formidabiles.“ [2])

Ad justam *ex parte corporis* praeparationem pertinet:

α) Jejunium, quod dicitur naturale, et in eo consistit, ut a media nocte usque ad susceptionem Sacramenti ab omni abstineatur, quod per modum cibi potusve os intret;

β) Corpus impollutum et mundum;

γ) Sanitas stomachi, ut ad horam saltem dimidiam periculum vomitus absit;

δ) Decentia vestitus, remoti pariter a squalore ac inani pompa aut offensiva procacitate.

## §. 191.

Speciales actus in liturgia Missae contenti aut eidem adjuncti sunt: Adoratio SS. Altaris Sacramenti, celebratio et invocatio Sanctorum, intercessiones et suffragia pro vivis et defunctis.

SS. Altaris Sacramentum est perennis repraesentatio mysterii incarnationis et redemtionis nostrae, simulque sensibilis exhibitio continuae praesentiae Jesu Christi in ecclesia sua, quam sanguine suo redemit. Hinc *adoratio SS. Altaris Sacramenti* quasi culmen catholicae

---

[1]) Sess. XIII, c. 7.

[2]) Hom. 45 in Joann.

pietatis et devotionis constituit, et in ejusdem condigna celebratione fides catholica augustos agit triumphos. Condecens enim laus et honor defertur illi, de quo Scriptura ait: *Adorent eum omnes Angeli* (Hebr. 1, 6); et impletur, quod Propheta praedixit: *Adorabunt eum omnes reges terrae, omnes gentes servient ei.* (Psalm. 71, 10. 11). Quapropter ecclesia peculiares solennitates, festivitates et ritus ad digne obeundum cultum SS. Sacramento debitum instituit, simulque jus et decentiam hujus cultus contra dissentientes novatores vindicavit, dum definiret: „Si quis dixerit, in S. Eucharistiae Sacramento Christum, unigenitum Dei Filium, non esse cultu latriae etiam externo adorandum, atque ideo nec festiva peculiari celebritate venerandum, neque in processionibus secundum laudabilem et universalem ecclesiae sanctae ritum et consuetudinem solemniter circumgestandum, vel non publice, ut adoretur, populo proponendum, et ejus adoratores esse idololatras, anathema sit.“ [1])

§. 192.

Cum liturgico SS. Eucharistiae cultu indivulse cohaeret celebratio memoriae Sanctorum Christi, qui solenni Sacramenti cultui qua testes coelestes invisibiliter adstant ac orationes suas et homagia sua jungunt precibus et homagiis Christo delatis ab ecclesia adhuc in terra militante. [2]) Quo fit, ut sacris fidelium conventibus sublimis pompa addatur, eorumque coetus spectaculum coelo vere dignum exhibeant; sed et vis et efficacia precum a fidelibus coelitus missarum in immensum augetur, quia cum ipsis omnes Sancti orant, eorumque preces adjuvant ac multiplicant.

Jam haec ipsa ecclesiae militantis cum choris triumphantis ecclesiae connexio specialibus actibus liturgicis celebretur oportet, et quidem talibus, qui honorem Sanctis debitum, simulque gratitudinem et sanctam fiduciam iisdem contestandam apte exprimant, et ultimo in laudem et honorem Dei desinant, cujus virtute honores suos ac nostram gratitudinem et fiduciam promeriti sunt. Tales actus sunt:

*α*) Rememoratio eorum quae fortiter pro Christo et regno Dei gesserunt et passi sunt —

*β*) Fiducialis invocatio eorundem, ut precibus suis pro nobis intercedant, ac nos tutelae ipsorum commendatos suscipiant —

---

[1]) Sess. XIII, can. 6.

[2]) „Quis fidelium habere dubium possit in ipsa immolationis hora ad sacerdotis vocem coelum aperiri, in illo Jesu Christi ministerio angelorum choros adesse, summis ima sociari, terrena coelestibus jungi, unumque ex visibilibus et invisibilibus fieri?“ *Gregor. M.* (Dialogg. IV, c. 50).

γ) Sancta proposita, eorum virtutes imitandi, moresque nostros exemplis ipsorum conformandi.

Ecclesia ex sua parte, ut his actibus pietatis majus robur accresceret, et Sanctorum honor condigno modo in terris claresceret, memoriam ipsorum intime conjunxit cum memoria Christi, eosque in liturgicis missae precibus quotidie cum Christo concelebrat, insuper vero speciales eorum recordationi dies assignavit, templa ad eorum nomina dedicavit, vel etiam super tumulos ac monumenta eorum exstruxit, et missarum sacrificia sub eorundem nominibus et specialiter expetitis auxiliis Deo offerri approbat, sacramentalem provocationem ad illos ac pia vota ipsis mediantibus Deo nuncupata rata habet, imagines [1]) et reliquias [2]) Sanctorum honorat et a fidelibus honorari vult, et dum abusibus in cultu imaginum reliquiarumve solicite praecavet, [3]) utilitatem ex recto eorundem usu hauriendam commendat [4]).

---

[1]) *Tridentina Synodus* (Sess. XXV) decernit „imagines Christi, Deiparae virginis et aliorum Sanctorum, in templis praesertim, habendas et retinendas, eisque debitum honorem et venerationem impertiendam, non quod credatur inesse aliqua in iis divinitas aut virtus, propter quam sint colendae; vel quod ab eis sit aliquid petendum, vel quod fiducia in imaginibus sit figenda, veluti olim fiebat a gentibus, quae in idolis spem suam collocabant; sed quoniam honos, qui eis exhibetur, refertur ad prototypa, quae illae repraesentant, ita ut per imagines, quas osculamur, et coram quibus caput aperimus, Christum adoremus, et Sanctos, quorum illae similitudinem gerunt, veneremur.“

[2]) *Ibidem:* „Sanctorum Martyrum et aliorum cum Christo viventium sancta corpora, quae viva membra fuerunt Christi et templum Spiritus sancti, ab ipso ad aeternam vitam suscitanda et glorificanda, a fidelibus veneranda esse, per quae multa beneficia a Deo hominibus praestantur.“

[3]) „Si qui abusus irrepserint, eos prorsus aboleri S. Synodus vehementer cupit, ita ut nullae falsi dogmatis imagines et rudibus periculosi erroris occasionem praebentes statuantur. — Omnis porro superstitio in Sanctorum invocatione reliquiarum veneratione et imaginum sacro usu tollatur; omnis turpis quaestus eliminetur, omnis denique lascivia vitetur, ita ut procaci venustate imagines non pingantur nec ornentur; et Sanctorum celebratione ac reliquiarum visitatione homines ad comessationes et ebrietates non abutantur, quasi festi dies in honorem Sanctorum per luxum ac lasciviam agantur. Postremo tanta circa haec diligentia et cura ab Episcopis adhibeatur, ut nihil inordinatum aut praepostere aut tumultuarie accommodatum, nihil profanum, nihilque inhonestum appareat, cum domum Dei deceat sanctitudo. Haec ut fidelius observentur, statuit S. Synodus, nemini licere ullo in loco, vel ecclesia etiam quomodolibet exempta, ullam insolitam ponere vel ponendam curare imaginem, nisi ab episcopo approbata fuerit, nulla etiam admittenda esse nova miracula nec novas reliquias recipiendas, nisi eodem recognoscente et approbante episcopo.“ *Ibidem.*

[4]) „Illud vero diligenter doceant episcopi, per historias mysteriorum nostrae re-

§. 193.

Ad cultum Dei communem et publicum praeter glorificationem Dei in Christo et in Sanctis pertinent etiam intercessiones et suffragia pro vivis et defunctis ecclesiae membris. Hae intercessiones et haec suffragia constituunt partem integrantem liturgicarum precum, simulque spiritum pietatis in communione Sanctorum vigentem contestantur, vi cujus singula ejusdem membra omnibus et singulis ejusdem communionis membris prodesse student. Vis et efficacia ejusmodi intercessionum primarie a meritis Christi ac Sanctorum pendet; quapropter preces ab ecclesia vel suo nomine vel rogatu privatorum quorumcunque intercessorum oblatae fructu spirituali nusquam carere possunt. Ast hic fructus singulis precantibus et intercedentibus nullum parit meritum coram Deo, nisi et ipsi in statu gratiae collocati sint. Ad hunc statum conservandum aut restituendum autem intercessores ex hac quoque ratione allaborent, ut fructum salutarem, quem illis, pro quibus intercedunt, apprecantur, ex sua parte pro posse suo augeant et multiplicent, et generatim ad augendum thesaurum meritorum communionis Sanctorum, quod suum est conferant.

§. 194.

Ad cultum Dei publicum digne obeundum condignus quoque apparatus externus requiritur. Ante omnia necessarium est, ut locus sacer, in quo fideles ad honorandum Deum et ad celebranda mysteria divina conveniunt, ita compositus et ornatus sit, sicut reverentia Dei, honor fidei nostrae ac dignitas domus Dei exigit, ut vere appareat qua *domus Dei et porta coeli* (Gen. 28, 17) et *locus habitationis gloriae Domini* (Psalm. 25, 8). Ipsa augusta structura templorum et magnificentia ornamentorum sublimes ideas veritatis christianae repraesentet, et mentes fidelium sursum elevet et ad sanctos religionis sensus dis-

---

demtionis, picturis vel aliis similitudinibus expressas erudiri et confirmari populum in articulis fidei commemorandis et assidue recolendis; tum vero ex omnibus sacris imaginibus magnum fructum percipi, non solum, quia admonetur populus beneficiorum et munerum, quae a Christo sibi collata sunt sed etiam, quia Dei per Sanctos miracula et salutaria exempla oculis fidelium subjiciuntur, ut pro iis Deo gratias agant, ad Sanctorumque imitationem vitam moresque suos componant, excitenturque ad adorandum ac diligendum Deum, et ad pietatem colendam." *Ibidem.*

ponat. Templa catholica sint monumenta zeli et ardoris religiosi fidelium, decorem domus Dei super omnem ornatum et pompam saeculi diligentium. Tum custodibus aedium sacrarum, quum fidelibus eas frequentantibus convenit, ut *diligant decorem domus Domini* (Psalm. 25, 8), et ex reverentia et gratitudine exornandae domo Dei pro viribus curam adhibeant.

Similiter condignus apparatus condecet ad celebrandos actus mysteriosos redemtionis nostrae ceterosque actus liturgicos publice in ecclesia factos ad honorandam altissimi Dei majestatem et gloriam. Qua in re, ut omnia sancte et devote fiant, stricte serventur, quae ab ecclesia ordinata sunt. Haec enim pia mater „cum natura hominum ea sit, ut non facile queat sine adminiculis exterioribus ad rerum divinarum meditationem sustolli . . . ritus quosdam . . . instituit. Caeremonias item adhibuit, ut mysticas benedictiones, lumina, thymiamata, vestes aliaque id genus multa ex apostolica disciplina et traditione, quo et majestas tanti sacrificii commendaretur, et mentes fidelium per haec visibilia religionis et pietatis signa ad rerum altissimarum, quae in hoc sacrificio latent, contemplationem excitarentur.“ [1]) Et ne sanctae intentiones harum ordinationum frustrarentur, ecclesia strictam earundem observantiam sancivit ac definivit: „Si quis dixerit, receptos et approbatos ecclesiae catholicae ritus, in solemni Sacramentorum administratione adhiberi consuetos aut contemni, aut sine peccato a ministris pro lubitu omitti, aut in novos alios per quemcunque ecclesiarum pastorem mutari posse, anathema sit.“ [2])

## §. 195.

Restat adhuc de specialibus quibusdam religionis actibus dicere, qui pro sua gravitate diligentiori disquisitioni subjicendi sunt, scil. de sacramentali confessione, de voto et jurejurando.

*Confessio Sacramentalis* actum religionis proprie talem constituit quatenus est actus deprecationis et supplicationis in facie Dei, cujus vices sacerdos confessionem excipiens gerit. Ejusmodi accusationes sui ac confessiones culpae qua actus expiatorii in omnibus fere religionibus cultiorum populorum reperiuntur. Ex quo apparet, talem religionis actum ad essentiam religionis pertinere, et intimis religiosi hominis desideriis et indigentiis accommodatum esse. Peccator culparum suarum pondere pressus ad accusationem sui ipsius urgetur et confessione

---

[1]) *Conc. Trid.*, Sess. XXII (de sacrific. Missae), cap. 5.

[2]) Sess. VII, de Sacram. in gen., can. 13.

culparum cor suum alleviare studet, simulque desiderat audire verbum veniae coelestis. Ast in sola religione Christi hic actus ita ordinatus est, ut indigentiis et desideriis peccatoris reconciliationem cum Deo expetentis vere et omni ex parte satisfiat. Hinc institutio confessionis sacramentalis inter maxima Dei beneficia reputanda est, et ejusdem neglectus inter gravissima ingratitudinis impiae crimina censeri debet. Neque quis putet se salvo hominis christiani nomine ab officio confessionis sacramentalis eximere posse. Obligatio enim ad eandem ab auctoritate ipsius Salvatoris repetitur ac jure divino constat, ita quidem ut, qui eidem se subjicere noluerit, nec remissionem peccatorum obtinere queat. (Cfr. Joann. 20, 23). Absque remissione culpae nullus datur habitus gratiae sanctificantis, adeoque nulla possibilitas adipiscendi vitam aeternam.

Praeter hanc autem absolutam, et e dogmate christiano petitam rationem dantur aliae rationes congruae, ex quibus ostendi potest, agnitionem obligationis actui sacramentali se subjiciendi ad veram religiositatem pertinere, ita quidem, ut renuens a culpa irreligiositatis eximi nequeat:

α) Nemo nocens se ipso judice absolvitur, nullusque sui ipsius redemtorem ac sacerdotem agere potest; ideoque quivis alio indiget sacerdote, cujus opera mediante cum Deo placetur. Neque dicat ullus, sibi sufficere summum in coelis sacerdotem Jesum Christum. Quemadmodum ipsum verbum Dei caro factum est, et Deus humanam formam induendo ad homines se demisit, ut eos ad Deum elevaret, ita Salvator etiam oeconomiam novae salutis taliter ordinavit, ut ubicunque divina per humana, invisibilia per visibilia repraesententur, ac humana et visibilia tanquam organa gratiae coelestis inserviant. Eadem hominum necessitas et indigentia, propter quam Deus homo factus est, causa est, cur Christus in coelum rediens sacerdotes ex hominibus assumtos qua vicegerentes salvificae suae operationis reliquerit. Et sicut ex ipsius ore homines contriti ac peccata sua deflentes percipiebant verbum veniae et gratiae, ita omnes post ejus discessum e terra poenitentes auribus suis percipiant verbum veniae et gratiae, ut ipsis de certitudine remissionis ac veniae peccatorum constet.

β) Hominem christianum condecet, ut, sicut coram Deo, ita etiam coram ecclesia, cujus beneficiis anima ejus in vitam aeternam alitur, rationem reddat de moribus suis. Hanc rationem ecclesiae reddendam non potest renuere salva reverentia piae matri suae debita; ergo eidem rationem exposcenti obsequi debet.

γ) Insuper ratio coram foro interno ecclesiae reddita valet adinstar deprecationis ac satisfactionis cujusdam, quae ecclesiae per peccata confitentis laesae et contristatae jure debetur.

*δ*) Nec etiam ecclesia munere sibi divinitus concredito cum fructu fungi posset, nisi conscientiae hominum ejus jurisdictioni et examini subjectae essent.

*ε*) Qualis demum pia humanitas et divina clementia hujus judicii conscientiarum! Quot consolationibus et sanctis gaudiis a Deo praemiantur rite confessi, quot desperabundi ab extremis casibus et lapsibus per confessionem servati sunt! Quot morituri hoc medio terrores mortis vicerunt, et in pace e vita mortali exierunt!

## §. 196.

Ceterum, ut actus confessionis sacramentalis legitime et valide fiat, certae quaedam conditiones requiruntur, quae ex parte tum confitentis quum confessarii praestari debent. Confessio invalida est:

*α*) *Ex parte confessarii*, quodsi confessarius debita jurisdictione caret, quodsi sacramentalem absolutionem pronuntiare omisit, aut formam sacramentalem essentialiter mutavit, vel verba poenitentis peccata sua confitentis plane non audivit vel non intellexit. Per se patet, defectus actus sacramentalis per confessarium causatos *poenitenti bonae fidei* non in detrimentum esse posse, sed, quoadusque fieri potest, per ecclesiam suppleri.

*β*) *Ex parte confitentis* confessio invalida est propter defectum integritatis confessionis, vel propter defectum debitae contritionis aut debiti propositi emendationis, propter mendacium in re gravi in ipso confessionis actu commissum, propter defectum voluntatis opera satisfactoria a sacerdote sibi injuncta praestandi, propter contemtum Sacramenti, qui implicite latet in agendi ratione illius, qui ut facilius absolvatur et molestias debitae satisfactionis et reformationis moralis sui ipsius evitet, consulto confessarium eligit injuste indulgentem aut officiorum suorum non satis gnarum aut ex alia ratione muneri suo imparem. In omnibus his casibus confessio invalida simulque propter abusum Sacramenti sacrilega est.

## §. 197.

Quamvis omnes sacrilegae confessiones invalidae sint, non tamen omnes invalidae simul pro sacrilegis habendae sunt. Qui enim, postquam rite confessus et a peccatis absolutus fuit, media ad evitanda peccata prius commissa negligit, occasiones peccandi non declinat, ideoque mox post confessionem in priores graviter vitiosas consuetudines relabitur, certe eo ipso praecedentem confessionis actum invalidum facit, quin tamen sacrilegii crimen incurrat. Similiter, qui innotescenti-

bus sibi causis, valorem confessionis ex parte confessarii irritantibus, confessionem valido modo reiterare negligit, a peccatis, quae confessus fuerat, non absolutus est; nec tamen neglectus reiterationis sacrilegii crimen habet, quod tunc solum adesset, si in defectus valoris ex parte confessarii obtinentes formaliter consentiret, ita quidem, ut posthabitis illis sibi notis aut innotescentibus a nullo alio nisi a tali confessario absolutionem peteret, eamque sufficientem haberet. Pro hoc jam casu certe contra religionem peccaret et voluntariae ac directae impietatis arguendus esset.

## §. 198.

*Votum* definitur promissio Deo facta de bono meliori sive de eo, quod Deo praeprimis acceptum esse videtur. Ex quo patet, non solum res consilii, sed etiam moraliter praeceptas pro certis voventium conditionibus individualibus aptam votorum materiam praebere.

Votum est *actus religionis:*

*α*) Quatenus vovens voluntatem suam ligat per fidem Deo datam —

*β*) Quatenus vovens obligationem sive voluntarie susceptam sive aliunde jam obtinentem in speciale opus religionis convertit, illudque Deo qua sacrificium mentis Deo devotae offert.

Exinde jam cognoscitur *modus obligationis* per votum susceptae, quae titulo religionis firmata est, ita ut vovens, si obligationi suae defuerit, crimen impiae et sacrilegae in Deum perfidiae incurrat.

Vota pro varietate objecti specialiumque obligationis modorum dividuntur in *personalia* et *realia, absoluta* et *conditionata, temporaria* et *perpetua,* ac denique in *simplicia* et *solennia.*

*Finis* votorum *ultimus et supremus* est honorificatio Dei, cujus obsequio vovens voluntatem suam et objectum voti sui specialiter dedicat. Cum hoc autem fine supremo conjungi solent alii fines *speciales* et *proximiores,* quibus propria perfectio moralis sive salus proximi, sive utrumque simul intenditur.

Exinde tum dignitas, quum moralis utilitas votorum perspicitur. *Dignitatem suam* votum sortitur a religioso, qui ipsi inest, charactere, et a generosa voluntate illius, qui se ipsum vel opus aliquod Deo specialiter dedicat. *Moralis utilitas* voti in eo consistit, quod vovens se sacerrimo vinculo liget ad bona meliora, vel ad talia, quae, utut in se debita, Deo tamen praeprimis accepta, vel propter specialem voventis conditionem praeprimis necessaria sunt. Hanc votorum salubritatem laudans S. Augustinus exclamat: „Felix necessitas, quae ad meliora compellit!"

Haec dignitas et praestantia votorum cum per se menti humanae

illucescat, non mirum est, in omnibus religionibus cultiorum populorum morem vovendi inveniri. In religione mosaica vota maximi habebantur, piisque Israelitis maxime consueta erant. *Genio religionis christianae* emissionem votorum convenire omni modo patet; quia quicquid ad honorandum Deum et augendum studium perfectionis inservit, simulque hominem interius ad Deum ligat, praeprimis religioni christianae comprobari debet. Accedit, quod voluntarietas votorum perfecte concordet cum lege gratiae qua lege libertatis;[1]) vera enim libertas consistit in voluntaria ligatione sui ipsius ad bonum. Quapropter ecclesia a primis abhinc saeculis speciali favore prosecuta est consociationes religiosorum, modosque vivendi ab iisdem adoptatos solenniter approbavit ac sancivit.[2])

### §. 199.

Votum est voluntaria promissio de re, quae Deo praeprimis accepta esse censetur. Quoniam voluntarietas ad essentiam voti spectat, votum non adest, ubi voluntas vovendi deest. Ubi porro res voti aut potestati voventis non subest aut in se illicita est, a Deo acceptari non potest, adeoque tale votum irritum est. Ex quo patet, dari certas quasdam *conditiones ad valorem voti requisitas:* et quidem:

*α*) *Voluntarietas voventis,* quae supponit, ut vovens sufficienti usu rationis praeditus, simulque sui sat compos sit, et tunc solum adest, si votum serio et deliberate profertur, quin vel error essentialis intercesserit, vel gravis simulque injustus metus ab aliis incussus ad emissionem voti moverit. Infirmitatem sexus respiciens ecclesia specialem solicitudinem applicat feminis vota solennia professuris, ne dolose aut per vim vel minitationes ad emittendam professionem compellantur.[3])

*β*) *Potestas in illud, quod Deo per votum offertur.* Requiritur ergo, ut qui votum emittere vult, tum de persona sua, tum de re, quam vovere vult, disponere queat, quin aliorum jura laedantur.

*γ*) *Physica et moralis possibilitas* exequendi promissi Deo facti.

*δ*) *Moralis praestantia* rei votae, quae debet esse res vel de bono meliori vel alia quaecunque Deo praeprimis accepta. Vota de rebus indifferentibus ac vilibus a Deo non acceptantur. „Vota de rebus vanis et inutilibus sunt magis deridenda quam sequenda.“ (S. Antonin.)

Votum salvis his conditionibus emissum de jure valet, ita quidem

---

[1]) Cfr. Thom. Aq. 2, 1 qu. 108, art 4.

[2]) Vide supra §. 42.

[3]) Trid. sess. XXV, cap. 16, seq.

ut, qui illud emiserit, sancte ad ejusdem executionem teneatur. *Cum votum voveris Domino Deo tuo, non tardabis reddere, quia requiret illud Dominus Deus tuus; et si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum. Si nolueris polliceri, absque peccato eris. Quod autem semel egressum est de labiis tuis, observabis, et facies, sicut promisisti Domino Deo tuo, et propria voluntate et ore tuo locutus es.* (Deut. 23, 21 seq.). Dehinc vero colligitur necessitas maturae deliberationis ante emissionem voti, ne quod in honorem Dei et provectionem propriae salutis destinatum fuit, laqueus conscientiae et ansa sacrilegi criminis fiat. *Melius est non vovere, quam post votum promissa non reddere* (Eccle. 5, 4). Quare rectores animarum non omittant commendare spiritualibus alumnis suis, ut saltem in rebus gravibus nulla vota absque praevia confessariorum consultatione emittant.

*Gravitas obligationis* per votum susceptae equidem ex intentione voventis pendet; generatim tamen haec ipsa intentio gravitati materiae attemperata esse praesumitur. Praesertim quoad vota solemnia nulla alia intentio admittitur, nisi quae cum statutis ordinis religiosi et mente ecclesiae concordet.

Ubi executioni voti *certum tempus* assignatum fuit, hoc quoque religiose observari debet. Circa quod tamen distingui debet, num assignatum tempus terminum, ultra quem impletio non differatur, an vero stricte tempus impletionis, nulli alii nisi huic tempori assignatae, significet. Quodsi posterius, per impossibilitatem votum determinato hoc tempore adimplendi cum ratione motiva ipsa quoque obligatio voti tollitur. Si vero tempus determinatum designet terminum, ultra quem voti executionem differri non liceat, omissio hujus termini non dispensat a serius subsequente adimpletione. Insuper voluntaria neglectio termini executioni assignati exigit expiationem culpae.

Ubi nullus terminus assignatus fuit, vovens ab arbitraria dilatione executionis sibi caveat; praesertim, si periculum in mora est, vel pretium rei Deo votae per dilationem imminuitur.

Vota personalia personae adstricta sunt, vota vero realia ad haeredes transeunt. Vota communitatis cujusdam communitati ceu tali inhaerent, ideoque etiam voventium posteros obstringere possunt, qui praecessoribus quoad omnia officia et onera communitatis ceu talis adinstar haeredum succedunt.

## §. 200.

Obligatio votorum *cessare potest* e diversis causis, ad quatuor principales reducendis. Hae sunt:

*α*) *Mutatae circumstantiae personae voventis vel objecti voti.* Haec

tamen mutatio talis esse debet, ut rationabiliter praesumi possit, voventem se pro ejusmodi circumstantiis, quales ex inopinato successerunt, obligare non voluisse. Quoad talem mutationem recte tenetur, quod S. Thomas ait: „Illud quod votum fieri impediret, si praesens esset, etiam voto facto obligationem aufert.“ [1]) Excipiuntur tamen ab hac regula vota solennia, et verosimiter simplex quoque votum castitatis.

Mutationibus circumstantiarum, oblationem rationabiliter cessare facientibus accensentur sequentes casus:

*αα*) Si ratio motiva voti cessat.

*ββ*) Si res vota desinit esse res moraliter honesta, imo etiam, si desinit esse de bono meliori aut res utilis.

*γγ*) Si difficultates extraordinariae executionem voti vel impossibilem vel valde molestam reddant. Solitae tamen et ordinariae molestiae non excusant, partialis impossibilitas non excusat a toto, sed solum a parte impossibili objecti praestandi.

*β*) *Irritatio voti* per illos, quibus jus irritationis competit sive respectu voluntatis ac personae voventis, sive respectu rei quae vovetur. Prior vocatur *irritatio directa*, quae votum valore suo penitus exuit; posterior dicitur *indirecta*, quae tamdiu prohibet, donec voluntas aut jus prohibentis cessaverit. Quapropter, ubi indirecta irritatio cessavit, obligatio voti suapte natura reviviscit. Jus directae irritationis competit patri aut tutori quoad omnia vota personalia liberorum impuberum. Vota puberum adhucdum minorennium à patribus vel tutoribus solum indirecte irritari possunt. Superioribus ordinum religiosorum quoad vota subditorum religiosorum competit jus directae irritationis, excepto voto transeundi in ordinem rigidioris observantiae. Conjux vota conjugis, quibus jura alterius conjugis afficiuntur, indirecte irritare potest; similiter herus vota famuli.

*γ*) *Dispensatio*, quando solidae i. e. legitimae et sufficientes rationes dispensandi adsunt. Ejusmodi sunt: Salus ecclesiae, reipublicae, familiae cujusdam aut ipsius voventis, qui nisi dispensetur, scandalum et ignominiam evitare non potest aut votum probabilius violaturus est; defectus justae deliberationis quoad vota, quae e. g. immatura aetate vel movente metu extraordinario mortis grassante pesti, imminenti naufragio etc. emissa fuerunt; error quoad rationes impulsivas voti, cessatio harum rationum, mutatio materiae voti talis, quae per se ad ultroneam cessationem obligationis voti non sufficiat.

Jus dispensandi competit divinitus constitutis rectoribus ecclesiae, ergo summo pontifici (Matth. 16,19) et episcopis (Act. 20,28). Summus

---

[1]) 3 dist. 38, qu. 1, art. 3.

pontifex potestate dispensandi gaudet pro universa ecclesia, episcopi singuli quique pro suis dioecesibus. Pontifici certa quaedam vota reservata sunt, a quibus *ordinarie* nullus episcopus dispensare potest, scil. vota solemnia, et ex simplicibus votum ingrediendi ordinem religiosum, votum perpetuae castitatis, votum peregrinandi ad limina apostolorum, in terram sanctam et Compostellam. In circumstantiis tamen extraordinariis episcopi quoque a votis pontifici reservatis dispensare possunt v. c. si periculum in mora, vel communicatio cum sede apostolica impedita est etc.; similiter si non integra substantia voti pontifici reservati adsit, vel votum pontifici reservatum cum alternativa non reservata conjunctum fuit; si votum sub conditione emissum fuit, et quidem tali, quae revera valorem voti restringit. Insuper episcopi dispensare possunt a conditionibus non reservatis voto reservato adjectis. A votis in favorem tertii emissis ab eoque jam acceptatis dispensari nequit.

δ) *Commutatio voti*, substituendo materiae voti aliam ejusdem vel majoris pretii. Si materia substituta absque dubio melior est, et aut in se aut pro datis circumstantiis Deo acceptior censeri debet, commutatio propria auctoritate voventis fieri potest. Commutatio substituendo materiam non meliorem sed aequalem probabilius absque consensu ecclesiasticae auctoritatis fieri nequit. Multo minus id licere potest, si de materia minoris pretii substituenda ageretur. Ubi res ad ecclesiasticam auctoritatem defertur, rationes pro petita commutatione allegandae sunt, et quidem tales, ex quibus dispensatio peti potest, etiamsi minus urgeant, ac necesse esset, ut dispensationis petendae causa sufficiens adsit.

## §. 201.

*Jusjurandum* est contestatio alicujus assertionis promissionisve cum immediata provocatione ad Deum conjuncta. Immediata ad Deum provocatio jusjurandum facit *actum religiosum*, per quem jurans confitetur fidem suam in Deum sanctissimum et justissimum, omnis mendacii et perfidiae osorem et ultorem acerrimum. Hanc suam in Deum fidem interponendo jurans verbis suis sanctam omnique dubio exceptam fidem conciliare vult, et Deum ipsum eorundem testem aut sponsorem adducit. Quare si nihilominus bonam aliorum fidem falleret, non solum mendacii aut infidelitatis, sed simul sacrilegii horrendi reus esset, utpote qui non abhorruit a nefario ausu, auctoritatem Dei, acerrimi vindicis omnis injustitiae et iniquitatis, interponendi ad firmandas malas artes fraudis et mendacii, imo Dei ultionem directe in se provocavit.

*Finis* juramentorum est, ut tum assertionibus, tum promissionibus hominum summa, quae obtineri potest, fidei dignitas concilietur. Sup-

ponitur scil., unumquemque, qui nondum omni religionis sensu caret, horrere nefariam vesaniam, ultro et directe contra se provocandi terribile Dei judicium (Malach. 3, 5), committendique actum, qui voluntariae abrenuntiationi aeternae beatitudinis aequipandus esset. Cum jam plurima hominum pars ita comparata sit, ut reapse a tanta, tamque nefaria temeritate abhorreat, in plurimis quoque ex illis casibus, in quibus alioquin jusjurandum absque piaculo adhiberi potest, finem juramenti assecutum iri, solide praesumitur.

Similiter nemo infitiabitur, in rebus, quarum multum interest, aliud medium efficax assertionibus et contestationibus hominum eam, quae desideratur, fidei dignitatem vindicandi, praeter jusjurandum haud dari, Homines enim in genere non adeo in bono firmati ac perfecti sunt ut ipsis, ubi non sanctissimis religionis titulis adstringuntur, indiscriminatim et quoad omnes causas solida fides haberi possit. Exinde *utilitas* et *necessitas* juramentorum ad firmandam ac in tuto collocandam mutuam hominum fidem et fiduciam colligitur.

Ipsa tamen juramenti sanctitas petit, ut jurisjurandi usus, quantum fieri potest, moderatus et parcus fiat, ideoque causis reservetur talibus, quae pro sua gravitate sat dignae sunt, ut explicitam et immediatam ad sanctum Dei nomen provocationem compatiantur. Nimis frequenti usu ipse juramenti finis frustraretur; juramenti enim sanctitas cessat, si ejusdem usus ex re extraordinaria fit ordinaria et quotidiana.

Non defuerunt, qui jusjurandum lege evangelica penitus interdici autumabant. In verbis tamen Salvatoris Matth. 5, 37, hunc in finem adductis, non jusjurandum ipsum, sed improbus ejusdem usus reprobatur, ut ex praecedd. verss. patet (cfr. Matth. 23, 16 seqq.; Jac. 5, 12), simulque nomine evangelicae perfectionis ea animi sinceritas urgetur, cui abs omni superabundantia contestandi perfecte fides haberi possit. Cum hac vero ethica juramenti restrictione, nomine piae sinceritatis et timoratae religiositatis postulata, bene conciliari solennem jurationem in honorem Dei et veritatis divinae, Christus ipse ostendit, dum solennem Caiphae adjurationem acceptaret (Matth. 26, 63. 64). Similiter, cum publice doceret, principalia doctrinae suae capita confirmare solitus erat emphatica locutione: *Amen, amen dico vobis.* Contestationum superabundantiam, quae *ex malo* est (Matth. 5, 37), distinguendam esse ab emphatica superabundantia sermonis in honorem Dei et firmandam hominum salutem, ex apostolico dicto Hebr. 6, 17 discatur: *Abundantius volens Deus ostendere pollicitationis haeredibus immobilitatem consilii sui, interposuit jusjurandum.* Ac sicut Deus jurejurando immobilitatem consilii ostendit, ita hominibus quoque liceat, in Deo firmare res suas: *Homines per majorem sui jurant, et*

*omnis controversiae eorum finis ad confirmationem est juramentum.* Hebr. 6, 16.

Pro dictis de licito inter christianos usu juramenti dubitari nequit, quoadusque in honorem Dei cedat, et vere saluti hominum conducat. Quodsi aliqui antiqui Patres: Justinus, Cyprianus, Clemens Alexandrinus, Chrysostomus etc. usum jurisjurandi improbarunt, abusum nominis divini in privatis hominum conversationibus et negotiis arcere voluerunt; insuper soliciti erant, ut christianos ab usu formularum jurandi ethnicis consuetarum prohiberent. [1])

## §. 202.

Debitae qualitates morales jurisjurandi in ss. litt. assignantur; *Jurabis: Vivit Dominus, in veritate, judicio et justitia.* Jerem. 4, 2.

1. Nomine debitae veritatis exigitur:

α) Ut jurans ea solum, quae vere et certo scit, jurejurando affirmare velit —

β) Ut jurans juret animo sincero i. e. absque voluntate fallendi. Falleret autem:

αα) Si talia jurando affirmaret, quae falsa esse scit aut solide timet, vel talia promitteret, quae praestare non vult aut praestare non posse praevidet. *Pejeratio* sive mendacitas in juramento assertorio, ac *perjurium* sive fallax emissio juramenti promissorii absque voluntate standi promissis, sunt peccata mortalia, [2]) quae parvitatem materiae non admittunt. Innocentius XI damnavit sententiam: „Vocare Deum in testem levis mendacii non est tanta irreverentia, propter quam velit aut possit damnare hominem.“

ββ) Si jurans verbis, quibus assertiones vel promissiones suas exprimit, supponeret sensum diversum ab illo, quo eadem ab illis, quibus jurat, intelligi scit, aut si eos ambiguitate verborum restrictionibus occultis fallere conaretur. Hinc regula, jurandum esse in animum imponentis i. e. eo sensu, quo jurans verba sua intelligi scit ac velle debet.

2. *„In judicio jurare“* significat gravitatem tum causae, propter quam juratur, quum mentis, qua juratur. Adeoque:

---

[1]) Cfr. Exod. 23, 13. Licitum tamen censuit S. Augustinus, et cum ipso S. Thomas Aq., „ejus, qui per falsos Deos jurare paratus sit, juramentum recipere“ (2, 2 qu. 98, art. 4), dummodo tale juramentum non exigatur.

[2]) Cfr. Zach. 5, 3; 8, 17; Mal. 3, 5; Sap. 14, 29—31; 1 Tim. 1, 10.

*α*) Non licet jurare in causis levibus vel extra casum necessitatis. Legitima causa jurandi adest in omnibus illis rebus, quae fundamentales boni communis conditiones spectant. Hinc recte vincula inter regnantes et subditos juramentis firmantur, per judices in crimina inquirentes juramenta a testibus criminis exiguntur etc. In causis privatis usus jurisjurandi valde periculosus est, et absque gravi causa et urgente necessitate concedi non potest. Contestationes emphaticae in commercio quotidiano ab hominibus minus cultis, loquacibus, quaestus studiosis etc. adhiberi solitae plerumque non veri quidem nominis juramenta sunt, nec etiam ab audientibus pro juramentis habentur; certe autem iisdem peccatur contra praeceptum Christi Matth. 5, 37, et haud raro etiam contra secundum praeceptum decalogi, quo nomen Dei in vanum assumere prohibetur. Maxime autem culpari debet usus juramentorum vel contestationum juramento similium quoad res et objecta desideriorum terrestrium ac carnalium e. g. in rebus amatoriis, in rebus ludi aut quaestus etc. *Non assumes nomen Dei tui in vanum!*

*β*) Peccatur contra sanctitatem jurisjurandi, si admittuntur juramenta hominum, qui propter immaturitatem aetatis aut ingenii gravitatem jurisjurandi ponderare nequeunt. Peccant porro, qui absque debita devotione ac reverentia coram Deo, quem testem invocant, oscitanter, frivole et quasi per otium jurant. *Jurationi non assuescat os tuum, multi enim sunt casus in illa . . . . Vir multum jurans adimplebitur iniquitate, et non discedet a domo plaga illius . . . . Et si in vacuum juraverit, non justificabitur; replebitur enim retributione domus illius.* Eccli. 23, 9 seqq.

3. Contra *justitiam* in jurando peccant, qui se jurantes ad inhonesta et illicita obstringunt. Tales fidei obstrictiones invalidas esse, per se patet; pactum enim juribus divinis aut humanis aut utrisque simul repugnans nec per juramentum moraliter licitum reddi potest. Insuper ejusmodi juramentis culpa sacrilegii incurritur, quae debitis poenitentiae actibus expiari debet.

## §. 203.

Voluntarius quicunque in ipso actu jurationis commissus abusus fidei alienae est peccatum gravissimum, dupliciter mortale, quia tum contra religionem peccatur (Lev. 19, 12), tum fidei humanae, quae socialis ordinis quasi anima est, turpissimus abusus fit.

Quoad *promissoria* tamen *juramenta* distingui debet inter actum jurationis et executionem fidei juratae. Quamvis enim quoad *actum jurationis* nulla detur parvitas materiae, in *executione* tamen *fidei juratae* occurrere possunt defectus leviores, et talibus defectibus nota

perjurii inuri nequit. Crimen perjurii tunc solum urgetur, si causa, in qua contra fidem juratam peccatur, causa gravis est. Non tamen superfluum videtur notare, in rebus, ad quas quis jam per se et absque jurejurando obligatus esset, semper gravius peccari, quam absque juramento peccaretur, quia ab illo, qui jurata fide tenetur, observantia non solum ordinaria, sed strictissima requiritur.

Obligatio fidei juratae cessat:

α) Quando res, ad quam quis se juramento obligaverat, tales vices subiit, ut impletio fidei juratae inutilis aut plane illicita fieret.

β) Propter subsequentem impossibilitatem aut extraordinarias molestias reddendae fidei.

γ) Quodsi objectum vel finis juramenti promissorii cessat.

δ) Per expressam vel tacitam resignationem illius, in cujus favorem juratae promissiones factae sunt.

ε) Per legitimam dispensationem, respectu cujus eaedem ac in votis distinctiones causarum Summis Pontificibus reservatarum a causis ad episcopum pertinentibus valent. Eaedem enim res, circa quas vota Pontifici reservata sunt, etiam relate ad juratas de iisdem sponsiones pontifici reservantur, quibus accedit jusjurandum servandi constitutiones a sancta sede editas. Rationes, ex quibus dispensatio ab executione fidei juratae exigi potest, eaedem sunt, ac in rebus votorum. Praeterea pontifex et episcopi dispensare possunt quotiescunque obligatio jurata ex quacunque causa moraliter dubia sit. Episcopis licet in specie dispensare a juramento per metum excusso malefactorem ad judicem non deferendi, foenus immodicum dandi, latroni pretium redemtionis pro donata vita solvendi.

ζ) Per commutationem factam auctoritate eorundem, quibus jus dispensationis competit.

## §. 204.

Peccata officiis religionis opposita dividuntur in peccata omissionis et commissionis.

Peccata omissionis generatim comprehenduntur sub peccato *spiritualis acediae,* de qua §. 98 dictum fuit. Neglectus officiorum religionis coincidit cum ipsius religionis neglectu, et jam ex hac causa gravissimum peccatum est, simul vero et funestissimum. Qui enim officia religionis negligit, non solum caret illis gratiis, quibus fide carens destitutus est, sed insuper voluntarii contemtus salutis sibi oblatae reum se facit; accedit porro ratio scandali, quod eo majus est, quo multipliciori titulo auctor scandali ad bonum piae religiositatis exemplum tenebatur. Denique neglectus religionis multis aliis peccatis stipatus

esse solet; imo nullius peccati periculum abest ab illo, qui media et subsidia virtutis nomine religionis commendata spernit. Et quoniam vitae terrestris pretium et activitatis terrenae meritum pendet ab intentione pia et religiosa hominis, quale solatium ille, qui religionis exercitium negligit, Deique nunquam serio memor est, habebit, cum ad exitum vitae pervenerit?

## §. 205.

Inter peccata commissionis primo nominanda est falsa religio sive *superstitio religiosa*, quae proinde distinguenda est a *superstitione physica,* cujus errores ipsam religionem saltem non immediate ac directe attingunt, nisi rebus ac potentiis creatis vires plane divinae tribuantur. Haec superstitionis religiosae species, per quam *rebus creatis* honor *divinus* tribuitur, distinguenda est ab altera, qua *Deo* cultus plane *indignus*, vanus aut in contumeliam nominis divini cedens defertur. Accedit adhuc tertia superstitionis species, nomine *cultus superflui* insignienda, cui dediti exercitio cultus divini ritus inutiles, vanos aut ab ecclesia non approbatos admiscere solent.

Ad primam superstitionis religiosae speciem pertinet idololatria, quae ex sententia ss. litt. cultus daemonum est (1 Cor. 10, 20). His accedunt, qui, quamvis Satanam non credant Deum esse, tamen ejusdem ope objectis perversorum desideriorum suorum potiri nituntur et potiri posse autumant. Ejusmodi homines inter christianos non defuisse, historia testatur; et praesertim vesana luxuriae cupido, auri sacra fames et odium studiumque nocendi eo egit homines Dei oblitos, ut a pactis cum tenebrosis inferni potestatibus non abhorrerent. Num et qualem effectum ejusmodi conamina cum diabolo paciscendi, fornicandi etc. habuerint, abs re est; sufficit, exstitisse tales, quorum animi ejusmodi abominabilibus rebus intenti fuerunt. Cum perversis hujus generis studiis cohaerent certae quaedam malae artes divinatoriae ac magicae, quarum effectus ex parte ope scientiae naturalis explicari possunt. — Denique adhuc nominentur oportet vanae observantiae, consistentes in adhibitione variarum rerum ad gignendos effectus, quibus producendis res adhibitae naturaliter impares sunt, v. c. si quis certis quibusdam verbis, figuris, imaginibus etc. vim tribueret, certos quosdam morbos pellendi, vel a noxiis: fulgure, ictu gladii etc. servandi.

Ad alteram classem religiosae superstitionis pertinent actus religiosi, quibus Deo cultus indebitus defertur. Hoc sensu sermo est de superstitione mahomedica, judaica, brachmanica, de superstitione religionis Confucii etc. Mysteria quoque haereticorum sacramentis ecclesiae substituta pro vanis ac superstitiosis figmentis habenda sunt.

Quodcunque ipsorum cultui veri inest, aut ex ecclesia catholica mutuatum est (e. g. baptismus, preces ad Christum Deum etc.), aut ad religionem naturalem pertinet.

Cultus sic dicti superflui devotiunculas enumerare superfluum videtur. Sufficiat monere decreto quodam concilii Tridentini ejusmodi superstitiosas observationes expressis verbis rejectas esse[1]; nec cum iisdem confundendas alias quascunque pias ac salubres observantias ab ecclesia approbatas, quibus interdum simplicitas fidelium quorumdam non satis instructorum superstitiosas opiniones admiscet.

## §. 206.

Falsa religio sive superstitio sat frequenter aperta irreligiositas est Dantur vero peccata alia, quibus qua talibus nota voluntariae irreligiositatis inhaeret, scil. blasphemia et sacrilegium.

*Blasphemia* definitur contumeliosa locutio contra Deum resve divinas. Ejusmodi sunt maledicta, imprecationes, convicia contra Deum, maligna Dei provocatio, irrisiones, subsannationes aliaque, quibus honori divino injuste et irreverenter detrahitur. Loco verborum blasphemia etiam signis fieri potest v. c. brachium tollendo adversus coelum etc.

Essentia blasphemiae est voluntaria negatio reverentiae et religionis Deo rebusque divinis debitae. Pro blasphemis ergo, aut contumeliosis erga Deum locutionibus illae habendae sunt, quibus religio et fides impetitur. Huc pertinent:

α) Locutiones, quibus negantur, quae Deo competunt e. g. justitia, providentia, misericordia Dei.

β) Locutiones, quibus de Deo praedicantur ea, quae ab eo longe aliena, ejusque essentiae contraria sunt e. g. tyrannica durities, gaudium de interitu hominis etc.

γ) Locutiones, quibus creaturis divinae proprietates apponuntur, dum v. c. per nefariam adulationem homines laudibus soli Deo aut ejus Sanctis convenientibus ornantur.

δ) Contumeliosae locutiones in sanctam Dei ecclesiam, Beatam Mariam Virginem ceterosque Sanctos, aut in illas Dei creaturas, quibus potissimum majestas et potentia Dei resplendet, quales sunt coelum, anima, terra.

Gravitas blasphemiae qua voluntarii contemtus Dei rerumque sacrarum vix indiget demonstratione. Ad quod accedit adhuc culpa

---

[1]) Sess. XXII, de observandis et evitandis in celebratione missae.

voluntariae negationis fidei, quae ubi contra peculiare catholicae fidei dogma directa est, blasphemia haereticalis audit. Blasphemia ergo sub quacunque ratione considerata est peccatum abominabile et horrendum, quod committendo homo se associat diabolo et angelis ejus maledicentibus Deo et Sanctis ejus, coelo, ecclesiae et omnibus, quae hominem pium religionis sensu replent.

Cum religio necessarium fundamentum socialis ordinis sit, utraque respublica, sacra et civilis, graves poenas in blasphemos statuit. Hodiedum principes christiani qua vindices et custodes reverentiae Deo debitae animadvertunt in illos, qui se blasphemiae reos faciunt; ecclesia vero illos, qui, scriptas praesertim, blasphemias revocare aut aliam quamcunque ratione debitae poenitentiae necessariam satisfactionem praestare nolunt, a communione sua abscissos considerat, eisque signa quaecunque ecclesiasticae communionis denegat.

Hucusque de blasphemia *directa et formali* sermo fuit, quae semper mortalem culpam involvit. A formali et directa blasphemia distinguenda est *blasphemia indirecta* absque animo irreligiosae contestationis, ex ruditate potius procedens, et vehementibus irae, impatientiae etc. motibus provocata. Tales locutiones non solum propter ruditatem ingenii et praeposteros ipsis subjacentes affectus moraliter culpabiles sunt, sed etiam contra reverentiam Deo rebusque divinis debitam impingunt, cujus neglectus indirecte blasphemantibus juxta gradum culturae intellectualis et religiosae in ipsis supponendum imputandus est. *Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum; nec enim habebit insontem Dominus illum, qui assumserit nomen Domini Dei sui frustra.* (Exod. 20, 7). Accedit insuper ratio scandali, per ejusmodi locutiones dati, praesertim ubi ex ore talium veniunt, quorum esset, singulari pietatis gradu alios aedificare, et profanationem rerum sacrarum prohibere.

## §. 207.

*Sacrilegium* denotat indignam tractationem objecti sacri *qua talis.* Objecta indignae tractationis possunt esse personae, res et loca; hinc divisio sacrilegiorum in personalia, realia et localia.

*Personalia sacrilegia* sunt illa, quibus directe contra sacratum characterem personae cujusdam Deo consecratae (i. e. clerici vel religiosi) peccatur. Offenditur autem hic character directe violenta percussione, stupro et fornicatione. In peccato fornicationis utraque persona peccans sacrilegii rea est. Num etiam violationes voti simplicis castitatis per peccata luxuriae cum aliis personis commissa sacrilegia sint, inter theologos controvertitur, a S. Alphonso a Ligorio asseritur,

*Sacrilegiis realibus* accensentur:

α) Illicita aut invalida dispensatio Sacramentorum.

β) Indigna susceptio Sacramentorum.

γ) Indigna tractatio sacrarum reliquiarum et imaginum.

δ) Profanatio sancti olei, sacrorum vasorum aut aliarum rerum speciali benedictione ad usus liturgicos initiatarum.

ε) Ludibriosa imitatio ceremoniarum liturgicarum.

ζ) Abusus verborum S. Scripturae, eadem applicando ad res turpes aut adhibendo in auxilium erronearum et haereticarum opinionum.

η) Arbitraria abrogatio piarum fundationum et occupatio fundorum ecclesiasticorum, necessarios ad publicum cultum sumtus subministrantium.

ϛ) Furtiva ablatio sacrarum reliquiarum, sive ecclesiae cuidam, sive personae privatae earundem dominium competat. Generatim furtum, auferendo rem sacram commissum, sacrilegium censetur.

ι) Demum a culpa sacrilegii non vacat negligentia parochorum, quorum incuria fit, ut panis eucharisticus in tabernaculo asservatus mucorem contrahat, sacra vasa, baptisteria, sacrae vestes etc. sordescant.

*Sacrilegia localia* fieri possunt in ecclesiis, cryptis et coemeteriis. Ecclesiae sacrilege profanantur:

α) Effusione sanguinis vel seminis humani in aliqua copia.

β) Violenta effractione et spoliatione.

γ) Mercatu, compotationibus, rixis et concertationibus, strepitu judiciorum.

δ) Furtis in loco sacro commissis, praesertim ablatione rerum sacrarum[1]).

## §. 208.

Peccatis contra religionem demum accensenda est *simonia*, quae a Simone Mago nomen habet (Act. 8, 18 seq.), ac definitur studiosa voluntas emendi vel vendendi pretio temporali aliquid spirituale vel spirituali annexum.

*Objectum* simoniae est bonum spirituale e. g. sacer ordo, munus ecclesiasticum; vel res spirituali bono annexa, e. g. jus percipiendi

---

[1]) Per sacrilegia sub α) et β) nominata, item per sepulturam infidelis aut nominatim excommunicati ecclesiae *pollutae* censentur pro eo casu, quod haec crimina innotuerint.

proventus beneficii ecclesiastici. *Negotium* simoniae est emtio vel venditio talis objecti pro pretio temporali.

*Pretium temporale,* quod simoniace datur et accipitur, distinguitur triplex: *munus a manu,* scil. pecuniae solutio aut aliquid tali solutioni aequivalens - *munus a lingua* scil. intercessio studiose quaesita, per quam collator boni quaesiti ad dandum bonum respectu humano moveatur — *munus ab obsequio,* saecularia quaelibet servitia, eum in finem praestita, ut bonum spirituale detur.

Distinguunt porro *simoniam mentalem,* si pretium temporale datur cum intentione obligandi collatorem rei quaesitae ad dandum bonum spirituale aut spirituali annexum vel si vice versa bonum spirituale datur cum intentione obligandi ad dandum pretium temporale, absque formali conventione inter dantem et accipientem [1]) — *simoniam conventionalem,* quando formaliter pactum initur — *simoniam realem,* ubi pactum ex utraque parte jam executioni mandatum fuerit, vel mandari coeperit. Si ex una parte pactum adimpletum fuerit, simonia audit *mixta* — si ex neutra parte, *pura.*

Simonia est peccatum, cui nota turpitudinis et nefarii abusus rerum sacrarum inusta est. Turpitudo peccati in eo consistit, quod bona spiritualia et dona gratiae mercium instar tractentur; abjectam nequitiam sensus, tali agendi ratione manifestatam, castigat fervor apostolici verbi: *Pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam donum Dei existimasti pecunia possideri. . . . . In felle enim amaritudinis et obligatione iniquitatis video te esse.* (Act. 8, 20 seq.). Simonia autem non solum contra religionem in genere, sed contra speciale praeceptum juris divini positivi peccat: *Gratis accepistis, gratis date* (Matth. 10, 8); pugnat insuper contra severissima ecclesiae sancita. Ex mente ecclesiae simoniaci sunt fures et latrones, in ovile ovium non per ostium intrantes, sed aliunde ascendentes (Joann. 10, 1), quos ideo omni modo arcere et pellere stude. Pro casu *realis* simoniae:

*α*) Simoniaci tum collatores quum acceptores beneficiorum ecclesiasticorum ipso facto excommunicationem incurrunt —

*β*) Actus collationis nullus ac irritus est —

*γ*) Simoniacus acceptor ad illud beneficium, quo simoniacis artibus potiri studuit, perpetuo inhabilis declaratur.

---

[1]) Sub hoc genus tacitae simoniae pertinet species quaedam ejusdam ab Innocentio XI damnata: „Dare temporale pro spirituali non est simonia, quando temporale non datur tanquam pretium, sed dumtaxat tanquam motivum conferendi vel efficiendi spirituale; vel etiam, quando temporale est solum gratuita compensatio pro spirituali, aut e contra."

Praeter simoniam stricte talem datur alia quaedam non immediate quidem jure divino, ast lege ecclesiastica vetita. Cujus species sunt:

α) *Simonia confidentialis,* consistens in eo, ut quis beneficium sibi collatum aut oblatum alteri cedat, aut eidem aliud procuret, ea sub conditione, ut ille alter beneficium ipsi cessum aut procuratum vel procuranti, vel tertio cuidam resignet. Hic ausus poenis canonicis paullo ante allatis, subjacet.

β) Resignatio beneficii in *favorem tertii* aut *cum reservatione certae pensionis.*

γ) *Permutatio beneficiorum,* puta absque interventione ecclesiasticae auctoritatis et observatione sanctionum canonicarum.

Dantur demum actus, non quidem in se simoniaci, qui tamen propter intentionem agentis culpa irreligionis non vacant, et aliquam cum simonia affinitatem habent; v. g. si quis sacerdos actus muneris sui ideo potissimum exerceret, ut ipsi dona et stipendia pro sacris obtingant aut largius affluant. Ad culpam carnalis sensus, tali agendi ratione manifestati accedit ratio scandali fidelibus dati per exemplum sacerdotis quaestuarii, qui ecclesiam damnis afficit eo gravioribus, quo avidius temporalibus inhiat. Sacerdotis est, non solum quaestum, sed ipsam speciem quaestuositatis et sordidae inhiantiae temporalium evitare.

# SECTIO SECUNDA.

## De communibus officiis moralibus.

### §. 209.

Officiis religionis succedunt officia moralia, quae relationes hominis ad se ipsum et proximum concernunt. Objectum horum officiorum constituunt essentialia illa, quae curam humanam in hac vita occupant, bona moralis existentiae, τὸ esse ac τὸ bene esse hominis concernentia. Ad τὸ esse hominis qua hominis pertinet bonum spiritualis ac physicae existentiae una cum necessariis ejusdem sustentamentis; dehinc eruitur triplex objectum curae moralis et triplex series officiorum, scil. quoad bonum *spiritualis existentiae,* quoad bonum *physicae existentiae* et quoad *objecta externa humanis indigentiis inservientia.* Ad *τὸ bene esse* hominis pertinet sufficienter expeditus usus propriarum facultatum, aestimatio ac honor, et intimius commercium cum bene sentientibus in gaudium ac solatium vitae. Dehinc triplex cura moralis quoad bona *libertatis, honoris* et *amicitiae.*

# TITULUS PRIMUS:

**Obligationes morales circa bona, τὸ esse hominis terreni constituentia.**

## CAPUT PRIMUM:

**Officia circa bonum spiritualis existentiae.**

§. 210.

Primum et principale objectum curae nostrae moralis est integritas et perfectio hominis interni, sive bonum spiritualis existentiae, tum in nobis quum in aliis.

Ut jam homo aliis spiritualiter prodesse possit, prius ipse spiritualiter perficiatur oportet. Haec jam interioris hominis cultura moralis omnes animi facultates amplectitur, eoque tendit, ut in interno homine illae morales dispositiones efformentur, quae sunt quasi praeviae conditiones omnis ulterioris activitatis moralis, et praedispositiones humanitus requisitae perfectae adimpletionis legis divinae. Hae praedispositiones humanitus requisitae sunt quodammodo correlata praedispositionum in virtutibus infusis divinitus collatarum; utriusque enim generis praedispositiones iisdem subjectis, scil. intellectui, menti et voluntati inhaerent, et in eundem finem, scil. in efformationem imaginis divinae homini concreatae tendunt.

Primum ergo objectum culturae moralis est *intellectiva hominis facultas.* Gravitas et necessitas curae eidem impendendae ex sequentibus momentis patet:

α) Rectus intellectus est necessarium praerequisitum rectae actionis; quomodo, qui non recte intelligit, obsequi poterit verbo scripturae, *rationabile obsequium* a nobis exposcenti? Hinc Salomo nihil prius habuit, quam ut sapientiam a Deo efflagitaret.

β) Homo dignitatem, quae ipsum prae ceteris animantibus visibilis mundi ornat et socium superorum spirituum facit, a ratione et intellectu habet. Hanc suam dignitatem dehonestaret et defoedaret negligendo excellentissimum a Deo sibi collatum donum.

γ) Homo ad imaginem Dei creatus est. Deus autem est lux et in luce habitat. Quapropter homines quoque, ut ei similes sint, lumen sibi inditum nutrire debent, ut in luce ambulent.

δ) Opera divina creata sunt eum in finem, ut ab hominibus cognoscantur et Deus ex ipsis cognitus glorificetur. Quum jam hominis officium sit studendi cognitioni Dei eumque glorificandi, se ipsum aptum reddere debet per culturam intellectus ad cognoscenda divina opera et ad gloriam Deo dandam.

ε) Unusquisque pro posse suo et pro conditione proximo lux atque dux sit: *Repleti omni scientia, ita ut possitis alterutrum monere.*

(Rom. 15, 14). Haec jam scientia labore et industria acquiratur oportet.

ς) Homo ultimo desiderat beatitudinem; vera autem beatitudo in cognitione rerum altissimarum invenitur, nec ulli, nisi diligenter quaerenti, unquam obtinget.

## §. 211.

Quod jam ipsum negotium efformandi intellectus attinet, respici debent tum *materiae* ad erudiendum ingenium intellectualiter apprehendendae, tum *forma*, quae materiis intellectualiter apprehensis imprimi debet, ut hominem interiorem ornent, et imago Dei in intellectuali hominis habitu efformetur.

Quoad *materiam cognitionis humanae* distinguuntur necessaria scitu ab iis quae utiliter sciuntur, et ab aliis, quae non tam utilitati, quam amoenitati vitae inserviunt.

α) Objectum necessariae cognitionis constituunt omnia illa, quae homo scire debet, ut viam salutis aeternae cognoscat, et muneri, ad quod exsequendum in hoc temporali ordine a Deo vocatus est, satisfacere valeat. Primarie ergo necessaria est solida institutio in doctrina religionis et in officiis moralibus ac civilibus quoad modum et gradum individualium discentis indigentiarum.

β) Locum alterum *cognitiones vere utiles* tenent, inter quas illae praeferendae sunt, ex quibus plus fructuum pro exequenda speciali nostra vocatione in mundo morali percipimus.

γ) Ultimo loco ponuntur, quorum cognitio in se quidem hominem ornat, sed tunc solum ad ipsius aliorumque aedificationem inservit, ubi illa non negliguntur, quae necessario exposcuntur vel saltem multo utilius coluntur. In se quidem quodcunque studium intellectualis culturae ingenuum ac laudabile est; sed respectu conditionis hominum terrestris tam imperfectae non omnia pro omnibus sunt. Qui recte sapit, ista potissimum discenda eliget, quibus suae aliorumque saluti pro suo modo optime inservire valeat.

## §. 212.

Finis intellectualis culturae est perfectio hominis interioris, ita ut in omnibus, quae ad temporalem et aeternam ejus vocationem spectant, recte sapiat. Quodsi ita sapit, in intellectuali ejusdem habitu imago Dei concreata elucet. Quod ut fiat, requiritur:

α) *Castus amor veritatis.* Hoc amore percitus homo nil verum habeat, quod cum debita numinis divini reverentia conciliari nequit;

nec patiatur se falli illusionibus facultatis imaginativae, quae suggestionibus sensus mundani seducta in admirationem et dilectionem eorum rapit, quae sub specie nobilitatis ac pulchritudinis corruptionem et putredinem mortis occultant. (Cfr. Matth. 6, 22. 23). Quanti momenti sub hac ratione moralis disciplina ac cultura phantasiae et imaginationis sit, per se patet. Imaginatio, luminibus coelestibus orba, rerum sensualium speciebus inebriatur, suisque hallucinationibus rationem hominis obnubilat; phantasia, ab intellectu veri avulsa, in quascunque errorum vias exorbitat, lumenque homini concreditum in vacuum immensum dissipat.

β) *Generosus amor discendi*, qui hominem interiorem in tantum nobilitat, in quantum ignavia et taedium discendi ipsum dehonestat, insipientemque ostendit.

γ) Qui tamen amor discendi, ut vere generosus sit, *studio semetipsum perficiendi* animatus sit oportet, ideoque a vana curiositate et vaga discendi cupiditate tam longe remotus sit, quam a studio vanae gloriolae, quam appetunt animae imbecilles et lepida ingenia in superficie rerum natantia.

δ) Stolidam hanc sensus vanitatem contemnens homo vere generosus potius eum in finem diriget studia sua, ut pro mensura donorum ac charismatum intelligentiae divinitus sibi collatorum *hominibus prosit*, et *ad eorundem salutem promovendam* efficaciter conferat.

## §. 213.

Altera principalis cura quoad hominem internum moraliter perficiendum spectat *moralem perfectionem mentis*. Mens (Gemüth, Innerlichkeit des Menschen) est indoles multipliciter composita, cujus vigor ab activitate variorum homini connatorum stimulorum pendet. Mentes hominum jam naturaliter diversimode dispositae sunt pro diversa psychica indole ex individuali virium vitalium contemperatione resultante, e compenetratione hujus indolis naturalis cum vita et activitate facultatum rationalis indolis enascitur mens qua moralis habitus.

Cura moralis, menti humanae adhibenda, duplex negotium continet, scil. cohibendi inordinatos ejus affectus, et colendi ac efformandi generosum quodcunque bonumque, quod ipsi naturaliter inditum est. In priori negotio consistit *disciplina moralis*, in altero *moralis cultura* mentis humanae. Haec cura adhibenda est tum *receptivae indoli*, tum *spontaneae vi*, quae menti inest, et refertur ad sensum ejusdem tum *irascibilem* tum *sympathicum*. Receptiva indoles morali disciplinae subjicienda est, ne in abjectam debilitatem aut inordinatam et impuram mollitiem i. e in tales mentis habitus degeneret, quales inveniuntur in

timidis, ignavis, sensui tristitiae inhaerentibus, rancore plenis, aut effeminatis, affectuum molliculorum plenis, lascivientibus in affectibus impuris, haerentibus in externa hominum ac rerum forma etc. Spontanea mentis vis cohibenda est ab inordinata praecipitatione et a praepotentibus et indomitis energiae excessibus. Irascibilis vis disciplinatur per mansuetudinem, sensus sympathicus per castam et cautam cordis et linguae custodiam.

Positiva cultura consistit in studio fovendi et formandi quodcunque bonum, quod menti naturaliter inest aut in eadem radicatur. Sic in receptiva mentis indole radicantur fides, obedientia, misericordia, tenera sympathia cum aliorum gaudiis et doloribus; in spontanea ejusdem vi virtutes fortitudinis, assiduitatis, perseverantiae, in sensu irascibili zelus et ardor justitiae, in sensu sympathico pia humanitas et benignitas.

Facultates menti humanae congenitae naturaliter ordinatae sunt ad certos morales fines, ita quidem, ut in bene culta receptiva mentis indole contineantur *potentiae conservatrices* moralis ordinis, in bene culta spontaneitate *productivae vires* moralis activitatis. In varietate ac diversitate naturalis singularum mentium dispositionis praefiguratus est ordo vitae moralis, tum domesticae quum publicae, relate ad functiones morales ab hominibus sexu, aetate et externa conditione differentibus praestandas, ad quas virtutes morales quoque in mente humana radicitus fundatae ordinantur. Dehinc magnum, quod morali mentis culturae inest, momentum satis patet.

## §. 214.

Spontanea mentis vis generaliter voluntas (Strebekraft) vocatur. Sensu speciali voluntas designat moralem appetendi facultatem, seu appetendi facultatem relate ad finem hominis moralem. Voluntatis moralis continua perfectio est officium principale, cujus cura cum ipso virtutis studio coincidit. „Nemo dicat: Satis est; sic volo manere; sufficit mihi esse, sicut heri et nudius tertius.“ (Bernard.) „Semper tibi displiceat, quod es, si vis pervenire ad id, quod non es. Nam ubi tibi placuisti, ibi remansisti; si autem dixeris: Sufficit — periisti.“ (Augustin.)

Studium perficiendi voluntatem ad tria refertur. Studendum est enim:

*α*) *Integritati* voluntatis moralis, quae in eo consistit, ut homo se quorumcunque vitiorum irretitionibus expediat, et in quocunque opere justus esse studeat.

*β*) *Firmitati* voluntatis moralis, consistenti in eo, ut homo integritatis suae constantiam servet.

*γ*) *Puritati* voluntatis moralis, ut homo non solum, quae recta sunt, faciat, sed bona ex recta quoque intentione perficiat.

§. 215.

Homo non soli sibi vivit, sed cum aliis convivit, atque mente et corde spiritualiter communicat. Regula hujus communicationis dictatur per leges justitiae, sanctitatis et charitatis, quae simul in idem praeceptum conspirant, ut simus veraces et fideles, sinceri, in genui pieque fidentes, simul tamen cauti, ne, dum aliis nos damus, ullo modo debitam cordis et linguae custodiam negligamus.

Lex primaria ac fundamentalis conversationis moralis cum aliis esto, ut simus *veraces* in asserendo, *fideles* in promittendo. Absque veracitate et fidelitate nulla datur *fides* et *fiducia,* absque fide et fiducia nulla hominum societas possibilis est. Adeoque, qui verax et fidelis esse non vult, ex sua parte omnem hominum consociationem tollit, omnesque vi humanae consociationis assequendos fines morales negat et irritos reddit. Hinc societas humana illum, qui officium veracitatis et fidelitatis principialiter negare vellet, e communitate sua pellere, ipsique omnia jura ac beneficia mutui commercii, in mutua fide et fiducia fundati, denegare deberet.

Veracitas et fidelitas quoad rem idem sunt, ac solum quoad objectum sive materiam obligationis differunt. Veracitas scil. spectat ad assertiones, fidelitas ad promissiones, veracitas est fidelitas in asserendo, fidelitas est veracitas in promittendo. Quapropter utriusque officii iidem debendi tituli exstant, et rationes, quibus officium veracitatis demonstratur, fidelitatis quoque moralem nocessitatem comprobant.

Definitur autem *veracitas* pia sinceritas, qua interiora nostra cum aliis sine fuco et dolo communicamus. Hic communicandi modus non solum ad verba nostra, sed ad omnem nostri agendi rationem spectat, et omnem tum *simulationem* tum *animum fallendi* excludit. Simulatio sive fucus abesse debet, ut ea, quae pro nobis ferimus, cum interioribus nostris concordent; animus fallendi abesse debet, quia aliis jus morale competit postulandi, ne a nobis arbitrarie ludificentur. Utraque, tum fraus, quum simulatio, homine ingenuo indignae sunt, adeoque contra aestimationem, quam homo sibi ipsi debet (cfr. §. 200) peccant, insuper autem iisdem peccatis aestimatio et charitas proximo debita laeditur. Adeoque homo tum sibi tum proximo sancte debet, ut virtutes veracitatis ac fidelitatis colat. Quod jam hominem ingenuum quemque decet, multo magis hominem christianum obstringit. Rationes

nomine religionis christianae ad veracitatem obstringentes sunt sequentes:

α) Homo ad imaginem Dei creatus est, et imitator Dei esse jubetur. Jam vero *Dei perfecta sunt opera et omnes viae ejus judicia; Deus fidelis et absque ulla iniquitate, justus et rectus.* Deut. 32, 4.

β) Deus est absoluta veritas, veracitas ac fidelitas, nec ullus, nisi qui sub hac ratione Deo similis fieri studet, ad Deum pervenire potest. *Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requiescet in monte sancto tuo? Qui ingreditur sine macula... qui loquitur veritatem in corde suo, nec egit dolum in lingua sua.* Psalm. 14, 1—3.

γ) Deus ab initio *hominem fecit rectum* (Eccle. 7, 30); adeoque qui a veritate deficit, contra divinitus ordinatam humanae naturae institutionem peccat.

δ) Idem ip um dici debet quoad hominem in Christo regeneratum. *Induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est in justitia et sanctitate veritatis* Eph. 4, 24.

ε) In ore Christi, exemplaris morum christianorum, *non inventus est dolus* (1 Petr. 2, 22); — *Dei Filius Jesus Christus .... non fuit Est et Non, sed Est in illo fuit.* (2 Cor. 1, 19.)

ζ) Societas christiana pro idea sua divinitus constituta est regnum veritatis et sanctitatis, ideoque nulla membra, nisi sincerae veritatis amantia compatitur. Hinc *Deponentes omnem malitiam, et omnem dolum et simulationes ... sicut modo geniti infantes, rationabile sine dolo lac concupiscite, ut in eo crescatis in salutem.* 1 Petr. 2, 1 seq.

η) Quod christianum sanctitatis studium exigit, charitas ultro secum fert. *Charitas congaudet veritati.* 1 Cor. 13, 6. Conjunctio animorum nomine charitatis christianae requisita absque veritate et fidelitate consistere nequit. *Propter quod, deponentes omne mendacium, loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo; quoniam sumus invicem membra.* Eph. 4, 25.

## §. 216.

Ex dictis malitia et perversitas *mendacii* ultro fluit. Definitur autem mendacium juxta S. Augustinum falsa significatio cum voluntate fallendi. Ipsa jam definitio exprimit, duplex malum in mendacio contineri, scil. *fucum* sive voluntariam simulationem, aliud proferendo sive significando verbis vel signis, quam quod in corde est; ac *dolum* sive voluntariam deceptionem proximi per voluntariam simulationem. Hinc mentiens tum contra se ipsum, quum contra proximum peccat; contra se ipsum peccat voluntarie causando contradictionem inter internum habitum et externam apparentiam personae, contra proximum

peccat ejusdem fide abutendo. In utroque autem, tum in pervertendo veritatem naturae suae, quum in decipiendo proximum ultimo contra Deum peccat, seque facit alienissimum a Deo, qui est veritas et veracitas ipsa, ac ipse fallere nescius mendacitatem sancto odio abominatur. Mendacium auctorem ac patrem habet diabolum (Joann. 8, 44); mendacitas idem est cum nequitia (Rom. 3, 4), ideoque aeternis suppliciis deputatur (Apoc. 21, 8; 22, 15). Hinc etiam conversio ad vitam in ss. litt. designatur ceu reditus ad justitiam et veritatem Eph. 4, 24; 1 Petr. 2, 1 seq. In communi quoque hominum consortio ille maximi habetur, qui maxime fide dignus est; homines autem sublestae fidei nullius furfuris esse putantur. Mendacium juxta communem hominum sensum est abjectum quoddam ac vile, quod in timidis, ignavis, immaturis malique amantibus deprehendi solet, recteque censetur, probos ac rectos non indigere malis fraudis machinationibus. Imo qui recti corde sunt, ejusmodi fraudes ex toto animo detestantur, nihilque turpius censent, nisi mendacitatis et fraudulentiae argui. Sensus veracitatis homini intime congenitus est, ita quidem, ut vultus illius, qui mendax deprehenditur, rubore suffundatur. Gentiles, qui abjecta quaeque divinis honoribus ornaverunt, et impudicitiae altaria dedicaverunt, nusquam eo devenerunt, ut mendacium ceu divinum quoddam colerent. Absque veritate et fidelitate nulla hominum datur societas, cujus conditio sine qua non mutua hominum fides ac in invicem fiducia est.

Argumenta hucusque allata comprobant veracitatem ac fidelitatem officia absoluta esse, *mendaciumque absolute prohiberi.* Nec etiam, si solum hypothetice prohiberetur, certus limes, ultra quem licentia mentiendi non extendenda sit, statui posset. Admissa enim tali licentia unusquisque per obligationem ad veracitatem in angustias redactus promtus foret ad praesumendum, se in tali necessitate versari, ad quam officium strictae veracitatis applicari nequeat. Imo sententia illorum, qui pro aliquibus saltem casibus mendacium absque culpa admitti posse autumant, se ipsam evertit et absurditate sua impossibilitatem suam comprobat. Quis enim certe scit, num proponens, contra propriam mentem loqui interdum licitum esse, non in eodem momento hac licentia ad decipiendos illos abutatur, a quibus exigit, ut propositioni suae fidem habeant?

Ceterum non omnia mendacia ejusdem gravitatis sunt, imo in mentiendo quoque parvitas materiae admittitur. Insuper varia mendaciorum genera dantur, quorum diversitate culpa quoque mendacii diversificatur. Si finem mentientis spectas, mendacia communiter dividuntur in mendacia *joci causa* prolata, ad *avertendas necessitates* inventa, ad *capessendam utilitatem* directa, *detrimentum aliorum* intendentia. Gravitas ac malitia mendacii pendet a materia peccati, ab inten-

tione peccantis, et ab adjunctis personae, loci etc., moralem facti rationem essentialiter modificantibus. Sic, qui in rebus ad veritates religionis et morum pertinentibus voluntarie falsa profert, certe gravius peccat, quam in quacunque alia re mentiens; qui posthabita fide jurata mentiri audet, quocunque alio pejus mentitur; mendacium ex ore parentis, praepositi, sacerdotis etc. gravius ac abominabilius est quocunque alio mendacio.

## §. 217.

Sunt, qui inter mendacium et simplex falsiloquium distinguentes certas quasdam a stricta veritate deflexiones omni culpa vacuas esse putent. Quod quidem concedere nullatenus possumus, nec etiam rationes ad excusandas illas deflexiones allatae aliud quid probant, nisi disparitatem culpae, quae utique minor est, quando quis non ex malevolo animo, sed potius e benigna intentione contra propriam mentem loquitur, vel si quis in rebus, ad quas sciendas nullum jus sanctum ac congenitum datur, alios in errorem ducit.

Alia tamen quaestio est, num ordo humanae vitae temporalis per peccatum turbatus in omnibus sine exceptione casibus strictum veritatis rigorem compatiatur. Et quoad hoc non possumus diffiteri, dari casus, in quibus rationes pietatis ac humanitatis ad deflectendum a rigida veracitate cogant, ita quidem, ut ille, qui contra propriam mentem loquitur, a culpa personali immunis sit, quin tamen omnis culpa desit, quae aut temporali generis humani imperfectioni aut malitiae illorum, quorum culpa morali veri amans contra propriam mentem loqui cogitur, imputanda est. Ejusmodi casus sunt:

α) Insania mentis, quae aliter sanari nequit, nisi accommodatione fictitia ad insulsas insanientium opiniones.

β) Quando homines ingenii defectu laborantes a laesione sui ipsorum aliorumve arceri nequeunt, nisi suggestionibus quibusdam fictitiis.

γ) Quando impetus hostilis nonnisi fallendo averti aut depelli potest.

δ) Quando injustae aggressioni alio modo praecaveri nequit.

ε) Si periclitanti proximo bonum valde grave v. c. vita, sanitas, integritas morum, alio modo servari nequit.

Casibus sub γ) et δ) allatis bellicae quoque astutiae accenseri debent, quae tamen a perfidis ignavorum fraudulentiis valde diversae sunt. Hostem arte ingenii superare, laude dignum est; malae vero artes fraudis ac doli ignominiosae ac turpes ab omnibus habentur.

A culpa morali vacuae sunt artes quaedam sermonis, quibus,

quod in mente geritur, occultatur, quin alii consulto in errorem mittantur. Imo ipsa simulatio, illa scil., quae non fallendi, sed experiundi causa instituitur, moraliter admittitur, et ingeniose ac sapienter adhibita bonis et sanctis finibus inservire potest. Cfr. 3 Reg. 3, 25 seqq.; Luc. 24, 28.

## §. 218.

Cum veracitate et fidelitate intime connexa est *candida sinceritas,* quae earundem quasi essentiam ac animam constituit. Hanc Christus in Nathanaele laudat: *Ecce vere Israelita, in quo non est dolus.* (Joann. 1, 47). Eidem virtuti Christus suos studere jubet, dum illos monet, *simplices esse sicut columbas.* (Matth. 10, 16). Eodem sensu Davides precatur: *Scio Deus meus, quod probes corda, et simplicitatem diligas...* (1 Paral. 29, 17). Sancta haec cordis simplicitas fallere nescia individuam sequacem habet *piam fiduciam,* quae, nisi de contrario constet, in hominibus semper meliora supponere amat. *Charitas non cogitat malum.* (1 Cor. 13, 5). Quae tamen pia animorum sincerorum fiducia non confundenda est cum imperita credulitate eorum, qui facile credunt, quae libenter audiunt, ideoque aures seductoribus patulas habent. (Eccli. 19, 4.) Ab hac imprudenti, periculosa et culpae non experti credulitate graviter dehortatur Salvator: *Estote prudentes sicut serpentes.* Matth. 10, 16; cfr. 7, 15.

Candidae sinceritati opponitur ignobilis illa vafrities mentis, quam Siracides carpit: *Est solertia certa, et ipsa iniqua.* Eccli. 19, 22. Ejusmodi homines, quia ipsi mentis rectitudine carent, in aliis quoque mala supponere amant, et sine justa ac sufficienti causa aliis diffidere solent. Et haec jam diffidentia iterum gradus suos habet, dum a *simplici diffidentia,* per quam probitas ac integritas proximi absque sufficienti causa in dubium vocatur, ad *temerarias suspiciones* assurgit, et ab ejusmodi suspicionibus ad *temeraria judicia* rapitur. Taliter diffidentibus dictum esto: *Nolite judicare, ut non judicemini; in quo enim judicio judicaveritis, judicabimini; et in qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis.* Matth. 7, 1 seq. Injuste diffidens propriam arguit malitiam (Rom. 2, 1), temerarie judicans divinum sibi arrogat judicium (Rom. 14, 4), simulque illis, quos arguit aut damnat, gravem infert injuriam, ac crudelia vulnera infligit. Vix datur, qui homines plus torqueat, quam qui malis suspicionibus plenus est; et quo arctiora sanctioraque conviventium vincula sunt, eo plus doloris ac damni ex injustis suspicionibus scaturit. Mala suspicio adinstar mali daemonis vexat illos, quos occupat, et per illos vexat quoscunque alios, ad quos ejusdem vis et efficacia porrigitur. Proclivitas ad malas suspiciones est gravis animi

morbus, qui difficillime sanatur, nec sanari potest, nisi integer aegroti moralis habitus funditus mutatus fuerit.

## §. 219.

Cum veracitate et ingenua sinceritate castus et prudens usus linguae conjungatur oportet; imo absque tali linguae temperamento vix quisquam leges veracitatis et ingenuae sinceritatis servabit. Cfr. Jac. 1, 26.

*α*) Primum, quod sub hac ratione requiritur, est, ut homo generatim moderatum linguae usum faciat. *Sit omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum.* (Jac. 1, 19.) Qui secus facit, stulte agit (Eccli. 19, 11. 12), sibique quam maxime nocet. Vix enim, qui linguae non parcit, justitiam vitae servabit (Prov. 10, 19; 18, 6; Psalm. 33, 14); neque qui se ipsum custodire ac regere nescit (Jac. 3, 2 seqq.), ab aliorum machinationibus et malis artibus se custodire valebit (Prov. 20, 19; Eccli. 8, 20—22), certe vero multa inania, futilia et insana loquetur [1]), taliaque proferet, quae coram divino judice olim excusare non poterit. *Dico autem vobis, quoniam omne verbum otiosum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die judicii.* Matth. 12, 36. — *Qui custodit os suum, custodit animam suam; qui autem inconsideratus est ad loquendum, sentiet mala.* Prov. 13, 3. Hinc monitum Sapientis: *Ori tuo facito ostia et seras. Aurum tuum et argentum tuum confla, et verbis tuis facito stateram, et fraenos ori tuo rectos. Et attende, ne forte labaris in lingua, et cadas in conspectu inimicorum insidiantium tibi, et sit casus tuus insanabilis in mortem.* Eccli. 28, 28 seqq.

*β*) Dantur vero specialiter res quaedam, quae ita comparatae sunt, ut absque peccato aut periculo peccati aliis communicari nequeant. Quoad talia igitur casta et sancta *reticentia* requiritur, ad quam ante omnia spectat, ut a retegendis aliorum arcanis, quantum per altiores rationes licet, desistatur. Dividitur autem secretum in naturale, promissum ac concreditum. Naturale vocatur, quod nobis casu fortuito innotuit; promissum, quod sub sponsione taciturnitatis excepimus; concreditum, ad quod custodiendum nos propter fiduciam concredentis obstrictos sentimus. Inter secreta concredita speciatim pertinent illa, quae medicis, apothecariis, obstestricibus, chirurgis, causidicis, pastoribus aliisve ratione muneris ab iisdem exerciti innotescunt. Secretum naturale in tantum obligat, in quantum honori, bonae famae aut rei familiari proximi parcere tenemur. Gravitas obligationis a gravitate rei

---

[1]) Prov. 10, 10; Eccle. 5, 2; Eccli. 20, 5; 5, 14.

pendet. Secretum promissum juxta S. Alphonsum regulariter obligat graviter vel leviter juxta intentionem promittentis. Officium, secreta aliorum tegendi, cessat, quando res nobis fiducialiter commissa jam alia via palam facta est, vel si agitur de salute ac securitate reipublicae, vel si secretum absque gravi aliorum innocuorum damno aut periculo custodiri nequit. Ex multorum sententia damnum grave, ipsi custodi secreti imminens, ab obligatione servandi secreti dispensat. Secreta naturalia ac promissa retegi debent, quando quis a judice interrogatur de rebus ad eadem spectantibus. Secreta vero, quorum notitia alicui propter speciale, quod exercet, munus concredita fuit, tunc solum, ubi crimini laesae majestatis aut ausui contra securitatem reipublicae praecavendum est, retegere licet. Officium servandi sigillum confessionis sacramentalis plane absolutum est, nec ullam ullius modi exceptionem patitur.

Alia dantur, quae nonnisi cum cauta circumspectione aliis communicari possunt, quia iisdem plane et perfecte excipiendis ex quacunque ratione impares sunt. Ipse Salvator discipulos suos non statim ex integro in mysteria regni sui introduxit: *Adhuc multa habeo vobis dicere; sed non potestis portare modo.* Joann. 16, 12. Similiter in rebus vitam moralem spectantibus dantur sat multa, quae immaturis aetate aut moraliter infirmis scire non convenit, aut non scire expedit. Quomodo bona fide errantes tractandi sint, ne e transgressoribus legis materialibus formales fiant, supra (p. 46) dictum fuit. Quoad malevolos, malaque fide aut stupida curiositate explorantes ea, quae illos scire non convenit, aut saltem non oportet, valet verbum Christi: *Nolite dare sanctum canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos, ne forte conculcent vos pedibus, et conversi dirumpant vos.* Matth. 7, 6. Cfr. Marc. 11, 28—33.

## §. 220.

Finis commercii spiritualis cum proximo est *aedificatio proximi.* Ad hunc finem insectandum tenemur nomine debitae proximi dilectionis, quae per efficacem curam saluti proximi impendendam se contestatam facit. Quatenus haec cura spiritualem proximi salutem intendit, aedificationis studium vocatur, quod eo collineat, ut proximus in agnitione veritatis et in omni opere bono crescat. Ad tale studium mutuo exercendum qua concives regni spiritualis in Christo consistentis compellimur (cfr. Eph. 2, 19—22). Hinc Apostolus monet: *Quae aedificationis sunt, in invicem custodiamus.* Rom. 14, 19.

Pro varietate et diversitate relationum inter homines obtinentium varii ac diversi modi aedificandi dantur; generalis tamen et omnibus

sine discrimine possibilis modus est aedificatio per *bonum exemplum,* cujus vis et efficacia e communi vitae experientia abunde constat. Eadem experientia teste comprobatum est, societatem moralem bonis exemplis nullatenus carere posse, et nonnisi eorundem undique conspicuorum dominatrice vi salvam et sospitem manere. Hinc ab officio boni exempli nullus excipitur. *Unusquisque vestrum proximo suo placeat in bonum ad aedificationem.* (Rom. 15, 2.) Simulque unicuique officium boni exempli debetur: *Providentes bona . . . . . coram omnibus hominibus* (Rom. 12, 17).

Nec quidquam boni excipitur, quasi boni exempli apta materia non esset; nec ulla datur virtus, cujus commendatio per bonum exemplum non utilis ac necessaria foret. Quapropter monemur, ut in omnibus rebus bonum exemplum exhibeamus: *In omnibus te ipsum praebe exemplum bonorum operum, in doctrina, in integritate, in gravitate.* (Tit. 2, 7.) Quapropter etiam cujuslibet operis coram aliis commissi principalis intentio directa sit in aedificationem proximi: *Omnia ad aedificationem fiant.* (1 Cor. 14, 26.) — Quia aedificatio proximi officium est unicuique homini incumbens gravissimum, ubique et omni modo ejusdem memores esse debemus, ita quidem, ut etiam a licitis abstineamus, si in aliorum scandalum cedant. *Ab omni specie mala abstinete vos.* — Unumquemque per nomen christianum obligari ad officium boni exempli, Apostolus docet: *Sitis simplices filii Dei sine reprehensione in medio nationis pravae et perversae, inter quos lucetis sicut luminaria in mundo.* Phil. 2, 15.

Quodsi unusquisque homo nomine christianae virtutis ad officium boni exempli tenetur, ad idem certe eo magis, qui in christiana societate praesunt, obligati sunt. Nam: *Secundum judicem populi, sic et ministri ejus; et qualis est rector civitatis, tales et inhabitantes in ea.* Eccli. 10, 2. Nemo vero sanctius spiritualibus christianae societatis rectoribus et custodibus ad sanctam conversationem tenetur. „Nihil est — Patres Tridentini ajunt — quod alios magis ad pietatem et Dei cultum assidue instruat, quam eorum vita et exemplum, qui se divino ministerio dedicarunt. Cum enim a rebus saeculi in altiorem locum sublati conspiciantur, in eos tanquam in speculum reliqui oculos conjiciunt, ex iisque sumunt, quod imitentur.“ [1])

## §. 221.

Praeter communem et generalem modum aedificationis proximi dantur modi speciales specialiter adhibendo peculiarem operam, qua

---

[1]) Sess. XXII, de reform., c. 1.

aut in *intellectum,* aut in *mentem,* aut in *voluntatem* proximi salubriter agatur. Dehinc triplex negotium *edocendi*, *consolandi* aut *exhortandi* proximum, cui officio ut incumbatur, in arctiori vitae contubernio et in specialibus, quibus invicem juncti sunt homines, occasio et ansa se offert.

*α*) Utilitas, necessitas et salubritas operae impensae ad edocendos alios et promovendos in cognitione veri et cultura intellectuali vix ab ullo in dubium vocabitur. Nostro praesertim tempore, ubi cum desiderio et aviditate discendi pericula quoque errorum valde increverunt, et undique praecones errorum assurgunt, conamen solidae institutionis aliorum opus vere laudabile est. Insuper dantur sat multi, qui a periculis otii et liberae morae vix servari possunt, nisi in animis eorum studium et amor discendi excitetur, ita ut gustatione altiorum ac honestiorum vitae gaudiorum adversus illicia voluptatum impurarum et sordidarum muniantur. Sic e. g. opificibus aliisve juvenibus diebus festivis sibi ipsis relictis vix utilius quidquam praestari poterit, nisi quod ipsis occasio detur audiendi et addiscendi utilia quaecunque, quorum cognitio ipsis delectationem parit et sensum honesti et decori inspirat.

*β*) Officium moestos consolandi est opus piae misericordiae, ab ipso naturali humanitatis sensu dictatum, et a religione christiana nomine debitae charitatis fraternae praeceptum. *Non desis plorantibus in consolatione, et cum lugentibus ambula.* Eccli. 7, 38. *Rogamus vos fratres . . . consolamini pusillanimes, suscipite infirmos . . .* 1 Thess. 5, 14; cfr. 5, 11. Deus, quem imitari jubemur, ipse est Deus solatii, et Spiritus ejus spiritus consolationis et pacis (Joann. 14, 16); Christus tenerrima pietate solatus est afflictos et moerentes (cfr. Luc. 7, 12. 13); et similiter omnes sancti et pii solatio sancto se invicem recreare solent (cfr. Tob. 1, 19; Act. 16, 40). Imo nullo non tempore exstiterunt, qui charitate Christi pleni se integros operibus misericordiae et consolationis afflictorum et moestorum dicaverunt (Cfr. 2 Cor. 1, 6). *Benedictus Deus, Pater misericordiarum et Deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra, ut possimus et ipsi consolari eos qui in omni pressura sunt, per exhortationem, qua exhortamur et ipsi a Deo.* (2 Cor. 1, 4.)

## §. 222.

*γ*) Officium exhortationis triplex in se munus continet:

*αα*) Excitationis segnium et infirmorum;

*ββ*) Dehortationis levium et imperitorum;

*γγ*) Correctionis errantium.

Officium hoc immediate ex idea charitatis christianae fluit. *Quis infirmatur, et ego non infirmor? Quis scandalizatur, et ego non uror?* Hinc etiam monitum Apostoli: *Rogamus vos, fratres, corripite inquietos* .... 1 Thess. 5, 14. Cfr. 1 Cor. 14, 31; Col. 3, 16 etc. Insuper felix prosequutio talis operis misericordiae magnam habet remunerationem, *quoniam, qui converti fecerit peccatorem ab errore viae suae, salvabit animam ejus a morte, et operiet multitudinem peccatorum.* Jac. 5, 19 seq. Homo christianus honori Dei ac Christi, animae immortali proximi spiritualiter indigentis, imo aliis quibuscunque, quibus ex culpa errantis aut peccantis damnum grave imminet, sancte debet, ut proximi curam gerat; et quo gravior est res, de qua agitur, eo magis quoque officium exhortationis urget. Id unum exigitur, ut hoc munus per tales exerceatur, qui vere vocati sunt, et ut ab iisdem recto ac debito modo exerceatur.

Quem in finem distinguunt inter *correctionem fraternam* et *paternam.* Fraterna correctio per quemcunque fieri potest, qui fraterna quadam relatione corrigendo junctus est (Lev. 19, 17; Eccli. 19, 13 seqq.); paterna correctio spectat ad parentes, praepositos ac alios quoscunque, quibus paterna quaedam in corrigendum auctoritas competit aut specialis ejusdem cura concredita est. Hi igitur non solum ex titulo generali charitatis christianae, sed specialiter vi muneris sui ad exercendum hoc opus obligantur. Ex quo patet, quoad gravitatem et gradum obligationis munus paternae correctionis strictius et ex multipliciori titulo urgere, quam illud fraternae correctionis, cujus moralis necessitas a certis quibusdam conditionibus pendet, quae nisi integrae adfuerint, nemo sub gravi ad fratrem corrigendum obligatus censeri potest. Ad hoc jam requiritur:

*αα*) Ut corrigendus sive monendus mortaliter deliquerit aut in periculo mortaliter peccandi versetur. Peccatum veniale in se non est materia talis, propter quam fraterna correctio adhiberi debeat, nisi fors circumstantiae aut sequelae cum eodem connexae correctionem necessariam reddant.

*ββ*) Ut factum vituperabile aut periculum ejus committendi certo constet. *Priusquam interroges, ne vituperes quemquam; et cum interrogaveris, corripe juste.* Eccli. 11, 7.

*γγ*) Ut non adsint, per quos correptio melius et magis idonee fit.

*δδ*) Ut spes boni fructus adsit. *Noli arguere derisorem, ne oderit te; argue sapientem, et diliget te.* Prov. 9, 8.

*εε*) Ut monitori nullae graves noxae aut damnosae sequelae monitionis timendae sint.

Quodsi aliqua ex his conditionibus deest, strictum officium correctionis fraternae non datur, imo pro ratione circumstantiarum ne

moralis quidem licentia corrigendi concedi potest. Paterna vero correctio est res muneris, cui nunquam deesse licet, quia paterna auctoritate pollentes suos eadem solicitudine ac se ipsos custodire tenentur. Si jam suorum animas salvare nequeant, saltem suas salvent, ac veritati divinae, cujus praecones a Deo instituti sunt, testimonium perhibeant, Cfr. Ezech. 3, 17. 18. Neque putent, suo arbitrio commissum esse, num et in quantum suis licentias quascunque indulgere velint; non enim de sua, sed de causa Dei agitur. *Pro Christo legatione fungimur ad vos, tanquam Deo exhortante per nos.* 2 Cor. 5, 20. Insuper nisi desides aut refractarii sedulo corrigantur, auctoritas legis et ordinis moralis in dies magis collabitur, et etiam, qui hucusque boni fuerant, sensim pervertuntur. 1 Tim. 5, 20. Ex quo patet, quam severa olim coram Deo ratio ab his reddenda sit, qui muneri divinitus sibi concredito sive ex desidia, sive ex infirmitate aut respectu humano aut ex alia quacunque causa culpabiliter desunt. Cfr. Jesai. 56, 10; 1 Reg., c. 2. Interdum quidem dilatio monitionis aut correctionis ad opportunius tempus consulta videri potest; nunquam tamen hominum erroribus ita parcendum est, ut vel mera species assensus et conniventiae adsit vel quacunque ratione honori Dei et auctoritati veritatis divinae quidquam derogetur.

## §. 223.

Ut quodlibet aliud opus, ita etiam monitio et correctio proximi recto modó fieri debet, ut opus bonum ac salutare sit.

α) Unusquisque moniturus proximo monendo praeluceat exemplo vitae probae, ne eorundem, quae in aliis reprehendere aut corrigere vult, ipse reus deprehendatur. Rom. 2, 20—23; 1 Cor. 9, 27.

β) Correctio fraterna, quoadusque fieri potest, in spiritu lenitatis fiat. *Fratres, si praeoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos, qui spirituales estis, hujusmodi instruite in spiritu lenitatis, considerans te ipsum, ne et tu tenteris.* Gal. 6, 1. Paternae tamen auctoritati tum jus tum officium severioris correctionis competit. *Noli subtrahere a puero disciplinam; si enim percusseris eum virga, non morietur.* Prov. 23, 13. Cfr. Prov. 13, 24.

γ) Correctio a vecordi zelo libera sit, ne corrigendum irritet et obstinatum reddat, aut ultra debitum modum consternet. *Est correptio mendax in ira contumeliosi; et est judicium, quod non probatur esse bonum.* Eccli. 19, 28. Cfr. 8, 13; 1 Cor. 4, 14.

δ) Correctio ad regulas christianae prudentiae attemperetur, ita ut tum temporis ac loci, tum etiam indolis, aetatis, status aliarumque

circumstantiarum ratio habeatur. Cfr. Eccli. 31, 41; Prov. 17, 10; 25, 12; 1 Tim. 5, 1. 2.

ε) Demum in monendo et corrigendo rectus ordo servetur, juxta quem, nisi speciales rationes aliter suadent, mitius medium praeferatur acerbiori, ideoque clandestina monitio publicae punitioni., amica correptio delationi ad superiorem vel judicem praecedat. *Si peccaverit in te frater tuus, vade et corripe eum inter te et ipsum solum. Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum. Si autem te non audierit, adhibe tecum unum vel duos, ut in ore duorum vel trium testium stet omne verbum. Quodsi non audierit eos, dic ecclesiae.* Matth. 18, 15 seq. Ab hoc tamen ordine deflecti potest, imo debet, si agitur de avertendo gravi damno vel calamitate, praesertim publica, vel si factum culpabile jam publice innotuit; etiam tunc, si supponitur, rem, de qua agitur, per nullum alium melius, quam per superiorem componi posse, sine praevia privata monitione statim ad superiorem deferri potest.

## §. 224.

Contra officium aedificationis proximi peccatur per scandalum, seductionem et quamcunque aliam participationem peccatorum alienorum.

*Scandalum* definitur commissio vel omissio, qua aliis occasio ruinae spiritualis praebetur.

Scandalum dividitur in *datum* et *acceptum*. Datum vocatur, si certa agendi ratio pro sua natura ita comparata est, ut aliis occasio ruinae spiritualis fieri possit; quodsi vero actio in se moraliter licita et honesta aliis in scandalum cedit, scandalum mere acceptum audit, quod iterum est vel *pusillorum* vel *pharisaicum*, prout aut infirmitas aut nequitia scandalizatorum causa scandali accepti existit.

Scandalum datum dividitur in *directum*, quo peccatum proximi intenditur, et *indirectum*, quod absque tali intentione fit. Scandalum directum est illud, quod alio nomine seductio vocatur.

Scandali dati culpa a nemine sat doleri potest; vix enim a vero aberrabitur dicendo, longe maximam partem peccatorum, quae ab hominibus committuntur, immediate vel mediate scandalis sine intermissione undique datis causari. Ad hanc ingentem scandalorum colluviem unusquisque, qui non strictissime in viis justitiae ambulat, ex sua parte confert; et hinc fit, ut mundus sive societas hominum mundano more viventium ingenti pondere premat unumquemque in mundo viventem, qui, nisi speciali Dei gratia juvetur et confortetur, certo certius sub aliqua saltem ratione communi peccandi mori subjicitur. *Vae mundo a scandalis! Necesse est enim, ut veniant scandala; verumtamen vae illi, per quem scandalum venit!* Matth. 18, 7.

Scandali culpa parvitatem materiae admittit, ast altera ex parte in immensum augeri et sub variis titulis multiplicari potest. Culpa scandali est eo gravior:

α) Quo gravius est peccatum, per quod alii scandalizantur.

β) Quo major est auctoritas illius, per quem scandalum datur. Pessima scandala sunt data ab illis, qui vi muneris sui aliis exemplo probae vitae praelucere tenentur, ergo scandala data a parentibus, patribusfamilias, educatoribus, magistratibus etc. Nulla tamen graviora illis, quae veniunt a sacerdotibus et clericis! „Nullum majus praejudicium ab aliis, quam a sacerdotibus, tolerat Deus, quando ipsi peccamus, qui compescere peccata debuimus" Gregor. (Hom. 17 in Evangg.)

γ) Quo lugubrius est damnum spirituale per scandala causatum. Et sub hac ratione nulla scandala magis deploranda, quam illa, quibus innocentes animae tenerorum infantium corrumpuntur. *Quisquis scandalizaverit unum ex his pusillis, credentibus in me, bonum est ei magis, si circumdaretur mola asinaria collo ejus, et in mare mitteretur.* Marc. 9, 41; cfr. Matth. 18, 6.

Specialis malitia inest scandalo directo seu *seductioni*, proprimis si quis arte et destinato consilio innocentes aliorum hominum mores corrumpere studet, destruendo fidem, religionem, reverentiae sensum et omne aliud, quidcunque sanctum in cordibus innocentibus reconditum est.

## §. 225.

Restat adhuc quaestio, num et in quantum scandala mere accepta vitanda sint. Prudentia moralis suadet et praecipit, neminem sine causa irritare. Pusilli et infirmi sui ipsorum causa merentur, quod ipsorum infirmitati parcatur, et a licitis abstineatur, quae ipsis in scandalum cedere possent. *Si esca scandalizaverit fratrem meum, non manducabo in aeternum, ne fratrem meum scandalizem.* 1 Cor. 8, 13. Talis agendi ratio nomine charitatis christianae praecipitur: *Si enim propter cibum frater tuus contristatur, jam non secundum charitatem ambulas. Noli cibo tuo illum perdere, pro quo Christus mortuus est.* Rom. 14, 15. Homines malevoli non quidem sui ipsorum causa respici merentur (Luc. 7, 31 seq.); non tamen petulanter lacessendi sunt, quia contra charitatem christianam pugnat ad peccandum proclives ad peccandum sollicitare, et quia valde timendum est, ne petulanti irritatione malevolorum etiam bene sentientes scandalizentur.

Ceterum officium evitandi scandala mere accepta limites suos habet, nec eo usque extendi potest, ut infirmorum aut malevolorum

causa justitiae et veritati aut iis, quae omni modo meliora sunt, quidquam derogetur. Cfr. Matth. 15, 14; Luc. 6, 2 seqq.; 6, 8 seqq.

## §. 226.

Praeter scandala et seductiones alia adhuc exstat species peccatorum alienorum [1]), scil. per *cooperationem* seu efficacem concursum ad aliorum peccata, per quem cooperans culpae aliorum, ad quorum peccata concurrit, particeps fit. Ex sententia Apostoli non solum iniqua facientes *digni sunt morte . . . . sed etiam, qui consentiunt facientibus.* Rom. 1, 32. Cfr. Prov. 29, 24; Ezech. 13, 18; Luc. 11, 47. 48. Hinc Timotheum hortatur: *Manus nemini cito imposueris, neque communicaveris peccatis alienis.* 1 Tim. 5, 22.

Cooperatio ad peccata aliena dividitur in *positivam* et *negativam.* Negative cooperantur, qui non impediunt, quae impedire possent ac deberent, reticentes dissimulantes, non pro officio sibi incumbente corrigentes aut corrigi curantes. Positiva cooperatio consistit in quacunque positiva opera sive *intellectuali* v. c. consulendo, instruendo etc., sive *physica* v. c. praebendo materiam peccandi, famulando in executione consilii peccaminosi, procurando occasionem peccati etc.

Alia cooperationis divisio est, qua distinguitur inter cooperationem *moralem* sive *formalem* i. e. talem, quae approbationem et consensum in factum illicitum involvit, ac *materialem* sive mere physicam, quae per se talem approbationem sive consensum non exprimit.

*Cooperatio moralis* per se illicita est, et cooperantem reum facit peccati, ad quod committendum sive positive sive negative cooperatur. Sic v. c. non solum fures, sed etiam, qui res furto ablatas emunt celantve, furti peccato participant. Cooperatio moralis *absolute illicita* est, hinc nec tunc admitti potest, quando quis, ut peccatum majus impediat, peccato minori cooperari vellet. Fieri interdum potest, ut ad impediendum peccatum majus peccatum minus *permitti* debeat; nunquam tamen ex tali causa peccatum minus *committere* vel *adjuvare* licet. Cfr. Rom. 3, 8.

Cooperatio *materialis* in se non necessario peccatum est. Ut tamen ab omni culpa vacua sit:

*α*) Ex animo cooperantis omnis consensus in consilium malum agentis principalis abesse debet.

*β*) Actus per quem materialiter et praeter intentionem agentis ad peccatum alterius concurritur, debet esse actus in se honestus et

---

[1]) Cognominatio peccatorum alienorum e ss. litt. desumta est. Cfr. Psalm. 18, 14.

licitus. Qui aliis navat operam, quae jam per se regulis honestatis repugnat, turpiter peccat; v. c. exequens mandatum aperte injustum, etiamsi ejusdem malus finis exequenti ignotus sit.

γ) Supponitur porro, materialiter adjuvantem non vi muneris et officii aut ex alio speciali quodam titulo obligari ad arcenda mala, quae ejus opera juvari possent. Sic e. g. parentes, educatores patresfamilias etc. vi muneris tenentur, illis, qui curae suae concrediti sunt, denegare licentiam adeundi locos, in quibus innocentia morum juventutis imperitae periclitatur; medici, apothecarii etc. vi specialis legis prohibentur, venena quibuscunque poscentibus vendere etc.

δ) Exigitur ratio justa et sufficiens, propter quam cooperatio mere physica praestetur. Et haec ratio debet esse eo gravior, quo propinquius ad peccatum alterius concurritur, quo gravius illud ipsum peccatum tum in se, tum relate ad ejusdem sequelas est, quo major adest spes, peccatum nobis non concurrentibus impediri posse. Juxta haec principia dijudicetur agendi ratio e. g. cauponis, qui absque voluntate famulandi irreligiositati aut vinolentiae aliorum invitus et quasi necessitate coactus cibos prohibitos aut potum justo largiorem poscentibus apponit.

## §. 227.

Qui ad aliorum peccata illicito modo qualicunque concurrunt, eorum conrei ac complices sunt, ac pro modo concurrentiae suae ac culpae suae tenentur ad actus justitiae restitutivae, exposcentis reintegrationem laesi ordinis moralis. Pro vario concurrendi modo etiam variae nocentium dantur classes, juxta quarum varietatem satisfactoriae quoque obligationes restitutivae justitiae diversificantur.

Variae nocentium classes notissimis illis versibus memorialibus, novem peccata sic dicta aliena enumerantibus, exprimuntur:

Jussio, consilium, consensus, palpo, recursus,
Participans, mutus, non obstans, non manifestans.

α) Prima igitur classis est *jubentium* rem injustam. Jussio potest esse vel expressa vel implicita; jubenti insuper aequiparatur, qui minis, importunis precibus aut pollicitationibus alium ad nocendum induxit. Jubens tenetur reintegrare tum damna jussa, tum cetera mala, quae ex executione injusti mandati sui oritura esse, aliquatenus saltem praevidere potuit aut debuit. Sic e. g. qui hominem ferocis indolis instigat, ut alteri plagam infligat, sibi ipsi auctori imputare debet, si plaga a se jussa praeter intentionem suam lethalis fuerit. [1]) Quodsi

[1]) Ex decreto Papae Innocentii IV: „Is qui mandat aliquem verberari, licet expresse inhibeat, ne occidatur ullatenus, vel membro aliquo mutiletur, irre-

jussor executorem mandati minis ad rem injustam et damnosam perpetrandam permovit, etiam illa damna, quae executor propter executionem mandati patitur, reparare tenetur. Quodsi auctor principalis mandatum injustum ante executionem mandati revocavit, ita ut revocatio executori ante perpetratum facinus innotesceret, jussor ab obligatione restituendi immunis est; quodsi vero revocatio executori nimis sero innotuit, jussor ita obligatus tenetur, ac si non revocasset.

$\beta$) Alteram classem connocentium constituunt, qui *consulendo* nocentem adjuvarunt. Quoniam tamen mere consulentes non sunt auctores principales damni causati, juxta principia justitiae naturalis nonnisi deficiente causa principali ad restitutionem sive compensationem tenentur. Quodsi quis dubitat, an consilium, quod contra bonos mores aut leges justitiae pugnat, reapse dederit, verosimilius ad nullam restitutionem tenetur. Quodsi autem constat, tale consilium datum fuisse, et solum de eo dubitatur, in quantum auctor principalis vi mali consilii ductus fuerit, malus consultor verosimilius ad restitutionem tenetur. Qui rem injustam ab alio irrevocabiliter decretam prohibere nequit, absque peccato consilia sua ad imminutionem mali aut mali non impediendi impendere potest; nullo autem modo licet ad impediendam rem injustam suadere aliam minorem alius generis, aut alii personae, a malefactore primitus non intentae, inferendam. Qui ex officio et vi muneris aliis consilia impertiuntur, mali consilii funestas sequelas sive consultis sive aliis exortas abolere tenentur tunc quoque, si non ex desidia aut ignorantia culpabili aut pravo affectu ducti, sed bona fide male consuluerint, et tale consilium satis mature revocare neglexerint [1]). Qui non ex officio aliis consulit, nec iisdem consilia sua obtrudit, etsi imprudenter consuluerit, non tenetur ad restitutionem sive recompensationem, nisi fors mala fide consuluerit, aut tertio cuidam, a quo non consultus fuerat, nocuerit. [2]) Unusquisque, qui male consuluit, malum consilium revocare tenetur, quatenus talis revocatio ad arcendas mali consilii sequelas malas necessaria videtur; teneturque ita revocare, ut malos effectus consilii mali pro posse suo impediat. Quodsi hoc perfecte praestare neglexerit, a participatione culpae nocentis haud plane

---

gularis efficitur, si mandatarius, fines mandati excedens, mutilet vel occidat, cum mandando in culpa fuerit et hoc venire posse debuerit cogitare.“ Cap. ult. de homicid. in 6.

[1]) Cfr. Cod. juris civil. austr. §§. 1299, 1300.

[2]) Quoad consilia mala fide data valet, quod legitur in Eccli. 27, 29: *Qui foveam fodit, incidet in eam; et qui statuit lapidem proximo, offendet in eo; et qui laqueum alii ponit, peribit in illo.*

immunis erit, ideoque in illis casibus, in quibus non vi strictae justitiae ad restituendum obligatur, saltem ex titulo ethicae compensationis ad satisfactionem aliquam tenebitur.

γ) Tertiam classem connocentium constituunt *consentientes* facto malo ac damnoso nondum perpetrato, ac consensu suo in ejusdem perpetrationem efficaciter influentes. Talis efficacia merito tribuitur consensui illorum, qui vi muneris dissensum manifestare deberent, e. g. judex injustae collegarum sententiae non contradicens, gaudentes jure suffragii etc. Quodsi tamen constaret, aliquem vi officii sive auctoritatis suae ad sententiam suam proferendam provocatum non efficaciter rem damnosam adjuvisse, quia pro eo quoque casu, quod assensum suum denegasset, facta foret, verosimilius a solidaritate obligationis ad restituendum immunis est; sed restat obligatio expiandi scandali per assensum ad rem injustam aut malam dati.

δ) *Palpatores* ad rem injustam sollicitantes aut a compensatione noxae illatae dehortantes absque dubio solidari culpae nexu cum nocente conjuncti sunt (cfr. Prov. 16, 29), ideoque etiam solidariter cum illo ad reintegrandum ordinem justitiae tenentur pro modo et gradu efficaciae palpationis.

ε) Palpatoribus succedunt illi, qui male agentibus securum receptum praebent, illosque in celandis aut fructificandis moliminibus malis adjuvant. Huc e. g. pertinent, qui res furto ablatas recondunt, emunt aut vendi curant, debitores in fallendis creditoribus juvant; caupones hominibus nequam et publicae securitati infestis receptum praebentes etc. Ejusmodi prava servitia sub nomine *recursus* comprehenduntur. Injuste celantes una cum clientibus suis solidariter ad indemnisationem injuste laesorum teneri, per se constat. Recursum injuste praebentibus illi quoque accenseri debent, qui ex partium studio aut quocunque alio pravo ac impuro affectu ab aliis male gesta contra conscientiae suae persuasionem defendunt ac tuentur, voluntarie veritatem Dei in injustitia detinentes.

ζ) Actus „*participationis*", in versu memoriali supra adducto memoratae, duplici modo fieri potest, aut cooperando ad rem injustam e. g. claves adulterinas fabricando aut participando fructibus injusti moliminis v. c. emendo rem furto ablatam. Priori modo participantes tum inter se, tum cum auctore principali solidari culpae et obligationum e communi culpa exorientium nexu juncti sunt. Qui absque praevia in pravum molimen conspiratione ejusdem fructibus participant, unusquisque juxta partem suam ad restitutionem sive compensationem tenentur.

η) Ultimam demum connocentium classem constituunt negative cooperantes: *mutus, non obstans, non manifestans*, pro eo scil. casu,

quod aut vi muneris, aut ex lege justitiae ad praecavendam noxam teneantur. Ubi enim non tali modo tenentur, saltem non peccant, si gravi metu proprii damni aut periculi impediti obloqui, obstare, manifestare omittunt. „Non semper ille, qui non manifestat latronem — ait S. Thomas[1]) — tenetur ad restitutionem, aut qui non obstat, vel qui non reprehendit, sed solum, quando incumbit alicui *ex officio*, sicut principibus terrae, quibus ex hoc non multum imminet periculum; propter hoc enim potestate publica potiuntur, ut sint justitiae custodes.“ *Vi legis ac muneris* parentes, educatores, tutores et curatores rationem reddere tenentur de actionibus damnosis infantium, impuberum, hebetium, amentium etc.;[2]) heri de actionibus damnosis famulorum absque necessariis simulque legaliter praescriptis cautionibus assumtorum;[3]) notoriis malefactoribus receptum praebentes pro eorundem actionibus damnosis;[4]) caupones, nautae, aurigae pro damnosis actionibus aut neglectibus famulorum suorum deputatorum ad custodiam rerum ipsis concreditarum;[5]) possessor aut conductor domicilii pro damnificationibus e domicilio suo factis, quibus alii extra domicilium laeduntur[6]) etc. *Vi muneris* confessarius tenetur poenitentem monere de obligationibus moralibus quibuscunque per damnosas actiones causatis, quas a poenitente non animadverti cognoscit; cui officio si culpabiliter defuerit, negativa cooperatione comparticipat culpa confitentis, debitum satisfactionis actum omittentis. Similiter dicendum de omnibus, quibus spiritualis aut moralis aliorum cura concredita est in rebus, quae a praetore non judicantur. Alii casus dantur, in quibus, etiamsi nulla obligatio vi muneris aut legis externae adsit, *naturalis* tamen *justitiae sensus* officium aliena damna antevertendi dictat. Sic e. g. criminis cujusdam reus, ubi compertum habet aut solide timet, sui loco alium insontem punitum iri, se ipsum judici offerre debet, supposito, insontem alia ratione a poena indebita liberari non posse. Quodsi se non offert, negative ad supplicium, infamiam etc. injuste puniti cooperatus est. Non quidem contra strictam justitiam, ast certe contra *naturalem humanitatis sensum* et *charitatem christianam* peccat ille, qui omittit, aliquem monere, ut se muniat contra molimen injustum inimici cujusdam graviter damnosum, aliudve grave damnum; proinde omittens monere

---

[1]) 2, 2 qu. 62, art. 7.
[2]) Vide cod. jur. civil. austr. §§. 1308. 1309; cfr. §§. 248. 275.
[3]) Cod. §. 1314.
[4]) Ibid.
[5]) Cod. §. 1316.
[6]) Cod. §. 1318.

culpa subsecuti damni negative comparticipat, et ex hoc titulo etiam obligatione satisfaciendi comparticipat.

§. 228.

Ex modo dictis vero cernere licet, modos conreitatis et solidaritatis quoad obligationem restituendi ac indemnisandi plures eosque diversos exstare, qui, nisi simul adsint, obligationem restituendi ex generali titulo complicitatis urgentem varie diversificant.

Speciales tituli, in hoc generali titulo contenti, sunt sequentes:

α) Primus quidem titulus, isque maxime externus, est ille, qui ex *conreitate mere juridica* resultat. Hunc titulum moraliter agnoscendum esse, per se patet; nec tamen aliquis, culpae moralis expers, ex hoc solo titulo ante sententiam judicis ad restitutionem aut indemnisationem tenetur.

β) Alter titulus est, qui ex laesione *juris naturalis* exoritur quando scil. contra naturale laesi jus peccatum fuit. Qui peccatis alienis sic comparticipat, ut ex hoc titulo conreus sit, solidariter cum ceteris nocentibus ad restitutionem aut satisfactionem tenetur, etiamsi nulla judicis sententia ad restituendum obligetur, imo etiamsi errore judicis ab officio restituendi absolutus esset. Obligatio enim ejusdem non est mere legalis, sed moralis i. e. per internum judicem dictata.

γ) Alius obligativus titulus est laesio *justitiae moralis*, cujus nomine laesis a conreo laesoris satisfactionem exigere competit. Talis indemnisandi obligatio adest si conreus vi muneris ad tuendum laesi jus obligatus fuerat, simulque laesus jus, si non pacto aut lege firmatum, saltem morale habet, exspectandi, conreum indemnitatis laesi curam habiturum esse. Ex hoc titulo pater filii, non quidem impuberis, ast nondum majorennis, imperfecte saltem tenetur ad compensandas noxas, a filio suo tertio cuidam illatas. Multo certius negligens custos silvae aut vineae possessoribus fundi de custodia fundi sibi concredita rationem reddere tenetur, ideoque in solidum cum laesoribus ad indemnisationem laesi possessoris tenetur. Datur vero etiam cooperatio negligentis talis, contra quam a primario nocente laesus non potest nomine injustae damnificationis excipere. Sic e. g. damnificatus non potest excipere contra confessarium, qui culpabiliter oblitus est monere damnificatorem de damno reparando aut resarcienda injuria, quia nullum habet jus exigendi, ut confessarius damnificantem hac de re moneat. Ideoque confessarius, licet peccaverit negligendo munus suum, non tenetur in solidum cum damnificatore ad damnum restituendum aut injuriam resarciendam. Aliter res se haberet, si confessarius poenitentem de obligatione sibi incumbente quaerentem male

consuluisset, ipsique auctor negligendae restitutionis aut indemnisationis fuisset; pro hoc enim casu confessarius ad id teneretur, quod supra de male consulentibus dictum fuit.

δ) Dantur tandem casus, in quibus connocens non quidem ex titulo laesae justitiae, ast ex titulo *laesae charitatis* conreus censendus est, ideoque in solidum cum primario nocente ad restitutionem tenetur. Sic e. g. qui judici malefactorem indicare omittens patitur fieri, ut insons damnetur, non quidem contra justitiam peccat, quia nulla lex praecipit, ut testes ultro, etiamsi vocati non fuerint, coram judice compareant; ast peccat graviter contra charitatem, innocenti non damnando debitam. Ideoque, etsi non ex titulo strictae justitiae, ex titulo tamen laesae charitatis obligatione restitutionis una cum malefactore clandestino comparticipat.

## §. 229.

Solidaritas culpae, e conjunctione consiliorum et operae plurium ad noxas proximo illatas orta, involvit solidaritatem quoque obligationum satisfactoriarum, quae quidem *quoad res stricti juris* stricte definibilis est, quoad laesiones vero officiorum piae benignitatis non tam stricte definiri ac circumscribi potest, quia secundum Dei ordinationem, quae ex defectu charitatis peccata fuerunt, per superabundantiam liberae charitatis compensantor. Quapropter obligationes compensatoriae, ex titulo *solidaritatis mere ethicae* urgentes, sub commune genus obligationum ethicae compensationis subsumendae sunt, de quibus supra (p. 171) dictum fuit.

*Solidaritas culpae stricte definibilis* involvit solidarem obligationem restituendi vel indemnisandi, ita ut, si unus vel plures ex connocentibus in praestando suo debito deficiant, reliqui ad supplendam partem deficientem compelli possint, servato iisdem jure regressus in illos, qui officio suo defuerunt. In hac obligationis solidaritate porro certus quidam ordo obtinet, juxta modum et ordinem, quo singuli quique e connocentibus ad damnum vel noxam concurrerunt. Omnium maxime reus est mandans sive jussor malefacti, ideoque ordine primus ad resarciendum integrum damnum tenetur. Illo deficiente positive cooperantes in solidum ad compensandam noxam tenentur, ita quidem, ut executores mandati proprie tales praecedant illis, qui consilio, consensu aliove modo ad malefactum concurrerunt. Deficientibus illis, qui positive cooperati sunt, succedunt negative cooperantes. Unusquisque ex aliquo horum ordinum deficientibus reliquis in solidum obligari potest. Nocentes inferiorum ordinum pro praestita restitutione vel satisfactione compensationem petere possunt a connocentibus principalio-

rum ordinum, incipiendo ab auctore principali, nec tamen ex sua parte ad indemnisationem restituentium principalioris ordinis teneri possunt. Indulgentia sive condonatio culpae, alicui principaliorum ordinum facta, naturaliter omnes succedentes inferiores ordines ab officio restituendi dispensat; non autem vice versa condonatio nocentibus inferioris ordinis indulta nocentibus principalioris ordinis favet. Injuste laeso facultas competit, quemcunque e quocunque nocentium ordine in jus vocandi; quodsi in jus vocatus injuste se gravatum putet, complices suos in jus vocet.

Allatae regulae ad illos, qui obligationi indemnisandi ex titulo solidaritatis mere ethicae comparticipant, nonnisi imperfecte applicari possunt. Officium enim ethicae compensationis omni ex parte minus determinatum est, quia non est officium stricti juris, sed charitatis. Nec ulla ex hac indeterminatione damna in ordinem moralem redundant. Charitatis enim est, ut in ceteris quibuscunque, ita etiam in causis indemnisandi et restituendi debita ultro et omni meliori modo praestare; adeoque nec ordinem aut modum certum praestationis figere, nec qualitatem aut quantitatem praestandi exacte definire opus est. Charitativa voluntas sataget in indemnisatione laesi proximi, quin disquirat, num ordine teneatur, nec ne; et libertate ipsi concessa eum in finem utetur, ut indemnisando id praestet, quod eidem maxime salubre est et optime conducit. Si non eodem genere et in eadem quantitate, qua nocebatur, restituit, bonis qualitate et quantitate potioribus laesum indemnem praestat; ubi indemnisatio in temporalibus superflua videtur, spiritualiter prodesse studebit. Quae ipsis laesis propter defectum occasionis aut facultatis compensare non potest, per opera pietatis et benignitatis aliis exhibenda supplebit.

## §. 230.

Hucusque de solidaritate culpae, e peccatis alienis oriunda, quoad damna temporalia potissimum sermo fuit. Sed multo lugubrior est solidaritas culpae quoad damna spiritualia, cum iisdem conjuncta, ac nulla humana opera et potestate tollenda aut compensanda. Illud ipsum, alienorum peccatorum reum esse, est culpa torquentissima, eoque flebilior, quo potiori modo et gradu quis culpa aliena participat; omnium vero maxime flebile, alieni peccati motorem proprie talem exstitisse. Quid funestius crimine, quo quis animas alienas corrumpit!

Qui destinato consilio alios hucusque innocentes corrumpit, *seductor* vocatur. Specialis culpa seductoris in eo consistit, quod animas innocentes amictu virginali spoliaverit, iisdem semina et incentiva peccatorum futurorum injecerit, et paradisum terrestris felicitatis earum

absque dubio deleverit. Haec tria damna ab ipso resarciri nequeunt, quia facta non possunt infecta fieri. Cura sua solum in id intenta esse potest, ut ex sua parte, quantum valet, ruinam perfectam et aeternam ab anima seducta avertat. Huc pertinent incessantes pro infelici praeda peccati sui orationes, intercessiones et deprecationes apud Deum, eatenus valiturae, quatenus ipse se per opera et labores seriae poenitentiae nunquam cessaturae purgare studuerit, seriae detestationes peccati sui, eaeque tales, quae seductis innotescant; ubi ipsi feliciter occasio suppetit, non intentatum relinquat conamen, illis, quibus nocuit, parandi reditum ad meliora, et ab iis arcendi pericula et tentationes, quibus in via iniquitatis ulterius protrudi possent.

Sed in plurimis vitae casibus praeter deplorationem culpae coram Deo vix aliud suppetit medium delendae culpae et noxae. Vae illis, qui propter ingentem animi levitatem et scelestum cordis frigus nec hoc quidem unicum, quod ipsis superest, medium delendae culpae curant, ac sic vivunt, ac si damni ruinosi, quod intulerunt, plane obliti essent!

### §. 231.

Seductiones et scandala sunt damna animis aliorum hominum illata, earumque salutem aeternam infestantia. Pro scandalis haberi debent omnes illae locutiones et actiones, commissiones et omissiones, quae pro sua natura aut ratione circumstantiarum ita comparatae sunt, ut aliis exinde detrimenta spiritualia redundent. Quodsi revera ejusmodi damna subsecuta sunt, aut eadem subsecuta esse solide timetur, iisdem delendis pro posse allaboretur. Jam vero hujus generis damnificationes ad tres potissimum classes reduci possunt:

α) Sunt, qui alios perversorum morum exemplo scandalizant. Ejusmodi peccantibus incumbit, ut eos, quos hucusque scandalizaverunt, emendatione vitae suae ac mutatione morum suorum aedificare studeant. Qui e. g. hucusque desides in adimplendis officiis religionis, prodigi, voluptuosi, gulae dediti fuerunt, in signum mutati animi eo diligentius orationi vacent, ecclesiam visitent, praedicationi verbi divini intersint, frequentiori SS. Sacramentorum susceptione religiosum suum fervorem et zelum contestentur, caste, pie ac sobrie vivant, sumtuosas et strepentes mundanae vitae delectationes fugiant, operibus misericordiae studeant etc.

β) Sunt, qui alios directe ad peccata lacessunt et lacessere amant. Tales e. g. amant sermones impuros et lubricos contexere, ac ejusmodi sermonibus risum et hilaritatem aliorum excitare student, eoque audentiores fiunt, quo magis tali conversandi ratione placere putant. Ejus-

modi leves et corruptos homines ex toto corde pudeat ignominiarum quas tum sibi tum auditorum suorum animis intulerunt, terreatque illos ratio olim coram judice aeterno reddenda de conversatione sua. Ideoque omni quo possunt, modo, illis praesertim, quos scandalizaverunt, mutati animi sensum contestentur, orentque, ut gratia Dei sanetur, quod ipsi adhibito omni studio in integrum restituere nequeunt.

γ) Sunt, qui perversa placita et principia divulgarunt, quibus vel fides et religio ipsa impetitur, aut casti et sancti mores, quales christianos decent, infestantur. Culpa haec eo gravior est, quo perversiora sunt placita, quae quis divulgavit, quo latius diffusa fuerunt, et quo plures per illa seducti et a sancta fidei simplicitate abalienati sunt. Ejusmodi peccantibus nil aliud superest, nisi ut aperte et publice revocent, quae palam professi sunt, et pro viribus conversi animi testimonia edant ad delenda scandala et damna in animis saltem eorum, qui corrigi possunt ac volunt.

## CAPUT SECUNDUM:

### De officiis, integritatem et salutem corporis humani attinentibus.

#### §. 232.

Anima est forma corporis, illudque naturaliter continet. Quod anima naturaliter facit, homo moraliter praestare satagat, corpus animae suae intime junctum servando, curando casteque custodiendo, ut purum animae vas et aptum organum mentis Deo devotae existat. Quae autem homo proprio corpori debet, alienis quoque corporibus debita esse agnoscat, et juxta hanc agnitionem suam in alios agendi rationem disponat, ita quidem, ut, quae proprio corpori inferri illicita esse cognoscit, nec in aliena corpora committere audeat vel committere desideret, quin potius charitate illa, quam proximo cuique debet, integram proximi personam, spiritu et corpore consistentem, amplectatur eamque sub omni ratione sancte aestimet.

#### §. 233.

Primum, quod corpori humano moraliter debetur, est ejusdem conservatio, primumque ac fundamentale sub hac ratione praeceptum est illud, quo corporis humani voluntaria destructio prohibetur: *Non occides*. (Exod. 20, 13; cfr. Deut. 5, 17.) Praeceptum hoc proxime ad aliena corpora refertur, ejusdem tamen rationes tales sunt, quibus cu-

juscunque corporis, sive alieni, sive proprii, arbitraria destructio illicita esse agnoscitur. Etenim:

α) Activitas nostra moralis pendet a conservatione vitae terrestris. Quamdiu in hoc corpore vivimus, pro vita aeterna mereri possumus; vita temporali finita tempus merendi cessat.

β) Vitarum humanarum auctor et conditor non est, nisi Deus; ergo ipsi earundem supremum dominium competit; ergo, qui arbitrarie vitam humanam destruit, nefariae usurpationis juris divini reum se facit. *Nemo nostrum sibi vivit, et nemo sibi moritur. Sive enim vivimus, Domino vivimus: sive morimur, Domino morimur. Sive ergo vivimus, sive morimur, Domini sumus.* Rom. 14, 7.

γ) Uniuscujusque vita non solum ipsi, sed etiam omnibus ceteris, quibuscum vivit, debetur, scil. familiae suae, cognatis, amicis, civitati, societati integrae. Jactura igitur vitae humanae damnum est non solum ipsius, qui vita privatur, sed omnium ceterorum, quibus ipsius vita debetur.

δ) Unusquisque hominum certum ac determinatum pensum quoddam a domino vitae in hac terra persolvendum accepit; arbitraria vitae humanae destructio, quantum ex parte destructoris, hujus pensi persolutionem irritat.

ε) Corpus humanum est mirum artificium divini conditoris; occisor hoc artificium barbara immanitate destruit.

## §. 234.

Allatae rationes valent tum contra homicidium, quum contra suicidium, seu voluntariam sui ipsius caedem, cujus nefarietas specialibus adhuc rationibus augetur. Dividitur autem *suicidium* in *directum* et *indirectum, crassum* et *subtilius*. Nos hic potissimum loquimur de suicidio directo sive autochiria proprie tali, crimine plane exitiabili, quo majus et horribilius in suo genere cogitari nequit. Etenim:

α) Suicida, dum vitae renunciat, ostendit se aspernari beneficium vitae, quod unamquamque eodem donatam creaturam gaudio replet et ad laudes benigno datori divino sine intermissione dicendas excitat. Nulla creatura ingratius suicida in Deum peccare potest.

β) Suicida, dum vitae terrestri renuntiat, simul et beneficiis divini amoris et divinae gratiae plane et in aeternum renuntiat, ac nefarii et exitialis contemtus divinarum misericordiarum se reum facit.

γ) Ad hanc nefarietatem accedit vesania suicidae, qui, dum plena conscientia et deliberato consilio sibi manum admovet, se, quantum ex sua parte, inevitabili et irrevocabili modo aeterno exitio tradit, quia post mortem nullus amplius poenitentiae satisfactoriae locus datur.

(Cfr. Hebr. 10, 31). Suicidium unicum omnium peccatorum plane inexpiabile est.

$\delta$) Factum suicidii contestatur summam animi corruptionem et vilitatem, eandemque suicida ipse fatetur. Certe enim, si existentiae suae ullum adhuc pretium tribueret, vitam, utut miseram et pressam, exitio finali praeferret.

$\varepsilon$) Per commissionem suicidii peccator summum perversitatis suae apicem attingit; autochiria est immanis et horrenda obsignatio vitae turpis anteactae.

$\zeta$) Suicida odit animam suam. Qui autem se ipsum odit, omnia cetera, quae extra ipsum sunt, magis odisse debet. Quantae igitur tenebrae, quantumque frigus in corde, quod odio sui ipsius obriguit!

$\eta$) Anima hominis, talibus tenebris obnubilata, talique frigore constricta similis est spiritibus inferni, maledicentibus Deo. Suicida quoque maledicit Deo, ipsique saevam tyrannidem exprobrat. Qualis horrenda ac nefaria impietas!

### §. 235.

Causa directa et immediata autochiriae est ipsa mala et corrupta hominis voluntas. Corruptio moralis ejusdem in eo ostenditur, quod bono cuicunque impar mere ad immaniter peccandum se validam sentit. Mediatae causae autochiriae sunt indomitae passiones, quibus cor hominis depravatur, et contra motiones gratiae divinae letali frigore obrigescit. Nulla datur passio, quae non eo usque invalescere possit, ut hominem ad desperabundum suicidii consilium agere valeat. Prae reliquis autem turpes amores, dominans superbia, avaritia et immoderati lusus ad tristem hanc catastrophen perducere solent.

A causis proprie talibus voluntariae autochiriae distinguendae sunt concausae, quae in decretum suicidii indirecte, ast efficacissime influunt. Harum causarum potissima est defectus vivae fidei, aut plenaria infidelitas. Vix credibile est, hominem christianum, in cujus corde adhucdum aliquid fidei i. e sancti timoris ac sanctae in Deum fiduciae viget, serio et per longius tempus nefarium suicidii decretum animo volvere posse. Ubi autem gratia sanctae fidei ab eo discessit, nihil datur, quod ipsum prohibeat, ne se praecipitem det in abyssum desperationis. Insuper illi, in quo vita fidei exstincta est, momentaneae instigationes sufficiunt, ut animum plane dejiciat et ad coepta funestissima rapiatur; dum e contra animae secus imbecilles et infirmae, in quibus adhucdum aliquid religionis viget, ejusdem vi saltem ab extremis arcentur.

Praeter autochiriam voluntariam datur etiam talis, quae saltem

ex parte involuntaria dici debet, illorum scilicet, quorum animi mentesque deliriis insanis, hypermysticis, vel certis quibusdam a vero absonis ideis occupantur. Num et in quantum ejusmodi miseris insania mentis et catastrophe finalis per eandem causata rationabiliter imputari possit, a peculiaribus pendet conditionibus, quarum exploratione psychologica facti moralis explicatio occupatur.

## §. 236.

Ex principiis christianae religionis autochiria absolute prohibetur, nec ulla conceditur causa, ex qua mortem voluntarie sibi consciscere aut jam imminentem accelerare liceat, v. c. ad abbreviandos dolores morbi letiferi jam fere ad agoniam provecti. Ergo nec tunc sibi necem inferre licet, si quis tali ratione sua aut aliorum peccata praepedire vellet. Ex sententia S. Augustini virgines quaedam ac matronae christianae, quae ad evitandum stuprum mortem sibi intulerunt „fecere istud vel humanitus deceptae vel divinitus jussae; et ita vel excusandae sunt, vel etiam laudandae, non tamen ideo imitandae.“ [1])

Misso hoc casu peculiari et extraordinario generaliter statuendum est, illi, qui vivam religionis fidem tenet, voluntariae mortis propositum nunquam in mentem venire posse. Unusquisque enim vere christianus persuasum sibi habet, Deum esse absolutum vitae dominum, vitamque terrestrem esse pretiosissimum pignus, de cujus usu unicuique ratio aliquando reddenda imminet (Matth. 25, 14. seq.). Homo christianus firmiter tenet, paternam Dei clementiam omnibus minimis quoque rebus invigilare, quanto magis ergo saluti hominum (Matth. 10, 31); Deum non pati, tentari aliquem supra id quod potest et posse debet, sed cum tentatione etiam proventum dare, ut unusquisque, qui ceteroquin bonae voluntatis est, sustinere possit (1 Cor. 10, 13); passiones hujus mundi esse necessarias et salutiferas ad debitam pro peccatis satisfactionem et ad augendum virtutis meritum, nec ullo modo cum futura gloria, quae in hominibus piis revelabitur, comparari posse; hominem vere pium potius gaudere debere, quod ipsi Christi et Sanctorum exemplis se conformandi occasio detur, omnemque sincerum Dei cultorem teneri ad constans propositum perseverandi usque in finem, quoniam, qui usque ad finem perseveraverit, beatus erit. Cfr. supra §. 97.

---

[1]) Tract. 51 in Joann. Cfr. Civ. Dei I, 17, 26.

## §. 237.

Quaeritur, num etiam *desiderium moriendi* semper improbum sit. Quoad hoc distingui debet inter desiderium mortis efficax et inefficax. Desiderium efficax, quo mors quacunque ratione directe acceleratur, certe reprobandum est, ut ex hucusque dictis abunde constat. Desiderium inefficax variis causis excitari potest, aut licitis aut illicitis; sed etiamsi e licitis causis fluat, sub ea tantum ratione admitti potest, ut cum perfecta in voluntatem divinam resignatione conjungatur. Ex his sequitur:

α) Desiderium moriendi esse vitiosum, si ex vitiato fonte v. c. e frustrata ambitione, avaritia etc. descendat;

β) Licite optari exitum vitae propter acerbos morbi dolores aut alias hujus vitae amaritudines, dummodo voluntas propria voluntati Dei pie subjiciatur;

γ) Datur etiam generosum moriendi desiderium, quo sancti fidei heröes incaluerunt, et Apostolus exarsit, qui optavit dissolvi et esse cum Christo. Phil. 1, 21 seq.

## §. 238.

Quum Deus, ut totius corporis, ita etiam singulorum corporis membrorum dominus sit, omniaque corporis organa fines suos a creatore assignatos habeant, non solum destructio, sed etiam mutilatio corporis et destructio singulorum ejusdem membrorum illicita est, et contra praeceptum divinum offendit; et nec tunc liceret, quando sub obtentu servandae virtutis fieret. Vitia enim non in organis corporis, sed in anima radicantur, nec destructione organorum corporis iisdem deservientium exstinguuntur. (Cfr. Eccli. 20, 2; 30, 21.) Multo minus igitur mutilatio corporis licita esse potest, quae ex aliis causis fit v. c. ad amolienda a se officia status militaris, aut ex studio vanitatis etc. In ejusmodi casibus ad facti crimen accedit culpa perversae mentis, contra alia vitae moralis officia peccantis.

Similiter non solum illae actiones, quibus vita directe et destinato consilio destruitur, sed quaecunque aliae actiones et agendi rationes, quibus culpabiliter vita periculis exponitur, sanitas laeditur, vires corporis hebetantur vel atteruntur etc., lege divina et naturali vetantur. *Nemo enim sibi vivit,* sed unusquisque corpus et vitam, viresque corporis sui servare tenetur finibus a Deo pro hoc tempore ipsi assignatis. Exinde apparet irreligiosa improbitas ausuum petulantium, quibus integritas aut sanitas corporis in discrimen vocatur, luxuriae et alius

cujuscunque intemperantiae, immoderatorum affectuum irae, tristitiae etc.

## §. 239.

Quod proprio corpori inferre nefas est, etiam in aliena corpora tentare non licet. Hinc ante omnia jure divino ac humano, civili et ecclesiastico *homicidium* vetatur, quod aut *directe* aut *indirecte* committi, atque *crassum subtiliusve* esse potest. Homicidii involuntarii reos se faciunt, qui, etiamsi mortem proximi non intendant, tamen culpabiliter ad eam conferunt, sive commissione, sive omissione.

Homicidium voluntarium[1]) est nefaria usurpatio juris divini; est insuper immanis crudelitas, qua proximo bonum prorsus inaestimabile eripitur. Crudelitatis culpa aggravari potest crudelitate et immanitate modi occisionis, et certe novam qualitatem sortitur ab eo, quod occisus absque debita praeparatione ad accessum ante tribunal aeterni judicis ex hac vita rapiatur. Denique etiam aliis quibuscunque, quorum interest, ut occisus conservetur, gravis noxa infertur crudelisque eorum animis plaga infligitur.

Quodsi per homicidium praeter titulos generales, occisionem proximi prohibentes, alii adhuc speciales debendi tituli laeduntur, dicitur *qualificatum*, cujus generis sunt parricidium, regicidium, conjugicidium, prolicidium, homicidium proditorium, assassinium, latrocinium etc.

Sacrae literae atrocitatem homicidii tum simplicis tum qualificati omni modo detestantur: Sanguis occisi fratris clamat ad coelum, et exigit coeli ultionem *Gen.* 4, 10; occisorem persequitur maledictio divina *Gen.* 4, 11; homicidium numeratur inter res, quae Deo prae ceteris exosae sunt *Prov.* 6, 17; locus trucidationis est locus a Deo maledictus *Ezech.* 24, 6; quicunquè effuderit sanguinem humanum, effundatur sanguis illius *Gen.* 9, 6; rapaces regnum Dei non possidebunt. 1 *Cor.* 6, 10. — Homicidium numeratur inter manifesta opera carnis *Gal.* 5, 21; homicidarum et veneficorum erit pars eadem ac execratorum, fornicatorum aliorumque pessimorum, scil. in stagno ardenti igne et sulphure, quod est mors secunda. *Apoc.* 21, 8.

## §. 240.

Specialiter adhuc de abortu, seu expulsione foetus immaturi e corpore gravidae matris, dicendum est. Abortus voluntarius est species

---

[1]) Occisio involuntaria reatu homicidii caret: *Quicunque percusserit proximum suum nesciens . . non est reus mortis.* Deut. 19, 4—6.

quaedam voluntarii homicidii, et adinstar homicidii directe et indirecte causari potest. Antiquiores inter foetum animatum et inanimatum distinxerunt, putantes, foetum masculum die 40$^{ma}$, femineum 80$^{ma}$ post conceptionem animari. Hujus vero distinctionis in quaestione de culpa abortus nullam rationem habendam esse SS. Patres expressis verbis interato declaraverunt. „Formati sive informati subtilitas non attenditur.“ (S. Basil.) „Homicidii festinatio est prohibere nasci. Nec refert, natam quis eripiat animam, an nascentem disturbet. Homo est, et qui est futurus.“ Immanitas criminis voluntariae abortitionis immediate patet. Si nec proles in utero matris secure dormit, et ne propria quidem mater vitae prolis suae parcit, quae vita periculo crudelis destructionis salva erit! Quapropter ecclesia nullo non tempore voluntariam abortitionem severe damnavit, et directam procurationem abortus absolute prohibet. Innocentius XI damnavit sententiam: „Licet procurare abortum ante animationem foetus, ne puella deprehensa gravida occidatur aut infametur.“ In illos, qui procurationi abortus voluntarie cooperantur, per leges sacras excommunicatio et irregularitas decernitur; irregularitas insuper summo Pontifici reservata est. Clericis autem ad id crimen concurrentibus leges ecclesiasticae praeter excommunicationem etiam privationem dignitatis vel beneficii, imo etiam degradationem intentant.

Cum directa procuratio abortus absolute prohibeatur, nec tunc licet, quando ad servandam matris vitam necessaria videtur. Non enim licet ad depellendum malum quoddam aliud malum committere; non licet infantem occidere, ut matris vita servetur. Alia res esset, si sufficientibus indiciis probabiliter constaret, foetum in utero materno jam plene exstinctum esse, tunc enim non homo destrueretur, sed merum cadaver expelleretur.

A directa procuratione abortus, absolute prohibita, distingui debet indirecta i. e. talis, qua abortitio non intenditur, ast secutura praevidetur aut secutura timetur. Talis indirecta abortitionis permissio licita est sub sequentibus conditionibus simul praesentibus:

α) Quod de vita matris lethaliter aegrotantis agatur;

β) Quod media foetui nociva ad matrem servandam directe et immediate apta sint;

γ) Quod alioquin nulla adsit spes foetus usque ad suscipiendum baptismum inter vivos servandi.

E communi sententia medicis licet, aegrotantibus gravidis media talia praebere, quae in ejusmodi morbis communiter adhiberi solent, etsi eorundem usum interdum, ast rarissime, abortus sequatur.

Praeter imprudentem usum medicamentorum alii quoque modi culpabiles indirectae procurationis abortus dantur. Huc spectant ex parte

ipsius matris gravidae periculosi labores et saltus, peccata intemperantiae, vehementes animae agitationes; ex parte aliorum exagitationes praegnantis, eam terrendo, injuriando, percutiendo aut nimiis laboribus onerando etc. Gravissime ex omnibus sub hac ratione peccat maritus adeo ferox, ut in ipsam gravidam uxorem desaeviat.

Aliud genus infanticidii, involuntarii quidem, ast culpabilis, est oppressio infantium ab adultis in eodem secum lecto detentorum. Sub qua ratione pauperes praesertim parentes monendi sunt, ne per defectum justae curae, prolibus tenellis debitae, peccent.

## §. 241.

Eadem lege, quae necem proximo inferendam prohibet, aliae quoque actiones vetantur, quibus corporalis ejusdem integritas et sospitas in discrimen adducitur. Ejusmodi actuum reos se faciunt:

α) Qui aliis absque necessitate duros et immodicos labores imponunt, aut dure laborantibus necessariam quietem aut sufficientem refectionem per potum et cibum non concedunt, imo fors eos, quibus inhumaniter abusi sunt, viribus attritos et infirmantes a se pellunt.

β) Qui alios ad temeritates integritati aut sanitati corporis nocivas, ad vitia gulae et luxuriae sollicitant, imo fors lue venerea inficiunt etc.

γ) Qui aliis violenter manum injiciunt, eosdem vulnerant aut mutilant; similiter, qui aliorum animos continuatis injuriis, contumeliis aliisque affectionibus tam aegre ac amare afficiunt, ut eorundem quoque corpora lenta tabe inficiant, iisdemque vitae exitum accelerent.

δ) Qui, sufficienti scientia et dexteritate carentes, artem medicam aut chirurgicam exercent.

## §. 242.

Qui aliis quoad integritatem et sospitatem corporis voluntarie et injuste damna, aut fors ipsam necem inferunt, per leges et dictamina naturalis justitiae et aequitatis, a lege civili specialius determinatas, ad convenientes actus et praestationes indemnisationis obligantur. [1])

Qui alterum voluntarie et injuste vulneravit mutilavitve, sumtus curationis tolerare, simulque damnificato omne lucrum cessans ac damnum emergens compensare tenetur. Si laesus per damnum ipsi illatum

---

[1]) Confer cod. jur. civ. austr. §§. 1325 seqq.

ad laborem, quo sibi suisque victum paret, inhabilis factus est, vel alia eidem detrimenta manentia accesserunt, quae in temporalem laesi fortunam essentialiter vim habent (v. c. e laesione secuta deformitas feminae), hae quoque damnificationes juxta prudentem aestimationem compensandae sunt. Insuper secundum leges nostras dolores quoque vulneris incussi convenienti pecuniae summa redimi debent.

Qui violenta percussione involuntaria et injusta occisor factus est, temporalia damna, quae superstiti familiae occisi exinde accreverunt, resarcire tenetur. Tenetur e. g. viduam pauperem occsi sustentare, sumtus educationis impuberum orphanorum ab occiso relictorum subministrare; verbo, ad quae defunctus vi juris erga familiam suam tenebatur, per occisorem suppleri debent, in quantum talis suppletio, propter inopiam relictorum necessaria, ab ipso exigitur. Quodsi mors non ipsa vulneris qualitate, sed accidentalibus causis e. g. incuria vulnerati aut imperitia medici adducitur, laedens non ad plura tenetur, quam ipsi qua injusto vulneratori incumbunt.

Qui involuntarie simulque inculpabiliter vulneravit aut occidit, non quidem vi stricti juris ad compensationem tenetur, ast sensu piae humanitatis se adactum sentiet, ut saltem talia ac tanta praestet, quae ad placandos et consolandos infeliciter afflictos secundum aequam aestimationem sufficere possint.

## §. 243.

Qui alios voluntarie et injuste violento modo aggreditur, graviter peccat. Qui vero vim injustam vi retorquet, non peccat; imo violenta retorsio, in quantum necessitate coacta fuit, legibus justitiae conformis est. Injustus aggressor noxas, quas ab injuste impetito patitur, nemini alii, nisi sibi ipsi, imputare potest; defensor in consideratione morali quoad mala, quae aggressori affliguntur, se non active, sed mere passive habet, dummodo in defensione sui aut bonorum suorum limites justos non excedat. Violenta tamen sui ipsius ac bonorum propriorum defensio solum quoad ea, quae *coactioni physicae subsunt*, et eatenus conceditur, quatenus *publica auctoritas* non in auxilium vocari potest; insuper involuntaria et necessitate extorta defensio ad actus defensionis necessarios restringi debet, quam restrictionem *moderamen inculpatae tutelae* vocant.

Bona physicae coactioni obnoxia, quae pro casu necessitatis ab unoquoque injuste impetito violentis mediis defendi possunt, sunt vita, integritas et sospitas corporis, libertas naturalis, bona temporalia — verbo, integrum hominis Esse et Habere, quatenus periculo injustae ac violentae coactionis ac destructionis subjacet, et violenta retorsione

apte defenditur. Honor ac bona fama solum imperfecte tali aggressioni subsunt, et sub nulla ratione violenta retorsione salvantur. Hinc vi physica defendi nequeunt, sed pro casu necessitatis, aut ubi causa justa adest, res ad judicem deferri debet.

Gradus, ad quem usque vis in privata sui ipsius suorumque bonorum defensione adhiberi possit, a qualitate et necessitate boni defendendi dependet. Quo pretiosius et quo magis necessarium est bonum contra injustam aggressionem defendendum, eo latius quoque porrigit jus defensionis. Hinc:

α) Omni dubio caret et secundum leges divinas ac humanas constat, licitum esse, nefarium aggressorem vitae occidere, ubi mitius medium salvandae propriae vitae non exstat aut non sufficit. Quodsi vero aliud medium suppetit e. g. exarmatio, vulneratio aggressoris, aut fuga, occisio illicita est, nisi alius justus et sufficiens titulus occisionis adest, puta securitas publica, quae per aggressorem infestatur.

β) Bona temporalia usque ad occisionem injusti aggressoris defendere licet, si de re valde pretiosa aut valde necessaria agitur, vel si praeter nostra bona temporalia simul nostra vita impetitur. Ubi mitius medium ad depellendum furem sufficit, occisio illicita est. Si de rebus non adeo necessariis aut minus pretiosis agitur, charitas christiana prohibet, propter bonum omni comparatione minus injustum aggressorem in discrimen perdendae vitae adduci, nisi ex ratione supra allata sufficiens titulus extremae retorsionis adsit. Regula saltem negativa quoad hoc a sede apostolica statuta est damnando sequentem thesin: „Regulariter possum occidere furem pro conservatione unius aurei.“ Vix opus est monere illicitam esse vim privatam in illum, qui res furto ablatas jam possidere coepit, supposito, quod existat legitima publica auctoritas, cujus auxilio res ereptae revindicari possint. Quae fors in statu societatis anarchico licent, in societate bene ordinata non concedi possunt.

γ) Qui stuprum minatur, et aliter depelli nequit, ex sententia multorum probatae fidei auctorum licite occidi potest. Licet enim castitas proprie virtus animi sit, tamen ipsa materialis corporis casti integritas bonum inaestimabile, ex altera parte ipsa mere materialis contumelia, stupro illata, tanta est, ut honesto castique amanti major vix inferri queat.

## §. 244.

Ex sententia sacrarum literarum *non est census super censum salutis corporis* .... (Eccli. 30, 16); et insuper sanitas et integritas corporis est una e praecipuis conditionibus alacris et expeditae adim-

pletionis moralium officiorum vitae terrenae. Quapropter homini, qui recte sentire vult, illicitum est, indifferentem aut incurium esse circa ea, quae salutem corporis attingunt; potius integram suam vivendi rationem ita disponet, ut ad honorandum a benigno creatore sibi concessum beneficium sani corporis ejusdem vires ad serviendum Deo et operationem quamcunque bonam conservet et confortet. In hoc tamen negotio ab omni inordinata anxietate sibi cavebit, sed talem, qualis hominem sanum ac sobrium condecet, curam saluti corporis sui impendet. Sanitas autem corporis maxime pendet a frugalitate et sobrietate, a moderatione affectuum et disciplina mentis morali, a strenua et indefessa intra justos limites exercitatione virium corporis et animae, a pace bonae conscientiae et a piis animi gaudiis et solatiis (Cfr. Eccli. 38, 19; Prov. 15, 13; 17, 22). His omnibus igitur studens optime saluti quoque corporis consulet, ejusque vires vegetes et valentes servabit, quamdiu ex consilio divini creatoris easdem ipsi servandas esse decretum est. Longaeva in terra vita certe magnum Dei beneficium est; nec tamen amori hujus vitae quasi semper victuri inhaereamus. Nec etiam longaevitas propter se solam maximum omnium terrenorum in tempore bonorum haberi potest: *Senectus enim venerabilis est non diuturna, neque annorum numero computata; cani autem sunt sensus hominis, et aetas senectutis vita immaculata.* Sap. 4, 8.

### § 245.

Relate ad curam aegroti corporis salubria in ss. litt. monita continentur, perfectam ac completam vitae regulam pro tempore infirmitatis praescribentia: *Fili, in tua infirmitate ne despicias te ipsum, sed ora ad Dominum, et curabit te. Averte a delicto, et dirige manus, et ab omni delicto munda cor tuum. Da suavitatem et memoriam similaginis, et impingua oblationem, et da locum medico. Etenim illum Dominus creavit, et non discedet a te, quia opera ejus sunt necessaria.* Eccli. 38, 9—12.

Aegrotans igitur tum corpori suo, quum statui morali animae suae curam justam et sollicitam adhibeat. Proxime quidem morbo corporis conveniens medela quaerenda est; ideoque peccant, qui ex incuria, avaritia aut e quacunque alia injusta causa consilium periti medici inquirere negligunt,[1]) aut medico causas et circumstantias morbi non candide et satis accurate confitentur, aut ejusdem consiliis morem gerere negligunt.

---

[1]) Laudes artis medicae: Eccli. 38, 1—8.

Alteram vero curae partem multo graviorem exposcit salus animae aegroti, singulique hujus curae actus in loco biblico supra allato speciatim indigitantur. Et quidem:

α) Optata corporis salus principaliter a Deo exspectetur: *Ora ad Dominum, et curabit te.* (Cfr. Eccli. 38, 14.) Neminem latet, quam salubriter ipsa oratio et meditatio rerum coelestium in pacem et quietem animae, ideoque simul in salutem corporis influat. Accedunt gratiae speciales, divino favore pie orantibus affluentes.

β) Cum oratione et meditatione conjungantur pia exercitia virtutum et sensuum poenitentiae et patientiae: *Da suavitatem et memoriam similaginis, et impingua oblationem.*

γ) Cum vera autem poenitentia connexa sunt proposita seriae emendationis, aversionis a malis vitiis, consuetudinibus ac consortiis, debiti actus restitutivae justitiae ad reintegrandas laesiones ordinis moralis, compositio simultatum ac inimicitiarum: *Averte a delicto, et dirige manus, et ab omni delicto munda cor tuum.*

## §. 246.

Restat adhuc unam alteramve quaestionem expedire relate ad curam aegroti corporis movendam. Officium hujus curae non eo usque extenditur, ut quis teneatur, talia media adhibere, quae vel ipsimet, vel aliis molestias prorsus insolitas et nimis graves causarent, nisi justae rationes adsint, propter quas tales molestiae vel ab infirmante vel a familiaribus suis tolerari debeant. Sic v. c. mater propter proles impuberes, ipsa moritura omni auxilio destitutas, teneri potest ad perferendos dolores extraordinarie graves curationis membri aut organi corporis, quod nonnisi mediis extraordinariis sanari potest. Familia pauperis non tenetur ad faciendos sumtus extraordinarie magnos et nimis onerosos, quando sumtus peculio familiae proportionati non sufficiunt.

Quod speciatim amputationem organi aut membri corporis attinet, propter extraordinarias molestias cum eadem conjunctas expendi debet, an talis mutilatio ad conservationem vitae prorsus necessaria sit, et num non ipsa amputatio valde periculosa sit ejusque infaustus successus mortem acceleret. Denique etiam aliae circumstantiae, specialem conditionem infirmi spectantes, respici debent, propter quas aut ad tolerandum periculosum curandi modum moraliter obligari possit aut vice versa usui extraordinarii medii renunciare debeat. Communiter, et nisi speciales tituli adversentur, nemo sub mortali obligari potest, ut curandi modum extraordinarie molestum ac extraordinarie dolorificum sustineat.

## §. 247.

Vita temporalis ultimo non sui ipsius causa, sed propter morales ejusdem fines servanda est. Quapropter ubi finis moralis exigit, ut vitam nostram relinquamus, ad eandem sacrificandam parati esse debemus. Absit, ut ex studio conservandae vitae aliquid admittamus, quod contra aeternas ordinis moralis leges pugnat. Matth. 10, 28; Luc. 9, 24. Insuper dantur speciales vitae conditiones stabiles, continuam promtitudinem ad vitam pro officio impendendam exigentes. Utraque respublica tunc solum salva consistere potest, quando, qui ejusdem ministeria susceperunt, iis, quae muneri suo debent, cum ipsius vitae periculo satisfacere parati sunt. Joann. 10, 11; Act. 20, 24. Generatim unusquisque, qui vi vocationis suae Dei vices gerendas suscepit, pro Dei causa et pro salute illorum, quorum curam Dei nomine gerit, vocationi suae se totum quantum impendere debet, ita quidem ut omnia sua curae a Deo sibi concreditae postponat. Hinc paterfamilias graviter delinqueret, in communi suorum periculo fugiens, quin eorundem curam haberet.

Qui vero aliorum saluti non speciali ejusmodi titulo devinctus est, vitam suam pro eorum necessitatibus impendere non tenetur; quamvis sublimis generositas eluceat ex agendi ratione illorum, qui vitam suam aliis indebite navare parati sunt. *Majorem hac dilectionem nemo habet, ut ponat quis animam pro amicis suis.* Joann. 15, 13.

## §. 248.

Ad debitam vitae et corporis curam spectant etiam sic dicta necessaria vitae, quorum potissima sunt quotidianus victus, habitus et vestitus, una cum ceteris usui quotidiano domesticae vitae inservientibus rebus et utensilibus — juxta Sapientem: *Initium vitae hominis aqua et panis, et vestimentum, et domus protegens turpitudinem.* Eccli. 29, 28; Cfr. 39, 31.

Officia moralia quoad *victum quotidianum* specificantur respiciendo debitum finem alimentationis, debitam alimentorum quantitatem, debitumque modum fruendi. Communis in his omnibus regula est, ut homo humano more cibo ac potu corpus suum recreet; ideoque:

α) Non *solius sensualis voluptatis* causa cibo potuque fruatur. Intentio principalis, virtualiter saltem, directa sit ad fines ab ipso creatore animali stimulo nutritionis assignatos.

β) Hinc tunc solum et eatenus, quando et quatenus naturae animalis indigentiae, per stimulum nutritionis indicatae id exigunt, refec-

tioni corporis intentus erit, justumque modum in sumenda refectione servans *temperantiae* studebit. (Eccli. 31, 12. 13. 17.) Haec quoad esculenta *frugalitas,* quoad potus, quibus vis inebrians inest, *sobrietas* vocatur.

γ) Demum opus refectionis oratione sanctificetur, per quam recta fruendi intentio excitetur (1 Cor. 10, 31), debitae Deo laudes et grates pro munere divinae largitatis offerantur (Col. 3, 17; Deut. 6, 12. 13; 8, 10—14), et coelestis benedictio munerum a Deo largitore perceptorum imploretur. 1 Tim. 4, 5.

## §. 249.

Contra officia recensita peccatur per *gulam* seu inordinatum appetitum cibi ac potus. Praecipuae gulae species sunt *ingluvies* et *ebrietas.*

Ad *ingluviem* referuntur:

α) *Cupedia* seu vitium illorum, qui palato inordinate famulantes cibis exquisitis ac delicatis inhiant;

β) *Liguritio,* quae intempestive et identidem appetitui huic indulget;

γ) *Voracitas* seu *gastrimargia,* qua debitus quantitatis modus longe exceditur et sensui bruto indulgetur. Eccli. 37, 33.

Vitium gulae inter abjectissima vitia censeri debet et a ss. litt. severissime damnatur. Apostolus loquitur de illis, quorum Deus venter est (Phil. 3, 19), qui non Jesu Christo, sed ventri suo serviunt (Rom. 16, 18), et comessationes et ebrietates inter opera tenebrarum enumerat (Rom. 13, 12 seq.). Christus ipse in parabola de divite nebulone et paupere Lazaro tristem nebulonum exitum ostendit. Cfr. Sap. 2, 1. 6—9; 2 Macc. 6, 3. 4; Luc. 21, 34; Gal. 5, 21; Jac. 5, 5; 1 Petr. 4, 3—5. Speciatim vitium *ebriositatis* humanam naturam quam maxime dehonestat, ebriumque brutis similem reddit, obnubilando et hebetando ejusdem vires intellectuales (Oseas 4, 11), irritando affectus animales et carnales (Prov. 20, 1; Eccli. 31, 38), debitam voluntatis energiam sensim destruendo et ad turpem protervorum hominum famulatum deprimendo. (Eccli. 19, 2.) Insuper vitium ebriositatis sanitatem corporis subvertit (Eccli. 31, 33), et rem familiarem absumit (Eccli. 19, 1); ebriosus aliis contemtui fit (Eccli. 31, 19 seq.), scandala, damna, offensiones causat, et ad turpia quaeque ac nefanda protudi potest; peccata luxuriae (Prov. 23, 33; Gen. 19, 31 seqq.), homicidia aliaque infamia quaecunque ac criminosa quam saepissime in statu ebrietatis committuntur. Propter grandem hujus vitii turpitudinem et nequitiam ss. litt. ebriosis mortem aeternam comminantur: *Nolite errare . . . ebriosi reg-*

*num Dei non possidebunt.* 1 Cor. 6, 9. Prae ceteris autem graviter peccant, qui, dum aliis exemplo bonorum morum praelucere deberent, iisdem in pessimum scandalum fiunt: *Sacerdos et propheta nescierunt prae ebrietate, absorpti sunt vino, erraverunt in ebrietate, nescierunt videntem, ignoraverunt judicium* .... Jesai. 28, 7 seqq.; cfr. 56, 12; Tit. 1, 7.

Quoad reatum culpae distinguitur inter crapulam perfectam et imperfectam. Crapula perfecta eaque voluntaria mortale peccatum est; nec a mortali excusari possunt, qui, etiamsi ebrietatem non intendant, se tamen voluntarie gravi ejusdem periculo exponunt. Hinc juxta S. Thomam homines ebrietati addicti plerumque toties graviter peccant, quoties citra necessitatem ejusmodi occasiones et periculosos consessus adeunt. Multo pejus adhuc est peccatum illorum, qui stulta palpatione aliis causa ebrietatis fiunt, eosve destinato consilio inebriant.

### §. 250.

Officia moralia quoad vestitum sub triplici potissimum respectu diversificari possunt:

α) *Ratione sanitatis.* Sub hac ratione peccant, qui ex incuria, vanitatis studio, effeminata mollitie habitu sanitati nocivo utuntur.

β) *Ratione honestatis et verecundiae*, contra quam praesertim mulieres peccant inordinato placendi studio aut pravioribus insuper affectibus ductae (Prov. 7, 10). Apostolus monet: *Volo .... mulieres in habitu ornato cum verecundia et sobrietate ornantes se.* 1 Tim. 2, 8. 9.

γ) *Ratione decentiae* exigentis, ut tum inanis pompa (1 Petr. 3, 3—5; Jesai. 3, 18—24), quum squalor et immunditieς evitentur. Quamvis externus hominis habitus non esse hominis constituat, recte tamen ab externa hominis apparentia ad internam ejusdem qualitatem concluditur. *Amictus corporis, et risus dentium, et ingressus hominis enuntiant de illo.* Eccli. 19, 27.

### §. 251.

Quaeritur, num et in quantum tum quoad vestitum, tum quoad reliqua vitae domesticae utensilia exquisitior quidam decor ac sumtuosus splendor admitti possit. Largiorem et lautiorem apparatum rerum ornatui vitae externae inservientium non in se rejiciendum esse omnes concedunt, quia conficiendis ejusmodi rebus ars humana exercetur ac perficitur, et exercentibus tales artes victus quotidiani acquirendi occasio subministrari debet. Hinc divites atque potentes recte agunt, qui, non solius pompae studio, sed ex altioribus homineque ingenuo

dignis rationibus domos suas ornant, et generatim pretiosiori rerum externarum apparatu utuntur. Condecet insuper, ut illustris vitae conditio etiam convenienti modo in facie ceterorum repraesentetur. Per se tamen patet, omnes illos stulte peccare, qui aut sumtus nimios faciunt, quibus ferendis impares sunt, aut inordinato studio artis, splendoris et pompae curam pauperum negligunt, aut sensu honesti et decori carentes in res vanas et insipidas sua prodigunt, vel opulentiori rerum affluentia mere ad nutriendam corporis effeminatam mollitiem utuntur, res voluptuosas magnis sumtibus sibi procurant, artes in servitium luxuriae ac degenerum morum adhibent. Cfr. Eccle. 2, 1—11; Sap. 2, 6—9; Jesai. 5, 11. 12; Amos. 6, 1, 4—7.

## §. 252.

Moralis custodia corporis ac sensuum culminat in *castitate*, vi cujus sexualis indoles hominis sanctae disciplinae subjicitur, ita ut cor mundum in mundo corpore servetur: *Ut sciat unusquisque vas suum possidere in sanctificatione et honore, non in passione desiderii, sicut et gentes, quae ignorant Deum.* 1 Thess. 4, 4.

Officium castitatis nuptos pariter ac innuptos obligat (cfr. Hebr. 13, 4); distinguitur castitas *virginalis* et *conjugalis*, cui accedit media inter utramque *vidualis.*

*Rationes obligativae* castitatis e sequentibus eruuntur:

*α*) Jam ipse intimus hominis sensus necessitatem morum castorum dictitat; culpa laesi pudoris faciem rei rubore suffundit. Quod vero hominem erubescere facit, ab ipso ceu turpe sentitur. Intimus igitur hominis sensus turpitudinem luxuriae et immunditiae contestatur.

*β*) Notio animae qua formae corpus continentis per se involvit necessitatem continentiae ac cohibitionis carnalium desideriorum.

*γ*) Recta humanae essentiae ratio secum fert, ut stimuli ac desideria carnis et quaecunque voluntariae sensiones animae imperio voluntatis moralis subsint, et per voluntatem spiritus hominis in corpore dominetur. Voluntarius consensus hominis in desideria irritati stimuli carnalis est foeda abjectio dignitatis, quae spiritui humano competit, et turpe famulitium ejus, qui ad regnandum vocatus est.

*δ*) Dignitas corporis humani, quod propter intimam corporis et animae rationalis unionem vitalem dignitate animae humanae comparticipat, per luxuriam una cum anima foedatur et turpissime dehonestatur.

*ε*) Corpus humanum juxta ordinationem divinam finibus moralibus spiritus humani inservire, et per imperium voluntatis humanae moveri debet. Corpora animalium per necessarium instinctum reguntur,

ideoque peccare nequeunt; organa autem corporis humani per voluntatem spiritus regenda et imperio ipsius submittenda sunt, qui ubi imperio suo renuntiat, ordo divinitus institutus plane invertitur.

ζ) Sine castitate ordo mundi moralis consistere nequit; licentia stimulorum naturalium effrenata omnia susque deque verti deberent.

η) Lex castitatis per ipsum naturalem ac physicum mundi ordinem sancita est, in quantum immodici saltem abusus dirissimis doloribus, perditione virium spiritualium ac corporalium et praematura morte puniuntur. Eccli. 19, 3.

## §. 253.

Allata rationum momenta per christianam morum doctrinam confirmantur, additis insuper novis motivis ex religione christiana resultantibus:

α) Homo ad imaginem Dei creatus est. Concreata homini imago divina per luxuriam in coenum immunditiei mergitur.

β) Corpora et animae hominum Dei sunt, ideoque Deo sancte servanda sunt.

γ) Adde, quod animae et corpora christianorum per sacramenta ecclesiae sanctificantur; haec jam sanctitas per peccata luxuriae sacrilege laeditur. Homines christiani per sanctificationem in Christo corpore et animo fiunt membra Christi, vasa et templa Spiritus sancti; peccatis luxuriae vasa Domini sancta coinquinantur, templa Christi sacrilege violantur. *Si quis autem templum Dei violaverit, disperdet illum Deus. Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos.* 1 Cor. 3, 17.

δ) Mens et desideria hominis christiani rebus divinis intenta sint oportet; cui mentium directioni carnalia luxuriae desideria directe contrariantur. *Charissimi, obsecro vos tanquam advenas et peregrinos abstinere vos a carnalibus desideriis, quae militant adversus animam.* 1 Petr. 2, 11.

ε) Corpora christianorum ad futuram in gloria resurrectionem destinata sunt. Quomodo vero corpora squalore immunditiei foetidae coinquinata ad gloriam resurgere poterunt!

ζ) Quemadmodum natura ipsa in hac vita gravissime animadvertit in contemtores legum auctoritate sua sancitarum, sic eo certius Deus ulciscetur peccata contra castos mores in futuro judicio pro omni aeternitate. 1 Cor. 3, 17; 6, 9.

η) Quanti castitas in doctrina Christi habeatur, ex eo apparet, quod castitas et sanctitas ceu idem designentur: *Haec est voluntas Dei, sanctificatio vestra, ut abstineatis vos a fornicatione.* 1 Thess. 4, 3. Cfr. Rom. 13, 12—14. Hinc elogium divinum sanctae castitatis:

*O quam pulchra est casta generatio cum claritate! immortalis est enim memoria illius, quoniam et apud Deum nota est, et apud homines. Cum praesens est, imitantur illam, et desiderant eam, cum se eduxerit, et in perpetuum coronata triumphat incoinquinatorum certaminum praemium vincens.* Sap. 4, 1 seq. — Castis donum sapientiae datum est: *Qui diligit cordis munditiam, propter gratiam labiorum suorum habebit amicum regem.* Prov. 22, 11. *Omnis ponderatio non est digna continentis animae.* Eccli. 26, 20.

### §. 254.

Ex dignitate sanctae castitatis ultro sequitur praestantia illibatae *virginitatis*, quae castitati conjugali praeeminet, coeloque proprior est, quia anima virginalis indivise cum Deo copulata est. *Qui sine uxore est, sollicitus est, quae Domini sunt, quomodo placeat Deo. Qui autem cum uxore est, sollicitus est, quae sunt mundi, quomodo placeat uxori, et divisus est. Et mulier innupta et virgo cogitat, quae Domini sunt, ut sit sancta corpore et spiritu. Quae autem nupta est, cogitat quae sunt mundi, quomodo placeat viro.* 1 Cor. 7, 32—34. Cfr. Sap. 3. 13—15. Virginali castitate certo quodam modo jam anticipatur in hac vita status perfectus sanctitatis futurae in altero saeculo: *Filii hujus saeculi nubunt et traduntur ad nuptias. Illi vero, qui digni habebuntur saeculo illo, et resurrectione ex mortuis, neque nubent neque ducent uxores.* Luc. 20, 34 seq. Et ideo hominibus, qui in hac terra virgines permanserunt, in coelis specialis quaedam gloria reservata est, et singulare quoddam praemium, quod illi soli reportaturi sunt. *Et cantabant quasi canticum novum ante sedem, et ante quatuor animalia et seniores. Et nemo poterat canticum dicere, nisi illa centum quadraginta quatuor millia, qui emti sunt de terra. Hi sunt, qui cum mulieribus non sunt coinquinati; virgines enim sunt. Hi sequuntur agnum, quocunque ierit. Hi emti sunt ex hominibus primitiae Deo et agno, et in ore eorum non est inventum mendacium; sine macula enim sunt ante thronum Dei.* Apoc. 14, 3 seqq.

Hinc etiam ecclesia definivit: „Si quis dixerit, statum conjugalem anteponendum esse statui virginitatis vel coelibatus, et non esse melius ac beatius, manere in virginitate aut coelibatu, quam jungi matrimonio, a. s.“ [1])

Ad debitam tamen virginum perfectionem requiritur, ut ceteris quoque vitae christianae virtutibus ornatae sint, imprimis humilitate,

---

[1]) Sess. XXIV, can. 10 de matr.

quae ubi defuerit, meritum virginitatis multa ex parte evacuatur. „Ecce enim Redemtoris voce decem virgines, et omnes dicuntur virgines, et tamen infra beatitudinis januam non omnes sunt receptae; quia earum quaedam, dum de virginitate sua gloriam foris expetunt, in vasis suis oleum habere noluerunt." (Greg. hom. 12 in Evangg.)

Ex mente S. Thomae Aq. virginitas non simpliciter, sed in genere castitatis est excellentissima virtus, utpote castitatem conjugalem et vidualem antecellens. Dantur tamen aliae virtutes, ut idem S. Thomas addit, quae Deo propinquius adhaerere faciunt hominem ceteroquin rectum, quam virginitas. Ideoque in ipsis virginibus non virginitas ceu talis, sed aliae, sanctis virginibus propriae virtutes eminentissimo loco collocandae sunt. „Finis, ex quo virginitas laudabilis redditur, est vacare rebus divinis. Unde ipsae virtutes theologicae, et etiam virtus religionis, quarum actus est ipsa occupatio circa res divinas, praeferuntur virginitati. Similiter etiam vehementius operantur ad hoc quod inhaereant Deo martyres, qui ad hoc postponunt propriam vitam; et viventes in monasteriis, qui ad hoc postponunt propriam voluntatem, et omnia quae possunt habere, quam virgines, quae ad hoc postponunt veneream voluptatem. Et ideo virginitas non simpliciter est maxima virtutum" [1]).

Ne quis tamen, qui non est virgo, se virginibus aequiparare, aut super eas extollere audeat; quia, quacunque alia re excelluerit, illo tamen excellenti caret ornatu, quo virgines propter suam virginitatem splendent.

## §. 255.

Virginalis castitas est perfectio innocentiae moralis; et in hac ejus qualitate consistit specialis illius dignitas moralis. Ab hac innocentia aliquo modo jam ipsa conjugii castitas deficit; quia in licitis conjugii actibus sexualibus „sic geritur, quod decet ex natura, ut etiam quod pudeat, comitetur ex poena." (Augustin.) Quodsi jam ipsi liciti actus conjugales, quando propter solam voluptatem exercentur, macula veniali non carent [2]), quanto magis delectationes sensus carnalis illicitae culposae ac damnabiles erunt! Peccatis contra castitatem specialis quaedam nota turpitudinis inest, qua omnia cetera cujuscunque generis peccata, quantacunque sint, carent. *Fugite fornicationem! Omne*

---

[1]) 2, 2 qu. 152, art. 5.

[2]) Origenes asserit: *ἐν μολυσμῷ πως ὄντων καὶ ἀκαθαρσίᾳ τινι τῶν χρωμένων ἀφροδισίοις* . . . Com. in Matth.

*peccatum, quodcunque fecerit homo, extra corpus est; qui autem fornicatur, in corpus suum peccat.* 1 Cor. 6, 18. In corpus vero suum etiam tunc peccat, quando solis mentis desideriis delectationi carnali immoratur, quia facti, sive interni, sive externo opere completi species eadem est. Nec ullum peccatum datur, in quo dejectio animae a dignitate spiritualis suae naturae adeo conspicua fiat, quam in peccatis luxuriae. Ideoque in iisdem nulla datur parvitas materiae [1]). Ast haec animarum per immunditiem defoedatio et dejectio in mundo hoc corrupto tam frequens et communis facta est, ut juxta S. Ligorium sit „frequentior atque abundantior confessionum materia, propter quam major animarum numerus ad infernum delabitur."

## §. 256.

Causae communes peccatorum contra castitatem sunt:

α) Generalis corruptio humanae naturae, et congenita prolibus Adae concupiscentia carnis.

β) Voluntaria effrenatio phantasiae et licentia sensuum exteriorum. Huc pertinent: Lubricae imaginationes, aspectus rerum inverecundarum, turpiloquia, impudici tactus, amplexus et similia libidinis irritamenta.

γ) Vita iners et intemperantia victus.

δ) Occupationes periculosae cum rebus artis non satis castae, lectio librorum romanensium, delectatio de poematibus salacibus, periculosi conventus, choreae et spectacula, familiaritas cum hominibus corruptis; liberior conversatio cum altero sexu, crebra exempla vitae licentioris, vel omnino directa seductio.

Quam maxime vero dehortandum est ab amicitiis et intimioribus nexibus cum personis alterius sexus. Ejusmodi necessitudines ne tunc quidem periculo carent, quando propinqua honesti conjugii spes adest; quanto magis ergo periculosae ac nocivae erunt, quando absque tali spe, ex mera levitate aut ex desiderio impuro effeminati et mollis cordis foventur! Eccli. 9, 12. 13; 42, 12. 13.

## §. 257.

Peccata contra castitatem primarie dividuntur in peccata *interna* seu *cordis,* et *externa* seu *operis.*

---

[1]) Patet e thesi damnata ab Alexandro VII (a. 1665): „Est probabilis opinio, quae dicit, esse tantum veniale osculum habitum ob delectationem carnalem et sensibilem, quae ex osculo oritur, secluso periculo consensus et pollutionis."

*α*) Peccata *interna* sunt vel delectationes morosae, quibus cor immundum et flagitiosum ostenditur, vel desideria et proposita, quibus peccans coram Deo jam moechatur in corde suo. Matth. 5, 28; Jac. 1, 15.

*β*) Peccata *externa* seu operis dividuntur in actus imperfectos et perfectos.

*αα*) Actus *imperfecti* sunt, qui animo libidinoso fiunt, quin tamen luxuria per effusionem seminis consummetur. Hujusmodi sunt: impudici aspectus, sermones, tactus, oscula, amplexus etc. In talibus ad reatum peccati interni accedit ratio scandali, culpa proterviae et impudentiae, reatus peccati alieni etc. Insuper quo crassior obscoenitas est, per quam sub hac ratione peccatur, et quo funestiores ejusdem sequelae ratione scandali vel seductionis, eo major quoque culpa talium actuum.

*ββ*) Actus *luxuriae consummatae* simplicis dicitur *fornicatio,* quae est copula carnalis soluti cum soluta ex mutuo consensu. Eminens gravitas hujus facinoris primum in eo consistit, quod luxuriae, peccati in se gravis et mortalis, culmen et consummatio sit. Accedit autem in hac luxuriae consummatione nequitia mutui concumbentium abusus et mutuae dehonestationis, simulque turpis servitii mutuo praestiti. Vix datur turpius, quam alieno peccato prostibuli instar inservire; et vice versa nil turpius, quam se ipsum, quasi in coeno volutatum, amplexu talis prostibuli defoedare. *Tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis? Absit!* 1 Cor. 6, 15.

Intrinsecae huic luxuriae consummatae malitiae adjunguntur tristissimi fornicationis effectus. Semel prolapsi huic vitio adhaerescere solent ac evanescente pudoris sensu continuo audentiores et procaciores fiunt; mentes eorum, coeno libidinum immersae, turgent lubricis imaginibus, carnalia desideria fere inexsatiabilia in dies efferatiora fiunt. In feminis praesertim, ubi semel corruptae ac depravatae fuerunt, sensus honestatis nimium quantum evertitur. Nemo non scit, quousque feminae seductae et corruptae protrudantur, et quaenam ex illicito vagantis libidinis concubitu progenies enasci soleat. Specialiter adhuc memoranda sunt scandala *concubinatuum*, quibus suapte natura nota infamiae inhaeret. Severa antiquae ecclesiae disciplina notorios fornicarios et concubinarios ab ecclesiastica communione segregavit, et concubinariis nonnisi gravi morbo detentis post ejectas concubinas veniam et reditum in communionem fidelium concessit. Fornicarii et concubinarii, nisi vitae flagitiosae suae valedixerint, aut saltem incontestabilia seriae contritionis signa ediderint, ad ss. Sacramenta admitti nequeunt. *Iniqui regnum Dei non possidebunt. Neque fornicarii . . . neque adulteri neque molles . . . regnum Dei possidebunt.* 1 Cor. 6, 9. 10. Cfr. Apoc. 21, 8.

§. 258.

Ubi in peccatis luxuriae praeter praeceptum castitatis alii adhuc speciales debendi tituli laeduntur, flagitium *qualificatae luxuriae* adest, quae in duos ramos diversae qualificationis excrescit, prout leges aut moralis, aut ipsius naturalis ac physici ordinis infringuntur.

α) Ad peccata qualificata prioris generis, quibus specialiter sacrati tituli ordinis moralis laeduntur, pertinent:

αα) *Adulterium* seu peccatum luxuriae, quo fides conjugalis violatur et laeditur.

ββ) *Incestus* seu copula inter personas ita sibi consanguineas vel affines, ut absque dispensatione juxta ss. canones validum matrimonium inire nequeant. Gradus autem prohibiti sunt in consanguineitate et affinitate ex matrimonio sive rato sive consummato, usque ad quartum inclusive; in affinitate orta ex copula illicita, usque ad secundum inclusive.

γγ) *Stuprum* seu violenta defloratio virginis. Sensu latiori crimen stupri incurrit, qui feminam alias non consensuram vi, gravi metu, fraude, fictis promissionibus etc. ad patrandum flagitium inducit.

δδ) *Sacrilegium* seu peccatum luxuriae, quod vel in sacrato loco, vel a persona voto castitatis vel majori ordine Deo consecrata, vel cum tali committitur.

β) Peccata qualificatae luxuriae alterius speciei, quibus scil. contra ipsius naturae physicae ordinem peccatur, et naturae humanae immanis contumelia infertur, sunt:

αα) *Mollities,* seu pollutio voluntaria. Gen. 38, 9 seq.

ββ) *Sodomia,* seu libidinosus concubitus duorum ejusdem sexus, vel etiamsi personae diversi sexus sint, modo tamen usui naturali repugnante. Cfr. Rom. 1, 26. 27; Gen. 19, 24 seq.; Lev. 20, 13. Inter peccata sodomitica prae ceteris abominabilis ac nefanda est *paederastia* seu lascivia in tenellos pueros.

γγ) *Bestialitas,* seu nefandus coitus hominis cum bruto animali. Lev. 20, 15. 16; 18, 23.

Frequentissimum inter haec peccata est mollities, quae, ubicunque grassetur, tristissimas et dirissimas ipsius naturae ultiones provocat. Haec enim luxuriae species firmitatem corporis, nervorumque vigorem debilitare, vires ingenii obtundere, et ipsam ossium medullam exsiccare solet. Neque exempla desunt, lentam inde tabem, insanabiles morbos, epilepsiam et integram familiarum exstinctionem initium duxisse.

Pollutio per se est gravius peccatum quam fornicatio, cum illa

sit contra naturam. Pollutioni additur malitia sacrilegii, si committatur a talibus, qui voto castitatis obstricti sunt; adulterii, si a conjugato; fornicationis, si quis polluendo delectetur tanquam de femina; sodomiae, si cogitet coire cum persona ejusdem sexus.

Praeter voluntarias pollutiones dantur *involuntariae*, quae nisi saltem in causa voluntariae fuerint, aut cum voluntaria delectatione de iisdem conjunctae sint, culpa carent. Causae voluntariae et culpabiles pollutionum non actualiter sollicitatarum sunt delectationes morosae de rebus voluptuosis, quae in somniis redeuntes corpus ad ejusmodi actus disponunt, defectus justae temperantiae ac sobrietatis, neglectus orationis, praesertim illius ante requietem nocturnam aut durante nocte dum evigilans e somno Dei, angeli tutelaris ac ceterorum casti sensus custodum reminisci omittit, et voluptuoso otio indulget. — Qui in exequendo munere suo v. c. chirurgus, medicus etc., contra voluntatem suam polluitur, non peccat, dummodo ceteroquin sibi juste invigilet, et mentem ac cor suum contra inevitabiles sollicitationes sensus carnalis debitis mediis moralibus firmet.

## §. 259.

Studium servandae restituendaeque castitatis ad tria potissimum negotia reduci potest, quorum finis in custodiam aut resuscitationem sensus casti pudoris collineat. Hic pudoris sensus cuique animae connatus, et una ex dotibus est, quibus anima a Deo homini inflata coelestem suam originem contestatur. Ad eundem servandum et firmandum inserviunt:

*α*) Motiva e vivo religionis sensu, i. e. e christianis virtutibus fidei, spei et charitatis haurienda. Religio christiana nos monet de omnipraesentia Dei infinite sancti, coram quo ne coeli quidem mundi sunt; fides nos docet, omnes animas earumque cogitationes, omnia corporis organa Dei esse Deoque servire debere; fides nos docet, animas et corpora christianorum gratia Dei et sacramentis ecclesiae sanctificari et viva Dei templa fieri, et corpora ad futuram gloriam aut ignominiam resurrectura esse; simulque nobis ostendit exitialem exitum et aeternam reprobationem impudicae turpitudinis. Anima, in qua vivus religionis sensus et castus Dei amor viget, rebus coelestibus intenta est, ac immunda voluptuosi mundi gaudia ipsi sordescunt comparata cum piis et sanctis e fide coelesti haustis solatiis. Tum demum, ubi orationis taedium incipit, et animus a Deo rebusque divinis avertitur, castus quoque pudoris sensus inermis fit, et robore resistentiae contra hostiles mundi aggressiones caret.

*β*) Ad conservandum zelum ac fervorem religionis, sine quo casta

sui custodia non datur, assidue adhibenda sunt media ab ipsa ecclesia suggesta et commendata; quo spectant communia virtutis subsidia, scil. oratio continua, frequens accessus ad ss. Sacramenta, cultus matris virgineae ac angeli tutelaris ceterorumque sanctorum patronorum castitatis.

γ) Cum his vero exercitiis conjungatur assidua vigilantia, quae omnes occasiones et sollicitationes caute declinat, ab omni impuro verbo, petulanti risu aut quocunque signo complacentiae de rebus inhonestis per alios verbo aut facto propositis abhorret, quemcunque motum desiderii carnalis confestim reprimit, consideratione et imitatione fortis pugnae Sanctorum adversus hostes castitatis se munit, consortio hominum proborum ac honestorum utitur, nec tamen infeliciter lapsos contemnit, multo minus ridet sibilatve, quia superbientibus casus ac ruina instat, et gratia casti sensus absque humilitatis virtute servari nequit.

## §. 260.

Quoad obligationes restitutivae justitiae e peccatis luxuriae oriundas sequentia generaliter statuenda sunt:

Qui copulam illicitam carnalem inivit cum femina libere consentiente, vi stricti juris ad nullam compensationem complici suae praestandam tenetur, puta, ni femina e coitu conceperit, aut ejusdem lapsus per virum, quocum peccavit, propaletur. Posteriori casu damna essentialia, quae femina diffamata quoad conditionem externam, honestam sustentationem patitur, compensari debent e. g. augendo dotem, procurando occasionem honestae sustentationis etc.

Qui vi, fraude aut minis puellam seducit, obligatur damna compensare, quae seducta quoad honorem et conditionem suam externam patitur. Si ipsam spe honesti matrimonii defraudavit, eandem uxorem ducere tenetur, supposito, illam seductori nubere velle, nec alias rationes graves obstare e. g. nimiam conditionis externae disparitatem, defectum spei felicis matrimonii etc. Quodsi seducta seducto nubere non vult aut non potest, v. c. propter denegatum a parentibus consensum, seductor illi dotem sufficientem ad ineundum aliud honestum matrimonium procurare tenetur. Qui virginem repugnantem cum promissione matrimonii violavit, illam ducere tenetur, etsi prius voto castitatis se obstrinxerit. Qui non vi vel fraude, ast lenociniis et blanditiis puellam ad lapsum disposuit, non quidem vi stricti juris, ast ex titulo ethicae compensationis ad damna pro posse compensanda obligatur. Insuper quivis seductor, deflorator, stuprator etc. etiam familiae puellae satisfactionem debet, et ad minimum parentum gravi contristatione affecto-

rum veniam ambire debet; pro ratione circumstantiarum etiam ad alia obligatus esse potest.

Promissio matrimonii, ad obtinendum consensum in peccatum data, per se non obligat ad matrimonium contrahendum, quia res sancta non potest esse pretium peccati; accedere tamen possunt aliae causae promissorem obligantes, promissis suis stare; praesertim si puella promissione ad peccandum allecta prolis mater facta est.

Praeter officia seductoris erga seductam dantur etiam officia complicum in proles illegitimas e concubitu illicito natas.[1]) Per se patet, ambos genitores teneri ad ea, quae ipsis sub hac ratione jam vi legis naturae incumbunt. Patris est, ut sumptus puerperii et educationis prolis natae subministret; matris est, ut prolis curam gerat, eique operam alimentationis et educationis impendat. Quodsi altera complicum pars officio suo satisfacere non valet, per alteram suppleri debet. Ubi genitores, quae sua sunt, praestare nequeunt, officium debitae curae ad avos prolis redit; mortuis genitoribus eorundem heredes curam illegitimae prolis gerere tenentur. Praeter ea, quae vi juris et legis a genitoribus praestari debent, dantur sat multa, quae eorundem morali conscientiae commissa sunt. Vae illis, qui spreta conscientiae voce officia paternae aut maternae pietatis in prolem infelicem non curant, ejusdem physicam et moralem educationem negligunt, aut eandem vita dissoluta ac moribus corruptis scandalizant et pervertunt!

Ubi per adulteram uxorem inscio conjuge altero proles spuria in matrimonium intrusa fuit, seductor et adultera in solidum tenentur ad recompensationem damni temporalis, quod communibus familiae bonis et legitimis prolibus e sustentatione prolis et ejus putatitio jure hereditario accrescit. Nec tamen adultera obligari potest, ut marito nescio crimen suum fateatur; imo talem confessionem ne suadere quidem licet, quia per eandem paci et saluti conjugum ac familiae domesticae minime consuleretur, sed probabilius gravissime noceretur. Sufficit ergo, ut uxor rea culpam suam coram Deo deploret, et pro viribus damnum temporale, ex adulterio enatum resarciat, studendo majori parsimoniae et exactiori curae rei familiaris, eamque, si fors propria bona possidet, ex suis in compensationem auctorum sumtuum augendo. Similiter complex pater adulter ex sua parte ad compensationem tenetur, quam tamen ita praestare debet, ut omnis suspicio et omne scandalum vitetur.

---

[1]) Cod. jur. civ. austr. §. 1388. Cfr. ibid. §§. 166—171.

§. 261.

Ab indemnisatione secundum leges justitiae et aequitatis praestanda distingui debet cura expiandae culpae coram Deo contractae, quae certe in seducentibus, stuprantibus, adulterantibus etc. maxima est, ac talis, quae ab ipso peccante deleri nequit, nisi Deus misericorditer ipsi condonet. Insuper vero anima ejus onerata est reatu ruinae animarum aliarum, quas quidem pervertere potuit, in statum vero integritatis moralis restituere nequit. Quemadmodum ille, qui injuste occidit, si vere eum criminis nefarii poenitet, quamdiu ejus vita duraverit poenitentiam aget, ita, qui occisor animae alienae factus est, aut labantes in coenum flagitiorum traxit, non potest non omni vitae suae tempore gravissimo dolore moveri, ideoque omni modo studebit, ut precibus aliisque satisfactoriis piae poenitentiae operibus suam alienamque culpam placet et sanet. Aliter pax et solatium inveniri vix poterunt; certe, qui taliter in hoc saeculo pro viribus reatum culpae suae delere allaborat, melius et consultius agit illis, qui praestitis de jure et secundum humanum ordinem praestandis causam facti sufficienter absolutam putant. Cfr. supra §. 230.

## CAPUT TERTIUM.

### Officia moralia quoad peculium proprium et possessionem temporalem.

§. 262.

Sub *bonis temporalibus* hominis pro communi loquendi usu intelligitur complexus rerum temporalium, ad sustentationem et usum vitae hominis terrenae inservientium. Haec bona, quatenus hominis potestati subsunt, ab ipso *haberi* dicuntur; potestas autem in illud, quod habetur, plures iterum admittit gradus, prout quis aut mere detentor, aut vere possessor ac vere et proprie rei possessae dominus est.

*Detentor* dicitur, qui rem aliquam in sua tutela vel potestate habet v. c. inventor, commodatarius, conservator, mutuans, conducens.

*Possessor* dicitur, qui rem aliquam ut suam tenet. Quatenus possessio involvit potestatem, propria auctoritate et secundum proprium arbitrium de re disponendi, *dominium* vocatur, quod in perfectum et imperfectum dividitur. Imperfectum adest, ubi dominus directus, seu ipsius substantiae, diversus est a domino utili, ad quem fructus rei spectant.

Possessio dicitur *legitima,* quando justo acquisitionis titulo nititur deficiente tali titulo est *illegitima.* In ordine civili quaevis possessio praesumitur legitima, donec contrarium probetur; onusque probandi parti adversae incumbit.

Ab hac possessionis divisione discernenda est alia, qua inter possessorem *bonae fidei* et possessorem *malae fidei* distinguitur. In hac distinguendi ratione non titulus possessionis, sed subjectiva possidentis persuasio attenditur.

*Objectum* possessionis temporalis sunt res et jura, quae qua objecta possessionis etiam rebus accensentur. [1]) *Res* enim sensu juridico definitur, quidquid personam non constituit et ad usus hominum comparatum est. [2]) Distinguitur proinde inter res *corporeas* et *incorporeas;* cui distinctioni accedunt aliae [3]) inter res *mobiles* et *immobiles*, *fungibiles,* quae usu ordinario absumuntur, et *non fungibiles*, *aestimabiles,* pro quibus ex humana aestimatione pretium vel res aequivalens datur, et *inaestimabiles.*

*Jura,* quae inter objecta possessionis temporalis pertinent, dividuntur in realia et personalia. *Jus reale* dicitur, quod alicui in rem competit, ita ut haec ipsius sit, utque ipso rationabiliter invito quicunque alius ab ea abstinere debeat. *Jus personale* in eo versatur, ut quis alterum ad aliquid praestandum ex titulo juris sibi obligatum teneat. [4]) Illud etiam *jus in re,* hoc vero *jus ad rem* audit.

Qua jura realia a codice juris civilis austriaco enumerantur: jus possessionis, dominii, pignoris, servitutis et hereditatis. Jura personalia scaturiunt vel ex immediata dispositione legis, [5]) vel ex contractu, vel ex titulo compensandae damnificationis.

## §. 263.

Modus acquirendi legitimam possessionem bonorum temporalium datur duplex, immediatus et mediatus.

*Immediati modi* acquirendi sunt:

---

[1]) Cod. jur. civ. austr. §. 292.

[2]) Cod. §. 285.

[3]) Cod. §§. 293—306.

[4]) Cod. §. 307.

[5]) Cfr. e. g. leges cod. civ. quoad conjuges §§. 91, 796, quoad jura prolium §§. 141, 166, quoad jus parentum vel prolium ad partem legitimam hereditatis §. 762, quoad jus ad dotem §§. 1220. 1231, quoad mutua jura curatorum et pupillorum §§. 228—282.

α) *Occupatio* rei hucusque a nemine possessae vel a priori domino sponte et penitus derelictae. Huc inter alia refertur:

*Captura animalium.* Leges nostrae distinguunt inter animalia mansueta, fera et cicurata. Animalia *domestica et mansueta,* etiamsi longius aberrent, domino suo adstricta manent. Animalium *ferorum* quaedam cuicunque capere licet; quoad pleraque tamen jus capiendi aut venandi certis quibusdam personis aut communitatibus exclusive reservatur. Animalia *cicurata* (e. g. apes, cervi capti et domi nutriti etc.) intra certum temporis terminum a domino, a cujus domicilio aufugerunt, requiri debent; praeterlapso hoc tempore cedunt primo occupanti. [1])

β) *Inventio.* Supponitur autem, inventorem omni cum diligentia et solicitudine inquisivisse in dominum rei inventae, a quo rem inventam sponte relictam esse praesumi nequit, nisi fors res exigui aut nullius pretii sit. Secundum leges nostras [2]) inventor elapso anno acquirit jus utendi re aut pretio ex venditione rei non asservandae soluto; elapso triennio haec facultas utendi in perfectum jus dominii transit. Hic acquisitionis titulus etiam a theologis agnoscitur, ita tamen, ut simul inventori non egenti instanter commendent, rem inventam in usus pauperum aut in causas pias convertere; quia, ubi dominus prior detegi nequit, secundum ejusdem voluntatem rationabiliter praesumtam impendi debet; quivis autem possessor, qui re sua potiri nequit, per alios optimum rei usum fieri velle, rationabiliter praesumitur. — Laganum, priscis jam saeculis ab ecclesia iteratis vicibus damnatum, legibus civilibus omnium regnorum christianae societatis reprobatur. [3])

Inventori juxta leges nostras aequiparatur, qui res absconditas vel defossas, a domino suo ignoratas, detegit. Quodsi vero hae res pecuniis, gemmis aliisque pretiosis constant, simulque a tempore immemoriali latuerunt, *thesaurum* constituunt, cujus una pars tertia aerario, altera pars tertia exceptis excipiendis inventori, ultima demum pars domino fundi cedit. [4])

γ) *Accessio* sive incrementum, quo res nostrae augentur; estque vel naturalis, vel industrialis, vel mixta. Accessionis *naturalis* species sunt: fructus citra humanam industriam e fundo aliquo enascentes, fetura et alluvio. [5]) Ad accessionem *industrialem* pertinent specificatio

---

[1]) Cod. civ. §§. 380—387.
[2]) Cod. §. 393.
[3]) Cod. §. 882.
[4]) Cod. §§. 398—401.
[5]) Cod. §§. 405—413.

rei alienae, adjunctio illius in tuam, confusio et commixtio rerum, quae ad diversos dominos spectant.[1]) Accessio *mixta* est, quae industria humana cum viribus naturae concurrente fit[2]) e. g. fructus agri, horti etc. In causis litigiosis accessionem spectantibus generale valet principium, dominum rei principalis, cui secundaria accessit, fieri dominum rei accedentis, ita tamen, ut alter, e cujus rebus accessio facta est, pro ratione circumstantiarum indemnisationem petere possit.

§. 264.

*Mediate acquiri* dicuntur res illae, quae jam alicujus dominio subsunt. Legitimi tituli mediatae acquisitionis sunt:

α) *Pacta*: donatio, permutatio, emtio.

β) *Dispositio mortis causa facta* scil. per testamentum vel codicillum.

γ) *Sententia judicis* in causis litigiosis.

δ) *Dispositio legis* v. c. quoad successionem ab intestato, partem haereditatis legitimam, praescriptionem et usucapionem, quoad honorarium inventori bonae fidei debitum, fructus rei bona fide possessos etc.

§. 265.

Specialem ex mediatis acquirendi modis mentionem *jus capiendae hereditatis* exigit, sub quo intelligitur jus succedendi in possessionem bonorum defuncti temporalium vel omnium, vel partis eorundem respectu totius determinatae v. g. dimidiae, tertiae etc.

*Tituli* hujus juris sunt:

α) Legitima testatoris voluntas.

β) Pactum mortis causa initum.[3])

γ) Dispositio ipsius legis.

*Subjecta,* juris hujus *capacia,* secundum leges nostras sunt omnes, quibus de jure facultas possessionem temporalem acquirendi et possidendi competit. Ceu incapaces declarantur:

α) Quicunque relictori hereditatis, aut ejusdem conjugi, prolibus, parentibus ex malo proposito damna intulit talia, quibus reatus criminis inhaeret. Contra talem laesorem excipi potest, nisi sufficienter probetur, ipsi a defuncto bonorum relictore veniam datam esse.

---

[1]) Cod. §§. 414—419.

[2]) Cod. §§. 420—422.

[3]) Tale pactum juxta leges nostras inter solos conjuges valet Cfr. Cod. §. 602.

Posteri tamen mali laesoris, qui ante testatorem defunctus est, jure succedendi in hereditatem testatoris non excluduntur.

*β*) Qui testatorem vi vel fraude ad certam quamdam ultimae voluntatis declarationem adegerunt, aut ab eadem prohibuerunt, aut eandem dolose suppresserunt.

*γ*) Complices, adulterii aut incestus coram judice convicti, se invicem non possunt heredes instituere; legitimorum tamen haeredum jure non privantur.

*Objectum* transmissionis hereditariae sunt omnia jura defuncti non mere personalia, una cum oneribus et debitis possessioni temporali defuncti inhaerentibus. Si heredes plures instituti fuerint, ceu unica persona considerantur, et unusquisque eorum juxta rationem partis sibi assignatae oneribus massae relictae inhaerentibus participat. Cui vero non pars respectu totius determinata e bonis defuncti obtingit, non heres, sed *legatarius* dicitur, et ad nulla heredi ferenda onera obligatur.

Pro diversitate titulorum juris hereditarii diversae quoque *heredum classes* dantur, quarum potissimum duae distinguuntur. Dantur scil. heredes *legitima testatoris voluntate* instituti; dantur alii, non a moriente, sed a lege instituti, qui vocantur *heredes legitimi,* et ab intestato succedunt. Jus succedendi ab intestato juxta leges nostras [1]) extenditur ad sex lineas cognationis e legitimo matrimonio ortae. [2]) Primam lineam constituunt posteri decessoris bona sua relinquentis; deficientibus heredibus e prima linea succedunt membra secundae lineae, a parentibus decessoris incipientis, eorumque posteros amplectentis; deficiente linea secunda succedit tertia ab avis decessoris deducenda; deficiente tertia succedit quarta ab abavis incipiens, dein quinta, quam atavi cum suis posteris constituunt, denique sexta, a parentibus atavorum deducta. In linea prima proxime immediatae proles defuncti ad hereditatem capiendam vocatae sunt; si liberi jam mortui sunt, eorundem posteri succedunt. Similiter in ceteris lineis generatione priores semper praecedunt, illisque deficientibus generatione proxime posteriores subintrant.

Ex heredibus legitimis dantur quidam, *heredes necessarii* vocati i. e. qui, nisi legitime exhereditentur aut ipsi parti suae renuntient, certa quadam hereditatis portione a testatore privari nequeunt. Et haec portio est quoad legitimos descendentes testatoris dimidium illius partis, quae eisdem pro casu successionis ab intestato obtingit; quantum

---

[1]) Cod. §§. 727—750.

[2]) Proles *illegitimae,* nec legitimatae, ab intestato in solius matris bona succedunt; vice versa *sola mater,* exclusis reliquis cognatis, ab intestato in bona prolis illegitimae succedit. Cfr. Cod. §§. 754, 756.

ad parentes autem aut avos testatoris pars tertia illius portionis, quae eisdem pro casu successionis ab intestato obtingeret.

*Causae legitimae exhereditationis* sunt: [1])

α) Defectio a fide christiana.

β) Neglectus aut denegatio auxilii, quo testator in statu necessitatis aut paupertatis indiguit.

γ) Damnatio ad poenam carceris 20 annorum et ultra propter grave crimen.

δ) Mores dissoluti et publice diffamati.

ε) Causae jam supra allegatae, per quas capacitas juris hereditarii pessumdatur.

ζ) Parentes testatoris insuper ex hac speciatim ratione excludi possunt, quod educationem prolis, in cujus bona relicta succedere volunt, penitus neglexerint.

## §. 266.

Ad *valorem declarationum ultimae voluntatis* ex parte formae tum internae, quum externae, certae quaedam conditiones requiruntur.

Quoad *formam internam*[2]) requiritur:

α) Ut testator *ipsusmet* heredem instituat, aut de rebus suis disponat.

β) Ut voluntatem suam *diserte,* non vero per solam affirmationem propositionis ab alio factae explicet.

γ) Ut in explicatione voluntatis suae sui *plene compos* sit, voluntatem suam *deliberate* ac *serio* exponat, nec *coactio, dolus* vel *error essentialis* intercedat. Declarationes in statu phrenesis, ebrietatis, amentiae editae invalidae sunt. Impuberes facultate testandi carent. Minorennibus per leges nostras ante completum annum decimum octavum solum oretenus et coram judice testari permittitur; completo decimo anno octavo quoad jus testandi majorennibus aequiparantur. Prodigi ceu tales a judice declarati, tantum de dimidio bonorum suorum legitime testari possunt.

Quoad *formam externam* declarationum ultimae voluntatis interest, num quis coram praetore, an extrajudicialiter testari velit.[3]) Qui coram praetore testari vult, ultimam suam voluntatem scripto conceptam suoque nomine signatam tradit, declarans, chartam traditam conti-

---

[1]) Cod. §§. 768 seqq.
[2]) Cfr. Cod. §§. 564 seqq
[3]) Cod. §§. 578—590.

ere dispositiones de peculio suo pro casu mortis. Haec declaratio sufficit, nec ipsius ultimae voluntatis expositio a praetore exigitur.

Pro declaratione ultimae voluntatis extrajudiciali sequentia notanda sunt:

α) Qui ultimam suam voluntatem propria manu scribit, nomenque suum rite subscribit, testibus non indiget.

β) Quodsi declaratio ultimae voluntatis ab alio scripta fuit, testator nomen suum propria manu subscribere, atque tres testes adhibere debet, quorum duo saltem simul adesse debent. Coram his tribus testibus testator declarare debet, chartam ab ipsis subscribendam esse declarationem ultimae suae voluntatis. Testes nominibus suis qualitatem suam qua testium addere debent.

γ) Si testator scribere non potest, praeter mox dicta requiritur, ut coram tribus testibus simul praesentibus nominis sui, quod ab alio scribitur, usitatum signum addat.

δ) Quodsi nec legere potest, insuper opus est, ut declarationem ultimae voluntatis suae ab uno testium coram reliquis duobus, qui illam praevie inspexerunt, praelegendam curet, illam suae voluntati penitus conformem esse declaret.

ε) Ut *nuncupativum* testamentum legitime fiat, requiritur, ut testator coram tribus legitimis testibus simul praesentibus ultimam voluntatem suam serio exponat.

Qua testes inhabiles lege nostra [1]) declarantur:

α) Membra ordinis religiosi.

β) Feminae; juvenes ante completum annum decimum octavum.

γ) Amentes, coeci, muti, surdi.

δ) Qui linguam testatoris non callent.

ε) Qui propter crimen fraudis aut injusti quaestus puniti sunt.

ζ) Qui religionem christianam non confitentur.

η) Heredes et legatarii respectu dispositionum in ipsorum favorem a testatore factarum non possunt valide testari, similiter nec eorundem conjuges, parentes, proles, fratres, sorores, affinesve eorundem graduum, famuli domestici mercede conducti.

In casibus extraordinariis, scil. durante navigatione marina aut grassante peste vel lue, personae sub α) et β) nominatae, imo juvenes, qui annum 14 compleverunt, testes habiles sunt; insuper in talibus casibus duo testes sufficiunt, quorum alteri testamentum scribere licet. Instante periculo infectionis pestiferae non exigitur, ut illi duo testes simul praesentes adsint. Elapsis tamen sex mensibus talium testamentorum legitimus valor exspirat.

---

[1]) Cod. §§. 591 seqq.

## §. 267.

Quoad cetera declarationum ultimae voluntatis adjuncta sequentia adhuc notentur:

α) Testator pro eo casu, quod heres ab ipso institutus hereditatem non adeat, alium heredem, et hoc non succedente tertium quemdam, similiter etiam quartum etc. qua successorem suum in possessione relictorum bonorum temporalium substituere potest. Hic actus vocatur *substitutio vulgaris,* [1]) a qua distinguitur *fideicommissaria,* obligans heredem primitus nominatum, ut pro casu mortis suae aut alius eventus hereditatem sibi demandatam ad alium a testatore designatum transmittat. [2])

β) Testatoris arbitrio commissum est, declarationem ultimae voluntatis restringere, mutare aut penitus revocare. [3])

*Restringi* potest ultima voluntas:

αα) Ad certas quasdam conditiones. Conditiones plane non intelligendae ceu non appositae considerantur. Conditiones suspensivae, impossibilia aut inhonesta exigentes illam ipsam ordinationem, cui a testatore adjuctae sunt, invalidam reddunt. Conditiones resolutivae, impossibilia supponentes aut inhonesta exigentes pro non appositis habentur. Conditio, qua initio matrimonii vetatur, solas viduatas personas obligat, desistentia vero a matrimonio cum certa quadam persona unicuique heredi aut legatario valide qua conditio dissolvens injungi potest.

ββ) Ad futurum temporis terminum. Quodsi incertum est, num hic terminus unquam venturus sit, ejusdem assignatio conditionis instar consideranda est. Quodsi designatus terminus talis est, ad quem necessario aliquando accedi debeat, jus ad illius appropinquationem adstrictum ad heredes illius transit, cui sub illa restrictione a testatore concessum fuit.

γγ) Ad executionem mandati alicujus a testatore adjecti; circa quod praecipue attendi debet, num heres vel legatarius culpabiliter eidem defuerit, an vero non potuerit eidem satisfacere. A mandato distinguenda est exspectatio vel intentio testatoris, quae nisi conditionis loco posita fuerit, saltem non vi stricti juris obligat.

Ultima voluntas tollitur vel saltem mutatur:

---

[1]) Cod. §§. 604 seqq.
[2]) Cod. §§. 608—617.
[3]) Cod. §§. 695—726.

*αα*) Per dispositionem tempore posteriorem. Testamento posteriore prius penitus tollitur, nisi testator expresse contrarium declaret; codicillus posterior tempore priores eatenus tollit, quatenus cum eorundem dispositionibus conciliari nequit.

*ββ*) Per revocationem, quae vel diserte, vel tacite fieri potest, et interdum etiam praesumitur.

*γγ*) Si heredes instituti substitutique hereditatem adire nolunt aut nequeunt.

Heredum scil. est, ut coram judice titulos juris sui proferant, et suam hereditatis adeundae voluntatem profiteantur. Haec porro voluntatis declaratio potest vel simpliciter fieri, vel cum beneficio inventarii.[1]) Qui hereditatem simpliciter et absolute acceptat, omnibus creditoribus et legatariis defuncti satisfacere tenetur, idque tunc quoque si emolumenta possessionis hereditate acquisitae oneribus eidem inhaerentibus excedantur. Cui damno, ne involuntarie occurratur, per concedendum unicunque heredi petenti beneficium inventarii praecavetur.

## §. 268.

Specialem acquirendi modum constituit *usucapio* seu acquisitio rei vel juris per continuatam possessionem sub certis a lege requisitis conditionibus:

Non usu capies, nisi sint tibi talia quinque:
Sit res apta, fides bona sit, titulus quoque justus,
Possideas juste, completo tempore legis.

Ad legitimam igitur usucapionem requiritur:

*α*) Ut res sit apta i. e. talis, quae hunc acquirendi modum compatiatur.[2]) Res sacrae, jura inabdicabilia, jura suapte natura non ad privatos spectantia, resque diserte per legem ab hoc acquirendi modo exemtae non possunt usucapione acquiri.

*β*) Possessio justa rei acquirendae. „Sine possessione praescriptio non procedit.“ Possessio sit justa i. e. genuina,[3]) ad quod requiritur, ut sit dominativa, publica, placida, certa, non interrupta.

*γ*) Bona fides acquirentis.[4])

*δ*) Possessio acquirentis nitatur titulo justo i. e. tali, qui secundum se sufficit ad legitimam rei acquisitionem e. g. titulo juris hereditarii, facto emtionis, donationis, permutationis etc.[5])

---

[1]) Cfr. cod. §§. 797—820.

[2]) Cfr. Cod. §§. 1455—1459.

[3]) Cod. §. 1464.

[4]) Cod. §. 1463.

[5]) Cod. §§. 1460 1462.

ε) Completum tempus legis. [1]) Res mobiles, similiter etiam immobiles intabulatae [2]) possessione trium annorum acquiruntur, immobiles non intabulatae possessione triginta annorum. Servitutum aliorumque in fundo alieno exercitorum jurium eadem est ratio ac rerum immobilium. Quoad jura raro exercenda ille, qui eadem usucapione acquisivisse asserit, evincere debet, se iisdem spatio 30 annorum ter usum fuisse. Contra illos, qui diu et absque culpa et non ex mero arbitrio absunt, usucapio post duplum demum temporis ordinarii incipit; similiter, si quis res mobiles mediante possessore non vere tali aut malae fidei acquisivit. [3])

Quaevis usucapio involvit *praescriptionem* sive amissionem juris alicujus ex parte alterius, qui eodem per tempus legibus definitum non est usus. [4]) Ad praescriptionem juris alicujus sufficit, illud a possessore suo per 30 annos non exercitum fuisse, cum tamen infra hoc tempus exerceri potuisset. Tributa, census, reditus aliaeque praestationes annuae spatio trium annorum praescribuntur; jus tales praestationes annuas exigendi spatio 30 annorum praescribitur. Post tres annos exspirat quoque jus impugnandi legitimum valorem testamenti, postulandi partem legitimam hereditatis aut hujus partis complementum, revocandi donationem ingrato factam, recedendi a contractu propter enormem deteriorationem objecti contractus (scil. infra dimidium pretii ejusdem prioris) aut propter defectum liberi consensus, petendi compensationem damni ab alio illati; quodsi tamen laesus damni sibi illati cognitione caret, jus querelae post 30 demum annos exspirat. Dantur denique casus quidam peculiares et extraordinarii, in quibus legitimum praescriptionis et usucapionis tempus non incipere potest et inceptum non continuatur. [5])

## §. 269.

Legitima forma voluntariae translationis rerum et jurium in alios sunt *pacta,* quibus inter duos vel plures de certis quibusdam praestationibus, sive gratuitis sive mutuis, in juridicas obligationes convertendis convenitur.

---

[1]) Cod. §§. 1466 seqq.

[2]) De *intabulatione* juris dominii in res immobiles vide cod. §. 431 seqq.

[3]) De usucapione contra fiscum, corporationes etc. cfr. cod. §§. 1472—1475. Temporis completio in his casibus requirit spatium 40 annorum.

[4]) Cod. §§. 1478 seqq.

[5]) Cod. §§. 1494—1497.

*Objecta* pactionum possunt esse res ipsae, usus et ususfructus rerum, operae humanae.

*Essentiam* pacti sive contractus constituit oblatio et acceptatio liberae promissionis in obligationem juridicam convertendae. In unoquoque igitur contractu, qui initur, sive gratuito sive oneroso, duae partes adsunt: pars voluntarie et libere offerens *(promittens)*, et pars voluntarie et libere acceptans *(promissarius)*. Voluntarietas autem et libertas oblationis et acceptationis supponit facultatem offerendi et acceptandi, et involvit liberum i. e. nullo injusto modo praeventum consensum utriusque partis. Dehinc sequentes ad valorem contractus requisitae conditiones:

α) *Facultas contrahendi* i. e. offerendi et acceptandi. Facultas autem solis illis tribui potest, qui *sui sat compotes,* et quantum ad ea, de quibus contrahitur, *sui juris* sunt. Juxta leges nostras [1]) infantes septennio minores (quibus amentes, hebetes, vesani, ebrii aequiparantur) nec aliquid promittere, nec promissionem ipsis factam acceptare possunt. Qui vero septennium compleverunt, possunt quidem promissionem ad solam suam utilitatem factam acceptare, non autem semet ad aliquid obstringere, nisi consensus patris, tutoris vel curatoris accesserit.

β) *Vera voluntas contrahendi.* [2]) Qui alterum vi, aut injusto simulque gravi metu ad ineundum pactum adegit, nullum ex alterius consensu jus nanciscitur, sed juri suo putatitio insistens injuriam continuat. Similiter propter defectum debiti consensus obligativa vis non potest competere pacto, in quo ex alterutra contrahentium partium circa ipsam rei substantiam vel ejusdem qualitatem essentialem primarie requisitam erratum fuit. Juxta leges nostras [3]) promittens non a promissario, sed tertio quodam, injusto gravique metu aut falsiloquiis deceptus ad servandam fidem pacto firmatam tenetur, nisi promissarius directe aut indirecte illius tertii complex fuerit. Similiter, si promittens ipse sui erroris causa fuerit, ad pactum servandum tenetur. Errores de rebus accidentalibus contractus non irritos reddunt, nisi res accidentalis, in qua erratum fuit, expresse qua motivum principale ineundi pacti declarata fuerit; ast auctor erroris illi, qui hoc errore deceptus fuit, convenientem indemnisationem debet.

γ) In obligationem juridicam solum id converti potest, quod justitiae legibus conforme est; adeoque objectum contractus debet esse

---

[1]) Cod. §§. 865 seqq. — Cfr. ibid. §§. 152. 244.

[2]) Cod. §§. 869 seqq.

[3]) Cod. §§. 875 seqq.

res *possibilis et honesta.* Vi legum nostrarum [1]) praeter alios contractus speciatim irriti declarantur: merces pacta pro officio interconciliationis in contrahendo matrimonio, merces pacta a medico pro suscipienda curatione morbi, a jurisconsulto pro suscipienda gestione causae, merces pacta pro venditione speratae hereditatis aut sperati legati testatore adhucdum vivente.

§. 270.

Restat, reliqua contractus spectantia adjuncta notare. Huc pertinent:

α) *Conditiones,* quae pactis saepe adjiciuntur, et juxta leges nostras, [2]) generaliter saltem, secundum regulas pro conditionibus, ad declarationes ultimae voluntatis adjectis, dijudicantur.

β) Adjuncta praestationis pactae quoad *tempus, locum* et *modum* praestationis, de quibus vide cod. jur. civ. austr. §§. 902—906.

γ) *Arrha* in ineundis certis pactis dari solet qua signum stipulatae conventionis, vel qua contestatio voluntatis a stipulata conventione non resiliendi. Ubi pactum ex alterius partis culpa non adimpletur, pars innocens arrham retinere vel ejusdem duplum repetere potest; simulque, si arrhae non acquiescit, jus habet petendi, ut pars infidelis vel pactum exequatur, vel justam satisfactionem praestet. [3])

δ) Conventio inter contrahentes de *mulcta* poenitentiae eum habet effectum, ut, qui obligationibus pacto firmatis satisfacere non vult, ad mulctam solvendam teneatur. Nec tamen per ipsam mulctam se redimere licet, si obligationes per pactum stipulatae jam ex parte adimplebantur. [4])

ε) Quodsi una ex partibus contrahentibus officiis pactis deest, aut illis non debito modo, tempore, loco satisfacit, altera pars jus habet indemnisationem petendi; nullatenus vero cessationem contractus postulare potest, exceptis quibusdam casibus specialiter in lege notatis. [5])

§. 271.

Contractus tum gratuiti quum onerosi diversificantur pro diversitate objecti contractus, quod, sive gratis sive sub conditione recom-

---

1) Cod. §. 879.
2) Cod. §§. 897 seqq.
3) Cod. §. 908.
4) Cod. §. 909.
5) Quoad hos casus vide cod. §§. 978. 1117. 1118. 1154. 1166. 1210. 1264.

pensationis offeratur, potest esse vel substantia rei cujusdam, vel usus sive ususfructus rei, vel opera humana. Dehinc sequens contractuum divisio, schemate proposito exhibita:

| | | *Contractus* | |
|---|---|---|---|
| | | *gratuiti* | *onerosi* |
| *Objectum contractus* | *Substantia rei:* | Donatio | Commutatio<br>Emtio Venditio. |
| | *Usus et ususfructus rei:* | Commodatum<br>Precarium<br>Mutuum | Emphyteusis<br>Locatio Conductio<br>Contractus censuales. |
| | *Opera humana:* | Depositum<br>Mandatum | Locatio operae<br>Locatio operis<br>Mandatum. |

Praeter hos contractus dantur adhuc alii a recensitis distincti per id, quod contrahentes desinant esse partes ab invicem distinctae, sed potius solidarem unionem ineant (Gesellschaftsverträge). Ejusmodi contractibus, imperfecte saltem, accensendi sunt *contractus aleatorii* (Glücksverträge); perfectior consociationis forma exstat in *contractibus mutuae assecurationis* (Versicherungsverträge), perfectissima in consociationibus ad *negotiationes lucrativas solidari communione* suscipiendas (Erwerbsverträge), in quibus consociati juridice una persona fiunt. [1])

## §. 272.

Inter *contractus gratuitos* primo loco occurrit *donatio* seu contractus, quo res aliqua gratis in alium transfertur. [2]) Juxta leges nostras is, qui pleno rei familiaris suae jure gaudet, omnia sua bona donare potest; futurorum autem bonorum, ergo nondum possessorum, nonnisi dimidium valide donare potest. Contra donationem excipere possunt ii, quorum jura per eandem laeduntur; descendentes donantis postulare possunt, ut iis legitima hereditatis pars servetur; similiter creditores jus habent exigendi, ut a donato ea repetantur, quorum donatione jura ipsorum tempore priora laeduntur. Donatio in genere revocari nequit;

---

[1]) Cfr. Cod. §§. 1175—1216.

[2]) Cod. §§. 944 seqq.

dantur tamen speciales casus in lege notati, in quibus donati ingrati ad reddenda dona obligari possunt.

§. 273.

Inter contractus gratuitos, quibus usus vel ususfructus rei cujusdam alteri conceditur, pertinent:

α) *Commodatum* seu contractus, quo res non fungibilis alteri gratis utenda traditur, ut statuto tempore eandem reddat. [1]) Ubi res ad praevias preces utenda conceditur, ita ut pro arbitrio revocari possit, contractus *precarium* vocatur.

Ad partes *commodatarii* pertinet, re non aliter, quam a commodante concessum fuit, uti, eandem diligenter servare et statuto tempore restituere. Insuper expensas ordinarias, cum usu rei junctas, ferre debet; pro extraordinariis vero, pro ratione circumstantiarum praestandis, a commodante compensationem petere potest. Commodantis est, ut commodatarium de occultis, quibus fors res laborat, vitiis moneat eamque non ante statutum tempus revocet, nec usum, de quo legitime conventum fuit, impediat.

β) *Mutuum* [2]) vocatur contractus, per quem dominium rei fungibilis gratis quidem, ea tamen lege in alterum transfertur, ut suo tempore aliam ejusdem generis ac bonitatis restituat. Objectum hujus contractus sunt pecuniae, frumenta, cibaria aliaque, quae primo et ordinario usu consumi solent. Mutatio pretii rei mutuatae, tempore intermedio facta, non afficit mutuatarium, cujus est, ut talem rem, qualem accepit, restituat, sive viluerit, sive invaluerit pretio durante tempore mutuationis. Quod etiam de pecuniis obtinet, nisi nummi reddendi servato nomine priori, quoad substantiam suam sive pretium intrinsecum aucti vel imminuti fuerint.

§. 274.

Contractus, quibus aliis gratuita opera impenditur, sunt depositum et mandatum.

α) *Depositum* [3]) est contractus, quo quis rem alienam gratis custodiendam suscipit. *Depositario* incumbit, ut rem sibi concreditam diligenter custodiat, et suo tempore, vel exigente deponente ante statutum

---

[1]) Cod. §§. 971 seqq.
[2]) Cod. §§. 983 seqq.
[3]) Cod. §§. 957 seqq.

tempus, restituat una cum ejusdem fructibus vel incrementis, quin sibi emolumenta ex eadem vindicet. Quodsi legitime ostendit, se pro integritate rei custodiendae stare non posse, jus habet exigendi, ut deponens rem ante statutum tempus recipiat, excutiens a se onus cujusvis sponsionis pro salvatione rei, si deponens eandem recipere recusat. — *Deponentis* est, ut depositario expensas utiliter factas compenset, damnaque, quae ille in depositi salvandi causa in propriis passus est, eidem resarciat.

*β*) *Mandatum* [1]) est contractus, quo quis negotium, ab altero sibi commissum, ipsius nomine gerendum suscipit. Mandata dividuntur in generalia et specialia; et specialium iterum dantur quaedam, quae ad singularem negotiorum classem, alia, quae ad singulare negotium restringuntur. Vi legum nostrarum [2]) dantur quaedam negotia et negotiorum species, ad quorum curam suscipiendam generale mandatum per se nullum jus tribuit. *Mandatarii* est, ut mandatum susceptum sedulo et fideliter curet, intra limites mandati sui se contineat, nec absque casu necessitatis et arbitrarie tertium quemdam sui loco substituat. *Mandans* ex sua parte tenetur ad compensandas expensas necessario vel utiliter a mandatario factas, ut rata habeat, quae mandatarius intra limites potestatis suae gessit; ea vero, in quibus mandatarius limites suos transgressus est, mandans eatenus solum rata habere tenetur, quatenus ea probavit vel utilitate inde resultante usus est.

Praeter mandatum expressum datur etiam *tacitum;* [3]) uti dum dominus officialibus vel famulis suis res suas administrandas vel vendendas committit. Facultas tamen illius, qui nomine domini sui res vel merces vendit, non eo usque extenditur, ut absque speciali et expresso mandato merces etiam emere possit.

Si quis *absque mandato* rem alterius gessit, [4]) refert, num urgente necessitate, vel tamen ad illius utilitatem, an demum contra illius voluntatem rem gesserit. Si urgente necessitate curam non mandatam gessit, jus habet exigendi compensationem damnorum, quae passus est, etiamsi opera ejus effectu caruerit. Si vero nulla necessitas urgebat, pro eo solum casu, quod alteri vere et multum profuerit, compensationem expensarum suarum petere potest. Qui absque mandato alterius negotium curare incipit, illud ad finem perducere tenetur. Qui contra legitimam et rationabilem alterius voluntatem ejusdem res cu-

---

[1]) Cod. §§. 1002 seqq.
[2]) Cod. §. 1008.
[3]) Cod. §§. 1027 seqq.
[4]) Cod. §§. 1036 seqq.

randas suscepit, lucrum cessans et damnum emergens resarcire tenetur, simulque eorum, quae ex suis impendit nec amplius recipere potest, jacturam tolerare debet.

§. 275.

*Contractuum onerosorum* potissimi sunt sequentes:

α) *Permutatio* [1]) seu contractus, quo res pro re datur. Officia permutantium sunt, ut condicto tempore, loco atque ex integro res permutatas, prout conventum fuit, tradant, recipiantque. Quodsi tempore intermedio inter stipulationem pacti et rei traditionem res aut lege, prohibetur, aut ejusdem pretium infra dimidium minuitur, contractus irritus est. Aliae rei deteriorationes minoris momenti tempore intermedio factae ab illo contrahentium, qui rem hucusque possedit, compensandae sunt, nisi de traditione rerum per aversionem conventum fuerit. [2])

β) *Emtio venditio* [3]) seu pactio mercis pro determinata pecuniae summa. Juxta leges nostras, ut contractus emtio venditio dici possit, saltem ad dimidium pecunia constare debet. Porro pretium debet esse determinatum; ante determinationem pretii pactum non conclusum censetur. Determinationi pretii locus datur, si non legale mercis pretium constitutum est. Pretium vulgare in se indeterminatum est, ita ut distingui possit medium, summum et infimum. Quodsi tamen emtor evincere potest, rem emtam ne quidem dimidium pretii soluti valere, postulare potest, ut contractus irritus declaretur. Pro integritate rei tempore intermedio inter pactionem et traditionem venditor juxta eundem modum, cui permutator adstrictus est, spondere debet.

Contractus emtionis venditionis compatitur plures speciales modos ac determinationes, quibus jus vendentis aut ementis limitatur; huc pertinent conditiones de mercede redimenda, retrovertenda, de venditione cum reservatione emtoris utilioris etc. [4])

γ) *Locatio conductio,* [5]) consistens in eo, ut pro certo rei non fungibilis usu, vel pro certa opera praestanda adaequatum pretium promittatur. Contractus locationem et conductionem rerum spectantes

---

[1]) Cod. §§. 1048 seqq.
[2]) Cod. §§. 930. 1049.
[3]) Cod. §§. 1053—1089.
[4]) Cfr. Cod. §§. 1067 seqq.
[5]) Cod. §§. 1090 seqq. — De conductione hereditaria, emphyteusi et solario §§. 1122 seqq. — Quoad locationem humanae operae §§. 1151—1174.

iniri possunt de iisdem rebus et secundum eundem modum, ac contractus emtionis venditionis. *Locator* vi contractus cum conductore initi tenetur rem locatam rite adaptare, suis sumtibus conservare, onera et tributa ferre; neque ante tempus condictum eam repetere potest. *Conductori* incumbit, ut re non aliter, ac conventum fuit, utatur, eidem rite invigilet, ne ipsius culpa pereat vel vitietur; ut pretium statuto tempore absque tergiversatione et ambagibus persolvat, et demum, ut finita locatione eam in statu, quo illam recepit, restituat. Obligatio annui tributi cessat pro eo anno vel tempore, quo res conducta (e. g. domus vel ager) extraordinariis casibus v. c. devastatione per ignem, inundationem, calamitatibus belli, grassante lue, plane inutilis aut infructuosa redditur. Juste conductor exigit, tributum pro conductione agri ad solum unum annum elocati minui, si propter extraordinarias calamitates minus dimidio ordinariorum proventuum ex agro perceptum fuit. Similiter conductor domus jure exigit, ut, parte domus ad tempus ipsius usui subtracta, etiam pretium locationis minuatur.

## §. 276.

δ) Specialem mentionem merentur *contractus censuales*, quorum nomine contractus veniunt, quibus jus acquiritur, ex re vel persona alterius annuam pensionem capiendi. Jus illud, annuam pensionem exigendi, dicitur *census,* isque *reservativus,* dum quis alteri omnia sua bona cessit, reservans sibi jus, quotannis certam pensionem inde percipiendi; *consignativus,* si quis pro certa pecuniae summa jus istud emit. Census consignativus est vel *irredimibilis,* vel ab una aut utraque parte postmodum revocari et reddita pecunia *redimi* potest. Ejusmodi ex utraque parte redimibiles census ab antiquioribus passim *census germanici* dicti sunt, qui quum veram emtionem venditionem census, etiamsi revocabilem, involvant, non confundendi sunt cum *mutuo proprie accepto* et quidem *oneroso,*[1]) quod in nostro commercio civili maxime in usu est.

Quaestio de censibus pro pecunia mutuo data exigendis inter recentiores theologos multum controvertebatur. Nostra sententia haec est: *Hominibus in saeculo viventibus* manuumque labore et saeculari negotiatione victum et prosperum rei familiaris statum quaerentibus licitum esse, census per leges patrias statutos pro elocatis pecuniis exigere, in quantum non fit juris abusus in oppressionem pauperum; nam *iniqui et avari regnum Dei non possidebunt.* (1 Cor. 6, 10.) Talibus igitur foeneratoribus, quamdiu perversam suam agendi rationem mu-

---

[1]) Cod. §§. 993 seqq.

tare nollent, in sacro tribunali absolutio deneganda foret. — *Clericis* vero de altari viventibus negotiationes saeculares *mere ad augendam rem familiarem* per se interdictae sunt, et speciatim ministri altaris ab illo mercaturae genere, quod pecuniis pro foenore elocatis exercetur, prohibentur. Sic *canones apostolici* clericis foenerantibus depositionem a munere ecclesiastico minantur; *concilium Arelatense* (a. 314) vult, ut ministri foenerantes a communione abstineantur. Similiter synodus Nicaena I, Synodus Laodicena (c. 4), Quinisexta (c. 10), Leo M. in epistola encyclica ad episcopos provinciarum italicarum. Quae omnia statuta in corpus juris canonici recepta sunt.

*Jure quidem canonico* usurae omnino prohibitae sunt, atque per integrum medium aevum ne laicis quidem easdem exigere licuit. Mutatis vero temporibus leges civiles singulorum regnorum a tenore legis ecclesiasticae deflexerunt, quin tamen ecclesia has leges de novo conditas et novis rerum circumstantiis causatas damnasset; imo plures existunt *decisiones sedis apostolicae*, quibus declaratur licitum esse fidelibus, census patriis legibus statutos pro elocatis pecuniis sumere. Sic exstat responsum congregationis de propaganda fide de a. 1645 ad missionarios regni Sinensis, quaerentes, num licitum sit incolis regni Sinensis in contrahendis mutuis triginta pro centum exigere absque respectu lucri cessantis aut damni emergentis. Congregationis consultores responderunt, illos, qui secundum leges Sinenses triginta pro centum acciperent ratione periculi probabiliter imminentis, non esse in conscientiis suis inquietandos, dummodo ratio habeatur probabilitatis periculi et qualitatis ejusdem, servata proportione inter periculum et id, quod accipitur. Benedictus XVI in lit. encycl. de 1 Nov. 1745 concedit, posse multoties pecuniam ab unoquoque suam per alios diversae prorsus naturae contractus recte collocari et impendi, sive ad proventus annuos sibi conquirendos, sive etiam ad licitam mercaturam et negotiationem exercendam, honestaque indidem lucra percipienda. Simulque theologis commendat, ut ab extremis, quae semper vitiosa sunt, longe se abstineant. Nimium esse rigorem eorum, qui quamlibet utilitatem ex pecunia desumtam accusant tanquam illicitam et cum usura conjunctam; contra vero nimiam indulgentiam eorum, qui quodcunque emolumentum ab usurae turpitudine liberum existiment. — Exstat porro responsum poenitentiariae romanae de a. 1830 ad quaestionem, num ille, qui quinque pro centum sumat absque ullo alio titulo, nisi quod lege civili hoc concedatur, absolvi possit, quin obligetur ad desistendum a tali titulo exigendi census. S. poenitentiaria respondit, confitentem non esse inquietandum, quousque sancta sedes certam decisionem emiserit, cui se subjicere poenitens paratum se ostendat.

§. 277.

Exstant porro rationes, quibus jus exigendi census lege civili concessos pro pecuniis elocatis vindicari potest.

α) Aequa esse videtur recompensatio quaedam pro officio, quod promtus creditor debitori opportune praestat.

β) Saepius census ad partem saltem indemnem facere debet illum, qui sortis elocatae jacturam patitur.

γ) Ratione quoque lucri cessantis aut damni emergentis creditori compensatio juste vindicatur.

δ) Favor legis, perceptionem censuum concedentis, auget promtitudinem elocandi pecunias.

ε) Lex exactionem censuum permittens, non solis divitibus favet, sed etiam pauperibus, qui pecunias labore conquisitas divitibus elocant Dantur haud pauci, qui tali modo indigentiis serioris aetatis, casibus futuris provident. Imo peculiaria exstant instituta, quae pecunias famulorum, orphanorum aliorumque quorumcunque eum in finem recipiunt et cum iisdem negotiantur, ut easdem in favorem committentium frugiferas reddant.

ζ) Mutatarum insuper temporis circumstantiarum ratio habeatur oportet. Bonorum immobilium ad mobilia relatio hodie longe alia est ac in priscis saeculis. Multorum possessiones hodie mere mobilibus bonis et pecuniis consistunt; quodsi hae non eodem modo, ac bona immobilia e. g. agri, domus, frugiferae reddi possent, quam plurimi ad summam egestatem pervenirent.

η) Publica instituta, ecclesiae, piae fundationes etc. multa ex parte sortibus frugiferis sustentantur, nec facile alio modo sustentari possunt.

ϑ) Ordini morali absoluta prohibitione censuum non consuleretur, imo noceretur. Quod constat teste historia, narrante de malis sequelis legis cujusdam, qua imperator byzantinus Basilius Macedo creditoribus census pro elocandis pecuniis interdixit. Detrimenta, quae mores et justitia per hanc prohibitionem passa sunt, tanta erant, ut ejusdem successor consultissimum imo necessarium duceret, legem praecessoris sui revocare.

ι) A priscis ecclesiae patribus, Clemente Alex., Tertulliano, Basilio, Gregorio Nyss., Ambrosio etc. contractus censuales damnari, verum est. Ast ratio intelligi debet, propter quam tam vehementer in creditores census exigentes ferebantur. Leges scil. Romae antiquae tam immodicos concedebant census, scil. 12, 24, 36, imo 48 vel 60 pro centenis, ut debitores alioquin pressi, aut leves et imperiti in tristissimas calamitates dejici debuerint.

κ) Neque quis provocet ad legem mosaicam, latam pro civitate mosaica et ad tempus solum valente. Christiani per praeceptum Lev. 25, 36 non aliter tenentur, nisi sensu spirituali, quo integra lex vetus judicialis obligare pergit — ergo non sensu juridico et politico, sed morali, exhibitiones christianae charitatis urgente, et immisericordiam, duritiem etc. prohibente ac damnante. Et revera, si Israelitis non licuit, a fratribus indigentibus usuras petere, quanto magis homines christianos dedecet, ab iis, quos gratis sublevari oportet, foenus aliquod exigere.

Ceterum vi legum nostrarum pro centenis absque pignore ad summum sex, cum pignore vero ad summum quinque floreni qua census annuus conceduntur. Aliae conditiones onerosae, contractibus foenebribus adjectae, quibus hi legitimi census exceduntur, lege nostra invalidae declarantur. Praevie ad summum pro sex mensibus census subtrahere licet; census per duos annos restantes mutuo contrahentium consensu in novam sortem conscribi, et hac ratione pro creditore frugiferi reddi possunt. Secus vero ex censibus nondum persolutis novos census petere non licet.

§. 278.

Contractus reliqui in codice nostro sub nomine *contractuum aleatoriorum* comprehenduntur,[1]) iique ceu tales definiuntur, quibus spes lucri adhuc incerti promittitur et acceptatur. Tales contractus possunt esse gratuiti et onerosi; in onerosis inter spem lucrandi et periculum perdendi justa proportio adsit oportet. Qua contractus ad aleam spectantes speciatim recensentur sponsio,[2]) lusus,[3]) sors,[4]) emtio spei,[5]) reditus alicui pro certa pecuniae summa ad dies vitae assignati,[6]) instituta et confoederationes, quibus casibus futuris prospicitur, diversaeque assecurationum classes.[7])

§. 279.

Datur certum quoddam contractuum genus, quorum finis est, contractus ineundos firmare. Ejusmodi contractus secundarii sunt fidejussio et oppigneratio.

---

[1]) Cod. §§. 1267—1292; cfr. §§. 1175—1216.
[2]) Cod. §§. 1270. 1271.
[3]) Cod. §. 1272.
[4]) Cod. §§. 1273. 1274.
[5]) Cod. §§. 1275—1283.
[6]) Cod. §§. 1284—1286.
[7]) Cod. §§. 1287—1292.

*Fidejussio* est contractus, quo quis alienam obligationem in se suscipit, si non solvat debitor principalis. Vi legum nostrarum [1]) unusquisque, qui liberam de rebus suis disponendi facultatem habet, valide fidejubere potest. Valor fideijussionis non ultra explicitum sponsionis tenorem extendi potest, simulque fidejussor beneficio ordinis et excussionis gaudet, et quae debitoris loco praestitit, a debitore repetere potest. Si plures in solidum fidejusserunt, aliquibus deficientibus reliqui in solidum obligantur.

Contractus *oppignerationis* est contractus, quo creditori jus conceditur, ex re aliqua ipsi tradita, si debitum statuto tempore non solvatur, solutionem capiendi. [2]) Res tradenda est vel mobilis vel immobilis; mobilis, in manus creditoris tradenda, pignus vocatur; res immobilis, intabulatione legitima creditori tutanda, hypotheca dicitur. Creditoris est, ut pignus sibi traditum diligenter conservet, ab ejusdem usu in propriam utilitatem abstineat, illudque, si debito tempore solutio fiat, restituat. Quodsi pignus ipsius culpa periit aut deterius factum est, debitor, cui reddendum est, indemnis praestari debet. Quodsi solutio debito tempore non praestatur, creditor rei oppigneratae venditionem urgere potest. Si pretium ex venditione solutum debitum non exaequat, creditor ejusdem completionem exigendi jus habet; vicissim si pretium ex venditione solutum majus est debito, id quod excedit, debitori refundi debet.

## §. 280.

Dantur porro actus et contractus, quibus obligationes pactorum mutantur. Huc pertinent:

α) *Novatio,* per quam mutuo partis utriusque consensu prior obligatio in novam convertitur; [3])

β) *Cessio,* per quam creditor jus suum in alterum transfert; [4])

γ) *Assignatio,* per quam debitor servatis servandis sui loco alterum substituit;

δ) *Transactio*, per quam in causis minus certis utraque pars in amicam rei compositionem consentit. Quae ubi legitime inita fuit, omnem ulteriorem disceptationem in tantum praecludit, ut nec ob laesio-

---

[1]) Cod. §§. 1346. 1349—1367.

[2]) Cod. §§. 1368—1374; cfr. §§. 447—471.

[3]) Cod. §§. 1376—1379.

[4]) Cod. §§. 1392—1399.

nem ultra dimidium, nec ob documenta recens inventa res composita de novo controverti possit.

§. 281.

Modi, quibus jura et obligationes exspirant, sunt:

α) *Solutio,* rite praestando ea, quae debentur.[1])

β) *Compensatio,* si et quatenus ex utraque parte sibi debita occurrunt, quae similiter certa, determinata, ejusdem speciei et eodem tempore persolvenda veniunt.[2])

γ) *Renunciatio* ex parte exactoris.[3])

δ) *Casualis interitus* certae cujusdam rei.[4])

ε) *Mors* illius, cui praestationes mere personales debentur.[5])

ζ) *Lapsus temporis,* ad quod certa jura restricta sunt.

η) *Conjunctio* debitoris et exactoris in unam personam.[6])

§. 282.

Per ordinem juris hucusque descriptum congenitum homini jus quoad res temporales specialius determinatur strictiusque definitur, et quasi limites describuntur, intra quos hominum studia in acquisitione, possessione et usu rerum et jurium temporalium in civili hominum societate contineri debent. Praeter regulam juris autem datur moralis quoque regula, cujus praeceptis ea, quae vi juris praecipiuntur, complentur et ad altiores hominis fines morales referuntur. Proinde specialia exstant praecepta moralia, quibus exercitium juris connati, res temporales acquirendi, possidendi et libere impendendi, subest.

Et primo quidem dici debet, praeter jus acquirendi dari quoque *officium acquirendi,* quatenus scil. per debitam acquirendi industriam ea comparari debent, quibus homo indiget, ut vocationi suae morali incumbere possit. Sub hac ratione culpanda est tarditas illorum, qui ex desidia aut levitate sibi necessaria suisque debita comparare negligunt. Qui ne sibi quidem necessaria comparare allaborat, certe eo

---

[1]) De adjunctis solutionis rite faciendae cfr. cod. §§. 1413 seqq.

[2]) Cod. §§. 1438—1443.

[3]) Cod. §§. 1444.

[4]) Quoad hunc exspirandi modum confer. §§. 349. 444. 525. 964. 979. 1112. 1157. 1473.

[5]) Cod. §§. 1448.

[6]) Cod. §§. 1445. 1446.

ipso se sorte infima, despecta et misera dignum esse ostendit, quoniam, *qui non vult laborare, nec manducet.* 2 Thess. 3, 10 Multo pejus autem peccatur, ex desidia et taedio laboris negligendo curam aliis debitam: *Si quis autem suorum, et maxime domesticorum curam non habet, fidem negavit, et est infideli deterior.* 1 Tim. 5, 8. Desidia et incuria, jam in se ipsa considerata, hominem quam maxime dehonestat. *Vade ad formicam, o piger, et considera vias ejus, et disce sapientiam.* Prov. 6, 6; Cfr. 10, 5.

## §. 283.

Homo ex divina ordinatione tenetur, labore et industria necessaria sibi bona temporalia comparare (Eccle. 11, 6); a quo officio speciali Dei favore soli illi eximuntur, qui, ut altioribus rebus vacent, vocati sunt. Pro *necessariis* habentur, quae ex prudenti aestimatione ad honestam sui suorumque sustentationem ceterasque pro praesenti urgentes indigentias, simulque ad providendum casibus futuris probabiliter imminentibus requiruntur. Quod his abundantius est, *superfluum* dicitur.

Superfluitas bonorum temporalium in se quidem bonum quoddam est, quod honeste acquisitum, ceu donum divinae largitatis considerari (Job. 1, 3; 42, 12), ideoque gaudio grati sensus erga benignum conditorem refundi debet. Insuper superfluitas bonorum temporalium etiam media bonae et salvificae operationis multiplicat; danturque sat multa honesta, homine ingenuo et culto digna studia, quae opulentiam quamdam et copiam rerum terrenarum requirunt et absque talium subsidiorum succursu coli nequeunt.

Ast neminem fugiat, amplam possessionem temporalem per se non vitae felicitatem constituere (Prov. 17, 1), et studia generosa cum ampla possessione conjungenda, omnium minime ab iis intendi solere, qui mere rebus acquirendis et augendis incumbunt. Potius nimis pronum est, ut, qui comparandis divitiis intenti sunt, easdem principalem vitae suae finem faciant, et eorum, quae sursum sunt, obliviscentes, toti quanti curis et solicitudinibus hujus saeculi immergantur. Sub hoc jam respectu valde periculosa est conditio illorum, qui studium acquirendi ultra limites necessarii nimis late extendunt. Quis porro nescit, terrenis inhiantes quoad media res suas augendi haud anxios et non illa eligere solere, quae moraliter probatissima sunt, sed quae utut illiberalia et sordida, dura et injusta, quam plurimum studio quaestus inserviunt? *Qui divites volunt fieri, incidunt in tentationem, et in laqueum diaboli, et desideria multa inutilia et nociva, quae mergunt*

*homines in interitum et perditionem. Radix enim omnium malorum est cupiditas.* 1 Tim. 6, 9 seqq. Cfr. Matth. 6, 24.

Sed missis periculis cum studio rerum temporalium conjunctis nec illud sileri licet, ipsam divitiarum possessionem plerisque hominibus non tam adjumentum, quam potius impedimentum prosequendi studii perfectionis christianae esse. Rerum terrenarum opulentia homines in pietate nondum sat provectos nimis facile Dei et altiorum vitae finium oblivisci facit; exinde fit, ut nec rationis de bonis sibi concreditis coram Deo olim reddendae memores sint, eaque pro mero lubitu impendere posse autument. Lubitus autem hominis naturaliter proclivis est in ea, quae sensui mundano et terrestri rarident; et sic divitiae possessoribus suis fieri solent fomenta vitiorum illorum, quibus capi solent homines disciplina severae necessitudinis carentes. Esto tamen, dari multos, ab ejusmodi vitiis se cohibentes, quot peccata omissionis admitti solent a divitibus obliviscentibus, ab eo, cui multum datum est, etiam multum requisitum iri, et moralem possessionis terrenae dignitatem largis et abundantibus bonorum operum fructibus comprobari debere! Nihil enim, ne minimum quidem, a Deo sine causa datur; ideoque secundum strictam sanctitatis regulam cujuscunque boni, minimi quoque, bonus ac laudabilis usus fiat oportet. Quot autem dantur, qui etiamsi non sint malae mentis, talem usum ne sciunt quidem facere. His pensatis intelligitur verbum Salvatoris: *Amen dico vobis, quia dives difficile intrabit in regnum coelorum. Et iterum dico vobis, facilius est, camelum per foramem acus transire, quam divitem intrare in regnum coelorum. — Auditis his, discipuli mirabantur valde dicentes Quis ergo poterit salvus esse? Aspiciens autem Jesus dixit illis: Apud homines hoc impossibile est; apud Deum autem omnia possibilia sunt.* Matth. 19, 23 seqq.

Evangelica igitur doctrina acquisitionem et possessionem divitiarum terrenarum non quidem damnat, sed nec laudat aut commendat, quia divitiae solis bene utentibus vere prosunt, boni autem usus sat multae difficultates dantur, quae absque speciali gratiae favore bonique fervore vinci nequeunt. Ex sententia ss. litt. loco terrenorum bonorum nobis potius thesauros in coelo comparare studeamus, quos nec aerugo nec tinea demolitur. Matth. 6, 19 seq.; cfr. 1 Tim. 6, 6 seq. Divitibus autem praecipitur, *non sublime sapere, neque sperare in incerto divitiarum, sed in Deo vivo, qui praestat nobis omnia abunde ad fruendum; bene agere, divites fieri in bonis operibus, facile tribuere, communicare, thesaurizare sibi fundamentum bonum in futurum, ut apprehendant veram vitam.* 1 Tim. 6, 17 seq.

§. 284.

Ex dictis eruuntur regulae morales, in ambeundis hujus vitae bonis observandae:

α) Illicitum est, res hujus mundi mere aut principaliter propter se ipsas quaerere; considerentur potius ut media ad altiores vitae nostrae fines. *Qui emunt, sint tanquam non possidentes, et qui utuntur hoc mundo, tanquam non utantur; praeterit enim figura hujus mundi.* 1 Cor. 7, 30 seq.

β) Ne plus desideremus, quam nobis vere conducit. *Quaestus magnus pietas cum sufficientia. Nihil enim intulimus in hunc mundum; haud dubium, quod nec auferre quid possumus. Habentes autem alimenta et quibus tegamur, contenti simus.* 1 Tim. 6, 6—8.

γ) In comparandis bonis temporalibus vitetur, quodcunque contra justitiam aut morum honestatem pugnat: *Ne quis supergrediatur, neque circumveniat in negotio fratrem suum; quoniam vindex est Dominus de his omnibus.* 1 Thess. 4, 6.

δ) Dum nobis, nostraeque sospitati terrenae studemus, semper etiam debitae in alios charitatis memores simus, ideoque ab omni illiberalitate abstineamus, sed aequitatis potius et piae misericordiae rationem habeamus, ita ut non solum alienas curas rerum temporalium non impediamus, sed easdem multo magis promoveamus. *Charitas quippe benigna est, non aemulatur, non agit perperam, non quaerit, quae sua sunt.* 1 Cor. 13, 4 seq.

ε) Amplioribus et quaestuosis negotiationibus occupati negotiationes suas ita instituant, ut simul etiam egentibus laboris amantibus occasionem victus quotidiani comparandi suppeditent, nec iis, ut servis, inhumane abutantur, sed paternam potius eisdem curam impendant, et condigna praemiatione laboris et industriae illorum animos sibi devinciant.

§. 285.

Praeter officia in acquirendo dantur etiam officia quoad possessionem et usum rerum temporalium. Quo sub respectu suprema valet regula, nos esse administratores Dei, et proinde quoad omnia, quae nostram possessionem temporalem attinent, ad strictissimam Deo dandam rationem obligatos. *Negotiamini, dum venio.* Luc. 19, 13. Cfr. Eccli. 42, 7. Ex hac jam regula immediate fluunt directivae normae morales quoad possessionem et usum rerum nostrarum. Per eandem etenim:

*α*) Prohibemur a levi aut tarda rerum nostrarum incuria;

*β*) Prohibemur ab imprudenti dissipatione et quocunque alio mere arbitrario et moraliter inutili usu rerum nostrarum;

*γ*) Obligamur, ut studeamus usui earundem bono et fructifero. Quo melius quis usus fuerit bonis suis, a Deo sibi concreditis, eo majorem quoque e possessione sua temporali fructum pro aeternitate reportabit.

§. 286.

Inter usus Deo placentes bonorum temporalium pertinent *opera piae misericordiae in pauperes et egentes*, nomine charitatis christianae debita. Nam *si quid patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra.* 1 Cor. 12, 26. Hinc in ss. litt. undique ad piam in pauperes beneficentiam provocamur: Deut. 15, 11; Psalm. 111, 9; Prov. 14, 21; 21, 3; Eccli. 4, 1 seq.; Tob. 4, 7; Isai. 58, 7; Dan. 4, 24 seq.; Matth. 5, 42; Luc. 11, 41; Gal. 6, 8 seq.; Jac. 2, 13; 1 Joann. 3, 17. Christus efficacissime hortatur ad opera misericordiae, dum ait, ea quae fratribus praestiterimus, ita valere, ac si ipsi praestita fuissent; et talia praestare nolentes olim tanquam immisericordes in ipsum Christum reprobatum iri. Matth. 25, 35 seqq. 42 seqq.[1]) Quum largitiones pauperibus in rebus temporalibus factae thesauros coelestes nobis concilient (Prov. 19, 17), revera *beatius est magis dare, quam accipere.* (Act. 20, 35). Hinc monitum Christi: *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vos in aeterna tabernacula.* Luc. 16, 9. — *Date, et dabitur vobis; mensuram bonam et confertam et coagitatam et supereffluentem dabunt in sinum vestrum. Eadem quippe mensura, qua mensi fueritis, remetietur vobis.* Luc. 6, 38. Pia in pauperes misericordia jam in hoc saeculo largis benedictionibus Dei fecundatur (Prov. 22, 9; 28, 27), et est unum ex praecipuis mediis delendi peccata, *quoniam eleemosyna a morte liberat, et ipsa est, quae purgat peccata, et facit invenire misericordiam et vitam aeternam.* Tob. 12, 9. Est vero simul opus spiritualis misericordiae in pauperem,

---

[1]) E combinatione locorum biblicorum Matth. 25, 35 et Tob. 12, 12 deductus est septenarius operum piae misericordiae quoad corporales proximi indigentias praestandorum, quae sequenti versu memoriali exhibentur:

Visito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo.

Operum spiritualis misericordiae senarius in sequenti versu comprehenditur:

Consule, castiga, solare, remitte, fer, ora.

qui benigne adjutus intus respirat, et piis fiduciae et gratitudinis in Deum sensibus repletur, dum e contra pauper dure repulsus scandalizatur et contemtori suo mala apprecatur. *Ab inope ne avertas oculos tuos propter iram, et non relinquas quaerentibus tibi retro maledicere. Maledicentis enim tibi in amaritudine animae exaudietur deprecatio illius: exaudiet autem eum, qui fecit eum.* Eccli. 4, 5. 6.

Ad eleemosynas elargiendas tenentur omnes, quibus bona *superflua* sunt. Sub hac ratione damnanda est nequitia illorum, qui bonis temporalibus ad satietatem gaudentes se ab officio piae benignitatis vane excusant praetendendo, se ipsos ultra necessaria non habere; vel miseriam pauperum dure contemnentes luxuriose vivunt et splendide epulantur adinstar divitis epulonis, qui famelico Lazaro ne micas quidem de mensa cadentes concessit. Luc. 16, 19 seq.

Quod debitam piae largitionis *quantitatem* spectat, s. scriptura ait: *Quomodo potueris, esto misericors. Si multum tibi fuerit, abundanter tribue; si exiguum, etiam exiguum libenter impertiri stude.* Tob. 4, 8. Quae regula ut exactius determinetur, adjici potest, unumquemque teneri ex sua parte tantum in adjumentum pauperum conferre, ut si omnes juxta eundem modum et censum conferant, omnium indigentiis sufficienter provisum sit. Quodsi vero alii officio suo desunt, ceteri partem deficientem suppleant, et culpam illorum expient.

Quoad *modum dandi* requiritur:

*α*) Alacris promtitudo dandi: *Ne dicas amico tuo: Vade et revertere, cras dabo tibi; cum statim possis dare.* Prov. 3, 28.

*β*) Benigna agendi ratio cum juvandis: *Unusquisque prout destinavit in corde suo, non ex tristitia aut ex necessitate; hilarem enim datorem diligit Deus.* 2 Cor. 9, 7.

*γ*) Evitetur omnis pharisaica ostentatio. *Te autem faciente eleemosynam nesciat sinistra, quid faciat dextera tua.* Matth. 6, 3.

Specialiter demum moneri oportet, evitandas esse querelas de defectu justae gratitudinis pauperum erga benefactores suos. Esto, aliquem semel vel saepius indignis operam suam impendisse; ne tamen putet, nullos dari gratos, nec ab alacritate et promtitudine aliis succurrendi desistat: *Noli vinci a malo, sed vince in bono malum.* Rom. 12, 21.

## §. 287.

Contra officia in acquirendo, servando et impendendo res temporales peccatur per *avaritiam* et *prodigentiam*. Avaritia, generaliter sumta, est inordinatus amor bonorum temporalium; prodigentia vesana eorundem dissipatio.

Inordinatus amor temporalium manifestatur:

α) In nimia aestimatione rerum temporalium.

β) In nimia cura et anxia solicitudine de temporalibus.

γ) In inordinato studio acquirendi, quod est vel nimium (habendi cupido), vel illiberalibus mediis utitur (sordes).

δ) In inordinato studio servandi: turpis retentio, tenacitas.

Peccatum avaritiae parvitatem quidem materiae admittit, ast tantopere crescere potest, ut pessimis vitiis aequiparetur. Turpitudo et nequitia avaritiae patet considerando avarum in semetipso et relatione sua ad Deum et homines. Avaritia in semetipsa considerata est stultitia; stultum enim est, res corrogare absque voluntate iisdem fruendi; stultus est inanis timor avari, qui rerum copia abundans nunquam se satis habere putat; stultum omnes suas vires omniaque sua studia consumere in acquirendis et augendis rebus, quae absque fructu ex iisdem percepto moriens in aeternum relicturus est (Luc. 12, 16—21). Avaritia vero non solum stulta, sed etiam irreligiosa et scelesta est. Ex sententia ss. litt. avaritia est idolorum cultus (Eph. 5, 5; cfr. Matth. 6, 24), avaroque nihil scelestius (Eccli. 10, 9). Avari solent esse duri, immisericordes, et haud raro eo usque humani sensus expertes fiunt, ut ex aliorum necessitatibus utilitatem capere et ditescere studeant, usuras iniquas extorqueant, nec ab aliis quibuscunque fraudibus, perjuriis ac violentiis abhorreant. Cum hac autem cordis duritie conjuncta esse solet abjecta ignavia timidae mentis et sensus humi serpens; honesti et decori rationes ipsi plane ignotae sunt, nec aliud quidquam reveretur, nisi quod pecunia aestimari potest. Quousque ignobiles ejusmodi et abjectae animae protrudi possint, et qualem interdum vitae exitum sortiantur, exemplum Judae proditoris docet. *Nihil est iniquius quam amare pecuniam; hic enim et animam suam venalem habet.* Eccli. 10, 9 seq. — *Avari regnum Dei non possidebunt.*

Avaritiae opponitur imprudens dissipatio bonorum temporalium, quae tum in se, tum quoad vitia cum eadem connexa funestasque suas sequelas gravissime culpabilis est. Prodigentia in se magnae levitatis et improbitatis signum est, et malis desideriis ac passionibus infrunitis inservit. Cum vitiis prodigorum conjuncta esse solent scandala, seductiones, fraudulentae deceptiones creditorum; impie luxuriantes prodigi subvertunt mores domesticos et publicos, sibique ac suis conciliant miseram sortem egestatis, contemtus et infamiae, donec ignobiliter pereant. Prov. 21, 17; 23, 21; Eccli. 18, 32. 33; Luc. 15, 1 seqq.

## §. 288.

Peccata contra jura possidentium reducuntur ad tria: fraudem, rapinam, furtum.

*Fraus* est damnificus abusus bonae fidei aliorum in commodum rei propriae. Jam ipsa fraudis notio ejusdem turpitudinem designat, quae in eo consistit, quod dolosa mendacitas cum injusta damnificatione conjungatur. Huc pertinent falsificatio mercium, dolosa occultatio defectuum, quibus res venditae laborant, decurtatio justae mensurae et imminutio justi ponderis etc. Dolosae fraudis artes malae, ubi impudenter et in detrimentum pauperum exercentur, jam in genus rapinarum transeunt e. g. artificiosa auctio pretii rerum, quibus communiter indigetur, dolosis artibus producta caritas annonae etc. De his similibusque valet verbum scripturae: *Rapaces regnum Dei non possidebunt.* (1 Cor. 6, 10.) Peccatur enim per ejusmodi nequitiosas machinas simul contra veritatem, justitiam et misericordiam, quarum singularum laesiones altera alteram gravitate superant, unaquaeque autem per se reprobationem aeternam meretur. *Judicium enim sine misericordia illi, qui non fecit misericordiam.* Jac. 2, 13. — *Vae qui aedificat domum suam in injustitia.* Jerem. 22, 13. — *Nolite facere iniquum aliquid in judicio, in regula, in pondere, in mensura. Statera justa, et aequa sint pondera, justus modius, aequusque sextarius.* Lev. 19, 35. 36. Cfr. Deut. 25, 13—16; 1 Thess. 4, 6, Fraudulentorum molimina nec in hac terra prosperos effectus sortiuntur, bonaque injuste parta valde sterilia esse solent, et absque fructu in vanum dissipantur. *Suavis est homini panis mendacii, et postea implebitur os ejus calculo.* Prov. 20, 17. — *Alii dividunt propria, et ditiores fiunt; alii rapiunt non sua, et semper in egestate sunt.* Prov. 11, 24.

## §. 289.

*Furtum* est occulta ablatio rei alienae domino rationabiliter invito. Domino aequiparatur, quicunque rem legitime possidet aut detinet. Ad rationabilitatem praesumtionis, dominum ablationem invite pati, sufficit, quod jus ejus laedatur.

Furtum dividitur in *simplex* et *qualificatum*. Qualificati furti variae dantur species, inter quas furta domestica, agrestia et sacrilega prae ceteris graviter culpabilia sunt.

Nequitiam furti jam ipse intimus hominis sensus indicat. Furtum enim pertinet inter ea, quorum detectio deprehensum erubescere facit: *Confunditur fur, quando deprehenditur.* Jer. 2, 26. Cfr. Eccli. 41, 21—24. Causae autem turpitudinis et nequitiae ultro patent. Furtum est enim peccatum, quo primaria et fundamentalia justitiae praecepta laeduntur; est insuper peccatum, quod animam vilem simulque malitiosam ostendit; est demum vitium damnificum et saluti communi infestum, ideoque a lege civili severe reprimitur.

α) Furando contra primaria et fundamentalia justitiae praecepta peccatur. Etenim:

αα) Furto laeditur fundamentale justitiae praeceptum exigens, ut cuique suum relinquatur. Exod. 20, 15; Matth. 19, 18.

ββ) Qui non laborat, non manducet. Fur autem absque labore et industria manducare vult, et hunc in finem absque ullo pudore fructus alieni laboris et alienae industriae sibi vindicat, pro eo, quod fructibus proprii laboris aliorum necessitatibus subveniat. *Qui furabatur, jam non furetur, magis autem laboret, operando manibus suis quod bonum est, ut habeat, unde tribuat necessitatem patienti.* Eph. 4, 28.

γγ) Fur, sibi vindicans, quae non sua sunt, ex sua parte irritas facit dispositiones voluntatis divinae in distributione bonorum, eaque subtrahit finibus, quos divinus distributor iisdem assignavit.

β) Abjecta vilitas furandi apparet:

αα) E causis et motivis furtorum, quae sunt: ignavia et desidia, amor vitae dissolutae, gulae et luxuriae, inordinatus luxus vestimentorum, aliaeque voluptuosae passiones, quibus exsatiandis reditus ordinarii non sufficiunt etc.

ββ) E defectu pudoris prohibentis a facto, cui nota ignominiae et publicae infamiae inhaeret. Eccli. 5, 17.

γγ) Ex ignobili et abjecta sentiendi ratione furis, quem non pudet, bona alienae industriae in commodum propriae desidiae etc. usurpare.

γ) Furandi praxis animum non solum vilem, sed etiam malevolum et malitiosum ostendit:

αα) Fur non curat, se, quantum ex sua parte, labores et conatus aliorum juste et honeste acquirentium irritos reddere.

ββ) Fur non curat damna, quae aliis infert, nec etiam dolores, quos aliis parit, praesertim, si iisdem res caras aut necessarias subtrahit.

δ) Furtum est denique vitium, saluti communi infestum:

αα) Fur infestat fructus honesti laboris et honestae industriae; quodsi furum molimina prava ex votis procederent, et impune exerceri possent, omnis labor et omnis industria honestorum hominum irrita redderentur. Et si major hominum pars mala furantium exempla imitaretur, de omnibus honestis acquirendi studiis actum foret.

ββ) Sed ipsa necessitas, honeste acquirentes et possidentes contra prava furum et fraudatorum molimina defendendi, onus molestum est, cujus sumtus ab honesta societatis parte tolerari debent.

γγ) Adde quod malefactores, a publica potestate deprehensi et puniendi communibus sumtibus, a honesta societatis parte praestandis ali debeant; ex quo quidem nova turpitudinis nota, peccatis furti et fraudis inhaerens, cognoscitur.

Quoad peccata furti *parvitatem materiae* dari, per se patet et a nemine negatur. Imo dantur circumstantiae', ast rarissime occurrentes — puta casus *necessitatis extremae* — in quibus usurpatio rei alienae nescio domino furtum aut rapina dici nequit, quia dominus usurpationem rationabiliter improbare nequit. Supponitur autem:

α) Necessitatem vere extremam esse, eamque talem, quae aliter sublevari nequeat;

β) Dominum rei non in eadem necessitate versari;

γ) Rem, si fieri potest, prius a domino efflagitandam esse;

δ) Non plus accipi, quam quod plane necessarium est;

ε) Idque cum animo, cessante periculo rem ablatam iterum restituendi.

Num *occulta compensatio* pro furto habenda sit, inter theologos multum controvertebatur, a majore tamen eorundem parte ceu licita conceditur sub sequentibus conditionibus:

α) Debitum, de quo compensando quaeritur, titulo juris niti debet;

β) Debet esse certum et eliquatum;

γ) Supponitur, solutionem alio modo obtineri non posse;

δ) Compensatio fiat in eodem bonorum genere;

ε) Compensatio non fiat ultra debitum;

ζ) Caveatur, ne dominus iterum solvat;

η) Ne alii suspicionem furti incurrant.

## §. 290.

Quum in peccatis furti parvitas materiae admittatur, quaestio declinari nequit, quando et sub quibus conditionibus furtum peccatum grave sit. Quoad hoc respici debet:

α) Quantitas boni furto ablati. Ex sententia vetustiorum theologorum objectum, cujus pretium sumtus sustentationis pro uno die exaequat, materiam furti gravem constituit. Hanc tamen decempedam non satis exactam, et pro varietate circumstantiarum personae, temporis locique maxime variabilem esse, ultro patet. Recte autem dicitur, quantitatem, quae ex aestimatione consueta illorum, inter quos factum furti occurrit, pro non exigua habetur, materiam peccati gravis constituere. — Haud opus est, monere, furta minuta saepius repetita sensim materiam gravem constituere, animumque per minuta furta sibi notabilem quantitatem acquirendi furem jam ab initio mortaliter reum facere.

β) Conditio illius, cui furto nocetur. Sub hac ratione materia in se non gravis objectum furti mortaliter culpabile esse potest, quando

scil. damnificatus est pauper, aut re ipsi ablata valde indiget, aut ejusdem jactura graviter afflictatur.

γ) Mens et qualitas moralis illius, a quo furtum committitur. In illis, qui furari consueti sunt, quaelibet furtiva ablatio rerum, utut exiguarum, contestatur vitiosum animi habitum, secundum cujus malitiam etiam actus externi dijudicandi sunt. Similiter specialis malitia, in modo commissionis facti conspicua, factum per se graviter culpabile facit.

δ) Ratio scandali. Sub hoc respectu ingravescit culpa furtorum in se minus gravium, quae committuntur a parentibus coram prolibus suis, a servis malo suo exemplo seducentibus aut incitantibus conservos suos etc.

## §. 291.

Specialem adhuc mentionem *furta domestica* requirunt, sive talia, quae vel inter conjuges fiunt, aut a liberis in bonis parentum, aut a famulis in bonis herorum committuntur.

α) Maritus furtum, vel etiam rapinam committit, quando bona dotalia uxoris, aut quae eidem adhuc propria sunt, nefarie usurpat et pessumdat. Similiter rapinae reum se facit, si bona familiae communi industria acquisita non fideliter administrat, sed potius vesane abligurit et dilapidat, et familiae suae necessaria vitae sustentamenta subtrahit. 1 Tim. 5, 8.

Eodem modo uxor peccat, quae marito inscio et rationabiliter invito per expensas superfluas imo fors scandalosas rem familiarem imminuit. Culpa tamen caret celans marito improbe dissentienti expensas necessarias, quae omitti aut differri nequeunt.

β) Furta a prolibus in bonis parentum commissa in ss. litt. severissime prohibentur. *Qui subtrahit aliquid a patre suo, et a matre, et dicit, hoc non esse peccatum, particeps homicidae est.* Prov. 28, 24. Similiter impietas illorum graviter arguenda est, qui fallaciter ac sub ementitis titulis a parentibus pecunias extorquent, aut ad finem honestum vel necessarium sibi concreditas aliter, ac parentibus placitum est, et in res malas e. g. in lusus, compotationes, turpes amores etc. impendunt.

γ) Famuli furando male abutuntur fide herorum, ideoque gravius peccant, quam alii quicunque extranei fures. Omnium pessimi sunt famuli, qui una conspirant ad defraudandum herum, aut sibi invicem furta in bonis heri indulgent, ut unusquisque impune furari possit. Quae de rebus ad victum quotidianum pertinentibus et ad omnium domesticorum usum patentibus extra mensam inscio domino sumunt, ut se ipsos refocillent, iisdem rationabiliter indulta censenda sunt, dum-

modo non immoderate et intemperanter talibus fruantur, aut ea in usum aliorum extraneorum sibi vindicent. Exportatio esculentorum e domibus ad extraneos inscio hero est malus abusus, a quo famuli per confessarios dehortandi sunt. Neque famulis ullo modo concedi potest, ut se ipsos propter labores solito majores clam indemnes faciant. Rationes, cur hoc permitti nequeat, ultro patent; Innoc. XI expresse rejecit sententiam: „Famuli et famulae domesticae possunt occulte heris suis subripere ad compensandam operam, quam majorem judicant salario suo.“

### §. 292.

Restat dicere de actibus justitiae restitutivae in rebus possessionis temporalis et jurium temporalium debitis, qui triplici titulo urgeri possunt; scilicet:

α) Ex titulo rei absque juris laesione acceptae.

β) Ex titulo injustae acceptionis rei alienae.

γ) Ex titulo injustae damnificationis aliorum.

Titulus sub α) allatus praeprimis *possessorem bonae fidei* et *inventorem* attinet.

Qui rem alienam bona fide possidet, tenetur eandem restituere, quamprimum cognoverit, non esse suam; ipsius tamen sunt juxta leges nostras fructus jam separati aliaque emolumenta jam percepta, quae tempori possessionis respondent [1]). Simul ipsi jus competit, a vero domino expensas necessarias et vere utiles pro re reddenda factas repetere; non vero pretium, quo rem sibi comparaverat. Dominus enim obligari nequit, ut rem suam emat. De rei non amplius exstantis consumtione, interitione, abalienatione possessor bonae fidei nullam omnino rationem reddere tenetur; nec ipsius, sed domini est, rem a possessore bonae fidei abalienatam revindicare. Re reddenda non amplius exstante possessor bonae fidei juxta principia naturalis justitiae ex suis bonis cedere tenetur tantum, quantum ex ejusdem possessione et usu propriis suis bonis accrevit. Quodsi nil accrevit, re non exstante possessor bonae fidei ad nihil restituendum tenetur.

Inventor rei alienae in ejusdem dominum diligenter inquirere tenetur; quod si neglexerit, imo rem inventam fors consulto occultaverit, juxta leges nostras qua possessor malae fidei tractatur. Juxta easdem

---

[1]) Cfr. cod. jur. civ. austr. §. 330.

[2]) Cod. §§. 331. 332.

tamen leges[1]) inventor bonae fidei elapsis certis temporum spatiis domino rei non comparente acquirit jus usus, imo verae possessionis rei, ita ut haec a priori domino reclamari nequeat. Pro foro tamen interno inventor jus usucapionis domino vero haud opponere poterit, et generatim rem inventam, nisi pauper sit, domino non invento non sibi servabit, sed in causas pias juxta rationabiliter praesumtam domini voluntatem impendet. Inventori, rem inventam reddenti, expensas pro re conservanda factas compensandas esse, per se patet; leges nostrae inventori bonae fidei insuper assignant honorarium quoddam, pretio rei inventae commensuratum.

*Possessor malae fidei* ex titulo injustae acceptionis rei alienae ad restitutionem obligatur. Vi legum nostrarum tenetur vero possessori non solum rem mala fide possessam, aut eadem non exstante rem aequivalentem restituere, sed etiam omnia emolumenta, quae vel ipsusmet e re aliena percepit, vel quae dominus ex eadem percepturus fuisset; omne denique damnum, quod domino ex rei suae carentia accessit, resarcire debet. Interdum etiam pretium affectionis, quod dominus rei suae ob rationes singulares tribuit, a possessore malae fidei exigi potest[2]). Compensatio expensarum necessariarum aut vere utilium possessori, rem mala fide possessam reddenti, non denegatur[3]).

## §. 293.

Ex *titulo injustae damnificationis* ad restitutionem tenetur, quicunque aliis culpabiliter nocuit[4]). Inter culpabiles laesiones etiam illae casuales damnificationes referuntur, quae ex transgressione legis alicujus ad damna casualia avertenda latae, vel ex alia culpabili actione exortae sunt[5]). Imo interdum, etiamsi actui casualiter noxio nulla

---

[1]) Cod. §. 392.

[2]) Cod. §. 338.

[3]) Cod. §§. 336. 1035. 1036.

[4]) Cfr. supra §§. 227. 228; et infra §. 312 ad finem. — Quoad obligationes compensandi e contractibus descendentes confer. cod. civ. austr.; et quidem quoad obligationes depositarii cod. §§. 965 seqq.; quoad obligationes commodatarii cod. §§. 965 seqq.; quoad illas mandatarii §. 1012, mandantis §. 1015, vendentis §§. 1079. 1085 etc.

[5]) Quoad damna mere casualia valet principium: *Casus nocet domino.* Ex hoc sequitur, damna casualia, quae res commodata patitur, a commodante; illa vero, quae rei mutuatae accidunt, a mutuatario ferenda esse. Damnum casuale, accidens rei mala fide possessae tale, cui certe et necessario etiam sub potestate legitimi domini exposita fuisset, a legitimo domino ferri debet.

culpa subsit, a laeso indemnisatio urgeri potest; v. c. quando res emta qualitatibus rationabiliter supponendis caret, quin venditor ejusdem defectus cognitos habuerit [1]). Dantur tandem casus, in quibus involuntarie nocens saltem post sententiam judicis ad restitutionem obligari potest. (Vide supra §. 228.)

## §. 294.

In tractando restitutionis officio quaestio praeteriri nequit, cui, quo tempore, et quo loco restitutio fieri debeat.

*α*) *Cui?* Illi, cui jus competit, rem restituendam reclamandi aut indemnisationem petendi. Jus reclamandi, ut per se patet, domino rei, ubi vero dominus a legitimo detentore diversus est, detentori competit, verbo illi, qui pro tempore jus habet, rem tenendi, aut possidendi aut eadem utendi. Sic e. g. res commodata commodatario restitui debet; res pupillorum eorundem tutoribus vel curatoribus etc. Possessor malae fidei, cum non habeat jus tenendi, jure quoque reclamandi caret; adeoque contra justitiam peccaret, qui eidem rem restituendam reddere vellet.

Quodsi ille, cui jus reclamandi competit, defunctus est, restitutio ejusdem heredibus fieri debet.

Quodsi non singularis quaedam persona, sed persona collectiva, puta communitas quaedam, vel ipsa respublica laesa fuit, eodem modo, quo personae privatae, indemnes reddendae sunt.

Quodsi persona illius, cui restitui deberet, nescitur, omni cum diligentia inquirenda est. Si non invenitur, res reddenda juxta rationabiliter praesumtam ejus voluntatem impendenda est, sicut jam quoad inventorem bonae fidei dictum fuit. Possessori bonae fidei, simulque pauperi, praesumere licet, dominum consentire, ut ipse rem in suos usus convertat. Secus dicendum est de possessore malae fidei, ac de illo, qui ex titulo injustae laesionis ad indemnisandum tenetur. Talibus incumbit, ut non invento, cui restitui deberet, bonum restituendum in causas pias impendant; ita quidem, ut si saltem laesi communitas scitur, huic bonum restituendum applicetur.

Si quis pluribus aliquid debet, nec omnibus satisfacere valet, secundum ordinem juris praecedunt illi, quibus ex jure reali quidquam debetur. Quantum ad debita, quae jure personali nituntur, in bonorum cessione omnia juxta leges vigentes expedienda sunt. Qui in cessione

---

[1]) Sub quibus conditionibus emtor animalium, quae paullo post emtionem morbida deprehenduntur, indemnisationem petere possit, cfr. cod. civ. §§. 924—927.

bonorum creditores fraudibus deceperunt, ad eosdem indemnisando tenentur. Qui post cessionem bonorum de novo peculium acquisiverunt et rebus prosperis gaudent, non quidem per legem, ast monitis conscientiae suae moralis obligantur, indemnes praestare priores creditores suos, quibus non ex integro satisfecerunt.

§. 295.

*Quando restitui debet?* Quam primum fieri potest, praesertim, si ille, cui restitui debet, re valde indiget, aut ex dilatione restitutionis damna vel pericula imminent. Qui absque solida causa restitutionem differt, a peccato non immunis est; et peccatum eo gravius est, quo instantius obligatio restituendi urget. Dantur tamen casus, in quibus restitutio non statim, vel saltem non ex integro pro momento fieri potest. Si res divisionem patitur, pro casu impossibilitatis perfectae restitutionis statim praestandae, restitutio successive et per partes fiat; si res indivisibilis non statim restitui potest, restitutio ad tempus opportunum differatur. Nunquam vero praetensioni fictitiae impossibilitatis locus detur. Si restitutio, ad quam moribundus tenetur, non aliter, nisi per heredes fieri potest, provideatur saltem, ut hi per legitimam dispositionem mortis causa factam rite obligentur.

*Ubi restitutio fieri debet?* Possessor bonae fidei ad aliud non tenetur, nisi ut rem restituat eo loco, ubi modo existit. Sufficit ipsi, dominum monere, ut rem suam recipiat. Possessor vero malae fidei, et quisquis ex delicto ad restitutionem tenetur, rem alienam sive ejusdem pretium suis expensis, suo insuper periculo, et eum in locum restituere debent, in quo dominus objecto restituto absque detrimento vel incommodo potiri potest.

# TITULUS SECUNDUS:

**Obligationes morales circa bona concernentia τὸ bene esse hominis terreni.**

## CAPUT PRIMUM:

### Officia quoad bonum libertatis socialis.

§. 296.

Bonum *libertatis socialis* in eo consistit, quod homini in societate juxta principia religionis christianae ordinata viribus ac facultatibus divinitus sibi collatis intra limites honesti uti liceat juxta eum modum, quem ipse sibi convenientissimum et maxime proficuum habet. Recu-

peratio hujus boni, lugubri devastatione conditionis terrenae hominum per peccatum ex plurima parte pessumdati, inter maxima pertinet beneficia, quae religioni christianae debentur; ejusdem tamen plena possessio a conditionibus pendet, quae in hac imperfecta vita imperfecte reperiuntur; quapropter eadem ipsa religio nostra, quae homini jus ad bonum quodcunque faciendum vindicat, salubres simul limites sancivit, quibus abusus hujus juris arceatur.

Jam vero jus socialis libertatis vindice ecclesia in christiana societate restitutum in eo consistit:

α) Ut nemo instrumenti instar juxta merum aliorum arbitrium adhiberi possit, quapropter ecclesia nullo non tempore plagium humanum severe interdixit, statumque durae immeritaeque servitutis, quantum licuit, mollire et abolere studuit.

β) Ut unicuique liceat, eam sibi vitae conditionem eligere, in qua Deo pro suo modo optime servire posse putat; in quantum scil. ceterae vitae conditiones talem electionem admittunt.

γ) Ut unicuique vitae socialis conditioni in se honestae et bono communi proficuae possibilitas rectae Deoque beneplacitae operationis servetur.

Simul vero religio christiana salubres libertatis socialis limites sancivit:

α) Urgendo debitam subjectionem quorumcunque societatis membrorum sub imperium potestatum a Deo institutarum. Rom. 13, 1.

β) Docendo naturalem necessitatem diversitatis externarum vitae conditionum, quae ab invicem dignitate ita distant, sicut oculus a manu, caput a pedibus. 1 Cor. 12, 21 seq. Quapropter unusquisque vocatione sua contentus vivat (1 Cor. 7, 20), nec sibi arroget jura et facultates quae conditioni suae non conveniunt (Eccli. 38, 25—27).

γ) Monendo, extra veritatem et pietatem non esse veram libertatem (Joann. 8, 32), adeoque illos, qui sibi jus contra ordinem vitae divinitus constitutum aut admissum arrogant, a vera libertate longissime abesse, et jus socialis libertatis plane pervertere.

## §. 297.

Jus libertatis socialis involvit obligationem, eandem in bonum societatis impendendi, quod aliter fieri nequit, nisi eligendo *certum vitae socialis statum,* quoadusque tali electioni locus datus est. Intelligitur autem sub statu determinata quaedam ac stabilis vitae et activitatis ratio in bonum communitatis. Necessitas talis electionis utrimque urget, sive societatem humanam spectes, cujus variae functiones homines specialiter ipsis dicatos requirunt, sive singula quaeque societatis

membra spectes, quorum est, ut pro bonis societatis, quibus fruuntur se gratos exhibeant, et beneficia, ex consociatione morali et civili tam large singulis quibuscunque affluentia etiam condigno modo refundant. Insuper facultates homini a Deo concreditae excoli nequeunt, nisi ad specialem quemdam ac determinatum finem dirigantur. Accedit, quod vaga, nullique certo laborum generi adstricta vivendi ratio plurima arcessat morum pericula, quae nonnisi bene ordinata vitae ratione declinari possunt.

Unusquisque tenetur eum vitae statum eligere, ad quem a Deo se vocatum esse, solide autumat. Nos hic non loquimur de vocatione *extraordinaria*, qualis viris ad extraordinarias et excelsas in regno Dei operationes vocatis obtigit; sed de *ordinaria*, quae in externam et internam dispesci potest. *Externa* dicitur, qua ex externis vitae circumstantiis, nulli arbitrariae optioni locum relinquentibus cognoscitur (cfr. 1 Cor. 7, 20). *Interna* vocatio deprehenditur ex individuali indole ac specialibus animi dotibus, cum quibus naturaliter etiam certae propensiones conjunctae sunt.

Jam igitur, cui concessum est, vocationi internae obsequi, hanc ipsam rite cognoscere studeat. Quam ut cognoscat, se ipsum examinet:

*α*) Ad quid se prae ceteris valentem et aptum sentiat. Id tamen non ex solo proprio judicio cognoscitur, imo quam plurimae philautiae et imperitiae deceptiones in tali judicio latent. Quapropter judicium peritorum hominum explorandum est, illorum praecipue, quorum consilium ex pietate filiali et reverentiali prae ceteris exquiritur.

*β*) Praeter idoneitatem etiam singulares animi propensiones respici merentur; dummodo illae in ipsa status officia directae sint, non vero in externa status adjuncta et ejusdem vera sive putatitia emolumenta temporalia, honores, splendorem externum etc.

*γ*) Circumstantiarum externarum utique etiam respectus habendus est, non tamen ita, ut optio in se libera plane per easdem determinetur. Ea, quae votis parentum, conditioni familiae etc. debentur, subordinari debent iis, quae ipsi Deo et saluti propriae debentur. Cfr. Matth. 10, 37; Luc. 2, 49.

## §. 298.

Qui certum aliquem statum elegit, ad ejusdem officia et munera rite obeunda studiose se praeparare tenetur. Hoc debitae praeparationis officium ex multiplici titulo sanctum est:

*α*) A modo et gradu praeparationis dependet idoneitas ad exercenda ipsius electi status munera. Qui iisdem impar est, se ipsum hominem inutilem reputare, et onus contemtus et ignominiae ferre debet.

β) Tempus, quo juveniles vires exercentur, est pretiosissimum; et quae hoc tempore negliguntur, seriori aetate vix ac ne vix quidem addiscentur.

γ) Qui munus debitae praeparationis negligit, aut eidem tarde incumbit, ostendit animam ignobilem et abjectam, infructuosos facit sumtus a parentibus aliisve benefactoribus pro illo impensos, et ceteris quibuscunque in scandalum est, praesertim si statum sanctum et dignitate sublimem adeundum elegit, cujus competitores excelsis animi studiis sanctoque fervore repletos esse oportet.

§. 299.

Qui statum a se electum ingressus est, eo ipso se totum certo laboris generi adstrinxit, illudque suum pro omni vitae tempore fecit. Exinde sequitur, se eidem etiam totum et pro toto vitae tempore, quoadusque vires vigent, impendere debere, ut vocationi suae satisfaciat, et de temporis sibi concessi usu coram Deo olim rationem reddere possit. Ex sententia ss. litt., sicut avis ad volatum, ita homo ad laborem natus est (Job. 5, 7); servus inutilis ejicietur in tenebras exteriores, ubi fletus et stridor dentium erit (Matth. 25, 30). A fideli et sedula officiorum status et muneris expletione morale vitae terrestris pretium pendet, ita quidem, ut, qui his officiis defuerit, finito vitae cursu se frustra vixisse conqueri debeat. Officia status et muneris negligere, idem est ac Deum colere nolle; et quo graviora sunt officia, quae negliguntur, eo gravior quoque culpa neglectus servitii hujus, quod Deo debetur, eo funestiora damna negligentiae, eo graviora scandala, eo funestiores sequelae. Huc pertinent neglectus commissi ab illis, quorum curae salus terrestris sive spiritualis, temporalis sive aeterna aliorum concredita est — ergo a parentibus, educatoribus, praepositis, magistratibus, sacerdotibus etc.

§. 300.

Quo gravius est munus, quod quis gerendum suscipit, eo major quoque ad illud gerendum dexteritas requiritur, eoque tristiores ac funestiores defectuum quorumcunque sequelae esse solent. Quodsi jam plena laboris res est, ut in modico quis fidelis inveniatur, quanto difficilior erit ratio coram Deo reddenda ab illis, quibus multa et magna commissa sunt! Haud igitur prudenter facit, qui absque incontestabili Dei vocatione ad altiores et ampliores activitatis terrenae sphaeras enititur, curasque rerum suscipere attentat, quarum gestio etiam specialiter vocatis tot labores facessit et tot periculorum discrimina parit.

Hinc: *Unusquisque, in qua vocatione vocatus est, in ea permaneat.* (1 Cor. 7, 20.) — *Noli quaerere a domino ducatum, neque a rege cathedram honoris.* (Eccli. 7, 4.) Quod inprimis munera sacra et dignitates ecclesiasticas attinet, valet Apostoli verbum: *Nec quisquam sibi sumit honorem, sed qui vocatur a Deo tanquam Aaron.* (Hebr. 5, 4.) Utique qui episcopatum (i. e. munus rectorium altioris ordinis et latioris ambitus) desiderat, bonum opus desiderat (1 Tim. 3, 1); ac nisi essent, qui vocationi ad munera ampliora obsequerentur, grex Domini absque custodibus erraret. Ast non quivis, qui pro sua persona bonitati studet, etiam aliis ducatum in rebus bonis praestare scit; et non quivis, qui in arctiori activitatis sphaera officio suo satisfacit, ampliorem regere potis est. Hinc optimi quique, et ex omnium sententia ad regimen spirituale amplius habiles, religioni sibi ducere solent susceptionem muneris, in quo obeundo tam facile et tam multipliciter errari potest, tamque difficulter omni ex parte causae Dei satisfit. Quodsi optimi quique de vocatione sua dubitant, donec ipsis de eadem rationabiliter constet, certe nullo modo vocati sunt, qui ex sola ambitione aut aliis quibuscunque terrenis affectibus altiora munera quaerunt. Nemo ergo ambeat locum, ad quem non est vocatus; qui autem de vocatione sua dubitat, consultius et tutius dicat, manere in loco inferiori, quem tenet. (Jac. 3, 1.) Ille vero, quem Deus vocat, voluntati Domino se non subtrahat, sed ejus adjutorio confidens sortem a Domino traditam suscipiat. „Qui mihi honoris est auctor, ipse fiet mihi administrationis adjutor; et ne sub magnitudine gratiae succumbat infirmus, dabit virtutem, qui contulit dignitatem.“ (S. Leo.)

## CAPUT SECUNDUM:

### Officia moralia quoad honorem et bonam famam.

### §. 301.

Sacrae literae nos monent, *curam habere de bono nomine* (Eccli. 41, 15), illudque ceu bonum ceteris mundanis et terrestribus bonis certo sub respectu longe anteferendum designant. Consistit autem *bonum nomen* in faventi judicio hominum de nobis, de nostris dotibus et perfectionibus, nostraque vivendi agendique ratione. Quodsi hoc favens judicium publice constat, *bona fama* vocatur. Favens aliorum judicium verbis expressum *laus,* factis significatum *honos* dicitur.

Bona existimatio, bona fama, honos sunt bona vitae moralis,

circa quae homines ingenuae indolis indifferentes esse nequeunt. *Melius est nomen bonum, quam divitiae multae; super argentum et aurum gratia bona.* Prov. 22, 1. Cfr. Eccli. 41, 15, 16. Imo ne licet quidem indifferentem esse, quatenus bona aliorum de nobis existimatio nobis ipsis fulcrum quoddam ac incitamentum studiorum honestorum est, et quatenus defectus boni nominis in scandalum cedit, cujus evitandi et declinandi officium per se constat. Nos potius tenemur, quoscunque alios aedificare, et ipsius Dei causa curare, ut homines videant opera nostra bona, et glorificent Patrem, qui in coelis est. Matth. 5, 16; cfr. Rom. 12, 17; Phil. 4, 8. Denique etiam successus laborum nostrorum multa ex parte pendet a faventi aliorum judicio. Et praesertim exercitium muneris pastoralis impossibile est, ubi sinistra opinio animos fidelium a pastore aversos tenet. Hinc Apostolus et ipse cavet, ne ulli offensionem det (2 Cor. 6, 3; 1 Cor. 9, 15), et vult, ut pastores in facie saeculi irreprehensibiles sint, ut episcopus etiam ab illis qui foris sunt, bonum testimonium habeat, ne in opprobrium incidat, et in laqueum diaboli. 1 Tim. 3, 7; Tit. 2, 8.

## §. 302.

Quum igitur constat, nos de bona fama et aestimatione hominum sollicitos esse debere, ulterius dicendum est, qua ratione huic curae vacare oporteat:

*α*) Finis curae nostrae debet esse honor Dei (Matth. 5, 16); ideoque honorem propriae personae non licet quaerere, nisi in quantum ad honorem Dei valeat. Qui secus agunt, et laudem ac gloriam sui ipsius causa quaerunt, vanae philautiae indulgent, cujus impuris motivis illud ipsum, quod recte fit, pretio morali destituitur. Hinc etiam evangelicae doctrinae praeceptis monemur, bona opera, quae non aedificationis causa aliis innotescere convenit, in secreto committere et ab oculis hominum abscondere. Matth. 6, 3 seqq.

*β*) Absit, ut mediis homine ingenuo et candido indignis aliorum favens judicium aucupemur. Huc pertinent malae artes hypocritarum, indigna conniventia, qua aliis illicita conceduntur, directa approbatio abusuum etc. *Si hominibus placerem, Christi servus non essem.* Gal. 1, 10. Nostrum potius est, ut studeamus, tales revera esse, quales ab aliis haberi volumus et propter Deum velle debemus. Probitatis studiosis, etiamsi illis ad tempus immerito contemni aut non pro merito aestimari contingat, justa demum apud homines existimatio non deerit. *Qui sequitur justitiam et misericordiam, inveniet vitam, justitiam et gloriam.* Prov. 21, 21. Cfr. 1 Petr. 3, 16.

### §. 303.

Cum bona fama inter potiora vitae terrenae bona pertineat, naturaliter uniuscujusque interest, eandem contra iniquos assultus tueri, et amissam denuo recuperare. Quod hominis naturaliter interest, fit res officii, ubi et quando rationes illae urgent, ex quibus bonae famae curam habere obligamur. Quotiescunque ergo finis aedificationis exigit, ut honorem laesum nostrum tueamur, de eodem tuendo aut defendendo etiam soliciti simus, ita tamen, ut ultimo et principaliter non nostri causa, sed propter Deum et propter justitiam pro sospitate boni nominis nostri decertemus, et ab omnibus mediis inhonestis in defensione nostri abstineamus. Justi defensionis modi exemplar sit nobis ipse Christus, qui nullo alio medio, nisi vi ipsius purae veritatis inimicos depulit, et alio quocunque defensionis medio abstinuit. (Cfr. Luc. 11, 17 seq.; Joann. 8, 49 seq.; Matth. 26, 63.) Ubi officium defensionis non stricte urget, ab illa desistere consultum est, si non absque scandalo et animorum irritatione fieri potest. Homini christiano abunde praesto sunt solamina sustentantia cor ejus afflictum de carentia sive jactura boni, quod non propria culpa perdidit. Non plus sibi honoris arrogare volet Salvatore et apostolis (Joann. 15, 20; 1 Cor. 4, 13) et omnibus Sanctis, quorum nullus in hoc mundo pro meritis suis honoratus fuit; non contendere volet cum Deo, exigente ab illo documenta virtutum piae humilitatis, sincerae contritionis ac generosae dilectionis inimicorum. Qui haec Deo praestare nollet, nec honore illo dignus esset, cujus carentia cor ejus contristatur.

Ex dictis abunde patet, quam longe a religione christiana aliena sint media, quibus sensus irritatus hominum mundano more sentientium veras aut putatitias laesiones honoris vindicare solet. Omnis reverberatio in se jam mala est, quia reveberans peccato alterius ex sua parte novum peccatum addit, quo non honor propriae personae vindicatur, sed ejusdem defectus morales manifestantur. Omnium pessime vero agunt, qui cruenta violentia inimicum honoris sui insectantur, et eo ipso rudem ferociam iracundi animi et nefastum vindictae studium contestantur. Dehinc jam colligitur, quid de impio duellorum more censendum sit, quem ecclesia [1]) usum detestabilem vocat, et fabricante

---

[1]) Cfr. Conc. Trid. Sess. XXV, cap. 19 de reform. — Synodus tum in ipsos duellantes, tum in ipsorum patronos et consulentes, quin in ipsos quoque spectatores, saltem publicos, excommunicationis sententiam profert; et qui in tali conflictu, quamvis poenitentes, decesserint, perpetuo ecclesiastica carent sepultura.

diabolo introductum, ut cruenta corporum morte animarum quoque perniciem lucretur. Vix opus est monere, duellandi more conceptum prorsus falsum honoris supponi, et etiam causas duellorum plerumque sat scandalosas esse. Neque quis dicat, inter militares aut nobiles provocationem ad duellum fere inevitabilem esse, quia recusans notam infamiae incurrat. Militi manu forti viroque vere nobili ac generoso non desunt occasiones ostendendi, se non ex ignavia cruentum cum rixatoribus conflictum evitare; inter viros probos et strenuos constabit de honore illius, qui armis, defensioni juris et patriae dicatis, non vult abuti ad rixationes nefarias, scandalosas exitialiumque proventuum multimodorum minaces.

## §. 304.

Eaedem rationes, ex quibus nobis ipsis honorem expetere licet, a nobis exigunt, ut *honore invicem praevenientes* (Rom. 12, 10) proximo debitum honorem exhibeamus. Tituli hujus officii sunt:

*α*) Dignitas humanae naturae, in unoquoque homine, minimo etiam, agnoscenda, et praesertim in homine christiano colenda. *Qui despicit pauperem, exprobrat factori ejus.* Prov. 17, 5. Cfr. Eccli. 10, 26. *Omnes honorate, fraternitatem diligite.* 1 Petr. 2, 17.

*β*) Dignitas moralis, bonis actibus et laudabilibus virtutibus acquisita. Eccli. 44, 1.

*γ*) Dignitas status civilis. *Reddite omnibus debita . . . . cui timorem, timorem; cui honorem, honorem.* Rom. 13, 7.

Jam vi horum titulorum obligamur unicuique debita et consueta aestimationis signa exhibere, bonas et praestantes proximi dotes ac bene gesta sincere agnoscere, de iisdem gaudere, eaque in aedificationem aliorum condigna laude ornare, et unumquemque juxta ordinem et gradum externae suae conditionis honorificare.

## §. 305.

Contra officium debitae honorificationis proximi peccari potest omissionibus et commissionibus.

*α*) Per *omissionem* peccant negligentes aliis exhibere illum honorem, qui eorundem dotibus et meritis vel conditioni externae debetur. Ejusmodi omissiones tum in se, tum quoad causas suas et consectaria sua damnabiles sunt. Sunt damnabiles in se, quia contra ordinem honesti, lege justitiae et charitatis sancitum offendunt. *Omnia honeste et secundum ordinem fiant.* (1 Cor. 14, 40.) Sunt damnabiles in causis suis, quae nullae aliae sunt, nisi ruditas ingenii et morum, arrogantia

et elatum supercilium, odium et formalis contemtus aliorum. Sunt denique damnabiles respectu effectuum et consectariorum suorum. Rudes et inculti homines, ubicumque comparent, molesti sunt, illisque, qui illorum contubernio uti coguntur, vitam amarulentam reddunt, rixas et contentiones provocant etc. Quapropter inter bene cultos non tolerantur, et plerisque contemtui aut risui sunt. *Homo acharis quasi fabula vana, in ore indisciplinatorum assidua erit.* Eccli. 20, 21.

Contrarium hujus peccati est turpis assentatio, de qua supra §. 98, *β*.

## §. 306.

*β*) Peccatum commissionis, debitae proximi honorificationi oppositum est *contumelia,* sive injuriosa agendi ratio, qua alicui praesenti vel quasi praesenti debitus honor injuste adimitur. Quasi praesens dicitur, qui per effigiem vel aliud signum tanquam praesens repraesentatur; quodsi haec repraesentatio in finem debitae honorificationis personae absentis fit, eaedem dictiones et actiones, quae praesentem contumelia afficerent, in quasi praesentem commissae pro contumeliis habentur. Huc pertinent convicia, improberia, turpes appellationes, sarcasmi, irrisiones, subsannationes, violenta injectio manuum.

Culpa injuriae contumeliosae est eo gravior, quo rudior et ferocior est modus injuriandi, et quo plures injuriae testes adsunt. Hinc prae ceteris graves sunt publicae diffamationes, et inter eas graviores illae, quae scriptis divulgantur ac ita, quantum ex voluntate injuriantis, quasi perennes redduntur [1]). Culpa injuriae multiplicatur, si personis infertur, quibus ex speciali reverentiae, gratitudinis et aestimabilitatis titulo specialis observantia debetur. *Nolite tangere Christos meos,*

---

[1]) Quid de auctoribus *libellorum famosorum* censendum, vix opus est dicere. Verum etiam, qui veritatis vindices agere volunt, graviter possunt peccare, et sanctam Dei rem maculant et dehonestant, si mediis homine bene culto et bene morato indignis pro eadem decertare attentant. „Utinam in aspectum lucemque hominum libri hujusmodi in hac temporum licentia et pravitate non efferrentur" — ait Papa *Benedictus XIV* — „in quibus dissidentes auctores mutuis se jurgiis conviciisque proscindunt . . . . . magno bonorum scandalo, haereticorum vero contemtu - . . ." *(Constit. de 8. Juli 1753).* Ad haec scandala arcenda vult Pontifex Innoc. XI, ut auctores theologici „caveant ab omni censura et nota, nec non a quibuscunque conviciis contra eas propositiones, quae adhuc inter catholicos hinc inde controvertuntur, donec a sancta sede recognitae sint." *Decret. de 2 Mart. 1679.*

*et in Prophetis meis nolite malignari.* Psalm 104, 15. Cfr. Prov. 30, 17. — *Omnis amaritudo et ira et indignatio, et clamor et blasphemia tollatur a vobis cum omni malitia.* Eph. 4, 31. Cfr. Col. 3, 8; Tit. 3, 2; 1 Petr. 3, 9; Matth. 5, 22.

Qui alios contumeliis affecit, iisdem condignam satisfactionem praestare tenetur; qui coram aliis vel plane publice offendit, etiam coram aliis vel publice injuriam revocare tenetur. Modus, quo satisfactio fieri debet, a variis personarum adjunctis pendet. A superioribus humiliter veniam expetere condecet; apud compares fieri debet excusatio vel aliud quodcunque, quod pro excusationis signo haberi potest et sensum doloris de admissa culpa contestatur. Quodsi superioribus contingit aliquem ex subditis culpabiliter laedere, eidem subsequentibus signis benevolentiae et aestimationis gratificentur.

## §. 307.

Sicut honor proximi, ita etiam bona ejusdem fama objectum debitae nostrae curae est. Tenemur scilicet nomine justitiae et charitatis:

α) Ut ab omni injusta aut malevola laesione boni nominis proximi abstineamus;

β) Ut bonam ejusdem existimationem, prout par est, promovere et contra iniquos aut malevolos assultus defendere nitamur.

Huic officio desunt:

α) Qui bonum proximi nomen non, prout par est et fieri potest, contra malevolos detractores defendunt, imo iisdem benignas aures praebent. Non semper quidem inimicis et malevolis aggressionibus contra bonum proximi nomen praecaveri potest; nec etiam proximus a nobis exigere potest, ut eum cum magno nostri aliorumve damno defendamus. Sed semper et sub omni ratione vetamur, verbo vel signo quodam complacentiae detractiones quascunque approbare; et ubi fieri potest, linguas detrahentes etiam compescere tenemur. Hinc igitur, quae inique et malevole contra proximum proferuntur, aut apertis verbis refutemus, aut ubi tacere consultius videtur, vultum ad severitatem componamus, talique modo, quae nostra mens sit, indicemus. *Ventus aquilo dissipat pluvias, et facies tristis linguam detrahentem.* Prov. 25, 23. Hoc officium defendendi aut saltem non connivendi eo gravius et multiplicius urget, quo gravius honori proximi nocetur, quo dignior aut sanctior ejusdem status est, quo magis ipsi e specialibus titulis obstringimur, quo majora ex iniqua laesione scandala aut detrimenta redundare possunt. — Quoniam tamen in frequentiori commercio cum hominibus detrahere amantibus periculum connivendi aut assentiendi difficulter evitatur, omnem cum talibus intimiorem familiari-

tatem, quoad fieri potest, declinemus. *Cum detractoribus ne commiscearis.* Prov. 24, 21. — *Non suscipies verbum mendacii, nec jungas manum tuam, ut pro impio dicas falsum testimonium.* Exod. 23, 1.

*β*) Qui bonam famam absentis proximi malevole aggrediuntur. Tales aggressiones communi *detractionis* nomine compellantur. Ubi in ejusmodi detractionibus praeter charitatem veritas quoque laeditur, et proximo falso mali quid impingitur, vel falso boni quid abjudicatur, *calumniae* culpa incurritur.

Modi detrahendi varii dantur, notis illis versibus expressi:

Imponens, augens, manifestans, in mala vertens;
Qui negat aut minuit, reticet, laudatve remisse.

Sacrae literae peccata detractionis quam maxime abominantur, et ab iisdem dehortantur. Detractio numeratur inter perversissima vitia mundi a Deo aberrantis (Rom. 1, 30); nominatur simul cum malitia, fraude, hypocrisi et invidia (1 Petr. 2, 1). Sacra scriptura hortatur evitare calumniatorem adinstar anguis: *Si mordeat serpens in silentio, nihil eo minus habet, qui occulte detrahit.* Eccle. 10, 11. Verba hominis bilinguis apparenter lenia intimum hominis cor vulnerant et comminuunt ossa (Prov. 18, 8; cfr. Prov. 26, 22; Eccli. 28, 21). Calumnia accensetur rebus Deo exosis (Prov. 6, 16), et est abominabile quoddam ac detestabile hominibus (Prov. 24, 9), qui habent, cur summopere timeant et e longinquo evitent calumniatorem (Eccli. 9, 25). Calumniatoris memoria est diffamatissima et ignominiosissima (Eccli. 6, 1); maledici regnum Dei non possidebunt (1 Cor. 6, 10). Quam maxime homines christianos impius detrahendi mos dedecet, ideoque quam longissime a quavis christiana communitate absit (2 Cor. 12, 20; Jac. 4, 11; 1 Petr. 2, 1). Specialiter mulieres, ne detrahant, monentur: 1 Tim. 3, 11. Singularis turpitudinis nota *susurrationi* inhaeret. (Cfr. supra §. 130. *ζ*.) *Non appelleris susurro, et lingua tua ne capiaris et confundaris. Super furem enim est confusio et poenitentia, et denotatio pessima super bilinguem; susurratori autem odium et inimicitia et contumelia.* Eccli. 5, 16. 17.

Peccatum detractionis parvitatem quidem materiae admittit; sed quoties charitatem aut justitiam graviter laedit, aut plenarium charitatis defectum commonstrat, certe morale crimen est. Culpa detractionis eo magis ingravescit:

*α*) Quo gravius est crimen, quod alicui falso impingitur aut nefarie divulgatur.

*β*) Quo magis laesus bona fama indiget.

*γ*) Quo pejor est intentio detrahentis.

*δ*) Quo graviora sunt mala e detractione manantia.

ε) Quo magis adhuc tituli speciales e. g. pietatis, reverentiae gratitudinis laeduntur.

ζ) Quo latius detractio diffunditur.

η) Denique peccatum hoc multiplicatur pro numero personarum, quibus simul detrahitur.

§. 308.

Quodsi jam quaeritur, an nunquam et nullo modo de vitiis proximi sermocinari liceat, breviter respondetur:

α) Calumnia absolute prohibita est, quia nunquam et nullo modo licitum est, peccare contra veritatem, justitiam et charitatem. Calumnia autem contra haec tria simul impingit, ideoque semper, sive multum aut parum, sive crasse aut subtiliter, sive serio aut jocandi causa quis calumnietur, in suo genere pessimum quoddam ac vere malitiosum vitium est.

β) Defectus aliorum, hucusque occultos aut jam oblivioni traditos absque necessitate aut justa causa retegere vel refricare valde inhumanum est, et contra fundamentale praeceptum legis christianae impingit. *Quod ab alio oderis fieri tibi, vide ne tu aliquando alteri facias.* Tob. 4, 16. Exinde inferunt, talia, quae bonum proximi nomen valde dehonestant, ne uni quidem homini absque gravi et sufficienti causa communicanda esse. Peccata alterius celato peccantis nomine narrare, ad minimum res plane superflua est, detractioni morosae alimenta suppeditat, et suspiciones varias movet, adeoque scandali culpa non facile caret. — Specialis sub hac ratione pietas memoriae defunctorum debetur, dicente scriptura: *Mortuo ne prohibeas gratiam.* Eccli. 7, 37.

γ) De delictis proximi notoriis sermocinari, periculo non caret. Qui vere et sincere de peccantis culpa dolet, potius preces pro eodem ad Deum mittet, et omittet quamcunque rememorationem facti talem, quae ullo modo aliis in scandalum cedere posset. Per merum otium de aliorum vitiis confabulari, cum christiana in Deum hominesque pietate conciliari nequit. Unusquisque se ipsum consideret, ne et ipse tentetur. „Omnes fragiles sumus; sed tu neminem fragiliorem te ipso habebis.“

δ) Non licet, delictum in uno loco notorium alibi divulgare, ubi delinquens adhuc bona fama gaudet, et ejusdem delictum nescitur. *Ne iteres verbum nequam et durum.* Eccli. 19, 7. Similiter omittatur, ubi certum quoddam proximi vitium notorium factum est, alia ejusdem malefacta in publicum proferre, quae hucusque occulta fuerunt.

ε) Ab impia proximi diffamatione longe diversa res est delatio eorum, quae occultari nefas est, ad legitimum superiorem, cujus est,

ut impia molimina reprimat, gravioribus scandalis praecaveat aut limitem ponat. Talis delatio saepe res officii est, ita quidem, ut omittens indicare, se peccati alieni comparticipem faciat. Similiter, qui graviter periclitantem de insidiis aut malis nocentium machinis non commonefacit, cum facile et absque proprio detrimento hoc posset, graviter peccat. Generatim, ubi solida causa adest supponendi, retectione abusuum, rerum pravarum et vituperabilium, apto et competenti loco facta boni quid effectum iri, eorundem prolatio in lucem peccatum censeri nequit, imo utile opus haberi debet.

## §. 309.

Detractor, ut quivis alius nocens, ad compensanda, quae intulit, damna tenetur. Ipsius est, ut tum laesam proximi bonam famam reintegret, quum etiam alia detrimenta, quae in proximum e detractione redundarunt, et aliquatenus saltem a detractore praevisa sunt, pro viribus abolere studeat. Si v. c. aliquis, propter laesionem bonae suae famae, officio privatus est aut spe divitis matrimonii excidit etc., juxta spei aestimationem ad arbitrium prudentum indemnis servari debet. Obligatio laesum honorem reintegrandi inhaeret personae laesoris; obligatio vero resarciendi damna in bonis fortunae per detractionem causata ad haeredes laesoris transit.

Debita honoris reintegratio aliter fit a calumniatore, aliter ab illo, qui occulta delicta proximi malevole divulgavit. Calumniator tenetur calumniam revocare, et quidem ita, ut ejusdem palinodia tam late divulgetur, quam calumnia diffusa fuit. Qui delicta occulta proximi divulgavit, non quidem dicta sua, veritate facti nixa, revocare potest, ast alia ratione bonae famae proximi consulere tenetur, dum ejusdem bene gesta in lucem profert et commendat, talique modo curat, ut, quae bonae famae proximi infesta sunt, oblivioni dentur.

Officium indemnisandi proximum relate ad laesiones bonae ejusdem famae cessat:

α) Per impossibilitatem indemnisationis. Nec tamen impossibilitas reintegrandi bonam proximi famam dispensat a possibili officio compensandi damna temporalia e detractione secuta.

β) Si ea, quae bonae famae proximi infesta sunt, alia quoque via innotuerunt, ita ut absque detrahentis culpa laeso eadem damna accidere debuissent.

γ) Si detractori nulla fides habebatur.

δ) Si laesus bene gestis et proba conversatione bonam famam recuperavit, aut competenti judicio insons et a culpa ipsi injuncta immunis declaratus est.

ε) Condonatione laesi.

ζ) Si diffamatio mutua fuit, et altera pars indemnisationem praestare non vult.

η) Si conamen indemnisandi bonae laesi famae nova detrimenta pararet, renovando memoriam rerum obliteratarum etc.

## CAPUT TERTIUM.

### Officia moralia quoad bonum amicitiae.

§. 310.

*Amicitia* est conjunctio animorum ex speciali mentium cognatione et consensu exorta, sive conjugium animarum mutuo affectu duranti invicem attractarum. Pro varietate et diversitate communium, quibus animi sociantur, studiorum variae quoque ac diversae amicitiarum species sunt; dantur amicitiae e suavi fidelis consortii consuetudine enatae, dantur amicitiae ex speciali cognatione ingeniorum altiorumque vitae studiorum exortae e. g. inter viros literatos, politicos etc., dantur demum amicitiae communi pietatis studio et rerum divinarum amore genitae, quales inter homines sanctos foventur. Exinde jam patet, amicitiae studia talia esse, quae a hominibus ingenuae indolis foventur. *Fatuo non erit amicus.* Eccli. 20, 17.

Amicitia dicitur bonum vitae, quia cor hominis recreat, et suavissima eidem solamina affert; dicitur bonum vitae moralis, quia studium perfectionis moralis promovet. Et sub utraque ratione, tum quoad gaudia et solamina mentium, tum quoad efficacem studiorum generosiorum promotionem amicitia inter optima et nobilissima vitae terrenae bona pertinet, ita quidem, ut ss. litt. (Eccli. 25, 12) beatum praedicent illum, qui verum amicum invenerit. *Amicus fidelis protectio fortis: qui autem invenit illum, invenit thesaurum. Amico fideli nulla est comparatio, et non est digna ponderatio auri et argenti contra bonitatem fidei illius. Amicus fidelis medicamentum vitae et immortalitatis, et qui metuunt Dominum, invenient illum.* Eccli. 6, 14. In quonam autem illa fortis protectio illudve vitae medicamentum consistat, iterum Scriptura docet: *Melius est duos esse simul, quam unum; habent enim emolumentum societatis suae. Si unus ceciderit, ab altero fulcietur; vae soli, quia cum ceciderit, non habet sublevantem se.* Eccle. 4, 9. 10. — *Ferrum ferro acuitur, et homo exacuit faciem amici sui.* Prov. 27, 17. — *Unguento et variis odoribus delectatur cor, et bonis amici consiliis an ma dulcoratur.* Prov. 27, 9.

Ut autem ea, quae amicitiae tribuuntur, emolumenta ex eadem percipiantur, tum in ineunda, quum in fovenda amicitia regulae certae morales observandae sunt, ipsius amicitiae venerando nomine sancitae:

α) Cave tibi a praepostera initione necessitudinis intimioris. *Multi pacifici sint tibi, et consiliarius sit tibi unus ex mille.* Eccli. 6, 6. Omnium minime te ab hominibus suspectae indolis aut aperte vitiosis irretiri patiaris. *Fili mi, si te lactaverint peccatores, ne acquiescas illis.* Prov. 1, 10.

β) Illam necessitudinem habebis veram amicitiam, quae sufficientibus vitae experientiis comprobata est. *Est enim amicus secundum tempus suum, et non permanebit in die tribulationis. Et est amicus, qui convertitur ad inimicitiam; et est amicus, qui odium et rixam et vitia denudabit.* Eccli. 6, 8. 9. Et generatim: *Vinum novum amicus novus: veterascet, et cum suavitate bibes illud.* Eccli. 9, 15.

ν) Quem autem sufficienter probatum et fide dignum amicum elegisti, ita cole, sicut amicus coli debet. Quae amici sibi invicem debent, sunt:

αα) Sincera aestimatio. *Qui despicit amicum suum, indigens corde est.* Prov. 11, 12.

ββ) Tenera sympathia. *Qui tollit ab amico suo misericordiam, timorem Domini derelinquit.* Job. 6, 14.

εε) Fidelitas. *Ne moliaris amico tuo malum, cum ille in te habet fiduciam.* Prov. 3, 29.

δδ) Promptitudo, se suaque generose pro salute amici impendendi. *Qui negligit damnum propter amicum, justus erit.* Prov. 12, 26.

εε) Fides et taciturnitas. *Qui fidelis est animi, celat amici commissum.* Prov. 11, 13.

ζζ) Constantia et perseverantia in sensibus amicitiae. *Amicum tuum et amicum patris tui ne dimiseris.* Prov. 27, 10. *Ne derelinquas amicum antiquum; novus enim non erit similis illi.* Eccli. 9, 14.

δ) Utere bono amicitiae in profectum tuum moralem, ita quidem, ut in omnibus amici tui favore et aestimatione dignus esse studeas. *Erubescite . . . . a socio et amico de injustitia . . . . ab amicis de sermonibus improperii.* Eccli. 41, 21. 23. 28.

ε) Demum, quoniam omnis vera et sancta animarum conjunctio unice in Deo constat (Eccli. 6, 17), nihil sub titulo amicitiae contra sanctam Dei legem tibi aut amico indulgeas. *Quicunque voluerit amicus esse saeculi hujus, inimicus Dei constituitur.* Jac. 4, 4. Jam veteribus notum erat: „Amicitia usque ad aram.“

# SECTIO TERTIA.

## De specialibus vitae socialis officiis.

## CAPUT PRIMUM.

### Officia vitae domesticae.

§. 311.

Vita domestica tres relationes morales ab invicem distinctas in se continet: relationem conjugum ad invicem, relationes mutuas inter parentes et liberos, heros et famulos.

Prima harum relationum est illa inter conjuges, e legitimo matrimonio exorta. Consistit autem matrimonium juxta rectum et genuinum, auctoritate legis christianae firmatum ejusdem conceptum in individuo unius maris cum una femina consortio naturali et morali vi cujus respectu finium conjunctionis suae unam quasi personam constituunt, donec mors temporalem eorundem unionem separaverit. Naturalis finis matrimonii est propagatio generis humani; fines morales conjugii sunt mutua utriusque conjugis perfectio ac sanctificatio, conjunctio operae in educatione prolium e conjugali foedere enatorum et in administrandis ceteris vitae domesticae curis et negotiis.

Matrimonium involvit mutuam personarum sexualiter distinctarum traditionem ad totum vitae tempus. Exinde sequitur, verum et legitimum matrimonium esse debere:

$\alpha$) Societatem monogamicam i. e. unius maris cum una femina excludentem simultaneum jus tertiae cujuslibet personae. *Etenim mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir; similiter autem et vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier.* 1 Cor. 7, 4. Ex divina scil. institutione matrimonium est conjunctio duorum in carne una. Gen. 2, 24; Matth. 19, 4—6.

$\beta$) Societatem ad tempus vitae inseparabilem, quae nonnisi morte alterutrius conjugum dissolvatur. *Quod Deus conjunxit, homo non separet.* (Matth. 19, 6.) — *Mulier alligata est legi, quanto tempore vir ejus vivit. Quodsi dormierit vir ejus, liberata est: cui vult, nubat, tantum in Domino.* 1 Cor. 7, 39.

Haec autem utraque matrimonii qualitas ultimo firmata est per id, quod foedus matrimonii constet in Deo, a quo primitus illud ceu consociatio monogamica et indissolubilis institutum (Matth. 19, 4—6) et

qua talis benedictum fuit (Gen. 1, 28). Haec primitus instituta matrimonii indoles, cum ingruente corruptione et depravatione generis humani sensim plane perverteretur, a Christo humani generis instauratore iterum restituta est, ita quidem, ut lex christiana nulla patiatur matrimonia, nisi monogamica eaque, ubi legitime inita fuerunt, indissolubilia i. e. talia, ut vivente utroque conjuge neutri eorum ad novas nuptias transire liceat. Insuper autem, quemadmodum generatim humana natura in Christo sanctificata, ita etiam matrimonium charactere supranaturalis sanctitatis indutum est, dum ad dignitatem sacramenti novae legis elevaretur. Hic autem sacramentalis character matrimonii christiani ab Apostolo ex eo deducitur, quod conjugia christiana sint imagines conjunctionis Christi cum Ecclesia. Ephes. 5, 28—32.

## §. 312.

Matrimonium suapte natura est foedus quoddam, ideoque mutua contrahentium declaratio, se invicem in conjuges accipere velle, essentialem sacramenti hujus formam constituit. Exinde sequitur, valorem matrimonii pendere ab iisdem conditionibus, quibus quodlibet pactum, ut legitimum valorem acquirat, subjicitur. (Cfr. supra §. 269.) Sunt autem hae conditiones:

α) *Facultas contrahendi*, supponens contrahentes usus rationis compotes, et quoad ea, de quibus contrahitur, sui juris esse. Proinde amentes, furiosi, infantes, et quicunque talem, qualem rei natura exigit, consensum praestando impares habentur, matrimonium contrahere nequeunt [1]). Illis, qui matrimonii contrahendi vim non, prout oportet, intelligunt, etiam impuberes accensendi, ideoque de jure ad matrimonium inhabiles censendi sunt [2]). Assensus parentum non quidem ad valorem matrimonii requiritur; ejusdem tamen denegatio, justis ex causis facta, matrimonii initionem illicitam reddit [3]). Mulier insciis vel invitis parentibus seu tutoribus abducta a viro, cui ante abductionem non rite desponsata fuit, non potest, etiamsi velit, valide in matrimonium cum eodem consentire, quamdiu ab eo detinetur aut se detineri patitur [4]).

---

1) Cfr. Instructio de caussis matrimonialibus in usum judiciorum ecclesiasticorum Imperii Austriaci. §. 13.

2) Instructio §. 17.

3) Instruct. §. 68. — Eadem est ratio prohibitionum, lege civili austriaca statutarum. Ibid. §. 69.

4) Instructio §. 19.

*β) Vera voluntas contrahendi*, quae deesse censetur, ubi consensus fraude, vi aut metu injusto extortus fuit, aut error essentialis respectu illorum, quae essentiam rei concernunt, intercessit. Proinde insufficiens est declaratio consensus in matrimonium, ad quam quis a quocunque per malum magnum et inevitabile ipsi vel illatum vel intentatum injuste compellitur[1]). Mulier, quae matrimonium ineundi causa rapta fuit, cum raptore, quamdiu in ejus potestate manserit, matrimonium valide contrahere nequit[2]). Voluntas consensus deesse juste praesumitur, ubi error essentialis intercedit. Consensus in matrimonium non datus esse censetur, qui versatur circa personam futuri conjugis, aut qui in personam redundat, versans circa qualitatem, qua sola futuri conjugis persona determinatur[3]). Quodsi contingeret, ut persona libera contrahat cum servo vel serva, quos liberos putet, irritum foret matrimonium[4]).

*γ) Possibilitas et honestas rei,* de qua contrahitur. Sub hac ratione irrita sunt matrimonia, quae iniri vellent ab illis, qui vinculo matrimonii adhuc durante legitime tenentur[5]), vel a clericis in majoribus ordinibus constitutis et a regularibus, qui vota solennia emiserunt; similiter matrimonia, quorum contractio quasi praemium vel effectus adulterii vel conjugicidii antecedenter patrati esto[6]). Ad praecavendos graves abusus, quibus clandestina matrimoniorum contractio patrocinabatur, concilium Tridentinum clandestinitatem matrimonii inter impedimenta dirimentia collocavit[7]). Inhonestatis ratio aliqua ex parte etiam

---

1) Instructio §. 18.

2) Instructio §. 19.

3) Instructio §. 14.

4) Instructio §. 15.

5) Instructio §. 20.

6) „Inter eos, qui adulterium secum invicem commisere, matrimonium valide contrahi nequit, quando altero adhuc vivente conjuge matrimonii ineundi fidem sibi dederint vel matrimonium de facto inire attentaverint, aut quando vel una tantum pars ea intentione, ut cum altera matrimonio jungi queat, in mortem conjugis, cujus jura adulterio violavit, machinata fuerit effectu secuto.“ *Instructio* §. 36. — „Conjugicidium inter conjugem ejusdem reum et personam, quacum ad crimen patrandum conspiravit, matrimonium invalidum efficit, quando vel una tantum pars facinus ea intentione perpetraverit ut cum altera matrimonium inire possit.“ *Instructio* §. 37.

7) Sess. XXIV, reform. c. 1; cfr. Instructio §. 38. — Matrimonia clandestina usque ad tempus concilii Tridentini illicita quidem, ast valida fuerunt. Causa principalis, cur in omne posterum tempus a Conc. Trid. ceu invalida declarabantur, fuit studium praecavendi gravibus peccatis talium, „qui priore uxore, cum qua clam contraxerant, relicta cum alia palam contrahunt, et cum ea in perpetuo adulterio vivunt.“ *Conc. Trid. l. c.*

urgeri potest quoad matrimonia inter consanguineos vel affines ineunda, quorum incongruitas tamen ex aliis adhuc causis deduci potest. Vota simplicia, in religiosa quadam congregatione emissa, nec non votum simplex perpetuae castitatis, religionis, ordinis sacri et coelibatus non quidem dirimentia matrimonii impedimenta sunt, ast initionem matrimonii actum illicitum faciunt, donec legitime ab iis dispensatum fuerit [1]). Ratio moralis honestatis obstat quoque licentiae matrimoniorum, quibus laeduntur obligationes, per antecedentia sponsalia cum tertia quadam persona susceptae [2]). Insuper, qui a sponsalibus absque legitima causa resilit, nec non, qui legitimam resiliendi causam vel celaverit, vel sua culpa adduxerit, tenetur, alteri parti damnum exinde enatum pro personarum et rerum adjunctis resarcire [3]).

## §. 313.

Conditiones anteced. §. recensitae spectant valorem et licentiam ineundi matrimonii, quatenus idem debet esse veri nominis pactum, simulque honestum ac moraliter possibile. Dantur vero adhuc aliae, e specialibus finibus matrimonii deducendae:

*α*) Maritalis conjunctio suapte natura ad finem procreationis prolium ordinata est, et unicuique conjugum jus competit, ab altero conjuge debitum conjugale petendi. Adeoque, ubi alterutra contrahentium pars antecedenter et insanabiliter ad actus maritales naturaliter impotens est, altera pars, cujus justa, et rem matrimonii essentialiter afficiens suppositio fallebatur, exigere potest, ut pactum, falsa suppositione nixum, irritum declaretur [4]).

*β*) Junctione foederum maritalium regno sancti castique amoris non derogator, ea vero, quae ab invicem distant, arctioribus charitatis vinculis conjunguntor. Jam vero tentari possunt foedera maritalia, quibus hic sanctus matrimonii character ac finis vel plane invertitur, vel tamen plus minusve infringitur. Hinc ecclesia vetat et irrita declarat matrimonia attentata a talibus, qui naturaliter aut spiritualiter aut moraliter jam ita sibi sancte juncti sunt, ut vinculum ipsos amplectens subsequente maritali foedere non sanctius redderetur, sed potius foedaretur ac dehonestaretur. Proinde vi legis canonicae [5]):

---

[1]) Instructio, §. 58. — De impedimento prohibente temporis sacrati vide infra §. 325.
[2]) Instructio, §. 57. Cfr. §. 8.
[3]) Instructio, §. 9.
[4]) Instructio, §. 16.
[5]) Instructio, §§. 26—35.

$\alpha\alpha$) Matrimonia inter consanguineos in linea recta absolute impossibilia, inter consanguineos collaterales usque ad quartum gradum irrita declarantur; nec refert, num consanguineitas ex copula licita vel illicita exorta sit. Affinitas ex legitimo matrimonio exorta irrita facit matrimonia usque ad quartum affinitatis gradum; affinitas ex copula illicita usque ad secundum gradum. Nomine publicae honestatis ipsae tales affinitates, quae ex matrimonio non consummato aut ex sponsalibus exoriuntur, qua causae impedimentorum dirimentium declarantur, ita quidem, ut conjux superstes ex matrimonio mere rato (i. e. non consummato) sive valide sive invalide [1]) contracto usque ad quartum gradum a nuptiis cum consanguineis prioris sui conjugis impediatur, sponsus autem quoad sponsalia valide inita cum alterius sponsi consanguineis in primo gradu. — Ceterum quoad gradus cognationum remotiores, ubi canonicae non desunt rationes, ecclesia non est difficilis in dispensando ab impedimentis initioni matrimonii obstantibus [2]).

$\beta\beta$) Cognatio spiritualis, e sacramentis baptismi et confirmationis exorta, efficit, ut inter sacramenti dispensatorem et susceptorem ejusque parentes, porro inter patrinum et susceptorem hujusque parentes absque legitima dispensatione validum matrimonium contrahi nequeat [3]).

$\gamma\gamma$) Datur demum cognatio affinitasque civilis ex adoptione orta. Adoptio, qualis arrogationi juris romani respondet, etiam postquam dissoluta fuit, matrimonium dirimit inter adoptantem et adoptatum hujusque descendentes, tempore adoptionis sub potestate patris sui constitutos; porro inter adoptantem et adoptati uxorem, adoptatum et adoptantis uxorem. Durante adoptione inter adoptatum et adoptantis liberos carnales, legitimos, sub potestate paterna constitutos matrimonium consistere nequit [4]). Adoptio juris austriaci [5]) intra praefatos terminos matrimonium dirimit, quoties adoptatus paternae adoptantis potestati subjicitur, vel in ejusdem domum filiorumfamilias adinstar cohabitaturus recipitur [6]).

$\gamma$) Conjunctio maritalis est foedus sanctum, in Deo constans et per Christum sanctificatum. Talis autem conjunctio ab homine fidem christianam confitente cum illis, qui christianam salutem nec norunt nec cupiunt, iniri nequit. Qua signum vero externum et juridice definibile fidei Christo Deo salvatori addictae accipitur baptismus valide

---

[1]) Quodsi tamen nullitas matrimonii ex defectu consensus descendat, impedimentum publicae honestatis non exstat. Cfr. *Instruct.* §. 34.

[2]) Cfr desuper *Instructio* §. 80.

[3]) Instructio, §. 27.

[4]) Instructio, §. 28.

[5]) Cfr. Cod. civ. §§. 179—185.

[6]) Instructio, §. 29.

collatus. Ideoque lex canonica statuit, inter baptizatos eosque, qui regenerationis sacramentum non susceperunt, matrimonium consistere non posse [1]). Matrimonia a catholicis cum christianis valide baptizatis, a catholica vero fide dissidentibus inita in se quidem valida ac vera matrimonia sunt, a quibus tamen ecclesia omni modo dehortatur. Rationes praesto sunt. Ubi fidei sanctae unitas deest, intima animorum in Deo conjunctio non datur; attentatio matrimonii, quod dicunt, mixti, animum a zelo fidei sanctae alienum contestatur et periculum, si non seductionis, saltem indifferentismi cujusdam involvit. Proles e tali matrimonio natae jam a teneris annis nesciunt, cujus pietati plus fidant, num patris, an matris, et indifferentismo cuidam circa res fidei assuefieri periclitantur, vel fors destinato consilio a sacris catholicis abalienantur; quodsi autem speciali Dei favore fidei sanctae sincero corde inhaerent, de scissione parentum in sacris summopere dolere debent. Proles e matrimonio mixto ortas in diversis religionibus institui, vere scandalum est, et catholico parenti, non penitus a fide sua abalienato causa summi doloris esse debet. Et quid demum, si catholicus parens consentit, omnes proles in alterius acatholici religione institui! Nonne sanctissimo parentum juri renuntiat, et fidei suae sanctitatem coram propriis prolibus negat? Jure merito igitur ecclesia nonnisi ex gravissimis causis matrimonia mixta indulget; nec nisi sub ea conditione, ut tum pars catholica a periculo perversionis omni modo praeservetur, tum sufficiens cautio praestetur, proles ex ejusmodi matrimoniis oriundas in fide catholica educatum iri.

## §. 314.

Consensus in matrimonium sub conditione dari potest [2]). Hae conditiones possunt esse vel de futuro, vel de praesenti aut praeterito. Quodsi conditio versatur circa futurum contingens, matrimonium suspenditur, usque dum conditio impleatur; si non impletur, effectus dati consensus cessat. Quando consensus conditioni de praesenti aut praeterito alligatur, valor matrimonii pendet ab eo, num conditio revera impleta sit. Qui ante conditionem impletam matrimonium consummat, eo ipso conditioni renuntiat. Conditio repugnans substantiae matrimonii (i. e. triplici bono matrimonii: bono prolis, bono fidei conjugalis, bono sacramenti) irritum facit consensum. Conditiones, quae aliquid impossibile

---

[1]) Instructio, §. 25.
[2]) Instructio, §§. 51—55.

aut aliquid inhonestum, substantiae tamen matrimonii haud repugnans, continent, pro non adjectis habendae sunt.

Ceterum, ut consensus sub conditione detur, nonnisi de expressa episcopi sententia admitti potest [1]).

§. 315.

Foedus maritale est institutum vitae necessarium, salutiferum et in suo genere omni honore dignissimum. Dignitas ejus tum ex finibus ejusdem moralibus patet, tum ex sancto ejusdem charactere, per quem in ordinem vitae christianae supranaturalem elevatur, ejusque finibus inservit ita quidem, ut quaevis familia christiana et christianae pietatis spiritu repleta ecclesiam quamdam constituat, cujus sacris paterfamilias una cum matrefamilias fungitur.

Falso tamen praesumitur, initionem status matrimonialis perfectionem vitae moralis constituere, ita quidem, ut summa, quae datur perfectio moralis, in ipso statu conjugali ceu tali reperiatur. Status conjugalis ultimo non sui ipsius causa, sed propter fines altiores institutus est, quibus ipse inservit, quin eosdem ipse operetur aut per se solum operetur. Matrimonium non est culmen perfectionis moralis in societate humana, sed potius fundamentum ordinis socialis; et quamvis vita conjugalis summae cujusdam in suo genere perfectionis capax sit, datur tamen altior quaedam perfectio moralis, quae a gaudiis et sollicitudinibus vitae conjugalis expedita soli virtuti sui ipsius causa dedicata Deo propior est et studia sua latius extendit, quam arctum conjugii vinculum admittit.

Imo eaedem rationes, quae status maritalis necessitatem demonstrant, pro potiori sua parte simul ostendunt, ejusdem perfectionem non esse simpliciter summam. Matrimonium necessarium est, ut propagatio generis humani pruritui libidinis vagae subtrahatur, commercium sexuale regulae morali subjiciatur (1 Cor. 7, 1. 2), desideria carnalis concupiscentiae sanentur et indulta mutua conjugum consuetudine carnali intra certos limites cohibeantur (1 Cor. 7, 9; 1 Tim. 5, 14), res et curae domesticae rite administrentur etc. Praeter hos fines utique etiam alii dignitate altiores dantur; ast recensiti per se ipsos satis supponunt, necessitate matrimonii supponi statum indigentiae et infirmitatis moralis, quae si in omnibus sine discrimine hominibus eadem esset, perfectiones altioris generis in humano genere impossibiles essent. Statum matrimonialem ambeuntes in eodem proxime non sanctitatem

---

[1]) Instructio, §. 55.

coelo dignam, sed licitam terrenae felicitatis fruitionem aut curarum temporalium levamen quaerunt; quare, qui studium perfectionis moralis ceu speciale vitae suae negotium sibi proponunt, voluntarie matrimonio renunciant. Ecclesia ipsa solenniter declarat, statum virginalis coelibatus statu matrimonii potiorem esse; ideoque sponsalia per ingressum unius sponsorum in statum religiosum aut clericalem dissolvi decernit, imo ipsis conjugatis jus concedit, ante consummationem matrimonii vinculum maritale solvendi ingrediendo ordinem religiosum ab ecclesia solenniter approbatum.

## §. 316.

Mutua conjugum officia ad tria potissimum capita spectant, ad unionem scil. conjugum sexualem, domesticam, religiosam.

*α*) Conjugium est conjunctio duorum, maris et feminae, in carne una. Haec carnis unio efficitur, dum uterque conjux alterius voluntati corpus suum tradit (1 Cor. 7, 4).

*αα*) Per hanc mutuam corporum traditionem ambo conjuges *mutuum jus petendi debiti conjugalis* acquirunt, cui juri officium debiti mutuo praestandi correspondet. *Uxori vir debitum reddat; similiter autem et uxor viro.* (1 Cor. 7, 3.) Conjux, absque solida causa redditionem debiti denegans peccat contra jus alterius conjugis et contra charitatem eidem debitam, eique tentationes carnis parat (1 Cor. 7, 2. 5), quarum tamen devitatio una ex praecipuis causis est, cur matrimonii initio unicuique qua jus naturale concedatur (1 Cor. 7, 9). Denegatio debiti arbitraria gignit aversionem animorum, rixas et discordias, sollicitat ad adulteria vel peccata contra naturam etc., ideoque sub omni ratione qua grave peccatum censendum est. Jus tamen petendi debitum suos habet limites; conjux petens non potest de injusta denegatione conqueri, si sui plane impos est aut petitio loco indecenti fit, vel ipsa debiti praestatio tam ardua redditur, ut molestiae extraordinariae eidem obstent. Insuper debitum jure conjugi adultero denegatur, nisi ipsi venia facta sit aut offensio per culpam adulterii mutua fuerit; qua signum veniae ipsa redditio debiti post cognitum adulterii factum consideratur. Quodsi conjux peccando cum consanguineis alterius conjugis in primo vel secundo gradu adulter factus est, impedimentum affinitatis supervenientis incurrit, per quod a petitione debiti conjugalis prohibetur, donec canonice dispensatus fuerit. Idem obtinet de superveniente affinitate spirituali ac de simplici voto castitatis ante matrimonii contractionem emisso.

*ββ*) Per mutuam sui ipsorum traditionem ambo conjuges ita uniuntur, ut nomine *fidei conjugalis* quicunque affectus sexualis erga tertiam personam excludatur (Tob. 4, 13). Crimen adulterii est ruptio

vinculi religione sanciti, ac turpis perfidia, qua cordi alterius conjugis gravissimum et vere insanabile vulnus infligitur, simulque persona illius gravissima contumelia oneratur; est praeterea nefanda violatio sacramenti et dehonestatio dignitatis, quae foederi maritali in se competit. Insuper mos adulterandi funestissimis sequelis stipatus esse solet; quales sunt dissolutio disciplinae domesticae, neglectus curarum domesticarum, dilapidatio rei familiaris, gravia scandala, rixae, discordiae, odia, imo cruentae caedes. Juxta doctrinam ss. litt. fides conjugalis inter fundamentalia praecepta ordinis moralis pertinet (Exod. 20, 14; Deut. 5, 18); adulterium *nefas est et iniquitas maxima; ignis est usque ad perditionem devorans, et omnia eradicans genimina.* Job. 31, 11. 12. — *Ex iniquis somnis filii qui nascuntur, testes sunt nequitiae adversus parentes* (Sap. 4, 6); *filii adulterorum in inconsummatione erunt et ab iniquo toro semen exterminabitur.* (Sap. 3, 16; cfr. Eccli. 23, 21—27). Lex vetus supplicium mortis decernit in adulterum et adulteram (Lev. 20, 10; Deut. 22, 22. 23), ss. litt. N. F. autem adulteris mortem aeternam minantur 1 Cor. 6, 9; Hebr. 13, 4. Ceterum criminis adulterii non solum personae maritatae, sed etiam solutae cum maritatis peccantes reas se faciunt (Matth. 5, 32; Luc. 16, 18), adulteriumque non solis actibus externis, sed etiam internis committi potest (Matth. 5, 28). — Altera ex parte *zelotypia* ex injustis suspicionibus orta grave ac damnabile malum est (Cfr. supra §. 218), a quo severe dehortantur sacrae literae Prov. 6, 34, 35; Eccli. 9, 1; 26, 8. 9.

γγ) Mutua conjugum traditio quoad omnia legi honestatis christianae subjecta est; adeoque conjugatos in mutua sua conversatione, sicut homines christianos decet, castos et pudicos esse oportet. Nomine *castitatis et pudicitiae conjugalis* exigitur, ut conjuges non solum coram aliis, praesertim coram prolibus ut domesticis, sed etiam inter se solos leges christianae honestatis ac decentiae observent. Actus maritales ab illis non solius voluptatis carnalis causa exerceantur; principalis horum actuum intentio potius in fines licitos ac honestos directa sit, in procreationem prolium, in contestationem mutui amoris, in praeservationem mutuam ab illicitis desideriis (Tob. 6, 22; 8, 9; 1 Cor. 7, 9). Jam ipsa mutua aestimatio, dilectio et reverentia exigit, ut ab immodica et intemperanti mutua appetitione abstineant, sanitatis et valetudinis mutuo rationem habeant; ante omnia vero a tali exercitio actuum maritalium sibi caveant, cui jam per se nota turpitudinis moralis inusta est, dum scil. conjuges legis divinae obliti detestabiliter ad morem Onani (Gen. 38, 9) aut fors sodomitico modo luxuriari vellent. Demum ex ipsius Apostoli monito interdum mutuo consensu a licito etiam ac temperanti commercio conjugali abstineant, *ut orationi vacent* (1 Cor. 5, 7; cfr. Tob. 6, 16—18), praesertim in diebus

jejunii, in vigiliis festorum ac talium dierum, quibus ss. Sacramenta Poenitentiae et Altaris suscepturi sunt. Aetate paullo provectiores, praesertim ubi nullae ex eorum consortio proles nascuntur, honestati conjugali valde consulent et opus Deo placens praestabunt, si adinstar fratris cum sorore convivere unito consilio decernant.

§. 317.

*β*) Altera officiorum conjugalium classis spectat ad *mutuum adjutorium* a conjugibus sibi invicem praestandum. Gen. 2, 18; Eccli. 40, 23. Huc pertinet:

*αα*) Mutua cohabitatio. *Propter hoc relinquet homo patrem et matrem suam, et adhaerebit uxori suae.* Eph. 5, 31. Ex quo sequitur, absentiam productiorem unius conjugis absque solida causa et altero conjuge rationabiliter invito tum contra jus relicti conjugis, tum etiam contra ipsam maritalis foederis ideam pugnare. Prae ceteris valde offendere debet conjugem saepe sibi soli relictum absentia ex taedio commercii cum relicto conjuge ac ex defectu amoris debiti. Insuper autem culpabiliter absens se culpabiliter subtrahit officiis et curis vitae domesticae, relictum conjugem debito adjutorio privat, ipsumque periculosis tentationibus contra fidem et castitatem conjugalem exponit.

*ββ*) Communitas operae in administrandis curis et negotiis vitae conjugalis, quo praecipue spectant educatio prolium et administratio rei familiaris.

*γγ*) Mutuum solamen et familiare contubernium, communitas consiliorum et tenera amicitia. Ea omnia, quae amici sibi invicem praestant, etiam a conjugibus mutuo sibi invicem debentur. Et quaecunque laesio officiorum humanitatis, nomine christianae pietatis erga alios observandae, triplex est peccatum, quando a conjuge relate ad alterum conjugem admittitur; quia non solum contra humanitatem, sed etiam contra jura et officia amicitiae, et insuper contra fidem in contrahendo foedere maritali datam peccat. Dehinc patet, quam graviter peccetur a conjugibus, committentibus talia, propter quae laesus conjux jus acquirit exigendi temporariam separationem a toro et mensa; quo pertinent affectata absentia, graves animi afflictationes vel etiam corporis laesiones aliaeque contumeliosae injuriae, scandalosa vitia, quibus nomen familiae contumelia afficitur, laesiones conjugis quoad jura in temporalibus, solicitatio ad vitia aut crimina etc. Laesae quidem partis est, ut respiciendo funestas divortii sequelas, quantum et quamdiu fieri potest, ab exsequendo consilio discessionis desistat; ast secundum rationes aequitatis et humanitatis non potest obligari ad id, quod ultra modum difficulter fertur, aut consideratis considerandis qua malum di-

vortio majus comparet. Crimen adulterii insonti conjugi jus tribuit, perpetuam separationem a toro et mensa exigendi; quoad ceteras legitimas divortii causas [1]) a judiciis ecclesiasticis separatio ad tempus conceditur. Separatio conjugum sive perpetua sive temporaria semper grave et lugendum est malum, tum pro ipsis ab invicem discedentibus conjugibus, qui animis irritatis et ab invicem aversis sese invicem fugiunt, et plurimis incommodis et periculis exponi solent; tum quoad proles e conjugio enatas et quoad rem domesticam, tum demum propter scandalum, quod in communitatem redundat. Eapropter reconciliatio conjugum separatorum quam maxime optari debet; et parti sonti incumbit, ut non solum condignis poenitentiae et emendationis fructibus Deum sibi reconciliet, sed etiam conjugi offenso pro viribus satisfacere ejusque veniam et reiteratam cum eo communionem impetrare studeat. Pars vero laesa ad dimittendum parata sit, et absque solida causa oblatam a parte nocente reiterationem separatae communionis non recuset. Utrique autem incumbit, ut, dum ab invicem separati vivunt, nunquam obliciscantur, quid sibi invicem quoad bonam famam vel etiam quoad alias vitae necessitates, quibus alterutra ex illis subjicitur, debeant; praesertim ingruente gravi morbo unius alter ipsi curam et opem non deneget, et moribundus non discedat e vita, quin veniam expresse expetiverit aut dederit.

γ) Tertia demum officiorum classis spectat sanctam conjugum in Deo communionem. Pro hac igitur religiosa vinculi maritalis indole ambo conjuges se invicem probae conversationis exemplo aedificare, communi animorum zelo perfectionem christianam intendere, quotidianis precibus pro invicem apud Deum intercedere, et se invicem ad quaecunque bona, laudabilia, sancta exhortari et excitare tenentur, ut sese mutuo in Deo aedificent, ac ita sibi invicem altiori quodam sensu sacramentum, cujus virtute indissolubiliter juncti sint, administrare continuo pergant.

## §. 318.

Ex doctrina Apostoli foedus maritale christianorum conjugum est effigies sanctae conjunctionis Christum inter et Ecclesiam. Quemadmodum igitur Christus rex et caput Ecclesiae est, ita virum oportet esse caput et moderatorem uxoris (1 Cor. 11, 3. 7. 9; Eph. 5, 23; cfr. Eccli. 25, 33—36). Hic tamen viri dominatus non sit despoticus (Col. 3, 19; 1 Petr. 3, 7); uxor enim non est serva sed amica mariti,

---

[1]) Instructio §. 208.

ac quidem intima (Eccli. 36, 24—27), et juxta Apostoli verba gloria viri (1 Cor. 11, 7); hinc etiam jus habet exigendi, ut a viro aestimetur et diligatur (Malach. 2, 14. 16). *Viri diligite uxores vestras, sicut Christus dilexit ecclesiam . . . . ita et viri debent diligere uxores suas, ut corpora sua. Qui suam uxorem diligit, se ipsum diligit . . . . Unusquisque uxorem sicut se ipsum diligat* . . . Eph. 5, 25 seqq.

*Uxor autem timeat virum suum* (Eph. 5, 33), diligat virum (Tob. 10. 13) ipsi subjecta sit in Domino (Eph. 5, 22; 1 Cor. 11, 7—10; Col. 3, 18; 1 Petr. 3, 1. 2), viroque suo placere studeat (Eccli. 26, 16—20), decenti corporis ornatu ac munditie (Eccli. 36, 24), multo magis vero egregiis christianae pietatis virtutibus (1 Petr. 3, 3—5); sit patiens ac mansueta (1 Tim. 2, 12), pudica et a vanis placendi studiis aliena (Esth. 14, 16; 1 Tim. 2, 9. 10; cfr. Prov. 11, 22), sedula (Tob. 2, 19), labore parta conservare et rem domesticam bene administrare sciat (Prov. 14, 1). *Mulier diligens est corona viro suo* (Prov. 12, 4); *pars bona mulier bona, in parte timentium Deum dabitur viro pro factis bonis.* (Eccli. 26, 3); mala vero mulier malorum pessimum: Eccli. 25, 9—11. 17—19. 22—26. 31; 26, 10. Laudes mulieris bonae: Prov. 19, 14; 31, 10—31; Eccli. 7, 21; 26, 16—20. Mulieris dotes naturales: venustas formae, tenera sympathia, dexteritas agendi, qua naturalia Dei dona certe multum ad faustum conjugium conferunt; omnium tamen praestantissima mulieris dos, abs quo ceterae pretio morali carent, est candor animi et vivus religionis sensus: *Fallax gratia, et vana est pulchritudo; mulier timens Dominum, ipsa laudabitur.* Prov. 31, 30. Officia uxoris christianae breviter recolliguntur: Tob. 10, 12. 13; Tit. 2, 4. 5.

## §. 319.

Foedus maritale specialem quemdam dignitatis ac sanctitatis characterem sortitur ab auctoritate, quae conjugibus qua parentibus accrescit (Eccli. 3, 3), et a sanctis curis, quas prolibus a se genitis impendunt. Curae hae, fideliter administratae, habent promissionem vitae aeternae et felicitatis temporalis tum pro ipsis parentibus, tum pro eorundem prolibus (Deut. 5, 29; 4, 40; 12, 28). Parentes munere suo in proles pie fungentes sibi ipsis benedictionem Dei et spem vitae aeternae acquirunt (1 Tim. 2, 15), et multo gaudio recreantur in tempore per bonos fructus curarum suarum (Prov. 29, 17); finito vitae cursu ipsis solatii plenis ex hac vita decedere licet, quia bonos liberos, iisdemque benedictiones Dei relinquunt (Prov. 20, 7; Psalm. 111, 1. 2).

Officia parentum erga proles reducuntur ad tria potissimum capita:

*α*) Ad officium boni exempli et probae conversationis in aedificationem prolium; nam *sicut mater, ita et filia ejus.* Ezech. 16, 44.

*β*) Ad sedulam curam, instituendi proles in re quacunque bona et utili, in illis praesertim, quae ad honestatem morum et pietatem christianam spectant. *Patres . . . filios vestros . . . . educate in disciplina et correptione Domini.* Eph. 6, 4. Cfr. Dan. 13, 3; Eccli. 30, 2—13; 42, 9—12. Ad hanc institutionem etiam curam debitae praeparationis ad rite obeunda officia status ac vocationis temporalis prolium pertinere, per se patet.

*γ*) Ad providendum honestae collocationi prolium in societate civili. 2 Cor. 12, 14.

Quod spectat modum, quo munus educationis administrari oportet, in omnibus requiritur spiritus sanctae pietatis. Parentes salutem prolium suarum curent ita, ut se quoad omnia ostendant memores esse, proles esse pignora a charitate divina in fines sanctos ipsis concredita. Ideoque ex reverentia erga sanctam Dei legem justum rigorem castae et severae disciplinae adhibebunt (Prov. 13, 24; 19, 18; Eccli. 42, 5); hic autem rigor, ne in duritiem degeneret, ipse sensus naturalis pietatis et affectionis in cordibus parentum prohibebit (Col. 3, 21; Eph. 6, 4; Jesai. 49, 15). [1])

## §. 320.

Proles lege divina et humana tenentur ad debitas et jam sensu naturae dictatas exhibitiones pietatis filialis in parentes suos. Exinde fluunt sequentia prolium erga parentes officia:

*α*) Aestimatio et reverentia. *Honora patrem tuum et matrem tuam, ut tibi bene sit, et sis longaevus super terram.* Eph. 6, 2. 3; cfr. Exod. 20, 12; Deut. 5, 16. *Maledictus, qui non honorat patrem suum et matrem; et dicet omnis populus: Amen.* Deut. 27, 16. Cfr. Prov. 30, 17.

*β*) Pia subjectio et obedientia quoad omnia, quae cum divina lege concordant. *Filii, obedite parentibus vestris in Domino; hoc enim justum est.* Eph. 6, 1; cfr. Col. 3, 20; Luc. 2, 51; Eccli. 3, 8. Stricte hoc officium urget quoad ea, quae ad disciplinam vitae et ordinem domesticum pertinent. Votis et consiliis parentum quoad futuram prolis conditionem civilem et vocationem terrenam ejusdem multum auctoritatis competere, jam dictum est (cfr. supra §§. 297, *γ*; 312, *α*). Haec tamen auctoritas, ut quaevis humana, limites suos habet. „Non tenen-

---

[1]) De juribus et officiis parentum secundum jus civile cfr. cod. jur. austr. §§. 139. 141—154. 172—178.

tur filii parentibus obedire de matrimonio contrahendo vel virginitate servanda aut aliquo alio hujusmodi.“ [1])

γ) Tenera affectio in parentes una cum studio illis grata quaecunque exhibendi. *Filius sapiens laetificat patrem; filius vero stultus est moestitia matris suae.* Prov. 10, 1. Cfr. Prov. 17, 25; 23, 25; Tob. 9, 4. *Qui affligit patrem, et fugat matrem, ignominiosus est et infelix.* Prov. 19, 26.

δ) Pia observatio salubrium praeceptorum, a patre et matre cordi prolis instillatorum. Prov. 4, 1—6; 6, 20—23; Eccli. 3, 2.

ε) Grata memoria beneficiorum a parentibus acceptorum, eorumque recompensatio in parentes senescentes. *Honora patrem tuum, et gemitus matris tuae ne obliviscaris. Memento, quoniam nisi per illos natus non fuisses, et retribue illis, quomodo et illi tibi.* Eccli. 7, 29. 30. Cfr. Tob. 4, 4.

ζ) Benigna et patiens agendi ratio cum parentibus senibus relate ad defectus senectae inhaerentes. *Fili, suscipe senectam patris tui, et non contristes eum in vita illius. Et si defecerit sensu, veniam da, et ne spernas eum in virtute tua.* Eccli. 3, 14. 15. *Ne contemnas, cum senuerit, matrem tuam.* Prov. 23, 22. Cfr. Eccli. 3, 16. 17.

η) Pia et reverentialis memoria parentum defunctorum. Tob. 4, 2—5.

Contra haec officia peccant liberi inobedientes (Prov. 17, 25), male morati (Eccli. 22, 3—5), ingrati (Prov. 19, 26), impii (Eccli. 30, 7), parentum exspoliatores (Prov. 28, 24), violenti et amari in parentes (Exod. 21, 17; Lev. 20, 9), parentum pauperum aut ignobilis eorundem conditionis pertaesi (Eccli. 23, 18. 19), nomen parentum ignominiae dantes (Gen. 9, 22. 25; Eccli. 3, 12). *Qui maledixerit patri suo aut matri, morte moriatur; patri matrique maledixit, sanguis ejus sit super eum.* Lev. 20, 9. — *Benedictio patris firmat domos filiorum, maledictio autem matris eradicat fundamenta.* Eccli. 3, 11.

## §. 321.

Tertia vitae domesticae relatio est illa inter heros et famulos. *Servo* ex sententia sacrarum literarum debetur *panis, et disciplina et opus.* Eccli. 33, 25. Exinde mutua herorum ac famulorum domestico-

---

[1]) Thomas Aq. 2, 2 qu. 104, art. 5. Quoad matrimonia tamen prolium minorennium vel etiam majorennium, quae non sui juris sunt, patribus aut patrum vices gerentibus jus prohibendi competit. Cfr. *Instructio de caussis matrimon.*, §§. 5—9.

rum relatio legi christianae conformis eruitur. Famuli subjecti sunt potestati heri, non tamen mere arbitrariae (Lev. 25, 43; Eccli. 4, 35), sed ad regulam juris, aequitatis et humanitatis adstrictae. (Col. 4, 1; Eph. 6, 9). Heris competit jus a famulis exigendi debitam in laboribus jussis industriam (Eccli. 33, 30), simulque debitam sub leges domesticae disciplinae subjectionem (Eccli. 33, 26. 27); altera vero ex parte tenentur, famulis debitum victum et mercedem pactam praestare (Tob. 4, 15), simulque virium lassarum refocillationem indulgere (Deut. 5, 12—14). Auctoritas herorum in famulos maxima ex parte dependet a modo, quo heri potestatem suam in famulos exercent; morale hujus potestatis fulcrum est charitas paterna in famulantes, benigne et sedulo providens eorundem saluti tum temporali quum spirituali. Quapropter heri heraeque nullos famulos in domum suscipiant, nisi qui religiosae ac morali legis christianae disciplinae pie se subjiciunt, et susceptorum moribus et conversationi morali tanquam patres et matres invigilent (Hebr. 13, 17). Honestos vero, probatos et familiae sincere addictos pro meritis aestiment, foveant et remunerentur. Job. 31, 13. 15; Eccli. 7, 23; 33, 31—33; Prov. 17, 5.

Famulorum autem est, ut legum christianae honestatis et charitatis, sicut in omnibus ceteris, ita etiam in relatione sua ad heros suos memores sint. Aequalitas hominum coram Deo et communio salutis omnes Christi fideles absque discrimine uniens famulis non sit ratio detrectandi piam sub heros subjectionem (1 Tim. 6, 2), sed eos potius moveat et incitet, ut debita omni meliori modo praestent, *in omnibus fidem bonam ostendentes, ut doctrinam Salvatoris nostri ornent in omnibus.* Tit. 2, 10. Religio christiana subjectionem nomine ordinis moralis debitam non tollit, sed potius firmat et sanctificat: *Servi obedite dominis carnalibus cum timore et tremore in simplicitate cordis vestri, sicut Christo.* Eph. 6, 5. Ideoque famulus christianus nomine christianae fidei suae ad observationem officiorum sibi incumbentium plane eximiam obligatur, et Deo ipsi, a quo remunerationem aeternam sperat, talem famulandi modum debet (Eph. 6, 6—8; cfr. Col. 3, 22—24). Nec ab ho officio dispensatur, si herum durum et immitem experiatur. *Servi, subditi estote in omni timore dominis, non tantum bonis et modestis, sed etiam dyscolis. Haec est enim gratia, si propter Dei conscientiam sustinet quis tristitias, patiens injuste.* 1 Petr. 2, 18. 19.

Quae specialiter a famulis in eorundem relatione ad heros requiruntur, sequentia sunt:

α) Aestimatio et reverentia. *Filius honorat patrem, et servus dominum suum.* Malach. 1, 6. Cfr. 1 Tim. 6, 1.

β) Subjectio et obedientia. Tit. 2, 9; 1 Petr. 2, 18. 19 etc.

γ) Alacritas et promtitudo serviendi: *In omnibus placentes, non contradicentes.* Tit. 2, 9.

δ) Fidelitas: *Non fraudantes, sed in omnibus bonam fidem ostendentes.* Tit. 2, 9.

ε) Modestia et docilitas, 2 Tim. 2, 24.

ζ) Heris sincere addicti et de eorundem rebus sincere soliciti sint. Eph. 6, 6. 7.

Obedientia, quam famuli heris debent, ut per se patet, ad res licitas restringitur. (Cfr. Act. 5, 29.) Quaevis ergo famulatio, quae cooperationem moralem ad res illicitas involvit, contra legem christianam offendit, et culpam moralem contrahit. Alia est ratio subjectionis, quae ex morali quadam necessitate, absque consensu in rem illicitam praestatur, ast talem, quae non jam lege naturali aut lege immediate divina prohibita est. Hinc servi, per dominos suos ab observatione praeceptorum ecclesiasticorum prohibiti non peccant, si ex causis gravibus voluntati domini cedunt, puta, si recusantes gravia sibi detrimenta pararent, domo pellerentur absque spe securae collocationis in alia domo, si contumeliosa in religionem et ecclesiam dicteria provocarent, gravem et molestam contra se indignationem moverent etc.

## CAPUT SECUNDUM.

### Officia civis christiani.

### §. 322.

Religio christiana asseclas suos obligat non solum, ut Deo fideliter serviant, sed etiam, ut boni cives sint, fideliterque, quae ipsis erga rempublicam civilem incumbunt, praestent. *Reddite, quae sunt Caesaris, Caesari; quae sunt Dei, Deo.* Matth. 22, 21. Huc pertinet:

α) Fidelis praestatio tributorum, vectigalium aliorumque, quae nomine boni communis et publicae salutis, simulque in recompensationem curarum, a publica potestate pro communi omnium salute susceptarum, exiguntur. *Reddite omnibus debita: cui tributum, tributum; cui vectigal, vectigal.* Rom. 13, 7. Cfr. Matth. 17, 23—26.

β) Pia et stricta observatio legum publicarum a legitima potestate latarum. *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Non est enim potestas nisi a Deo; quae autem sunt, a Deo ordinatae sunt. Itaque, qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt.* Rom. 13, 1, 2. Cfr. Tit. 3, 1; 1 Petr. 2, 13. 14.

γ) Debita reverentia et observantia erga principem et illos, qui principis nomine publicam potestatem exercent. *Reddite omnibus debita . . . cui timorem, timorem; cui honorem, honorem.* Rom. 13, 7. *Time Dominum, fili mi, et regem.* Prov. 24, 21. *Deum timete, regem honorificate.* 1 Petr. 2, 17. — *Subjecti estote omni humanae creaturae propter Deum, sive regi quasi praecellenti, sive ducibus tanquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum.* 1 Petr. 2, 13 seq.

δ) Debita haec sub legitimas potestates earumque ordinationes subjectio non ex solo poenarum timore aut commodi temporalis gratia, sed ex animo christiano fiat, ideoque sincera et conscientiosa sit. *Necessitate subditi estote non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.* Rom. 13, 5. Ex mente Apostoli pia sub ordinem humanum legitime constitutum subjectio fiat *propter Deum* (1 Petr. 2, 13), nec ex respectu mere humano (Eccli. 41, 21).

ε) Cum conscientiosa hac observantia eorum, quae nomine piae fidelitatis et subjectionis requiruntur, conjuncta sit pia salutis publicae cura et efficax studium, illam pro viribus tuendi et promovendi. Quo spectat religiosa observatio officiorum status et muneris, consociatio cum omnibus recti amantibus contra subversivas malevolorum contentiones, alacris promtitudo contribuendi ex propriis facultatibus ad sublevandas necessitates publicas, concurrendi ad coepta et instituta, saluti publicae et bono patriae proficua. Quaecunque ad promovendam culturam intellectualem et moralem compatriotarum et contribulium, aut ad augendam eorundem prosperitatem temporalem conferunt, digna sunt, quae a bono patriaeque amanti cive curentur et pro viribus juventur.

ζ) Quoniam tandem felix omnium, quae ab hominibus geruntur, successus a favore Dei pendet, christiani civis est, ut pro salute publica ejusque rectoribus piis precibus supplicare nunquam omittat. *Obsecro igitur primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus et omnibus qui in sublimitate sunt, ut quietam et tranquillam vitam agamus in omni pietate et castitate. Hoc enim bonum est et acceptum coram Deo Salvatore nostro, qui omnes homines vult salvos fieri et ad agnitionem veritatis pervenire.* 1 Tim. 2, 1—3.

## CAPUT TERTIUM.

### De officiis ecclesiasticis.

### §. 323.

Praeter consociationem civilem datur quoque consociatio ecclesiastica, quae specialem, a fine civilis ordinis diversum finem insequitur, speciales suos rectores habet et specialibus legibus dirigitur.

Finis ecclesiasticae adunationis fidelium est regnum Dei communibus fidelium studiis in terra repraesentandum et efformandum in gloriam Dei et in sanctificationem hominum huic coetui adscriptorum. Ad hunc igitur finem tum in se, tum in aliis quibuscunque membris consociationis ecclesiasticae pro viribus promovendum unusquisque Christi fidelis pro sua parte qua membrum communionis ecclesiasticae tenetur. Eph. 4, 15 seq.; 1 Petr. 4, 10 seq. Exinde omnia hucusque exposita hominis christiani officia novum ac specialem sortiuntur titulum obligativum; quia, quaecunque homo christianus Deo, sibique ac proximo debet, ad ea praeter ceteras quascunque gravissimas rationes specialiter etiam ideo tenetur, ut vocationi suae qua membrum communitatis ecclesiasticae satisfaciat, et largas, ex hac sancta communione ipsi affluentes gratias et beneficia, prout decet et oportet, refundat.

Quae vero fideles Christi qua membra societatis ecclesiasticae sibi invicem specialiter debent, ad haec potissimum reducuntur:

α) Ut se invicem qua Christi redemtos aestiment, et characterem sacratum homini christiano inhaerentem invicem honorent. 1 Petr. 2, 9.

β) Ut sint unanimes in charitate. Phil. 2, 2 seq.

γ) Ut pro se invicem orantes apud Deum intercedant. Eph. 6, 18.

δ) Ut se invicem in quibuscunque necessitatibus spiritualibus et temporalibus adjuvent. Joann. 13, 35.

ε) Ut sese invicem bonis operibus aedificent.

## §. 324.

Consociatio christiana humanis rectoribus gubernatur, qui a Deo vocati Christi vices replent, et secundum modum et gradum hujus vicariationis specialiter quoque colendi sunt. Quoad modum hujus vicariationis distinguitur inter potestatem ordinis et jurisdictionis; tum ordinis vero, quum jurisdictionis potestas iterum varios admittit gradus, et speciatim jurisdictionis potestas qua potestas regendi in hierarchica ecclesiae constitutione ita disposita est, ut ultimo ac summatim in Summo Pontifice collecta per episcopos jure immediate divino, ab omnibus vero episcoporum administris et organis salvificarum ecclesiae curarum nomine et auctoritate episcoporum exerceatur. Officia fidelium ex hac ecclesiastici regiminis compositione emanantia ad sequentia momenta reducuntur:

α) Fideles tenentur, agnoscere et revereri auctoritatem ecclesiastici regiminis jure immediate divino exerciti.

β) Fideles tenentur, Summum Pontificem venerari qua visibilem Christi vicarium in terris, et Episcopos qua successores Apostolorum, a Spiritu Sancto positos ad regendam ecclesiam Dei.

γ) Fideles tenentur revereri characterem sacratum sacerdotii ecclesiastici, et agnoscere jus et auctoritatem potestatis a ministris ecclesiae exercitae nomine et auctoritate eorum, a quibus legitime mittuntur.

δ) Fideles tenentur verbum divinae veritatis excipere ab ore eorum, qui legitime ad illud praedicandum mittuntur. Luc. 10, 16.

ε) Fideles ecclesiasticis rectoribus suis quoad omnia, in quibus hi legitime, sancte et juste jubent aut monent, piam subjectionem et obedientiam debent.

ζ) Fidelium est, ut, in quantum opus est, curam gerant sustentationis ecclesiasticorum institutorum ac munerum in salutem fidelium exercitorum, et ab impiis actibus spoliationis et direptionis bonorum ecclesiasticorum abstineant.

η) Fidelium est, ut ipsimet suis unusquisque viribus, sua auctoritate, suo fervore et zelo fines a ministris salutis curatos adjuvent, non vero impediant, neve exercitium munerum ecclesiasticorum quacunque ratione inhibeant et difficultatibus malitiose onerent.

ϑ) Fidelium est, ut rectores ecclesiasticos et ministros ecclesiae continuis suis precibus adjuvent (Rom. 15, 30; 2 Cor. 1, 11; Col. 4, 3; 2 Thess. 3, 1), et fervore ecclesiasticae pietatis impetrare studeant gratiam obtinendi fideles et sanctos salutis ministros.

## §. 325.

Ordo vitae ecclesiasticus specialibus quibusdam praeceptis dirigitur, quorum quinque numerantur, omnibus notissima, et pro omnibus ubique locorum fidelibus valentia:

α) Statutos ecclesiae dies festos celebrato.

β) Sacro Missae sacrificio diebus festis reverenter interesto.

γ) Indicta certis diebus jejunia, et a quibusdam cibis abstinentiam observato.

δ) Peccata sacerdoti proprio aut alteri cum ejus facultate annis singulis confitetor, et SS. Eucharistiam ad minimum semel in anno, idque circa festum Paschae sumito.

ε) Demum tempore sacrato (i. e. a prima dominica Adventus usque ad festum Epiphaniae, et a die cinerum usque ad dominicam in Albis) solennes nuptiae prohibentur.

Per duo priora ex his praeceptis indicatur, quid diebus festivis in honorem Dei et salutem animarum omitti fierique debeat. Dies festivi inter christianos sunt dies dominica, [1]) quavis hebdomade recurrens, quae in locum Sabbati veteris successit, [2]) et praeterea complures alii quotannis recurrentes dies, quibus memoria praecipuorum religionis

---

[1]) Apoc. 1, 10.

[2]) Marc. 16, 9; Act. 20, 7; 1 Cor. 16, 2.

nostrae mysteriorum et Sanctorum Dei recolitur. Cyclus horum festorum mira arte ita dispositus est, eumque in finem, ut labente temporum terrenorum cursu integra Christi et Ecclesiae historia in mentibus fidelium continuo spiritualiter renovetur, et vi hujus renovationis ipsae fidelium mentes continuo regenerentur ac sanctificentur.

Quod ut fiat, diebus festis omnia omitti debent, quae sancto horum dierum fini repugnant. *Memento, ut diem sabbati sanctifices. Sex diebus operaberis et facies omnia opera tua; septimo autem die sabbatum Domini tui est. Non facies omne opus in eo tu, et filius tuus, et filia tua, et servus tuus, et ancilla tua, jumentum tuum et advena, qui est intra portas tuas. Sex enim diebus fecit Dominus coelum et terram, mare et omnia, quae in eis sunt, et requievit in die septimo. Idcirco benedixit Dominus diei sabbati, et sanctificavit eum.* Exod. 20, 8—11. Vi igitur hujus praecepti cessatio ab omnibus laboribus ac negotiis consuetis et quotidianis exigitur, ut animi libere Deo rebusque divinis vacare possint. Per hoc otium sanctum Deoque dicatum ipse dies sanctus redditur, diesque sacri tempus altioris ordinis constituunt, quo sabbatum aeternum seu sancta et aeterna animarum in Deo requies anticipetur.

Finis hujus otii sacri est honor Dei et salus hominum. Salus hominum praecipue spiritualis intenditur, ideoque etiam gaudium festivum praeprimis gaudium spirituale esse debet. Benignitas tamen et humanitas Dei diebus honori suo dedicatis hunc quoque finem assignavit, ut homines ab operibus terrenis fessi corpus et animam honestis gaudiis terrenis recreent, ast solis talibus, quibus, grato erga Deum beneficum animo admissis, nec otium Deo sacratum turbatur, nec fini principali diei sacri ullo modo officitur.

Occupationibus et negotiis, quae diebus festis prohibentur, accensentur:

α) *Labores serviles,* i. e. tales, quorum finis intrinsecus est, ut subsistentiae nostrae physicae et indigentiis temporalibus provideatur; quo praecipue pertinent labores agrestes et mechanici. Occupationes, quae suapte natura culturam animi et virium lassatarum restaurationem intendunt, liberales vocantur, et, quantum in se, sanctitati dierum festorum non repugnant.

β) *Actiones forenses,* eae scil. quae absque necessitate instituuntur.

γ) *Publici mercatus.*

δ) *Oblectationes* tales, quae jam per se christianae honestati repugnant, aut ita instituuntur, ut devotis et piis hominibus in scandalum cedere debeant. Huc pertinent omnes illae, quibus segniores ab officio sacro abstrahuntur; porro lascivientes choreae, tumultuantes com-

potationes, publici lusus, quibus Sacra turbantur, venatio cum externo apparatu et strepitu etc.

In peccatis contra observationem otii sacri inquiri debet:

α) Cujusnam generis et indolis actus fuerit, per quem peccabatur;

β) Quantum temporis ad illicitas res impensum fuerit;

γ) Utrum simul divinum officium neglectum fuerit;

δ) An res in aliorum scandalum cesserit;

ε) Qualis fuerit mens illorum, qui peccaverunt; an ex levitate, an ex contemtu formali legis, ex defectu religionis etc.

Ab officio cessationis servilium excusat:

α) *Charitas proximi* (Luc. 14, 5) quoad labores, qui e. g. in adjutorium et curam aegrotorum fiunt; vel in commodum pauperis, cui labor indultus esset etc.

β) *Pietas erga Deum* e. g. purgatio aut ornatio ecclesiarum.

γ) *Necessitas.* Per hanc excusantur pauperes, qui, ni diebus festivis laborent, non habent, unde ipsi suique victum sumant; illi, qui inceptum laborem absque gravi damno interrumpere nequeunt; pistores, a quibus durante die festo panes recentes exiguntur; sartores, qui usque ad certum ultra non differendum terminum vestimenta parare debent pro nuptiis, pompis funeralibus etc.; agricolae, qui propter infaustam tempestatem certos quosdam labores agrestes differre nequeunt; famuli, qui injunctos sibi a heris suis labores absque gravi damno recusare nequeunt etc.

δ) *Consuetudo* excusat, quae communiter vel in certis locis ac regionibus fieri solent, quin a potestate ecclesiastica contradicatur.

ε) *Dispensatio legitime impetrata,* quam tamen absque solida ratione expetere non licet, sed tunc, ubi rationabili causa existente certitudo licentiae absque dispensatione praesumi non potest.

## §. 326.

Alterum praeceptum ab ecclesia quoad sanctificationem dierum festorum datum jubet fideles *devote interesse sacrificio Missae.* Ad hoc requiritur:

α) Praesentia *vera et corporalis* in ipso sacro loco, ubi mysteria celebrantur. Per se patet, in ipso sacro loco talem situm eligendum esse, qualis requiritur, ut aliquis sancti mysterii in altari celebrandi testis esse et haberi possit. Quod qui voluntarie et culpabiliter negligit, aliis in scandalum est, et vix devoto spiritu actui sacro intererit.

β) Praesentia *per totum tempus,* quo sacer actus durat, quin notabilis pars aliqua omittatur.

γ) Praesentia *moralis et devota.* Moraliter praesens dicitur, qui

spiritu praesens est; devote praesens est, qui rebus sacris intentus est, orat et pie meditatur. Qui cogitationibus suis libere evagantur, ac rebus profanis et inutilibus, imo inhonestis occupati sunt, garrientes, dormientes, ebrii, sacram aedem visitantes ideo, ut videant et videantur, habentes oculos plenos adulterii et incessabilis delicti (2 Petr. 2, 14), non solum praecepto ecclesiae non satisfaciunt, sed insuper graviter praecepta Dei laedunt, ceterosque fideles scandalizant. Ezech. 22, 8.

Priscis ecclesiae temporibus insuper requirebatur, ut fidelium unusquisque in ecclesia propria sacro intersit. Ex declaratione tamen Papae Benedicti XIV, integrum hodie omnibus est, in qualibet ecclesia, modo non sit capella seu oratorium privatum, sacris mysteriis interesse quia contraria consuetudine derogatum est praecepto audiendi missam parochialem. [1])

Ab officio obligante ad praesentiam in sacrificio missae exemti sunt omnes physice et moraliter impediti. Huc pertinent aegrotantes et aegrotis curam necessariam adhibentes aut in illorum solatium et aedificationem durante sacro ipsis assistentes; milites in itinere, cursores publici aut in officio circa res publici cursus durante sacro detenti; incarcerati, mari navigantes, peregrinantes per regionem, in qua sacra catholica non celebrantur. Sub certis circumstantiis, aut saltem pro aliquibus casibus excusat etiam distantia loci, in quo catholica ecclesia existat, aut necessitas custodiendi domum a ceteris familiae membris relictam. Mulieri, quae solide timet, ne inhonestorum hominum aspectibus aut aliis petulantiis molestetur, saltem una alterave vice voluntarie abesse licet; puellae aut mulieres inhoneste praegnantes visitent ecclesias, in quibus incognitae scandalum evitant.

Denique etiam famuli, liberi, uxores, ubi per patremfamilias a visitatione ecclesiae prohibentur, et non absque gravi molestia ejus injustae voluntati contraire possunt, culpa vacant. Famuli tamen, ubi saepius id evenit, conditioni suae mutandae intenti sint.

Ceterum, quam graviter ejusmodi patres familias peccent, qui suos ab adimpletione officiorum religionis retrahunt, vix opus est pluribus demonstrare. Juxta verba S. Augustini „christianus paterfamilias pro Christo et pro vita aeterna suos omnes admoneat, doceat, hortetur, impendat benevolentiam, exerceat disciplinam; ita in domo sua ecclesiasticum, et quodammodo episcopale adimplebit officium, ministrans Christo, ut in aeternum sit cum ipso.“ [1]) Quam ergo rationem coram Deo redditurus est paterfamilias, qui non solum ipse Deo servire detrectat, sed insuper debita ex parte suorum veneratione Deum privat!

---

[1]) De synod. dioeces. VII, 64.

[2]) Tract. 51 in Joann.

§. 327.

Praeceptum ecclesiasticum, celebrandi dies festos non solum quoad literam, sed etiam quoad spiritum adimpletor, ut dies Domini sit vere sanctus et in salutem animarum proficiat (Ezech. 20, 20). Convenit itaque, ut praeprimis haec dies in pia opera et pietatis exercitia adhibeatur; qualia sunt susceptio SS. Sacramentorum, pia lectio, ardentiores et diuturniores preces, opera charitatis in pauperes et infirmos. Et quoniam familia christiana imago ecclesiae est, praesertim diebus festis domi cultui Dei vacetur, et otium sacrum domesticis concessum adhibeatur in devotas comprecationes, recollectiones verbi divini in concionibus et catechesibus percepti, aliaque opera piae aedificationis. Tristi experientia teste constat, Deum a multis hominibus nullis aliis diebus gravius offendi, quam in illis, qui specialiter ejus honori dedicati sunt, et praecipua hujus dolendi facti causa in eo quaeri debet, quod quam plurimi, pietatis domesticae exercitia plane negligentes aut ignorantes, dies sanctos in salutem animarum suarum adhibere plane nesciant. Exinde simul patet utilitas ac salubritas comprecationum in ecclesiis pomeridianarum, porro associationum christianarum eum in finem, ut dies festivi sanctius transigantur, et praecipue famulantes sibi relicti a periculis seductionis moralis, quae talibus diebus imminent, praeserventur.

§. 328.

Concilium Lateranense IV (Can. 21) decrevit, „omnem utriusque sexus fidelem, postquam ad annos discretionis pervenerit, teneri omnia sua peccata fideliter, saltem semel in anno, proprio sacerdoti confiteri,“ simulque „ad minus in Pascha Eucharistiae sacramentum reverenter suscipere.“ Hoc decretum innovatum est a concilio Tridentino, obligante omnes utriusque sexus fideles, cum ad annos discretionis pervenerint, singulis annis saltem in Paschate ad communicandum.[1]) Annus discretionis vocatur illa aetas, qua infantes bonum et malum distincte discernere incipiunt, atque reatus voluntariorum peccatorum contrahere valent. Qua talis aetas communiter annus vitae septimus supponitur, quamvis in aliquibus maturescens ingenium hunc terminum praecurrat, in aliis vero discretiva mentis vis tardius subsequatur. Qui igitur ad annos discretionis pervenerunt, lege ecclesiastica tenentur quotannis saltem

---

[1]) Sess. XIII, can. 9.

semel confiteri. Hinc pastoribus incumbit, infantes, qui jam sat maturae aetatis sunt, ad confessionem sacramentalem praeparare, etiamsi admissio ad susceptionem ss. Eucharistiae adhucdum differatur et aetati paullo seriori reservetur. Pastores hoc officium negligentes graviter peccant, et contra allatam ecclesiasticam legem impingunt. Cum susceptioni Eucharistiae, ab ecclesia jussae, tempus paschale assignetur, per se patet, etiam officium annuae confessionis huic tempori adstrictum esse, non quidem in se, sed propter necessitatem praemittendi confessionem susceptioni Eucharistiae. Ex hoc simul patet, confessionem esse debere talem, qua quis valide a peccatis suis absolvitur, quia secus ad s. Eucharistiam accedere non potest. Per confessiones igitur invalidas aut tales, quibus absolutio sacramentalis non obtinetur, praecepto ecclesiastico non satisfit. Concilium jubet fideles proprio sacerdoti confiteri. Proprius sacerdos ex hodierna praxi communiter recepta est quivis sacerdos, ab ordinario loci, in quo confessio fit, legitime approbatus et necessaria jurisdictione ad excipiendas confessiones instructus. Ceterum vix opus est monere, per legem ecclesiasticam, qua annua saltem confessio jubetur, mere limites designari, quos supergredi non liceat, quin aliquis ostensibiliter se a spirituali ecclesiae communione segreget. Ecclesia ipsa vehementer optat, ut fideles saepius per annum confiteantur, et omni modo ad frequentem confessionem et communionem invitat. Qui peccati mortalis sibi conscius est, eo ipso jam per conscientiam suam ad confessionem sacramentalem obligatur; et sibi ipsi eo gravius nocet, quo diutius confessionem differt, et quo levius aut pertinacius invitationes ecclesiae ad reconciliationem cum Deo obtinendam recusat.

E communibus ecclesiae legibus unusquisque tenetur communionem paschalem in propria ecclesia celebrare. Ratio hujus praecept est, ut unusquisque solenniter coram ceteris suis conparochianis fidem suam catholicam profiteatur, simulque, se officio suo ecclesiastico, ad annuam confessionem obliganti, satisfecisse, publice contestetur. Praxis contraria, quam multi fidelium, in alia ecclesia communicantes, sequuntur, toleratur quidem, ast spiritui Ecclesiae haud conformis est. Qui tempore paschali sacram communionem non, aut indigne celebravit, etiam post elapsum tempus paschale adhuc obligatus manet, ut curet, officio ecclesiastico, quod durante tempore paschali non implevit, quamprimum satisfacere.

## §. 329.

*Jejunium ab ecclesia jussum* intime cohaeret cum christiana morum disciplina et debitis piae asceseos operibus. Quapropter praevie

obligativas jejunii rationes generales allegare juvat, priusquam praeceptum jejunii ecclesiasticum exponatur.

Rationes ad religiosam jejunii observationem adstringentes sunt:

α) Ut memoria Christi jejunantis ac patientis celebretur, cujus exemplo unusquisque homo christianus se conformare tenetur.

β) Ut poenitentia pro peccatis agatur, et debita satisfactio praestetur.

γ) Ut homo vitium gulae desuescat et in virtute temperantiae exerceatur; et generatim, ut affectuum et desideriorum moderatio addiscatur.

δ) Ut mentes animique piis meditationibus sanctisque operibus magis adaptentur.

ε) Ut uberius Dei auxilium impetretur.

ζ) Ut quidam dies festi sanctius celebrentur.

Sacrum jejunii exercitium per sacras literas tum V. F., quum N. F. omni modo commendatur.

Jam in lege veteri:

α) Jejunium velut optimum piae orationis subsidium et utilis ad percipiendas divinas revelationes et gratias praeparatio commendabatur, et hunc in finem a Mose, Elia ceterisque Prophetis ac sanctis viris exercebatur. Cfr. Exod. 34, 28; 3 Reg. 19, 8; Dan. 9, 3.

β) Jejunium tanquam res Deo grata laudatur. *Bona est oratio cum jejunio et eleemosyna magis quam thesauros auri recondere.* Tob. 12,8.

γ) A prophetis velut praestantissimum expiandi peccati, gratiae et misericordiae divinae impetrandae medium praedicatur: *Convertimini ad me toto corde cum jejunio, fletu et planctu. Scindite corda vestra et non vestimenta vestra, et convertimini ad Dominum Deum vestrum . . . Quis scit, si convertatur et ignoscat et relinquat post se benedictionem, sacrificium et libamen Domino Deo vestro?* Joël. 2, 12—15.

δ) Mos jejunandi omnibus piis Israelitis consuetus erat; et quoniam ad ordinem vitae piae ac religiosae pertinebat, jejunia non raro publica auctoritate indicebantur. 2 Par. 20, 3; 1 Esdr. 8, 21; Esth. 4, 16; Jer. 36, 9.

In lege nova nullum quidem praeceptum invenitur, quo Christus expressis verbis jejunia mandet. Ast:

α) Christus, qui ad legem non solvendam, sed adimplendam venit, ipse per quadraginta dies et noctes jejunavit.

β) Christus pie jejunantibus remunerationem aeternam patris coelestis promittit, siquidem scil. jejunium fiat absque vanae gloriae studio cum sancta hilaritate et intentione pura, patri coelesti placendi. Matth. 6, 16—18.

γ) Christus asseclas suos jejunaturos esse praedicit: Matth. 9, 15; Luc. 5, 34; Marc. 2, 19.

δ) Christus certa daemoniorum genera nonnisi per orationem et jejunium ejici posse asseverat. Matth. 17, 20. Quod Salvatoris dictum ad varia sive graviora sive minus gravia vitia applicari potest.

ε) Apostolus, multo jejunio exercitatus, aliis jejunium verbo et exemplo commendat. 2 Cor. 6, 5.

ζ) Pietas jejunantium alioquin etiam in libris N. F. laudatur. Cfr. Luc. 2, 37; Act. 13, 2.

## §. 330.

Quod jam ecclesiasticam jejunii disciplinam attinet, dies abstinentiae a diebus jejunii distingui oportet.

*Dies abstinentiae* dicuntur, quibus fideles ab esu carnium prohibentur. Tales dies sunt feria sexta cujusvis hebdomadis excepto die Nativitatis Domini, quando in feriam sextam inciderit; in pluribus locis et certis temporibus etiam sabbata.

*Dies jejunii* dicuntur, quibus non solum esus carnium prohibetur, sed insuper unica nonnisi per diem refectio conceditur, ante medium diem non sumenda.

Praeceptum igitur jejunandi tria capita continet:

α) Prohibetur esus carnium, scil. earum, quae, ut S. Thomas ait, veniunt ab animalibus in terra quiescentibus et respirantibus. Licitae sunt igitur carnes avium aquaticarum, amphibiorum, piscium ceterorumque inferioris generis animalium. Cum carnibus etiam sanguis, adeps, medulla, lardum animalium terrestrium prohibentur. Ova et lacticinia apud nos ex speciali indulto concedi solent. Illis, quibus per specialem dispensationem esus carnium conceditur, non licet in eadem coena etiam pisces comedere.

β) Conceditur nonnisi unica de die refectio. Huic obligationi subjiciuntur illi quoque, quibus vi legitimae dispensationis esus carnium licitus est. Non licet, unicam illam refectionem quoad tempus ita dividere, ut quasi duo prandia aut duo consessus ad refectionem exinde enascantur. Simili ex causa illicitum est, praeter prandium pluries per diem comestibilia sumere. [1]) Conceditur quidem collatio quaedam serotina, quae tamen modica sit, nec saturationem corporis intendat.

---

[1]) Alexander VII damnavit sententiam: „In die jejunii, qui saepius modicum quid comedit, etsi notabilem quantitatem in fine comederit, non frangit jejunium."

Quae per modum potus sumuntur e. g. aqua, vinum, non afficiunt praeceptum jejunii; per se tamen patet, potus, quibus vis inebriandi inest, parce sumi debere, simulque supponitur, eosdem mere per modum potus, non autem qua cibum ad nutriendum corpus sumi, ad quem modum e. g. lac sumitur.[1])

γ) Unica pro die concessa refectio non anticipetur. Tempus apud nos consuetum est tempus meridianum; in primis ecclesiae saeculis prandium usque ad vesperam differebatur. Anticipatio solum extraordinariis causis aliquando urgentibus excusari potest e. g urgente itinere etc.

Leges ecclesiae abstinentiam et jejunium concernentes, sub gravi et mortali obligant. Alex. VII damnavit sententiam: „Frangens jejunium ecclesiae, ad quod tenetur, non peccat mortaliter, nisi ex contemtu vel inobedientia hoc faciat; puta, quia se non vult subjicere praecepto." Abstinentia a carne obligat omnes, qui ad annos discretionis pervenerunt. Jejunium stricte tale obligare incipit illos, qui annum vigesimum primum compleverunt. In laesionibus jejunii datur quidem parvitas materiae; altera vero ex parte uno eodemque die, imo uno eodemque actu pluries graviter peccari potest. Qui v. c. in die jejunii secunda vice accumbit mensae, illique cum carnibus, dupliciter peccat; si insuper cum carnibus pisces apponuntur, tripliciter etc. praesertim ratio scandali attendi debet, per quod praecipue patresfamilias peccant, qui absque legitima dispensatione scientibus et praesentibus liberis ceterisque domesticis carnes comedunt aut suis carnes obtrudunt.

Causae, ex quibus obligatio ad jejunandum cessat, sunt:

α) Physica aut moralis impossibilitas. Ex hoc titulo ab officio unicae nonnisi per diem refectionis eximuntur aegroti, mulieres praegnantes aut lactantes, juvenes ante completum annum vigesimum primum, senes ultra annum sexagesimum.

Ex titulo moralis impossibilitatis a prohibitione carnium excusantur famuli sub conditionibus jam allatis, porro pauperes, qui ex penuria et defectu aliorum comestibilium talibus uti debent, quae secus nomine debitae abstinentiae sumere non licet e. g. lardum.

---

[1]) „Non intendit ecclesia interdicere sumtionem potus, qui magis sumitur ad alterationem corporis et digestionem ciborum absumptorum, quam ad nutritionem, licet aliquo modo nutriat. Et ideo licet pluries jejunantibus bibere. Si autem quis *immoderate* potu utatur, potest peccare et *meritum jejunii perdere;* sicut etiam si immoderate cibum in una comestione assumat." *Thom. Aq.* 2, 2, qu. 147, art. 6.

*β*) Dispensatio, quae expresse peti debet, si physica vel moralis impossibilitas jejunandi non certo constat.

*γ*) Labores graves durique ac fatigantia itinera excusant a praecepto unicae nonnisi per diem refectionis.

*δ*) Ratio pietatis repetitam in die corporis refectionem excusat in illis, qui cum multa corporis fatigatione dies jejunii saluti proximi impendunt, e. g. qui graviter aegrotos curant, vel concionatores, qui uno eodemque die saepius quam semel, aut per aliquod tempus quovis die concionari debent. Ex mente tamen sanctorum virorum illi, qui saluti spirituali aliorum curam navant, etiam ipsi, quantum vires admittunt, se obstringant ad accuratam legum ecclesiasticarum observationem, et fideles exemplo abnegationis suae aedificare studeant.

## §. 331.

Quodsi omnes Christi fideles sancte conversari oportet, ut praemium vitae aeternae promereantur, eo magis tenentur sacerdotes, quos sanctorum morum imagines et fidelium Christi duces spirituales esse oportet. Sacerdos Dei ita vivat,[1]) prout eos, qui quotidie communicandi desiderium ei panderent, ipse vivere juberet. Ad hoc requiritur, ut non solum externa ejus conversatio omni ex parte honesta legibusque ecclesiasticis plane conformis sit, sed etiam, ut rebus spiritualibus, orationi, meditationi et studio scientiae sacrae diligenter vacet ut a vitiis quibuscunque severe se cohibeat, profectui spirituali assidue intentus sit, et in omni opere bono, ad quod ipsi a Deo vires et facultates datae sunt, fidelibus praeluceat. Vitia, quae in saecularibus hominibus displicent, in clericis adhuc multo deformiora comparent coram coelo et mundo; quae in laicis fors parum reputantur, in sacerdotibus propter sanctitatem conditionis suae gravia et vere scandalosa sunt. Specialiter clericis per rationes honestatis et leges ecclesiae injungitur, ut sibi caveant a familiari consortio cum feminis, a frequentatione cauponarum, mercatura et sordidis opificiis, exercitio chirurgiae, aditione locorum, in quibus saltatur, ludi scenici ab histrionibus producuntur etc.

## §. 332.

Vi legum ecclesiasticarum clerici majorum ordinum ad vitam coelibem et quotidianam breviarii recitationem obligantur.

---

[1]) Cfr. Acta et decreta Concilii Provinciae Viennensis, habiti 1859; Titulus V: De Clericorum vita et profectu spirituali.

Vita coelebs, omni tempore et apud omnes gentes, in quibus religionis sensus aliquo modo excolebatur, magni habita, sacerdotibus Novi Testamenti pro idea status ac muneris sui convenit, iisdemque insuper per leges ecclesiasticas injungitur. Sacerdotes Deo quotidie agnum immaculatum offerunt, ac corpore et sanguine Christi aluntur; haec autem intima cum mysteriis sacris necessitudo familiare cum muliere consortium non compatitur. Quodsi ipsi conjuges, ut orationi vacent, ad tempus ab invicem abstinere debent, sacerdos, qui unoquoque die orationi et meditationi rerum divinarum vacare tenetur, vinculum maritale quaerere nequit. Sacerdos plene et integre ministerio suo sancto se devoveto; qui autem mulieri alligatus est, ex parte saltem mundo servire debet. Insuper sancta fiducia, a fidelibus in sacerdote collocata, maxima ex parte descendit ex reverentiali aestimatione virginalis castitatis, sacerdoti tributae. Sacerdos paterne diligere debet animas sibi concreditas; hic autem affectus paternus non vere et plene adest, ubi arctiori etintimiori quodam vinculo cum propria quadam familia domestica conjunctus est. Nec etiam animum habebit, se suaque ex integro pro ovibus, quas pascit, devovendi, si curis pro familia propria suspensus tenetur. Neque quis dicat, concessione honesti matrimonii pericula incontinentiae a statu sacerdotali arceri. Ecclesia jure merito exspectat, illos, qui se sacro ministerio devovent, idem studium purorum ac castorum morum prosecuturos esse, quod ab unoquoque veri nominis christiano, a virginibus et honestis viduatis colitur. Pericula incontinentiae pro sacerdote, qui non ultro et temere familiare cum mundo consortium quaerit, non sunt tanta, quanta hominum saecularium, qui negotiis suis terrenis et conversatione mundana multimode distracti multo difficilius contra pericula moralia luctantur. Sacerdoti muneri sacro rite incumbenti tot praesto sunt subsidia servandae virtutis, quot nulli alii homini; fidelis adimpletio officiorum vocationis sacerdotalis tot parit gaudia, ut, qui iisdem fruitur, non habeat, quod felicitatem ab hominibus mundanis laudatam desideret. Supersedemus aliis rationibus pro coelibatu sacerdotali a destinatione redituum ecclesiasticorum, a necessitatibus uxoratorum pastorum, a studio partium et clientelae sub titulo cognationis etc. petendis. Quae dicta sunt, sufficiant, ut ad evidentiam appareat, eum, qui se legi coelibis vitae subjicere non vult, ad munus sacerdotale a Deo certe non esse electum.

## §. 333.

Sacerdotem singulari fervore orationi intentum esse debere, ultro patet. Jam ipsa vocatio sacerdotalis officium assiduae orationis involvit. Qui enim munus sacerdotale suscipit, eo ipso se integrum ac penitus

Deo consecrat; quomodo non continuo etiam Deo rebusque divinis cogitationes cordis sui advertendi studiosus erit! Insuper, quo sublimior gratia sacerdotii est, eo solicitius conservari debet, quod absque assiduo orationis studio fieri non potest. Sacerdos qua homo fragilis excelsae suae vocationi impar erit, nisi continuo orandi fervore sibi perennia divini auxilii juvamina conciliet. Nec demum ejus conamina pro causa Dei et salute animarum feliciter procedent, nisi eadem divinus favor, orationis zelo impetrandus, largis benedictionibus prosequatur.

His ex causis ecclesia nullo non tempore spiritum orationis omni modo in viris ecclesiasticis accendere et nutrire conata est, simulque certas quasdam preces, horas scil. canonicas vi legis iisdem quotidie persolvendas injunxit, ad quas omnes clerici in majoribus ordinibus constituti tenentur; porro religiosi, professi nempe et ad chorum deputati, ac demum beneficiati, quorum praebenda hoc officium involvit. Omnes hi sub gravi ad breviarium quotidie recitandum tenentur, ita quidem, ut neglectus voluntarius essentialis alicujus partis pensi quotidiani mortale peccatum constituat; beneficiati insuper correspondentem partem fructuum quotidianorum beneficii sui restituere debent vel ad fabricam ecclesiae vel in causas pias.

Quoad modum persolvendi hujus officii exigitur:

*α*) Ut pensum canonicum quotidie ex integro, intra legitimum tempus, juxta ritum ecclesiae romanae, nisi legitima exceptio detur, et eo modo persolvatur, prout in calendario praescribitur.

*β*) Ut debita cum attentione, reverenter atque devote persolvatur. Ad debitam attentionem pertinet, ut singula verba rite pronuncientur, simulque in eorundem sensum spiritualem pro posse penetretur. Reverentia exigit, ut preces eodem externo corporis habitu pio ac decenti, quo coram aliis et cum aliis oramus, persolvantur. Devotio consistit in religioso cordis et mentis habitu, pleno ardoris ac zeli affectuosi in Deum resque divinas.

Causae a persolutione hujus officii dispensantes sunt:

*α*) Impossibilitas physica e. g. tempore gravis infirmitatis.

*β*) Impossibilitas moralis, dum quis aliis muneris sui negotiis gravibus ita occupatur, ut per integrum diem nullum ipsum tempus ad persolvendas horas canonicas supersit. Qui tamen casus perraro occurret; quia sacerdoti libenter oranti et ad orandum disposito nullo die occasio deerit, aliquam saltem temporis partem commercio cum Deo dicandi; quod eo facilius fieri poterit, quo diligentius preces quotidie recurrentes continua exercitatione memoriae ac cordi suo impressit, ita ut quovis momento opportuno easdem mente recolligere valeat. Ad evitandum periculum moralis impossibilitatis sufficit sapiens et

providus temporis usus una cum apta negotiorum quotidianorum dispositione. Vix opus est monere, eum, qui absque sua culpa persolvendo integro officio impar est, ad partem ipsi possibilem teneri.

γ) Dispensatio legitime obtenta. Quo tamen in casu aliud pium exercitium substitui debet, illudque religiose observandum est.

§. 334.

Officia regularium communia ad illa tria vota referuntur, quorum solenni professione se statui regulari dedicarunt.

α) Religiosi vi voti tenentur ad paupertatem, consistentem in eo, ut nihil habeant proprium. Bona, quibus utuntur, non sunt bona singulorum sed communitatis, cui singuli inserti sunt. Hinc quoad res ipsorum, usui concessas singuli quique abstinere debent a tali usu, qualis sub titulo dominii proprii conceditur v. c. venditio, destructio, arbitraria commutatio etc.

β) Votum castitatis facit, ut quodvis contra eandem peccatum sacrilegii notam incurrat. Ad servandam castitatem et decentiam morum introducta est sic dicta clausura, cujus violatio, si ex saeculari mundi desiderio, ex malo proposito aut cum aliorum scandalo fit, certe grave peccatum est.

γ) Per votum obedientiae religiosus obligatur ad strictam observationem mandatorum superioris in rebus ad regulam ordinis pertinentibus; quae non stricte ad regulam ipsam pertinent, eatenus solum irrefragabiliter injungi possunt, quatenus ad praescriptum obedientiae exercitium inserviunt. Ceterum vi juris canonici specialiter quaedam notantur, ad quae subditus religiosus a superiore compelli non potest; huc pertinet susceptio munerum ac dignitatum ecclesiasticarum extra ordinem, praedicatio evangelii apud infideles cum manifesto periculo mortis aut captivitatis; cura aegrotorum peste laborantium extra claustrum degentium. Aegrotantes enim ad ipsam familiam claustralem pertinentes a religiosis ad id deputatis cum propriae vitae discrimine curari debent.

Praeter haec communia religiosorum officia dantur specialia uniuscujusque ordinis religiosi statuta specialibus diversorum ordinum finibus accommodata, a quorum diligenti observatione salus et prosperitas institutorum religiosorum, simulque pax et solatium omnium singulorum membrorum uniuscujusque ordinis religiosi pendent.

# Corrigenda.

Pag. 1, §. 3, lin. 2: *beatificantem* pro beatitificantem.
„ 3, lin. 7: *quaestio* pro quastio.
„ 4, §. 8, lin. 8: *adhibendae* pro adhibenda.
„ 9, §. 14, lin. 10: *consuetudines* pro cousuetudines.
„ 13, lin. 4: *alia* pro aliae.
„ „ „ 14: *juxta* pro juxtra.
„ 14, §. 21, lin. 3 a fine: *naturam* pro natura.
„ „ „ 22, „ 5: *voluntatem* pro voluntatam.
„ 15, lin. 5: *modum affectionis* pro modum manifestandi.
„ „ „ 14: *concupiscibiles* pro concubiscibiles.
„ 63, lin. 14 a fine: *Matth. 24, 2 seqq.* pro Matth. 14, 2.
„ 65, lin. 4: *2 Tim. 2, 5* pro 2 Tim. 4, 7.
„ 66, lin. 3: *Rom. 8, 18* pro 1 Cor. 8, 18.
„ „ n. 10 lin. 4: *sit* pro si.
„ 70, lin. 1: *virtutum* pro virtutem.
„ 78, γ, lin. 3: *accommodata* pro accomodatae.
„ 82, §. 79, lin. 12: *afflictiones* pro affectiones.
„ 100, lin. 8: *2 Tim. 4, 2* pro 1 Tim. 4, 2.
„ 106, lin. 2: *arcta* pro acta.
„ 122, §. 115, β, lin. 5: *Jer.* pro Jar.
„ 130, ε, lin. 2: *ministrari* pro ministrare.
„ „ „ „ 3: *ministrare* pro ministrari.
„ 132, §. 128. lin. 7: *prae-* pro pare-.
„ 135, §. 129, lin. 5 a fine: *consortio* pro consortia.
„ 142, lin. 2: *Gen. 1, 26* pro Gen. 8, 26.
„ 155, §. 150, lin. 2: *quae* pro qui.
„ 159, lin. 2: *Deut. 28, 16. 17. 45* pro Deut. 28, 16, 17, 45.
„ 159, lin. 5 a fine: *voluntas* pro intellectus.
„ 160, lin. 1: *errorem* pro errorum.
„ 167, lin. 4: *subjicienda* pro subjucienda.
„ 167, α, lin. 4: *celat peccatum*, pro celat; peccat (dele ;).
„ 173, lin. 13: *superantis* pro superantes.
„ 176, α, lin. 17: *immersa* pro immersas.
„ 218, lin. 6 a fine: *studet* pro stude.

## Corrigendis addatur.

Pag. 4, lin. 1: *qua scientia* pro scientia.
„ 236, §. 224, lin. 5 a fine: *praeprimis* pro proprimis.
„ 239, β, lin. 11: *mali aut damni* pro mali aut mali.
„ 286, §. 275, β, lin. 3: inseratur *pretium* ante *saltem*.
„ 332, §. 318, lin. 5 a fine: *abs qua* pro abs quo.

Staatl. Bibliothek Passau

Bayerische StaatsBibliothek
Münchener DigitalisierungsZentrum Digitale Bibliothek

Werner, Karl

Enchiridion theologiae moralis

Vindobonae 1863

Passau, Staatliche Bibliothek -- S nv/Ea 52
urn:nbn:de:bvb:12-bsb11340528-7